This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

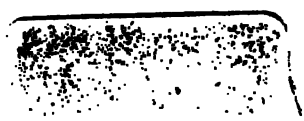

[redacted]

Moser Freligh

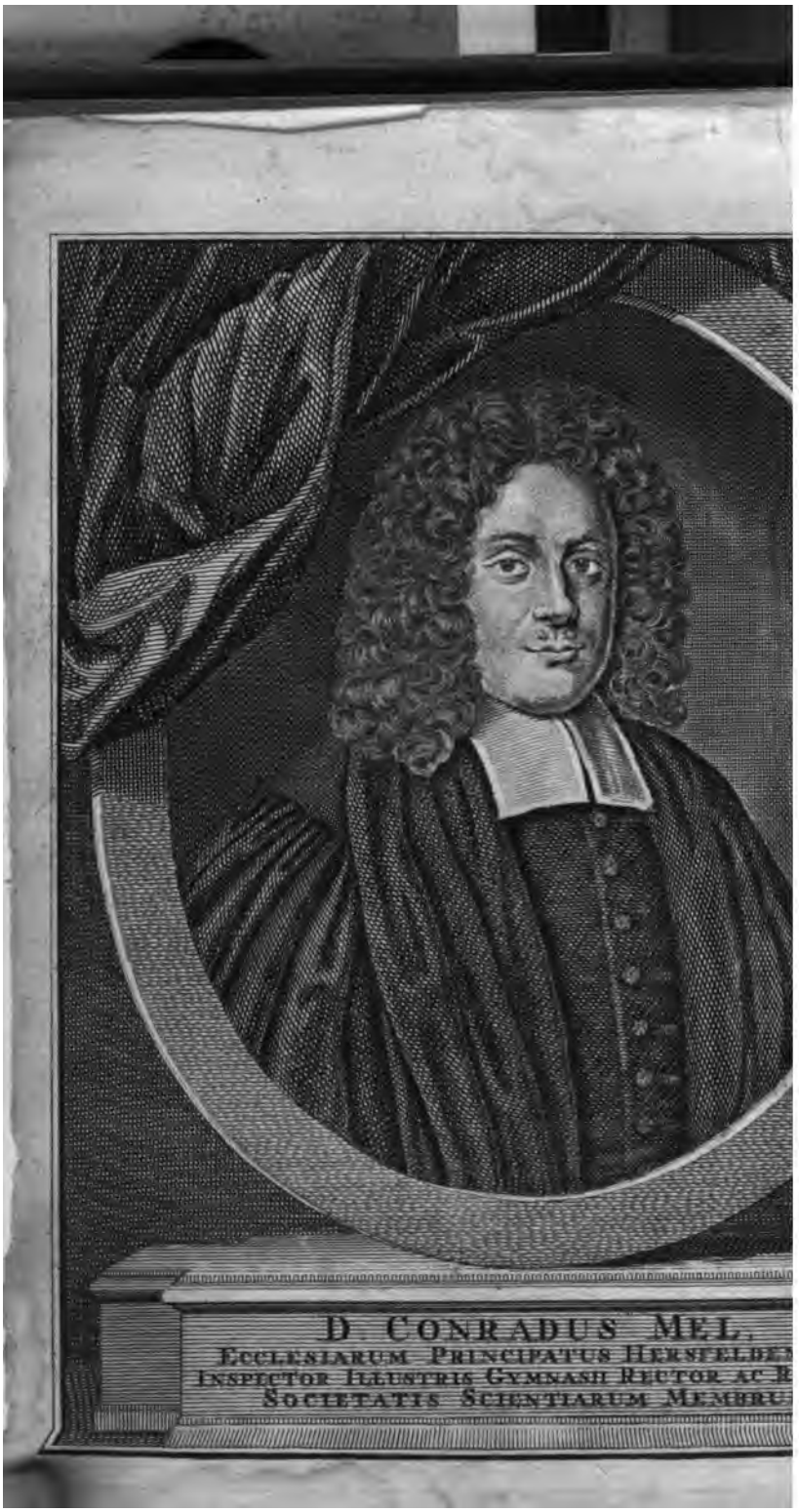
D. CONRADUS MEL.
ECCLESIARUM PRINCIPATUS HERSTELDE
INSPECTOR ILLUSTRIS GYMNASII RECTOR AC
SOCIETATIS SCIENTIARUM MEMBRU

DE GEOPENDE

GENADE-THROON

OF VOORTREFFELYKE

KERK-REDENEN,

VOOR, BY, en NA

het Gebruik des

HOOGWAARDIGEN AVONDTMAALS

over verſcheide uitgeleze TEXTEN der H. Schrift gedaan.

Waar in de Plichten worden voorgeſtelt:

Hoe men zich tot dit heilig Werk waardiglyk bereiden, by het zelve met Gode behaaglyke ziele-geſtalten verſchynen, en na het zelve zyn vernieuwt Verbondt door een heiligen wandel onderhouden moet.

Door den vermaarden en Hoog geleerden Here

COENRAAT MEL,

S. S. TH. DOCT,

En algemeen Opziener over alle de Kerken en Scholen in het Vorſtendom

HERSFELT.

Uit het Hoogduits vertaalt.

EERSTE DEEL.

TWEDE DRUK.

TE AMSTELDAM,

By ADRIAAN WOR, in de Kalverſtraat over de Nieuwe Zyde-Kapel, MDCCLI.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATION

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
96690[illegible]A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1933 L

Uitgegeven volgens Kerken order, na voorgaande Visitatie en Approbatie van de E. Classis van Amsteldam. Laatende enige uitdrukkingen voor rekening van den Autheur.

OPDRACT

DEN

DOORLUCHTIGSTEN, GROOTMAGTIGSTEN KONING EN HERE,

HERE

FREDRIK.

KONING VAN PRUISSEN, MARK-GRAAF VAN BRANDENBURG, KEURVORST EN AARTS-KAMERAAR DES H. ROOMSCHEN RYKS, SOUVEREIN PRINS VAN ORANJE, NEUF-SCHATEL EN VALLENGIN: HERTOG VAN MAAGDENBURG, CLEEF, GULIK, BERG, STETTIN, POMMEREN, DER CASSUBEN EN WENDEN, VAN MEEKLENBURG EN SILEZIEN TOT CROSSEN: BURG-GRAAF VAN NEURENBERG, VORST VAN HALBERSTADT, MINDEN, CAMIN, WENDEN, SCHWERIN, RATSEBURG EN MEURS: GRAAF VAN HOHENZOLLERN, RUPPIN, DER MARK, RAVENSBERG, HOHENSTEIN, TEKELENBURG, LINGEN, SCHWERIN, BUREN EN LEERDAM: MARQUIS VAN TER VEER, EN VLISSINGEN, HERE VAN RAVESTEIN, VAN 'T LANDT ROSTOK, STARGARD, LAUENBURG, BUTAU, ARLAY EN BREDA. &c. &c. &c.

MYNEN GENADIGEN KONING EN HERE.

DOOR-

OPDRAGT

DOORLUCHTIGSTE GROOTMAGTIGSTE KONING.

GENADIGSTE KONING EN HEER.

HEt was ene onvergelykelyke eer voor *Sorobabel, den Vorst van Juda*, dat hy * *een Zegel-ring aan de handt des Heren* wierdt genoemt. Godts alwyze voorzienigheidt, deszelfs tedere liefde, zorgvuldige bewaring, en magtige beſcherming, als ook de geſchikte toeruſting tot zo groten werk, als de Heer door hem wilde uitvoeren, kon niet heerlyker uitgedrukt worden, als door zo dierbaaren Kleinoodt, dat men, met een edelen ſteen voorzien, op 't konſtigſt in 't koſtelykſt metaal gezet, aan de handt draagt, gelyk een oog-appel bewaart, en gebruikt, om gewigtige dingen daar mede te verzegelen, en iets tot Godts ere, en des Naaſten welvaart, met nadruk uit te voeren.

Wanneer de grote en magtige der waereldt, door den Koning aller Koningen, in eer, magt en hoogheidt over anderen verheven, als zo een dierbare *Zegel-ring aan Godts handt* gedragen worden, is de bevordering van de ere Godts het hoofdt-werk hunner grote verrichtingen: Dan betonen zy zich als ware *Vaderen des Vaderlandts*: dan zyn hunne Landen als een helder *Goſen*, daar het licht der waarheidt ſchynt, wanneer 't rontom in het *Egipte* der waereldt duiſter is: Dan bloeit het welzyn van 't Gemene-beſt, als een Luſthof: Dan kuſſen *Gerechtigheidt en Vrede malkander*: Dan zien

* *Hag.* 2. 24.

zien de ogen der onderdanen op den wenk hunner Heren, en deze op de ogen van den Almagtigen, die Hemel en Aarde gemaakt heeft, denzelven erende die hen vereert heeft.

De *Rechtvaardigheidt* en *Godtsvreze* van zulke Regeerders, van den Hemel geſchonken, zyn de beide ogen, die voor 't welzyn van hun Volk waken: Zy zyn de grondt-ſteenen, die enen ſtaat beveſtigen en verſieren, gelyk de twe zuilen *Boas* en *Jachin*, den *Tempel Salomons*. Hunne *gemeenzaamheidt* is als de Zon, die alles beſtraalt en wasdom geeft: Hunne *grootmoedigheidt* als ene Zee, die door gene hitte kan uitgedroogt worden: Hunne *ſtandtvaſtigheidt* als enen Toren, die pal in de hoogte ſtaat: Hunne *dapperheidt* als ene Rots, die de zwaarſte golven afkeert en als ſchuim te rug kaatſt. Met een woordt; Hunne *ruſte des gemoedts* in alle hunne grote verrichtingen, is als de geruſtheidt van den *Halcyon*, die onbeſchroomt op zyn neſt blyft zitten, en de ſtormende baren niet acht, zo lang zyne Rots niet onder hem wykt, en de Hemel hem bedekt.

Wanneer men te rugge denkt op de oude tyden, en met een nauwkeurig oog in de waereldlyke en geeſtelyke geſchiedeniſſen zulke beſchouwt, die, of door hunne hoge geboorte, of door hunne dapperheidt, onder de Goddelyke voorzienigheidt tot den hoogſten trap van ſtaat zyn geklommen, en ene vertoning in de waereldt gemaakt hebben, die de ogen van vele duizenden naar zich trok; zo zal men een zeer groot onderſcheidt bevinden tuſſchen zulke, die hunne *eige*, of die *Godts ere* ten doel-wit gehadt hebben; tuſſchen zulke, die *den Here dienden* of *niet dienden*; die als Godts *roeden van kaſtydinge* of als *zyn Zegel-ring* gebruikt zyn.

Cæſar en *Pompejus* hebben grote dingen in de waereldt gedaan: Men telt *Auguſtus* onder de gelukkigſten, *Trajanus* onder de beſten en goedſten: Ieder kan zich niet genoeg ver-

wonderen, dât een *Vorſt van Macedonie*, in zo weinig Jaren het grootſte gedeelte van 't Ooſten zich onderworpen heeft gemaakt, en dat hy, ſchoon vroegtydig geſtorven, echter zulke Helden-daden heeft gedaan, die hem den naam van een *groot Monarch* waardig gemaakt hebben. *Cyrus* heeft zich by de nakomelingſchap vereeuwigt; en *Nebucadnezar* hâdt het zo ver gebragt, dat hy door ene Godtſpraak *het goude hoofdt* van 't Hieroglyphiſch beelt *der Monarchien* werdt genoemt. *Tamerlan* klom zo hoog, dat hy zynen magtigen vyandt *Bajazeth* den voet op den nek kon zetten. *Attila* bragt als *ene roede van Godt*, de gantſche waereldt ſchrik en beven aân. Maar, indien men de geſchiedeniſſen geloven mag, hebben zy den glants hunner deugden door zo vele ondeugden verduiſtert, dat dezelve voor die genen, die hen met ſcherpziende ogen op den beklommen trap hunner hoogheidt naſpeuren, ingevolge den regel der gezicht-kunde, hoe hoger hoe kleiner voorkomen, te meer, wyl de ondeugden, die by gemene luiden affchuwelyk zyn, zich als monſters by de groten der waereldt vertonen; en ſchoon, zy in hunnen tydt, als de Noordt-ſtar, de ogen der gantſche aarde naar zich getrokken hebben, echter aan de onpartydige nakomelingſchap de vryheidt moeten laten, van aan hunne misſlagen te denken. Dit enige was nauwlyx by de heidenſche Vorſten te verdragen, dat zy in hunne hoogheidt hunne nedrigheit ſchenen te vergeten, en zich inbeelden, dat hun oorſprong van de Goden was; om dat, naar hunne gedachten, hunne daden te groot waren voor Prinſen, die van menſchen zouden voortgekomen zyn. Om maar alleen van *Alexander* te ſpreken; zo loffelyk het in zynen Vader *Philippus* was, dat hy zich dagelyx door enen Hof-dienaar liet toeroepen: *Bedenk, dat gy een menſch zyt*; zo miſpryſſelyk was het in den Zoon, dat hy zich door zyne pluim-ſtrykers liet wys maken,

dat

dat hy de Zoon van Jupiter, en onſterflyk was, en ook by na tot gene andere gedachten was te brengen, tot dat de vergiftige dronk te *Babylon* de ſpraak zyner hoogheidt verwarde, en de grote hoop van zyn verre uitzicht, in deszelfs voorſpoedigen aanvang verdwynen moeſt, gelyk eertyts dat groot voornemen van de bouwers van den Toren te Babel.

Vry wat beter hebben zich zulke Vorſten gedragen, die de kenniſſe van den waren Godt hadden. Want ſchoon onder alle de Koningen in Juda, die 't oude Volk Godts geregeert hebben, maar drie zyn geweeſt, die in de wegen des Heren gewandelt, en hunne zielen met gene Afgoderye bevlekt hebben; ook onder alle Koningen der tien ſtammen geen een geweeſt is, die niet met zulke gruwelen beſmet was, en daar by de drie beſte, als *David*, *Hiskia*, en *Joſia*, hunne menſchelyke misſlagen gehadt hebben; (by welke men *Joſaphat* zou konnen voegen, indien die verfoeielyke verbintenis met het Afgodiſch huis van den verworpenen *Achab*, zynen roem niet bezoedelt hadt) echter *het goede*, dat zy tot Godts ere hebben uitgevoert, gaat hunne zwakheden te boven; invoegen hunnen gedachtenis in zegen blyft, en zy dezen lof mede in 't graf genomen hebben; *Dat zy gedaan hebben, wat den Here welbehaaglyk is geweeſt.*

Onder de Chriſtenen Vorſten moet men *Konſtantyn den Groten*, en *Theodoſius*, zo wel *den Ouden* als den *Jongen*, den lof laten, dat zy de grootſte Keizers zyn geweeſt, waar mede de Hemel de Chriſtelyke Kerk ooit beſchonken heeft. Ook moet men aan *Karel den groten* den eernaam geven, dat hy veel heeft gedaan om 't Heidendom uit te rooien, en behalven verſcheide konſten en wetenſchappen, die hy begunſtigde, ook alle vlyt heeft aangewendt, om den Godtsdienſt in bloei te brengen. En hoewel niemant zou durven onderſtaan, hen in allen delen als ſchetzen van volmaaktheidt voor te ſtellen,

zo bedekt men doch billyk hunne menſchelyke misſlagen met den ſteen van vergetelheidt. Men brengt zich alleenlyk te binnen het goede, dat zy tot Godts ere gedaan hebben; en men merkt hen aan als grote werktuigen in Godts handt, en als de doorluchtigſte voorbeelden ener loffelyke navolginge.

Zien wy op latere tyden, daar komen ons, inzonderheidt van de dagen des Hervorminge af, zo vele *Helden Godts* voor, rontom het bedt van onzen geeſtelyke Salomo; dat Godts Kerk het wel voor een groot geluk mag rekenen, dat de Heer, zelfs in de verwardtſte en jammerlykſte tyden, het nog niet heeft laten ontbreken aan zulken, die zich als rechtſchapen *voorſtanders* hebben vertoont tot helinge van de breuke Zions, en de *zake Godts* met den roemwaardigſten yver, tot den laaſten ſnik hunnes levens, en tot den laaſten druppel bloedt, gedreven, verdedigt, bevordert, en in der daadt bewezen hebben, dat zy dierbare *Zegel-ringen* aan de handt van den almagtigen Godt zyn geweeſt.

Uwe Koninklyke Majeſteit is wel zo verlicht, dat dezelv' een ongenadig gezicht aan zulke zou tonen, die met vleiend lof-redenen voor den dag zouden willen komen; doch di zal dezelve my echter wel toelaten voor al de waereldt t mogen zeggen; Dat Godt zo veel goedts en heerlyks in har dierbare ziel heeft gelegt, dat ons Zion den Hemel nie genoeg daar voor danken kan; zo dat men *uwe Majeſtei* wel te regt, *een Zegel-ring aan Godts handt* mag noemen.

Godt heeft *uwe Majeſteit* van de jeugt af zo veele blyke zyner onwaardeerlyke liefde getoont, dat dezelve in 't nader ken daar van zekerlyk opgewekt wordt, om de wonderbar voorzienigheidt des Allerhoogſten te pryzen. Godt hee *uwe Majeſteits* regering zo *vrederyk* laten zyn, dat het naauw lyx te begrypen is, hoe in 't midden van de rontom brande de Oorlogs-vlammen, deszelfs landen zo onaangevochte

zyn gebleven, dat *uwe Majeſteits* Onderdanen in ſtille ruſt de edele vruchten des vredes hebben kunnen genieten.

Godt heeft *uwe Majeſteit*, gelyk den *Zone Iſai*, onder zyne Broederen uitgezocht, op enen Throon gezet, en den Koninklyken Schepter zo gelukkig laten zwaaien, dat de nydt zelf heeft moeten wyken, en de Kroon, die van den Hemel gegeven was, onbeſtreden laten.

Godt heeft *uwe Majeſteit* verkozen, om niet als grote zaken tot zyne ere uit te voeren. Van *uwe Majeſteits* yver, om de lere des allerheiligſten Geloofs uit te breiden, ſpeken zo vele hervormde gemeentens, als 'er in den tydt van weinige jaren, ten dele op nieuw aangelegt, ten dele in beteren ſtaat gebragt zyn. En gave de genadige Godt des Vredes, dat de beklaaglyke Broeder-twiſt, tuſſchen *Manaſſe* en *Ephraim*, mogt ophouden, en dat de dierbare Kerke-vrede, naar welke zo vele Vrede-boden zo hartelyk verlangen, onder *de regering van uwe Majeſteit* eindelyk eens in gewenſchten ſtaat gebragt wierdt! Dit werk alleen zou zo gewigtig, zo groot, zo heerlyk, zo nodig, zo nut zyn, dat het alle Heldendaden der Groten verre zou te boven gaan.

Het ſchynt dat het Macedonie van *uwe Majeſteits* grote en wydt-uitgeſtrekte Erf-landen te klein is, voor deszelfs grote en loflyke verrichtingen; alzo *uwe Majeſteit* een zo genadig oog werpt op de voortplantinge der waarheden en wetenſchappen, ook zelfs in verre afgelegene landen, dat dezelve dit groot oogmerk zyner loffelyk-geſtigte zamening der wetenſchappen, als ene hooft-bezigheidt, ernſtelyk bevolen heeft voort te zetten.

De levendige voorſtelling van zo vele heerlyke deugden, die 'er in *uwe Majeſteit* wonen, hebben zo enen diepen indruk by my gemaakt, dat lengte van jaren denzelven niet zal kunnen uitwiſſchen. Derhalven zal *uwe Majeſteit*, hoop ik, het niet ongenadig opnemen, dat ik door de opdragt

OPDRAGT.

van dit Boek, mynen onderdanigſten eerbiedt voor deze opentlyk heb willen betuigen. Ook zou ik de ondankbaſte der gantſche waereldt zyn, indien ik de menigvuldige genade, die ik in 14 Jaren, dat ik het geluk gehadt heb *Memel* en *Koningsbergen* in haren dienſt te zyn, genoten heb niet in onderdanige dankbare gedagtenis hieldt.

Ik zou de ſtoutheidt niet hebben durven gebruiken, dit Boek onderdanigſt aan *uwe Majeſteit* op te offeren indien ik niet overtuigt was, dat dezelve Godts Woordt in harten lief hadt, en met *Hiskias* in des Heren wegen trachte te wandelen; gelyk dan ook uwe Majeſteit deze keurlyke ſpreuk in haren Handt-bybel inzonderheit heeft aangeteekent *Gedenk doch Here! hoe ik voor u gewandelt hebbe met oprecht harte, en gedaan heb, wat u welbehaaglyk is weeſt*; als of dezelve dezen Godtzaligen Koning alle zyne prys-waardige deugden ontlenen, en hem tot een voorbeeld van navolging nemen wilde, om ook zo in alle oprechtheid voor Godt te wandelen, en de welvaart zyner Kerke en van Gemene-beſt te bevorderen. Hier op doelden ook eertyts nadenkelyke woorden, die *uwe Majeſteit* geliefde te uiten (toen dezelver Geboorte-dag in de Veſting *Memel* gevierdt en gewenſcht wierdt: Dat Godt het gebedt van alle trouwe Onderdanen wilde verhoren, hunnen Landts-vader alle geluk, heil en zegen kronen, en nog vele Geboorte-dagen laten beleven,) namelyk, dat dezelve maar zo lang wenſchte te leven, om bequaam te zyn, de eer van den groten God en 't welzyn der Onderdanen te bevorderen.

Ik ben overtuigt, dat *uwe Majeſteit* Godt vreeſt, en gelyx in haren byzonderen Godtsdienſt meer uren toebrengt als in den openbaren: Dat *uwe Majeſteit* het voor grootſte vreugde rekent, in hare binnekamer met Godt te gaan, en 't hart daar voor Hem uit te ſtorten; en dat

zelve inzonderheit de H. Avondtmaals tyden met veel Godts-dienſtigheidt doorbrengt. Hoewel ik nu, daar *uwe Majeſteit* van zo vele trouwe Dienaren voorzien is, die met een groot Talent denzelven het Woordt des Heren prediken, en zo een uitgezochten ſchat van ſtichtelyke Boeken heeft, die dezelve in zodanige gelegenheit tot deszelfs opwekking gewoon is te gebruiken, dezen geringen arbeit niet durf aanbieden, zal dezelve het doch, hoop ik, niet ongenadig opnemen, dat ik daar door myne onderdanigſte dankbaarheidt, voor de eertyts genote Koninklyke gunſt, heb willen bewyzen. Indien *uwe Majeſteit* dit geringe werk met een genadig aanzien gelieft te verwaardigen, en in deze Kerk-redenen (waar van enige in hare hoge tegenwoordigheit uitgeſproken zyn) iets ſtichtelyks vindt, zal Godt alleen de ere daar van hebben.

Ik wenſch niets meer, als dat *de hoge en verheve* Godt *uwe Majeſteit* nog vele Jaren in alle Koninklyk welzyn gelieve te bewaren, en dat op haar de zegen der oude Chriſtenen ruſtte, dien zy, volgens het getuigenis van *Tertullianus*, voor de welvaart des Roomſchen Keiſers van den Hemel af baden: Dat de Almogende ook aan *uwe Majeſteit ene gelukkige regering, gezegende Hof-houding, dappere Krygs-lieden, getrouwe Raden, rechtvaardige raadtſlagen, vreedzame vermeerdering van Landen, gehoorzame Onderdanen, en al wat heilzaam is*, en men aan Vorſten zou kunnen wenſchen, gelieve te verlenen. Godt beware de Koninklyke Gemalin van *uwe Majeſteit*, die den lof heeft, dat zy, gelyk ene tweede *Pulcheria*, hare vergenoeging in den omgang met Godt zoekt. Godt beware den *Kroon-prins* met deszelfs Gemalin en Prinſen, aan wien *uwe Majeſteit* te zyner tydt enen verhevenen Throon boven den ſtoel van deszelfs pryswaardigſte Vooroudere; gezegende Landen, en ene welgeſtelde vorm

van regeringe zal nalaten; inzonderheit by deze ver-uit ziende tyden, in welke de welvaart van zo vele grote huizen van Europa, van de behoudenis van enige weinige Perſonen afhangt, na welker overlyden (de Allerhoogſte wi hen nog lang daar voor bewaren) grote veranderingen er ſtaats-wiſſelingen te vrezen zyn. De genadige Godt verlene, dat de lof der vrome *Koningen van Juda* dikwils in 't Stam-huis *der Koningen van Pruiſſen* gehoort worde; *Hy dede wat den Here welbehaaglyk was.* En wanneer *uwe Majeſteit* den wil van den Heer aller Heren, den tydt, die in Godts raadt beſtemt is, genoeg en trouw gedient zal hebben, wenſch ik dat de genadige Godt *uwe Majeſteit* met het gantſch zeer uitnement eeuwig gewigte, van heerlykheidt wil verblyden.

Uwe Koninklyke Majeſteits,

Mynes genadigſten Konings en Heer.

Onderdanigſte oude Dienaar

C. MEL

GENADE, HEIL, EN ZEGEN VAN

J E S U S,

DEN OORSPRONK ALLES GOEDTS.

Gunſtige en Godtvrezende Lezer.

DE liefde-maaltyden der eerſte Chriſtenen waren een loflyk werk van het eenvoudig Chriſtendom; wanneer, of, door de mildadigheit der ryken, maaltyden wierden aangericht, of elk der Geloofs-genoten ſpyzen toebragt, en des avondts in de vreze Godts met malkander aten, en zy zich broederlyk, kuiſch en matig onderling gedroegen; waar na zy vervolgens, de maaltydt gedaan zynde, des Heren Avondtmaal hielden, tot gedagtenis en verkondiging van Chriſtus doodt, en tot onderhoudinge der broederlyke liefde en eendracht. Hoewel nu by zulke liefde-maaltyden, reets ten tyde van den Apoſtel Paulus, al enig misbruik was ingeſlopen, echter onderhieldt men die, zo dat zy nog in gebruik waren in de dagen der vervolginge onder de Heidenſche Keiſeren; wanneer men dezelve in de huizen en by de graffteden der Martelaren hieldt, die de waarheit des Evangeliums met hun bloedt verzegelt hadden; om zich daar door onderling te trooſten, en in 't allerheiligſte Gelove te verſterken.

By den aanwas der Chriſtenen, inzonderheit toen het Chriſtendom begon verheerlykt te worden, en men ten tyde van *Conſtantyn* den Godtsdienſt in openbare Tempelen hieldt, begon men ook met meer uiterlyke pracht en luiſter het Avondtmaal te houden. En ſchoon

ſchoon deze heilige handeling met den tydt hoe langer hoe meer in een enkele plechtigheit veranderde, zeer verbaſtert, en by het opkomendt Pausdom door vele menſchelyke inſtellingen verduiſtert wierdt, zo dat die naauwlyks meer naar de eerſte inſtelling geleek; ja ſchoon die ook zelfs in de dagen der Hervorminge veel hevigen ſtrydt is onderworpen geweeſt, die tot nog toe door gene minnelyke ſamenſpraken volkomen heeft kunnen worden beſlecht; zo zyn nochtans de twe Evangeliſche gezintheden altoos in de vyf volgende Hooft-punten enig gebleven:

1. Dat het lichaam en bloedt des Heren Jeſus aan alle en een ieder gelovig Diſch-genoot in 't heilig Avondtmaal wordt medegedeelt; en dat het broodt en de wyn gene blote tekens zyn, maar dat het lichaam en bloedt van Jeſus waarachtig en werkelyk genoten wordt.
2. Dat het geeſtelyk genot van Chriſtus lichaam en bloedt het gebruik des H. Avondtmaals alleen ter Zaligheit doet dienen.
3. Dat na ene ware boetvaardige beproevinge en voorbereidinge, door 't gebruik des H. Avondtmaals, het geloof in den gekruiſten Jeſus wordt verſterkt, en alle gelovige Diſchgenoten tot bekeeringe hunnes levens worden opgewekt.
4. Dat het H. Avondtmaal onder beide gedaanten van broodt en wyn moet gehouden worden.
5. Dat het enkel plechtig werk van ten Avondtmaal te gaan, niets ter zaligheidt helpt, indien de ziel niet door 't gelove met Jeſus vereenigt wordt.

Schoon men nu wegens den aardt en wyze der tegenwoordigheit van Chriſtus lichaam en bloedt in 't Avondtmaal, niet heeft kunnen overeenkomen, wyl enige geloven, dat die wyze van tegenwoordigheidt bovennatuurlyk en onbegrypelyk is; zo moet men echter niet liefdeloos oordelen van die, welke dit geheim dieper navorſchen, en, wegens den aardt en wyze der tegenwoordigheit van Chriſtus lichaam en bloedt in 't Avondtmaal, uit goede gronden der H. Schrift bewyzen; Dat dezelve op ene Sacramentele en Verbondts-wyze geſchiedt. Beide gezintheden zyn immers eens in 't hoofdt-punt van *de rechtvaardigmaking des armen Zondaars voor Godt, door 't waar gelove*

lone, alleen door de dierbare verdienſten van Jeſus Chriſtus. Beider Gelovigen zyn Kinderen van den lieven hemelſchen Vader, eigenen zich door een waar gelove het volle lyden en ſterven van hunnen dierbaarſte Verloſſer toe, en verkrygen het grote goedt des eenwigen Teſtaments, namelyk, Jeſus met alle zyne verdienſten, die zich in 't gebruik des H. Avondtmaals zo levendig en krachtig aan hunne zielen openbaart, dat zy daar door in 't gelove geſterkt worden, en zich inwendig vol kracht bevinden, om hunnen wegh in enen heiligen wandel voort te zetten, naar *Zion*, dat boven is, en naar 't heerlyk Kindts-deel, dat Jeſus voor hun heeft verworven en weggelegt. Voor 't overige behoort men malkanderen in liefde te verdragen. Zelfs de Apoſtelen waren wel in enige Leer-punten verſchillende. Hoe verſcheiden waren de meningen der oude Kerke-Leraren; en nochtans verbraken zy daarom den bandt van broederlyke liefde en enigheit niet, maar aten aan ene Tafel. Zy zonderden zich daarom niet van elkander af, maar dreven met eendrachtige zielen het werk des Heren, in gelove en Godtzaligen wandel. De Godt des vredes buige aller harten, dat wy, die gezamentlyk van *Babel* zyn uitgegaan, ook in liefde en eendracht ons verbinden mogen, dat Jehovah door ons allen verheerlykt worde, en onze zielen, in gelove met malkander verenigt, naar de Krone ſtreven, welke Jeſus bereidt heeft voor alle, die Hem lief hebben. 't Is wel hartelyk te beklagen, dat het Avondtmaal des Heren, 't geen *een Liefde-maaltydt* behoorde te zyn, aanleidinge tot zo veel ſtrydt heeft gegeven. Wat al verſchil-ſchriften zyn daar over in den tydt van 200. Jaren in 't licht gekomen! Waarlyk, indien men alle die twiſt-ſchriften van weerkanten over deze ſtoffe doorzien zou; eeuwige Godt! wat al gal en bitterheit zou men daar in vinden! Het hart moet iemant zeer doen, wanneer men ziet, dat Dienaars van den zagtmoedigen Jeſus, met zulke ſchrikkelyke verbittering zyn ingenomen, dat de Sacraments verſchillen daar door, in plaats van weggenomen, hoe langer hoe groter worden gemaakt. Ook weet ik niet, of de gemoederen daar door niet meer verbittert als geſticht worden, en of in alle die ſtrydt-ſchriften wel enige vergenoeging voor gelovige zielen te vinden is. Zulke alleen kunnen vermaak daar in ſcheppen, die gaarne in 't vuur van twiſt en oorlog leven, gelyk een *Salamander in 't vuur*. 't Was vry wat beter,

dat men op *het doen* aandrong, als dat men zich by *beſpiegelingen* ophieldt; dat men aandrong op het leven van den nieuwen menſch, op boetvaardigheidt, gelove, en liefde; op de afſtervinge der waereldt met hare luſten; op de liefderyke hartelyke aanneminge en toeeigeninge des Heilandts, die om onzer zonden wille gemartelt is, op de verkondiginge van zyne doot, en de levendige voorſtelling van het gene de Goddelyke borg in de grootſte ſmaat en ſmarten voor ons geleden heeft; op ene hartelyke en oprechte verplichting, om dien Jeſus, die zich voor onze zonden in de doot heeft gegeven, door ene waarlyk dankbare gehoorzaamheit en heiligen wandel meer en meer gelykformig te worden; en dat Jeſus alles in ons zy, en door 't gelove in ons leve.

ô, Hoe wordt de kracht van Chriſtus lyden en ſterven ontſenuwt door den glans van uiterlyke praal! Even eens of de betrachting van Chriſtus doot niet genoeg liefde verwekkende aantrekkelykheidt in zich zelve hadt, indien de zaak niet door uiterlyke zichtbare *prach* en *zwier* van *Choor-rokken*, die van *goudt en zilver* blinken, door *Zang-ſtemmen* en *Speel-inſtrumenten*, door *zilvere*, *goude*, en met *glinſterende Diamanten*, verſierde *Kruiſſen*, door koſtelyke en hoog opgehevene *Kelken*, door klinkende *Schellen*, *door buigen* en *knikbenen* geholpen wierdt; van welk alles de eenvoudige en onnozele Apoſtoliſche Kerk niets geweten heeft, en door welke zaken het onwetende gemene Volk, in enkele verwonderinge wordt gebragt, het gezich des geloofs verlieſt, en in onkunde blyft van die heilige dingen, die zy in blinde verwonderinge aanbidden.

Doch wy geloven, dat Jeſus ook zelfs in de Roomſch-Catholyke Kerk nog zielen heeft, die 't uiterlyk werk van plechtigheidt niet voor iets wezendtlyks of verdienende houden, maar den gekruiſten Jeſus in hun harte trachten te drukken; die zich niet op het elendig behulp van onvolmaakte, en, buiten dat, verſchuldigde goede werken verlaten, maar in ware kenniſſe en overtuiginge hunner zonden op de genade van den Here Jeſus bouwen, en by Hem alleen al hun heil en zaligheidt zoeken.

Wy danken Godt, die het niet laat ontbreken aan genoegzam

ſtich

ſtichtelyke Schriften, alle daar op doelende, om de zielen der menſchen tot haar zelve, of liever tot de genade, in haar alles werkende, en boet-geloofs- en liefde-geſteltheit, die Gode behaagt, te bewerken. De gaven zyn ook verſcheiden: Want de *alleen-ſpraken*, *zuchten*, en *bedenkingen* der oude Kerke-leraren, zyn wel vol van Oratoriſche ſpreek-wyzen; maar echter blinkt de innerlyke kracht van Geeſt klaar daar in uit, wyl zy zich in hunne Schriften, als ſpelende, in de genade-armen van hunnen Jeſus werpen, zich zelven als een dropje in den Oceaan van Godts oneindige genade verliezen, en hunnen toevlucht tot Jeſus wonden nemen, aldus zuchtende:

Salve Latus Salvatoris!
In quo latet Mel dulcoris.
Qui corda lavas ſordida.

Jeſus 'k heb in uwe wonden
Zoete honig ſteets gevonden,
Daar wordt my het harte ryn.
Waar doch kon ik beter zyn?

Andere Schryvers van latere tyden bedienen zich wel van zulken geheiligden opſchik niet, en zeggen 't gelyk 't hen op 't hart ligt, op goedt duitſch, ſlegt en regt; doch daarom is by dezen, zo wel als by genen, alle oprechtheidt van gemoedt, 't welk uit hunne geeſtryke Schriften genoegzaam blykt, alzo in dezelve zeer vele welmenende zoete uitdrukkingen te vinden zyn. Het een en 't ander behaagt Gode wel, zo lang de mening goedt is; zo lang het hart zich voor den Hemel opent, en enen lieffelyken reuk van zich geeft, om hunne Naaſten tot ene oprechte mede-liefde tot Godt in Chriſtus te brengen. Gelyk de werkingen des Heren verſcheiden zyn in zyne Dienaren, die alle in zynen Wyngaart arbeiden, hoewel niet op enerlei wyze; zo zyn 'er ook verſcheide werkingen by hen, die aan Godts Tafel komen. By ſommigen heerſcht de *treurigheidt*, wanneer de menigte hunner zonden maakt, dat zy een diep inzicht hebben van hunne grote ondankbaarheidt tegens den lieven hemelſchen Vader, en wanneer zy overdenken, dat hunne overtredingen de nagelen, doornen en ſpieſſen zyn geweeſt, die den on-

ſchuldigen Jeſus zyn hooſdt, handen en voeten verwondt, ja zyn liefderyk hart geopent, en den laaſten bloedt-druppel zyner liefde, dien hy nog overig hadt, daar uit gehaalt hebben. En ſchoon het gelove wegens vergiffenis hunner zonden, ook zyne heimelyke kracht by hen heeft; zo gaat het doch met hun, gelyk een Kindt, dat, in de ongenade van zynen Vader gevallen, en weder in genade aangenomen zynde, met betraande ogen voor hem komt, en byna zelf niet weet, of het van droefheit over zynen beledigden, dan van vreugde over zynen verzoenden Vader huilt. Andere hebben wel een gezichte van hunne zonden, en hun hart zou van droefheit wel bloedt-tranen ſtorten, maar kunnen tot geen tranen komen; 't zy om dat hunne geſteltenis tot dit teder werk niet bequaam is, of om dat zy zich zelven bedwingen om de weemoedigheidt van hun hart voor de ogen der waereldt te verbergen. By andere wederom heeft de *blyſchap* de overhandt, uit hoofde ener krachtige aanmerking over 't onwaardeerlyk goedt van de vergiffenis der zonden, en openbaring van Godts genade in Jeſus Chriſtus aan hun hart; zo dat אשרי נשוי פשע *Wel gelukzalig is de menſch, dien de Heer de ongerechtigheit niet toe en rekent*, enen zo lieffelyken indruk in hunne zielen maakt, dat de vreugde hunnes harten als uit het gezichte te lezen is, en zy zich met כח *Kracht en ſterkte* aangedaan vinden, om den Scheidt-brief, dien zy nu aan de waereldt en hare ydelheden gegeven hebben, als openbaar ten toon te dragen, en de zonde, als hunnen ergſten vyandt, in de innerlykſte ſluip-hoeken van hun harte te gaan opzoeken, 't geen zy zelfs niet meer vertrouwen, zo lang het de allerminſte achterhouding voor hun heeft, en de geringſte troetelzonde maar een woordtje denken of ſpreken wil. Ik zegge, alle deze gemoedts-geſteltenisſen (indien men anders maar de drift en beweging des bloedts, of de neigingen van de geſteltheit des lichaams, wel onderſcheidt van de Gode geheiligde lydingen der ziele, en de reine geſteltheit des harten voor Godt, den Harten-kenner, die het zelve 't allerbeſte kent, aanmerkt) behagen den Here, gelyk de Boet- en Dank-offeren des Ouden Teſtaments, welker rook hemelwaarts klom, en tot enen zoeten reuk voor den Allerhoogſten verſtrekte.

Hier heeft de goedtgunſtige Lezer enige Avondtmaals Predikaar-

haatſen, die eertyts by diergelyke gelegenheit in *Pruiſſen* zyn gedaan. En hoewel deze en gene Texten nog wel beter zouden hebben kunnen worden uitgevoert en aangedrongen, als de menigvuldige arbeidt en kortheit van dien tydt hebben willen lyden; hebbe ik nochtans niet onſtichtelyk geacht, het weinige en geringe, dat toen tot myner en myner Gemeente opbouw in de vreze des Heren voorgedragen is, nu in 't licht te geven, en hier mede te voldoen aan de begeerte der genen, die my mondeling en ſchriftelyk daarom verzocht hadden. Dewyl myne tegenwoordige bezigheden, by het dubbel ampt van *Opzienr* en *Rector*, my zo veel tydt niet gunnen, dat ik alles naar den zin der hedendaagſche keurige waereldt (die men buiten dat onmogelyk in alles behagen kan) heb kunnen ſchikken en polyſten; zo hebbe ik het moeten en willen mededelen, zo als het toen in myne jongere Jaren, onder Godts zegen, geboren is.

Ieder, die maar een vonkje vreze Godts in zich heeft, wil nog gaarne op twe tyden van zyn leven vroom worden: *Wanneer hy ten Avondtmaal gaat, en in 't ziek-bedt ligt*; om dat elk zich dan nog gaarne met Godt verzoent. Het eerſte is waarlyk de tydt van verzoening; en het twede een tydt, dat de doodt aanklopt, en het ogenblik op handen is, daar 't eeuwig wel of qualik der ziele van afhangt. En als de ogen eens door de doot geſloten zyn, zo blyft, wat eenmaal gedaan of verzuimt is, voor eeuwig gedaan of verzuimt.

De goedtgunſtige Lezer bediene zich van dezen welgemeenden arbeidt tot zyne ſtichtinge. Indien ſlechts enige zielen daar door tot een hart-roerendt genot des hoogwaardigen Sacraments, en enen waarlyk dankbaren wandel voor Godt gebragt worden, zal ik den alles in allen werkenden Almogenden daar voor hartelyk danken. De Here kent zyne verborgene beſt. En gelyk de aangename verzekeringen der genen, my opgewekt hebben om hen verder dienſt te doen; zo ben ik ook niet buiten hoop, dat deze arbeidt wel met vrucht en zegen zal aangenomen worden.

De goedtgunſtige Lezer diene te weten, dat *de waardige Gaſt*

aan des Heren Tafel, te *Koningsbergen* uitgegeven, en buiten weten en toeſtemminge van den Autheur, door winzuchtige nagedrukt, (welke voor het toekomende voor dergelyk onbevoegt ondernemen moeten gewaarſchouwt zyn, indien zy niet by de hoge Overigheit daar over aangeklaagt willen worden) naauwlyks het derde deel van dezen tegenwoordigen arbeidt is. Gunt de Heer my leven en gezontheidt, zullen met den tydt *de liederen in't hoge Choor* en de *Plecht-predikaatſien*, als ook *het leven der Aarts-vaderen* volgen.

Hier mede bevele ik den genegen Lezer in de dierbare en onwaardeerlyke genade en zegen ryke bewaring van Jehovah, blyvende, naar mate van het Talent dat de Heer my geeft, altydt zyn bereidtwillige Dienaar.

C. MEL.

Hersfelt, den 31 *Maart* 1712.

DE DRUKKER

AAN DEN

LEZER.

TErwyl de Schryver in zyne Voorreden genoeg verſlag van dit werk geeft, behoeven wy daar niets van te melden. Alleen moeten wy zeggen, dat het van kenners zeer nut en dienſtig geoordeelt is voor allen, die zich betamelyk omtrent des Heren Avondtmaal zoeken te gedragen, welke in deze Predikaatſien zullen kunnen zien, hoe zy zich voor af daar toe hebben te ſchikken, op wat wyze zy tot de Heilige Bondt-tafel moeten naderen, en wat zy daar na te betrachten hebben; ten welken einde de Heer MEL zeer gepaſte Texten heeft uitgekozen, alles op ene klare en bondige wyze voorgeſtelt, met overtuigende reden en kragtige ſpreekwyzen aangedrongen, en ieder Predikaatſie met zielroerende gebeden en dankzeggingen beſloten.

Dit, en de goede reuk, dien dit Boek in Duitslandt heeft, bewogen ons, om het in onze moedertaal te laten overzetten. Wy twyfelen geenzins of het zal vele liefhebbers vinden, en wy zullen aangemoedigt worden, om het vervolg, neffens een regiſter op het gehele werk, ſpoedig ter uitgave te brengen.

Wy wenſchen, dat Godt dit werk met zynen zegen bekrone, en tot veler ſtichting doe gedyen.

AAN-

AANWYZING
DER
TEXTEN

I. De beproefde oprechtheit des harten.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

TEXT. Pſ. CXXXIX. 23, 24.

DOorgrondt my ô Godt, en kent myn Harte: beproeft my en kent gedachten, ende ſiet of by my een ſchadelyke wegh zy, en ley op den eeuwigen wegh.

P

II. De Man van Baal Saliſa in 't voor- en tegenbeel

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

TEXT. 2 Kon. IV. 42, 43, 44.

En daar quam een Man van Baäl Saliſa, en bracht den Man Godts der eerſtelingen, twintig gerſten-broden, en groene airen in hare h ende hy zeide: geeft den Volke datze eten. Doch zyn Dienaar wat zoude ik dat hondert Mannen voorzetten? ende hy zeide: ge Volke dat ze eten; want alzo zeit de Here: Men zal eten en ov den. Ze zettede hy 't ben voor, ende zy aten; ende zy hielden o het Woordt des Heeren.

III. Oprechte liefde het Livrei der Chriſtenen.

Na het Gebruik des H. Avondtmaals.

TEXT. 1 Joh. III. 18.

Myne Kinderkens, en laat ons niet lief hebben met den woorde, noch tonge, maar met de daadt en waarheidt.

DER TEXTEN.

IV. De onveranderlyke Morenhuit en Luipaarts vlekken des Zondaars.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Jerem. XIII: 23.

Zal ook een Moorman zyn huit veranderen, of een Luipaart zyne vlekken? zo zult gy lieden ook kunnen goet doen, die geleert zyt quaet te doen. Pag. 38

V. De in 't bloedt vertreden en ten leven gebragte kinderen Godts.

Text. Ezech. XVI. 6.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Als ik by u voorby ging, zo zag ik u, vertreden zynde in uwen bloede, en ik zeide tot u in uwen bloede: leeft. Ja, ik zeide tot u, in uwen bloede: leeft. 51

VI. Het Heil den huize van Zacheus wedervaren.

Na het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Luc. XIX. 1--11.

Ende Jeſus ingekomen zynde, ging by door Jericho. Ende ziet, daar was een man, met name geheten Zacheus, en deze was een Overſte der Tollenaren, en hy was ryk; ende zocht Jeſus te zien, wie hy was, ende en konde niet van wegen de ſchare, om dat hy klein van perſoon was. Ende voor uit lopende, klom hy op enen wilden Vygeboom. enz. 62

VII. Het bloedt van Jeſus over ons.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Matth. XXVII: 25.

Zyn bloedt komc over ons, en over onze kinderen. 73

****

AANWYZING

VIII. Het liefdens Zegel van Chriſtus Bruidt op het hart van haren Bruidegom.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Hoogl. VIII: 6.

Zet my als een zegel op uw harte, als een zegel op uwen arm: want de liefde is ſterk, als de doot: de yver is hart als het graf: hare kolen zyn vurige kolen, vlammen des HEEREN. Pag. 84

IX. Het zoet genoegen van een gelovige ziele in Godts genade.

Na het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Pſalm CXVI: 7, 8, 9.

Myne ziele, keert weder tot uwe ruſte, want de HERE heeft aan u wel gedaan. Want gy HERE hebt myne ziele gered van de doot, myne ogen van tranen, mynen voet van aanſtoot. Ik zal wandelen voor het aangezichte des HEEREN, in den lande der levendigen. 99

X. Het ootmoedig Boet-gebedt des armen Zondaars.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Luc. XVIII. 13.

ô Godt! zyt myn Zondaar genadig. 115

XI. De beminde en gepreze ſchoonheit van Chriſtus Bruidt.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Hoogl. VI: 4.

Gy zyt ſchone, myne Vriendinne, gelyk Thirza, lieflyk als Jeruſalem, ſchrikkelyk als ſlag-ordens met banieren. 131

XII.

DER TEXTEN.

XII. De luſt der Vromen in Jehovah.

Na het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Pſ. XXXVII 4.

Verluſt u in den HERE, zo zal hy u geven de begeerten uwes harten. Pag. 146

XIII. Een Chriſtens droefheit naar Godt.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. 2 Cor. VII. 10.

De droefheidt naar Godt, werkt een onberouwelyke bekeeringe tot zaligheidt; maar de droefheidt der waereldt werkt de doot. 160

XIV. De vrolyke Chriſten, en in klederen des heils pronkende Diſch-genoot.

By het gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Jeſ. LXI: 10.

Ik ben zeer vrolyk in den Here, myne ziele verheugt haar in mynen Godt; want hy heeft my bekleedt met de klederen des Heils, den mantel der gerechtigheidt heeft hy my omgedaan. Gelyk een Bruidegom zich met Prieſterlyk ſieraat verſiert, en als een Bruidt met haar gereedtſchap. 170

XV. Het gewillig volgende, en geduldig lydende Schaap des groten Harders.

Na het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Luc. IX: 23.

Zo iemant achter my wil komen, die verlochene hem zelven, en neme zyn kruis dagelyks op, en volge my. 186

AANWYZING

XVI. De vrucht-brengende vrees der vromen, en de hals-brekende zonden arbeidt der Goddelozen.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Jeſaia LXVI. 2, 3.

Op dezen zal ik zien; op den armen en verſlagenen van geeſte, ende die voor myn woort beeft. Wie enen oſſe ſlagt, ſlaat enen man: wie een lam offert, breekt enen hont den hals: wie ſpysoffer offert, is als die zwynen bloet offert: wie wierook brant ten gedenkoffer, is als die exen Afgodt zegent. Deze verkiezen ook hare wegen, en hare ziele heeft luſt aan hare verfoeizelen. Pag. 213

XVII. De Bruiloft des Lams, en de gelukzalige Gaſten.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Openb. XIX. 9.

Zalig zynze die geroepen zyn tot het Avondtmaal van de Bruiloft des Lams. 227

XVIII. De wachtſtem in het vervallen Zion.

Na het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Marc. XIII. 37.

Waakt. 244

XIX. De rokende Vlas-wiek en het zwakke Kindt.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Jeſ. XLII. 3.

Het gekrookte riet en zal hy niet verbreken, ende de rokende vlas-wiek die en zal hy niet uitbluſſchen.

XX. De Helden rontom Salomons Bedt, en de Koetſe der Dochteren Jeruzalems.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Hoogl. III: 7, 8, 9, 10.

Ziet het bedde dat Salomo heeft, daar zyn ſeſtig Helden rontom van de Helden Iſraëls; die altemaal zwaarden houden, geleert ter oorloge, elk hebbende zyn zwaardt aan zyne heupe, van wegen den ſchrik des nachts. De Koning Salomo heeft zich een Koetſe gemaakt van den houte Libanons. De Pilaren derzelve maakte hy van Zilver: haren vloer van Gout: haar gehemelte van Purper: het binnenſte was beſtreidt met de liefde van de Dochteren Jeruzalems. Pag. 274

XXI. Het lerendt Kindt.

Na het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Matth. XVIII: 2, 3.

Ende Jeſus een kindeken tot zich geroepen hebbende, ſtelde dat in het midden van haar, ende zeide, voorwaar zegge ik u, indien gy u niet verandert, ende wordt gelyk de Kinderkens, zo en zult gy in het Koninkryk der Hemelen geenzints ingaan. 286

XXII. Het verzoen-offer voor de zonden.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Gen. XXII: 7, 8.

Doe ſprak Iſaac tot Abraham zynen Vader, ende zeide; myn Vader! ende hy zeide, myn Zoon. Ende hy zeide; ziet het vuur ende het hout, maar waar is het Lam tot het brandt offer? Ende Abraham zeide, Godt zal hem zelven een Lam ten brandt-offer verzien, myn Zoon. 298

XXIII. Des Zondaars ontzondiging.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Pſalm LI. 9.

Ontzondigt my met yſop, ende ik zal rein zyn: waſcht my, ende ik zal wit-

witter zyn als ſneeuw. Pag. 310

XXIV. De inwendige ſchoonheit der kinderen Godts.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Pſalm XLV: 14.

Des Konings Dochter is geheel verheerlykt inwendig. 320

XXV. De Kinderen des Allerhoogſten.

Na het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Hoſ. I: 10.

Het zal geſchieden, dat ter plaatſe, daar tot hen gezeit zal zyn, gy lieden en zyt myn volk niet, tot hen gezeit zal worden, gy zyt kinderen des levendigen Godts. 333

XXVI. Het verdwaalt en gezocht Schaap van Jezus.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Pſalm CXIX. 176.

Ik hebbe gedwaalt als een verloren ſchaap; zoek uwen knecht, want ik en hebbe uwe geboden niet vergeten. 345

XXVII. Het bloedt des verbonts, dat heerlyke dingen ſpreekt.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Hebr. XII: 22, 24.

Gy zyt gekomen —— tot den Middelaar des Nieuwen Teſtaments Jeſus, ende het bloedt der beſprenginge, dat betere dingen ſpreekt dan Abel. 356

XXVIII.

DER TEXTEN.

XXVIII. De ſterkte der Gelovigen in Jehovah.

Na het Gebruik des Avondtmaals.

Text. Habac. III. 18, 19.

Ik zal nogtans in den Here van vreugde opſpringen: ik zal my verheugen in den Godt myner heils; de Heere Heere is myne ſterkte. Pag. 368

XXIX. Het gemaakt verdrag tuſſchen Godt en den armen Zondaar.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Job XXII: 21.

Gewent u doch aan hem, en hebt vrede; daar door zal u het goede overkomen. 379

XXX. Melchizedeks liefde-maal.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Gen. XIV. 18.

Ende Melchizedek, Koning van Salem, bragt voort broodt en wyn. 387

XXXI. De lieflyke woningen van den Here der heirſcharen.

Na het gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Pſ. LXXXIV. 2.

Hoe lieflyk zyn uwe woningen, ô Here der heirſcharen! 401

XXXII. Boetvaardig gedenken der zonden.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Gen. XLI: 9.

Ik gedenk heden aan myne zonden. 413

XXXIII.

AANWYZING

XXXIII. Godts vriendin op Jeſus leunende.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Hoogl. VIII: 5.

Wie is zy, die daar opklimt uit de woeſtyne, ende haar lieflyk leunt op haren liefſten? Onder den Appelboom heb ik u opgewekt; daar heeft u uwe moeder met ſmerte voortgebragt, daar heeftze u met ſmerten voortgebragt, die u gebaart heeft. 422

XXXIV. De ſtralen der Goddelyke heerlykheit.

Na het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Levit. XIX: 2.

Spreekt tot de ganſche vergaderinge der kinderen Iſraels, en zegt tot hen: gy zult heilig zyn; want ik de Here uwe Godt ben heilig. 436

XXXV. De verzoening met Godt het beſte middel voor den verlegen Zondaar.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Job VII: 20.

Hebbe ik gezondigt, wat zal ik u doen, ô Menſchen-hoeder? 4

XXXVI. De wonder-maaltydt van Elias vergeleken met het H. Avondtmaal.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. 1 Kon. XIX. 5-8.

Ende hy leide zich neder, en ſliep onder enen Jeneverboom: en zi --- Engel aan, en zeide tot hem; ſtaat op, eet.

zag om, en ziet tot zyn hooft-einde was een koeke op de kolen gebakken, en een fleſſche met water; alzo at hy, en dronk, en leide zich wederom neder. En de Engel des Heren kwam ten anderen maal weder, en roerde hem aan, ende zeide; ſtaat op, eet; want de wegh zoude voor u te veel zyn: Zo ſtont hy op, en at, en dronk: en hy ging door de kracht derzelver ſpyze, veertig dagen en veertig nachten, tot aan den berg Godts Horeb. Pag. 457.

XXXVII. Jeſus de verſterkende Plant.

Na het Gebruik des H. Avontmaals.

Text. Ezech. XXXIV: 29.

Ende ik zal haar ene Plante van name verwekken: ende zy en zullen niet meer weggeraapt worden door honger in den lande, en den ſmaat der Heidenen niet meer dragen. 470.

XXXVIII. De noodtzakelyke Voorbereiding.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. 1 Sam. XVI. 5.

Heiligt u, en komt met my ten offer. 480.

XXXIX. De nodigende Jeſus.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Hoogl. V: 1.

Eet vrienden, drinkt, ende wordt dronken, ô Lieffte. 495.

XL. Jeſus in my.

Na het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Gal. II. 20.

Ik leve, doch niet meer ik; maar Chriſtus leeft in my. 509

*****

AANWYZING

XLI. Het vuur by Godts Altaar.

Voor het Gebruik des H. Avondmaals.

Text. Levit. x: vs. 1, 2, 3.

Ende de Zonen Aarons, Nadab ende Abihu, namen een ieder zyn wierookvat, ende deden vuur daar in, ende leiden reukwerk daar op, ende bragten vreemt vuur voor het aangezichte des Heren, 't welk by niet geboden hadde. Doe ging een vuur uit aan het aangezichte des Heren ende verteerdeze; ende zy ſtorven voor het aangezichte des Heren. Ende Moſes zeide tot Aaron; dat is het, dat de Here geſproken heeft, zeggende; in de genen, die tot my naderen, zal ik gheiligt worden, ende voor het aangezichte van al het volk zal ik verheerlykt worden. Doch Aaron zweeg ſtille. Pag. 519.

XLII. De aankloppende Jeſus.

By het Gebruik des H. Avontmaals.

Text. Openb. III: vs. 20.

Ziet, ik ſta aan de deure ende ik kloppe; indien iemant myne ſtemme zal horen, ende de deure open doen, ik zal tot hem inkomen, ende ik zal met hem Avondtmaal houden, ende hy met my. 533.

XLIII. Het aan Godt overgegeve Kindts-hart.

Na het Gebruik des H. Avontmaals.

Text. Spreuk. XXIII: vs. 26.

Myn Zone, geef my uw hart. 544

XLIV.

DER TEXTEN.

XLIV. De zekere grondt-genezing der gebrekkelykſte Zondaren.

Voor het Gebruik des H. Avontmaals.

Jeſ. 1. vſ. 16--21.

Waſcht u, reinigt u, doet de boosheidt uwer handelingen van voor myne ogen wegh. Laat af van quaat te doen; leert goet doen. Zoekt het recht; helpt den verdrukten, doet den Wezen recht; handelt de twiſtzake der Weduwen. Komt dan, en laat ons t' ſamen rechten, zeit de Here. Al waren uwe zonden als ſcharlaken, zy zullen wit worden als ſneeuw; al waren zy root als karmozyn, zy zullen worden als witte wolle. Indien gy lieden willig zyt, ende hoort, zo zult gy het goede dezes landts eten; maar indien gy weigert, ende wederſpannig zyt, zo zult gy van het zwaart gegeten worden; want de mondt des Heren heeft het geſproken. 555.

XLV. De gezonde liefde-krankte van Chriſtus Bruidt.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Hoogl. II: vſ. 5, 6.

Onderſteunt gy lieden my met de fleſſchen, verſterkt my met de Appelen; want ik ben krank van liefde. Zyne ſlinkerhant zy onder myn hoofd, en zyne rechterhandt ombelze my. Pag. 570.

XLVI. De wandelende Kerk van Godts Geeſt.

Na het Gebruik des H. Avontmaals.

Text. 1 Cor. VI: vſ. 19, 20.

Of en weet gy niet, dat u lieder lichaam een Tempel is des Heiligen Geeſtes, die in u is, dien gy van Godt hebt, en dat gy uwes zelfs niet en zyt? Want gy zyt diere gekocht; zo verheerlykt dan Godt in uw lichaam, en in uwen Geeſt, welke Godes zyn. 585.

AANWYZING enz.

XLVII. Vryſprake van den begenadigden Zondaar.

Voor het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Matth. IX: vſ. 2.

Zone, zyt wel gemoedt, uwe zonden zyn u vergeven. Pag. 596.

XLVIII. Het geeſtelyk Bruilofts-liedt.

By het Gebruik des H. Avondtmaals.

Text. Jeſ. LIV: vſ. 5.

Uwe maker is uw man: Here der Heirſcharen is zyn naam; ende de heilige Iſraels is uw Verloſſer. Hy zal de Godt des gantſchen aardtbodems genoemt worden. 606.

XLIX. De verzameling der Heiligen.

Na het Gebruik des H. Avondtmaals,

Text. Pſalm. L: vſ. 5.

Verzamelt my myne Gunſt-genoten, die myn verbondt maken met offerhande. 616.

DE
BEPROEFDE OPRECHTHEIT
DES
HARTEN.

Voor het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

't Was een heerlijke lof / dien Godt eertijts aan Job gaf: dat hy was / oprecht, en vroom, en Godt-vrezende, en wykende van 't quaade. Hy was een man / met lichamelijke en geestelijke goederen van Godt gezegent; nochtans verhief hy zich niet over zyn geluk / maar woonde als de stille in den lande / leefde Godt-vrezendt, en schuwde het boze: Ook wist hy in de allerzwaarste tegenspoeden / die naar de Goddelijke toelating hem bejegenden / alle kruis en lyden met gedult en grootmoedigheit te overwinnen. Dit zelve is de aart van alle vrome kinderen Gods: Sy maken gene vertoningen voor de waereldt / noch stellen zich dezelve gelijk; zy bevlytigen zich enen nedertigen wandel / wyken af van het quaade / en trachten hunnen Godt / met hun gantsche harte / in Geest en in waarheit te dienen. De voortreffelyke Lof van Job, Cap. 1. vs. 1.

Om hier van in de vreze des Heren wat meerder te zeggen en te horen / zyn wy op dezen dagh der voorbereidinge by een vergadert. Laten wy ons heden / door een nauwkeurig onderzoek van ons leven en wandel / en door eene ware Boetvaardigheit / zodanig bereiden / dat wy mogen / als waardige disch-genooten / aan de genade-tafel van den Here onzen Godt mogen verschynen. Onze Vader enz.

TEXT; PSALM CXXXIX. vs. 23, 24.

Doorgront my, ô Godt, en kent myn Harte: beproeft my, en kent myne gedachten, ende ſiet of by my een ſchadelyke wegh zy, en leydt my op den eeuwigen wegh.

TWEDE INLEIDING.

Davids raadt aan Saul, om den vrede te bevorderen. 1 Sam. XXVI: 19.

Indien de Heere u tegen my aanporret, laat hem het ſpys-offer rieken; maar indien het menſchen kinderen zyn, zo zynze vervloekt. Dit was de beweeglyke aanſpraak die de vervolgde David aan Saul deed. David was in zyne vlucht zo vroom/ dat hy zyne handt niet leggen wilde aan den gezalfden des Heren/ welken Godt in zyne handt hadt gegeven. Ook was deze held zo edel-moedig/ dat hy zich niet wilde beviekken met het bloedt van zynen ſlapenden vyandt; maar vergenoegde zich alleenlyk desſelfs ſpies en water-fleſſche te nemen/ tot een bewys dat hy niet bloedtdorſtig was. Daarom ſpraak hy/ op de hoogte eens bergs van verre ſtaande/ Saul onder anderen met deze woorden aan: Indien de Heere u tegen my aanport, laat hem het Spys-offer rieken, enz. David wiſt wel/ dat 'er geen ongeluk geſchiedt zonder Godts toelatinge. Hy wiſt ook wel/ dat hy zelf een arm zondaar was; dierhalven wilde hy Godt niet beſchuldigen/ als of die Saul aangeport hadt om hem te vervolgen; maar wierp in dusdanigen geval de ſchuldt daar van op hun beider zonden/ en vermaande Saul/ dat zy daarom beide een Spys-offer den Here bragten/ om hem met hun te verzoenen: dewyl hy hoopte/ dat de verzoenlyke Godt Saul, zynen vyandt/ hem ten vrienDt maken zou/ die dan allen voorn zou laten varen/ en hem door een vrye naderinge gelegenheit geven om te konnen bewyzen/ dat hy een vrient en dienaar des Konings van Iſraël was. Maar, indien het menſchen kinderen zyn, zegt hy verder/ die u tegens my aanporren, zo zynze vervloekt. David hadt zyne vyanden aan 't Hof/ die hem zwart maakten/ en 't ontbrak niet aan Doëgs, die 't vuur der gramſchap in Sauls harte aanſtookten. Van zulke zegt hy/ datze vervloekt zyn; overmits zy ſchuldig waren aan al 't onnozel bloedt/ dat 'er vergoten wierdt/ en aan al den oproer/ die buiten zyn ſchuldt/ in 't Koninkryk van Iſraël ontſtont. Hiergelyken voer betoont ook de man naar Godts harte/ in den tegenwoordigen Text-Pſalm. Hy merkte wel/ dat de zonde eigentlyk het quaadt was/ 't geen Godt tegens des menſche/ en de menſchen tegens de menſchen opſtookte; daarom trooſt hem de oprechtheit zyns harte in alle zyne aanklevende zwakheden en gebreken/ en hy brengt den Here het offer van een lieflyken reuk/ gelyk wy in onze Text-woorden zien. Wy zyn voornemens/ geliefde/ u daar uit voor te ſtellen/ De oprechtheit des Harten voor Godt, als een offer, den Here welbehaaglyk.

„ O Ge-

„ O Genadige Godt! Laat doch onze Godts-dienſt voor U zyn als
„ een aangenaam avondt-offer. Ontſtook onzer aller Harten met het
„ vuur van liefde, en van een zuivere oprechtheit. Alles ter eere van
„ uwen groten Naam, en onzer Zielen Zaligheit Amen.

VERKLARING.

De gevaarlykſte vyandt en ergſte bedrieger van een Chriſten is zyn eige Hart; 't is argliſtig meer dan enig ding, ja dodelyk; en wie zal 't kennen? 't is de valſche Delila, die den menſche door liefkozende vleyerpen in den ſlaap van zorgeloze geruſtheidt ſtort/ en die/ gelyk Judas, zynen Heer en Meeſter met een kus zoekt te verraden. Waarom was Luther ook gewoon te zeggen: Dat hy meer vrees hadt voor zyn eigen Hart, als voor den Paus met alle zyne Kardinalen. Deze liſt van 't menſchelyk Harte was aan David wel bekent; en dierhalven verſtoutwde hy zich zelven niet/ om van zyn doen een oordeel te vellen/ maar badt/ dat Godt hem beliefde te beproeven/ gelyk wy in de woorden van onzen Text zien. Wy vinden daar in (1) eene ootmoedige Bede tot Godt, dat Hy hem wil doorgronden/ kennen en beproeven hoedanig zyne gedachten zyn; En/ (2) den uitſlag van die Bede, welke is/ dat Godt hem na gedane beproeving op den eeuwigen wegh wil leiden. De vrome Koning beroept zich niet op het oordeel van de waereldt/ die lichtvaardig is/ om naar menſchen tydelyk geluk of ongeluk een bedrieglyk oordeel te vellen/ gelyk de byna ſtruikelende Aſaph dede. Ook beroept hy zich niet op het oordeel der vyanden; want hy wiſt al te wel/ dat dezelve hem niets goeds gunden/ maar in tegendeel gaarne zonder recht of reden zouden doemen. Deze Rechters waren hem partydig en verdacht: Daarom beroept hy zich op het hoogſte gerechts-Hof/ alwaar een Rechter zit/ die en rechtvaardig en genadig is/ en wel met deze woorden: BEPROEF my ô Godt. Hy neemt zynen toevlucht tot Godt: EL, de ſterke Godt, zal zyn Harte beproeven. Hy wiſt wel/ dat Godt getrouw was/ en hem niet verzoeken zou boven vermogen: Hy wiſt/ dat de wegen Gods enkel goetheit en waarheit zyn/ en dat deszelfs woordt zo rein is als doorlouterd zilver. Inzonderheit neemt hy zynen toevlucht tot den Here Meſſias/ tot den Engel van Gods aangezicht, den getrouwen en waarachtigen getuige/ den Hoekſteen die in Sion gelegt is en bewaart wordt/ tot zynen Zone en Here/ die zo wel zyn borg en voorſpraak als Rechter was: Hy neemt zynen toevlucht tot den H. Geeſt/ van welken hy ook in dezen eigen Pſalm gezegt hadt: waar zou ik henen gaan voor uwen Geeſt? enz.

Waarom David bidt, dat Godt hem beproeven wil? Jerem. XVII: 9.

Pſ. LXXIII: 2.

Nu/ Wat bid David doch van dezen drie-enigen Godt? DOORGRONT MY, O GODT! (zegt hy) KENT MYN HARTE, BEPROEFT

Hoe Godt de menſchen beproeft.

BEPROEFT MY EN KENT MYNE GEDACHTEN. B
proeven is een wyze van ſpreken by gelykenis / genomen van de Gout
ſmidts / die 't zilver en goudt op allerlei wyze beproeven; nu by
gewigte / dan door den toets-ſteen; nu op 't gezichte / dan door
vuur. Dus beproeft Godt ook de menſchen / wanneer hy hunne ge
dachten / woorden en werken op de ſchale des Heiligdoms weegt / e
ziet of dezelve wel met zyn heilig woordt overeenkomen. Op die wy
beproefde Godt Belſazar / en vondt hem te licht. So beproefde h
Genesis XXII: 12. Abrahaam / en vondt hem wigtig; waarom hy tot hem zeide: N
weet ik, dat gy Godvrezende zyt. Godt de Heer beproeft ook d
zyne / door kruis en droefheden / gelyk den vromen Job. Maar daa
is tweederlei beproeving: ene, wanneer een volmaakt werk zodanig
woordt onderzocht / dat het daar door niet beter woordt gemaakt / maa
zo blyft als 't is. In dezen zin woordt Godt en zyn woordt beproeft
Mal. III: 10. gelyk 't er ſtaat: Beproef my nu daar in, zeit de Heer der Heirſcharen
of ik u niet opdoen en zal de venſteren des Hemels, en u zegen al
gieten. De andere ſoort van beproevinge is / wanneer zaken / die in haa
zelve onvolmaakt zyn / zodanig onderzocht worden / dat menze in eni
ge delen goedt bevindt / en de overigen aanklevende swakheden verbeter
M. III: vs. 3. Van dusdanige beproevinge ſpreekt Maleachi: Hy (de Heere) zal d
kinderen Levi reinigen, en hy zal ze doorlouteren als gout en al
zilver. David ſpreekt niet van de eerſte beproevinge van een volmaak
werk; want hy wiſt zeer wel / dat hy een arme zondaar was / heb
bende grote fouten en gebreken; waarom hy ook uitriep: Heere! g
niet in 't gerichte met uwen knecht; want niemant, die leeft, zal voo
uw aangezichte rechtvaardig zyn. En / zo gy de ongerechtigheden
wilt gade ſlaan; Heere! wie zal beſtaan? Maar hy ſpreekt van z
een beproevinge / waar door men de Gerechtigheit ener zaake gewaa
kan worden / inzonderheit tegens zyne vyanden / die hem zo krachti
vervolgden en alle leet aandeden.

Hoe Godt de Menſchen doorgrondt. Daarom zegt hy / DOORGRONT MY EN KENT MYN
GEDACHTEN. Doorgronden is een zaak onderzoeken. Gelyk h
aardryk doorgraven / en 't goudt daar in gezocht woordt; alzo w
David / dat Godt / die een Hartenkenner is / en Harten en nieren proef
zyn Hart mede mag onderzoeken. Hy ſchuwde het licht niet; maa
vertrouwde op den Heere / die zyn Harte kende / zeggende: kent my
ne gedachten: de overzetting van Luther heeft / ondervindt, hoe i
het meine. Niet / dat hy zulver als een Engel meende te wezen; h
wiſt wel / dat de beſte werken der rechtvaardigen als een bemorſt kleed
by Godt waren. Hy was in zonden ontfangen en geboren: h
vondt zyn Harte ook met ſnode zonden bezoedelt; en klaagt daar ove
droevig genoeg in zyne Boet-Pſalmen. Hy wiſt wel / dat met de beſt
werken der heiligſte menſchen noch altyt iets vermengt is van Eige
haa

haat / eige liefde / en eige eer / waar tegens zy steets te stryden hebben. Maar hy beroept zich op de oprechtheit van zyn Harte voor Godt. Daarom zegt hy ook op een andere plaats: Wat zal David nog meer tot u spreeken? want gy kent uwen knecht, Heere! Heere! als of dit oprecht Hart zeggen wilde: „ Wat zyn 'er veel woorden en brede „ verhalen tusschen u en my van noden / myn Godt! Ik weet wie gy „ zyt / en gy weet / wie ik ben: gy zyt voor my een genadig Godt en „ Vader / en ik ben uwe getrouwe knecht / en een kindt / dat u van „ harten bemint. De waereldt veracht en laakt myn doen; maar gy „ Here / kent myn Hart: gy weet / hoe ik 't meen De ere uw's „ Naams is myn doelwit / uwe bevel is myn ampt / en uw woordt „ is myn richt-snoer; gy zult Richter zyn tusschen my en myne „ vyanden / en ondervinden wat myne gedachten zyn. "

2 Sam. 7: 20.

Beminde Toehoorders! houdt het voor gene vermeetelheit / dat David met deze vrymoedigheit voor Godt koomt. Hy wist toch wel / dat ook een geringe mate van erkentenisse en gelove / en de allerminste dienst / die wy den Here bewyzen / dierbaar is in zyne ogen / als maar het Hart oprecht voor hem is. Philadelphia was van weinige krachten / en nochtans wierdt zy 't meest geprezen onder alle gemeenten in Asië. Asa hadt grote fouten / en evenwel heette het: Het Hart van Asa was volkomen met den Here. Josaphat hadt grote gebreken / en des niet tegenstaande wierdt 'er gezegt: Hy wandelde in den wegh zyns vaders. Asa, en weet niet daar van, doende wat recht was in de ogen des Heren. Dus zag Godt de zwakheden van onzen David over 't hooft / om dat zyn Hart oprecht voor hem was. Hy verzoekt dat Godt gelieve te zien / of hy op een quaden wegh was ראה אים דרך עבל *Vide, an via doloris in me*: Zie, of 'er een wegh van boosheit in my zy. Het woordt עבל betekent niet zonde in 't algemeen / maar een ingewortelde boosheit en heerschende zonde / die men / als enen afgodt dient / gelyk Calvinus zeer wel aangemerkt heeft. De Godt / die den wegh der Rechtvaardigen kent / zal ook Davids wegen beproeven / en zien / of hy in den raadt der Goddelozen wandelt, en in het gestoelte der spotteren zit, dan of hy zich van gantscher herte benaarstige op de wegen des Heren te gaan.

Davids grootmoedigheit moet niet kwalyk uitgeleit werden.

Openb: III: 8.

1 Kon. XV: 14.

1 Kon. XXII: 43.

De uitslag der beproevinge is deze: LEIDT MY OP DEN EEUWIGEN WEGH. *Hoc colon, quidam traculenter explicant*, zegt Coccejus. Ja / zeer gruwelyk leggen enige het uit / als of David zich zelven alle onheil toewenschte / indien Godt hem niet naar behoren vondt; En hier op doelt ook de overzetting van Lowater, wanneer hy zegt:

Vindt gy my niet zo als 't behoort,
Ruk my dan mede als and'ren voort.

Maar nooit wordt de doot / *via ſeculi*, een eeuwige weg genoemt; ook beteekent het woordt leiden veel meer een weldaadt als een ſtraf. Beter zingen we dierhalven:

Vindt gy, Heer, dat ik ga den goeden wegh ter zyden,
Zo wilt my op den wegh der eeuwigheit geleiden.

De ootmoedige bede van Duvid, dat Godt hem op den eeuwigen weg wil leiden.

Davíd wil zeggen: „ Bevindt gy / myn Godt / dat ik van uwe „ geboden en getuigeniſſen afwyke / zo zoek my wederom / gelyk „ een afgedwaalt ſchaap van uwe kudde. Vindt gy myne daden / my„ ne dichten en pogingen / met zonden en zwakheden bevlekt; doorlou„ ter my als goudt en zilver / en laat de overige ſtoffe van aankle„ vende gebreken afgeſcheiden wezen. Leef ik niet in allen deelen / zo „ als ik wel behoorde; zie nochtans de oprechte begeerte myns Har„ten aan / om u te dienen / zo als ik gaarne wilde: Neem dezen goe„ den wille aan / en bevestig in my hoe langer hoe meer het voorne„ men / om in uwe wegen te wandelen / en myn leven naar uw „ woordt aan te ſtellen. Laat my doen wat goedt en recht is / voor u „ en alle vromen / met een rein en oprecht Harte. Breng / lei / en „ verzel my op dezen wegh der gerechtigheit / en verheerlyk my „ eindelyk in alle eeuwigheit.

TOEPASSING.

De valsheit tegens Godt en den naasten bestraft.

Ach! gave Godt / dat alle / die zich Chriſtenen noemen / en den God Davids dienen / deze woorden Davids ook in waarheit en van harten naſpreken konden! Maar / helaas! hoe vele zyn 'er / welken het Chriſtendom geen regte ernſt is! Hoe vele huichelaars en mondt Chriſtenen zyn 'er / die een gedaante van Godzaligheit hebben, maar de kracht daar van verloochenen! Die in Godts huis komen / om de gewone plichten des Chriſtendoms waar te nemen / als zingen / bidden / lezen / Godts woordt horen; en echter in hunne zondige gewoontens / zo wel als in hun onchriſtelyk en goddeloos wezen volharden! die des Heren wille weten / en evenwel niet doen! Menſchen / die hunne ondeugden tot deugden weten te maken / en boosheden / die al de waereldt in het oge lopen / op het ſchoonſte trachten te verniſſen / en zich te verontſchuldigen! Ach! hoe weinig redelykheit en trouw / vindt men in deze dagen onder groten en kleinen / ryken en armen! wat is de tegenwoordige politie der wereldts kinderen anders / als een bondt / om onder den ſchyn van oprechtheit / op een bedekte wyze verbinteniſſen met malkander aan te gaan / om hen / die magtig worden / overhoop te werpen / en zich zelf en de zynen te bevestigen? Hoe vreemt gaat het in de Recht-banken en Recht-zaken dik-

dikwils toe! Heet het daar niet veeltijds: *Summum jus, summa injuria*? zo ook in den Koophandel/ in neringen en ambachten; de Chriſtelijke redelijkheit/ trouw en oprechtheit/ ſchijnt daar bijna geheel uitgebannen te zijn. Daarentegens heerſcht overal duivelſche valſheit en bleterij. Jeremias klaagde hier al over in zijnen tijdt; zy ſpannen, (zegt hy) hare tonge als haren boge tot leugen, ... zy gaan voort van boosheit tot boosheit . . . . . ſpreekt de Heere. Wachtet u, een iegelyk voor zynen vriendt, en vertrouwt niet op eenigen Broeder; want elk Broeder doet niet dan bedriegen, en elk vriendt wandelt in achterklap . . . . . Zy leren hare tonge leugenſpreken, zy maken zich moede met verkeerdelyk te handelen, ... door bedrog weigeren zy my te kennen, ſpreekt de Heere. En ach! hoe gemeen is het zelfs bedrog! In waarheit/ de goedelozen plegen aan niemant meer valſheit als aan zich zelven; want by de grootſte booſheit/ by 't meeſte liegen en bedriegen der menſchen is de grootſte zekerheit en onbeverdaardigheit. Een iegelyk ſchijnt zyn eige wegh recht te zyn; En wanneer zondaars maar voorwendzels en dekmantels kunnen vinden/ om hunne godtloosheden te ontſchuldigen/ zo vleien zy zich zelven/ en menen/ dat alles wel gedaan is/ wat ook het woordt des levendigen Godts/ wat hun eige geweete/ en wat trouwe dienaren des Heren ook daar tegens zeggen mogen. So dat men wel weemoedig uitroepen mag: behoud ô Heere! want de goedertierene ontbreekt, en de getrouwe zyn weinig geworden onder de menſchen kinderen. De waereldt is vol Godt verloochening/ valſheit/ booſheit en leugen. Daar is gene trouw, gene weldadigheit, gene kenniſſe Godts in den lande, maar vloeken, liegen, doodſlaan, ſtelen, en overſpel doen, ... Daarom zal het landt treuren. enz.

Jerem. IX: 3, 4, 5, 6:

Hoſ. IV: 1, 2, 3.

Ach! vrome Siele/ gy die Godt vreeſt! maakt u doch de zonden dezer boze waereldt niet deelachtig. Begeeft u uit het verwarde Babel/ en beproeft u doch recht/ hoedanig gy met Godt ſtaat/ of gy u wel op de oprechtheit uwes Harten voor hem beroepen kunt. Ey! bedriegt doch u zelve niet in zaken van zo veel aangelegenheit als deze. Huichelaars en mondt-Chriſtenen kunnen het hier in wel ver brengen/ zo 't ſchijnt/ en gaan nochtans eeuwig verloren. Sy kunnen eene kennis van Godt hebben/ gelijk Simon de Toveraar: zy kunnen ook wel uit Godts woordt ſpreken/ gelijk Judas, die doch den Duivel in hadt: Sy kunnen zelfs een tijdt lang het woordt Godts met vreugde aannemen/ en nochtans in tijdt van aanvechtinge afvallen: Sy kunnen met Achab vaſten: zy kunnen een overtuiging van de gerechtigheit hebben/ gelijk Felix/ en zeggen: Gy beweegt my, byna een Chriſten te worden, en blijven echter maar byna Chriſtenen. Zy zullen Godts woordt wel horen, maar geenzins doen. Sy kunnen wel/ gelijk eertijds die Phariſeër deed/ twemaal in de week vaſten/ en

Een Chriſten moet zich hoeden voor geveinſtheit.

Ezech. XXXIII: 31.

en tiende geven van alles wat zy hebben / en ondertusschen blyven zy verre en vreemt van Christus.

Ach myne vrienden! denkt niet / dat de bevroeving van uw Harte een geringe zaak zy. Gy wilt nu morgen tot de Tafel van den Heiligen Godt naderen / laat het u dierhalven regt ernst zyn / den staat uwer Ziele wel te doorgronden. Vraagt gy: Waar aan zal ik kunnen weten, of ik een waar Christen ben, en of myn Hart het wel oprecht met Godt meent? Ik zal u hortelyk enige kenteken daar van aanwyzen.

Kentekens van een oprecht Christen.

(1) 't Is een goedt kenteken van een oprecht Christen / als men zich zelven verdacht houdt / en vreze heeft voor zyn eigen Harte: Wanneer een kindt Godts denkt / ach Here! ik doe te weinig; myn Ziel is niet genoeg bewogen / myn geloof en liefde ontvreemt het aan genoegzaam yver / myn leven moest vromer wezen. Dit is in der daad die armoede des Geestes / waar van Christus spreekt / wanneer hy

Matth. V: 3. zegt: Zalig zyn de arme van Geeste. De Phariseër wist zich in zyn oog zo zuiver te wasschen / als of hy geen water meer van noden hadt; maar David bestont anders. Hy hieldt zich zelven verdacht / en zegt daarom wel nitzukkelyk: LEYDT MY (ô Heere) OP DEN EEUWIGEN WEGH. Toen Jesus tot zyne Discipelen sprak / een van u zal my verraden, wierden ze gezamentlyk bedroeft / en vroegen: Heer! ben ik het? ben ik het? Dus is het ook een voortreffelyk kenteken van de oprechtheit voor Godt / wanneer een Christen zyn eigen Hart verdacht houdt / en het wantrouwt.

(2) 't Is ook een goedt kenteken / wanneer een mensch teder en naauw gezet van geweete is / ten opzichte van alle zonden; en indien hy eens uit zwakheit in zonde valt / dat hy zich daar over in zyn Harte ontroert vindt. Wie uit Godt geboren is zondigt niet, zegt Joannes; Dat is te zeggen / niet met voordacht / niet met vermaak en begeerte. Een oprecht kindt Godts zal des Heren voordt steets voor ogen houden; en schoon het van vleesch en bloedt tot quaat werde aangepoort / zal het altyt zeggen: Dat zy verre, dat ik tegens mynen Godt zou zondigen. Het zal zich bedroeven / wanneer het ziet / dat andere quaat doen; en indien het uit toegevendheit voor anderen / en door verrassing / voor een korten tydt van Godt mogt afgeweken zyn / of zo het in vrolyke gezelschappen iets gedacht / gedaan / of gesproken heeft / dat tegens Godt en zyn woordt strydt / zal het Hart ontsteit zyn / en geen rust weder vinden / voor het zich met Godt op nieuw verzoent heeft.

1 Pet. II: 2. (3) Een oprecht Christen zal begerig zyn naar de onvervalschte melk van Godts woordt. Hy neemt zynen Godtsdienst waar / niet om waereldts belang / nog uit gewoonte / maar met een yverig en rein Hart. Hy verheugt zich wanneer hy verneemt / dat de name Godts verheer-

heerlijkt wordt. Syn Hart brandt in heilige liefde / tot Godt en syn woordt / als hy geestrijke Leer-redenen hoort. Hoe straf die ook syn mogen / sy syn hem nooit onaangenaam; in tegendeel vindt hy daar door gelegenheit sich selven te onderzoeken / en hy segt in sulken geval: De Rechtvaardige sla my 't zal weldadigheidt zyn, ende hy bestraffe my, het zal olie des hoofts zyn, het zal myn hooft niet breken. Hy legt Godts H. Woordt in syn Harte / en tracht niet alleen ernst naar 't geen hy gehoort heeft te wandelen. Is syn Siel vermoeit en nedergeslagen / hy richt se door de heilzaame Lere des Euangeliums weder op.

(4) Een oprecht Christen verloochent sich selven: Hy verloochent Eige-eer / Eigen-gemak / en gunst der waereit. Hy doet wat recht is / en vreest niemant. Hy siet Godt naar de oogen / en tracht des selfs Bevelen uit te voeren / schoon het de waereldt ook mag verdrieten. Hy neemt het Kruis van Jesus op sich / en volgt hem na. Hy bidt / hy strijdt / en vervolgt synen loop / al sou hem haat en alle leet daar over wedervaren; als maar de eere van den groten Godt / als ook syne en synes Raasten Saligheit daar door bevordert wordt. O wel te regt gelukkige Sielen / die deze kentekenen in sich bevinden!

Nu wel aan / gy Heiligen Godts! bevlijtigt u doch tot ene waarachtige Hartens oprechtheit voor Godt; so dat gy met Davíd zeggen kunt; DOORGRON EN BEPROEFT MY, O GODT! Den Rechtvaardigen, zegt Davíd / gaat het Licht op. So een was Enoch, die een Godtselijk leven leidde / en Job, van wien de Heer getuigt / dat hy oprecht was, en vroom, en van het quade wykende. So een was Hiskia ook / die zeggen kon: Gedenk doch, Here! dat ik voor uw aangezicht gewandelt hebbe in waarheidt, en met een volkomen Harte, en gedaan hebbe dat goedt was in uwe ogen. So een was ook Paulus, als die zich daar in oeffende, om altyt een onergerlyke conscientie te hebben. Godt vreeze en oprechtheit gaat allenthalven door / en is overal geacht en bemint; Maar ondeugt en geveinstheit is nooit van lange duur. Laat eens droefheit komen / so zullen sulke menschen geen troost noch raadt weten / om dat se 't niet oprecht met Godt menen. Laat de doot naderen / sy zullen met den grootsten schrik bevangen worden / en een rampzalig einde nemen / wyl sy Godt nooit oprecht lief gehadt hebben / maar Jesus alleen volgen om den brode. Maar in tegendeel / hoe gerust en vernoegt leeft men als men 't innerlijk getuigenis van oprechtheit voor Godt heeft! Hoe geduldig lijdt men / wanneer 't oprecht Hart dat wezen van volmaakte goetheit en genade te vrindt kan hebben! Ja / hoe soet en zacht sterft men / indien het geweten rein / en 't Hart oprecht is!

Deze Plicht van oprechtheit des harten voor Godt / moet in allerlei staten betracht worden. Heeft de Heer u beroepen tot het Leer-ampt / 't Oprecht Hart van trouwe

Dienaren Godts.

tracht daar naar / dat gy zyn woordt zo wel in zuiverheit als eenvoudigheit moogt voorſtellen. Spreekt uit Godt / van Godt / en tot Godt / niet om menſchen te behagen / maar zo als uw ampt en geweeten medebrengt. Een rechtſchapen Dienaar Godts moet van gantſcher Harte dus konnen ſpreken: „ O Heer! gy die een waar Harten kenner zyt; zie / hier ſta ik voor uw Alziende oog. Gy weet / hoe „ myn Hart beſtaat / en dat ik u lief heb. 't Is waar / ik ben een „ arm Sondaar / en wel een groot Sondaar / die gantſch niet rein „ voor uwe ogen is. Ik ſtryde tegen vleeſch en bloedt / en tegens alle zonden; ook meen ik het wel trouwelyk / om uwe Ere uit te „ breiden / en u die Zielen in den Hemel te brengen / welke gy my „ toebetrouwt hebt. De waereldt mag van myn doen oordelen wat „ zy wil; zy mag de beſte mening qualyk uitleggen / gy weet / Here / dat ik het alles wel meen. Ik verloochen de gunſt van menſchen / den Rykdom / het gemak / en alle vermaken van de waereldt; willende my zelven voor u en uwer Kerken-dienſt gaarne als „ een brandende kaars laten verteren / indien gy daar door verheerlykt kunt worden. Belial mag woeden en razen: De boze waereldt mag my 't proſeten loon / dat is haten / benyden / ſchenden / „ laſteren en vervolgen / toeleggen; 't is my genoeg / dat ik uw „ trouwe Dienaar heten mag. Goede dagen te hebben zoek ik niet: „ om zilver / gout of ſchatten te vergaderen arbeide ik geenzints; „ maar Zielen / Zielen zyn het / die ik eeuwig gelukkig zoek te maken. Op u / Here / ben ik gewurpen van myn Moeders lichaam „ af: Gy hebt my beroepen; op uwe beſcherminge verlaat ik my / „ maak my vromer en vromer. Laat ik hoe langer hoe meer de waereldt afſterven / en vermeerder uwe gaven in my. Laat my geſtadig „ nog al yveriger prediken / nog al heiliger leven. Gelei my naar „ uwen raadt / en neem my eindelyk op in uwe Heerlykheit. "

Oprechtheit in huiſſelyken ſtaat.

Leeft iemant in een huiſſelyken ſtaat / de oprechtheit van 't Hart moet alle zyne daden heiligen. Voor al trachte hy daar naar / dat hy de Godts vreze in zyn Huis-gezin prente en onderhoude / dat hy alle ondeugden afweere / en dat hy de kinderen / als jonge ſpruiten / tot Godts Ere opbrenge; meer zyn beſt doende om hen vroom en deugtzaam als ryk en aanzienlyk in de waereldt te maken. Hy moet vermaak ſcheppen / zo Godvrezendt in eenzaamheit te zyn / als hy in 't openbaar eerlyk wandelt; alles op dat zyn Godt verheerlykt werde.

Beproeving der Kooplui-den.

Die zich met den koophandel behelpt / moet wel toezien dat de oprechtheit van zyn Hart niet mede verkocht raakt: Hy moet dit edel en nut beroep eerlyk / en tot Gods ere drywen. Wanneer een Koopman des avonds of op andere tyden zyne zaken te boek ſtelt / moet hy het boek van zyn geweeten opſlaan / en daar zien / of hy in handel en wandel zyn gemoedt niet bevleckt heeft: ook zich onderzoeken /

of

of hy wel zeggen kan: „ Doorgron my, ô Godt! en ken myn „ Harte: Beproef my, en kent myne gedachten, of ik ook mynen „ Naasten benadeelt / of getracht hebbe zulks te doen: of 'er ook on- „ rechtvaardig geldt by en onder mijn tegenwoordigen zegen is: of „ ik uwe vreze ook uit den zin heb gestelt / en of ik myn Hart wel „ voor de ydele dingen der waereldt bewaart heb. Vindt gy my / Hee- „ re / op een verkeerden weg / Ach! zo gelei my doch op den regten „ en op den eeuwigen.

Heeft Godt u met tydelijke goederen en ere gezegent / o / draagt u daar in zo / dat gy voor hem bestaan / en zeggen kunt: „ Beproef my, „ o Godt! hoe ik de waereldt en al 't aardsche aanmerke: of ik ook „ mijn Harte daar aan hange: of ik my ook verhef over myn geluk „ en zegen / en of ik mijn Hart met gierigheit / hovaardye / en onge- „ rechtigheit bevlekke: en lei my op den eeuwigen weg. Ik weet / „ dat al dit aardsche my maar voor een korten tydt geleent is; dat „ ik uw Rentmeester ben; dat 'er een dagh komen zal waar in ik re- „ kenschap van alles zal moeten geven. Ik weet / dat alles ydel is; „ en daarom zie ik het maar aan als vergankelyk / dat ik haast ver- „ liezen kan: dat ik heden heb / kunt gy my morgen weder ontne- „ men; en daarom merk ik myn Huis maar aan als een Herberge / die „ ik haast verlaten moet / en mijn rykdom als een Talent / waar- „ mede ik heiliglijk moet woeker dryven / ter ere van u / en tot beste „ van mynen Naasten. Vermeerdert gy / Heer / myn goedt / ik zal „ u danken; vermindert gy het / ook dan zult gy dank van my ont- „ fangen. Ik wil het hebben als niet hebbende; en myne voornaam- „ ste poging zal zijn tot verkryginge van de schatten der Ziele / die „ my eeuwig vergenoegen komen. Beproeving der Rykdom.

Nog eens / waarde Christenen / die gedenkt tot des Heren Tafel te komen: nadert tot Godt / en laat hy uw Hart beproeven / of het wel oprecht voor hem is: of gy uwe zonden wel erkent / en een har- telijk berouw daar over hebt: of gy een hertelijk verlangen in u vindt naar de genade Gods: of gy een voornemen hebt om voortaan uw gantsche leven te beteren. Beproeft u zelven / hoe gy 't meent met uwen Naasten: of gy wel van gedachten zyt alle haat en dwantschap af te leggen / en uwe dwanden alle beledigingen van harten te ver- geven. Ach! laat uw bedriegelijk Hart u niet misleiden / dat gy den- ken zoudt / ik heb mijnen dwandt niet beledigt / ik haat hem niet / maar wensch hem alles goeds. Neen / niet alzo; maar / wanneer gy uwe Gave op den Altaar zult offeren, gaat heenen, en verzoent u eerst met uwen Broeder; en komt dan, en offert uwe Gave. Hebt gy alle middelen van verzoeninge aangewendt / en behoudt uw dwandt dan noch een toornig wraakgierig Hart / zo hebt gy uwe Ziele bevrydt. Beproeft u / Christenen / hoe gy alle de overige plichten uwes Beproeving voor die ten H. Avond- maal gaan.

Chriſtendoms volbrengt: waarom gy ter Kerke gaat? waarom gy Godts Woordt hoort? waarom gy leeſt/zingt en bidt? waarom gy Almoeſſen geeft? Vraagt u zelven met hoedanig een Harte gy dit alles doet? Bevindt gy/ dat uw Hart oprecht is in Boetvaardigheidt/gelove/liefde/en oeffeninge der Godzaligheit/zo is alles/wat gy doet/Gode aangenaam: Ja/zo gy hem ter ere uwe ogen Boetvaardig en gelovig ten Hemel opſlaat; zo gy maar eenen penning in de Schatkiſt ſteekt/of den Armen maar een dronk kout water geeft; weeſt verzekert/dat Godt het Hart aanziet/ en dat hy een welbehagen heeft in den goeden wil van zyne oprechte kinderen.

Troost der Oprechten. Gebeurt het dan/ dat de waereldt u haat en vervolgt/ Ei! Godt kent uwe Harten; laat zijne Genade u genoeg zijn. Woordt gy krank tot ſterfens toe/ legt uw oprecht Harte voor Godt open/en zegt met Hiskia: Gedenk doch, Heer! hoe ik voor u gewandelt hebbe; ja/ gedenk/ Heer/ wat uw' lieve Soon/ myn dierbare Heilandt/ voor my gedaan heeft. Dan zult gy het vreugderijk antwoordt des H. Geeſtes in uwe Zielen horen: Wel gy goede en getrouwe Knecht, gy goede en getrouwe Dienſtmaagt, die uwen Godt over weinige zyt getrouw geweeſt, ik zal u over vele zetten. Ga in de vreugde uwes Heren, Amen.

GEBEDT.

Grote, heilige, en rechtvaardige Godt! maar ook te gelyk allergoedſte en liefrykſte Vader, in Jeſus Chriſtus, den Zoone uwer Liefde! Wy danken u uit grondt onzer Ziele, dat gy ons ook in dit uur uw Woordt hebt laten prediken, en ons hebt laten onderrichten, hoe wy met een geheiligt en oprecht Harte voor u, o Godt, moeten wandelen. Zien wy op onze aanklevende zonden en zwakheden, en daar tegens op uwe ſtrenge Gerechtigheit; Ach Heer! dan moeten wy zeggen: Beproef ons niet, ga niet met ons in 't Gericht; want wy zyn alle Zondaars, en ons ontbreekt de roem die wy voor u hebben moeſten. Ach Heer! wilt gy de zonde toerekenen; wie kan dan beſtaan? Zien we op uwe grote Goedheit, op de verdienſten van uwen allerliefſten Zoon, en op het getuigeniſſe van uwen Heiligen Geeſt, die ons van het Goddelyk kintſchap verzekert; zo treden we met vrymoedigheit voor uwen Genade-Throon, en zeggen: Doorgron ons, Heer, en ken ons Harte: Beproef ons, en ken onze gedachten. De waereldt is valſch, en ligt in 't boze; dierhalven konnen wy ons aan haar oordeel niet onderwerpen. Ons eige Hart konnen we ook niet vertrouwen; want het is archliſtig en bedrieglyk. Gy alleen, o Godt! kunt harten en nie-

nieren proeven. Daarom, doorgron ons Harte, en vindt gy hier en daar, gelyk gy zekerlyk zult vinden, nog enige vuile ſmetten der zonde; Ach! werp ze weg, en louter ons meer en meer. Als wy ons leven en wandel beproeven, wy vinden, Helaas! nog zo veel zondig by ons, dat wy ons waarlyk ſchamen moeten onzen mondt voor u op te doen. O Harten-kenner! Gy weet, hoe vele boze zondige gedachten in onze Ziel zyn opgerezen, ſedert den korten tydt, dat wy laaſt aan uwe Genade-tafel verſchenen, en gerechtvaardigt naar onze huizen keerden: wy bekennen onze zwakheden, o Godt! dat wy de eerſte zondige luſten zo niet wederſtaan hebben, als we wel hadden behoren te doen. Ach Heer! hoe vele zondige woorden zyn niet op onze tonge gekomen, daar wy een' wacht voor onze lippen moeſten geſtelt hebben! Hoe weinig bedenken wy, dat de menſch in dien groten dagh des Oordeels rekenſchap van ieder onnut woordt zal geven moeten; o! hoe veel quaadt hebben wy gedaan, dat wy behoorden nagelaten te hebben! en hoe veel goedt hebben wy verzuimt, dat wy hadden moeten doen! zulks dat wy verdient hebben, dat gy alle de fleſſchen uwer grimmigheidt over ons uitgoot. Maar, ach Godt! alle zonden die ons geweete ons verwyt, en nog veel duizendt meer, die ons zwak geheugen ons tegenwoordig niet te binnen brengt, zyn ons uit grondt onzer Ziele leet; wy zoeken en begeeren Genade, om Jeſus, uwes allerliefſten Zoons wille. Wy vinden evenwel ook noch iets goeds in ons, door uwe Genade; want de zonde bedroeft ons, en de oprechtheit des Harten geeft ons Vreugde: Wy bevinden een trek en genegenheit, om u, als het hoogſte goedt, boven alles lief te hebben; en wy pogen, zo niet met een volkomen, ten minſten met een oprecht Harte voor u te wandelen. Wy ſpreken gaarn met u in onze gebeden: wy verheugen ons, en ons Harte brandt, als wy uw Woordt ſtichtelyk horen prediken, tot verheerlykinge uw's Naams. Wy haten de zonde in ons, en in anderen, en beminnen die, welke wy naar uw evenbeeldt verandert zien. Laten deze Tekenen van oprechtheit u, o Heer, welgevallen; en ſchoon ze niets by u konnen verdienen, latenze nochtans vruchten zyn van ons levendig geloof, 't geen door de liefde werkzaam is, en alleen in de wonden van onzen dierbaren Verloſſer alle Heil en Zaligheit zoekt. Wy leven nog, maar ten delen voor u, in onvolmaaktheit, en zyn geenzints rein voor u; zelfs onze beſte werken zyn maar als een bevlekt kleedt. Maar, o Vader! dewyl gy het goedt Hart van uwe kinderen wel wilt aanzien, ſchep ons reine Harten en oprechte Zielen; op dat wy u beminnen, loven, en van gantſcher harte dienen, tot dat wy eens daar zullen ko-

men, alwaar wy u in volmaaktheit zullen kunnen verheerlyken, gelyk de Engelen in den Hemel. Eindelyk lei ons alle naar uwen Raadt, en neem ons hier namaals op in de eeuwige heerlykheit, Amen. Onze Vader, enz.

DE MAN

VAN

BAAL SALISA,

IN

'T VOOR-EN TEGEN-BEELDT.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Josuaas Bekentmaking.

Wie ſtryden wil, die wage het: Wie vluchten wil, die haaſte zich: Wie zich overgeeven wil, die kome. Dit dzievoudig Plakaat zou Josua / volgens het zeggen der Rabbynen / openlyk hebben doen aanplakken / toen hy het beloofde Land ingenomen hadt. Wy kunnen dezen goeden raadt / met grondt uit Godts Heilig Woordt / aan alle dzome Chzistenen wel geven. Wie ſtryden wil, die wage het; die kampe als een dzaaf Heldt / indien hy de Kzone des Leevens wil verkzygen. Wie vluchten wil, die haaſte zich;

zich; van Sinai naar Sion / van de Wet tot het Evangelium / van Godts Gerechtigheit tot zijne Barmhertigheit: een ieder haaste zich en redde zijne Siele. Wie zich overgeven wil, die kome; Hy werpe zich zelven vol zonden / ooch boetvaardig / in de wonden van Jesus / en zijn gelovig Hart in de genade-armen zijns Heilands / die alle vermoeide en beladene Sielen wil verquikken. Om hier van meerder te spreken en te horen / en alle gelovige disch-genoten tot den Genade-throon van Jesus Christus te leiden / zijn wy by malkander vergadert enz. Onze Vader, enz.

TEXT; II. KON. IV. vs. 42, 43, 44.

En daar quam een Man van Baäl Salisa, en bracht den Man Godts broden der eerstelingen, twintig gersten-broden, en groene airen in hare hulzen; ende hy zeide: geeft den Volke datze eten. Doch zyn Dienaar zeide: wat zoude ik dat hondert Mannen voorzetten? ende hy zeide: geeft den Volke dat ze eten; want alzo zeit de Here: Men zal eten en overhouden. Zo zettede hy 't hen voor, ende zy aten; ende zy bielden over na het Woordt des Heeren.

TWEDE INLEIDING.

Godt zorgt voor u. Deze / wel korte / doch nadrukkelyke en niet min troost-rijke woorden lezen we by den Apostel Petrus. 't Is waar / Godt zorgt wel in 't algemeen voor alles / wat in de Waereldt is: Hy onderhoudt en regeert alles; en indien 'er deze alwyze voorzorg niet was / zou het Heel al wel haast tot niets vervallen. Maar in 't byzonder zorgt hy voor zijne uitverkorenen / en zijn opzicht bewaart en onderhoudt haar den Adem. Hy heeft hen in de handt-palmen gegraveert. Hy leidt hen met zijne ogen / hy let op hun als ene bezorgde Moeder op haar kindt / en laat hun geen goedt ontbreken / zo veel hun naar Lichaam en Siele nut en zalig is. Dierhalven behoorde billijk deze gedenk-spreuk / De Almagtige Godt zorgt voor ons, in de Harten aller Gelovigen diep ingeprent te zijn. Ook moet dat woordt van Abraham יהוה יראה Jehova Jiree, De Heer zal 't voorzien, hun gestadig in gedachten zyn. Dat braaf voornemen / en kloekmoedig besluit nam David / wanneer hy zeide: Wentelt uwen wegh op den

Godts zorg voor de Menschen. 1 Petr. V:7.

Jes. XLIX:16.

Ps. XXXVII: 5.

Pſ. 40: 18. den Heere, en vertrouwt op hem, hy zal't wel maken. En / Ik ben wel elendig en nootdruftig; maar de Heere denkt aan my. Zorge betekent / volgens den Gziekſen Gzondt-text / zodanige gevoelige Bekommering des Harten / waar dooz het als verdeelt / aan ſtukken geſcheurt / en verbzyzelt wozdt. Een gedeelte der zozge ziet op Godt, of die niet haaſt veranderinge geven / en helpen wil. Een twede gedeelte ziet op 't voorledene, in welken gelukkigen ſtaat men voozheen is geweeſt. Een derde op het tegenwoordige, in welke elende men nu is; En eindelijk een vierde gedeelte op het toekomende, waar in het nog elendiger wozden kan. Dus wozdt het arm menſchelijk Hart dooz de zozgen verdeelt. Doch deze krankheit kan een Chziſten niet beter genezen / nog zo een verſcheurt Hart beter heelen / als wanneer hy alle zijne zozgen op den Here werpt / gelyk een kindt op zynen Vader / een onmondige op zyn' Voogt / een verdzukte op zyn' voozſpzaak en helper. Op menſchen zijne zorg te werpen / koust ſlecht uit: ſchoon het Hart dooz zozgen beangſt / wel wat verlicht wozdt / wanneer men een trouw' Vziendt in de waereldt heeft / aan wien men zijn' noodt ontdekt; zo is nochtans des Menſchen handt veel te kozt om te komen helpen. De zozgen op zich te houden is niet raadtzaam; want zy verteren het merg in de benen. En ſchoon de Menſch van den mozgen tot den avondt zozgt / en den gantſchen nacht ſlapeloos in zijn bedt ligt / zo kan hy doch met al zyne zozgen niet het minſte uitrechten. Daarom is de beſte raadt / dat men zijne zozgen op den Here werpt / die alleen magtig is te helpen / en ook helpen wil / wanneer de tydt en het uur daar is / dat hy in zijnen heiligen Raadt beſteint heeft.

Men vindt zekeren ouden Gedenk-penning / waar op ſtaat: By Godt is Raadt en Daat. Oprechte Kinderen Godts weten zich deze deftige ſpzeuk in hun kznig te nutte te maken / en richten hun neergeſlage gemoedt daar mede op. Zeker / als Godts Kinderen hunne zozgen op den Here werpen / en hun vertrouwen veſtigen op zijne Goddelijke Voozzienigheit / dan komt hy dikwils met zyne hulpe / eer zy het verwachten / en redt hen op ene wyze / die ze 't minſt gedacht hadden. Dit zien wy in de wonderbare geſchiedenis van den Pzopheet Eliſa, daar een vzeemt en onbekent Man kwam / en de kinderen der Pzopheten in duren tydt ſpysde. Wy zijn vooznemens deze Wondermaaltydt van Eliſa in de vzeze des Heren wat nader te betrachten.

Uwe liefde verlene doch genegen en aandachtige Harten / om de wonderen in Godts Wet te aanſchouwen.

„ Maar gy, o Liefryke Godt en Vader! die voor ons ar-
„ me Zondaren zo Vaderlyk zorgt; geeft ons waarlyk gelatene
„ Kinder-harten, op dat wy in alle onze noden en zwarigheden

„ onze

ze zorgen alleen op u werpen, en vaſtelyk geloven, dat gy, es wel zult maken. Amen.

VERKLARING.

f Wonder-werken van den Pzofeet Eliſa wozden in onze Text- Vyf Wonderwerken van Eliſa.
tel verhaalt. (1) Hoe hp de olp ener Wedulwe vermeerderde / t zp alle hare ſchuldt-eiſchers betalen kon. (2) Op wat wpze s onvzuchtbare Sunamitinne enen zone beloofde. (3) Dat hp geſtorven zone weder levendig maakte. (4) Hoe hp bittere en ſtige Coloquinten ſmakelpk deedt zpn. En (5) hoe hp honderdt en met twintig bzoden ſppsde; gelpk wp dit laatſte in onzen zien. Hier omtrent moeten we betrachten / vooz eerſt: De aang tot dit wonderwerk; namelpk DAAR QUAM EEN MAN BAAL SALISA, EN BRACHT TWINTIG BRODEN GROENE AIREN. Ten 2. De Handeling die by dit wonderwerk iedt is. De Profeet beveelt den Volke het broodt uyt te delen: zpn ar meent dat het te weinig was: De Profeet herhaalt zpn / met bpvoeginge van de belofte Godts / dat zy eten zouden en ouden: De dienaar deelt het uit. En ten 3. Het wonderwerk zelf: ATEN EN HIELDEN OVER, NA HET WOORDT DES EN: Vooztg vinden we by de aanleiding van dit wonder-werk: Die ietg gebzagt heeft; een Man van Saliſa. (2) Wat hp gebzagt , Twintig gerſte broden, en groene airen in hare hulſen. En ein- (3) Tot wien hp 't gebzagt heeft; tot den Man Godts.
e ietg bzagt / wozdt genoemt: Een man van Baal Saliſa. Het Wat Baal Saliſa betekent.
dt en kan in 't algemeen genomen wozden vooz / een, iemant, ;eker perſoon, die niet met name uitgedzukt wozdt. Sommige n / dat het een begunſtiger en liefhebber der Profeten is ge- / die dooz heilige beweginge de nooddzuft der kinderen Godts arte genomen heeft. Deze kwam juiſt ter regter tpdt / terwpl 'er te in 't landt was / en men de kruiden van 't velt zocht om den er te ſtillen. Buiten twpfel hadden de Pzofeten reetg Godt in en noodt aangeroepen; en daarom verhoorde hy hen, op dat Pſ. XCI: 15.
em verheerlyken zouden. Want / als de noodt op 't hoogſt is, odt de Heer 't naaſt by. Deze man wozdt genoemt / een van Saliſa. Enige uitleggers menen / dat 'er zekere plaatg zou ge- zpn / die dezen name zou gedzagen hebben; om dat diergelpke en meer voozkomen / als daar zpn Baälah, Baälat, Beer, Baäl r, Baäl Meon, Baäl Thamar, enz. Maar wp vinden nergens H. Schzift / dat 'er in 't beloofde landt ene ſtadt van dezen n geweeſt is. Alleenlpk wozdt 'er in 't eerſte Boek Samuëls ge- 1 Sam. IX:
gemaakt / dat Saul zpng vaders Ezelinnen in 't landt Saliſa ge- 4.

zocht hadt / 't welk onderſcheiden is in de benaming / ook ten opzichte van 't gebergte Ephraims / dat hier te verre van was afgelegen. Derhalven nemen we deze woorden op / als ene beſchrijving
2Kon.IX:5. van waardigheidt. Want Baäl is te zeggen een Heer, en Schaliſch beteſtent / een van of uit drien : Haſchaliſch heet een Hooftman, *Trium Vir* (een Dienaar) dat is / een heerlijk en aanzienlijk man / gelijk die waren / die de derde plaats naaſt den vorſt bekleedden.
Numeri XXIII:17. Deze vrugt / broden der Eerſtelingen. Godt hadt bevolen / dat men / gelijk van alle gewaſſen / ook zo van 't koorn / de eerſtelingen aan hem heiligen / en tot den Tabernakel brengen zou ; maar zulke Eerſtelingen waren het niet ; want die konden niet buiten den Tabernakel geoffert worden. Het was *Oblatio Voluntaria*, een vrywillige gift, van de eerſte vruchten / het nieuw gewas van 't jaar / en wel van
Exech. IV: 12. gerſt, als welke het eerſte rijp wierdt / zo dat men dezelve reets omtrent Paſchen in Canaan hebben kon : men bakte daar Koeken van. Van deze koeken of broden wierden 'er twintig in getalle gebragt. Een kleine voorraat zeker voor hondert mannen. Zy moeten niet zeer groot geweeſt zyn / om dat de dienaar aanſtonts daar op zeide : WAT ZOU IK DAT HONDERT MANNEN VOORZETTEN? Behalven deze twintig gerſte koeken / bragt de man groene airen in hare hulſen ; volgens de overzettinge van Luther / in zyn kleedt. Het woordt כרמל is volgens de Spriſche vertalinge Tarwe : in de Arabiſche verſche airen ; en in de Nederduitſche / groene airen, die nog niet gedroogt waren : ook komt dit woordt maar eens voor in den Bybel. Hoe wel nu de meeſte uitleggers daar door een rok of mantel verſtaan ; zo ſchynt nochtans de Nederduitſche overzetting den Text wel het naaſte te komen / wanneer ze zich uitdrukt door groene (of verſche) airen, die nog in hare hulzen, (dat is / in haar kleedt) waren. Dit geſchenk wierdt den Man Godts gebragt. De Profeten wierden ſomtyds zienders, ſomtyds mannen Gods genoemt. Zienders, om dat zy toekomende dingen zien konden ; en mannen Godts, om dat zy gemeenzaam met Godt / en heiliglijk met Goddelijke zaken omgingen. Dat hier door den Man Godts *Eliſa* verſtaan moet worden / blijkt genoeg uit vs. 38.

Deze zeide : GEEF DEN VOLKE, DATZE ETEN. Hier uit blijkt de vaderlijke voorzorg / die de Profeet droeg voor den Profeten kinderen / die te Gilgal woonden. Hy ſpyſde haar niet alleen met het woordt Godts / maar bezorgde hun ook in duren tyd het lichamelijk broodt. Zyn dienaar / die in dit zelve kapittel Gehaſi genoemt wordt / verwondert zich over dit bevel / en zegt : WAT ZOU IK DAT HONDERT MANNEN VOORZETTEN? Als wilde hy zeggen : daar zyn maar twintig kleine Gerſte koeken / en 't getal der Profeten kinderen is groot ; wat kan zo weinig ſpyze voor zulk een menigte

menigte van hondert man helpen? die konnen onmogelyk tot verzadiging daar van eten. Maar de Man Godts herhaalt zyn bevel / en antwoordt hem: GEEF DEN VOLKE DAT ZY ETEN; bekommer u daar niet over / dat 'er weinig spys is / en vele hongerigen zyn; maar zie op den almagtigen Godt / voor wien het gering is / vele menschen met weinig broden te verzadigen; en vertrouw op het woordt des Heren / als die tot my gezegt heeft: MEN ZAL ETEN EN OVERHOUDEN. Gy zult een wonder aan dit broodt zien: Niet alleen dat het volk daar van verzadigt zal worden, maar daar zal zelfs voorraadt overblyven; want de man die 't my gebragt heeft / de Here heeft het gezegt. Daarom deed Gehasi, gelyk Elisa hem bevolen hadt / en deelde het broodt uit onder 't volk; maar / o onbegryplyk wonder-stuk! 't vermeerderde onder hunne handen / zo dat ze niet alleen aten en verzadigt wierden / maar ook overhielden / naar des Heren woordt.

Wat dunkt u / beminde! zou onder deze wonder-geschiedenis niet noch veel groter geheim steken? Ik neem aan te bewyzen / dat de man van Baal Salisa niemant anders als de Engel des verbondts, de zone Godts is geweest / die door dit Wonder-werk een voorbeelt heeft willen geven / van de wonderen die hy in de dagen zyneş vleesch zou. Geeft alleenlyk maar acht op de volgende omstandigheden / die zullen u daar van overtuigen. (1) De zone Godts pleegt in 't Oude Testament den heilige mannen in een aangenomene menschelyke gedaante te verschynen; gelyk uit de geschiedenis van Abraham en Jacob te zien is. Aan Abraham verschenen drie mannen / een van welke de zone Godts was / tot wien hy zeide: Ik hebbe my onderwonden met *den Here* te spreken enz. Deze was de Heer, die van den *Here* vuur en zwavel op Sodom liet regenen. Deze verschcen ook Jacob, toen een man met hem worstelde / tot dat de dageraat opging; aan wien ook de Aardtsvader zeide: Ik zal u niet laten gaan ten zy gy my zegent. (2) Elisa noemt dezen man duidelyk JEHOVAH; welke naam geen schepzel toekomt / alzo hy hier zegt: Dus spreekt de Here. Wy lezen niet / dat deze spreuk anders in 't Oude Testament staat / ook niet dat Godt voorheen aan den Profeet zou verschenen geweest zyn / en deze woorden tot hem gesproken hebben. Hierhalven valt lichtelyk te besluiten / dat deze zelve man / die het broodt aan den Profeet gaf / ook deze woorden by de overgeving voegde: MEN ZAL ETEN EN OVERHOUDEN. (3) De Profeet noemt hier geenen naam; 't geen hy nochtans wel gedaan zou hebben / indien het een bekent vriendt of weldoender was geweest; want van een vreemden en onbekenden was dergelyke mildtheit niet te wachten (4) De zone Godts wordt meermalen een man genoemt; gelyk / Ik hebbe den Man den Here, Genes. IV:

De Man van Baal Salisa was de Zone Godts.

't Welk bewezen wordt.

en XXXII: 24. Joſ: V: 13, 14. Here verkregen, en; toen worſtelde een Man met hem. Toen Joſua by Jericho was / wierdt hy gewaar / dat 'er een man tegens hem over ſtont; en / na dat Joſua hem gevraagt hadt: zyt gy onze of onzer vyanden? antwoordde hy: Ik ben de Vorſt van het Heir des Heren; dat is / een Baäl Schaliſch. Sie dit ook in meer andere ſchriftuurplaatzen. De Profeet noemt den zone Godts een Man; om dat hy onze Goël / het zaadt der vrouwe / een Borge / en Profeet uit de broederen zyn zou. Aan Manoah, den vader van Simſon / was deze Engel des verbondts ook als een Man verſchenen: Aan Zacharias als een Man / rydende op een roodt paardt, en ſtaande tuſſchen de Myrthen. Aan Ezechiël als een Man, die met een ſchrypvers inhhoher door Jeruzalem ging / om een teken op de voorhoofden der lieden te rekenen / die zuchtte over de grouwelen die 'er gedaan wierden. 't Is de Man, die Godts metgezel is. Hoor om / 't is die / van wien Jezaias / ter gelegenheidt van de geeſtelyke vereenigingе / duidelyk genoeg zegt: Uw maker is uw Man, (of Baäl:) Here der Heirſcharen is zyn naam, en de Heilige Iſraels is uw verloſſer, hy zal de Godt des gantſchen aardtbodems genoomt worden. (5) Baäl Schaliſch beteken̄t een heerlyk man. Dus wordt Chriſtus ook genoemt / Wonderlyk, Raadt, Sterke Godt, enz. De waarachtige Heer der Heerlykheidt, איש מבעל שלישׁ *Iſch Mib-Baal Schaliſch*, een Man uit driën. Wat kan 'er doch duidelyker den perzoon van dezen verſchynende zone Godts afbeelden? Want hy was een uit driën, die Abrahам verſchenen: Een uit de drie perſonen der aanbiddelyke Drie-Eenheit. Het hindert niet / dat hier ſtaat / Mib Baäl Saliſa; want het woordt mi, beteken̄t juiſt niet altyt de plaats waar men van daan komt / maar ook somtyts de eigenſchap van een perſoon. Dus wordt Chriſtus genoemt / de Man van Botzra roodt aan zyn gewaadt. Zo lezen we ook / Salomon hadt een Wyn-gaart te Baäl Hammon; daar uit volgt niet / dat zulke ſchriftuurs-uitdrukkingen van een eigentlyke plaats verſtaan zouden moeten worden. (6) Van ene dusdanige verſchyning lezen we ook / toen een Koning der gerechtigheit of Vorſt des vredes Abrahам / die uit den ſtrydt kwam / te gemoet tradt / en broodt en wyn voortbracht; 't welk Paulus niet onduiſterlyk van den zone Godts uitlegt / als die zonder vader en moeder / als ook zonder geſlacht-rekening was. (7) Wat is 't doch klaarder / als dat de zone Godts door deze geſchiedenis een voorbeeldt heeft willen geven / waar aan men in de dagen zyner vleeſches den Meſſias zou kennen? Men leze het wonder-werk van Chriſtus / toen hy vyf duizendt man met vyf gerſten broden ſpyſde; even eens wil deze man van Baal Saliſa hier ook met zyne twintig broden honderdt man ſpyzen; want het tegen-beeldt moet altyt groter en duidelyk-

Jeſ. IX: 6.

Jeſ. LXIII: 1.

Cant. 8: 11.

Geneſis XIV: 18.

Hebr. VII: 3.

Joh. VI.

dehner zyn als 't voorbeeldt. Gelyk de man van Haliſa zeide: GEEF DEN VOLKE, DAT ZE ETEN; zo zei ook Chriſtus tot zyne jongeren: doet de menſchen nederzitten. Gelyk Gehaſi zeide: WAT ZOU IK DAT HONDERT MANNEN VOOR ZETTEN? Zo zei ook Andreas: wat zyn deze vyf gerſte broden en twee viſchkens, onder zo vele. Gelyk het volk in de eerſtgemelde geſchiedenis at en verzadigt wierdt / en daar by noch overhieldt; zo vulden de jongeren ook in de laaſte / twaalf korven met brokken / die van de vyf broden overgeſchoten waren.

Ziet de wonderen van Jeſus in 't voor- en tegen-beeldt; waar voor hy heeft willen bewyzen / dat hy een ware verzorger zyner gelovigen is. Hier uit vloeien nu de alderheiligſte en gewigtigſte waarheden; namelyk / dat onze Jeſus van Nazareth / de ware Wonderman / groot van raadt en magtig van daadt / ten allen tyden een waakzaam oog op zyne noodtydende kinderen heeft gehadt / welken hy giſteren en heden geroepen heeft / en noch toeroept: Komt tot my alle, die vermoeit en belaſt zyt, ik zal u ruſte geven. Dat hy noch heden ten dagen / een gedachtenis zyner wonder-werken by ons onderhoudt / wanneer hy ons ſpyſt / niet alleen met het woordt Godts / maar ook in 't H. Avondtmaal / en dat veeltydts meer dan honderdt man met een ſtuk broodt; waar voor hy een vuur der liefde en des geloofs in hunne zielen ontſteekt / dat zy uitroepen moeten: Heer! tot wien zullen wy henen gaan? Gy hebt de woorden des eenwigen levens. Jezus is de Vader aller gelovigen.

TOEPASSING.

Maar zou de ongelovige Gehaſi niet nog wel zyne broeders onder ons hebben / en een voorbeeldt zyn / dat het ongeloof / zo diep in de harten der menſchen is gewortelt / dat zy niet willen geloven / zo zy geen tekenen of wonderen / of wel de middelen zelf zien? Ach! hoe vele / die neringe doen / denken in ſlechte neringloze tyden niet anders; als / wat zullen wy eten? wat zullen wy drinken? waar mede zullen wy ons kleden? of met een ongelovig Iſraël; zou Godt ons ook een tafel kunnen bereiden in de woeſtyne? Maar is 't niet ſchande / dat men geen meer vertrouwen heeft op den groten en almagtigen Godt? Hebben wy niet reedts zo vele proeven van zyne almagt voor ons? Heeft hy ons niet van de jeugt af zo vaderlyk verzorgt en onderhouden? Aanziet de Vogelen des Hemels, die niet zaaien noch maaien, en uwe Hemelſche Vader voedt nochtans dezelve. En ach! hoe klein is ook het gelove by de gaſten van de heilige maaltyd! Hoe vele zyn 'er die zelfs met een liefdeloze verachting denken / gelyk Gehaſi / wat zal dat onder zo vele? of wat zal dat Beſtraffing der ongelovigen, en twyfelmoedigen.

De verachters van 't H. Sacrament.

broodt, en die wyn my helpen. ô! Gy ſpotters en verachters des H. Avondtmaals! Godt kan u zo ſtraffen / dat gy nooit de genade meer hebt / van zyn Avondtmaal te mogen ſmaken. Kunt gy / ô menſch! Godt almagtig in zyn Sacrament verachten / hy kan u wederom verachten in uwe noden. Het is waarlyk geen goedt teken / wanneer een menſch in zich geen honger noch dorſt naar de gerechtigheidt bevindt / geen luſt nog begeerte om ten Avondtmaal te gaan: gelyk het een teken is van een quade maag / wanneer men geen treñ tot eten heeft; zo is 't ook een teken van een qualyk geſtelde ziel / als men niet naar 't geeſtelyk eten verlangt. Godtvrezende weten by onderwinding / dat / hoe meer ze ten Avondmaal zyn gegaan / hoe meer hun gelove / liefde / gedult en hope geſterkt zyn; en in tegendeel / hoe minder zy zich daar van bedient hebben / hoe meer hunne begeerte daar toe afgenomen is. In de eerſte Apoſtoliſche Kerke was men alle dagen by malkander om Broodt te breken. Alhoewel nu gelovige Chriſtenen hunne redenen hebben / waarom zy 't niet dagelyks / wekelyks / nog maandelyks gebruiken; zy verwerpen nochtans de mening der genen / die oordelen / dat het genoeg is / als men maar eens in het jaar ten Avondtmaal gaat. 't Is waar vleeſch en bloedt werpen nu en dan ook wel den alderbeſten hinderniſſen genoeg in den weg / zo dat zy zich altyt niet zo bequaam nog bereidt tot dit heilig werk vinden / als zy wel wenſchten; maar wanneer zy bedenken / dat die gezont zyn den Gences-meeſter niet van noden hebben, maar die zick zyn, zo wachten zy juiſt niet naar ene volkome bequaamheidt: zy gaan 'er als arme boetvaardige en zich zelven mishagende zondaars naar toe. Teller bekend Geſchied-ſchryver / de opkomſte des Anti-chriſtendoms verhalende / zegt onder anderen: In dien tydt wierdt het de grootſte mode, dat men alle Jaren maar eens ten Avondtmaal ging. Wel is waar / dat Chriſtus ons niet aan zekere tyden bindt; en Paulus zegt ook: zo dikwils gy van dit Broodt zult eten, en dezen Drinkbeker zult drinken, zo verkondigt de doot des Heren tot dat hy komt. Maar nochtans moeten Chriſtenen zorgvuldig tegens de verzoekingen van vleeſch en bloedt waken / en zo dikwils als mogelyk is zich van 't H. Avontmaal bedienen.

Vermaning aan die ten H. Avondtmaal gaan.

Nu wel aan dan / vrome en gelovige diſch-genoten! verheugt u / dat de man van Baal Saliſa / de Bruidegom uwer ziele / de Zoon des levendigen Godts / u door zyne dienaren heden wederom toeroept: Komt herwaarts tot my, alle die vermoeit en belaſt zyt. De drie-enige Godt wil zich weder met u verenigen: Godt wil uwe Vader zyn: Jeſus wil uwe Broeder wezen; de H. Geeſt wil u tot een Trooſter ſtrekken. U / u gelden de woorden van Jeſus: zo iemant my lief heeft, die zal myn woordt bewaren; en myn Vader zal hem lief hebben, en wy zullen tot hem komen, en woninge by hem maken.

maken. Godt kent de boetvaardigheit van uw harte: Hy heeft uwe zuchten in uwe binnekamers gehoozt: hy ziet uw gelove / uwen honger en dozst naar de gerechtigheit. Daarom klopt de man van Baal Saliſa aan uwe harten / en roept u toe: doe my open myne vriendinne! uwe Jeſus komt niet met ledige handen; maar bzengt als Melchiſedek bzoodt en wyn: hy bzengt krachtige ſpys en dzank voor uwe hongerige en dozſtige zielen. Schoon gy meer dan honderdt in getalle waart / hy heeft nochtans voozraat genoeg om u te verzaden / en hy nodigt u / zeggende: komt / en eet vrienden, drinkt, en wordt dronken o lieſten; maar / komt tot hem als arme / vermoeide / en beladen zondaars en zondareſſen. Geen henne kan hare kiekens met zo veel genegenheit lokken / geen herder kan zyne ſchapen met zo aangenaam geluit tot zich trekken / geene moeder kan haar kindt zo teder aanhalen / als Jeſus u doet. Komt gy ſchepzelen / (roept hy) tot uwe Schepper: gy verloſte / tot uwen Heilandt: gy kinderen tot uwen Vader: gy oneinen tot de zuivere Bzon: gy hongerigen en dozſtigen tot het bzoodt en water des levens: gy zieken tot den Geneeſ-meeſter: gy doden tot het leven. Indien het de waereldt was / die ons riep / wy zouden reden hebben om ons te bedenken / want zy ligt in 't boze: Indien 't de Satan was / wy zouden moeten zeggen: ga van ons wegh. Indien 't vleeſch en bloedt was / wy zouden 't verdacht konnen houden. Maar nu / nu het de vziendelyke Jeſus is / hebben wy reden ons te haaſten. Zyt gy vermoeit in de waereldt wegens den laſt der zonden / zo dat gy met David klagen moet; Myne zonden gaan over myn hooft; zo weet / dat Jeſus u daar tegens toeroept: Komt maar tot my! komt / ach komt dan! gy zielen / die dooz het dierbaar bloedt van Jeſus verloſt zyt; uwe Jeſus zal u verquikken / zyne gerechtigheit zal uwe verdienſte / zyn heimel zal uwe erve zyn.

Wel aan / verzadigt u dan aan des Heren tafel / en wozdt dzonken van de vettigheden zyneſ huizeſ: wozdt vervult met den Geeſt / en ſpzeekt onder malkander Pſalmen en Lofzangen. Doet het tot gedachtenis van uwen Jeſus: denkt aan het lyden en de verdienſten van den man / die de wynperſ alleen getreden heeft. Het H. Avondmaal is zo veel als een handtſchrift / 't geen met het bloedt van Jeſus onderteekent is; daarom verzadigt u in zyne liefde / wyl hy u niet alleen tot in de doot heeft lief gehadt / maar zich ook op 't nauwſt met u verenigt heeft / gelyk de ranke met den wynſtok. Zegt dierhalven ook uit een liefderyke beweginge: Myn lieſte is myne. Verzadigt u met het heerlyk nut / 't geen gy van deze zielenſpyze hebben kunt; want hier in vindt gy ene verſterking uw'ſ geloofſ: en wat zou doch uw gelove krachtiger konnen verſterken / als dit liefdepandt? Ach! wanneer een arm bedzoeft zondaar deze woozden hoozt:

De kracht dezer heilige ſpyze.

hoozt: Het broodt dat wy breken, is een gemeenſchap des lichaams van Chriſtus, 't geen aan het hout des Kruices voor u gebroken is, tot vergevinge der zonden; dan wozdt zyn hart zo aangename verquikkinge gewaar / gelyk een landt dooz een zoeten regen verquikt wozdt. Als dan verdwynt alle laſt / die hy daar in hadt gevoelt / en 't behommert hart krygt weder lucht / gelyk een misdadige / die pardon verkrygt. Deze heilige maaltyd vernieuwt de liefde tot Godt en den naaſten; zo dat de menſch denkt: hoe! zoude ik mynen even-menſch nu niet vergeven / daar de goede Godt my al myne zonden quyt geſcholden heeft? Ik weet van geen vyandt meer: ik weet van geen beleediging meer. Gelyk Jeſus my lief gehadt heeft / wil ik ook mynen naaſten beminnen.

Waardige diſch-genoten moeten gehoor-zame Harten hebben.

Toont ook / dat gy dankbare en gehoozzame Chriſtenen zyt. De dienaar van Eliſa deedt wat zyn Heer hem geboodt / en al 't volk gehoorzaamde zyne ſtemme. o! Laat dit doch de ſtemme uwer ziele zyn: Heer! wat wil gy dat ik doen zal? Neemt het bzoodt des Goddelyken woozds met begeerte aan: doet den mondt der ziele wyt open / en hebt ene ware genegenheit / om meer en meer toe te nemen in de kenniſſe der waarheit / die naar de Godtzaligheit is. Dzaagt u als kinderen Godts / indien de man van Baal Saliſa gemeenzaam met u om zal gaan. Tyt mannen Godts in een treflyken ſtrydt tegen den Satan / de wereldt en uw eigen vleeſch. Bzengt Godt de eerſtelingen en niet de na-bzuchten. Gedenkt aan uwen Schepper in uwe jeugt, eer de quade dagen komen. Bzeng ook den hongerigen uw bzoodt / en ontfermt u over de elendigen: kleedt de naakten / dzenkt de dozſtigen / en onttrekt uw hulp den noodtlydenden evenmenſch niet.

Trooſt in Kruis en droefheit.

Moet gy in deze waereldt veel dzoefheit en kruis uitſtaan; denkt aan alle heiligen / dien dat ook wedervaren is. Was Loth niet onder boze Menſchen te Sodom? Moeſt David niet vluchten? Leedt Hiskia geen krankheit? Komt u diergelyk ook over / verwondert u daar over niet / als of u iets vzeemts overkwame; maar denkt dat alles volgens Godts heiligen wil geſchiedt / die zyne kinderen / welke hy bemint / veel tranen bzoodt laat eten. Gy zult (zegt onze lieve Heilandt) treuren en huilen, maar de waereldt zal zich verblyden. Wel aan! werpt dan alle zozge en alle uwe zaken op den Here / op den man van Saliſa / den zone Godts / die den noodt der Pzofeten kinderen te Gilgal zag / die van den bergh het volk met meelyden aanſchouwde / en wiens liefderyke ogen als nog niet geſloten zyn / nog ooit geſloten zullen wozden. De ogen des Heren zien op de Rechtvaardigen / en zyne oren merken op hun geroep. Gelyk hy het volk wel liet honger lyden / maar niet verſmachten; zo legt hy ook wel een laſt op / maar helpt ze dzagen. Hy is getrouw / en laat u niet ver-

verzoeken boven vermogen. Gy / die hier met tranen zaait / zult hier namaals eens met vreugde maeien. Denkt by deze tegenwoordige wonder maaltyd aan 't brood des Levens 't geen gy in den Hemel eten zult. O! hoe zalig is hy / die brood eet in het Koningryke Godts! veel zaliger als de kinderen der Profeten te Gilgal; want deze wierden weder hongerig: veel zaliger als de kinderen Israëls by 't Manna; want die moesten evenwel sterven. Maar wie brood eet in 't Koninkryke Godts / zal nooit hongeren noch dorsten; en wie syn vleesch eet en Bloedt drinkt / zal leven in der Eeuwigheidt. Daarom laat het in de waereld gaan hoe 't wil; is hier gebrek aan brood / daar is volheidt van vreugde: hebben wy hier zwakke / gebrekelyke / kranke lichamen / daar zal het vergankelyke het onvergankelyke aandoen: Is hier niet anders als moeite / zorg / bekommering / en angst / daar zal geen elendt noch doot meer syn. Alle droeffenisse en suchten zullen daar weg vlieden; daar is de hutte Godts alwaar alle volmaakte vreugt voor de vromen bereidt is. Hy / de Heer / zal by u wonen: Hy zal uwe Godt syn / en gy zult syn lief en uitverkoren volk blyven altoos en eeuwiglyk / Amen.

GEBEDT.

O Algenoegzame eeuwige God! liefderyke Vader, over alles wat kinderen heet in den Hemel en op Aarde! wy danken van harte, en met kinderlyke ootmoedt uwen Name, dat gy ons van kinds-been af zo vaderlyk verzorgt hebt, niet alleen met het dagelyks broodt, maar ook met het broodt des Levens, uw Goddelyk woordt; ja, dat gy ook tegenwoordig onze Zielen spyst en drenkt met het lichaam en bloedt van uwen lieven Zoone. Ach Godt; wy ontaarde kinderen zyn uw broodt niet waardig; want hoe menigmaal worden wy vervoert door tydelyke en lichamelyke zorgen! Hoe menigmaal bespeuren wy een walg voor de heilzame spyze van uw woordt! en ach! Hoe klein is zomtydts de honger en dorst naar de Gerechtigheidt! zo dat wy ons moeten schamen voor u, o Godt! voor uwe heilige Engelen, ja voor ons zelve. Ach Godt! vergeef ons doch ons klein geloovigheidt en onze traagheidt, om den wille van Jesus, den Man uit driën, en den Engel uit duizenden. Geef ons bescheiden deel in deze waereldt. Om Armoede en Rykdom bidden wy niet; maar alleenlyk om enen kleinen zegen, zo dat wy iets hebben mogen om den nooddruftigen mede te delen. Spyzig voornamelyk onze Zielen met het broodt des Levens, en geef dat wy onzen lust in uwe wet hebben dagh en nacht. Laaten uwe geboden onze raads-lieden, en uw woordt onze troost zyn, op dat wy niet vergaan in onze elenden. Wy komen ook heden op uwe stemme en roepen tot

uwe Genade-tafel, om onze Zielen te verquikken met de ryke goederen uwes Huizes. Geef, dat wy met behoorlyke Ziele geſtalten verſchynen. Laat ons medebrengen recht ootmoedige en boetvaardige Harten. Laat de beſchouwing onzer zonden en onwaardigheden verſlagenheit in ons veroorzaken, om u des te welbehaaglyker offer toe te brengen. Laat de krankheit onzer Ziele ons aanzetten om u als den opperſten en beſten Genees-meeſter te vuriger te zoeken. Verwek, Heere, in ons allen rechten honger en dorſt naar de Gerechtigheit, dat wy hartelyk verlangen mogen, met u, onzen Bondt-Godt, in Jeſus, den Zoone uwer liefde, vereenigt te worden. Laat de overdenking van zyn bitter lyden, een levendige beſchouwing zyner verdienſten, die van oneindig gewicht zyn, in onze Zielen veroorzaken. Laten wy, ziende, dat uwe Dienaren het gezegent Broodt voor onze oogen breken, denken, dat ook zyn heilig lichaam alzo aan het hout des Kruiſes voor ons arme Zondaren gebroken is tot vergevinge onzer overtredingen; en als de gezegende Wyn in den kelk gegoten en ons toegereikt wordt, laten we ons dan in gelove te binnen brengen, hoe hy zyn dierbaar Bloedt vergoten heeft ten zelven einde. o Here Jeſus! open als dan den mondt onzer Ziele! en laat uwe onwaardeerlyke verdienſten de ſpys en drank zyn, die onze vermoeide Zielen verquikt. Laat ons recht gevoelig ondervinden, dat ons Heil wedervaart, en dat gy in ons leeft, o Fonteine des eeuwigen Levens! Laat ons daar door nieuwe krachten verkrygen, om in het toekomende des te dapperder te ſtryden, tegens de zonde, de waereldt, en ons eige vleeſch en bloedt. Laat ons dus inwendig geſterkt, onzen wegh door de Woeſteine dezer waereldt vervolgen, in een heiligen en voorzichtigen wandel, geſtadig voortgaande in geloof, liefde en gehoorzaamheidt, van kracht tot kracht, tot dat wy eindelyk by u, o Godt, in Zion komen. Het trane-broodt willen we ook gaarn en willig van uwe Handt aannemen; Laat ons ſlechts niet verzocht worden boven vermogen. Overtuig ons, Heer, dat onze droefheidt, die tydelyk en licht is, ene gantſch zeer uitnemende gewichte der Heerlykheit werkt, voor ons, die niet aanmerken de dingen die zichtbaar, maar die onzienlyk zyn. Amen. Onze Vader, enz.

OP-

OPRECHTE LIEFDE

HET

LIVREY

DER

CHRISTENEN.

Na het Gebruik des

H. AVONDTMAALS

EERSTE INLEIDING.

Enſch! de Heer heeft u bekent gemaakt wat goedt is; en wat eiſcht de Heere van u, als recht te doen, weldadigheit lief te hebben, en ootmoediglyk te wandelen voor uwen Godt? Dus luidt de heilzame vermaning van de Profeet Micha. Recht te doen is een plicht niet alleen Gode / maar ook menſchen aangenaam; niet alleen nut in 't geeſtelyk / maar ook in 't burgerlyk leven. Ootmoedigheidt, ſchoon hier op 't laaſt geplaatſt / is een plicht en deugt / die kinderen Godts het eerſt leren moeten / indien zy aangenaam willen zyn in de ogen van hem / wiens Choon de Hemel is. Maar liefde is de vooznaamſte plicht en grootſte deugt / van zulke te oeffenen die rechte navolgers van Chriſtus willen zyn. Onze Vader, enz.

's Menſchen dievoudigen plicht. Mich. VI. 8.

TEXT; 1 JOH. III. vs. 18.

Myne Kinderkens, en laat ons niet lief hebben met den woorde, noch met de tonge, maar met de daadt en waarheidt.

TWEDE INLEIDING.

Joſephs edelmoedigheidt en zyne Voorbeeldelyke Liefde. Geneſis XLIV. en XLV.

Groot was eertyts de verwonderinge / die Joſeph hadt / toen hy zyne broeders weder zag; maar noch groter was zyne edelmoedigheidt / toen hy al het leet 't geen sy hem aangedaan hadden met liefde en weldaden vergoldt. Men hadt hem in syn Vaders huis niet alleen beny dt; maar zelfs een bloedt-raadt over hem gehouden / hem levendig als begraven; men hadt hem den Ismaëliten verkocht / en dus in een zware dienſtbaarheidt geſtort. Dit alles was evenwel niet bequaam / de broederlyke liefde / die in Joſephs hart vaſt ingewortelt was / daar uit te rukken. Alleenlyk zeide hy / toen hunne boze raadtſlagen eindelyk aan den dag gekomen waren: gy hebt quaadt tegen my gedacht; maar Godt heeft dat ten goede gedacht. De onruſt baande hem den weg tot ruſte: De vervolging bracht hem in zekerheit: de aangedane ſmaat was hem een trap tot ere.

Zo gaat het noch dikwils heden ten dage in de waereldt. De wegen Godts syn wonderlyk; Hy leidt de zyne naar synen raadt / en brengt hen daar na tot heerlykheidt. De menſch nu en dan menigerlei overleggingen / ſtelt zich het een en het ander voor / en wil / de raderen der goddelyke beſtieringe door een ſchepzinnig menſche vernuft naar zynen zin draeyen; en nochtans geſchiedt 'et niets anders / als 't geen die alwyze raadt beſloten heeft; zo dat geheiligde Chriſtenen nooit anders zeggen als: de Here heeft alles wel gemaakt. Die nu in alles wat den menſchen bejegent / de ogen van syn Ziel op Godt ſlaat / dien mag alles gebeuren wat de Heer wil; hy kan altyt zeggen: de Here heeft alles wel gemaakt. Het gene Joſeph aan zyne broederen deedt / moeten alle ware Chriſtenen ook aan anderen doen. De liefde was de koſtelyke kroon / waar mede hy beter pronkte / als met al syn koninklyke pracht en zieraat; en die liefde bewees hy niet alleen met woorden / maar ook in der daat en waarheidt. Dit zelfde is de heilzame vermaning / die wy in onze tegenwoordige Textwoorden vinden. Laat ons daar uit betrachten: de zeer nodige deugdt van oprechte liefde, als het waar livrey van alle rechtſchape Chriſtenen.

Ge-

Geloovige diſch-genoten! Gy hebt heden het verbondt met uwen Godt wederom vernieuwt. Ik weet/gy zyt nu in des Heeren voorhoven gekomen/ met dat heilig oogmerk/ om aan te hooren/ hoe gy als opgewekte en verſterkte Chriſtenen voortaan uw leven aanſtellen moet. Ik zal u hiertoe met maar een woordt zeggen: In liefde. Weeſt dierhalven opmerkende en aandachtig.

„ Gy, ô Godt der liefde! Geef ons ware liefderyke harten; op dat „ wy aan de voeten van onzen Jezus leren mogen, hoedanig wy „ malkander lief moeten hebben, tot uwe ere en onze Zaligheit. „ Amen.

VERKLARING.

Indien ooit naam en daadt wel over een komen/ wy vinden zulx in Joannes den Evangeliſt; want Joannes beteekent volgens de ſpraake Kanaans *Juchanan*, aangenaam, lieffelyk, beminnelyk. Dit was hy in zyn leven/ dit was hy in zyne leer/ dit was hy in zyn ſterven. Syne vriendelykheit in omgang/ en de deugden die daar mede verzelt gingen/ maakten hem zo bemint in de oogen van Jezus/ dat hy niet alleen genoemt wierdt: De Diſcipel, dien Jezus liefhadt, maar dat hy ook aan de tafel in zyn ſchoot/ en voor alle andere Diſcipelen 't naaſt aan zyn Harte lag. Deze Chryſoſtomus, of Guldemondt was zo lieflyk en aangenaam in zyn leven en Prediken/ dat geen Redenaar met zo welſprekende en vriendelyke aanmoedinge/ de harten der toehoorders zou konnen winnen/ als hy gedaan heeft/ inzonderheidt in dezen eerſten Brief/ waar in hy zich bedient van de vriendelykſte wyzen van ſpreken/ als Myne Kinderkens, ik ſchryf u deze dingen, op dat gy niet zondigt: Kinderkens, ik ſchryf u, want de zonden zyn u vergeven: Kinderkens, hebt de Wereldt niet lief, nog 't geen in de Wereldt is: Kinderen, het is de laaſte uure. Geliefden, nu zyn wy Kinderen Godts, enz. Dus hier ook in onzen Text: MYNE KINDERKENS, LAAT ONS NIET LIEF HEBBEN MET DEN WOORDE; MAAR MET DE DAADT EN WAARHEIDT. Zo lieflyk hy in zyne redenen was/ zo lieflyk was hy ook in zyn ſterven; want hoe voor zyn einde (gelyk een oudt Kerk-Leeraar ſchryft) liet hy zich in de vergadering dragen/ en gaf daar het volk deze laaſte vermaninge: Kinderkens, hebt malkander lief.

Johannes was de lief-rykſte van alle de Diſcipelen

Vergelyke vermaninge vinden wy ook in onzen Text; omtrent welken wy in acht te nemen hebben: (1) Ene vriendelyke aanſpraak, MYNE KINDERKENS; En (2) Een nutte vermaning, HEBT MALKANDER LIEF. Hy noemt de gelovigen Kinderen, en wel zy-

Waarom Joannes de gelovigen zyne Kinderen noemt.

ne kinderkens. Hy hadt de hope en het vertrouwen van zijne toehoorders / dat zy door water en Geest wedergeboren; en dus alle Kinderen Godts waren; dierhalven noemt hy ze Kinderen. Buiten twyfel waren 'er ook wel in zijne gemeente / die noch geen volkome kennis hadden / maar aan welke men eerst de melk der waarheidt geven moest / om dat zy noch Kinderen of onkundigen in Christus waren; en daarom noemt hy ze ook Kinderen.

Hy hadt zijne toehoorders lief / hy zorgde voor hun gelyk een Vader voor zijne Kinderen: Zy lagen hem zo aan het harte dat hy hun welvaart beminde als zijne eige; om deze reden noemt hy ze mede Kinderen. Zy waren het / die Godt hem aan bevolen hadt te weiden met leer en leven: Zy waren zijne schapen / hy was hun Herder: Zy waren / zijne leerlingen / hy was hun Leraar: Hy waakte voor hunne zielen / gelijk een wachter voor de welvaart van een Stadt: Hy spysde hen met het broodt des levens: Hy droeg hen in zijn Harte / gelijk een Minne haar Zuigeling op de armen draagt; en hierom zegt hy by uitnementheidt / myne Kinderkens.

Leeraars moeten zomtydts scherp, en zomtydts vriendelyk tot hare toehoorders spreken.

Trouwe dienaren Godts moeten zich in hun Ampt dragen / gelyk Huis-Vaders doen / die zomtyts met vriendelijke woorden de deugdt hunner Kinderen pryzen / en dan wederom door harde bestraffinge hen van de ondeugdt aftrekken. Dus doet de Apostel Paulus / als hy nu over 't onverstandt zijner betoverde Galateren yvert / dan weder door vriendelijke woorden hen tot het goede opwekt. Zo wist Jesaias nu Hemel en Aarde tot getuigen te roepen / tegen het afvallig Israel / dan wederom met troosten naar het woordt des Heeren: Troost myn volk, spreek naar het harte van Jeruzalem. Joannes / die de vriendelijkheidt zelf was / wist de allerzoetste vermaningen / met de allerhardtste bestraffingen te vermengen. Een voorbeeldt daar van vinden wy in dit zelfde Text-Capittel / alwaar hy zegt: Kinderkens, dat u niemant verleide! Die de rechtvaardigheit doet, is rechtvaardig gelyk hy rechtvaardig is, die de zonde doet, is uit den Duyvel; want de Duyvel zondigt van den beginne. Godts Kerk is als een akker / waar in het zaadt des Heeren zo wel door een kouden Noorde-windt van scherpe bestraffingen / als door een warmen Zuide-windt en zachten regen van aangename troost / moet vruchtbaar gemaakt worden.

Vs. 7. en 8.

Een Christen moet niet alleen met woorden maar ook met de daadt zynen naasten lief hebben.

Nu / welke is doch de vriendelijke vermaning / die de Apostel doet? Hy zegt: LAAT ONS NIET LIEFHEBBEN MET DEN WOORDE NOCH MET DE TONGE. Hoe! wat is dit? wat horen wy hier? Zal dan de mondt niet overlopen van 't geen daar 't Hart van vol is? Zal de tong niet spreken wat het Harte denkt? Of zullen Christenen het gene zy in hunne gedachten hebben / niet met woorden uitdrukken? Neen / dat is de mening niet; maar wanneer de Apostel zegt: LAAT ONS LIEFHEBBEN, NIET MET WOOR-

OORDEN, wil hy daar mede te kennen geven / dat wy niet alleen woorden / MAAR MET DE DAADT EN WAARHEIDT liefde des Naasten bewyzen moeten. Esaus handen en Jacobs passen Christenen niet. Een vriendelijke mondt en een valsch / vriendelijke woorden en arglistige gedachten / zijn dingen / die eren Godts niet-betamen; maar zo als 't hart het meent / moet ong ook spreken. De liefde die men in het harte draagt / moet waarlyk door de daadt betonen / en dat is die dadelyke liefde, die rachtige liefde. De uiterlijke gemaakte liefde der waereldt-kinde- gelykt den Appelen van Sodom / die van buiten zeer schoon; maar binnen vol stof en asch waren / of wel Rozen / daar vergiftige gen onder verborgen liggen. Daarom vermaant de Apostel bil- / dat men niet lief hebben zal met de tong en met de woorden, met de daadt en waarheit. De liefde is geen schaduw / maar brandent licht; geen doodt beeldt / maar een levendig wezen; enkel woordt / maar een werkelijk doen; geen geschilderde Kroon / een waarachtige / die gemaakt is van 't zuiver goudt der waar- / en gedragen wordt van zulke / die van Christus tot Koningen Priesteren zijn gezalft.

Wat is dan doch de liefde? Zy is zo ene beweging des gemoets / er door men zijn naastens beste met alle vlyt tracht te bevorderen. is een valsche en waereldt-liefde, waar door de kinderen dezer / zich vriendelyk weten aan te stellen / terwylze ondertusschen kwaats in het harte voeden / en den angel / gelijk de Byen / bergen. Waereldtsche menschen weten het vriendelykste gelaat / de eftste woorden / en de uitgezochtste liefdens betuigingen te beden- maar wanneer alles ter toetze komt / is 't niet als enkele scha- / rook en windt. Ook is 'er ene zondige liefde, wanneer een nsch zyn naastens beste zoekt te bevorderen / tot schade van een er; of wanneer hy door verboden middelen en onrechtvaardige gen iets goedts voor hem tracht uit te werken. De liefde is zoet juk / die de menschen van voren te zamen verbindt; daar in endeel de zondige liefde hen van achteren aan malkander hecht / gelyk Rechter in Israël de Vossen deedt die de akkers der Philistynen woesten. Noch is 'er een verwerpelyke eige liefde, wanneer de men- en zich zelf vergeten / en zich hovaardig / pochendt en trots betonen; t is een ondeugdt / die een geheel leger van andere gevaarlyke on- igden naar zich sleept. Maar indien 'er een ware liefde in 't harte oont / zal men zijnen naasten nooit eenig leet of ongelijk aandoen; ar alle ondeugende stukken myden / die bekwaam zijn den vrede te storen; want de liefde is de vervulling der wet / waar oprechte de woont / wordt gierigheit / afgunst / hoogmoedt / beschuldiging / ineedt / en leugen afgeweert: want de liefde denkt nooit iets kwaats.

Wat valsche en ware liefde is.

Waar

Waar op rechte liefde woont / daar zal men zijne tonge bedwingen niemant na te ſpreken / noch zijnen naaſten ſchenden; men zal daar blindt en doof zijn / zien en niet zien / horen en niet horen. Waar op rechte liefde woont / daar zal men de misſlagen en gebreken van zijnen even menſch / zo veel een goet geweete kan toelaten / verheelen / en met den mantel der liefde toedekken; gelijk Chriſtus onze zonden voor Godts aanzicht met den purper mantel van zijn lijden en liefde bedekt heeft. Waar oprechte liefde woont / daar zal men ter regter tijdt zijnen dwalenden naaſten van den weg der ondeugt afmanen / en geen zachtmoedige beſtraffing vergeeten / zo weinig als een Vader de kaſtijdinge. Beſtraft de liefde / het geſchiet met zachtmoedigheit / vermaant zij / het geſchiet met oprechtheit: ontſteekt zij / het geſchiedt uit trouwhartige mening: zij weet haar' toezigt met gedult / en haar' ongenoegen met nederigheidt te vermengen. Eeltijdts volgt 'er ſlegte dank na; doch een waar Chriſten bemint zijnen naaſten niet dankshalve / maar om Godts wille / en tot zijne eere. Kinderen bedanken den Geneës-meeſter nooit / maar wel volwaſſene; dus zal Godt zulken lof laten wedervaren / die van de kinderen der waereldt meer ſtank als dank gekregen hebben. Koning Alphonſus wierdt gevraagt / waarom hij doch zo mildt jegens Alpharus was / daar dezelve alle zijne weldaden met ondank beloont hadt? Daar op gaf hij ten antwoorde: Weet gy niet, dat op grote weldaden gemeenlyk grote ondankbaarheit volgt? Eindelijk wordt de liefde wel 't allermeeſt inderdaadt en waarheidt bewezen / en blinkt dan met den ſchoonſten glants / wanneer men zijnen naaſten dienſt en hulp betoont waar men kan. Het vuur wordt wel gekent aan zijn ſchijnzel / maar noch veel meer en zeekerder aan deszelfs warmte; dus wordt ook de liefde voornamelijk gekent uit wel-doen. Ziet gy enen naakten / kleedt hem van den overvloet uweg zegens: Ziet gy enen hongerigen / ſpijſt hem: enen dorſtigen / drenk hem; enen in noodt / help hem: enen kranken / laaf hem: enen bedroefden / trooſt hem: is hij verlaten / neem u zijner aan: wordt hij vervolgt / beſcherm en red hem. Op deze wijze lieten de Aarts-Vaders hunne liefde blijken; zij nodigden vreemdelingen in hunne Tenten / en bevlijtigden zich om hun alleſ goedes te doen.

TOEPASSING.

Het hedendaagſch Chriſtendom is zeer liefde-

Waar ach! waar blijft ten dezen dage de Chriſtelijke liefde? *Charitas raritas*, de liefde is zeltzaam: Zij is zeer dun gezaait / en de waereldt is vol vaſchheit / argligſtigheit en liefdeloosheit. Gave Godt! dat de Chriſtelijke liefde en eendracht overvloediger in een Stadt of Lant

: te vinden waren / zo zouden de Overheden meer goedts by al- laten van menschen beſpeuren. Maar 't ſchynt byna of de jen zich zelven niet meer lief hadden / dewyl zy hunnen naaſten nig lief hebben; of wel / dat ieder zich zelven al te veel bemint / 'er niet de minſte liefde voor den naaſten overſchiet. Cains haat Abel, Iſmaëls beſpotting tegens Iſaäc, Eſaus byeigementen te- acob, Hamans nydt tegens Mordochai, Joabs ontrouw tegens , Sauls vervolging tegens David, Achabs toorn tegens Micha, deugden / die nu noch heerſchen. Waar komt de liefdeloosheidt an? waar uit ontſtaan alle onenigheden / die onder het Chriſ- ſk in zwang gaan? De helſche byede-ſtoorder / de Satan / zoekt nivels ryk te vermeerderen; daarom dooft hy 't vuur der lief- / en byengt hout en ſtro / by een / om 't vuur van haat en nydt nede aan te ſtoken / en te felder te doen branden. Het klein lidt g / 't geen van Godt als tuſſchen twee bolwerken geplaatſt is / hedwang te zyn / kan / indien het uitſpat / of uit onvoorſich- ig of ongeduld het een of ander voordt zich laat ontvallen / n anderen opgenomen wordt / veel onheils brouwen. Onenig- nisſaat uit nydt en afgunſt, wanneer men zynen naaſten het ge- den zegen Godts misgunt; dan nemen byede en enigheidt wel affcheidt. So lang Joſeph klein was / en zyne Broeders de lief- e zyn Vader hem toedroeg / niet merken konden / hadt hy bye- aar zo dra hy van zynen Vader een veel vervigen rok kreeg / i dikk / dat hy boven de andere kinderen bemint was / hadt nien nde / en de nydt begon toen aan alle kanten uit te breken. Voorts vaardye en Eige-liefde ook oorzaak van liefdeloosheidt. Ieder dat hy wys genoeg is / en de verkeertſte raadſlagen moeten me- al goedt geheten worden. De onrechtvaardigſte en vermeteliſte / moeten somtydts met een ſchone verwe geverniſt zyn; en wat den minſte ſchyn van goedt heeft / moet ter uitvoeringe komen / dien / die het weeren wil. Sie daar / dat zyn de vier hoek-ſte- laar op de Duivel den Babelſchen toren van alle liefdeloze ver- igen en onluſten bouwt.

! waarde Chriſtenen! wacht u doch voor die ſchandelyke / en ogſten ſchadelyke ondeugdt van onenigheidt en liefdeloosheidt. doen ſtrydt regel recht tegen het woordt des levendigen Godts; onzen text zegt uitdrukkelyk: Laten wy malkander lief hebben. gheidt is een ſchandelyke ondeugdt. Zelfs de wilde dieren van yt woeden nooit tegens den anderen: Geen Wolf eet den an- Geen Kave pikt de andere het oog uit: De ene Leeuw verſcheurt deren niet. Is het dan niet een ſchande, dat Chriſten menſchen nig met malkander leven? Liefdeloosheidt en onenigheidt is n ſchadelyke ondeugdt, dewyl zy allerlei onheil veroorzaakt.

loos; en waar zulks van daan komt.

Liefde- loosheidt is ſchande- lyk en ſchadelyk.

Voor eerst / in den geestelyken staat; wanneer toehoorders de raadt hunner Leeraren verachten, want dan wordt het ampt / dat zy van den Here ontfangen hebben / gelastert: Men maakt zich stinkende voor anderen: De zwakken worden geërgert / het wel zyn van Godes Kerke wordt gekrenkt. Een gehoorzaam kindt / zoekt zijnen Vader / en een Christen begint alles met Godt en zijnen raadt. Daarom myne Kinderkens, laat ons malkander lief hebben, niet met woorden maar met der daadt en waarheidt. Ook is liefdeloosheidt en onenigheidt schadelyk in den waereldtlyken staat: wanneer elk eigenzinnig wil heerschen / en niet te vreden zyn met den welbedachten raadt en het goedt beleidt der gener / die aan 't roer van 't gemene wel zyn zitten. Zo moet nootzaaklyk het bederf en ondergang van stadt of staat volgen. Toen eertydts Numantia verovert was / zei de gevangen Koning: O Scipio! *concordia nobis victoriam, discordia exilium peperit*: Enigheidt hadt ons behouden, maar onenigheidt heeft ons vernielt.

Wy moeten ons onder malkander lief hebben. Joh. XV. 17. Rom. XIII. 10.

Daarom / gy Godts Heiligen! volgt doch den goeden raadt van den H. Apostel; want deze woorden gelden ons ook. Myne Kinderkens, laten wy malkander lief hebben. Onze gezegende Heilandt zegt zelve; Dit gebodt geef ik u, op dat gy malkander lief hebt. De liefde is van alle deugden de beste en voornaamste; zy is de vervulling der Wet. Het gelove zal hier na in 't eeuwig leven ophouden; maar de liefde zal nooit einde hebben. De liefde is ook eene nutte deugdt. Door liefde en weder-liefde / maakt men zich en anderen het leven zoet / ja alle verdriet en rampen des wäereldts worden niet gevoelt / en veranderen als gal in zuiker / wanneer men malkander den last helpt dragen. Om deze reden zegt Salomon ook: Beter is een gerecht van groen moes daar liefde is, dan een gemeste Os en haat daar by. Ja / wat meer is / de liefde is het Livrey van een oprecht Christen / indien anders de woorden van Jezus waarachtig zyn / (gelykze inderdaadt zyn): Hier aan zullen zy alle bekennen, dat gy myne Discipelen zyt, zo gy liefde hebt onder malkanderen. Hoort gy dit wel / toornige / wraakgierige / liefdelooze menschen / die / gelyk de Salamander in het vuur leeft? of / het woordt van Christus is onwaar / of / gy zyt een Christen. Schrikt en bekeerdt u / zo gy niet eeuwig verloren wilt gaan. In tegendeel; ô! wat een zacht en aangenaam rust kussen is de liefde! Klinkt het niet lieffelyk in de ooren van alle vromen / wanneer van hun gezegt wordt: Zie daar / dat is een rechte Nathanaël, een oprecht mensch / in wiens geest geen bedrog is: 't is een waar Christen / 't is een navolger van Christus / een erfgenaam der toekomende Heerlykheidt. Laat ons dierhalven het voorbeeldt der Apostolische Kerke in acht nemen / als welke den lof hadde / datze in broederlyke liefde en eendracht als een hart en een ziel

Prov. XV. 17.

Joh. XIII. 35.

was

:. In die eerste tyden leefden de Christenen zo / dat zelfs de Hei-
en bekennen moesten / en zeggen: „ Zie eens / hoe yverig en vu-
ig de Christenen malkander lief hebben: hoe de een voor den ander
ereit is te sterven; niet anders / dan of zy van enen Vader en van
ne Moeder waren geboren / ja of zy leden van een en 't zelfde
chaam waren. Al dat volk wil wat hunne Leeraars willen / en
iets is bequaam hunne gemoederen van een te scheiden ". Dus
et het ook by ons gelegen zijn: De liefde moet niet enkel in woor-
/ maar in de daadt en waarheidt bestaan / en de volgende eigen-
appen bezitten.

1) Zy moet op gene vergelding zien. Men moet malkander zon- Eigen-
hope van enig voordeel beminnen; want de liefde zoekt haar zel- schappen
nier, en bedoelt gene beloning. Daarom hebben de onden de lief- van de wa-
afgeschildert in de gedaante ener vrouw / die een kinde aan de borst / re liefde.
meer andere kinderen rontom haar heeft; waar mede zy hebben 1 Cor. XIII.
len te kennen geven / dat deze uitmuntende deugdt vruchtbaar is / 5.
daar by ook aan zulke goet doet / die niet in staat zyn om wel-
en te konnen vergelden. (2) De liefde moet waarachtig en op-
ht zyn / En! *dextra fidesque*: Hart en handt moet over een komen.
rechtheidt duurt eeuwig; maar ontrouw en valsheidt is nooit
n langen duur. Het masker der geveinstheit / kan doorzichtige ver-
ften al zo weinig misleiden / als een volk de stralen der Zon bene-
n. *Candidé & constanter*: oprecht en standtvastig; moet de zin-
euk van alle rechtschapen Christenen zyn. Daarom vermaant Pau-
: Laat ons de waarheidt betrachten in liefde. (3) De liefde moet Eph. IV. 15.
lig zyn / dat is / zy moet de ere Godts en den welvaart der zielen
oogmerk hebben; elk moet ook in zyn ampt het zijne doen / om
t beste van zynen naasten te bevorderen. De Overigheit moet recht
gerechtigheit oeffenen; want zy draagt het zwaardt niet te ver- Rom. XIII.
fs: zy is Godts dienaresse, en een wreekster tot straffe den genen 4.
quaadt doen. Dienaren van Godt moeten aanhouden met leren /
straffen en vermanen / tydelyk en ontydelyk: zy moeten de waar-
idt zeggen / zonder honig om den mondt te smeren; wel doen / en
mandt ontzien: De zielen / hun toevertrouwt / moeten zy van de
gen der verdoemenis aftrekken / en ten Hemel leiden. Ouders
eten geen Ape-liefde voor hunne kinderen hebben / of meer voor het
haam als voor de ziele zorgen; maar zy moeten ze van alle quaat
gehouden / en in alle deugdt en Godts vreze opttrekken / op dat zy
s erfgenamen des Hemels mogen worden. (4) De liefde der
ristenen moet ordentlyk en niet buitensporig zyn. Men moet Godt
ven alles / en zyn naasten als zich zelf beminnen. Indien de liefde
odts en die van den naasten tegens malkander aanlopen / moet de
fde Godts den voor-rang hebben; want men moet Godt meer ge- Hand. V.

 hoor- 29.

Matth. X: 37. hoorzamen dan de menschen. Ook zegt Christus: Wie Vader of Moeder, Zoon of Dochter lief heeft boven my, is myns niet waardig. Eindelyk (5) de liefde der Christenen onder malkander moet ook duurzaam zyn. Zy moet eerst niet Hosanna roepen/ en daar na/ kruist hem. Zy moet in geluk en ongeluk/ in vreugde en droefheidt/ in gezondtheidt en ziekte/ in leven en doodt altyt de zelfde wezen; want de liefde verdraagt alle dingen, en wordt nooit moede. Daarom/ Broeders! Indien ook een mensch overvallen ware door enig misdaadt, gy die geestelyk zyt, brengt den zodanigen te recht, met den geest der zachtmoedigheit. Draagt malkanders lasten, en vervult alzo de wet van Christus.

1 Cor. XIII: 7.

Gal. VI. 1, 2.

Troost tegens den haat der waereldt.

Tot besluit noch een woordt van troost/ gy kinderen des allerhoogsten! Al schoon gy een groot mis-gewas in de vruchten der Christelyke liefde overal ziet/ en dat 'er zo ongemene schaarsheit van trouw is; zo kunt gy u doch troosten/ dat de Heer noch altydt zyne schoven heeft die hy in zyn schuure zal verzamelen. Vindt gy weinig liefde by de waereldt; troost u/ dat gy in de onveranderlyke liefde van Godt staat. Dat de menschen u onschuldig haten/ is een vast en onwedersprekelyk teken/ dat Godt u lief heeft/ en dat geen scheyzel u ooit van de liefde zal kunnen scheiden. Amen.

Ps 34:7

Septr 1782
6 Jany 1788

GEBEDT.

O Godt des vredes! die de liefde zelfs zyt, en alle liefdelosen haat; uw heilig woordt zegt ons, dat wy malkander moeten liefhebben. Gy hebt ons niet alleen van alle eeuwigheit lief gehadt, en uwe liefde met het bloedt uwes geliefden Zoons verzegelt; maar gy hebt ons ook dit nieuw gebodt gegeven, dat wy, de liefden in der daadt en waarheit bewyzen zouden. Als wy de waereldt en het vervallen Christendom beschouwen, ontzetten wy ons billik, dat 'er zo weinig liefde onder de menschen Kinderen woont. Helaas! wy zien dat de een den anderen benydt, haat en vervolgt ook ter doodt. De ogen, waar uit liefde, vriendelykheidt en zagtmoedigheidt, als stralen van uw evenbeeldt, behoorden te schynen, schieten by vele niet als enkele vergiftige Basiliskus-stralen van zich. De mondt die woorden der liefde behoorde te spreken, spuwt niet als haat en lastering uit, en toont dat in zulke harten geen geest der liefde woont. Ach Godt! hoe vele menschen laten de Zon, zeer dikwils, in zyn haat en toorn ondergaan! schoon hy niet weet, of hy morgen de Zonne wel weder aanschouwen zal. Of, de hardtnekkige, ongevoelige menschen niet geloven dat uw woordt de waarheidt is; anders zouden zy over zo menige vermaning tot liefde, en over zo menigen woordt tegens liefdelosen, als zy horen, moeten zidderen en beven,

ge-

gelyk Belſazar, toen de handt hem aan de wandt zyn vonnis ſchreef: of, de overmacht van vleeſch en bloedt moet hen zo verwerren en buiten hen zelven brengen, dat zy de inwendige taal van 't geweten niet meer horen: Of eindelyk, hunne by een geraapte ſchyn-gronden moeten hen zo konnen betoveren en verblinden, dat zy hunne opgeſchikte ondeugden voor loutere deugden aanzien. Maar of de Vygebladeren hunner ontſchuldiging de naaktheit van hunne zonden voor uw geſtreng oordeel zullen konnen bedekken, weet gy beſt, ô harten-kenner. Ontferm u doch, over zulke arme zielen, die zich niet over zich zelf ontfermen. Laat ons nooit in hunnen raadt komen, en onze ere zy verre van hunne vergadering. 't Is waar, wy zyn ook menſchen, en hebben onze misſlagen: Het koſt ons menigen hardenſtrydt, vleeſch en bloedt te konnen overwinnen, en die te zegenen, die ons vloeken. Doch dit is onze trooſt, dat wy alle zondige toornige neiging verfoeien en vervloeken; dat wy daar van verraſt wordende berouw daar over hebben, en ons zo veel mogelyk wachten, dat vleeſch en bloedt ons niet verleiden. Dit is het ook! 't geen wy aan uwe genaden-tafel gezworen hebben, en wy willen 't ook door uwe genade nakomen. De gebreken van onzen naaſten zullen wy met den Mantel der liefde toedekken. Haten wy billyk deszelfs ondeugden; de perſoon zal nochtans by ons bemint zyn. Beledigen ons de menſchen, wy zullen dan denken, hoe dikwils wy u, ô Heilige Godt, beledigt hebben, en dat gy echter zo goedt zyt van ons onze zonden te vergeven. Zouden wy hun dan ook niet vergeven? dat zy verre. Verban alle hoogmoedt, en eige-liefde uit onze harten, zo zal ook alle gruwel des toorns uit onze zielen gebannen zyn. Regeer ons door uwen Heiligen Geeſt, dat wy alle verbittering aanmerken als een doemwaardig werk des vleeſches; en laat de inwendige werking uwer liefde enkele vruchten des geeſtes voortbrengen, en ons verzekeren dat wy kinderen van uwen Geeſt zyn. Daarom Abba, lieve Vader! Verban alle liefdeloosheidt uit onzer aller harten; en laat ons nooit zo vervallen, dat mondt en hart niet met malkander over een komen zouden. Zet wachters voor onze lippen, dat wy noch u, onzen Godt vertoornen, noch onzen naaſten beledigen, noch ons gewete kwetſen. En indien ons uit menſchelyke zwakheidt, toorn, verbittering, en zondige genegentheden komen te verraſſen; zo vergeef ons onze gebreken, en bewaar 'er ons voor, dat wy de Zonne over onzen toorn nooit laten ondergaan. Laat ons eindelyk zo verre komen in ons Chriſtendom, dat wy zegenen konnen die ons vloeken, en goedt doen de genen, die ons haten en beledigen. Geef ons ware liefderyke harten, dat wy u, ô Godt, boven alles, en onzen naaſten als ons zelve beminnen. Verbindt ons in regte broederlyke liefde en eendracht, en laat alle ge-

lovigen als een hart en eene ziele zyn. Verleen ons dat wy malkan-der lief hebben, niet met woorden alleen, maar met de daadt en in der waarheidt. Voor alle dingen, bewaar ons, in uwe liefde, tot dat gy ons uit het ſtrydent Zion, in de triomferende Kerke des Hemels opnemen zult. Amen. Onze Vader, enz.

DE ONVERANDERLYKE MOREN-HUIT, EN LUIPAARTS-VLEKKEN DES ZONDAARS.

Voor het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

De zondige Adam brengt zondige Kinderen voort. Gen. III. 5.

IN Adam gewan enen Zoon naar zyne gelykeniſſe naar zyn even-beeldt. Dus lezen wy in 't eerſte boek van Moſes. De natuur onzer eerſte Ouderen was voor den be-ſlaanglyken zonden-val zo verdorven / dat Adam wel Zonnen en Dochteren gewan / maar die / in plaatſe van Godts even-beeldt / dat van hunnen zondige vader en moeder mede tot wae-

waereldt brachten. Dit bevondt hy aan Caïn / die zyne handen met het bloedt zyns onnozelen broeders bevlekte. Dit bekende hy by de geboorte van Abel / toen hy gewaar wierdt / dat alles ydelheidt was / ook moest het by de geboorte van Seth heten: Hy gewan enen zoon naar zyne gelykenisse, naar zyn evenbeeldt; die zo zondig als hy / en ook zo tot het quade geneigen was. Deze zelve natuurlyke verdorventheidt is ook op alle nakomelingen van Adam voortgeplant; en niet alleen dat wy dus de zonde mede ter waereldt brengen / maar wy maken ook door de geduryge gewoonte van zondigen / dien verdorven staat hoe langer hoe erger.

Om hier van te handelen / zyn wy op dezen dag der Voorbereidinge by een vergadert. Doch / op dat deze voorbereidinge behoorlyker wyze geschieden moge / bidden wy den Almachtigen goeden God / dat hy ons ware nederige / boetvaardige en verslage harten wil verleenen / om ons zodanig door zijn ontzachelyke Majesteit te verneederen / dat wy als waardige disch-genoten aan zyn genadetafel verschynen. Onze Vader enz.

TEXT; JEREM. XIII. 23.

Zal ook een Moorman zyne huit veranderen, of een Luipaart zyne vlekken? Zo zult gy lieden ook konnen goet doen, die geleert zyt quaat te doen.

TWEDE INLEIDING.

God heeft verscheide wegen / langs welke hy ons arme zondaren tot boete leidt / en tot bekentenis der zonde brengt. Hy roept ons door liefelyke en vriendelyke woorden tot zich / zeggende: Komt herwaarts tot my, alle die vermoeit en belast zyt; ik zal u ruste geven. Dan heet het: Is niet Ephraïm my een dierbare zoon? Is hy my niet een troetel-kindt? want zedert dat ik tegens hem gesproken heb, denk ik noch ernstelyk aan hem. Daarom rommelt myn ingewant over hem: Ik zal my zyner zekerlyk ontfermen, spreekt de Here. Dan wederom verneedert de hoogste Majesteit zich zo diep / dat die zich als biddende en smeekende aanstelt / hare genade armen den gantschen dag uitstrekkende / zeggende: Waarom zoudt gy sterven, o huis Israëls! zonder dat myn zwaert de Heer; Ik heb geen lust aan den doodt des zondaars, als dat hy bekeere. Indien dit niet helpen wil / verschrikt hy den zondigen mensch door zyn donderend Ebal / en laat de bazuine des

De verscheide wegen Gods om de zondaars te bekeeren. Matt. XI. 28. Ezech. XVIII. 31. Jer. XXXI. 20. vs. 32.

Deuter. XXVII. 26. **dootſ blazen dooz dit ſtraf geluit:** Vervloekt zy, die de woorden dezer wet niet zal beveſtigen, doende dezelve. **Op andere tyden begeeft zich Godt alſ in het recht met den armen zondaar / en ſtelt de menſchen zelfs tot Rechters tuſſchen hem en hun aan / gelijk wanneer hy**

Jeſ. V: 3. **uitroept:** Nu dan, gy inwoonders van Jeruſalem, en gy mannen van Juda, oordeelt doch tuſſchen my en mynen wyngaart. Wat is 'er meer te doen aan mynen wyngaart, 't welk ik aan hem niet gedaan hebbe? waarom heb ik verwacht dat hy goede druiven voortbrengen zoude, en hy heeft ſtinkende druiven voortgebragt? **weder in andere gelegenheidt verwerpt hy den uiterlyken Godtsdienſt / wanneer men een verdienſtelyk werk daar van maakt / dus ſpreekende:**

Jeſ. I: 10. Hoort des Heeren woort, gy overſte van Sodom! neemt ter ooren de wet onzes Godts, gy volk van Gomarra! waar toe zal my zyn de veelheidt uwer ſlacht-offeren? zeit de Heere. **Eindelyk / alſ alle genade-middelen niet helpen willen / ſchynt het / alſ of Godt zelf alle hoop van de zyde deſ zondaars wil verloren geven / en dan zeit hy:** ZAL OOK EEN MOORMAN ZYNE HUIT VERANDEREN, enz.

Wy zyn vooznemens uit deze woozden aan te tonen / dooz eerſt: wat de onveranderlyke moren-huit: en luipaarts vlekken des Zondaars zyn; **En ten anderen:** wat het eenigſte noch overig middel is, om Godts Toorn en ongenade te ontgaan.

„ Maar gy, o lankmoedige en genadige Godt! geef ons doch wa-
„ re boetvaardige harten, op dat wy den gruwel der zonde zien, en
„ uwe genade zoeken en vinden mogen. Amen.

VERKLARING.

Voorſtelling van 't vervalle Jodendom. **Niet zelden vinden wy / dat Godt om zyn volk beſchaamt te maken / Hemel en aarde tot getuigen neemt / zomtyds beroept hy zich op verafgeleege volkeren / ja op dieren zelfs / om deſ te duidelyker Iſraëls zonden vooz ogen te ſtellen. Men zou wel een vreemdeling in de boeken van Moſeſ en de Pzofeten moeten zyn / indien men daar van onkundig was. Wy behoeven niet verre te gaan / om deze waarheidt te bewyzen; alzo de Pzofeet Jeremias ons genoegzaame aanleidinge daar toe geeft in de tegenwoozdige Text-woozden. Godt badt hem bevolen / dat hy een gozdel zou kopen / en dat hy den zelven by den Prath in de klove eener ſteenrotſe verſteken zou; Toen hy nu wederquam / vondt hy den gordel en ziet die was verdozven. Daar op geſchiedde het woozdt deſ Heren tot hem dat hy het volk Iſraëls Godts oozdeel zou verkondigen. De zonden van dat volk waren zo**

toege-

genomen / dat elk in het goedtdunken zyns harten wandelde. Nie-
mt gaf Godt de ere / en men wilde het woordt des Heren niet meer
oorzaamen. Dit was oorzaak / dat de Profeet niet alleen tranen /
ar zelf ook bittere klachten daar over ſtortte / zeggende: ZAL
OK EEN MOORMAN ZYNE HUIT VERANDEREN?

In deze woorden vinden wy te betrachten: (1) De voorſtelling Afdeeling
een twevoudige gelykenis, genomen van de zwartheidt van een van den
oor / en van de vlekken eenes Luipaarts. (2) Ene toepaſſing; na- Text.
lyk: dat Iſraël ook even zo onveranderlyk in boosheidt en zonden
s / om dat zy daar aan gewent waren.

De Text ſpreekt van enen Moor, of Moorman, en van 't veran- Vergely-
en van zyne huit. In de gront-taal vinden wy het woordt Chus, king van
een van Chus den zone Chams afkomt / van wien de Arabiers en by den
ptenaren zyn geſproten. De zwartſte Moren zyn die in Africa wo- zondaar.
n / en 't zyn van deze ſoort die men aan de boven der Noorſten vindt. Gen. X. 16.
eze Afrikaanſche Moren hebben hun afkomſt / als gezegt is / van
am, den Zone van Noach / die / na dat zyn vader dezen ſpotter
vloekt hadt / tot ſtraf zwarte kinderen teelde / welke zich daarna
meerdert / en in verafgelegen landen verdeelt hebben. Hoewel wy
t ontkennen willen / dat de hitte der zonne in dat zuntachtig Mo-
n-landt zeer veel tot der Moren zwartheidt toebrengt; voornamelyk
yze hunne ſchoonheidt daarin ſtellen / en ten dien einde zich met ze-
re kruiden beſtryken / die hen door behulp van de Zon noch zwarter
zwarter doen worden. By zulke Moren wordt de zondaar verge-
ken. Want / gelyk Godt den menſch niet in de gedaante van een
arten Moor geſchapen heeft / alzo dezelve een bruicht van de zonde
den vloek is; zo heeft ook Godt den menſche niet in een zwarten
nden ſtaat geſchapen / die een bruicht is van den val en vloek. Want
e zal enen reinen geven uit den onreinen? Gelyk een Moor hoe Job XIV. 4.
iger hoe zwarter wordt; zo wordt ook een zondaar / zo lang hy in
n ſtaat der natuur blyft / hoe langer hoe zwarter / dat is / hoe lan-
r hoe zondiger en godlozer; want al het gedichtzel van 's menſchen
rte is boos van zyne jeugt af. Gelyk een Moor met zyn zwart ge-
ht / misſtaltige platte neus / en ongeſchikte dikke lippen / een' blank
oren menſche miſmaakt voorkomt; zo is ook de zondaar ongezien
lyk in Godts ogen. Hy is een gronwel voor Godt; de heilige
gelen wyken van hem / en de Duivelen gaan rontom hem dag en
cht / om zyne ziele te verſlinden. Ja / ſnode zondaars zyn ook lelyk
de ogen der vromen / die zich ſchamen niet hun om te gaan / om
t zy gene merken van Godts beeldt aan hun zien. Gelyk de Moren
ldt van natuure zyn / en den Duivel / of het Geſtarnte of gemaakte
den aanbidden; zo zyn ook de zondaars vreemdt van een leven dat

uit Godt is: zy lopen in de ſtrikken des duivels / dienen de waereldt en hunne welluſten / en leven als het vee.

Wat voor een dier de luipaart is; en hoe het een zondaar verbeeldt.

De twede gelykenis in onzen Text is genomen van een Luipaart. Een luipaart is een bekent dier / 't geen in Aſia zo wel als in Afrika zeer menigvuldig gevonden wozdt / en van grootte wel wat maar een leeuw gelykt. Ariſtoteles beſchrpft het dus / namelyk: Dat het een ronden kop / vurige ogen / ſcherpe tanden / ſterke leden / groote klauwen / een ongeſchikt plomp lichaam / en een geſtreenkelsvel van zwarte en witte vlakken heeft. By dusdanige luipaarts wozden ſtoute zondaars vergeleeken. Want gelyk een luipaart een grimmig dier is / zo is de zondaar van nature ook geneigt tot toozn. Daarom wozden de godtlozen / kinderen des toorns genoemt; niet alleenom dat zy onder Godts toozn liggen / maar ook om dat zy toorn / twiſt / twedracht haat en nydt / als werken des vleeſches / beminnen.

Gal. V. 20. Een luipaart is een liſtig dier / dat zich zomtyts weet te houden als of 't doodt was / en als enig tam gedierte wat te na komt / ſpringt het op / en verſcheurt het; dus zyn de godtlozen ook / gelyk Chriſtus zegt / voorzichtiger in hun geſlachte als de kinderen des lichts: Zy weten op allerhande wyze hunne fouten te bedekken / en met duizendt liſten de werken der duiſterniſſe te verrichten. Daarom zegt

Pred. VII. 29. Salomon: Ziet! dit heb ik gevonden, dat Godt den menſch reeht gemaakt heeft; maar zy hebben vele vonden gezocht, dat is / zy hebben allerhande kunſtenaryen om behendiglyk de ſchande van hunne zonde naaktheidt te bedekken. Een luipaart is ſnel; zo is de zondaar van nature ook ſnel op de wegen des verderfs: nooit zal een kindt Godts zo gaauw zyn in 't goede / als de godtlozen in 't quade: hoogvliegende arenden zyn deze laatſten in alle ondeugden / en kruipende ſlakken in alles wat deugdt heet: zy zyn geſwinder in de zonde als Aſahel / en lammer in Godsvreze als Mephiboſeth. Een luipaart is een welriekendt dier / alzo het een amberlucht van zich geeft: daar dooz wozden vele onvoozzichtige dieren / die dien reuk volgen / gevangen en verſcheurt. Dus is ook by de waereldtſe kinderen het kozt vermaak der zonde / als een welriekende Amber: de ondeugdt rieht zo lieflyk vooz de onvoozzichtigen / dat menig hart dooz dien reuk des doodts verleidt / en in 't uiterſte ziele gevaar geſtozt wozdt. Een luipaart is vol vlekken / met welke hy 'tee waereld komt en nooit verandert; even eens is de zondaar ook in den ſtaat der nature / treht men een luipaart zyn gevlekt haar uit / daar zal'er wederom van dezelve verwe in de plaats waſſen; zo ook / beſtraf / onderricht / vermaan waereldtſche menſchen: tracht hunne ondeugden als vaſt-zittende luipaarts-hairen uit te roeien / 't zal niet helpen / zy zullen altydt weder op nieuw aangroeien.

Om deze reden vergelykt ook de Pzofeet den verdozven aarde-der zon-

zondaren by een Moren-huit. Men mag zeep / ja zelfs loog nemen / en een Mooz waſſchen zo lang men wil / hy zal evenwel niets van zyn zwart verliezen. Zo ook / al onderricht men een Zondaar noch zo vlytig / en al tracht men hem noch zo dooz de ſcherpe loog der Wet van 't quade af te trekken; de onbeugt zal evenwel altoos als een zwarte Moren-huit bezelve zyn en blyven. En waar komt dit van daan? Om dat zy geloert zyn quaat te doen.

Dooz dit quaat wozdt de aangebore werkelyke zonde verſtaan / die zo vaſt zit als onkruidt dat niet uitgeroeit kan wozden / en wel by alle zondaren. Daarom zegt Jeſaias: Het gantſche hooft is krank, en 't gantſche hert is mat. Van de voet-zool af tot het hooft toe is 'er niets geheels aan 't zelve. En David: Zy zyn alle afgeweken, t'zamen zyn zy ſtinkende geworden; daar is niemant die goedt doet, ook niet een. Wat hier quaat is. Jeſ. I, 5, 6. Pſ. XIV, 3.

Deze zondige en verdozven aart is onveranderlyk. Niet ten aanzien van Godt; want dewyl niets by hem onmogelyk is / kan hy ook / als 't hem gelieft / de Moren-huit haaſt wit maken / en de Luipaarts-vlekken wegnemen. Dierhalven zegt hy ook: Al waren uwe zonden als ſcharlaken, zy zullen wit worden als ſneeuw; al waren ze roodt als Karmozyn, zy zullen worden als witte wolle. Maar men moet deze onveranderlykheidt verſtaan ten opzichte van den menſche / wanneer een Zondaar aan zich zelven gelaten is / en dat hy dus indien hy dooz de al vermogende kracht Godts niet verandert wozdt / hoe langer hoe erger wozdt / in plaatze van te beteren; zynde de menſch van nature tot alles quaats geneigt. 't Gaat hier mede als met enen Moor: al ontnam men hem een ſtuk van de huit; het geen 'er weder in de plaats waſt; zal even zwart als 't ander zyn. Ingelyks / al maakte men een jonge Luipaart tam; zyn wilden aart zal hy nooit geheel afleggen / maar dien by de ene of andere gelegenheidt laten blyken / want die is te vaſt ingewozteld. Dus zit het ook in de natuur des Zondaars om altyt quaat te doen. Behalven dit bezwygt hy ook dooz 't geſtadig en langdurig zondigen / ene gewoonte of twede natuur daar van / zo dat hy langer niet meer weet / dat hy 't doedt / en als ongevoelig daar in wozdt. De zonde zit dan by hem zo vaſt als een diep ingeſlagen ſpyker / waar aan men eerder de vingers zou quetzen / als die daar uit halen; en zyn verharden aart is even als een krom gewaſſe boom / die eerder aan ſtukken te bzeken / als te buigen is. Hoe 't onveranderlyk is? Jeſ. I, 18. Quade gewoonte maakt de bekeering erger.

TOEPASSING.

Gabe Godt / dat wy alle hier van byy waren: Ach! dat de zonde geen ſcheidinge maakte tuſſchen ons en onzen Godt! Dat 'er niet Scherpe Wet-Pre-

dikaatsien, zyn thans onder 't vervallen Christendom, zeer nodig.

hier en daar zo vele / onveranderlyke Luipaarts-vlekken te voorschyn quamen! Maar Helaas! Indien de Profeet Jeremias noch onder ons leefde / hy zou met meer recht als ooit mogen uitroepen: Kan ook een Moorman zyne huit veranderen, of een Luipaardt zyne vlekken? Zo zult gy lieden ook konnen goedt doen, die geleert zyt quaat te doen. Wel aan / beproeft u / en bedriegt u zelven niet maar bedenkt tot welke tafel gy gaan wilt / waar aan niet als boetvaardige Zondaren verschynen moeten / die door de beschouwing hunner menigvuldige zonden zich vernedert hebben. Ik weet wel / dat zulke straffe Wet-predikaatsien hardt in veler oren klinken / en dat 'er zomtydts wel gezegt wordt. Men moet ons voor zeer Godtloze menschen aanzien, dat men zulke taal tegen ons voert. Maar ook weet ik wel / dat 'er anderen zyn / die beter kennis van de bedrieglykheidt van 't arglistig menschen harte hebben / en deze of diergelyke woorden in zulken geval uiten: De dienaren Godts konnen 't ons niet scherp genoeg zeggen; wy hebben 't wel door onze zonden verdient; 't gaat ons aan, een ieder neme het zyne daar uit en betere zich. Ik voor my / mag wel met zeker Kerken-leeraar zeggen: Het berouwt my niet, dat ik ooit te scherp geweest ben. In tegendeel vrees ik, dat ik zomtyts te zacht ben geweest, en halstarrige Zondaren de waarheidt niet krachtig genoeg heb gezeit. Mensch! bedenkt doch zelf / bidt ik u / of het dan een zaak van zo weinig belang is / zielen in den Hemel te brengen / en uit de klaauwen des Satans te rukken? Bedenk / of men wel ooit te yverig vermanen en bestraffen kan / wanneer men ziet / dat Zondaren op verderffelyke wegen gaan / die hen tot de Hel en verdoemenis leiden? Gave Godt! dat ik enkel en alleen met yverige Christenen te doen hadt / die van een goedt leven en wandel zyn! Ik zou dan liever een Barnabas als een Boanerges willen wezen. Indien gy het niet verstaat noch weten wilt / Zondaren / wat het te zeggen is het ampt van een getrouw Herder waar te nemen; ik moet het beter weten. Ik ben gestelt / om u te leren hoe gy leven moet. Onze post is: Houdt aan met bestraffen en vermanen: Roep uit de kele, en houdt niet in: verhef uwe stem als een Bazuine. Wat zou het wezen / indien men by overhandt nemende zonden troost-Predikaatsien deedt / en de zaken maar koeltjes behandelde? Zou men dan de Zondaren niet zachte kussens liggen / om hun geweete meer en meer in slaap te wiegen? Zou men tegens hen zeggen: Ey! gy vroom en Godtvrezendt volk! gy wandelt in des Heren wegen, en doet alles wat Gode wel behaaglyk is: Gy behoeft voor zyn toorn gantsch niet te vrezen, de Hemel kan u niet ontgaan, enz. Dat zou wel aangenaam zijn in veler oren; maar zou men op deze wyze niet een deel Fariseën aan Godts genade-tafel brengen / daar men als arme Zondaren verschynen moeten? Zou

dat

dat niet even zo veel wezen / als of men zwarte Moren met wit blanketzel beſtreek / om de luiden wys te maken / dat het blanke Europeërs waren ? Of / als of men een vlekkigen Luipaardt met een ſchape-vacht bedekte / en dan anderen / ja zich zelve wilde doen geloven dat het een Schaap was.

De lelyke Moren-huit van verſtokte Zondaren.

Siet eens ! juiſt dit zelve is de Moren-huidt / juiſt dit zelve zyn de Luipaarts-vlekken / wanneer men niet alleen zyn leven niet wil beteren / maar ook zelfs niet gaarn hoort / dat dienaren Godts tegens de zonde pveren. Luiſtert / hoe de Pzofeet Ezechiel dit ondervondt / ingevolge de verkondiging / die hem van te voren door den mondt des Heren gedaan was / en noch aan alle trouwe Siel-zorgers gedaan wordt. Gy menſchen-kindt ! de kinderen uwes volks ſpreken ſteets van u by de wanden en in de deuren der huizen, en de een ſpreckt met den ander, zeggende: Komt doch, en horet wat het woordt zy, dat van den Here voort komt. En zy komen tot u, gelyk het volk placht te komen, en zitten voor uw aangezichte als myn volk, en horen uwe woorden, maar zy doenze niet. Wat is dit anders als een zondige Moren-huit / en onveranderlyke Luipaarts-vlekken / wanneer men zo weinig betering op alle genade-middelen betoont ? Beziet u zelven / bidt ik u / in de ſpiegel der Goddelyke wet ; kundt gy die wel beſchouwen zonder dat een menigte zonden tegen u getuigen ? Godt is een harten-kenner / en weet alle de zondige gedachten / die gy / zedert dat gy laaſt aan des Heren tafel zyt geweeſt / in uw hart gehadt hebt. Hy heeft alle de zondige woorden gehoort / en de minſte zondige daden zyn voor hem verborgen. Hoe menigmaal zyn ondeugden en Godtloosheden beſtraft ? Maar wie gelooft het / grote Godt ! dat gy zo zeer daar door vertoornt wordt / en wie heeft vreés voor uw gramſchap ! wie laat na / zich zelven vreemde Goden te maken ; dat is / zyn hart van Godt af te trekken / en op de ydele dingen der waereldt te zetten ? Zyn de onreerbiedige gedachten van de ontzachelyke Goddelyke Majeſteit niet zo diep in veler menſchen harten gewortelt / dat men zich maar ydele verbeeldingen daar van maakt / en duizenderlei zoorten van afgodery bedryft / ſchoon men de knien voor geen ſtomme Goden buigt ? Wie laat na Godts Heiligen dierbaren name met vloeken en reukeloos zweren in den mondt te nemen ? Zou men dan niet uitroepen met den Pzofeet: Kan ook een Moorman zyne huit veranderen, of een Luipaart zyne vlekken ? Gy weet / hoe men den dag des Heren moet vieren ; dat men niet alleen vlytig in Godts gemeente moet komen / en den heelen Sondag vroom moet zyn ; maar dat men zich ook alle de dagen zyns levens van quade werken wachten moet. Doch helaas ! Hoe menigmaal wordt 'er gepvert over 't verzuim van dat alles / zonder dat 'er by vele eenige betering op volgt ! Zou ik dan niet zeggen mogen : Kan ook een

Ezech. XXXIII. 30, 31.

Moorman zyne huit veranderen, of een Luipaart zyne vlekken? Gaat verder met zelf beproevende gedachten na de twede tafel van de Wet/ en ziet daar/ hoe slecht de liefde des naasten in veler menschen harten huisvest. Ziet daar/ welke ongehoorzaamheidt in tegendeel bespeurt wordt omtrent zulke/ die men alle ere en liefde schuldig is; hoe overal haat/ nydt/ twedracht en onenigheidt heerscht. Zo weinig als een Moor zyne huit kan veranderen/ zo weinig kunt gy in vrede en enigheidt leven/ om dat gy de onenigheidt gewoon zyt. Wat onkuische en schandelyke redenen/ worden 'er niet gevoert/ daar eerbare menschen zich over schamen moeten! Redenen/ die den weg banen tot onkuische daden/ die aan den waren Harten-kenner alleen best bekent zyn! welke onnutte verquistingen geschieden 'er van de gaven Godts/ door brassen/ zuipen/ dartelheidt en wellust! Wat al lasteringen en leugens gaan 'er in zwang! Wat onrechtvaardigheden worden 'er gepleegt! Welke snode begeertens worden 'er gevoedt/ en in 't werk gestelt. De Wet mag zeggen: Gy zult niet begeren; men wil niet weten dat begeerte noch lust-zonde is/ al zo weinig als dat dertele gedachten verboden zouden zyn. Mag dit alles dan niet wel heten: Kan ook een Moorman zyne huit veranderen, of een Luipaart zyne vlekken?

Oorzaak waarom de Zondaars zich niet beteren.

Wilt gy weten/ waar het van daan komt/ dat men in Godtloosheidt zo toe/ en in Godts vreze zo afneemt? Van de gewoonte van zondigen. Men wederstaat de boze en verdorve natuur niet. Ieder denkt: Ik besta van zo of zo een natuur of gesteltenis/ die ik niet veranderen kan; maar men denkt niet/ dat vleesch en bloedt het Ryke Godts niet beërven zullen/ en dat/ die in zyn vleesch zaait, het een wig verderf zal maien. Zo lang gy niet leert uwe zondige genegentheden bedwingen/ zo lang kunt gy u ook waarlyk niet verzekeren dat gy Kinderen Godts zyt. De zonde is door een langdurige gewoonte/ zodanig in veler menschen harten ingewortelt/ dat het haar zwaar/ ja haast onmogelyk valt dezelve te laten. De zonde is als een schootkindt/ 't geen men van der jeugt af getroetelt heeft/ en dat naderhandt geweldt en heerschappy gebruikt. De zonde is als een diep ingewortelt onkruidt/ dat bezwaarlyk uit te roeien is. De zonde staat met u op: De zonde verzelt u op uwe wegen. De zonde is by u in den burgerlyken omgang/ en in uwe gezelschappen. De zonde gaat met u slapen/ & *hinc illæ lachrymæ*. Kan ook een Moorman zyne huit veranderen, of een Luipaart zyne vlekken? Zo zult gy lieden ook konnen goet doen, die geleert zyt quaat te doen.

Gal. VI. 8.

Noch is 'er een oorzaak van zo schaarsche levens verbeteringe/ namelyk/ de weinige liefde en achting voor het Predik-ampt. Is men ziek/ men gelooft en vertrouwt den genees-Heer; maar is men naar de ziele krank/ men wil dan die niet geloven/ die van Godt tot wach-

wachters en zorgers voor onze zielen aangeſtelt zyn. Beſtraffen zy? het gaat met ons / als met onverſtandige Patienten / niet gaarne hebbende dat men yemmer zonde-zweren aanraakt. Vermanen zy ons / men vraagt 't te weinig na: Men hoort Godts woordt wel / maar men leeft zo als men wil: & *hinc illæ lachrymæ*. Kan ook een Moorman zyne huit veranderen, of een Luipaart zyne vlekken? Zo zult gy lieden ook konnen goet doen, die geleert zyt quaat te doen. Men heeft ook geen eerbiedige gedachten van Godts Heiligheidt en Gerechtigheidt. Men verbeeldt zich zyne barmhartigheidt te groot / en deszelfs rechtvaardigheit te klein. Wanneer hy ons een tydt lang de zonde toelaat / en dat zyne langmoedigheidt ons tot bekeering leidt / wordt men geruſt / en men meent / 'dat de zonde / die men begaan heeft en noch begaat / niet veel te beduiden heeft; & *hinc illæ lachrymæ*. Kan ook een Moorman zyne huit veranderen, of een Luipaart zyne vlekken? Zo zult gy lieden ook konnen goet doen, die geleert zyt quaat te doen.

Nu / wat zal ik zeggen? Sou Godt niet eens opwaken met zyne ſtraffen / indien hy niet opwaken van zonden? Maar allen ogenſchyn / is in dezen toeſtant van zaken / leren / beſtraffen / vermanen en als vergeefſch. Hoe menigmaal heb ik myn ampt met zuchten waargenomen! hoe menigmaal heb ik op myne knien Gode mynen noodt geklaagt / wegens de ſlechte vruchten die op al mynen arbeidt volgden! Indien de Heer geen wonderen onder u doet / indien hy u niet bekeert / indien hy uwe harten niet regeert / indien hy het zondig onkruit niet daar uit rooſt / indien hy u niet van de gewoonte van zondigen afſtrekt / ja / indien hy niet als een heilig en rechtvaardig Godt / zich in allen deelen nadzuinkelyker onder u bekent maakt / is al het leren en Prediken verloren. Indien onder de Moren en Indianen het woordt Godts zo dwidelyk / zo krachtig en overvloedig gepredikt wierdt / als onder u geſchiedt / ik ben verzekert dat zy hunnen wilden aart al voor langen zouden afgelegt hebben / en vrome Chriſtenen gewordeu zyn / die ten jongſten dage tegen u getuigen zouden.

Wat zal ik / myne waarde Toehoorders! Hier noch verder byboegen? Zal ik tot een vermaninge komen / of moet ik ſluiten? Sie ik op u / zo zou ik wel aanſtonts ſluiten willen / om dat vermanen doch weinig helpt; alzo de gewoonte van zondigen / zodanig de overhandt heeft genomen / dat het mogelyker ſchynt den Moor zyne huit, en den Luipaart zyne vlekken te doen veranderen / als die ingewortelde gewoonte weg te nemen. Sie ik op my / zo moet ik noch ſpreken / op dat ik ten minſten myn ampt voldoe / en u voor ſtelle / wat des Heeren bevel is / ook / op dat zulke die Godtvreesent onder u zyn / van 't quaat afgehouden / en tot het goede opgewekt worden. Sie ik wyders op Godt / dewyl ik evenwel allen moedt noch niet verloren. Vermaning tot boete en bekeering.

In-

Indien de zaak van menſchen te wachten was / mogt ik wel onbeſchroomt zeggen: Kan ook een Moorman zyne huit veranderen, of een Luipaart zyne vlekken? Maar nu ik myne verwachtinge op
Jeſ. I. 18. den Almachtigen ſtelle / kan het noch wel heten: Al waren uwe zonden als ſcharlaken, zy zullen wit worden als ſneeuw; al waren zy root als Karmozyn, zy zullen worden als witte wolle. Die zelve Godt / die het licht uit de duiſternisſe heeft doen voortkomen / kan ook wel van kinderen der duiſternisſe / kinderen des lichts maken. Hy kan de bittere twiſt-wateren te Mara in zoete wateren des levens doen veranderen. Hy kan tot het planten van Paulus en het nat maken van Apollos zynen zegen geven / zo dat 'er in plaats van onkruidt edele vruchten wassen. Laten wy dierhalven onze ſtin-
Rom. VII. 18. de onwaardigheidt erkennen / en met Paulus zeggen: Ik weet, dat in my, dat is, in mynen vleeſche geen goet woont; want het willen is wel by my, maar het goet te doen, dat vinde ik niet. Laat ons de afgryzelykheidt en verfoeielykheidt der zonde wel beſchouwen / en dus zelven in zo verdoemelyken ſtaat niet vleien noch behagen;
Luc. XV. 18, 19. maar een mishagen in allen deſen daar voor tonen / en met den verloren Zoon zeggen: Vader! Ik heb gezondigt tegen den Hemel en voor u, en ben niet meer waardig uwen Zoon genaamt te worden. Laat ons tot Godt onzen toevlucht nemen / en met een boetvaardi-
Pſ LI. 12. Pſ. CXLIII. 10. gen David zuchten: Schept my een rein harte ô Godt! en vernieuwt in 't binnenſte van my eenen vaſten Geeſt. Als mede: Leer my uw welbehagen doen; want gy zyt myn Godt: Uwe goede Geeſt ge-
Jerem. XXXI. 18. leide my in een effen landt. Ook met Jeremias: Bekeer my, ô Heere! zo zal ik bekeert zyn. Laten wy ons aan Jezus vaſt houden. Toen Naäman van Syrien melaatſch was / moeſt hy naar de Jordaan toe; en de zieken by 't water te Bethesda moeſten wachten tot dat de Engel het bewoog. Dus moeſten wy ook onze hulp / heil en troost by Jezus zoeken. Alhoewel 'er geen water in de waereldt is / dat Moren wit kan maken / zo is nochtans het water des levens krachtig genoeg / om den Moren-huit der zonde ſneeuw-wit
1 Cor. VI. 11. te doen worden. Dan kan 'er gezegt worden: Gy zyt afgewaſſchen, gy zyt geheiligt, gy zyt gerechtvaardigt in den name des Heren Jezus, en door den Geeſt onzes Godts. Doch onze bekeering moet waarachtig zyn / en in allen ernſt geſchieden; niet ſlechts uiterlyk / maar van harten. Anders zou het daar mede even eens wezen als of men een pik-zwarten Moor met wit blanketzel beſtreek / en enen Luipaart met een ſchape vacht bedekte. Des Konings Dochter moet inwendig ſchoon zyn; en indien de geſteltheidt onzer ziele Gode behagen zal / moeten wy door en door geheiligt wezen. Wy moeten niet meer / gelyk wilde zwarten / in de wildernis der zonden omſwerven; wy moeten den Luipaarts aart afleggen / om als ware

ware Schapen van Jezus Chriſtus / dien getrouwen Herder na te volgen in een vroom leven en Godtzaligen wandel. Schoon wy dan nog altyt met de zondige en verdorve natuur te ſtryden hebben; wy kunnen ons nochtans met Godts genade troosten / en verzekert houden dat hy die het goede werk in ons begonnen heeft / dat ze ook zal voleinden tot op den dag des Heren Jezus Chriſtus: Tot dat eindelyk alle overblyfzelen der zonde door de doot geheel vernietigt / ten jongſten dage onze vernederde lichaamen zyn verheerlykt lichaam gelykförmig gemaakt zynde / wy by hem in den Hemel zullen opgenomen worden; daar wy hem met alle Engelen eeuwiglyk zullen lieven / loven en pryzen. Amen.

GEBEDT.

O driemaal Heilige Godt! voor wien de Hemelen zelfs niet rein zyn. Hoe groot is uwe goetheidt en lankmoedigheidt! dat gy ons arme en doot-waardige Zondaren en Zondareſſen duldt, en geen luſt ſchept in de doot des Zondaars, maar daar in dat hy zich bekeere en leve. Wy zyn niet waardig, Here, dat wy voor uw aangezicht verſchynen; want wy hebben ons van u afgekeert, wy zyn afvallig geworden, en hebben meer als eens het verbondt verbroken, 't geen wy met u gemaakt hadden. Wy weten dat in ons, dat is, in ons vleeſch niet als zonde woont: Wy zyn alle afgeweken en ſtinkende geworden: Daar is niemant die goet doet, ook niet een. Ontelbare zondige gedachten, woorden en werken, getuigen tegen ons: Wy hebben u, ô Godt! niet naar behoren gevreeſt, en uw lankmoedigheidt is dikwils van ons misbruikt. Wy hebben het woordt uwer dienaren, die gy tot ons gezonden hebt, niet aangenomen als uw woordt, en het onkruidt der zonde meer en meer laten inwortelen op den akker van ons harte. Onze zonden en misdaden zyn de Moren-huit, zy zyn de Luipaarts-vlekken, die ons afſchuwlyk maken in uwe ogen. ô Heilige Godt! waar vinden wy den balſem, die de wonden onzer ziele kan helen? Waar vinden wy het water des levens, dat onze matte zielen kan verquikken? De wateren der Jordane zyn veel te ſlecht, en die van den groten Oceaan te weinig, om onze zonden af te waſſchen. Ach Here! uwe dienaren menen 't wel met ons: zy tonen ons de etterende zonde-wonden, en openen de zweren, om onze zielen te genezen. Zy zeggen ons evenwel noch het duizentſte deel niet van de zonden, die wy wel begaan. Ach! dat wy ter degen in ons zelven ingingen, om alle onze overtredingen te erkennen, en met tranen van ware boete te betreuren! Ach Godt! Hier is dat hart vol zonde, dat ſtene hart, dat ongevoelige hart! Hier ligt de zonde, die ons ſtinkende en zo gehaat maakt

in uwe ogen. Verbryzel het zo lange tot dat het een welbehaaglyk offer voor u worde. Werp dat bolwerk overhoop, waar in de zonde zich verſchanſt heeft. Ontneem ons bedrieglyk hart het monaangezicht van ontſchuldiginge, waar mede het zyne ſnode ondeugden tracht te bedekken; op dat wy de ſchandelyke naaktheidt der zonde recht mogen zien, en ons ſchamen voor u, den Heiligen Godt, voor uwe Heilige Engelen, en voor alle vromen. Laten wy ons bedroeven dat wy uwe grote weldaden met zo ſnode ondankbaarheidt beloont hebben. Laten wy met den armen Tollenaar ſlaan op onze borſt, met zonden vervult, en met bewogen zielen zeggen: ô Godt! zyt ons arme Zondaren en Zondareſſen genadig! Zien wy op onze doot-en vloek-waardige overtredingen, dan zyn wy verloren; maar zien wy op u, den barmhartigen en genadigen Godt, overwegen wy de beloften, die gy in uw Heilig woordt gegeven hebt, merken wy op de bewegingen, die gy in dit uur in onze zielen verwekt hebt, op de boetvaardige bekentenis onzer zonden, aanmerken wy het hartelyk berouw 't geen wy in ons vinden, met een voornemen om ons leven te beteren; zo krygen wy weder moet en komen met vreugde voor uwen Genaden-Throon, ſteunende op de dierbare verdienſten van uwen lieven Zone. Reik ons dan toe den Scheptter uwer genade: Laat ons weder blydtſchap horen, op dat de beenderen zich verheugen, die gy verbryzelt hebt. Spreek trooſtelyk tot onze zielen: Neemt ons weder in ontferming aan; en ſchep in ons nieuwe harten, op dat wy van nu af aan een nieuw leven beginnen te wandelen, overeenkomſtig met uwen heiligen wil. Neem door de Almagtige kracht van uwen Geeſt onzen Moren-huit weg: Laten onze Luipaarts-vlekken verdwynen: waſch onze bloedt-rode zonden, dat wy ſneeuw-wit worden; trek ons aan den Mantel der gerechtigheidt en de Kleederen des heils; en laat ons, ô Barmhartige bondt-Godt! van nu af aan u leven en u ſterven, en nu en eeuwiglyk de uwe zyn en blyven. Amen. Onze Vader enz.

DE
IN 'T BLOEDT VERTREDEN
EN
TEN LEVEN GEBRAGTE
KINDEREN GODTS.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

GOdt heeft dzie hoge Scholen / waar in hy zynen wil aan zyne kinderen bekent maakt: De Schole der Nature, der Genade, en der Heerlykheidt. In de Schole der Nature, vertellen de Hemelen Godts ere, en verkondigt het uitspanzel zyner handen werk. In de schole der Genade leert ons Godt uiterlyk door zyn woordt / en inwendig door zynen Geest / hoe hy door Chzistus de Godt deß armen Zondaars wezen wil. In de schole der Heerlykheidt verandert hy ons gelove in aanschouwen / en openbaart zich in een volle mate van kennisse voor zyne uitverkorenen in den Hemel. Wie in deze plaatß komen wil / moet uit den staat der nature in dien der genade overgaan; dan komt hy eindelyk in den staat der eeuwige Heerlykheidt.

Dzie scholen van Godt. Ps. XIX.

Om hier van uitvoeriger te spzeken / en voorts alle gelovige disch-genoten tot deß Heeren Genaden-Chzoon te leiden / zyn wy heden by een vergadert. Onze Vader, enz.

TEXT; EZECH. XVI. vs. 6.

Als ik by u voorby ging, zo zag ik u, vertreden zynde in uwen bloede, en ik zeide tot u, in uwen bloede: Leeft. Ja, ik zeide tot u, in uwen bloede: leeft.

TWEDE INLEIDING.

De Nazireërs een voorbeelt der Christenen in 't Nieuwe Testament. Num. VI. 4.

Onder alle geloften in 't Oude Testament / waren die der Nazireërs inzonderheidt zeer merkwaardig. Deze waren afgezonderde / of aan Godtverloofde luiden van beiderlei geslachten / die zich / of voor hun gehele leven / of voor zekeren tydt verbonden hadden / een ingetogen / stil / en matig leven te leiden / en hun meesten tydt te besteden in de betrachtinge der Wet. De instellingen dezer Nazireërs waren de volgende: Zy mogten geen Wyn of sterken drank drinken; geen scheermes mogt 'er aan hun hooft komen / voor dat de tydt hunner gelofte om was; en / zy mogten gantsch genen Doden naderen / zelfs niet schoon Vader of Moeder gestorven was.

Wy zullen ons tegenwoordig niet ophouden / om te bewyzen dat de Nazireërs een voorbeeldt geweest zyn / ziende op Christus; maar wy zullen alleenlyk aantonen / hoe alle gelovigen des Nieuwen Verbondts geestelyke Nazireërs moeten wezen. Zy zyn aan Godt verlooft / die zich hen ondertrouwt heeft in eeuwigheidt en in gerechtigheidt. Zy worden als een opgesierde Bruidt tot Christus haren man gebragt. Zy zyn de wyze Maagden / die hare lampen altyt brandende houden. Deze geestelyke Nazireërs moeten zich ook wachten / dat hunne harten niet bezwaart worden / met brasseryen en dronkenschappen / en met de zorgvuldigheden des levens. Zy moeten nuchteren zijn en waken; nadien de Satan hunne tegenparty rontom gaat als een brieschende Leeuw / zoekende wien hy zou mogen verslinden. En schoon het Evangely hun den wyn niet verbiedt / zy weten nochtans deszelfs misbruik te vermyden / met een ongeregelt leven. Zy stellen zich der waereldt niet gelyk / in begeerlykheit der ogen / begeerlykheit des vleesches / en grootsheit des levens. Zy houden van geen ydelen opschik / en zyn vyanden van alles wat naar hovaardy zweemt; want zy weten wel / dat Godt den hovaardigen wederstaat / maar den nederigen genade geeft. Zy zien het doot aas der waereldt met verachtinge aan / wachten zich voor alle bevlekking der zonde en onreine lusten / die onvoorzichtige zielen in 't verderf storten / en trachten / voor zo veel het stukwerk dezes levens toelaat / heilig / onnozel en onbevlekt te wandelen;

Hos. II. 18. Openb. XXI. 2. Matth. XXV. 7.

der-

dewyl zy afgewaſſchen / gezuivert en gereinigt zyn / door het bloedt des onſchuldigen en onbevlekten Lams / en om dat Jezus / de groote Mizireër / hen / toen zy nog in hun bloedt lagen / in genade aangezien / en tot een nieuw leven geroepen heeft / gelyk wy in onzen Text zien.

Wy willen uwe liefde daar uit kortelyk voorſtellen: De door het bloedt des Lams gewaſſchen, en tot een nieuw leven wedergeboren kinderen Godts.

„ Help ons, ô getrouwe Godt en Vader! dat wy, als geheiligde „ kinderen van u, oprecht geloven, vroom leven, geduldig lyden, „ en eindelyk zalig ſterven. Amen.

VERKLARING.

De Proféet hadt den volke Iſraëls deszelfs gruwelen voor ogen geſteld / en in 't begin van ons Text-Capittel gezegt: Alzo zeit de Here tot Jeruzalem: Uwe handelingen en uwe geboorten zyn uit het Landt der Canaäniten. Uwe Vader was een Amoriter, en uwe Moeder ene Hethitiſche. Daar op gaat hy voort / en vergelykt Iſraël by een kindt / dat ter waereldt gekomen / in de uiterſte armoede lag; dat op de vlakte des veldts gworpen wierdt / wiens navel niet afgeſneden was / dat ook met geen water wierdt afgewaſſchen / ja zo verachtelyk daar neder lag / als een verworpen bedelaars kindt / daar niemant mede te doen wil hebben. Hier op ſtelt Godt de Heer zyne groote liefde voor / met deze woorden ALS IK BY U VOOR-BY GING, ZAG IK U, VERTREDEN ZYNDE IN U-WEN BLOEDE, EN IK ZEIDE TOT U IN UWEN BLOEDE; LEEFT, JA. IK ZEIDE TOT U IN UWEN BLOEDE, LEEFT. Twe zaken komen ons hier voor. (1) De groote elende des Zondaars: IK ZAG U VERTREDEN IN UWEN BLOEDE. (2) De heerlyke verloſſing: EN IK ZEIDE: LEEFT. Zamenhang. Afdeling van den Text.

Die hier ſpreekt is *Jehovah*, de Heer / de Engel uit duiſenden / die in den eeuwigen raadt des vredes heeft belooft / het dierbaar Los-geldt voor zyne uitverkorenen te zullen betalen / en gezegt: Laten zy in het verderf niet nederdalen; ik heb het Los-geldt gevonden. 't Is de Almagtige groote Godt / voor wien ook zelfs de heiligſte Seraphinen hunne aangezichten bedekken moeten. Want / Uwe maker is uw Man, Jehovah Zebaoth is zyn naam, de Heilige Iſraëls, is uw verloſſer, hy zal de Godt des gantſchen aardtbodems genoemt worden. Deze is de Bruidegom zyner uitverkorenen / en zegt hier: IK GING U VOORBY. Jeſ. LIV. 5. Pſ. XLV.

vloekt zy hy, die niet blyft in alles wat in het boek der wet geſchreven ſtaat, dat hy dat doe! De Hel ſperde hare kaken op / om ons te verſlinden: De helſche Leeuw bzulde van honger / en wp lagen daar ter neder als kinderen der eeuwige verdoemeniſſe. Dat mag wel te regt heten: Ik zag u in het bloedt der eindeloze ſtraffen liggen.

Hoozt nu de heerlyke Verloſſing: ALS IK BY U VOORBY GING, ZEIDE IK: LEEFT. JA IK ZEIDE: LEEFT. Jeſus / de Zoon des levendigen Godts / ging voorby het gevalle menſchelyk geſlacht / niet als de Prieſter en Leviet deden hoozbp dien man / die onder de moozdenaars gevallen was; maar als de barmhartige Samaritaan / die wpn en olp in zyne wonden goot. Hy zag ons met ogen van ontferminge aan: hy heft ons op en riep: Komt herwaarts tot my alle, die vermoeidt en belaſt zyt, ik zal u ruſte geven. Gelyk een bzon het ene water booz / het andere na opgeeft / zo was het hart van onzen Jeſus met liefde vervult / en zyne mondt liep daar van over / zo dat hy zeide: LEEFT! Hier wozdt geenzins 't natuurlyk / maar 't geeſtelyk leven verſtaan / waar van Paulus ſpreekt: Ik leve, dog niet meer ik; maar Chriſtus leeft in my; Ja / ook het eeuwig leven: Want / wie den Zone gelooft, heeft het eeuwig leven. Dit belooft en geeft Chriſtus / wanneer hy ons booz zynen Geeſt bekeert / wanneer hy ons zyn H. Woozdt laat Prediken / wanneer zyn Geeſt met onzen geeſt getuigt / dat wp Godts kinderen zyn / wanneer hy ons zyne genade booz de Verbondts-teekenen verzegelt / wanneer hy ons een boozſmaak des Hemels op aarde geeft / en eindelyk tot zich neemt in de eeuwige Heerlykheidt. Merkt wel met my / dat hier in onzen Text tweemaal ſtaat: LEEFT, JA LEEFT. Dit betekent die diepe onmagt der zonde waar in we lagen. Daarom moeſt de Leeuw uit de ſtamme Juda tweimaal bzullen / om zyne bode zongen te doen leven. Ook wil dit / LEEFT. JA, IK ZEIDE, LEEFT, de verzekering van des Heren genade te kennen geven. Zo waarlyk als Ik leve, zegt hy / Ik hebbe genen luſt aan de doot des Zondaars, maar dat hy zich bekeere en leve. En eindelyk deze herhaling toont ook aan / hoe bereidwillig en bzindelyk hy is om ons te helpen; 't geen zelfs zo verre gaat / dat hy tot hen die naar hem niet bzoegen / zeide: Hinneni, Hinneni, hier ben ik, hier ben ik. De Verloſſing. Matth. XVIII. 21. Jeſ. LXV. 1.

TOEPASSING.

Gy Chriſtenen / bepzoeft u zelven / in welken ſtaat gy zyt; of gy nog in uw bloedt ligt / dan of gy reets werkelyk leeft. Bevindt gy wel een ware overtuiging van uwe elende? Ach! hoe vele menſchen leven maar zo heen in hunne onwetenheidt / en bemoeien zich niet veel / om te weten wat zonde / wat wedergeboozte is; hoe Godt het Onwetenheidt verblindt de menſchen.

werk

De Engel des Verbonds ziet den Zondaar in zyn bloedt liggen.

Zy/ van wien hier geſproken wordt / waren in 't byzonder het volk Iſraëls, als een levendig afbeeldzel der uitverkorenen. Maar in 't algemeen ziet dit op alle Bondt-genoten Godts / aangemerkt in den ſtaat / waar in zy van nature waren. En hoe zagen 'er deze doch uit? vol bloedt; want dus ſpreekt de groote Godt: IK ZAG U, VERTREDEN ZYNDE IN UWEN BLOEDE. ô! Affchuwelyken toeſtant! Gelyk een kindt / wanneer het ter waereldt komt / zeer vuil en walgelyk gezien wordt / eer de Vroedt-vrouw het waſcht en reinigt; zo lag Iſraël ook / eer het een volk Godts gemaakt wierdt / in zyn bloedt / met Heidenſche gruwelen bevlekt / en gantſch vreemt van een leven dat uit Godt is. Dus liggen mede alle menſchen voor de Weder-geboorte in hun bloedt. Wy alle lagen van nature in 't bloedt der Erf-zonde; want zo dra onze eerſte Ouders door den ſnoden zonden-val het Beeldt Godts verloren hadden / wierdt het verſtant verduiſtert / verblindt / en vol onwetenheidt: De wil wierdt van Godt afgekeert / ongehoorſaam en wederſpannig: De liefde tot dat allerbeminnelykſt wezen wierdt verandert in haat: De ſchone luſt-hof der ziele / waar in niet als bloemen der gerechtigheit groeiden / wierdt een Akker vol diſtels en doornen / en deze zo zondige aart wierdt voortgeplant; Want Adam gewan enen Zoon naar zyne gelykeniſſe. Daarom zucht David ook: Ziet, ik ben in ongerechtigheidt geboren, en in zonde heeft my myne Moeder ontfangen. Dat heet voor eerſt: Ik zag u in 't bloedt uwer Erf-zonde liggen. De Rabbynen ſchryven van Eva / dat zy de Slange in 't Paradys met dreck en vuiligheidt zou gworpen hebben. Ja / wel te recht meen ik / met onreinigheidt / die niet afgewaſſchen non worden / als met het bloedt van den Zone Godts. Dat was het nog niet al maar wy lagen in 't bloedt der dadelyke zonden. Want wy waren alle afgeweken en ſtinkende geworden: Niemant was 'er die goet deedt, ook niet een. Het gedigtzel der gedachten van 's menſche hert was boos van der jeugt of aan. De zonde was gelyk een Melaatsheidt / die 't gantſche lichaam / al het bloedt / het harte en de ziel beſmette: zo dat wy zeggen moeſten: Het gantſche hooft is krank, het gantſche harte is mat: Van de voet-zole af tot het hooft toe, is 'er niets geheels aan het zelve, maar wonden, ſtriemen en etterbuilen, die niet uitgedrukt nog verbonden zyn, nog gene derzelven met oly verzacht is. ô Affchuwelyk gezichte! Wy waren van nature knechten der zonde / en lyf-eige ſlaven des Satans: Wy gingen dwalen met den verloren Zoon / als zulke die 's Vaders goet doorgebragt hadden: Wy waren kinderen der duiſterniſſe en vyanden Godts: daarom mag het billik heten: Ik zag u in uw bloedt der dadelyke zonden liggen. Nog was dit het niet al; maar wy lagen ook nog onder den vloek: Moſes donderde tegen ons uit: Ver-

De afſchuwelyke ſtaat des Zondaars voor de bekeering.

Geneſis V. 3.

Pſ. LIV. 7.

Jeſ. I. 5, 6.

vloekt

vloekt zy hy, die niet blyft in alles wat in het boek der wet geſchreven ſtaat, dat hy dat doe! De Hel ſperde hare kaken op / om ons te verſlinden: De helſche Leeuw bzulde van honger / en wp lagen daar ter neder als kinderen der eeuwige verdoemenisſe. Dat mag wel te regt heten: Ik zag u in het bloedt der eindeloze ſtraffen liggen.

Doozt nu de heerlyke Verloſſing: ALS IK BY U VOORBY GING, ZEIDE IK: LEEFT. JA IK ZEIDE: LEEFT. Jeſus / de Zoon des levendigen Godts / ging voorby het gevalle menſchelyk geſlachte / niet als de Pzieſter en Leviet deden doozdp dien man / die onder de moozdenaars gevallen was; maar als de barmhartige Samaritaan / die wpn en olp in zyne wonden goot. Hp zag ons met ogen van ontferminge aan: hp heft ons op en riep: Komt herwaarts tot my alle, die vermoeidt en belaſt zyt, ik zal u ruſte geven. Gelyk een bzon het ene water dooz / het andere na opgeeft / zo was het hart van onzen Jeſus met liefde vervult / en zyne mondt liep daar van over / zo dat hp zeide: LEEFT! Hier wozdt geenzins 't natuurlyk / maar 't geeſtelyk leven verſtaan / waar van Paulus ſpzeekt: Ik leve, dog niet meer ik; maar Chriſtus leeft in my; Ja / ook het eeuwig leven: Want / wie den Zone gelooft, heeft het eeuwig leven. Dit belooft en geeft Chziſtus / wanneer hp ons dooz zynen Geeſt bekeert / wanneer hp ons zyn H. Woozdt laat Pzediken / wanneer zyn Geeſt met onzen geeſt getuigt / dat wp Godts kinderen zyn / wanneer hp ons zyne genade dooz de Verbondts-teekenen verzegelt / wanneer hp ons een voozſmaak des Hemels op aarde geeft / en eindelyk tot zich neemt in de eeuwige Heerlykheidt. Merkt wel met my / dat hier in onzen Text tweemaal ſtaat: LEEFT, JA LEEFT. Dit betekent die diepe onmagt der zonde waar in we lagen. Daarom moeſt de Leeuw uit de ſtamme Juda tweemaal bzullen / om zyne bode longen te doen leven. Ook wil dit / LEEFT. JA, IK ZEIDE, LEEFT, de verzekering van des Heren genade te kennen geven. Zo waarlyk als Ik leve, zegt hp / Ik hebbe genen luſt aan de doot des Zondaars, maar dat hy zich bekeere en leve. En eindelyk deze herhaling toont ook aan / hoe bereidwillig en bzindelyk hp is om ons te helpen; 't geen zelfs zo verre gaat / dat hp tot hen die naar hem niet bzoegen / zeide: Hinneni, Hinneni, hier ben ik, hier ben ik. Jeſ. LXV. 1.

De Verloſſing. Matth. XVIII. 21.

TOEPASSING.

Nu Chziſtenen / bepzoeft u zelven / in welken ſtaat gp zyt; of gp nog in uw bloedt ligt / dan of gp reets werkelyk leeft. Bevindt gp wel een ware overtuiging van uwe elende? Ach! hoe vele menſchen leven maar zo heen in hunne onwetenheidt / en bemoeien zich niet veel / om te weten wat zonde / wat wedergeboozte is; hoe Godt het

Onwetenheidt verblindt de menſchen.

werk

werk der Verloſſinge heeft volbzagt / en hoe men zich dankbaar daar voor betonen moet. Ach Chriſtenen! hoe kunt gy in zulke duiſternisſe van den ſtaat uwer ziele oordeelen / of enige werken van Zaligheidt verrichten? In 't duiſter wil niemant gaarne goederen koopen; en nochtans willen de menſchen in de grote duiſternisſe hunner onwetenheidt de koſtelyke goederen des eeuwigen levens verhandelen. Ach! hoe vele Nicodemuſſen zouden 'er in deze dagen niet wel te vinden zyn / die / wanneer Godt zegt: gy ligt in 't bloedt / gy moet wederJoh. III. 3. geboren worden; wel denken zouden / kan de menſch ook op nieuw geboren worden? of / die wel zouden vragen gelyk de Phariſeen: IX. 40. Zyn wy dan ook blindt? Hoe konnen menſchen ſchuld voor de zonde hebben / zo zy den grouwel daar van niet kennen? Hoe konnen ze Godt beminnen / indien ze van deszelfs liefde nog niet overtuigt

Een lyſt der bloedſchulden maakt den zondaar afſchuuwlyk.

zyn? En o! hoe grote bloedt-rol zou men vinden / indien men het leven en den wandel der menſchen onderzocht / ja / laat ik zeggen / onderzoeken kon! O hoe veel bloedt der Erf-zonde! hoe veel bloedt der dadelyke zonde! wat al onreine gedachten / zondige woorden / en boze daden! Vele beelden zich wel in / dat zy afgewaſſchen zyn / en liggen nachtans te wentelen in hun bloedt. Vol bloedt is het verſtandt, zo lang het de Heiligheidt als een haatelyk werk aanmerkt: vol bloedt is de wil, zo lang men nog niet wil wat Godt wil: vol bloedt zyn de gemoeds bewegingen, zo lange men een ſlaaf der zondige driften is: vol bloedt zyn de ogen, die zich in de ydele dingen der waereldt vermaken / en Godt vergeten: vol bloedt is de mondt, die vol is van vloeken / zweren / liegen / bedriegen / laſteren en ſchenden: vol bloedt zyn de handen / die dagh en nacht wraak zoeken: vol bloedt zyn de voeten / die vlug zyn om anderen leet aan te doen. En ach!

De ondankbaarheidt der menſchen is groot, en haalt hun Godts zware ſtraffen op den hals.

wie kan alle bloedt zonden tellen? O! hoe weinige menſchen denken aan de weldaden / hun van Godt bewezen! Godt heeft hen in den ſchoot zyner Kerke laten geboren worden: Hy heeft hen met de zuivere melk zyner waarheidt gevoedt en groot gemaakt: Hy heeft hun lichamelyk voedſel / kleding / en alle tydelyke goederen gegeven; en nochtans vergeten zy zo haaſt hunnen Schepper die hen gemaakt heeft. Zy hangen het hart aan de waereldt / en zyn ſteets verſlingert op de begeerte des vleeſches en grootsheidt dezes levens. Zy bedryven geeſtelyke Hoererp / en leven zonder boete en bekeering in allerhande hemel-tergende zonden en ondeugden. Op zulke Zondaren

Ezech. XVI. 38, 43, 48.

paſt het geen we geſchreven vinden: Ik zal u naar de rechten der Overſpeeldereſſen en der bloed-vergietereſſen richten, en ik zal u overgeven den bloede der grimmigheidt en des yvers. Daarom dat gy niet gedacht hebt aan de dagen uwer jonkheidt, en my tot beroering geweeſt zyt; ziet, zo zal ik ook uwen weg op uwen kop geven, ſpreekt de Heere, Heere. Zo waarachtig als ik leve, indien Sodom

uwe

uwe zuſter, zy met hare dochteren gedaan heeft, gelyk gy gedaan hebt en uwe dochteren! Zouden zulke menſchen / die zo zonder eenige boete of bekeering in zonden daar heen gaan / wel leven? Geenzins; zy zyn levendig doodt. Zy ſtinken / en zyn een gruwel in de ogen van Godt en alle heilige Engelen. Zouden die leven? Ach neen; zy moeten ſterven / ja / zy moeten de eeuwige doodt ſterven.

Hier zou men komen vragen; Indien 'er dan zulke grote zonden onder 't volk Godts omgaan / en indien 'er zo vele grove ondeugden de overhant nemen; waarom gebruiken dienaren Godts in zodanigen geval niet de magt der ſleutelen / en wyzen zulke Zondaren van 't H. Avondtmaal af? Deze vraag is uit Godts woordt / en uit de Schriften der Caſuiſten lichtelyk op te loſſen. Wanneer 'er Zondaars in een gemeente zyn / die door openbare en voor de waereldt bekende ondeugden de overige ledematen ergeren / zo moeten die geenzins tot het Avondtmaal toegelaten worden; ten zy dan dat zy boete en bekeering betonen / en de gemeente vergiffeniſſe ſineken van de ergernis die zy haar gegeven haoden. Want men moet het Heilige den honden niet geven, nog de paarlen voor de zwynen werpen; alzo Gode daar over pvert / en zegt: Gy lieden hebt vreemde in gebragt, onbeſnedene van harten, en onbeſnedene van vleeſche, om in myn Heiligdom te zyn, waar door gy myn huis ontheiligt, als gy myn broodt, het vette en bloedt offert. En zekerlyk / indien men openbare Zondaren zonder onderſcheit toeliet tot het H. Avondtmaal / zou men den toorn Godts over de gehele gemeente halen. Daarom zegt onze Calvinus zeer wel: *Mallem millies diſcerpi, quam peccatori apertè impœnitenti, ſacra ſymbola præbere:* Liever zou ik my in duizendt ſtukken laten ſcheuren, als aan een openbaren en onboetvaardigen Zondaar het H. Avondtmaal geven. Maar / wanneer 'er Zondaars in een gemeente zyn / die den naam van een Godtſoos ergerlyk leven hebben / zonder dat dienaren Godts daar van weten: of / wanneer deze laaſten zulx horen / en zulke menſchen te reden ſtellen / hen op allerlei wyze trachten te overtuigen / en tot bekentenis te brengen, en nochtans van hun onder de dierbaarſte betuigingen voor Godt verzekert worden / dat zy aan de zonden en ondeugden / die de waereldt hun te laſte legt / onſchuldig zyn / en dat het hun leet is / zo zy hier of daar door aanleiding tot nadenkinge mogten gegeven hebben; dan is de vraag / of men zulke Perſonen van 't Avondtmaal houden mag? Hier op antwoorden de Caſuiſten doorgaans neen; en zeggen / dat men ze om de volgende redenen niet mag uitſluiten: (1) Om dat Godt zegt: Een enig getuige zal tegens niemant opſtaan over enige ongerechtigheidt of over enige zonde. Wat is een enkele getuige? *Levis rumor, fama volans:* Een los, een vliegendt gerucht. Wat ſtaat hun men maken op menſchen / die in 't geheimelyk wel veel weten te zeggen van een

Of, en wanneer een Predikant Zondaars van 't Avondtmaal af houden mag.

Matth. VII. 6.

Ezech. XLIV. 7.

Deut. XIX. 15.

Zondaar / maar niet gaarn zouden hebben / dat men zich op hun getuigenis beriep. (2) *De occultis non judicat Eccleſia:* Zo lang een zonde verborgen is, velt de Kerk daar geen oordeel over. Diergelijke zyn de *Opera tenebrarum*, de werken der duisterniſſe, die Godt alleen richten wil. (3) Om dat de Chriſtelijke liefde niet lichtelijk quaadt denkt / maar eer de menigte der zonde toedekt; en om dat ze vermoedelijke Zondaars nog liever door zachtmoedigheidt tot bekeering zoekt te brengen / dan dezelve door al te straffe behandeling in wanhoop te ſtorten. (4) Om dat Chriſtus Judas zelf mede ten Avondtmaal toegelaten heeft / terwijl zijne verraderij nog niet openbaar was; hoewel hy / als een harten-kenner / wel wiſt / wat Judas in den zin hadt. (5) Om dat men Godt niet in zyn ampt moet vliegen / die voor zich alleen behouden heeft harten en nieren te beproeven / en ten jongſten dage al 't verborgene te openbaren. Dit dient dan tot waarſchuwing voor zulke Zondaren / wien hun eige hart en geweten niets goeds zegt. Bedriegen zy Godts dienaren / zy zullen nochtans den Alwetenden Godt niet bedriegen; en bevinden zy in zich geen hartelijk berouw over hunne zonden / zy mogen wel toeſien / dat zy zich zelven de Hel en 't oordeel niet eten. Ook dient het om vrome Toehoorderen indachtig te maken / dat zy niet te ſchielijk een liefdeloos oordeel vellen / maar naar den aart der liefde het beſte denken / en het heilig Predik-ampt daarom ook niet gering achten; altoos vaſtſtellende / dat de dienaren Godts / die het zelve bekleden / wel weten wat zy doen. Of / zo zy by Zondaars doetvaardigheidt beſpeuren / dat zy zich dan gelijk de Engelen in den Hemel / meer verheugen moeten over enen Zondaar / die zich bekeert / als over negenen t'negentig Rechtvaardigen / die de bekeeringe niet behoeven.

Hebr. XIII. 4.
1 Cor. XIII. 5.

Een waardig Diſchgenoot moet de genade Godts erkennen, en de zonde vermyden.
Pſ. CIII. 1, 2, 3.

Nu wel aan / gelovige Diſch-genoten! Gy zielen die zo dierbaar door 't bloedt van Jeſus verloſt zyt! (1) Danckt doch den goeden Godt voor de groote genade / die hy u boven zo veel duizendt anderen bewezen heeft / die nog in hunne Afgoderij en blindtheidt ſtecken / dat hy u uit de duisternis tot zyn wonderbaarlijk licht heeft gebragt: dat hy u van de zonde heeft gewaſſchen door 't bloedt zyns Zoons / en dat hy u wedergeboren heeft tot de hope des eeuwigen levens. Zegt dan: Loof den Here, myne ziele, en al wat binnen in my is zynen Heiligen naam. Loof den Here, myne ziele, en vergeet gene van zyne weldaden. Die alle uwe ongerechtigheidt vergeeft; die alle uwe krankheden geneeſt. (2) **Wacht u zelve / dat gy uwe zielen niet weder op nieuw beklekt: Ziet toe / hoe gy voorzichtelijk wandelt / niet als onwyzen, maar als wyzen. Koopt den tyd uit, dewyl de dagen boos zyn. Wy leven in de laaſte boze tyden, waar in weinige Zalig worden. Daarom / ach! werkt uwe zelfs Zaligheidt met vrezen en beven. Geeft de zonde voor eeuwig een ſcheid-**

Eph. V. 16.

ſcheidt-brief. Hebt gy tot nog toe in zonden geleeft / laat het genoeg zyn dat gy den voorleden tydt zo zorgeloos hebt doorgebragt. Beſteedt het overigen van uwen korten leeftydt wel / en ſtaat daar na dat gy door de enge pooit ingaan moogt. Bewaar uw harte boven al wat te bewaren is; want het is een Tempel des Heiligen Geeſtes. Ziet wel, toe dat 'er niets onreins in komt. 't Is een hof; acht! laat die niet vergiftigt worden, 't Is een Hof van den Here; draag wel zorge / dat die niet verwildert gezien werde. Mydt alle gelegentheidt tot zonde / inzonderheidt quade gezelſchappen / die goede zeden bederven. Mydo zelfs allen quaden ſchyn. Laat niemant in de waereldt u zo lief wezen /, dat gy om yemant of hunnent wil de vreze Openb. Godts zoudt verlaten. Vraagt u als de Maagden die 't Lam volgen over al waar het gaat. (3) Zag Jezus u in uw bloedt liggen; ziet hem ook zo met ogen des geloofs aan in zyn dierbaar bloedt / gelyk Jacob / toen hy zeide: Hy waſcht zyn kleedt in den wyn, Gen. XLIX. en zyn mantel in wyn druyven bloedt. En gelyk Jeſaias / toen 11. hy vraag: Wie is dezo die van Edom komt met beſprenkelde kle- Jeſ. LXIII. deren? Zo zal hy u antwoorden: Ik ben 't, die in gerechtigheidt 1. ſpreke, die magtig ben te verloſſen. Waarlyk, hy heeft onze krank- Jeſ. LIII 4. heden op zich genomen, en onze ſmarten heeft hy gedragen. Komt! ach komt! en werpt u in deze heil-bron; want het bloedt van Jeſus Chriſtus reinigt ons van alle onze zonden. Geniet het H. Avondtmaal tot zyne gedagtenis; want zo dikwils gy van dit broodt eet, en van dezen drinkbeker drinkt / zult gy des Heren dood verkondigen / tot dat hy komt. Ziet gy / dat dit gezegent broodt voor u gebroken en de wyn u daar nevens aangeboden wordt / zo denkt / Dus waardachtig heeft Jeſus zyn lichaam voor my armen Zondaar laten breken / en zyn bloedt laten vergieten. (4) Leeft dan ook als waarlyk Godt-verloofde / in enen nieuwen wandel / zo dat gy zeggen kunt: Ik leve, doch niet meer ik; maar Chriſtus leeft in my.' Beſlypigt u tot Godtzaligheidt / en tragt daar na / dat gy de bevelen van uwen Godt met allen yver moogt in agt nemen.

Indien gy dit doet / geliefde Chriſtenen / zal de Heer uwe zielen Troost genadig zyn. Schoon uwe zonden bloedt-root waren / zy zullen dan tegen de ſneeuw-wit worden; al waren ze als Karmozyn / zy zullen worden als zonde en wolle. Dyn uwe overtredingen groot en veel; de genade Godts duot. is nog duizendmaal groter en magtiger. Komt eindelyk de doot / uwe Jezus zal uwe ſterf-bedt niet zonder trooſten voorbygaan, maar u toeroepen: Ik leve; daarom zult gy ook leven. En dan zult gy hem met vreugde weder antwoorden: Here Jezus! u leef ik, u ſterf ik; Ik ben de uwe in leven en in ſterven. Amen.

GEBEDT.

O Jehovah ! genadige bondt-Godt en Vader ! die geen behagen ſchept in de doot des Zondaars, maar daar in, dat hy zich bekeere en leve. Wy zeggen u dank uit grondt onzes harten, wy pryzen uwen name, dat gy ons met genadige ogen hebt aangezien, toen wy nog in ons bloedt lagen, en dat gy tot onze zielen gezegt hebt, Leeft, ja leeft. Dierbare en melydende Hoge-prieſter ! uwe Barmhartigheidt is groot. Wy kunnen de diepte, hoogte, en lengte daar van niet begrypen. Reets voor de gront-legginge der wereldt, toen wy nog in ons NIET verborgen lagen, ja van alle eeuwigheidt af hebt gy ons gedacht. Wy waren nog niet genoemt, toen gy reets door uwe eeuwige verkiezinge onze namen in uw boek ſchreef, en zeide : Laat deze zielen niet in het verderf neder dalen, ik heb een los-geldt voor haar gevonden. ô Dierbaarſte Goël en bloedt-borg ! Hoe afſchuwelyk zagen wy 'er uit, toen wy alle in Adam gezondigt hadden ! Gy hadt toen naar uwe vrye magt ons zo wel als de gevalle Engelen kunnen verwerpen. Maar, Here, uwe Barmhartigheidt was zo groot, uwe wysheidt zo heilig, uwe liefde zo oneindig, en uwe genade zo algenoegzaam, dat gy ons geroepen hebt tot het getal der genen, welke gy wilde behouden. Hoe afſchuwelyk zagen wy 'er uit, toen wy in 't bloedt van onze aangeborene zonden lagen! toen al het gedichtzel van ons zondig hart boos was van der jeugt af aan ! Het gantſche hooft was krank, het gantſche hart was mat : enkel duiſternis was 'er in ons verſtandt : enkel onheiligheit in onzen wil. Niet als boze werken waren in onze handen, niet als quade wegen onder onze voeten. Maar hoe groot onze zonden ook waren, uwe genade was nog veel groter. Gy roept ons, Heer, in den angſt der wedergeboorte toe ; Leeft, ja leeft. Deze roepende genade-ſtem was zo krachtig en doordringende, dat zy ons verſteende hart vermurwde, zo dat het buigzaam wierdt en als waſch ſmolt. Gy reinigde onze bevlekte zielen door uw heilig bloedt, 't geen gy aan 't hout des Kruiſſes vergoot; en wieſch ons dat wy ſneeuw-wit wierden. Gy trok ons aan den mantel der gerechtigheidt, en de klederen des heils, zo dat wy verſiert waren als ene bruidt met haar gereetſchap. Maar ach! hoe dikwils hebben wy arme Zondaars onze plicht vergeten ! Ach Godt ! hoe dikwils hebben wy gedwaalt als verlore ſchapen, en hebben uw den goeden Herder gemiſt ! Hoe dikwils zyn wy als verlore Zoons en Dochters, afgeweken van 't huis onzes hemelſchen Vaders ! Daarom ſtaan wy als van verre, en roepen met boetvaardige zielen :

Va-

Vader! wy hebben gezondigt tegen den Hemel en voor u, en zyn niet waardig uwe kinderen te heten. Abba, lieve Vader! neem ons doch weder in genade aan. Waſch ons met het koſtelyk en dierbaar bloedt van uwen allerliefſten Zone. Beveſtig in onze zielen het heilig voornemen, 't geen wy hebben, om ons overig leven te beſteden in 't houden van uwe regten, en verleen, dat wy ons altyt benaarſtigen, om een rein en onbevlekt geweten te hebben. Tot dat gy ons eindelyk van het lichaam dezes doots verloſſen, en in die plaats opnemen zult, alwaar wy u zo volmaakt zullen liefhebben en loven, en zo heiliglyk zullen leven als de Engelen. Amen. Onze Vader enz.

HET HEIL DEN HUIZE VAN ZACHEUS WEDERVAREN.

Na het Gebruyk des

H. AVONTMAAALS.

EERSTE INLEIDING.

Geloſte van dankbaarheidt moet men nakomen. Pſ. L. 14. Lev. III. 7. Jeſ. I. 11.

OFfert Gode dank, en betaalt den Allerhoogſten uwe geloſten. Dit dank-offer eiſcht David van alle ware aanbidders. Hy doelt niet zo zeer op de Ceremoniele dankofferen / die men den Here bzagt / volgens de Moſaïſche Wet; want indien het harte daar niet by was / heet te het: Waar toe zal my zyn de veelheit uwer ſlacht-offeren? Maar hy doelt op dankbare harten / die Godts weldaden met lof verheffen. Hy wil / dat men den Here zyne geloften zal betalen: wat men den Allerhoogſten belooft en toegeheiligt hadt / moeſt ook nagekomen wozden. Vergunt my / waarde Toehoorders / dat ik deze zelve woorden uit den mondt van David ontlene / en tot elk uwer zegge: Offert Gode dank, en betaalt den Allerhoogſten uwe geloften. Want / wie iſſer onder ons / die niet in den H. Doop een geloſte van gehoorzaamheidt aan zynen Godt gedaan heeft? Wie iſſer onder ons / die niet menigmaal dooz 't gebzuik des H. Avondtmaals zyn verbondt met hem heeft vernieuwt / en een beter leven belooft? wie iſſer onder ons / die niet dagelyx van den Here met weldaden overladen wordt? Inzonderheidt geldt deze vermaning die gelovige Diſch-genoten / welke

te heden aan Godts genade-tafel zyn geweest / en daar een geloofte gedaan hebben / om voortaan een godzaligen wandel te leiden. Deze moeten Gode dank-offeren / en den Allerhoogsten hunne geloften betalen. Onze Vader, enz.

TEXT; LUC. XIX. VS. 1. TOT 11.

Ende Jesus ingekomen zynde, ging hy door Jericho. Ende ziet, daar was een Man, met name geheten Zacheus, ende deze was een Overste der Tollenaren, ende hy was ryk; ende zocht Jesum te zien, wie hy was; ende en konde niet van wegen de schare, om dat hy klein van persoon was. Ende voor uit lopende, klom hy op eenen wilden Vygeboom, op dat hy hem mogte zien; want hy door dien [weg] zoude voorbygaan. Ende als Jesus aan die plaatze quam, opwaarts ziende zag hy hem, ende zeide tot hem: Zachee, haast u en komt af; want ik moet heden in uw huis blyven. Ende hy haastede hem ende quam af, ende ontfing hem met blydschap. Ende alle die het zagen murmureerden, zeggende: Hy is tot enen zondigen man ingegaan om te herbergen Ende Zacheus stont, en zeide tot den Heere: Ziet, de helft van myne goederen, Heere, geef ik den armen; en indien ik iemandt iet door bedrog ontvreemt hebbe, dat geef ik vierdubbelt weder. Ende Jezus zeide tot hem, heden is dezen Huize Zaligheidt geschiedt, nademaal ook deze een Zoon Abrahams is. Want de Zone des Menschen is gekomen, om te zoeken en zalig te maken dat verloren was.

TWEDE INLEIDING.

Bekeert of verdoemt. Dit is een korte uitspraak / die door Godts H. woordt bewaarheidt wordt; want zonder weder-geboorte wordt geen mensch zalig. Daarom zegt Godt de Heer: Maakt u een nieuw hart, en enen nieuwen Geest; want waarom zoudt gy sterven, o Huis Israëls? Jesus / de mondt der waarheidt / geeft ook getuigenis van de noodzakelykheit der ware bekeering / met deze woorden: Voorwaar, voorwaar zegge ik u, zo iemant niet geboren wordt uit water en Geest, hy kan in 't Koninkryke Godts niet ingaan. En Paulus: Zo dan, indien iemant in Christus is, die is een nieuw Schepsel. Zonder heiligmakinge zal niemant den Heere zien. Een onwedergeboren

De bekeering is volstrekt nodig. Ezech. XVIII: 31. Joh. III: 5. 2 Cor. V. 17.

boren menſch ligt in zonden: zyn verſtandt is verduiſtert / zo dat hy 't gevaar der zonde niet ziet / zyn wil is verkeert: alle zyne genegentheden zyn verdorven / ja hy is van nature een gruwel voor Godt; derhalven kan zo een geen gemeenſchap met hem hebben. De zondaar is voor de wedergeboorte Godts vyandt; want het bedenken des vleeſchs, is vyandtſchap tegen Godt. Hoe zou dan zo een menſch / die als een vyandt Godts leeft / en zonder bekeeringe als een vyandt Godts ſterft / in 't nieuw Jeruzalem des Hemels konnen ingaan? Een onwedergeborene dient den Satan en de Waereldt; derhalven kan hy zo lang hy in dien ſtaat blyft / van Godt gene genade-belooning verwachten. Om deze reden is Jeſus in de waereldt gekomen / om de noodzakelykheidt der bekeringe en des geloofs te leren / en door zyn lyden en ſterven het recht tot den Hemel te verwerven. Hier op doelen ook alle de leringen die van den beginne der waereldt tot nu toe gepredikt zyn; en dit is de inhout van alle die nog tot aan den jongſten dag gepredikt zullen worden. 't komt alleen hier op aan: Bekeer u en geloof het Evangelium, zo zult gy leven. Dit zelve was ook het oogmerk / waarom Jezus by zo een groot zondaar / als Zacheus was / inkeerde / om hem door bekeering / uit den ſtaat der nature in dien der genade te brengen / gelyk wy in onzen Text zien.

Ons voornemen is / om u / geliefden / daar uit voor te ſtellen: De wonderbare bekeering van zo een groot zondaar.

„ Maar gy, o genadige Godt! gy die geen luſt hebt in de doot des „ zondaars, maar daar in, dat hy zich bekeere en leve; kan 'er geen „ menſch zalig worden zonder gelove en ware bekeeringe, ach! geef „ dan doch kracht aan de donder-ſtemme uwes woordts, op dat „ daar door zulke harten geroert werden, die nog in zonden op „ den oever der helle wandelen. Laat het als een vuur zyn, dat „ harde harten vermurwt en als waſch doet ſmelten. Laat het zyn „ als een vruchtbaar zaadt in de harten der wedergeborenen 't geen „ veelvoudige vruchten voortbrengt; alles tot uwe ere en onze za- „ ligheit, Amen.

VERKLARING.

De opwekking van de dochter van Jaïrus is een zinnebeeldt van de bekeering.

Toen Jeſus de dochter van Jaïrus wilde opwekken / deed hy drie dingen. (1) Hy dreef 't gewoel des Volks weg. (2) Hy riep het meisje toe. (3) Hy ſtelde haar den ouders levendig voor ogen. Dus ook hier. Toen Jeſus Zacheus opwekte van den ſlaap der zonden / deedt hy insgelyks drie dingen. (1) Hy riep hem van 't gewoel der waereldt af. (2) Hy ſprak met hem. (3) Hy bragt in hem een geeſte-

geeſtelyk leven. Laat ons hier omtrent hoztelyk betrachten / vooz eerſt / de bekeerde perſoon ; en ten tweden / de wyze van bekeeringe. Afdeeling.

Aangaande den perſoon ; van plaats / was hy van Jericho : van geſlacht / een man : van naam / Zacheus : van ampt / een overſte der Tollenaren : en van goederen / ryk. Jericho , eertyts eene vermaarde ſtadt / die van Joſua dooz de wonder-klank der Bazuinen ingenomen wierdt / lag tien mylen van Jeruzalem. Hier onthieldt zich Jeſus toen. Hier wilde de twede Joſua, dooz de bazuine zyner genade ſtemme / de wanden van een hart / dat vol zonden was / nederwerpen / en een Ziele winnen. Zy de natuurkundigen zyn de Roſen van Jericho bekent vooz een doz gewas / dat zich by hete Zonneſchyn toeſluit / en in regen of dauw weder opent. Dus was ook het harte van Zacheus by den Zonneſchyn van zyn waereldts geluk toegeſloten ; maar toen de dauw der genade daar op viel / deedt het zich vooz den Hemel open.

Doch ziet ! hier gebeurde een wondere zaak / een merkwaardig voozval / 't geen wel waardig is / dat men zo lang de waereldt ſtaat daar aan denke. In Jericho was geen vzouws-perſoon / die zich aan de voeten van Jeſus gezet hadt / gelyk te Bethanie geſchiedt was ; of die hem hadt nageroepen / gelyk de Canaänitiſche deedt ; of die zich met hem in geſpzek hadt begeeven / gelyk de Vzouw te Samarie gedaan hadt. Maar hier was een man / wiens ziele gewonnen moeſt wozden. Deze heette Zacheus, 't geen een Hebzeeuwſche naam is / en rein betekent. Tot nog toe was zyn hart onrein en onrechtvaardig geweeſt ; zo dat hy vooz zyne bekeering wel den naam / maar niet de daadt hadt. En dierhalven hadt hy met David wel mogen bidden : Ontzondig my, Heer, met yzop, en ik zal rein zyn. Dan ampt was hy een Tollenaar, en wel een overſte der Tollenaars. Pſ. LI. 9.

Waarom Tollenaers zondaars genaemt worden.

Na dat Canaän onder de gehoozzaamheit der Romeinen was gebzagt / moeſten deſſelfs inwoners tol en ſchatting aan hun opbzingen ; en om die te heffen wierden daar toe aan de wegen en bzuggen luiden aangeſtelt. Deze ampten wierden verpacht / en van zodanige perſonen waargenomen / die niet veel conſcientie hadden / en den menſchen het geldt wiſten af te perſſen / om zich zelven te verryken. Om deze reden waren zy ook zeer gehaat by de Joden / alzo het Roomſche juk dezen daar dooz nog te zwaarder viel ; en alle deze ongerechtigheden en knevelarpen maakten / dat men hen vooz openbare zondaren hieldt. Een Tollenaar te wezen / was toen bygevolge zo veel als een Zondaar te zyn ; en dus was een overſte der Tollenaren dan ook zo veel als een overſte der zondaren / die zich met het goedt van anderen dooz geweldt en ongerechtigheidt hadt verrykt.

De begeerte van Zacheus om Jeſus te zien.

Hoor nu ook / hoe deze Zacheus zich voor zyne bekeering, in zyne bekeering, en na zyne bekeering gedragen heeft. Voor zyne bekeering zocht hy Jeſus te zien. Dit was ten dele een natuurlyke nieuwsgierigheit / die de man hadt / om Jeſus / die zo vermaart wegens zyne wonder-werken was / te aanſchouwen. Maar ook was hy ten dele een innerlyke aandryving / die de geeſt Godes in zyn harte wrocht. Deze begeerte was van een heel ander ſoort als die Herodes hadt; want dezelve begeerde Jeſus te zien om hem te doden; maar deze man wilde hem zien om hem te kennen en te beminnen. Abraham zag den dagh van Jeſus in 't gelove; en deze zone Abrahams zag hem in ware aanſchouwing / zo wel met het oge des lichaams als des gemoets. Doch hier omtrent waren twee verhinderingen in den weg: want voor eerſt / kon hy hem niet zien wegens het volk / 't geen hem in zo groten getale navolgde en omringde / dat zomtyts zyne eige moeder en nabeſtaanden niet by hem komen konden / en dat men een geraakten door 't dak neder waarts laten moeſt. Een andere was Zacheus ook klyn van perſoon; zo dat hy over 't volk niet heen kon zien. Daarom liep hy voor uit / op den weg alwaar Jeſus komen moeſt / en klom op een' wilden Vygeboom / om hem van daar ter degen te konnen beſchouwen. O gelukkigen boom! die dimaal zulke herrlyke vruchten voortbragt / daar Jeſus zo om wenſchte! En o gelukkige Zacheus / die op een boom klimt / om den boom des Levens te zien! op dezen boom wachtte Zacheus na den voorbygaanden Jeſus / en onder dezen boom wachtte Jeſus op den nog te bekeerende Zacheus. Want hy zag opwaarts / nadien hy volgens zyne alwetenheit wel wiſt / dat deze ziel hem geſchonken was. Op een andere plaats zei Jeſus tot Nathanaël / den oprechten Iſraëliet / in wiens geeſt geen bedrog was: Eer u Philippus riep, daar gy onder den Vygeboom waart, zag ik u, 't geen hem deedt uitroepen: Rabbi! gy zyt de Zone Godts: gy zyt de Koning Iſraëls. Dus zag ook Jeſus dezen Zacheus met de ogen zyner genade aan. Hier ziet een medelydende Herder naar een verloren ſchaap van 't huis Iſraëls. Hier ziet een Vader naar zynen verloren zone / en roept: Zacheus! Schoon Jeſus hem niet kende / hy riep hem evenwel met name; een bewys dat hy waarachtig Godt was / en dat het vaſte fondament Godts ſtaat: De Heer kent de zynen. Xerxes hadt / (volgens het verhaal der geſchied-ſchryvers) zo een ſterk geheugen / dat hy alle de Soldaten van zyn groot Leger met name wiſt te noemen / als hy ze maar eens gezien en hunne namen gehoort hadde. Maar Jeſus hadt dezen Man nooit gezien / en riep hem nochtans duidelyk by zynen naam: zeggende: Haalt u, en komt af. Gelyk de Heer Adam riep onder den boom in den Hof Eden; zo riep ook de Zone Godts

Joh. VIII. 56.

Luc. VIII. 19. Marc. II. 4.

De vruchtbare Vygeboom.

Joh. I. 49, 50.

De ziende Jeſus, die de Zondaars met name roept.

Godts dit Adams-kindt onder den boom aan den weg. Hier nodigt de gast-heer iemant van de straten tot het Bruilofts-maal/ en de wysheidt roept: Haast u, en komt af. Loth moest zig uit Sodom haasten/ en zyne ziele redden. Hier moest Zacheus zich haasten/ en niet langer in het Sodom zyner onboetvaardigheidt blyven. Jesus wilde hem een waren Zacheus, dat is/ een reinen en rechtvaardigen maken; en dierhalven moest hy zich haasten. Te Bethesda moesten de kranken zich haasten/ om zich in 't water te werpen; wanneer een Engel het bewoog; hier komt de Engel des Verbondts/ daarom moest de Geestelyke kranke Zacheus niet langer wachten.

De oorzaak in het gemeen/ waarom Jesus hem riep/ was deze/ Ik moet heden in uw huis blyven. Dit was wel een zeer heuchelyke groetenis! waar door Jesus hem beloofde/ niet alleen by hem in te keren/ en broodt met hem te eten; maar ook om van de Zaligheidt zyner ziele met hem te spreken/ hem te onderrichten in zyne onwetenheidt/ hem te bekeeren van zyn zondig leven/ en hem in genade aan te nemen. Ook was dit een zeer heilige groetenis. Hy moest zich haasten; zyn huis zou nog heden tot een hemel worden. Hadt Abraham zulk een groet mogen horen/ hoe zou hy zich nedergebogen/ en gebeden hebben: Heer! heb ik nu genade gevonden in uwe ogen, zo ga doch niet van uwen knecht voorby. Hadt Asaph zulk een groet mogen gebeuren/ my dunkt/ hy zou Hemel en Aarde vergeten/ en gezegt hebben: Wien heb ik neffens u, ô Heer!

De grote genade van Jesus omtrent Zacheus.

Gen. XVIII. 3. Ps. LXXIII. 25.

Zacheus nam deze onverdiende genade vrolyk aan: Hy kwam haastelyk af, en ontfing hem met blyschap. De Phariseën ontfingen hem zomtyts ook wel; maar 't was om hem te vangen in zyne reden. Zacheus ontfangt hem uit goeder harte/ met inzicht/ om den meester van Israël naar zyn vermogen alles goets te doen/ en wederom van hem in genade ontfangen te worden. Dierhalven was dit voor Zacheus een dagh der vreugde/ een dagh des Heils/ een dagh der bekeeringe/ en een dagh zyner verzoeninge met Godt.

Zacheus ontfangt Jesus met blyschap.

Maar/ wat volgde 'er op deze bekeering? (1) De Joden murmureerden. (2) Jesus roemde hem zalig. De Joden murmureerden/ om dat de hoop van een moest scheiden. Hier laat Jesus de negen en negentig in de Woestyne/ en zoekt een eenig Schaapje. Zy murmureerden/ om dat hy by een zo groot Zondaar inkeerde. Maar/ ô dwaas volk! Zou de genees-meester van Israel deze kranke ziele niet zoeken? Zou de Heilandt dit scheepje niet redden/ 't geen gevaar liep tusschen de klippen der zonden te vergaan?

De murmurerende Joden.

Hoe gedroeg zich Zacheus? Na dat hy de boet-Predikaatsie van Jesus hadt aangehoort/ tradt hy toe/ en zeide: zie Heer! als of hy zeggen wilde: „ Myn Heer/ en myn Godt! gy ware Messias/ die gekomen zyt om arme Zondaren zalig te maken/ van

De goetdoende Zacheus.

„ welke ik de voornaamste ben: Gy hebt my overreedt / en gy zyt „ my te machtig geworden. Daarom / zie myn boetvaardig harte „ aan / waar mede ik myne zonden betreure. Zie ook myn gelo„ vig harte aan / waar mede ik tot u mynen toevlucht neme / en 't „ geen ik met der daat bewyzen wil. Want ziet / de helft myner „ goederen geef ik den armen; en indien ik iemant iet door bedrog „ ontzeemt hebbe / dat geef ik vierdubbelt weder". Nu was deze helft / en dat vierdubbelt / zekerlyk een groot verlies; doch alle deze goederen werpt hy over boordt / om 't Schip zyner ziele te redden; niet om den Hemel daar mede te verdienen / maar om de vruchten zyns Christendoms / en de kentekenen zyner bekeeringe te tonen; ook / om volgens Daniels raadt zyne zonden af te breken door gerechtigheidt / en zyne ongerechtigheidt door goet te doen aan den elendigen en armen / die ten jongsten dage van zyne bekeeringe getuigenis zouden geven.

De liefdensverklaring van Jesus.

Hier op zegt Jesus verder: „ Heden, dat is / op dezen dagh / „ terwyl ik in het huis van Zacheus ben ingegaan / is hem Heil / „ genade / geloof / boete / rechtvaardigmaking / en Zaligheidt geschiet. „ De Joden mogen daar over murmureeren zo veel zy willen; zy „ zullen weten / dat hy / zo wel als zy / een Zoon Abrahams is / „ die mynen dagh gezien heeft / en dat hy ook een Kindt van dien zelven „ Abraham is naar den Geest. Want des menschen Zoon / het „ zaat der vrouwe / is in de volheidt des tyds gekomen / om te zoe„ ken en zalig te maken / niet alles / wat verloren is; maar 't ver„ lorene / 't geen uitverkoren was: zyne Schapen / die naar hem „ horen / en dien hy het eeuwige leven geeft.

TOEPASSING.

Zacheus beschaamt de onboetvaardigen.

Beziet u zelven nu eens in dezen boet-spiegel van den bekeerden Zacheus, hoe gestelt gy zyt / inzonderheit gy / die aan des Heren Tafel zyt geweest. Beproeft u zelven / hoe het werk uwer bekeeringe en verzoeninge met God is toegegaan. Zacheus ging uit Jericho, en zonderde zich van 't volk af; hebt gy u ook afgezondert van de waereldt en hare pdele zondige gezelschappen? Ach! ik vreze / dat 'er nog velen in een recht Jericho van verstoktheidt en onbeweeglykheidt des harten leven! dat 'er nog vele zyn / waar in de muren van hoogmoet en aarsch-gezintheidt nog niet ter neder zyn geworpen! Hoe vele menschen / die Zacheus navolgen in bedrog, afpersing / en onrechtvaardigheidt; maar niet in bekeeringe! die door allerhande ongeoorloofde middelen ryk trachten te worden / en daar door vallen in den strik der dwaze en schadelyke begeerlykheden / die de zielen in het eeuwig verderf doen verzinken. Ach! Hoe weinige zyn

'er /

'er / die verlangen hebben om Jeſus met ware ogen des geloofs te aanſchouwen! Daar komen 'er genoeg in Godts huis / en ten H. Avondtmaal; maar meeſt uit nieuwsgierigheidt / of uit gewoonte. ô! Hoe vele zyn de hinderniſſen / die de ware boete en bekeering belemmeren. Sy konnen tot Jeſus niet naderen om het volk: de te groote waereldt-liefde / en achting voor de waereldt / houdt hen te rug. Wanneer het hart van waereldt-kinderen door de zonde ontruſt wordt / weten sy dutzendt zo genoemde divertiſſementen te vinden / om die plaag op hunne wyze te verdryven; en als sy maar hunnen rampzaligen zonden-ſtaat vergeten kunnen / meenen dat het genoeg is. Hier by komt dan nog de Phariſeeſche eige-liefde: Men beeldt zich in / dat men wel ter degen rein is voor Godt; daar ondertuſſchen de arme ziel vol etterende zonde-wonde is. De inbeelding is groot by den Sondaar / maar zyne krachten zyn klein. Klein is zyne kennis, klein is zyne vreze Godts, klein is zyn luſt tot het goede. De doornen van begeerlykheidt der ogen, des vleeſches, en grootsheidt des levens, zyn in den weg. Men gebruikt de regte middelen niet / of men gebruikte ze op een verkeerde wyze. In plaatze dat menig een / die heel klein is in Godts ogen / op den berg des Heren zou klimmen, om Jeſus daar in zyn woordt en Sacramenten te zien / verzuimt men de vergaderinge / en acht het nauwlyks de moeite waardig / een gang te doen tot beſte der ziele. Men houdt het H. Avondtmaal voor een onverſchillige zaak / en men nadert dezen boom des levens niet / om zyne klederen te waſſchen in 't bloedt des Lams. Vele komen tot het gehoor van 't woordt des levendigen Godts / niet om 'er door opgebouwt te worden; maar om door een meer dan duivelſche ſpotternye dit woordt des levens, zich tot een reuk des doodts te maken / en in de voorhoven des Heren voor zyn arme ziel de Helle te ſtichten. Al roept Jeſus: Sondaar! klim af van den hogen boom uwes zondigen levens! tree uit het doorn-boſch van uw onvruchtbaar Chriſtendom! Kom nederwaarts van den Berg van hoogmoet / daar gy de winden van ongenade en het onweer van toorn onderworpen zyt! nochtans moeten Godts dienaren klagen: Wie heeft onze Prediking gelooft? en aan wien is de arm des Heren geopenbaart? Men maakt somtyds wel de mine / om van de zonden-bergen af te zullen klimmen / zyn leven te willen beteren / en Jeſus in 't harte te ontfangen; doch dit laatſte blyft altyt nog vol duiligheidt / of men wil Chriſtus en Belial te gelyk herbergen / of men laat zich haaſt weder vervoeren / wanneer de waereldt maar het minſte norſch of ſtuurſch geſichte toont. Men han Gode zyn hart niet geven / 't geen nog vol heerſchende zonden is. Men heeft het troetel-kindt der zonde zo lief / en de waereldt met alle hare goederen en vermaken liggen den Sondaar zo na aan het harte / Jeſ. LIII, 1.

dat men nooit in den zin neemt / ik laat staan / uitvoert / dat wederom te geven / het welk te onregtvaardig gewonnen is; of den armen goet te doen; zo dat 'er in 't geheel geene vruchten des geloofs getoont werden. Wat wonder is het dan / dat Jesus in zulke zielen zyn intrek niet neemt / maar dat het woningen Belials blyven! Wat wonder / dat zulke huizen geen Heil wedervaart / en dat zulke Sondaren in den staat der ongenade blyven! ja / wat wonder / dat zy eindelyk verloren gaan / en van hunne hoogte nedergesteyt worden in de plaats der pyninge / daar Abraham hun geen Lazarus zenden zal / om met een droppel water hunne tonge te verkoelen!

Vermaning tot bekeering.

Maar gy / gy Heiligen Godts! werkt u zelfs zaligheidt met vrezen en beven. Gaat uit het Jericho der waereldt / die gantsch in 't boze ligt. Kinderkens, hebt de waereldt niet lief, noch het geen in de waereldt is. Daar is zekere Bloem / die naar den Hemel open / maar naar de Aarde gesloten is: sluit ook uwe harten voor de waereldt / verloochent u zelven / neemt u kruis op u, en volgt uwen Heilandt na. Verlangt naar Jesus om nauwer en nauwer met hem vereenigt te worden. Een kindt kan zo zeer naar de schoot zyner moeder niet verlangen / noch een dorstig Hart naar versche waterstromen schreeuwen / als een kindt Godts naar de zoetste gemeenschap van zynen Jesus verlangt. Zalig zyn, die hongeren en dorsten naar de gerechtigheidt; want zy zullen verzadigt worden. Dus verlangde David ook / wanneer hy uitriep: Gelyk een Hart schreeuwt naar de waterstromen, alzo schreeuwt myne ziele tot u, o Godt! Gebruikt vlytig de middelen / die Godt tot uw stichting verordent heeft / als het lezen en horen van zyn W. Woordt. Hier door wierdt die vrouw bekeert / die uit de schare riep: Zalig zyn de borsten die gy gezogen hebt! Als ook Lydia, de Purper-verkoopster / aan wien Godt het hart opende. Meermaal wordt het gemoedt door een enige spreuke uit den Bybel zodanig bewogen / dat de mensch daar door geheel veranderd wordt. Treedt dikwils in dezen Goddelyken lust-hof / en beschouwt de wonderen des Heren in zyne Wet. Overdenkt wat tot uwen vrede dient. Voegt u by zulken / die Godt vrezen: spreekt met hun veelmaals van de edelheidt dezer waereldt / en van de heerlykheidt des Hemels. So zal in uwe zielen een licht opgaan / en gy zult met 'er tydt een schat daar in vinden / dien gy tegens alle de goederen der waereldt niet zoudt willen verruilen.

Matth. V. 6. Ps. XLII. 1.

Aan gelovige Dischgenoten wedervaart een groot Heil.

Verblydt u ook / gelovige Dischgenoten! in wier harten Jesus heden zyn intrek heeft genomen: want heden is ook aan uwe huizen / aan uwe zielen / Heil wedervaren; en wie zal durven murmureren / dat deze intrek by boetvaardige Sondaren geschiedt is? Gy hebt heden een spyze genoten / die alle Hoofdelyke en Koninklyke gerechten oneindig overtreft. Eertyds was 'er geen broot beter als

het

het Manna, geen wyn zo goet als te Cana, geen water zo frisch/ als het geen uit de steen-rotze sprong; dus is ook hier geen spyze zo heilzaam en nut/ als het broodt des levens/ dat gy heden genoten hebt. Dit is het broodt, dat u versterkt/ dit is de wyn, die u verheugt/ dit is het water, dat u verquikt. Toen Jesus in 't huis van Zacheus was ingegaan/ bragt hy hem vergevinge der zonden mede; even zo brengt hy die ook altyt mede by alle Zondaren/ in welker zielen hy door 't gebruik des H. Avondmaals zyn intrek neemt. Daarom heet het: Voor u gegeven, en vergoten tot vergiffenis der zonden. ô Heilzame spyze! ô Hemelschen dzank! dit genote broodt is als de spyze der Engelen/ die Elias verquikte; Dit bloedt des Lams verzekert ons/ dat de verderf Engel voorby zal gaan: Het kan ons beschermen en behouden/ wanneer eens hemel en aarde met gedruisch zullen voorbygaan. Als dan zal het heten: Deze zyn het, die uit grote verdrukkingen komen, en hunne Klederen hebben gewasschen in het bloedt des Lams. Heden is aan uwe zielen Heil wedervaren/ dewyl gy Jezus/ die de weg, de waarheidt, en het leven is, hebt ontfangen en aangenomen; zo dat gy nu zeggen kunt: Ik leve, dog niet meer ik, maar Christus leeft in my. Door 't gebruik van dit H. Avondmaal/ heeft Godt uw zwak geloof gesterkt/ en syne genade aan u verzegelt/ ja u verzekeringe gegeven van uwe eeuwige Saligheidt: Want/ die myn vleesch eet en myn bloedt drinkt, (zegt Jesus) heeft het eeuwig leven; en ik zal hem opwekken ten uitersten dage. Gal. II. 20. Joh. VI. 54.

ô Wel aan dan/ gy Godts Heiligen! welker zielen de Here heeft goet gedaan/ door de inwendige bevindinge der bekeerende genade; toont u dankbaar uw gehele leven door. Keert niet wederom tot de aaulokzelen der zonde/ maar komt uwe gelofte na/ die gy heden zo dierbaar aan uwen Godt gezworen hebt. Wandelt voor zyn aangezichte en zyt oprecht. Bevlytigt u der nederigheidt en ootmoedigheidt: treedt in de voet-stappen van uwen zachtmoedigen Jesus: Bewyst uw geloof door de werken: Laat uw licht schynen voor de menschen in een Godtzalig en voorbeeldig leven en wandel. Wie dit doet/ zal troost hebben in allerlei lyden; en wanneer gy zeggen zult: Ik heb gedwaalt als een verlore schaap, zoek uwen knecht; zal Jesus antwoorden: Des menschen Zoon is gekomen, om te zoeken dit verloren was: Myne schapen horen myne stemme, zy volgen my na, en ik geef hun het eeuwig leven. Amen/ Here Jesus! het zy zo/ Amen. Die ten H. Avondtmaal zyn geweest moeten hunne geloste nakomen.

G E-

GEBEDT.

O dierbaarſte bondt-Godt! liefſte zielen-vriendt Jeſus! Gy, die ons gezocht hebt, eer wy u zoeken konden. Wat waren wy doch voor onze bekeeringe! niet anders als arme, elendige, vloek-en doodwaardige ſchepzels. Ons verſtandt was verduiſtert, zo dat wy gantſch genen ſmaak vonden in uw verquikkent woordt: Onze wil was gantſch verkeert, en ons gehele hart was alleen op de waereldt geſtelt. Wy dwaalden als ſchapen, en waren gelyk de verlore Zoon, verwydert van 't huis onzes Vaders. Maar nu hebt gy ons overreedt, en gy zyt ons te magtig geworden. Gy hebt ons aangezien met de ogen uwer genade, op dat wy u zouden aanzien met ogen der liefde: gy hebt ons met name geroepen, ja, gy hebt ons in uw huis gebragt, en zo menigmaal aan uwe tafel geſpyſt en gedrenkt. ô! Dat wy Engelen tongen hadden, om alle deze en nog ontelbare andere weldaden te roemen! Ach! hoe bedroeft was ons hart voorheen, toen gy ons, Heer, een gezigt onzer zonden gaaft! Hoe drukte ons die zware zonden-laſt! De Hel ſperde hare kaken op om ons te verſlinden: Wy konden den Hemel, alwaar een Vader woont, dien wy, ontaarde Kinderen, zo menigmaal en zwaar beledigt hadden, met geen trooſt nog blydſchap aanſchouwen: Ons gewete beſchuldigde ons, en de Wet donderde vloek en verdoemenis over ons uit. Maar toen wy dezen voor-middag tot den Throon uwer genade naderde, en ons, ô Jeſus, in uwe genade-armen wierpen, vielen de zonde-vlieſen van onze ogen: ons bedrukt hart wierdt ontlaſt, en onze ziel wierdt als een helder Gozen, vol licht en genade, vol Heil en Zaligheit. ô Gezegent uur, 't geen ons tot andere menſchen heeft gemaakt! ô Gewenſchten dag, waar op onzen huize zulk heil is wedervaren, dat wy voor alle de goederen en ſchatten van de waereldt niet zouden willen verruilen! Ach Godt! laat nu ons gantſche leven ene altyt durende dankbaarheidt zyn. Here Jeſus! blyf in ons, en laat ons in u blyven, u getrouw zynde ter doodt toe. Ach, goedtſte Heilandt! geef ons dog ware dankbare harten. Open onze oren om naar uwe ſtem te luiſteren, en u als gehoorzame ſchapen na te volgen. Laten onze ogen geſloten zyn voor de waereldt, om hare ydelheden niet te zien. Heilig onze lippen, dat wy niets zondigs ſpreken, 't geen u mishagen kan. Laat ons hart uwe woning zyn, en laat 'er geen onrechtvaardig goet in ons huis komen. Laat ons ook de eerlyk verkregene goederen dezer waereldt bezitten, als niet bezittende. Laat ons altydt gereedt zyn, wanneer gy uwe armen aan onze deuren zendt, hen te helpen, en u dus te vereren met het goet, dat gy ons gegeven hebt. Ja,

laat

laat ons zelfs gewillig en bereidt zyn, als gy ook de helft van alle onze goederen, en alles wat wy in de waereldt bezitten ons afeiſchte en ontnam; ryk genoeg, ô Jeſus! als wy u maar hebben: gelukzalig genoeg, als wy uwe genade genieten: Zeker genoeg, als wy onze zielen als een buit mogen wegdragen tot het eeuwig leven. Amen. Onze Vader enz.

HET BLOEDT VAN JESUS OVER ONS.

Voor het Gebruik des H. AVONDTMAALS

EERSTE INLEIDING.

IK hebbe grotelyks begeert dit Paſcha met u te eten, eer ik lyde. Dus luidt de vriendelyke genade-ſtem van Jeſus tot zyne Diſcipelen. De lieve Heilandt wilde de Wet vervullen / en zich nog eens verblyden met zyne allerlieffſte vrienden / die hy in de waereldt hadt. Daarom verlangt hy hartelyk het Paaſch-lam met hun te eten voor zyn lyden. Met dergelyk hartelyk verlangen moeten ook alle boervaardige en gelovige Chriſtenen trachten met Jeſus Avondtmaal te houden / altyt denkende: Dit zal mogelyk de laaſte reize voor myn einde zyn; en daarom will ik my des te beter daar toe bereiden / op dat ik waardiglyk nadere. Op / die u met dit heilig oogmerk nu voor Godts aangezigt hebt geſteit / ſpreekt met my in kinderlyk vertrouwen: Onze Vader, enz. Luc. XXII. 15. Het verlangen der gelovigen naar 't Avondtmaal moet hartelyk zyn.

TEXT; MATTH. XXVII. vs. 25.

Zyn bloedt komc over ons, ende over onze kinderen.

TWEDE INLEIDING.

Het Profetiſch kort begrip van Chriſtus lyden.

Gelyk het lyden van den Meſſias hoort by een begrepen was ten einde van zyn leven; zo is ook het geen hy toen leedt / hoort by een begrepen in deze woorden: Gy hebt my arbeidt gemaakt met uwe zonden, gy hebt my vermoeit met uwe ongerechtigheden. Vraagt men: Wie heeft geleden? hy zal antwoorden: Ik, ik ben het, die uwe overtredingen uitdelgt om mynent wille, en ik gedenke uwer zonden niet. Hy is de Goddelyke verloſſer; want hy heeft ene gemeente verkregen door zyn eigen bloedt. Hy is een gewillige Verloſſer; want geen noodt / zo gevaarlyk / gene banden / zo smadelyk / geen wreedtheden zo grauwelyk / geen doot zo verbloedt / welke hy niet gaarne uit liefde voor ons zou geleden hebben. Daarom roept hy uit: Ziet! ik komc, in de rolle des boeks is van my geſchreven. Ik hebbe luſt; ô myn God, om uw welbehagen te doen. Hy is een enige Verloſſer; want wie hem mede-helpers / 't zy Engelen of menſchen / in 't werk der verloſſinge toevoegt / ſchendt zyne verdienſten / maakt zyn bloedt kragteloos / en verkleint zyn loſ-geldt / 't geen van een oneindig gewigte is. 't Blyft eene vaſte waarheidt: De Zaligheidt en is in genen anderen; want daar is ook onder den Hemel genen anderen naam, die onder de menſchen gegeven is, door welken wy moeten zalig worden.

Jeſ. XLIII. 24.

Wie geleden heeft. vs. 25.

Hand. XX. 28.

Pſ. XL. 8, 9.

Hand. IV. 12.

Voor wie.

Vraagt men: Voor wie heeft de Meſſias geleden? Hy zal tweevoudig antwoorden: Gy hebt my arbeidt gemaakt, gy hebt my vermoeit; om daar mede te kennen te geven / dat hy niet alleen een Verloſſer van Joden / maar ook van Heidenen is. Daarom zegt Johannes; Hy is een verzoeninge voor onze zonden, en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden der gehele waereldt; dat is / niet alleen voor die der Joden / maar ook voor die der uitverkoorenen / uit allerlei volken / tongen en ſpraken.

1 Joh. II. 2.

Wat.

Vraagt men verder: Wat heeft hy geleden? De man van ſmarten zal antwoorden: arbeidt en vermoeitheidt. Arbeidt, om 't quade weg te nemen; vermoeitheidt om 't goede te weeg te brengen. Arbeidt, gelyk een dag-loner heeft / die den laſt en de hitte van den dagh dragen moet; vermoeitheidt, gelyk eene moeder heeft met haar kindt / als zy het ter waereldt brengt / voedt en oppaſt. Arbeidt naar het lichaam /

haam / gelijk een heldt ; die een moetelijken roof wil halen ; vermoeitheidt naar de ziele / gelijk een bekommerde / die bedroeft is tot der doodt toe.

Vraagt men eindelijk : Waarom heeft hy geleden ? Hy zal zelf antwoorden : Om uwe zonden en ongerechtigheden. Uwe erf-zonde was de wortel / uwe dadelijke zonde de ſtam : uwe zonden met voorbagt / uit zwakheidt / van der jeugt / des ouderdoms : uwe openbare en geheime zonden des harten / uwe zonden des monds tegen de eerſte en tweede tafel der Wet / waren de takken / bladen / bloetzems en vruchten van dezen verdoemelijken boom / die de heilige Hovenier kwam afhouwen. En dit ging met zo veel moeite toe / dat heim in den Hof het bloedig zweet uitbrak / dat de ſcherpe punten der doorne kroon zijn hooft quetſten / dat het bloedt zijne aderen uitſtroomden / dat zijne handen en voeten doorwondt wierden / ja / dat hy den laatſten bloed-droppel uit zijn harte uitſtortte. Waarom.

Dit bloedig lijden wiert door de bloedt-dorſtige Joden bevorderd ; toen ſy riepen : ZYN BLOEDT KOME OVER ONS, ENDE OVER ONZE KINDEREN. Terwijl ik dezen Text tot een grondt uwer voorbereidinge ſtelle / dunkt my / myne geliefden, dat ik uwe gedachten rade / die mogelijk zijn / gelijk Daniel eertijts tot Nebukadnezar zeide : De droom wedervare uwe hateren, en zyne uitlegginge uwe wederpartyders ! Dus zult gy zekerlijk ook wel denken : Ach ! dat deze woorden van dien uitgeroepen bloek op den kop van Jeſus vpanden mogten daten ! Maar verſchrikt niet / onder deze eigen woorden ligt een heerlijke zegen. Ongetwijffelt zullen de vpanden van Jeſus / die hem aan 't vervloekt kruis-houdt gebragt hebben / ik meen uwe zonden, die woorden ontgelden moeten : maar wat zijne vrienden / ik will zeggen uwe boetvaardige en gelovige harten / aangaat / voor dien zyn zy zegen. Dan. IV. 16.

Wy zullen deze woorden zo betrachten. Voor eerſt, als de Joden die verſtaan hebben ; En dan ten anderen, zo als Chriſtenen die tot hunnen troost / op zich zelven konnen toepaſſen / en in 't gelove zeggen : Zyn bloedt kome over ons, en over onze met zonden bevlekte zielen !

„ De getrouwe Godt en Vader helpe ons, dat wy door het bloe-
„ dig lyden van zynen lieven Zoon, troost voor onze zielen vin-
„ den mogen. Amen.

VERKLARING.

De dorſt naar bloedt is tweederlei : Een zondige dorſt, en een hei- By wat

gelegenheidt en met hoedanige meninge de Joden deze woorden gesproken hebben.

lige dorst. Dien eersten hadden de Joden; maar dien tweden hebben alle gelovigen. Wat aangaat den zondigen bloedt-dorst der Joden; zy toonden dien genoegzaam door deze woorden: Zyn bloedt kome over ons, ende over onze Kinderen. Zy spreken van het bloedt van Christus/ en wenschen dat het op hen en hunne kinderen kome. Pilatus hadt/ ten dele uit natuurlijke rechtvaardigheidt/ en overtuginge van zijn gemoedt; ten dele om den droom zijner vrouwe/ die hem zeggen liet: Hebt niet te doen met dien rechtvaardigen; en ook ten dele om den aanhang/ welken Jesus hadt/ getracht hem los te laten. Hy hadt openlijk zijne onschuldt betuigt: ten dele door een teken, want hy wiesch de handen/ om daar mede te kennen te geven/ dat hy'er niet mede te doen wilde hebben; en ten dele met woorden, zeggende: Ziet toe, namelijk/ wat gy doet/ en welke rechtvaardige straffe Godts gy u zelven op den hals haalt/ door zo een onschuldigen met alle gewelt ter doot te brengen.

Daar op bliesen zy alle (zo te zeggen) in enen hoorn/ en riepen met eenparige stemme: Zyn bloedt kome over ons, ende over onze kinderen. Deze Hebreeuwsche wyze van spreken/ die de geleerden Hellenismus noemen/ komt zeer dikwils in 't Oude Testament voor. Want dus zeiden de verspieders tot Rachab: Wie uit de deure uwes huizes na buiten zal gaan, zyn bloedt zy op zynen kop, en wy zullen onschuldig zyn. Ook vinden wy diergelijke spreekwyzen in andere plaatzen van het boek van Josua. Zo mede zeide de Hoogepriester tot de Discipelen: Gy hebt met deze uwe lere Jerusalem vervult, en gy wildt het bloedt dezer menschen over ons brengen. De Joden wilden dan hier mede Pilatus bevryden/ en de schuldt op zich nemen. Zy wilden met deze woorden zo veel zeggen als: „ Wy „ vragen daar niet naar/ schoon dit bloedt/ wanneer 't onschuldig „ vergoten werdt/ op onze rekening komt/ en wy of onze kinderen de „ straffen daar voor zouden moeten lyden. Wy nemen dat gerust op „ ons en onze nakomelingen. Wat vreest/ dat dit bloed ver„ gieten enig onheil voor ons zou kunnen naslepen! Deze verzekering/ die zy Pilatus gaven/ was zo Godteloos als onbedacht; want zy wisten wel/ dat Godt gezegt hadt: Wie menschen bloedt vergiet, zyn bloedt zal door de menschen vergoten worden. Zy wisten ook wel/ hoe het bloedt van Abel om waarde hadt geroepen tegens den moordenaar Caïn/ die deswegen op den aardbodem vluchten en omzwerven moest. Dierhalven hadden zy vreeze voor Godt behoren te hebben; maar neen: Zo onbedacht en Godtvergeten waren zy/ dat zy zeiden: Zyn bloedt kome over ons! Hier by bleef het niet; maar zo onbarmhartig als zy voor zich zelven in dit stuk waren/ zo gruwelyk en wreedt waren zy ook voor hunne nakomelingen; nadien zy den vloek niet alleen op hunne eigen hoofden/ maar

Joſ. II. 19. XX. 9.

XII. 16. Hand. V. 21.

Gen. IX. 6.

zelfs

zelfs ook op hunne lieffte panden / op hunne kinderen haalden. Hadden zy 't 'er by gelaten / met te zeggen: Zyn bloedt komt over ons; zo zou de bloet met het leven der vervloekten opgehouden hebben; maar toen zy daar by riepen / ook over onze kinderen, wenschten zy iets / waar van zy de vervloekte gevolgen nog heden ten dage / meer als te veel ondervinden / en nog verder ondervinden zullen / tot dat Israël Heil wedervare. Ik meen dat de Joden gewaar gewozden zijn / wat zy gewenscht hadden / en wat Christus hun voorzegt hadt: Dat, (namelijk) op hen komen zou al het rechtvaardig bloedt, dat vergoten is van Abel af tot op Zacharie toe. Want veertig jaren na deze schandelijke doot / is Jeruſalem door Titus verworst. Die door den honger en de Peſt niet omgekomen waren / moeſten door 't zwaart ſneuvelen; en die het ontkwamen / wierden verkocht / ieder Joodt voor dertig Silverlingen. De overigen / die niet verkocht wierden / zag men kruiſſen; zo dat 'er somtyts op ene dagh / (gelijk Joſephus verhaalt) by de opſhondert deze ſchandelijke doot moeſten ondergaan / en het dus op 't laaſt aan plaatſe voor kruiſſen en aan kruiſſen voor lichamen ontbrak. Siet / zo is het bloedt van Christus over de Joden gekomen. Het bloedt van den rechtvaardigen Jeſus kwam ook over hunne kinderen, toen zy de gehele waereldt door verſtrooit wierden / en daar zy nog op dezen dagh voor onze ogen gaan / als een vervolgt / gedrukt en vervloekt volk / dat nu reets over de zeventien hondert jaren in zijn langdurende elenden omzwerft / tot een dageliks ſchouwſpel / en tot een bewijs / dat het ſchrikkelyk is in de handen des levendigen Godts te vallen. Sommige bekeerde Joden verhalen / en vele onder de onbekeerden moeten 't ook bekennen / dat hunne Maatſte nog op dezen dagh met zekere bloedt-plaag gequelt wozdt / namentlijk zo / dat 'er op zekere tyden des jaars vochtige bloedige plekken in hunne huizen en aan hunne lichamen uitſlaan / die zich somtyts ook in de melk en in andere ſpyzen vertonen. Vraagt men hen / waar dit van daan komt? Enigen zeggen dat zy 't niet weten / en anderen / dat het het bloedt van Abel is. Indien het zo is / dat deze bloedt-plaag doorgaans by hen gevonden wozdt / en by de bekeerde Joden ophoudt; zo ſchynt het wel een rechtvaardige ſtraf van Godt te zijn / en een jaarlijks-vernieuwde vervulling van: Zyn bloedt kome over ons en over onze kinderen!

Hoe het bloedt van Jeſus over de Joden zou komen Matth. XXII. 35.

Siet / zo gaat het / wanneer Ouders hunne kinderen vervloeken; want de misdaat der Vaderen ruſt op hunne Godtloze nakomelingen. Maar / mogt iemant denken; wat ſchuldt hebben de kinderen / dat hunne Vaders zo gruwelyke daadt plegen? Moeten zy onſchuldig daar voor lyden? Doch men wete / dat Godt de misdaadt der Vaderen wil ſtraffen en vergelden aan de kinderen / om de ſchuldelykheidt der zonde / gelyk een Overheidt / zonder onrechtvaardigheidt /

Hoe de kinderen ontgelden moeten wat hunne Vaders misdeden.

heidt / de misdaadt van gequetste Majesteit aan een geheel huis straft. Inzonderheidt blijft de vloek der Ouderen rusten op de kinderen / wanneer deze in de voet-stappen van die Godtloze voorgangers treden ; gelijk dan nog de Joden heden ten dage de misdaden hunner Vaderen onbezonnen volgen. Maar wanneer zy zich bekeeren / dan zal de Zoon niet dragen de ongerechtigheidt des Vaders. So lang zy onbekeert blijven / ruist 'er een dubbelde straf op hen ; de ene voor hun eige / en de andere voor hunner Vader zonden. Even eens gaat het nog tegenwoordig / wanneer Ouders hunne kinderen vloeken : Des Vaders zegen bouwt der Kinderen huizen ; maar de vlock der Moeders ruktze wedet om verre. Wel is waar / dat een onbezonne vloek van Godtloze ouders / geenzints hecht op vrome kinderen ; maar als kinderen den Here niet vrezen / komen hunner ouderen vervloekingen op hen / en die maken dat zy veeltijts geluk noch zegen in de waereldt hebben / en dat zy eindelijk als Godtloze vervloechte kinderen / by hunne vervloechte Ouderen in de Hel varen / en daar met hun lijden 't geen hunne boze werken verdient hebben.

Ezech. XVIII. 20.

De kracht van Christus bloedt over de gelovigen.

Hier daar het eerste lidt / der verklaringe van mijnen Text. Maar zouden wy uit dezen vloek niet een zegen konnen halen voor gelovige kinderen Godts ? Ik meen ja. Gelijk Biliam tegens zijn wil en dank de Joden moest zegenen / zo moesten hier de Joden zeggen / dat tot troost voor de Christenen diende. Gelijk de Hogepriester zeide : 't Is ons nut, dat een mensch voor het volk sterve, en het gehele volk niet verloren ga, en dus onwetent van de kracht van Christus verdienste vijfeteren moest ; zo wasschen ook onder deze vloeken kruis-doornen / schone rozen dezer troost-rijke lere : Dat het bloedt van Jesus tot heil komt over ons ende onze kinderen. Dit is het / 't geen Joannes bekrachtigt / wanneer hy zegt : Het bloedt van Jesus Christus, des Zoons Godts, reinigt ons van alle zonden. Het bloedt van Jesus, onzen groten Vijfeet / waar mede Godt zich een gemeente gekocht heeft / wascht en reinigt ons / niet alleen van de aangeboren / maar ook van de dadelijke zonde / en bevrijdt ons van tydelijke en eeuwige straffen / die door die zonden verdient waren. Dit is het bloedt des verbondts / dat de gebondene uit den kuil uitlaat. 't Is het bloedt van hem, die van Edom komt, en de persse alleen treedt. 't Is het bloedt dat voorgebeeldt is door het bloedt van Abel, door de rode verwe in den regen-boog, van Noach, door het bloedt des Paasch-lams, waar mede de deuren der kinderen Israels bestreken wierden / door de rode Koe, met welker asch en bloedt het volk besprengt wierdt / door de rode kopere Slang, die Moses in de Woestijne oprichtte / en door al het offer-bloedt, 't geen onder het oude Testament vergoten wierdt.

Joh. XI. 50.

1 Joh. I. 7.

Zach. IX. 11.

Jes. LXIII. 1, 3.

Hebr. IX. 19.

TOE-

TOEPASSING.

Daarom / ach! beproeft u zelven / gelovige Disch-genoten; hebt gy u ook niet wel bezondigt gelyk de Joden / en het bloedt van Jesus veracht? Hebt gy niet den vorigen tydt uwes levens Heidenscher wyze doorgebragt / in allerlei zondige lusten; in ontucht / dronkenschap / brassery / en gruwelyke afgodery? Hebt gy niet wel / schoon gy wist dat dit of dat zonde was / nochtans dezelve laten heerschen in uw sterflyk lichaam / en gedacht / ik laat het daar maar op aan komen? Is dat niet het bloedt van den heiligsten Jesus verachten / en met voeten treden? Hoort / wat Paulus daar van zegt: Als iemant de Wet Moses heeft te niet gedaan, die sterft zonder barmhartigheidt onder twe of drie getuigen: Hoe veel te zwaarder straffe, meent gy, zal hy waardig geacht worden, die den Zone Godts vertreden heeft, en het bloedt des Testaments onrein heeft geacht? Wat is uwe volharding in de zonde anders / als een verachting van Christus bloedt / en een grote ondankbaarheidt voor zyn bitter lyden? Chlotildis, Koningin van Vrankryk / zondt aan haren Broeder Childebert een doek / met bloedt bevochtigt / om dat zy van haar Gemaal zo qualyk gehandelt wierdt / en liet hem door dusdanigen bebloeden Brief stilzwygende zo veel weten als: „ Ziet gy niet / „ myn Broeder / wat ik lyden moet! kunt gy dat ongewroken laten? Dus houden u ook / Zondaars / de dienaren Godts het bloedt van Jesus voor ogen / en roepen: „ Ziet gy niet / Zondaar! wat Jesus „ voor u geleden heeft / en wat bloedt uwe zonden hem gekost heb„ ben? En wilt gy nog evenwel daar in voortvaren? Weet gy niet / dat die zo willens zondigen, na dat zy de kennisse der waarheidt ontfangen hebben, geen slacht-offer meer overig hebben voor de zonde? Nu / wat wilt gy doen / Zondaar? uw gewerte klaagt u aan / dat gy van 't hooft tot de voeten met zonden besmet zyt: uwe zondige gedachten getuigen tegens u: uwe ondeugende woorden / die gy zo menigmaal uit uwen mondt hebt laten gaan / beschuldigen u: uwe boze daden verkondigen u Godts toorn en ongenade. Niet alleen / dat gy voor u zelve gezondigt hebt / maar gy hebt ook gemaakt / dat uwe kinderen / vrienden en huisgenoten / mede in zonde zijn gevallen.

Bestraffing der genen die 't bloedt van Jesus met voeten treden. 1 Pet. IV. 3.

Hebr. X. 28, 29.

Hebr. X. 26.

Ik weet u geen beteren raadt te geven / als dat gy met boetvaardige / gelovige / en bewoge zielen roept: Het bloedt van Jesus kome over ons ende over onze Kinderen, en reinige ons van alle onze zonden! Want zijn bloedt is waarlijk reinigent bloedt. Zyt gy bevlekt; dit kan u afwasschen. Schoon uwe zonden bloedt-root

Het bloedt van Jesus is de troost des zondaars. Jes. I. 18.

wa-

waren, zy zullen ſneeuw-wit worden. Het bloedt van Jeſus is een heelent bloedt. Hebben uwe zonden u verwondt / giet den Balſem van dat heilzaam bloedt in uwe wonden; zo zult gy zeggen kounen:

Ps. CIII. 1, 2, 3. Loof den Heer, myne ziele! en al wat binnen in my is, zynen heiligen name. Loof den Here, myne ziele, en vergeet gene van zyne weldaden. Die alle uwe ongerechtigheidt vergeeft, en alle uwe krankheden geneeſt. Het bloedt van Jeſus is een verſterkent bloedt, 't geen u nieuwe kragt geeft / gelyk 't water uit het kinnebakkenaan Simſon; en nieuwen moedt / gelyk de Olyfanten / wanneer zy met druiven bloedt beſprengt worden; zo dat gy met deſ te groter dapperheidt den Satan / de waereldt / en uw eigen vleeſch kunt aangrypen. Het bloedt van Jeſus is een levendig-makent bloedt. Dyt gy door de Slange der zonde vergiftigt / verwondt en na by de Geeſtelyke doot / Oy! daar is nog geen zwarigheidt: Het bloedt uit Jeſus wonden kan u een nieuw leven geven. Eindelyk / het bloedt van Jeſus is ook een bekrachtigent bloedt; het verzekert u van de vriendſchap uweſ Zaligmaker / die u daar door verloſt heeft. Hy heeft u met zich ondertrouwt in der eeuwigheidt / en zyn Teſtament met zyn bloedt onderteekent.

Ô! Laten wy dierhalven onze zonden met ware tranen van boete betreuren / en geſtadig deze zucht en wenſch in een oprecht geloof tot Jeſus opwaarts zenden / Zyn bloedt kome over ons ende over onze kinderen! Wy waren verkocht door de zonde; maar door het bloedt van Jeſus worden wy vry gemaakt: Wy waren onheiligen gewerden; maar door dat bloedt zyn wy geheiligt: Wy ſtonden onder den toorn Godts; maar door dat bloedt van Jeſus komen wy weder in Godts genade. Laat Iſraël het bloedt deſ Lams aan de poſten zyner deuren beſprengen; wy zullen 't met het bloedt van Jeſus aan onze zielen doen. Laat ons zondig bloedt om wraak roepen; het bloedt van onzen Verloſſer zal roepen om genade. Daarom etgent u dit dierbaar vergoten bloedt in een waar geloof toe Wy zingen in 't heerlyk Verbondt Liedt / verheugt u Chriſtenen in 't gemeen, enz. waar in de gantſche kraadt deſ Vredes zeer ſtichtelyk voorgeſtelt worde / onder anderen deze woorden / welke Jeſus / die daar ſprekende ingevoert word / tot zyne gelovigen zegt:

Vergieten zal men my myn bloedt,
Daar toe myn leven roven,
Dit lydt ik alles u te goet;
Wilt dit zeer vaſt geloven.

Daarom zegt altyt: Ik gelove dat Jeſus my met zyn dierbaar bloedt van alle myne zonden verloſt heeft. Weg Naäman met uwe wate-

ren

ren in Syrië: Weg / gy mannen van Babel met uw Wy-water. Ik weet een andere veel heilzamer Bron / namelyk: de wonden van mynen Jesus. Derwaarts wil ik vlieden: Aldaar wil ik my verbergen / en met Petrus zeggen: „ Heer! het is hier goet te zyn. Indien 't u behaagt zal ik hier drie Tabernakelen maken: Eenen in „ uwe doornaagde handen / dat my niemant daar uit kan rukken; „ eenen in uw doorwonde voeten / om als een arm hondje de kruimpjes van uwe genade te konnen opzoeken; en eenen in uw geopende zyde / om nabv uw liefderyk harte te kunnen liggen / en te zeggen: Myn liefste is myne. Uw bloedt / myn Here Jesus / zal my „ waarschouwen / dat ik my voor zonden wachten moet / en myne „ ziele niet meer bevlekken met het bloedt der overtredingen. Daar „ staat wel geschreven: Al waren uwe zonden als scharlaken, zy Jes. I. 16, „ zullen wit worden, als sneeuw; al waren zy root, als karmo- 18. „ zyn, zy zullen worden als witte wolle. Maar ook staat 'er by: „ Wascht u, reinigt u, doet de boosheidt uwer handelingen van „ voor myne ogen weg, laat af van quaat te doen. Daar staat „ wel geschreven: Dat 'er geen verdoemenis is voor die genen, die Rom. VIII. „ in Christus zyn. Maar ook staat 'er by: Die niet naar den vlee- 1. „ sche wandelen, maar naar den Geest. Het bloedt uit uw heilig „ hooft / myn Jesus / zal my zeggen / dat ik myne ziele niet meer „ moet bezoedelen met zondige gedachten. Het bloedt uit uwe heilige handen zal my aanzetten / u met de handen myneg geloofg en „ myner liefde te omvatten / en met Thomas uit te roepen: Myn „ Heer / en myn Godt! Het bloedt uit uwe heilige voeten zal my „ aansporen om den wegh uwer geboden te lopen.

„ Klaagt my dan het gewreete aan wegens myne overtredingen / „ so zal ik smeken:

Ach Vader! neem den borg doch aan,
Die voor my heeft genoeg gedaan.

„ Dan zal myn lieve hemelsche Vader antwoorden:

Myn Zoon, gy kunt getroost steets leven;
Want uwe zonden zyn vergeven.

„ Komt de doot / ik zal den verderf Engel met het bloedt dezes Lams „ verzyden / en op het Purpere kussen van Jesus verdiensten zachtelyk ontslapen. Komt dan eindelyk ook de lieve jongste dagh / „ so zal ik my versieren met den Mantel van Schilo, en in het kleedt „ der gerechtigheidt van mynen Jesus / getroost voor Godts Rechter-stoel verschynen. Zegt de Satan dan: Sondaar! hier zyn

„ uwe zonden ? zo zal ik antwoorden : Oude Slang / hier is Im-
„ manuël die myne zonden heeft uitgedelgt: hier is het handtschrift
„ 't geen hy met zyn eigen bloedt heeft onderteekent En wanneer
„ de Engelen vragen zullen: Wie zyn deze ? die met witte kleederen
„ pronken ? Zal'er gezegt worden : Zy zyn het die uit vele verdruk-
„ kingen komen / en hunne kleederen gereinigt hebben in het bloedt
„ des Lams. Daarom zullen zy voor Godts aanschyn blyven / en
„ hem in volmaakte vreugde dienen altoos en eeuwiglijk. Amen.

GEBEDT.

ô Dierbaarste Jesus ! onze Goël en bloedt-borg , die een eeuwig los-geld voor ons hebt uitgevonden. Zie ! hier ligt een hoopje arme Zondaars en Zondaresſen voor uwen genade-troon , die bevlekt zyn van het hooft tot de voeten met misdaden en overtredingen , en zich niet waardig achten uwe Zonen en Dochteren te heten. Want, ach Godt ! hoe menigmaal hebben wy uw dierbaar bloedt klein geacht ! Hoe menigmaal hebben wy uw liefderyk harte gewondt , en ons arm geweeten bezwaart met zo vele Legioenen van zondige gedachten , woorden en werken ! Wy schamen ons dierhalven , en schromen onze ogen tot u op te heffen ; maar wy staan van verre, en roepen : ach Heer ! wees ons arme Zondaren genadig ! wasch ons doch , ô Jesus ! dat wy rein worden ; want uw kostelyk en dierbaar bloedt alleen kan ons reinigen van alle onze zonden. *Uw bloedt spreekt beter dingen als het bloedt van Abel*; laat het dan ook in dit tegenwoordig uur voor ons, elendige Zondaren , spreken by uwen hemelschen Vader , op dat onze zielen niet verloren gaan. Ach Here Jesus ! hoe dikwils hebben wy snode Zondaren , ons gewentelt in het bloedt onzer zonden ! onze zielen zyn bezoedelt met het bloedt van zo vele boze gedachten : wy hebben onze tongen bevlekt met bloedtschulden van zo vele zondige woorden , vol toorn , wraak en bitterheidt: Onze handen zyn vol bloedt, wyl wy ons geen geweten gemaakt hebben, onzen Naasten leet, nadeel, en verongelyking aan te doen. Om alle deze bloedt-schulden hadden wy wel verdient, ô Heer, dat uw bloedt , 't geen door ons zondig leven zo een kleinachting is aangedaan , tot straffe over ons en over onze Kinderen kwam. Maar , ach dierbaarste bloedt-borg ! gy , die uwe bebloede armen aan 't hout des Kruisses uitgebreidt hebt , als of gy daar door hadt willen toeroepen : *Komt herwaarts tot my, alle die vermoeit en belast zyt, ik zal u ruste geven* ; laat het bloedt van uwe verdiensten ons reinigen van het bloedt onzer zonden. Heer ! gy zyt een harten-kenner , en kent dierhalven onder ons , die u liefhebben : Zie

doch

doch hunne harten aan, die, zo zy konden, in plaats van tranen wel bloedt zouden ſchryen, wegens de zonden, die hun nog geſtadig aankleven; want wy weten, dat, waar de zonde magtig is, uwe genade nog oneindig meer vermogen heeft. Wy zyn arme Zondaren, en weten ons niet te helpen nog te redden, als door u, onzen voldoenenden borg. Stel u in 't midden tuſſchen uwen vertoornden Vader en ons, en zeg: *Laat dezé zielen niet in het verderf dalen; ik heb een los-geldt gevonden.* ô Sterke *Leeuw uit de ſtamme Juda!* draag onze zonden weg, en werptze in den Oceaan van uwe oneindige barmhartigheidt, zo, dat haarer in eeuwigheidt niet meer gedagt worde. *Ontzondig ons met Yſop; dat wy rein worden: waſch ons dat wy ſneeuw-wit worden:* maak ons menſchen, die in uwe wegen wandelen. En wanneer wy eindelyk door het dal der ſchaduwe des doots treden, laat de verderf Engel onze deuren voorbygaan, en laten uwe wonden onze ſchuil-en vry-plaats zyn; tot dat wy ook eens verſchynen onder de ſcharen, die haré klederen gereinigt hebben in het bloedt des Lams. Aldaar zullen wy u dienen voor uwen throon dagh en nacht, en eeuwiglyk loven. Amen. Onze Vader enz.

HET VAST TOEGEDRUKT LIEFDENS-ZEGEL VAN CHRISTUS BRUIDT, OP HET HART VAN HAREN BRUIDEGOM.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Joſua moeſt zyne ſchoenen uittrekken. Joſ. V. 14, 15.

IK ben de Vorſt van het heir des Heren: trek uwe ſchoenen af van uwe voeten, want de plaats, daar gy op ſtaat, is heilig. Dus lezen wy in het boek van Joſua. Hem verſcheen by Jericho een man / die voor 't krygs-heir ſtont / en een bloot zwaart in zyne handt hadt. Dezen vroeg hy / wie hy was? en kreeg ten antwoordt: Dat hy de Vorſt van 't heir des Heren was, met bevel daar neevens / de ſchoenen van zyne voeten af te trekken. Deze Vorſt was geenzints een menſch / maar een Engel, en wel de Aarts-Engel, Michaël, dat is / de Zone Godts / die gewoon was voor Iſraël heen te gaan / en ook aan Moſes in een brandenden braam-boſch verſchenen was. Door dezen

zen ongeſchapen Engel viel Joſua neder / en badt hem aan / met verlangen wachtende wat hy bevelen zou; 't welk was / de ſchoenen van zyne voeten af te trekken, tot een blyk van eerbiedt voor de Goddelyke tegenwoordigheidt op een geheiligde plaats.

Geliefden / alhoewel wy onder het nieuw Verbondt gene verſchyning van Jeſus Chriſtus te verwachten hebben / voor dat hy in de wolken des Hemels zal komen om te oordelen; wy konnen nochtans onze Chriſtelyke vergaderingen / inzonderheidt op den dag des Heren / een tydt en plaats zyner genadige tegenwoordigheidt noemen / wanneer en waar hy zich aan de harten der gelovigen wil vertonen / voornamelyk / wanneer zy by een komen / om het H. Avondtmaal tot gedachtenis zyner liefde te houden. Hand. I. 11.

Gelyk nu Joſua bevolen wierdt / zyne ſchoenen uit te trekken op de heilige plaats daar hy ſtont; even zo eiſcht ook Jeſus van ons / dat wy de ſchoenen van ydelheidt en alle waereldtſche gedachten zullen afleggen / en dat wy ons met geheiligden aandacht heel en al aan dat heilig werk overgeven / dat wy voor hebben. Een dien eyn de vallen wy neder met geboge knien onzer harten voor den Vorſt van het volk Godts / en bidden hem: „ Dat hy ons de genade wil „ verleenen / om nu alles af te leggen / wat ons hinderlyk is: alle „ invallende / ydele / waereldtſche gedachten; om dat de plaats daar „ wy ſtaan / het verbondts-teken dat wy zien / en 't oogmerk waar „ toe wy tot zyne tafel naderen / heilig is: Dat wy voorts trooſtelyk leren / ſtichtelyk horen / en een zoete kalmte zyner liefde in onze zielen gewaar worden. Amen. Die tot des Heren Avondtmaal gaan moeten de ſchoenen van ydelheidt afleggen.

TEXT; HOGEL. VIII. vs. 6.

Zet my als een zegel op uw harte, als een zegel op uwen arm; want de liefde is ſterk als de doot, de yver is hardt als het graf: Hare kolen zyn vurige kolen, vlammen des Heren.

TWEDE INLEIDING.

Merkwaardig is het / dat wy lezen van den borſt-lap / dien Godt de Heer Moſes bevolen hadt te maken / van twaalf ſtenen, naar de namen der Kinderen Iſraëls, en dien de Hoge-prieſter Aäron op zyne borſt dragen moeſt, wanneer hy in 't Heiligdom diende. Gelyk alle plechtigheden des ouden Verbondts ſchaduwen waren van de toekomende goederen; zo was ook de kleding der Prieſteren een voorbeeldt op den eenwigen Hogen-prieſter, naar de ordening van Mel- Aarons Borſt lap. Exod. XXVIII.

chizédek. De goude Kroon betekende deszelfs Heiligheidt. De Rokvol ogen, dien hy aan hadt / gaf het getal der uitverkorenen te kennen / die Jesus als een sieraat zynen Vader voordraagt / zeggende:
Joh. XVII. 24. Vader, ik wil, dat daar ik ben, ook die by my zyn, die gy my gegeven hebt, op dat zy myne Heerlykheidt mogen aanschouwen. Dus verbeeldde ook de borst-lap, dien hy droeg / de menigte der gelovigen / die Godt / als een duur gekocht kleinoot / op 't zorgvuldigst bewaart. Maar dat deze lap met stenen op de borst hing / gaf te verstaan / dat de ware gelovigen / die hun licht helder schynen laten / Jesus aan 't harte liggen / dat hy dagelyks aan hun denkt / en in zyn Hoogpriesterlyk gebedt hen zynen hemelschen Vader voordraagt; maar dat hy hun zyne burige liefde in genade / zyne bescherminge en onderhoudinge betuigt. Dit is het / 't geen de geestelyke Bruidt in de woorden van onzen Text bidt / wanneer zy zegt: ZET MY ALS EEN ZEGEL OP UW HARTE, ALS EEN ZEGEL OP UWEN ARM, enz. Wy vinden hier in: een vurig liefdens-verlangen van de Geestelyke Bruidt, naar de liefde van haren zielen-Bruidegom, Jesus Christus.

Om dit wel te betrachten / gelieven myne waarde Toehoorders alle behoorlyke aandacht te verlenen.

„ Maar gy, ô ware Hoge-priester naar de ordeninge van Mel-
„ chizédek! wees onzer indagtig in 't hoge Heiligdom des Hemels,
„ en zendt ons uwen Geest tot een onderpandt nederwaarts in onze
„ harten, die naar u verlangen; op dat hy met onzen Geest getui-
„ ge, dat wy Godts Kinderen zyn. Amen.

VERKLARING.

Waar het hart vol van is / daar loopt de mondt van over. Daarom voert de verliefde Bruidt van Christus ook geestelyke verliefde redenen in onzen Text / die uit twee deelen bestaat; want hier vinden wy

Afdeeling.
(1) Een bede en begeerte van de Bruidt: Zet my als een zegel op uw harte, als een zegel op uwen arm.
(2) De oorzaak van deze bede: Want de liefde is sterk als de doot, enz.

In de Bede begeert zy / voor eerst: dat zy als een zegel op het harte van haren Bruidegom Jesus Christus gezet mogt worden. En ten anderen: Dat zy als een zegel op zynen arm mogt zyn.

Hoedanig de Bruidt een zegel hares

Wanneer zy begeert een zegel te zyn / doelt zy op de eigenschappen van een zegel. Een zegel wordt gemakkelyk op wasch gedrukt; dus moeten wy ook willig zyn om Jesus aan te nemen / als den grondt

grondt onzer Zaligheidt. Want / niemant kan een ander Fondament leggen, dan 't geen gelegt is, 't welk is Jeſus Chriſtus. Gelijk een zegel ietz bevestigt en toesluit; zo wenscht de Bruidt / dat zy in de beschermingh van Chriſtus mag gesloten zyn. Zy geeft zich geheel over aan hem / die haar zo bewaart / dat zonder den wille van haren Vader niet een hair van haar hooft op de aarde kan vallen. Gelijk men een zegel opbreekt / om den inhout van een Brief te lezen; zo stelt zich de Bruidt in handen van haren Jeſus / op dat dezelve haar hart opene / en daar de oprechte liefde zie / die zy hem toedraagt / vaststellende met Petrus: Heer! gy weet alle dingen: gy weet dat ik u liefhebbe. Gelijk men aan een zegel kent / van wien de Brief komt; zo wenscht de Bruidt om zulke ken-teekenen van liefde en geloof / aan welke Jeſus haar kennen kan. Daarom zegt Paulus: Het vaste fondament Godts staat, hebbende dezen Zegel: De Here kent de genen, die de zyne zyn. Gelijk men een zegel-ring aan den vinger dragende / altyt voor ogen heeft; zo bidt de Bruidt / dat Jeſus haar ook in gedachten will houden; 't geen hy haar ook door de Propheten beloofde / wanneer hy zeide: Kan ook een vrouw haares zuigelings vergeten, dat zy haar niet ontferme over den Zone haares buiks? of schoon deze vergate, zo zal ik doch uwer niet vergeten; Ziet! ik hebbe u in de beide handt-palmen gegraveert.

Bruidegoms is. 1 Cor. III. 11. Matth. X. 29, 30. Joh. XXI. 17. 2 Tim. II. 19. Jeſ. XLIX. 15, 16.

Hoe zy een harte zegel van hem is.

Maar als zy zegt / dat Jeſus haar als een zegel op zyn hart drukke / zo verzoekt ze de allerteederste liefde van hem. Want het hart is een zinne-beeldt van de liefde, en wat men bemint / drukt men en draagt men in 't harte. Daarom vertoont zich deze geestelijke Bruidegom in de Openbaringe van Joannes / als een gouden Gordel aan de borsten hebbende / met welke hy het kleedt / dat hy aan hadt / aan zijn harte toebondt; om daar mede te kennen te geven / dat de gelovigen hem aan 't harte liggen. Dat nu Jeſus zijne uitverkorene lief heeft / blijkt / om dat hy hen van alle eeuwigheidt heeft aangenomen; dat hy in 't Oude Testament / na den tydt der belofte / dikwils als de Engel des verbondts is verscheenen; en dat hy in de volheidt des tijdts zich tot de doot toe vernedert heeft / en als nog in den Hemel onze voorspraak is. Maar het woordt zegel wordt hier herhaalt / en gezegt / Zet my als een zegel op uwen arm. In deze herhalinge / wordt dit woordt genomen voor een heerlijk Juweel of Kleinoot. Van outs was het de gewoonte onder de Joden / dat zy diergelijke kleinodien / als oor en arm-ringen, droegen. Gelijk nu zo een Juweel duur en kostelijk was / zo dierbaar zijn ook de Gelovigen in de ogen van hunne Heilandt; want zeker / wat men verkregen heeft, niet met goudt of zilver, maar met eigen bloede, niet van veel waarde gehouden worden. Dit heeft Jeſus gedaan. Gelijk zo een arm-ring of arm-bandt een sieraat was; zo zyn

Hoe zy een arm zegel, arm-bandt of arm-ring is. Openb. I. 13. Hand. XX. 28.

ook

ook de gelovigen een ſieraat vooz hunnen Zaligmaker. Dit ſieraat wozdt ook een Koninklyke Kroon genoemt: Gaat uit en aanſchouwt gy Dochteren Zions, den Koning Salomo, met de Krone, waar mede hem zyne moeder kroonde, op den dagh zyner bruiloft, en op den dagh der vreugde zyns harten. Hier wozdt het vergeleken bp een ſierlyken arm-bandt, waar mede de Koning in zyne ſchoonheidt pzonkt / alzo aan hem / de Koning over Zion / den Berg van Godts heiligheidt / de Heidenen tot een erfdeel, en de einden der aarde tot een bezittinge gegeven zyn. Gelyk dat gene / welk men tot een ſieraat dzaagt / niet van anderen geleent moet zyn / maar den dzager of dzaagſter in eigendom behoozt toe te komen; zo zyn de vzomen een eigendom van Chziſtus / als die daar zegt: Myne ſchapen horen myne ſtemme, en ik kenne dezelve, en zy volgen my; en ik geve haar het eeuwig leven. Gelyk een kleinoot wel bewaart wozdt dat het niet verloren raakt / en onbeſchadigt blyft; zo beſchermt en bewaart Chziſtus ook zyne gemeente tegens alle geeſtelyke en lichamelyke vpanden / tot zyne ere en hunne Zaligheidt. Hier van toonde hy een voozbeeldt vooz Jericho / toen die Stadt belegert wierdt / en hy vooz zyn volk / als een Vozſt van 't Heir des Heren ſtont. Daarom wozden de Gelovigen ook by Schapen vergeleken / en by een oog-appel: Wie deze aanraakt, raakt zynen oog-appel aan.

Hoog. III. 11.
Pſ. II. 8.
Joh. X. 27, 28.
Joſ. V. 13.
Joh. X.
Zach. II. 8.

Waarom zy een arm ſieraat zyn wil.

Maar 't is merkwaardig / dat de Bzuidt als een kleinoot of ſieraat aan den arm wil zyn / en dit geeft ſtoffe tot zoete bedenkinge. De arm is een zinne-beeldt van magt of kzacht / waar dooz iemant overwint en triomfeert. De Bzuidt verlaat zich niet op haar eige magt / maar op die van hem / wiens naam is: Wonderlyk, raadt, ſterke Godt, Vader der eeuwigheidt, Vrede-vorſt. Behalven dit heeft zy het vertrouwen / dat hy haar niet alleen wel bewaren zal / als iets dat men in zyne armen houdt: maar dat hy haar ook braaf zal doen overwinnen over alle hare vpanden en vervolgers. Dus overwon deze Heldt dooz Moſes tegens Pharao. Dus overwon hy tegen Duivel en Hel / toen hy de gevankenis gevankelyk voerde. Dus heeft hy overwonnen tegens de Heidenen met enen yzeren Scepter. Dus heeft hy overwonnen tegen den Antichziſt / toen hy zyn volk uit Babel bzagt. Dus zal hy verder overwinnen / wanneer de Koninkryken onzes Godts, en de magt zynes Chriſtus zullen zyn; en eindelyk / wanneer hy zyn volk eens in de ruſte des Hemelſchen Canaans bzengen zal.

Jeſ. IX. 5.
Exod. X.
Pſ. LXVIII. 19.
Pſ. II. 9.
Openb. XII. 10.

Maar hoozt / wat de oozaak was / waarom de Bzuidt zo gaarn een zegel op 't hart van haren Bzuidegom / en een Juweel aan zynen arm wil zyn. Voelde zy op aardſche ſchatte? tzachtte zy met hem te heerſchen? of zocht zy waereldts eige-belang? ô Neen; haar reden is: Uwe liefde is ſterk als de doot.

Dog

Hoe de liefde van Jeſus zo ſterk is als de doot.

Dog / hoe kan dit wezen / dat de liefde / die enkel leven is / zo erk als de doot genoemt kan wozden? Zy / die 't zoetſte / en de oot die 't ſchrikkelykſte is. Hoe konnen zulke twe ongelyke met alkander vergeleken wozden?

De Bruidt vergelykt de liefde van Jeſus haren Bruidegom / niet iet de onmagt des doodts / nog het leven van die liefde / met de leloosheidt die in de doot is; maar zy wil zeggen / gelyk de doot eeſter is / en zich niet kzeunt aan de beſte middelen uit den Apoheek; gelyk de doot de magtigſte Helden overwint; gelyk hare pyn door de dikſte harnaſſen dzingen / zo dat geen ſchildt die kan afeeren / geen zwaart te rug dzyven / en geen veſting / hoe ſterk ook / e doot kan buiten ſluiten / maar die overal doordzingt / en zelfs zulken 't ſtof ter nederlegt / door welker dapperheidt de waereldt zidderen oeft; zo doordringent en krachtig is ook de liefde van Jeſus. 't Das veel / dat een kleine David een gzoten Goliath nedervelde; maar : was meer / dat Jeſus zich met den helſchen Goliath in ſtrydt beaf. 't Was veel / dat de Zone Iſai den geharnaſten vyandt overvon; maar 't was meer / dat de Zone Davids den ſterk-gewapenen ontwapende. 't Was veel / dat een Simſon de ſteun-pilaren van en huis om ver rukte; maar 't was meer / dat Jeſus de gzondt-zuin en poozten der Helle beſtozmde. 't Was veel / dat Simſon de keng en banden / als dzaatjes van een kroh; maar 't was meer / at Jeſus de banden der helle / en de ketenen der duiſterniſſe los maakt. 't Was veel / dat Simſon zyne handt een Leeuw in den bek ſtak / n hem als een bokje verſcheurde; maar 't was meer / dat de Leeuw it de ſtamme Juda den helſchen Leeuw overwon / en hem den roof ntnam Ziet / dit alles kwam van de liefde / die hy zyne Geeſtelyke Bruidt toedzoeg. Mag dat dan niet wel heten / uwe liefde is erk als de doodt? Ja / zyne liefde was nog ſterker als de doot / wyl o des doots bitterheidt verachtte. De vervloekte doot des kruisgs / het afgrypſelyk Golgotha / dat angſtig Gethſemane / de ſmaelyke geeſſelingen / en alle pynen en wzeetheden / konden niet beletten / at Jeſus / den bozgtogt / dien hy op zich genomen hadt / volbzagt. De liefde tot zyne uitverkorenen was zo krachtig / dat hy de doot elfs / om hunnent wille niet ſchzoomde. Mag dat niet wel te regt eten: uwe liefde is ſterk als de doodt? Geen boeyen nog banden / een geeſſeling nog pyniging / geen vuur nog zwaart / geen tanden an wilde dieren / nog de pſſelykſte wzeedtheden / hunnen der Marlaren liefde tot Jeſus uitblusſchen / of beletten dat zy de waarheidt et hun bloedt verzegelen. Mag daar van dan ook niet wel gezegt oozden / de liefde is ſterk als de doot?

Wat de yver van Chriſtus is.

De Bruidt verheft en pzyſt ook den yver van haren Bruidegom. nder andere Goddelyke eigenſchappen / is de Heiligheidt niet de min-

ste / als welke alles afkeert wat zyne ere zou konnen krenken. Daar-
Nahum I. 2. om wordt hy ook een yverig Godt genoemt. De yver van Jesus
komt hier van daan / namelyk / dat hy zich aan zyne gelovigen / als
zyne Bruidt / verlooft heeft in eeuwigheidt / en daarom niet lyden kan /
dat zich een ander voor mede vryer / overspeeler en huwelykschender
opwerpt / voorgevende / dat hy het hooft der Kerke is.

Hoe dezelve zo hardt is als 't graf. Deze yver noemt de Bruidt hardt (dat is vast of sterk) als het graf.
Luthers overzetting heeft / als de Helle; want het grondt-woordt
Scheol betekent zo wel het een / als het ander. Een graf besluit in
een enge plaatze / welke de waereldt haast te klein was: het verslindt
zonder genade de beste schoonheden / en bedekt de bloeienste jeugt met
Prov. XXX. 15, 16. stof. Het wordt nimmer verzadigt, en heeft altyt honger! schoon
oorlog / pest en dure tyden / mensch[illegible] getal nedervellen. Ne-
men wy het gemelde grondt-woordt Scheol voor de eigentlyke Hel, zo
is die ook hardt / vast en sterk genoeg. Want gelyk de Satan een
sterk-gewapende is / zo heeft hy ook zyne woninge op het sterkste be-
bolwerkt. Koningen en Krygshelden / die de sterkste steden kunnen
overwinnen / moeten van de Hel afblyven. De yver van Jesus is
vaster en sterker als het graf: welkers banden hy verbrak. Het graf
kon hem niet houden / maar hy kwam daar weder uit te voorschyn /
Luc. XXIV. 32. om de liefde tot zyne bruidt / die hy op den wegh naar Emmaus be-
tuigde / toen het harte der Discipelen in hun brandde; en in den
hof toen Maria hem op zyne vriendelyke aanspraak met een aange-
Joh. XX. naam Rabboni begroette. Ook was de yver van onzen Heilandt ster-
Eph. IV. 8. ker als de Hel; want die mag noch zo vast en wel voorzien zyn / hy
nam de gevangkenis gevangen. 't Was een grote zaak / dat Simson
de Stadts poorten wegdroeg; maar 't was nog vry groter / dat Je-
1 Cor. XV. 55. sus de poorten der Helle overwon / en dus zeggen kon: Doot! waar
is uwe prikkel? Hel! waar is uwe overwinning?

Hoe de liefde van Christus een vuur of vurige kolen is. Hare kolen zyn vurige kolen, vlammen des Heren. Zeer aartig
en nadrukkelyk wordt de liefde hier by vurige kolen en vlammen ver-
geleken. Want gelyk de hitte van een vurige kool / (volgens de aan-
merkinge der Natuurkundigen) uit een over sterke beweging van de-
len bestaat; zo is ook de liefde van Christus gestadig in een krach-
tige beweginge. 't Was een grote vuur-gloedt in den oven van
Dan. III. Nebucadnezar / waar in die drie mannen onbeschadigt bleven / maar
de klederen hunner vyanden / die hunnen ondergang zochten / ge-
zengt wierden. Dus omringt en bewaart de liefde van Christus de
gelovigen / maar beschadigt in tegendeel hunne vyanden. Nog meer:
Hoe zy een vlam des Heren is. die liefde wordt vergeleken by vlammen / en wel by vlammen
des Heren. Wanneer de Hebreën iets vergroten willen / zyn zy ge-
woon het woordt Here of Godt daar by te voegen; by voorbeeldt:
Jon. III. 3. Ninive werdt een Stadt Godts genoemt / dat is / een grote Stadt.

De

e Cederen van Libanon heten Cederen Godts, dat is / zeer Ps. LXXX.
ige. In dien zin / als hier gesprooken wordt van vlammen des 11.
eren, zegt dit zo veel als zeer grote vlammen. Of mogelijk hau
alomon wel op het heilig vuur gedoelt hebben / 't geen dagh en nacht
het Altaar in den Tempel brandde. Ook konnen het Vlammen
s Heren genoemt worden / om dat hy / van wien gesprooken wordt /
ware Jehova de Here onze gerechtigheidt is. Gelijk nu een vlam, Jerem.
hoon men se soekt te doven / altyt weder te voorschyn komt / waar XXIII. 6.
maar de minste lucht en opening vindt; zo was de liefde van Je-
s ook. Toen Herodes deze in zyne hintsheidt brandende liefor-
am te Bethlehem zocht uit te blussen / maar zulx niet te weeg kon
engen / hoe veel kinderen bloedt hy ook vergoot / haar die vlam in
gister uit. De Phariseën en Schrift-geleerden deden ook hun best
n deze vlam van liefde haar kracht te benemen; maar 't was te
rgeefs. De gehele Raadt / gevoegt met Pontius Pilatus / zocht
aar te dempen: maar sy wierdt daar door in tegendeel nog meer
ntstoken / zo dat sy daar na te heviger brandde / en zelfs de heilige
tadt verslondt. Gelyk de vlammen des Heren dagh en nacht op
e Altaar gevonden wierden / en het offer verteerden; zo liet Jesus
h ook door 't vuur der liefde verteren als een offer van een liefly-
en reuk. Gelyk het Paasch-lam aan 't vuur gebraden wierdt; zo
ierdt ook het ware Paasch-lam / door het vuur der liefde / tot een
etlige ziele spyze voor zyne Gelovigen bereidt. Gelyk een vlam uit
n vonkje kan ontstaan / en daar na zich wydt en breet rontom
ersyreit; dus was het vuur der liefde in 't eerst een kleine en ver-
chtelyke vlam / die in Canaän begon / maar daar na onder de Hei-
nen uitbrak / alle omleggende landen met den Geest Godts aan-
ekende.

Gelyk een snel-brandende vlam het hardste Metaal doet smelten /
t deedt ook de liefde van Jesus de stale harten der Heidenen smel-
n; en de woeste Volken / die door geen mensch gedwongen konden
worden / lieten zich week en gedwee maken door die selve liefde. Ge-
lyk een vlam door hare hitte zulken beschadigt / die haar voortgang
etten te stuiten; zo hebben ook reets vele / die deze liefde in haren
op getragt hebben te verhinderen / vurige kolen op hunne hoofden
ekregen; en dit zal eindelijk nog meer vervult worden / wanneer
e Satan en het Beest geworpen zullen worden in den poel, die van Openb.
uur en zwavel brandt. Siet / myne geliefden / wellke zoete en rede- XIX. 20.
e liefde / die Jesus Christus / als de schoonste en dierbaarste onder de
enschen-kinderen / zyne Geestelijke Bruidt toe draagt; die hem daar
n tegen ook hartelijk bemint / en in zyne gemeenschap al haar vreug-
e en vergenoeginge soekt.

Wilt gy dat ik u de gehele liefde geschiedenis verhalen zal / hoort De Raadt des vredes

van de eeuwige liefde.

met aandagt / dan zal ik u zeggen / wat deze onuitſprekelijke groote liefde in den eeuwigen Raadt des vredes beſloten heeft / hoe het Raadsbeſluit is uitgevoert / hoe wy by deze uitvoerige arm / blindt en naakt zyn bevonden / en hoe Godt met ons een geeſtelyk liefdeverbondt gemaakt heeft / dat ſterker als de doot / harder en vaſter als graf of de Hel / en vuriger als de vlammen des Heren is.

De alleen wyze en in alle deugden hoogſt volmaakte Godt / hadt beſloten zyne deugden te openbaren / en den rykdom zyner Goddelyke volmaaktheden den menſchen kinderen bekent te maken. Daarom zag hy ons aan / toen wy nog in ons bloedt lagen / en zondt zyne dienaren / die den armen Zondaar uit zynen naam kwamen

Hoſ. II, 18, 11.

zeggen: Ik zal u my ondertrouwen in eeuwigheidt; ja, ik zal u my ondertrouwen in gerechtigheidt en in gerichte, en in goedertierenheidt en in barmhartigheden. En ik zal u my ondertrouwen in gelove, en gy zult den Here kennen. Dat is / ik zal u door myne gehoorzaamheidt en genoegdoeninge / de volkomen gerechtigheidt verwerven en toe-eigenen: In 't gerichte zal ik u beſchutten tegen uwe vyanden: In genade zal ik uwe ziel met allerlei geeſtelyke en lichaamelyke weldaden overſtroomen: Ja / in gelove zal ik met u / ô Zondaar! my verloven. En op dat gy zien zult / hoe lief ik u heb / zo zal ik den Choon myns Hemelſchen Vaders verlaten / tot u in een arme gedaante komen / en u van de eeuwige doot / die gy verdient hadt / door myne doot verloſſen. Hier voor eiſch ik niets anders als uw harte / dat zult gy my geven / en dat zal ik bereiden tot een woninge voor my. Door myne liefde / zult gy my weder liefhebben: Door myn lyden / zult gy in my gelovigen / en dat lyden u toe-eigenen. Dit zal my een teken zyn / dat gy my oprecht bemint; en wanneer gy 't pant en zegel uweg geloofs hebt / zult gy 't eeuwige leven genieten.

Hier op valt de arme Zondaar dezen zynen borg in ootmoedigheidt te voet / dankt hem voor de onverdiende liefde / en zegt: „ Myn „ Heer / en myn Godt! Ik gelove van harte; maar kom myn „ zwak geloof te hulpe. Verroor u niet / ô Jeſus! waardeſte Bruidegom / dat myne beviekte ziel / die zo vol onreinigheidt is / recht „ toe op uw onbevlekt harte aangaat; want ik weet dat in 't heel„ al geen trouwer hart te vinden is. Zonder harte kan ik niet le„ ven / en op myn harte kan ik niet vertzouwen; dierhalven „ heb ik uw harte moeten nemen / op dat ik een hart by my „ hadt / waar op het myne zich zou kunnen verlaten / in leven en in „ ſterven. Ben ik uwe Bruidt / gelyk gy my onwaardige gelieft te „ noemen / zo kan ik zonder uw harte niet duren. Noodt zo wel „ als liefde zal my dezen roof wel ontſchuldigen. Want dewyl myn „ hart onrein is / ben ik genoodtzaakt een ander te zoeken daar alle

„ zui-

„ zuiverheidt in woont. Alle wateren van de Jordane / en al het
„ nat van den groten Oceaan / van het een einde der Aarde tot aan
„ het ander / zijn niet bequaam de onreinigheidt mijnes harte af te
„ waſſchen; maar uw bloedt / ô dierbaarſte Bruidegom mijner ziele /
„ moet het doen.

„ Daarom vergun mij / dat ik mijne ogen / die ik tot nog toe
„ door overweginge mijner ſnode onwaardigheidt nedergeſlagen hadt /
„ weder opheffen / en u / mijnen Godt en bloedt-bruidegom /
„ daar mede aanſchouwen mag: Ik zie uwe heilige borſt met
„ een ſpeer geopent / en daar in uw harte / ja laat ik zeggen het
„ mijne; want door mij zijt gij verwont / door mij zijt gij ge-
„ martelt / en door mij zijt gij begraven / en door mij zijt gij we-
„ der opgeſtaan. Laten dierhalven deze wonden ene genezing zijn
„ van de wonden / die mijne zonden veroorzaakt hadden. Gun mij
„ een hoekje in uw harte / wijl gij geen boetvaardigen Zondaar daar
„ van uitſluit; op dat ik daar zo zeker en beſchut mag zijn voor al-
„ le mijne geeſtelijke vpanden / gelijk een kindt in den ſchoot zijner
„ moeder. Ik zie in 't gelove / hoe gij aan het Kruis hangt / en hoe
„ uw hart / zo wel van buiten / met onuitſprekelijke tormenten /
„ als van binnen met Hellen-angſt geplaagt is geweeſt. Dit al-
„ les hebt gij / ô bloedt-bruidegom! voor mij geleden en uitgeſtaan;
„ dit geloof ik van harten / en hope op uwe oneindige goedtheidt.

„ Billijk neem ik toevlucht tot uw harte / wijl ik mijnen
„ naam daar in ook leze. Daar wil ik leven en ſterven: Daar
„ wenſch ik altijt in liefde te blijven / alwaar ik de eerſte en voornaam-
„ ſte vlammen der liefde / de hoop en het gedult ontfangen hebbe.
„ Laat vijf menigte van rampen en droefheden komen: laat het en-
„ kel kruis regenen / indien 't ſlechts uwe wil is: laten verzoekin-
„ gen bejegenen / ja / laat die ſchijnheilijke al-verſlinder / de doot / mij
„ aanvallen; in uw harte zal ik mij geruſt onthouden als in een
„ ſchoot / die mij wel bewaart. Want / mijn Godt / mijn bloedt-
„ bruidegom / mijn Heilandt / mijn Verloſſer / mijn dierbaarſte ſchat
„ in Hemel en op Aarde / mijne vreugde in lijden / mijne beſcherming
„ in gevaren / mijne trooſt in droefheidt / en mijn herte-luſt! ik ben
„ de uwe / en gij zijt de mijne. Is leef ik / u ſterf ik / u ben ik doot
„ en levendig.

TOEPASSING.

Als nu de liefde / die Jeſus voor zijn Bruidt gehadt heeft / ſterker als de doot / vaſter als de Hel / en vuriger als kolen en vlammen des Heren; zo volgt daar uit / dat de liefde / die de Bruidt daar tegen

Men moet de liefde van Jeſus met een

yverige weder-liefde ver-gelden.

tegen hoor haren zielen-bruidegom dragen moet / ook zo dient te wezen. De ene liefde, zegt men, is de andere waardig; derhalven is 't niet meer als billijk / wyl Jesus ons zo lief gehadt heeft / dat wy hem onze weder liefde ook betuigen. Dit deedt de Bruidt van Chri-

Hogel. V. 8. stus tot de Dochteren Jeruzalems zeggen: Ik bezweer u, indien gy mynen lieften vindt, wat zult gy hem aanzeggen? Dat ik krank ben van liefde. En hoe zou een kindt Godts niet innerlijk en geestelijk op Jesus Christus verlieft moeten zyn / wanneer hy dezelfs

Col. II. 9. volmaaktheidt en schoonheidt overweegt? Want in hem woont al de volheidt der Godtheidt lichamelyk. Gelijk een menigte brandende lichten in 't duister / een schoon Paleis te aanzienelijker maakt; zo verhezelden de menigte der Godtdelijke deugden en eigenschappen de glorie en heerlijkheidt van Jesus / en dit doet niet minder de in hem lighamelijk woonende volheidt der Godtheidt. Hy is eeuwig / onveranderlijk / oneindig / overaltegenwoordig / alwetende / heilig / en al-

Hebr. I. 3. magtig; ja een uitgedrukt beeldt zynes Hemelschen Vaders.

Denken wy aan zyne menschheidt, zo is niet alleen aan hem waar

Ps. XLV. 3. gewoorden / wat David van hem voorzegt hadt: Dat hy veel schoner zou zyn dan de menschen-kinderen; (Gelijk dan ook de al-oude geschiedt-schryver Nicephorus de schoone gedaante van Jesus Christus verhaalt.) Maar ook was hy naar die zelve menschheidt volmaakt / heilig en rechtvaardig. In zyn verstandt blonk een Goddelijke wysheidt. De voortrapte en fynste wagen wist hy zo vermuftig / kas / en wysselijk te beantwoorden / dat alle de Schrift-geleerden door hem te schande gemaakt wierden. Zyne leer was overtuigende / en tot oeffeninge der Godtzaligheidt geschikt: Zyn leven was onberispelijk: Zyne wonder-werken waren Goddelijk.

Beschouwen wy verder zyn Middelaars-ampt, wy vinden hem ook beminnens-waardig / als onzen Koning, Profeet en Hoge-priester. Van gelijken is hy beminnelijk door zyn Euangelium / die zoete / blyde / en aangenaame boodtschap. Is dat niet een groote vriendelijkheit des

Luc. XIX. 10. Heren / dat hy 't verlorene zoekt / en te regte brengt? Want de Zone des menschen is gekomen, om te zoeken en zalig te maken dat verloren was. Is dat niet een groote liefde van hem / wanneer hy

Hoogl. V. 1. roept: Komt herwaarts tot my alle, gy die vermoeit en belast zyt, ik zal u ruste geven; en als hy zegt / Eet vrienden, drinkt en wordt

Ps. XXXIV. 9. dronken, ô liefste! als mede: Smaakt en ziet dat de Here goet is.

Joh. XIV. 21. Beminт hem derhalven wederom boven alles; want zo iemant my lief heeft, (zyn zyne woorden) hy zal van mynen Vader gelieft worden, en ik zal hem liefhebben en my zelven aan hem openbaren. Heeft Jesus ons lief gehadt / toen wy nog zyne vyanden waren; zouden wy hem dan niet liefhebben nu hy onze vriendt is? Heeft hy ons lief gehadt tot de doot toe; zouden wy hem niet weder liefheb-

ben

hen tot het eeuwig leven ? In hem is doch alle volheidt, zo dat wy daar uit genade voor genade konnen ontfangen. Hy is het waarachtig licht : Hy is de Zonne der gerechtigheidt : Hy geeft ſpyze en drank tot het eeuwige leven. Joh. I. 16. Joh. I. 9. Mal. IV. 2. Joh. VI. 54.

Gy moet hem niet alleen Ere aandoen met uwe liefde / maar gy moet ook in een waar Geloof tot hem komen. Dit gy geeſtelyk kranк / hy wil uwe Geneeſ-meeſter zyn ; Die gezondt zyn hebben den Medicyn-meeſter niet van noden, maar die ziek zyn. Hy is de geeſtelyke Samaritaan, die wyn en oly in de wonden giet. Dit gy zwak / gaat maar tot hem / als tot eenen die alleen u helpen kan / en bidt / met de Apoſtelen : Here ! vermeerder ons Gelove. Houd u als ſchaapjes by hem / die uwen Herder is. Wy ontfangen Jeſus door t Gelove. Matth. IX. 12. Luc. X. 34. Luc. XVII. 5.

Wenſcht gy voorts / dat Jeſus u zo zal op zyn harte zetten / geſyk de Bruidt verzoekt dat haar geſchieden mag / zo zet alvorens uw harte op hem. Dit wordt te weeg gebragt door 't gehoor van Godts Heilig Woordt. Laten de Leer-redenen / die daar uit tot u geſchieden / als een zegel / en uwe harten als waſch zyn / op dat alle heilzame waarheden daar in een diepen indruk mogen maken. Laat het woordt der vermaninge u regt ter harten gaan ; Behoudt het met Maria / en laat Chriſtus u een voorbeeldt zyn / om hem naar uw vermogen / in wysheidt / heiligheidt / liefde / zachtmoedigheidt / en geduldt na te volgen. Zegt altyt by u zelven : „ Heer ! gy hebt de woorden des leevens : Als ik van u en uwe liefde hoor ſpreken / die gy my armen Zondaar toedraagt / zo brant myn hart van vreugde. „ Ik bedenk dat geſtadig / en dat niets my meer vermaken als alle „ blyſchap van de waereldt. Myn luſt is / dat ik u mag navolgen / „ en in een godtzaligen wandel u gelykformig worden : als dan geniet myne ziel een zoete ruſte. Wanneer het my qualyk gaat / zo troost my uw voorbeeldt van gedult ; gy / die in al uw lyden uwen mondt niet opdeedt. Wanneer de waereldt my om uwent wille vervolgt / zo denk ik altyt / hoe vele vervolgingen gy voor my hebt moeten uitſtaan. Indien ik dan uw kruis nadrage / zo zal ik de „ ere hebben van uw diſcipel en navolger te mogen heten. Wie Jeſus lief heeft, hoort gaarn zyn Woordt. Joh. VI. 68.

Inzonderheidt gy / Gelovigen / die nu tot des Heren Avondtmaal gaat / tracht gy uwe harten op Jeſus te zetten. Want hier ziet gy de heilige Bondt-teekenen / die uwe Heilandt als een zegel op uwe harten wil drukken. Het zegel van 't gezegent Broodt zal uwe zielen verzegelen en verzekeren / dat Jeſus zyn lichaam voor u heeft laten breken tot vergevinge der zonden ; en 't zegel van den gezegenden wyn zal u op die zelve wyze verzekeren / dat hy zyn dierbaar Bloedt voor u vergoten heeft. Die tot des Heren Avondtmaal gaan, moeten hun harte geheel aan Jeſus overgeven.

Zegt derhalven : „ Ach Here ! wat is myn hart / dat gy zo dierbaar kleinoot daar op drukken wilt ? Dit hart / vol zonde / dit ont-

„ aarde

„ aarde hart / zal dat uwe genade genieten ? Welke grote weldaade
„ geſchiedt my! Nu / wel aan dan / wyl gy my / o Jeſus! waar-
„ dig daar toe kent / zo leg ik myn harte in het uwe. O! dzuk doch
„ het zegel van uwe genade zo diep daar in / als mogelyk is / op dat
„ ik den Trooſt daar van gewaar werde. Dzuk'er ook het zegel van
„ uwe liefde in / en laat dat zo vaſt daar in gepzent blyven / dat niets
„ bequaam kan zyn het zelve daar uit te wiſſchen. Eindelyk zet doch /
„ o Here! het zegel van ſtantvaſtigheidt op myn harte / op dat ik u
„ nimmermeer ontrouw wozde: Laat de liefde vooz de waereldt het
„ nooit weder bzeken / maar laat het eeuwig vooz u ongeſchonden
„ blyven.

Gy geeft heden aan Jeſus uw harte over / 't geen gy giſteren van alle onreinigheidt der zonde gezuivert hebt / en gy belooft / dat het in 't toekomende niet meer een woning van voozbedachte zonden / maar een Tempel des H. Geeſtes / een woning van Jeſus Chziſtus / en een verblyf-plaats van alle Chziſtelyke deugden zyn zal. Maar gy weet wel / hoe zwak gy zyt om dusdanige gelofte na te komen. Hoe dikwils hebt gy belooft / de uitgebanne zonden geen ingang meer te geven / zonder dat gy 't gehouden hebt! Gy weet / wat aanlokzelen de waereldt heeft om u te verleiden / en hoe de Satan zyn beſt doet om het gereinigt harte weder met zonde te bezoedelen. Daarom bidt uwen Jeſus / dat hy u als een zegel op zynen arm wil zetten / dat is / dat hy u krachten wil verleenen / om te volbzengen / wat gy heden vooz Godt en zyne heilige Engelen belooft hebt / en ſpzeekt aldus:

„ O dierbaarſte Jeſus! u is myne zwakheidt wel bekent: gy weet /
„ hoe weinige krachten ik heb / om dit genade zegel / dat gy my nu
„ geeft / ongeſchonden op myn harte te bewaren; gy weet ook / met
„ hoe ſterke vyanden ? de waereldt / de Satan en myn eige vleeſch /
„ ik te ſtryden hebbe. Ach! zet my daarom niet alleen als een ze-
„ gel op uw herte, maar ook als een zegel op uwen arm, op dat
„ uwe Almagt my onderſteune / en uwe kracht / in myne zwakheidt
„ magtig zy. Dan zal ik dooz u komen uitvoeren / wat ik zonder
„ u niet vermag. Aan u geef ik nu weder op nieuw myn harte over.
„ Ach Godt! vervul het met de genade van ſtantvaſtigheidt / en
„ laat het nimmer van u afgerukt wozden. Laat het daar in als
„ een Rots zyn / waar op gy uwen Tempel bouwt / dien de Pooz-
„ ten der Helle nooit konnen overweldigen. Schoon dan de Satan
„ met zyne verzoekingen op my aandiel / en my aan uwe genade
„ zou willen doen twyffelen / ik ben nochtans getrooſt en geruſt / dat
2 Tim. II. 19. „ gy my als een zegel op uw harte hebt gezet. Het vaſte Fondament
„ Gods ſtaat, hebbende dezen zegel, De Here kent die genen, die
„ zyne zyn. Schoon de waereldt my hittiglyk vervolgt / zo zal dit
„ myn ſteun en hulp zyn / dat gy my als een zegel hebt gezet op

„ uwen

„ uwen arm ; Ik zal dan zeggen : Is Godt voor my, wie kan te-
„ gen my zyn ? En als eindelijk de doot met hare vervaarnissen op
„ my aanvalt / zo zal ik geen quaat vrezen, want gy zyt met my ; Ps. XXIII.
„ uwe stok en uwe staf vertroosten my. Ik weet dat uwe liefde 4.
veel sterker is als de doot. Laat Belial vry woeden / en laten de
banden der Helle my omvangen / ik ben dog gerust / dat uwe yver
veel te magtig is. Daarom / Doot waar is uw prikkel ? Hel- Rom. VIII.
le waar is uwe overwinning ? Ik ben verzekert, dat nog doot, nog 38, 39.
leven, nog Engelen, nog overheden, nog magten, nog tegenwoordige, nog toekomende dingen, nog hoogte, nog diepte, nog enig ander schepzel, my zal kunnen scheiden van de liefde Godts, welke is in Christus Jesus, onzen Here.

Druk my, Heer, dan in uw hart;
Zo zal lyden, leet nog smart,
My ooit van u kunnen scheiden.
Ik geef myn hart aan u geheel;
Zyt en blyf altydt myn deel,
Want gy zyt al myn verblyden.

GEBEDT.

ô Allerliefste en dierbaarste Jesus ! wy gaan dan op uw woordt tot de Tafel der genade, en bidden u hartelyk, laat hier mede vergeten en vergeven zyn, alles wat wy tot nog toe tegens u en onze Naasten begaan hebben : Ach ! trek doch onze harten van de waereldt en alle waereldtsche gedagten af, op dat niets ons in onzen aandagt store, maar wy, als voor uwen genaden-throon staande, onze harten aan 't uwe overgeven, en ons zelven verliezen in uwe grondeloze barmhartigheidt, gelyk een droppel in den groten Oceaan. Laat al onze bedenking en betrachting alleen op u, ô Heer, gevestigt zyn, en op de weldaden die gy ons in deze heilige maaltydt indachtig maken wilt. Waarlyk, dierbaarste bond-Godt ! uwe liefde is sterker als de doot, want de doot was niet magtig om u, die de Vorst des levens zyt, af te houden van de liefde, die gy voor ons onwaardige hadt. Ach ! laten wy dan tot dankbare erkentenisse een nieuw leven beginnen, en den ouden Adam heel en al afleggen. Laat door uwe genade ook onze liefde tot u sterker als de doot zyn, en geef ons de zoete voorsmaak uwer liefde, dien gy zo vele Heiligen gegeven, en hen daar door bequaam gemaakt hebt, om ter liefde van u de zwaarste martel-doot uit te staan. Uwe yver is hardt en vurig; daarom bewaar ons, Here, dat wy aan

niemant anders ons harte geven, in zo een mate van liefde, gelyk gy 't alleen voor u wilt hebben; maar dat wy u beminnen boven alles wat'er is. Ontſteek in onzer aller harten het vuur uwes H. Geeſtes, zo dat wy een yverig verlangen en een honger en dorſt naar uwe genade in ons beſpeuren. Here! gy kent ons harte: gy weet dat wy u liefhebben. Kom dan zoetſte Jeſus! Kom in de armen van die welke gy lief hebt. Kom doch, en laat onze zielen met de ryke goederen uwes huizes, en laat ons de zoetigheidt uwer liefde ſmaken. Kom, ach kom doch Here in genade! want naar u is ons vurig verlangen. Reinig ons harte met uw dierbaar bloedt. Verlicht het met licht uwer waarheidt. Vervul het met de genade uwes H. Geeſtes. Maak het kloekmoedig om de waereldt te verachten. Maak het zachtmoedig en gewillig om ook onze ergſte vyanden te vergeven. Maak het geduldig om alle verderwaardigheden te verdragen. Wees gy al onze harten luſt en vreugde, en laat ons in uwe genade leven en ſterven. Amen, Here Jeſus, Amen. Onze Vader, enz.

HET

HET ZOET GENOEGEN VAN EEN GELOVIGE ZIELE IN GODTS GENADE.

Na het Gebruyk des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Groot moet de bipſchap van Hagar geweeſt zijn / toen haar / in de doore woeſtijne omzwervende / door des Heren Engel een water-put getoont wierdt / met welks water zy zo wel haar eigen / als haar Soons leven behouden kon. De verquikte Hagar. Gen. XXI. 19.

Niet zonder reden mogen wy deze waereldt by een doore woeſtijne vergelijken / waar geen ander water van troost te vinden is; als 't geen ons 't Woord van den levendigen Godt geeft; zo dat David zelfs bekennen moeſt: Here, indien uwe Wet niet ware geweeſt al myne vermakinge, ik ware in mynen druk al lange vergaan. Ps. CXIX. 92. Om uit deze Godtdelijke bron water des levens te ſcheppen / en den Here voor de grote weldaadt / die hy heden aan onze zielen bewezen heeft / hartelijk te danken / zijn wy hy een vergadert. Doch / alzo wy wel weten / dat wy van ons zelven ten eenmaal onbequaam daar toe zijn / bidden wy den goeden Almagtigen Godt om den hylant zijnes Heiligen Geeſtes / alduſ in Geeſt en waarheidt ſpreekende. Onze Vader, enz.

9569954

TEXT; PSALM CXVI. vs. 7, 8, 9.

Myne ziele, keer weder tot uwe ruſte; want de Here heeft aan u wel gedaan. Want gy Here hebt myne ziele geredt van de doot, myne ogen van tranen, mynen voet voor aanſtoot. Ik zal wandelen voor het aangezichte des Heren, in den lande der levendigen.

TWEDE INLEIDING.

Wonderbare genezing, van enige zieken.

Zeer aanmerkelijk en verwonderenswaardig is de Koninklijke genezing van enige zieken / die van al oude tijden af / in Engelandt en Vranckrijk in gebruik is geweest. Namelijk / die een zekere quaale hebben / die men Konings-zeer noemt / worden voor den Koning gebragt / die daar op dan van zijnen Throon komt / en den lijder de handt op de plaatze der quale legt / zeggende: De Koning raakt u aan; Godt geneze u.

Hoewel het nog niet bewezen is / dat alle diergelijke lijders / door oplegginge der Koninklijke handt / aanſtonts genezen zijn; de ondervinding heeft nochtans geleert / dat sommige door dit middel zijn geholpen. De Natuurkundigen geven'er deze reden van / namelijk: Wanneer de Koning zich zo zeer vernedert / dat hy zijne arme onderdanen de handt op hun quaal legt / zulx zo grote ontroeringe in het bloedt der lijders veroorzaakt / dat het zelve daar door in een anders geſtelthеidt raakt / en het zeer dus weg blijft.

Wy zullen dat aan zijn plaatz laten; maar nemen daar uit aanleidinge tot Geeſtelijke gedagten.

De beſte Konings-hulpe. Jeſ. LXVI. 1.

De Sondaar is het / die met zo eene ziekte bezet is / die niemant genezen kan / als de Koning aller Koningen / wiens Throon de Hemel is, en die de Aarde tot een voetbank zyner voeten heeft.

Wy worden voor den Genade-Throon van dezen Koning gebragt / zo dikwils wy tot het H. Avondtmaal gaan. Daar geeft ons Jeſus Chriſtus dan door zijne Dienaren een genade geſchenk / en roert onze harten zodanig door een verborgene kracht / dat wy wel haaſt van de quale onzes gewetens genezen. Gelijk die lijders / daar wy zo even van ſpraken / wel te vreden zyn / als hunne ziekte genezen wordt / en zy nog een geſchenk daar toe ontfangen / zo vindt ook ons hart aan deze genade-tafel / alle gewenſcht genoegen / wanneer de Heer

Heer onze zielen goet doet; gelijk wy uit den voorgelezen Text zien, die ons gelegenheidt zal geven om te spreken/

Van het Geestelyk genoegen der ziele, spruitende uit de grote weldaden, die de Heer ons aan zyne genade-tafel bewyst.

Myne beminde Toehoorders gelieven ten dien einde aandachtige haeren te verleenen.

„ O Grote Koning der ere! die woont boven de Cherubynen, eni-
„ ge en beste Genees-meester van alle verwonde en bedrukte zielen!
„ Roer onzer aller harten door de Predikinge van uw heilig Woordt,
„ en genees onze zielen door uw dierbaar bloedt, zo zullen wy ge-
„ holpen zyn. Amen.

VERKLARING.

Seer gevoegelijk kan de gantsche lere des geloofs/ die een Christen nodig heeft te weten/ tot dese hooft-stukken gebragt worden; (1) Des menschen elende. (2) De Verlossing; en (3) De dankbaarheidt. Hoodtstukken der Christelyke lere.

Deze dese delen zijn niet alleen begrepen in de woorden van Paulus: Gy waart eertyts duisternis, maar nu zyt gy licht in den Here; wandelt als kinderen des lichts; Eph. V. 8.

Maar wy vinden die ook wy uitvoerig ontworpen in den CXVI Psalm. David hadt daar zynen elendigen staat voorgestelt met deze woorden: De banden des doots hadden Ps. CXVI. 3.
my omvangen, en de angsten der Helle hadden my getroffen: ik vondt benauwtheidt en droeffenisse. Daar na spraak hy van zijne verlossinge aldus: Maar ik riep den name des Heren aan, zeggende: Och Here! bevrydt myne ziele! De Here is genadig en rechtveerdig, en onze Godt is ontfermende. De Here bewaart de eenvoudigen: ik was uitgeteert, doch hy heeft my verlost. Eindelijk stelt hy in dien eigen Psalm zijne dankbaarheidt voor/ wanneer hy in onze Text woorden zegt: Myne ziele! keer weder tot uw ruste; want de Heer heeft aan u welgedaan. vs. 4, 5, &c. vs. 7.

In welke woorden hy zich

1. Opwekt tot een ware ziele-rust en dankbaarheidt voor Godts menigvuldige weldaden; en

2. Belooft die dankbaarheidt door een vroom leven te zullen betuigen.

Myne ziele, keer weder tot uwe ruste, zegt hy: David was wel te regt een bal van ongeluk geweest/ waar mede de Goddelyke voorzienigheidt hem wonderbaar gesleept hadt. Nu wierdt de vrome man van zyne vyanden vervolgt/ die niet minder magtig als Godtloos waren. Koning Saul was hem een sterke en quaadtaardige vyandt/ en de ontaarde Absolon een Sone der bitterheidt/ hem te zwaarder harte- De vervolgde Davidt.

leet verooꝛzakende/ dewijl hy zijn eige vleesch en bloedt was. Dan was hy als een gejaagde Hinde/ en moest van des Heren voorhoven verwijdert omzwerven. Dan wederom wierdt hy innerlijk geplaagt/ wanneer de bedzoefde gedachten zijne ziele nacht en dagh ontrusten/
Ps. XLII. 6. zo dat hy klaagde: Wat buigt gy u neder, ô myne ziele, en zyt onruſtig in my? Na zo veel uitgeſtane rampen en onheilen/ hoopt Godt hem eindelijk weder tot ruſte/ en daarom zeide hy: Myne ziele, keer weder tot uwe ruſte. Hy ſpreekt hier zyne ziele aan/ gelijk de ene vrient den anderen doet/ en verheugt zich over zijne verloſſinge. Even gelijk zulke/ die door de ongeſtuime Zee/ in ſtormen/ tuſſchen klippen/ en over zandt-banken gevaren hebbende/ en gelukkig in behoude haven gekomen/ tot malkander zeggen: Nu/ Godt dank! wy zijn dat gevaar ontkomen: dezen moeielijken togt hebben wy uitgeſtaan. Aldus was David ook door de baren van ongeluk gevaren. Sy waren met alle geweldt over zijn hooft geſlagen; en gelijk een Schip nu in de hoogte opgeheven/ dan weder in den afgrondt nedergeſtoꝛzdt woꝛzdt/ zo was hy ook zomtijts in de hoogte van een goede hope/ en op andere tijden weder in de laagte van alle doꝛzoefheidt en elenden. Maar eindelijk bꝛzagt Godt hem in de haven zijner ruſte; en daarom zegt hy tot zich zelven: Keer weder tot uwe ruſte. Hy doet hier als een Pelgrim of Reiziger/ die door boſſchen en wilderniſſen/ waar in Rovers met allerley verſchrikkende Dieren zich onthouden/ gelukkig ontkomen is/ en hoge bergen overgeklommen heeft/ ook dan zegt: Godt dank! dat gevaar is vooꝛzby: Die bergen ben ik over. Dus verheugde zich David mede/ dat hy door het duiſter dal des doots/ alwaar het boze rot hem omcingelt hadt/ hebbende moeten gaan/ onbeſchadigt daar door was geraakt; weshalven hy zegt: Myne ziele, keer weder tot uwe ruſte; want de Here heeft aan u wel gedaan. Hy doet gelijk ene moeder/ die haar kindt/ dat in groot gevaar geweeſt was/ en met wenende ogen by haar komt/ de tranen afveegt/ en 't zelve toeſpreekt: zijt te vreden/ mijn lieve kindt/ in mijnen ſchoot zijt gy zeker en wel bewaart. Dusdanige reden voerde deze heilige Koning ook tot zijne ziele/ wanneer hy zeide: Myne ziele, keer weder tot uwe ruſte; want de Here heeft aan u wel gedaan.

Wat Davids zielerust is.

Door deze ruſte woꝛzdt geenzints een volmaakte ruſte verſtaan/ die geen doꝛzoefheidt of ongeluk meer onderhevig is; want zo ene volmaakte ruſte in deze waereldt te willen zoeken/ is even zo veel/ als of men in 't midden van de Zee/ daar landt nog zandt is/ een goede haven zou menen op te doen. Die ruſte is alleen hier boven in den hemel te vinden/ daar het ware Canaän onzer ruſte is. Maar door de ruſte zyner ziele verſtaat David het zoet genoegen/ 't geen hy/ na uitgeſtane gevaren en ongemakken/ in de blijken der Goddelijke

Hebr. IV.

gena-

ade vondt. Een vermoeit arbeits man kan zo zacht niet ſlapen
al zyn ſloven dat hy den gantſchen dagh gedaan heeft / als Da-
wel zacht ruſte na al zyn geledene elenden. Hy was te vreden
t Godts genade / die hy hoger waardeerde als het leven. Daar-
wyſt hy ook de oorzaak en grondt van zyne vergenoeginge aan /
meer hy zegt: Want de Here heeft aan u wel gedaan. Die Je- Jehovahs
ah, die alwetende is / en zynen toeſtant wiſt; die Jehovah, die weldaden.
agtig is / en hem helpen kan; die Jehovah, die barmhartig is /
hem helpen wilde / deedt wel aan hem. Hy ſchudde zyne weldae-
over hem uit naar lichaam en ziele. Zyn lichaam gaf Godt
rcheit en vrede / zo dat hy in ruſte / in zyn Koninklijken Burgt
nen houde: Syne ziele deedt de Here alles goets / alzo hy hem
aangenaam genoegen verleende / zo dat hy volkomen gerust was
alles / wat de Goddelijke beſtiering met hem voor hadt. De Heer
hem een vrolijk en kloekmoedig harte / 't geen getzooft was in aller-
ijden. De Heer hadt hem zyne zonden vergeven / en weder in
ade aangenomen / en daarom roept hy uit in enen anderen Pſalm:
of den Here, myne ziele, en vergeet gene van zyne weldaden. Pſ. CIII.
: alle uwe ongerechtigheidt vergeeft, die alle uwe krankheden ge- 2, 3.
ſt.

Maar laat ons uit Davids mondt zelf horen / waar in deze wel- Hoe David
en beſtonden. Dezelve waren / zegt hy: (1) Dat zyne ziele van de
de doot geredt was. (2) Zyne ogen van tranen; En (3) Dat doot ge-
e voet voor aanſtoot was bewaart. Eerſtelijk / Godt hadt zy- redt was.
ziele van de doot geredt. De doot is de bezolding der zonden.
avid was een Zondaar / ja een groot Zondaar / die zyn gewete
t overſpel en doot-ſlag beviekt hadt. Hy ging een tijdt lang in
oetvaardigheit heen / tot dat Nathan hem uit dien zorgelozen 2 Sam. XII.
y opwekte / en tot hem zeide: Gy zyt de Man des doots. Hy 7.
de zich voor / dat hy de eeuwige doot zou hebben moeten ſterven /
ter Helle varen / indien Godt hem zyn zonde niet vergeven hadt.
ch nu was hem de lichamelijke doot geen doot meer / maar een
ang ten leven. Voor deze reddinge van de doot / konnen wy ook
ſlaan / ene verloſſinge uit alle doots-noden. Want ſchoon David
t: Gy hebt myne ziele geredt; zo is 't echter bekent dat het lig- Pſ. XVI. 10.
n zonteps ook ziele genaamt wordt; by voorbeeldt in den XVI.
alm: Gy zult myne ziele in de Helle (dat is 't graf) niet verlaten:
zult niet toelaten dat uwe Heilige de verdervinge zie. David was
er als eens in 't uiterſte gevaar zyneg levens geweeſt. Toen hy 1 Sam.
een Herder was / redde Godt hem van een Leeuw / en gaf hem XVII. 34.
macht / dat hy den zelven doodde. Godt redde zyn leven / toen 1 Sam.
tegen den trotzen Goliath ſtreedt. In doots gevaar was hy ge- XVII.
eſt / toen Saul hem de ſpies na wierp. In doots gevaar was hy 1 Sam.
XVIII. 10.
ge-

1 Sam. XXIII. 26, 28. 1 Sam. XIX. 12. 2 Sam. XV. 14.

geweest / toen dezelve hem zo na was / dat maar een enkele heuvel hem van dezen zynen doot vyandt scheidde. In doots gevaar was hy / toen zijn huisvrouw Michal hem door een venster deedt ontkomen. In doots gevaar was hy / toen hy voor zynen Zone Absolon vluchten moest. Zo dat David dus zo wel naar lichaam als naar ziel / Godt te danken hadt / dat hy door hem van de doot geredt was.

Davids tranen.

Het ander / daar hy Godt voor dankte / was / dat dezelve zyne ogen van tranen hadt bevrydt. Zie / hoe hier uit blykt / dat de Heiligen zelfs geen stene harten hebben / maar ook zomwylen in zo een staat raken / dat zy genootzaakt zyn bittere tranen te storten. Ja wy lezen ook van Christus / den Zone Davids / dat hy geweent heeft. Dus was David mede op zekere tyden in zulke angsten en noden / dat hy zyn bedde den gantschen nacht deedt zwemmen; en zyn bedstede met tranen doornatte. Zyne tranen waren (1) Angst-tranen, toen hem de ongelukken van alle kanten op 't lyf vielen. Deze nu hadt Godt van zyne ogen afgewischt / toen hy hem uit alle gevaar geredt hadt. Daar voor bewijst hy zijne dankzegginge / met deze woorden; De Here heeft myne smekingen gehoort; De Here zal myn gebedt aannemen. Alle myne vyanden zullen zeer beschaamt en verbaast worden: zy zullen te rugge keren, zy zullen in een ogenblik beschaamt worden. (2) Zyne tranen waren ook boet-tranen, en deze hadt Godt mede afgewischt op zijne bede / die hy aldus gedaan hadt: Doe my vreugde en blyschap horen, dat de beenderen zich verheugen, die gy verbryzelt hebt. Eindelijk (3) zyne tranen waren ook verlangende tranen naar des Heren voorhoven. Deze hadt Godt hem insgelyx van zyne ogen afgeveegt / toen hy hem op zyn Burg Zions in zoete ruste liet wonen / en den Tabernakel bezoeken. Daarom zeide hy: Ik verblyde my in die genen, die tot my zeggen: wy zullen in 't Huis des Heren gaan. Onze voeten zyn staande in uwe poorten, ô Jeruzalem! En om die zelve reden bidt hy van den Here: Dat hy in 't Huis des Heren mag blyven in lengte van dagen.

Luc. XIX. 41. Joh. IX. 35. Hebr. V. 7. Ps. VI. 7. Ps. VI. 10. Ps. LI. 10. Ps. CXXII. 1, 2. Ps. XXIII. 6.

Hoe Godt zynen voet voor aanstoot bewaarde.

De derde weldaat was deze; dat Godt zynen voet voor aanstoot hadt bewaart. De vrome David bekendt hier zyne zwakheidt / dat hy van zich zelven de krachten niet gehadt hadt / om tegen alle zware aanvechtingen bystant te blyven / indien Godt hem niet met zyne magtige handt ondersteunt hadt. De Godtvrugtige Asaph moeste ook toestaan / dat hy haast gestruikelt hadt / toen hy zag / dat het den Godtlozen zo wel / en den Vromen zo qualyk in deze waereldt ging. Dit zelve kan ook mogelyk menigmaal zeer verwarde gedagten in David veroorzaakt hebben; zo dat hy zomtyts wel kan getwyfelt hebben aan de Goddelyke belofte / en dierhalven heel licht in zware

Ps. LXXIII. 2.

ſwaare ſonden ſou hebben konnen verballen / indien Godt ſynen voet niet voor aanſtoot bewaart hadt.

Maar hoor de dankbaarheidt / die de vrome Koning belooft te zul- De dank-
len bewijzen. Ik zal, (zegt hy) wandelen voor het aangezichte des baare wan-
Heren, in den lande der levendigen. Dit kan in 't algemeen verſtaan del.
worden van de Godtzaligheidt / en wel ſo / dat David ene gelofte doet / den overigen tydt ſyns levens in een vromen wandel te zullen beſteden. Dus ſeide Godt ook eertyts tot Abrahám: wandel voor myn aangezig- Gen. XVII.
te, en zy t oprecht. In 't byſonder kan men door dezen wandel voor het 1.
aangezigte des Heren verſtaan / dat David aan Godt beloofde / ſyne voorhoven vlytig te zullen bezoeken / en in des zelfs Tabernakel / alwaar de Arke des Verbondts was / met bidden en offeren dagelyks voor den Here te verſchynen. Voor des Heren aangezicht te wandelen, wil ook ſo veel zeggen / als zich geheel en al in de beſcherminge des Allerhoogſten te begeven; en dus kan men 't nemen / als of David ſprak: „ Heb ik mynen Godt in ſo vele en grote gevaren altyt trouw
„ bevonden; ſo wil ik dan ook aan ſyne magtige beſcherminge in
„ 't vervolg niet twyfelen; maar getroost zyn en vaſtelyk geloven /
„ dat hy geſtadig een wakent oog op my heeft / en my verder wel
„ behoeden / regeren / trooſten / leiden / beſchutten en bewaren zal /
„ ſo lang ik nog in den lande der levendigen / dat is / in 't leven
„ blyve.

TOEPASSING.

Gy hebt nu gehoort / gy Heiligen Godts! waarom David deze woorden geſproken heeft / en wat hem eigentlyk aanleidinge heeft gegeven / om met ſo veel genoegen zyner ziele den Here te danken. Laat ons ook heden uit den mondt van den man naar Godts harte deze zelve woorden ontlenen / en zeggen: Myne ziele, keer weder tot uwe ruſte; want de Here heeft aan u wel gedaan. Wy zullen tegenwoor- Godts wel-
dig niet ſpreken van de veelvuldige weldaden in 't algemeen / die Godt daden.
aan ons bewyſt; want terwyl andere in geſtadige onruſt en ongelogsvreze leven / vergunt hy ons / dat wy in vrede onder onzen wyn-ſtok en vyge-boom konnen wonen: daar anderen van ſyne voor-hoven verwydert moeten zwerven / mogen wy onzen ſchoonen Godts-dienſt plegen: Daar anderen in armoede / kommer / en elende leven; geeft Godt ons nog een ſtuk brood / ſo dat wy ook hebben om te geven den behoeftigen: Daar anderen hunnen meeſten leeftydt in 't ziek-bedde / in ſmarten en in qualen moeten doorbrengen / gunt hy ons nog gezondheidt. Deze en duizendt diergelyke weldaden meer / moeten ons opwekken / om met David te zeggen: Keer weder tot uwe ruſte, my-

myne ziele, want de Here heeft aan u wel gedaan. Maar wy willen nu alleen op de weldaden zien / die de Here aan onze zielen bewyst. De eerste dier weldaden / die onze zielen in gerustheidt bzeugt is: Dat de goede Godt ons onze zonden vergeven heeft.

Vergeving der zonde is een groote weldaadt Godts, Luc. XVI.

Gelyk de zonde een oorzaak van alle onheil en verderf is; zo is de vergeving der zonde een oorzaak en bzon van als ons heil en Saligheidt. Want / zeg my eens / wat is doch al 't waereldt goet zonder Godts genade / en zonder vergevinge der zonden? Wat hielp het den ryken man / dat hy alle dagen in bzeugde pzachtig leefde; dat hy zich in Purper en hoftelyk lywaat kleedde / daar hy naderhant ter Helle voer? Wat baatte Saul, Pharao, Nebucadnezar en Belsazar, dat zy Kronen en Scepters op deze waereldt hadden / daar sy doch in de andere waereldt den allergeringsten bedelaar gelyk zullen wezen / en zo sy zich niet bekeert hebben / lyden zullen / voor 't geen hunne boze daden verdienen? Waar de zonden niet vergeven is / daar is enkel toorn / vloek en doot. In tegendeel / waar vergeving is / daar is enkel zegen / vzede en vzeugde. ô Wat een groot goet / die een genadigen Godt heeft!

Daar in vindt gy nu uwen troost / gy boetvaardige Zondaren, gy die u van gantschen harte tot den Here uwen Godt bekeert hebt. De voren zaagt gy zyn aangezichte / als dat van een vertoornt Rechter / die u niet als gramschap / ongenade en straffe bzeigde; maar nu ziet gy 't / als dat van een genadigen Vader / die u niet als genade / liefde / troost en zegen belooft. De voren waart gy vpanden Godts; de heilige Engelen weken van u af / en de Duivel de brieschende Leeuw, zoekt u te houden / ter verslindinge: Maar nu zyn de Engelen weder uwe vzienden / en slaan een wagenburg rontom u. De voren was uw gewete in quelling en onrust: Het overtuigde u van zeer vele zonden / en bzeigde u met Hel en verdoemenisse; maar nu is het bewzedigt:

Rom. VIII. 33, 34. Want wie zal beschuldiginge inbrengen, tegen de uitverkoornen Godts? Wie is 't die verdoemt? Christus is 't, die gestorven is. De voren sperdede Hel hare kaken voor u op / om u in te zwelgen; maar nu kunt gy

1 Cor. XV. 55. zeggen: Doot! waar is uw prikkel? Hel! waar is uw overwinninge? Daarom / ô grote genade! Bedenkt hoe vele zonden gy den tydt uwes levens wel begaan hebt: Kunt gy 't zandt aan de Zee / de Staren aan den Hemel tellen? zo weinig kunt gy het getal uwer zonden weten. Gelyk alle de Egiptenaren / die met Pharao het volk Israëls nafoegen / in de rode Zee verdzonken; zo moeten ook alle uwe zonden in de rode Zee van Jesus bloedt smoren en

Jes. XLIV. 22. zinken. ô! Wat is 't een grote troost / als'er gezegt wordt: Ik delge uwe overtredingen uit als een nevel, en uwe zonden als een

Ps. CIII. 1, 2, 3, 4. wolke. Derhalven / Loof den Here, myne ziele, en al wat binnen in my is, zynen heiligen name. Loof den Here, myne zie-

le,

, en vergeet gene van zyne weldaden. Die alle uwe ongerechtigidt vergeeft, die alle uwe krankheden geneeft. Die uw leven verloft n't verderf, die u kroont met goedertierenheidt en barmhartigheden. De twede weldaadt / van Godt heden aan ons bewezen ig / dat hy s verquikt heeft aan zyne genade tafel. Een weergaloze weldaat! at de Koning van Hemel en van Aarde zich zo verre vernedert / t hp ons / zyne weerſpannige en afvallige onderdanen / weder in nade aanneemt / en dat Jeſus Chriſtus zich aan ons verlooft in der wigheidt! Is het heucheliik vooz ene geringe Maagt / dat zp aan Koninkliiken Pzins verlooft wozdt; welke vzeugde moet het dan t in onzer aller harten verweken / dat de Soon / de Koning aller ningen / zich aan ons ondertrouwt in gerechtigheidt! Is het chelijk vooz een zieken / dat hp een geneeg-meeſter vindt / die hem n zyne dodelijke kzankheidt helpt; welke blpfchap moet het ons oozzaken / dat wp enen geneeg-meeſter aan onzen Jeſus vinden / de wonden en qualen van ons geweten geneeft! ſchoon wp de nkſche waereldt doozzocht hadden / en al ons geldt en goet daar e te koſte geleidt / zouden wp nochtans onder alle de ſterfelingen / nen Arts hebben kunnen vinden / die de kzankheidt onzer ziele kon genezen / als alleen Jeſus / die de rechte en enige Meeſter ig om helpen. Is het vooz zo enen / die ter doot verwezen ig / een aanname boodtſchap wanneer hp pardon krpgt; welke over aanname boodtſchap moet het vooz ons arme Sondaren / die de Hel verdoemeniſſe verdient hadden / niet wezen / als wp vernemen / t het handt-ſchzift onzer zonden aan ſtukken geſcheurt ig / en alg p zien / dat ketenen en banden van onze handen en voeten vallen! ou het iemant / die een zwaren laſt draagt / niet een gzoot vermaak n / wanneer hem die laſt / waar onder hp bpna zou hebben moen bezwpken / afgenomen wozdt van een ander / die ze vooz hem aagt? En zouden wp / die zulk Heil wedervaart / niet met harlijke vzeugde zeggen: Myne ziele, keer weder tot uwe ruſte, ant de Here heeft aan u welgedaan? Hp wentelt den zwaren ſteen n angſt af van uw harte; Hp ontheft u van de zonden / die u / g een ondzaaglijke laſt / te zwaar gewozden waren / en werptze in Mich. VII. diepte der Zee, zo dat harer in eeuwigheidt niet meer gedacht zal 19. ozden. Verheugde zich de Koninginne Eſther, toen de Koning den nde Schepter haar toegereikt; zouden wp ons dan ook niet hartek verheugen / dat Jeſus dooz deze Verbondts-teekenen den Schepr zpner genade ons toegereikt heeft? Verheugde zich Joſeph / toen tot eer en aanzien wierdt verheven; zouden wp ons ook niet verugen / dat Jeſus Chriſtus ons tot Koningen en Pziefteren heeft maakt / die vooztaan over den Satan / de waereldt / en ons eigen eeſch zullen heerſchen? Verheugt zich een kindt / wanneer het een

Godt verzeeker de zynen van vergevinge der zonden, door 't gebruik des H. Avondtmaals.

gevaar ontkomen is / en in den schoot zyner moeder rust / die hem alle tranen van de ogen afveegt; zouden wy ons dan niet verheugen / dat Jesus Christus ook heden de boet-tranen van onze ogen afgewischt / en gezegt heeft: Zyt welgemoedt myn Zoon, myne Dochter, uwe zonden zyn u vergeven? Verheugt zich een arm man / wanneer hem een grote gifte en vereering gedaan wordt? Souden wy ons niet veel meer verheugen / dat wy heden een gifte ontfangen hebben / waar by alle schatten van de waereldt niet zyn te vergelyken? Want Godt heeft ons Jesus Christus met alle zyne verdienſten geſchonken / zo dat hy alles / wat hy geleden heeft / voor ons geleden heeft: Godt heeft ons zynen H. Geest geſchonken / die in onze harten / als in zynen Tempel wonen zal: Ja Godt wil ons den Hemel ſchenken / zo dat wy een heerlyk kinderdeel zullen hebben in 't eenwig leven. Verheugen zich Soldaten / wanneer een veldt-ſlagh gelukkig gewonnen is / en de overwonne Pandt voor hunne voeten ligt; zouden wy ons dan niet ongelyk meer verheugen / daar wy nu over den Satan / de waereldt / en ons eigen vleesch triomferen?

Gen. XIV. 18. Toen Abraham uit den ſtrydt quam / ging Melchizedek hem te gemoet / en bragt brood en wyn voort. Siet hier / Heiligen Godts! De Hoge-prieſter / naar de ordeninge van Melchizedek / is ons ook te gemoet gekomen / en heeft met het gezegent brood en den gezegenden wyn / onze vermoeide zielen verquikt / en ons toegeroepen:

Hoogl. V. 1. Eet vrienden! drinkt, en wordt dronken, ô lieffte! van de ryke goederen myns huizes. Daarom / keer nu weder tot uwe ruſte, myne ziele, want de Here heeft aan u welgedaan. Een kindt kan zo zoet niet ruſten in den schoot zyner moeder / als een kindt Godts in den schoot zyns hemelſchen Vaders / en in de liefde armen van zynen Jesus. Een Toxtel-duif / van een Arendt vervolgt / verſchuilt zich by harde ſtorm-winden in de openingen en ſpleten der ſteenrotzen; zo doet ene ziel / die van zonden beangſt wordt / ook in de wonden van Jesus. Daar ruſt het kiekentje onder de vleugelen van de Henne. Daar is de Bruidt by haren Bruidegom / en geniet de ene liefde-kus voor / de andere na: Daar hoort zy niet meer het onweder des Goddelyken toorns: Daar is haar hart als een bloem / welke na de hitte van den dagh door een koelen Avond-dauw verquikt wordt: Daar heeft de hemelſche Samaritaan de gewetens-wonden verbonden / en den balſem van zyn bloedt en Geest daar in gegoten. ô! Hoe gelukzalig is een kindt Godts in dezen ſtaat! En welk ene vreugde is deze / alle vreugde der waereldt oneindig overtreffende!

Wat zou ons doch de gehele waereldt met al haar heerlykheidt kunnen baten / indien wy den vrede der zielen miſten? Het een Koninklyke

lijke krone op een hooft / dat vol zorgen ſteekt ; wat zal het anders zijn als een verdubbeling van laſt ? Legt een koſtelijk Juweel van de ſchoonſte Diamanten / op een bedzukt / angſtig / en aangevochten harte ; dat zal hem daar van niet bevzijden. De Italianen hebben een ſpreek-woordt : Daar is geen ramp , of men kanze te boven komen , als men maar broodt heeft. Een Chriſten zegt : Daar is geen lyden , of men kan 't verdragen , als men vrede met Godt , en ruſte der ziele heeft , door innerlijke onderbindinge van genade des verzoenden Godts.

Uit dit alles kan men lichtelijk de gedachten der waereld-kinderen afmeten / die dit kleinoodt van ruſte der ziele / en vzede met Godt / niet weten te waardeeren. ô ! Denken zy / dat zijn zo wat zoete dzomen en verbeeldingen / die gy u zelven maakt. Wy weten in ons doen van geen ongeruſtheidt van geweete / en kunnen die ruſte in Godt / die gy zo aangenaam voorſtelt / zeer wel ontbeeren. Maar ramp-zallige zielen / die in zo ene geſtelteniſſe zijt ! Het ware beter vooz u / dat gy met Manaſſe in ketenen en banden geſloten / of met Daniël onder de Leeuwen / met Joſeph in de gevankeniſſe / met Jonas in de diepte der Zee / of met Job op den meſt-hoop waart / als dat gy u zelven in 't uiterſte en groorſte gevaar / dat'er wezen kan / zo ene zekerheidt / en op den oever der eeuwigheidt / u zo ene valſche ruſte en vzede des gemoets verbeeldt. Ach Zondaar / Zondaar ! Laat het eens wat verder komen / gy zyt nog niet aan uw einde ! Wel eer zei een trotſe Pharao : Wie is de Heere ? Maar veranderde wel haaſt van taal / toen het was / Bidt voor my. Wel haaſt zag men een wellustigen Belzazar, die kozt te voren van geen vreze ter waereldt wiſt / als een bladt beven. Een Caïn moeſt wel haaſt zynen eubelmoedt varen laten / en die kozt te voren zeide : Ben ik myn broeders hoeder ? moeſt daar na uitroepen : Myne misdaadt is groter , dan dat zy vergeven worde. Godt behoeft maar zyne handt van koozne uit te ſtrekken / daar mede ligt gy ter neder. Den Hemel hebt gy verwaarlooſt / de aarde moet gy verlaten / en de Hel ſpert hare kaken op om u in te ſloriken. Als dan zult gy eerſt recht gewaar wozden / wat het te zeggen is / den tpdt der genade verzuimt te hebben. Het gaat / Godt betert ! zo in de waereldt / dat de geruſte en zozgeloze kinderen dezer eeuwe / als zy van de ruſte der ziele in Godt horen ſpreken / zulx als vooz een oudt gezang houden. Men weet van gene ſpyze als die den buik vult ; en van gene vreugde / als die in vzolyke gezelſchappen beſtaat. De kinderen der waereldt kennen de vreugde van Godts kinderen niet ; merkende maar alleen aan het geen vooz ogen komt / en de uiterlyke zinnen kan vermaken. Maar wacht / wacht ! daar zal wel haaſt een tpdt komen / dat het heten zal : Zoon, denk dat gy uw goet in dit leven hebt ontfangen. Uwe vreugde zal

Waereldt-kinderen weten de vrede en ruſt der ziele niet te waardeeren.

Gen. IV. 9. en 13.

eens in dzoefheidt verkeren / en op de kozte wellusten dezes levens zal een eeuwig ach en wee volgen.

Vermaning om ruste der ziele hoog te schatten.

Daarom / gy Heiligen Godts ! Laat het verkeert en dwaas oozdeel van de waereldt u doch niet affchzikken / dit dierbaar kleinoodt in hoge waarde te houden. Ziet op de Godtvzuchtige getuigen die u voozgegaan zyn. Wat maakte de Jongelingen in den burigen oven zo kloekmoedig vooz Nebukadnezar? was het niet de ruste der ziele? Wat deedt Paulus en Silas in de gevankeniſſe zingen ? wat was de oozzaak dat de Martelaars de grootſte tozmenten / de tanden van verſcheurende dieren / vuur en zwaart / zo welgemoet ondergingen en doozſtonden? Ik zou zekerlyk denken / dat zy in hunne zielen iets moeten gevonden hebben / dat alle ſmaat en gemartel kon verzoeten; en wat was dit anders als de ruſte in Godt ? Kunnen de voozbeelden der Ouden u niet bewegen / geeft dan ſlechts acht op de vzomen die nog in leven zyn. Stelt u booz ogen de Godtvzezendſte menſchen die gy kent : let op hunnen handel en wandel. Al zynze in nog zo veel dzuk en lyden / zy wozden nochtans krachtiglyk van Godt getrooſt. Zyn zy niet vzolyk en welgemoedt in 't midden van hunne dzoefheden ? ſchoon zy niet veel vzeugdt in de waereldt hebben / om dat zy geldt / welluſt / en pzacht ontberen ; wat maakt hen doch zo geruſt in alle de ongeruſtheden dezes levens ? Kan men niet veeltyds / in de allerzwaarſte rampen / de vzeugde in Godt als uit hunne ogen zien ! De baren van waereldtſche tegenſpoeden vallen met geweldt op hen aan / en nochtans zyn zy in alles getrooſt : quaadaardige menſchen zyn op hen vertoozut / en echter hebben zy blyſchap in Godt : De Duivel woedt en raaſt booz zyne werktuigen / en niet te min genieten zy inwendige ruſte en vzede : De waereld ziet zuur / en evenwel 't kan niets deren : Hier en daar doet zich gevaar en onheil op / en evenwel zy vzezen daar booz niet. Is dat niet waarlyk een onwaardeerbare ſchat / van niemandt gekent / als die hem bezit ?

Middelen om tot de vrede der ziele te geraken.

O ! Tracht doch naar dezen vzede der ziele ! Vzaagt gy / waar zullen wy dien vinden ? ik wyze u tot Jeſus / en zyn bitter lyden. Deze is de Vozſt deg vzedes / die uwe ziele tot ruſte kan brengen. Maakt het niet de ziele / zo gy wilt ; toont haar alle Koninkryken der waereldt / zy zal nergens waar genoegen vinden / als in de wonden van Jeſus. Vzaagt gy verder / waar vindt ik Jeſus / die myne ziele ruſte kan geven ? gy behoeft geen bedevaarden naar verre afgelegen plaatzen daarom te doen / nog gelyk de aanhangers van Kome / het graf te gaan bezoeken / alwaar hy gelegen heeft. Gy behoeft ook geen Arents-vleugelen te wenſchen / om boven de wolken te vliegen / en uwe vingeren in de lidt-tekenen van den verhoogden Heilandt te ſteken. Zoekt Jeſus maar in zyn wooztt / daar zal hy

zich

ȝ aan uw harte openbaren. Soekt Jeſus in den raadt der Wzo-
n; want waar twe of drie vergadert zyn, in zynen name, daar is Matth. XVIII. 20.
in 't midden van hun. Waar komt het van daan / dat Godt-
chtige menſchen veelwys treurig en neerſlachtig in Godts huis ko-
n / en met zo veel vzeugde en vergenoeginge weder daar uit gaan?
mt het niet / om dat Jeſus zich dooz zyn H. Woozdt zo lieferyk
i hun geopenbaart heeft / dat zy de vzeugde / daar dooz in hun-
i Godt verkregen / niet vooz alle de goederen der waereldt zouden
len vertruilen? Ach! hoe zwakke werk-tuigen zyn de Dienaren
dts / en echter gebzuikt de Heer die / als de Engelen / om van
oefde harten den ſteen van treurigheit af te wentelen. Sy vooz-
eiden hunne Kerk-redenen / en ſtellen de grote daden van Godt
n / zo als zyne genade hun die ingeeft om uit te ſpzeeken. 't Is
n onbekent / welke zwarigheden Godts kinderen zomtyds op het
te hebben; en nochtans gebeurt het / dat hier en daar vermoeide
en daar dooz verquikt en opgericht wozden. Siet / dus doet de
te wel aan alle / die hem vzezen. Op die zelve wyze doet hy ook
l aan onze zielen / zo dikwils hy ons ſpyſt aan zyne genade ta-

Daar wozden dan de ogen der matte ziele meer verlicht / als I Sam. XIV. 27.
van Jonathan, toen hy den honig gepzoeft hadt. Sy zelfs / my-
geliefden, zult dat zekerlyk heden wel ondervonden hebben / en de
e in Godt beter gewaar wozden / als ik ze u beſchzyven kan.
nkt gy nu by u zelven / waar mede zullen wy den Here deze grote wel-
en vergelden? Bevlytigt u ter betragtinge van de navolgende pligten.

1. Leert hoe langer hoe meer de waereldt verloochenen / wendt u Dankbaarheidt van een menſche die ten H. Avondtmaal geweeſt is. Matth. XI.
n haar af / en keert u naar Godt toe. Want hoe verder van Godt /
e meer onruſt; hoe nader by Godt / hoe meerder ruſte. In de wae-
nt hebt gy angſt en kommer; maar in Chziſtus hebt gy vzede. Als
n onze Text zegt: Myne ziele, keer weder tot uwe ruſte; dat is
n zo veel / als of gy de woozden van Chziſtus hoozde: Komt 28, 29, 30.
waarts tot my alle, die vermoeit en belaſt zyt, en ik zal u ruſte
ven. Neemt myn jok op u, en leert van my, dat ik zachtmoedig
n, en nederig van harte; en gy zult ruſte vinden voor uwe zielen.
t leert de ondervinding. Als onze ziel bedzoeft is / en in deze bo-
waereldt veel moet uitſtaan / kan zy niet eer tot ruſte komen vooz
t zy zich tot Godt wendt / en hem haren noodt klaagt; dat ſtelt
ar te vzeden / en hier uit ziet men klaar genoeg / dat Godt waar-
i alleen de ruſte onzer ziele is. Elk ſchepzel ruſt het beſt in deg-
fs oozſpzong / en wat beſt met zynen aart overeenkomt. Gza-
n / bomen en planten / in de aarde: een Vis in het water: een Vo-
el ruſt niet eer vooz dat hy zich naar 't Noozden heeft gewendt.
us ruſt ook onze ziel niet beter als in Godt; want zy is uit Godt. Sy
u onmoogelyk ware ruſte vinden in ietz? dat vergangelyk en ver-

an-

anderlyk is. De waereldt met al hare Heerlijkheidt / rykdom en voorspoedt / kan haar geen gewenscht genoegen geven. Zegt daarom altyt in dit leven: Myne ziele, keer weder tot uwe ruste. Vraagt gy / wat is dan de waereldt / waar van wy ons moeten afkeeren om ruste te vinden! Joannes zal 't u zeggen: Hebt de waereldt niet lief, nog 't geen in de waereldt is..... Want al wat in de waereldt is, namelyk de begeerlykheidt des vleesches, de begeerlykheidt der ogen, en de grootsheidt des levens, is niet uit den vader, maar is uit de waereld. En de waereldt gaat voorby met hare begeerlykheden. Dus is dan de waereldt / die men den rug toekeeren moet / al wat vleeschelyke menschen beminnen / namelyk / niet alleen begeerlykheidt / maar ook hovaardy en eerzucht. Wendt u van deze laasten af / en denkt aan de smaat / die Christus geleden heeft. Wendt u ook af van de gierigheidt en begeerlykheidt / die de ziel in onrust houd; en denkt aan de armoede van Jesus / als ook / dat gy hier geen blyvende plaatze hebt. Wendt u af van toorn en wraakgierigheidt / en denkt aan de zachtmoedigheidt van uwen Heilandt; zo zult gy ruste vinden voor uwe ziele.

1 Joh. II. 15, 16, 17.

Men moet de genade van Godt niet op 't nieuw verwaarlozen. Rom VIII. 12.

2. Wilt gy deze rust bewaren en onderhouden / ziet dan wel toe / dat gy de goedtheidt / genade en barmhartigheidt van uwen Godt niet op 't nieuw verwaarloost. Bedenkt dog / wat een getrouwen weldoender gy aan hem hebt. Al doen de menschen u nog zo veel leet aan; Godt bewyst u duizentmaal meer goedts. Heeft hy u zynen eigen Zone geschonken; waarom zou hy u niet alles met hem schenken? Menschen kunnen u nooit zo veel ontnemen / als Godt u geeft / en nog wil geven. Wanneer gy enen genadigen Godt hebt / zal de gantsche waereldt niet bequaam zyn u te bedroeven. Niets behoort een Christen te bedroeven / als alleen / dat hy Godt zo menigmaal beleedigt heeft. Daarom / wacht u; dat gy het Verbont / 't geen gy heden met hem vernieuwt hebt / weder breekt door voorbedachte zonden. Laat het dog eens zo ver met u gekomen zyn / dat gy gene heerschende zonden meer plaatse geeft. Godt heeft u menigmaal uwe zonden vergeven? Hy heeft gedult gehadt met uwe zwakheden / daar gy mogelyk niet eens aan gedacht hebt. Maar nu weet gy / wat de Heere van u eischt. Indien gy voortvaart door opzettelyke zonden met zyne lankmoedigheidt den spot te dryven / zo zal hy eindelyk eens de genade-deure voor u toesluiten / en u weigeren / wat hy u nu aanbiedt. Dierhalven / legt af al wat zondelyk is. Kunt gy / gelyk zekerlyk waar is / in dit onvolmaakte leven / alle zonden niet geheel uit uw harte bannen; laat de zonden ten minsten in u niet heerschen. Strydt tegen vleesch en bloedt / en dapper tegen de zonde / indien gy de Krone der ere verkrygen wilt.

3. Doet de gelofte / die David in 't einde van onzen Text doet /

en

en zegt. Ik zal wandelen voor het aangezichte des Heren, in den lande der levendigen. Bedenkt doch / waarde Chriſtenen / dat de overaltegenwoordige Godt altyt om en by u is; dat hy alle uwe gedachten weet / alle uwe woorden hoort / en alle uwe daden ziet. Laat al uw ſpreken dan zyn als in zyne tegenwoordigheidt / hy / die van ieder ommit woordt rekenſchap afeiſchen zal. Leeft in zyne tegenwoordigheidt / en denkt / dat 'er eens een dagh zal komen / in welken de Heer den gantſchen omkring des aardtbodems in gerechtigheidt zal richten. Met een woordt / wandelt voor Godts aangezichte met een ootmoedig oprecht harte / dat geheel aan hem overgegeven is. Dankbare Chriſtenen wandelen voor Godts aangezichte.

Wel aan / gy Godts heiligen! hebt gy een vaſt voornemen om dus voor het aangezichte des Heren te wandelen in den lande der levendigen, zo kan ik / als een Dienaar Godts / u verzekeren / dat gy lieve en aangename gaſten aan de genade-tafel van den Here uwen Godt zyt geweeſt. Gy zult voortaan tot uwe zielfs-vergenoeginge ondervinden / hoe heerlyke zake het is / een verzoenden en genadigen Godt in Chriſtus te hebben. De Geeſt Godts zal met uwen Geeſt getuigen, dat gy Godts kinderen zyt. Hy zal in uwe harten wonen / en u bequaam maken / om in de wegen zyner geboden te wandelen. Gy zult de pdelheden der waereldt verachten / en u beſte vermaak en blyſchap in Godt hebben. Uwen luſt zal zyn in des Heren voor-hoven / en in 't gezelſchap der vromen / alwaar uwe ziele geſticht kan worden. Uw gelove zal Jeſus vaſt houden; uwe hope zal op het eeuwige zien; en gy zult voor 't overige / zo lang gy in deze waereldt leeft / die een tranen dal heet en ook waarlyk is / kunnen roemen in alle vervolgingen en rampen. De genade Godts zal uwe troost zyn: De Geeſt Godts zal uw harte vervullen met vreede en vreugde: De onderſteunnende handt Godts zal u bewaren / en alles wat u overkomt / zal tot uwen beſte moeten gedyen. Troost der vromen.

Laat dan gebeuren wat wil / om / zo 't mogelyk was / u deze zoete ruſte uit het harte weg te nemen; geen zwarigheidt: Indien gy ſlechts den genen te vriendt hebt die wel aan u doet, zo kunt gy gerust en getroost wezen. Wat vreest behoeft een bevelhebber te hebben / wanneer hy in een ſterke veſting ligt / die op een rots gebouwt is / en goeden voorraat van volk en mondt-koſt heeft? Laat de zonden niet verſchrikken; want waar de zonde magtig is / daar is Godts genade nog veel magtiger. Maakt de waereldt u het leven bang en zuur / denkt / dat 'er gezegt is: In de waereldt zult gy verdrukkinge hebben. Laat zy u ſmaden / haten / laſteren en vervolgen; wat kan dat een vroom menſche deren? genoeg is 't / als gy maar by Godt bekent zyt als zyne lieve kinderen. Wanneer dan eindelyk de doodt komt / en de tydt daar is / dat gy uw vreemdelingſchap volendt hebt / zo zal Godt uwe ziele van dien vyandt redden / alle tranen Ruſt in Godt, geeft troost in noodt. Joh. XVI. 33.

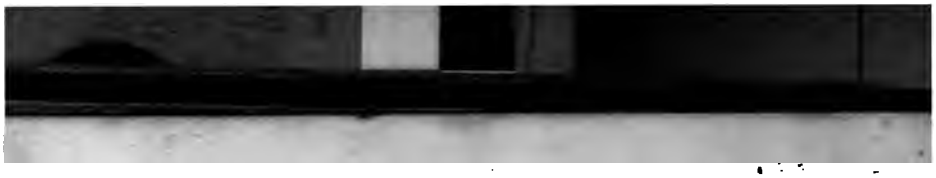

nen van uwe ogen afwiſſchen / en u eeuwig weldoen ter plaatze daar de volmaakſte ruſte is. Dan zult gy met Simeon in vreugde henen gaan / alwaar geen dood / maar enkel leven / geen duisternis / maar enkel licht / geen zonde / maar enkel gerechtigheidt / geen droefheidt / maar enkel blijschap wezen zal; niet voor een tydt / maar in alle eeuwigheidt. Amen.

GEBEDT.

Ô Algenoegzame Godt! enig en hoogſte goedt, die het zoetſt genoegen van alle vromen zyt! In u alleen vindt ons harte zyn beſte ruſte, en in uwe genade zyne hoogſte vreugde. De waereldt, met al hare heerlykheit, is als de Appelen van Sodom, die uitwendig ſchoon, maar inwendig vol aſſche waren. De zonde, met haar kort voorbygaande vermaak, baart niets als enkel onluſt en onruſt, en ſleept Hel en verdoemeniſſe met zich. Ach Godt! laat ons dit alles doch wel bedenken, en de waereldt niet liefhebben, nog 't geen in de waereldt is; moetende met alle hare ſchyn-vermaken, van begeerlykheidt der ogen, des vleeſches, en grootsheidt des levens, vergaan. Here! als wy u maar hebben, zo hebben wy genoeg, al hadden wy in deze waereldt weinig of niets. Uwe genade is oneindig beter als het leven. ô! Wat is onze ziel geruſt, als wy u tot een genadigen Godt, en in ons een zuiver geweeten hebben! Ach! de waereldt weet van dezen inwendigen vrede niet, die uwe heiligen hoger achten als alle ſchatten van dit leven. Myne ziele! keer nu weder tot uwe ruſte; want de Here heeft wel aan u gedaan. Hy heeft u aan zyn Genade-tafel met het gekruiſt lichaam zyns allerlieſſten Zoons geſpyſt, en met deszelfs vergoten bloedt gedrenkt. ô Groote genade! daarom loof den Here, myne ziele, en al wat binnen in my is, zynen heiligen name. Loof den Here myne ziele, en vergeet gene van zyne weldaden. Bewaar en onderhouw doch, ô Here, in onze harten, dezen vrede met u, die alle verſtandt te boven gaat. Doe verder wel aan onze zielen. Sterk ons in allerlei lyden door den inwendigen trooſt uwes H. Geeſtes. Onze ligte verdrukkinge die zeer haaſt voorby gaat, moet doch een gantſch zeer uitnement eeuwig gewigte van heerlykheidt werken, voor ons, die niet aanmerken de dingen die men ziet, maar die men niet en ziet; want, de dingen die men ziet, zyn tydelyk, maar die men niet ziet, zyn eeuwig. Daar zal eens een tydt komen, dat gy ons, ô Here, brengen zult ter plaatze van volmaakte ruſte, alwaar wy u aangezichte in gerechtigheidt zullen aanſchouwen, en verzadigt worden met uw beeldt, wanneer wy zullen opwaken. Amen. Onze Vader, enz.

HET

HET OOTMOEDIG BOET-GEBEDT DES ARMEN ZONDAARS.

Voor het Gebruik des

H. AVONDTMAALS

EERSTE INLEIDING.

Daar zijn Vierderlei wyp plaatzen / inzonderheidt in Godts H. Woozdt bekent / waar menſchen ruſte en toevlucht hebben kunnen vinden: (1) De Arke van Noach, in welke hy met de zijne behouden wierdt / toen de eerſte waereldt van de wateren deꝝ Zondtvloets overſtroomt wierdt. (2) De huizen der kinderen Iſraëls in Egipte, welker deuren met het bloedt van 't Lam beſtreken waren / en die de verderf Engel voozby gaan moeſt. (3) De zes vry-ſteden, die Godt in Canaän hadt geſtelt vooz allen / die zich uit onvoozzichtigheidt aan bloedt-ſchuldt hadden gemaakt. (4) Het Altaar des brandt-offers in den Tempel te Jeruſalem / by of omtrent welk men geen menſchen-bloedt vergieten mogt. Alle deze wyp plaatzen en toevluchten van zekerheidt / waren voozbeelden op Chriſtus. Vier vermaarde vry- of toevluchtplaatzen. Wyzen op Chriſtus. Booz hem wozden wy behouden / wanneer de wateren der zonde ons over 't hooft willen gaan. By hem vinden wy beſcherminge / als onze zielen beſtreken zijn met het bloedt deꝝ

Lams. Tot hem nemen wy onzen toevlucht / indien onze zonde-schuldt zo groot wordt / dat wyze alzo weinig als 't getal van 't zant aan de Zee konnen narekenen; en hy is het waarachtig Altaar / op 't welk wy het Gode behaaglijk offer van een ootmoedig en verslagen harte leggen. Tot verkryginge van dit laaste / zyn wy op dezen dagh van heilige voorbereidinge / in 't huis van onzen Godt by een gekomen. Doch alzo wy van ons zelven tot alle goet onbeschaam zyn / bidden wy den Here om ware ootmoedige en boetvaardige harten / op dat wy ons heden zo bereiden / dat wy morgen als waardige disch-genoten aan de Tafel des Heren verschynen kunnen. Onze Vader enz.

TEXT; LUC. XVIII. vs. 13.

ô Godt! zyt my Zondaar genadig.

TWEDE INLEIDING.

Godts verwonderenswaardige lankmoedigheidt.

Onder andere Goddelijke eigenschappen / is verwonderenswaardig zyne lankmoedigheidt / goetheidt en barmhartigheidt / waar mede hy dagelijks de zondige menschen-kinderen ontmoet. Anderen mogen zich verwonderen over zommige grote stormen / en derzelver oorsprong navorschen / daar al dat water van daan komt; wy verwonderen ons billik over de onuitputtelijke stromen der Goddelijke barmhartigheidt / die dagelijx zo gunstig de zondige waereldt bevochtigen. Anderen mogen zich verwonderen over het licht der Zonne / 't geen den aardtbodem gestadig met nieuwe stralen verlicht; wy verwonderen ons over de goetheidt des Heren / die alle morgen nieuw is. Men mag zich verwonderen / dat by zomertyden / als de vroege dauw valt / byna ieder gras-scheutje een droppel daar van heeft; wy verwonderen ons / dat die grote Godt / die in den Hemel woont / op het nederige ziet / en ootmoedige harten zo rykelijk bevochtigt met den dauw zyner genade. Is het niet een wonder der Goddelijke goetheidt en lankmoedigheidt / dat de Heer den Zondaar zo lang dult / en hem niet aanstonts in zynen toorn verslindt? Is het niet een wonder / dat Godt ons onwaardige als nagaat / en zyne verzoeninge aanbiedt / zo dat hy zegt: Ik hebbe myne handen den gantschen dagh uitgebreidt. Is het niet een wonder / dat Godt door zynen Geest een Zondaar / die in 't eerste ogenblik zyner bekeeringe niet anders als wederstrevig was / aantast; dat hy hem opwekt door zyn woordt en door overtuiginge van zyn gewete; en dat hy hem tot be-

Jes. LXV. 2.

bekeeringe treft / 't zy door weldaden / of door kruis? Is het niet een wonder / dat Godt den ſnoden Zondaar zo vaderlijk aanneemt / hem zuivert door het bloedt van zynen Zone / hem heiligt door de zoete bewegingen zyns Geeſtes / en dat'er in den Hemel over een Zondaar, die zich bekeert, meer blyſchap is, dan over negen en negentig rechtvaardigen, die de bekeeringe niet van noden hebben. Is het niet een wonder: dat Godt den Zondaar zo menigmaal vergeeft / en nooit moede wordt te vergeven / ſchoon wy niet moede worden van dagelijks te zondigen? Wie zou in overweeging van dit alles: niet met David uitroepen: Loof den Here, myne ziele, en vergeet gene van zyne weldaden; die alle uwe ongerechtigheidt vergeet, die alle uwe krankheden geneeſt. Luc. XV. 7. Pſ. CIII. 2, 3.

Deze Rijkdom der Goddelijke genade wedervoer den armen Tollenaar. Toen hy niet alleen met gebaarden / maar ook met woorden / zyn boetvaardig harte betuigde / was Godt hem / ſchoon een groot Zondaar / zo genadig / dat hy gerechtvaardigt afging naar zyn huis. Het ootmoedig boet-gebedt des boetvaardigen Zondaars zal ons ook voor ditmaal aanleidinge geven; om ons tot de genade-tafel van den zachtmoedigen Jeſus te bereiden.

„ Doch, wat helpt onze voorbereiding, ô Godt! indien gy zelf
„ onze harten niet bereidt? Daarom, ô genadige en lankmoedige
„ Godt, die het tot dus verre met ons gebragt hebt in uw Goddelyk gedult; maak onze harten regt gevoelig, op dat wy den gruwel der zonden zien, waar mede wy u beledigt hebben. Stel gy
„ zelf ons voor uwen genade Throon, en waſch ons af met het
„ bloedt des Lams, op dat wy gerechtvaardigt afgaan naar onze huizen. Amen.

VERKLARING.

Zwart en wit / licht en duiſternis / Hemel en Aarde zyn zo veel niet van malkander verſchillende / als de ſtaat van een wedergeboren en onwedergeboren menſche. Dit blykt aan den hovaardigen Phariseer / en ootmoedigen Tollenaar. De eerſte ging tot in 't Heiligdom voor 't Altaar; de ander bleef van verre ſtaan. De eerſte dorſt wel ſtoutmoedig en vermetel zyne trotze ogen om hoog naar den Hemel heffen; maar de ander ſloeg zyne ogen nederwaarts / en achtte zich niet waardig den Hemel te aanſchouwen. De eerſte dorſt zich wel voor Godt vertonen / als ware hy van alle misdaden vry: maar de ander ſloeg op zyn borſt / met een hartelijke droefheidt en innerlijke overtuiginge zyner zonden / als of hy zeggen wilde: „ Zie hier Groot onderſcheidt tuſſchen wedergeboorenen en onwedergeborenen.

„ dat ſnode hart / de bzon van alle quaat; hier in is de zonde / die „ uwen rechtmatigen toozn verwekt: Hier is dat ongevoelig hart. „ Ach! mogt het zo week gemaakt en verbzpzelt wozden / dat het „ den gruwel mijner misdaden recht gevoelde!

De trotze Phariſeer ſnozkte verwaant / en bzagt deze trotze woozden uit: ô Godt! ik dank u, dat ik niet ben gelyk andere menſchen, rovers, onrechtvaardigen, overſpeelers, of ook gelyk deze Tollenaar. Ik ben een ander ſlag van een man / rechtvaardig en heilig; de behoudenis van ſtadt en landt / het keunzel der waereldt / welke zonder my moet vergaan / gelijk Sodom en Gomozra. Dit was het grote Babel der goede werken / 't geen hy op het bzpf-zandt zijner eigen verdienſten gebouwt hadt. Daar en tegen vondt men niets als den diepſten ootmoedt by den armen Tollenaar: Ootmoedige voeten ſtonden van verre / ootmoedige ogen waren nedergeſlagen ter aarde / ootmoedige handen ſloegen op de bozſt / en zijne ootmoedige mondt bozſt uit in dit ootmoedig gebedt: ô Godt! zyt my Zondaar genadig!

Dit kozt / doch zeer geeſt-rijk gebedt / beſtaat uit zeer gewigtige woozden / die een aandagtige betrachtige waardig zijn. Wy moeten in dezelve in acht nemen:

Afdeeling. 1. Wien de Tollenaar badt? Dit toont de aanſpraak: ô Godt!
2. Voor wien hy badt? Voor zich zelven, als een armen Zondaar.
3. Waarom hy badt? Genade.

Godt is de beſte toevlucht der Zondaren. Hy nam zijn toevlucht / niet tot Dagon, gelijk de Philiſtijnen; ook niet tot een Bel, gelijk de Babyloniers; ook niet tot een onbekenden Godt, gelijk de Athenienſers. Maar hy richtte zijn gebedt tot den enigen waren Godt / die zich in zijn woozdt aan hem hadt geopenbaart; en dit niet zonder grote reden. Kinderen nemen in noodt hun toevlucht wel tot hunnen Vader; waarom zouden Godts kinderen dan niet roepen: Abba Vader! Hy wiſt wel / dat Godt / dien hy aanbadt / overal tegenwoozdig was / en bygevolge zo dicht by hem in een hoek van den voozhof des Tempels / als by den hovaardigen Phariſeer in 't hoge Chooz. Hy wiſt ook wel / dat hy een barmhartig Godt was / genegen om te helpen; de almagtige / dien het aan geen krachten ontbreekt: ja de alwyze Godt / die een middel hadt uitgevonden / om zonder quetzinge zijner Heiligheidt / der Zondaren Godt te zijn. Daarom / zegt hy: ô Godt!

Rom. VIII. 15.

Nu / voor wien bidt hy doch? Vooz zich zelven / als een armen Zondaar. De Phariſeer was in zijne verbeeldinge zo een heilig man / die niets als goet hadt gedaan / zo dat hy gene behentenis nog vergeving der zonden nodig hadt. Hy las Gode een Regiſter van goede werken op / die hy van der jeugt af geoeffent hadt; maar on-

ze

ze Tollenaar ſpreekt ſlechts van zich zelven / als een armen Zondaar?

Wel gedaan! Een zieke / die genezen wil zyn / openbaart den Geneés-heer zyn quaal / en een gequetſte toont den meester zyne wonden: Een Bedelaar / die geholpen wil wezen / bekent zyne armoede. Dus vertoont zich ook deze Tollenaar als een arm Zondaar / die Godt beleedigt hadt met gedachten / woorden en werken. Hy kwam voor den Heere / als een groot Zondaar / die door onrechtvaardigheidt en nadeel / zynen naasten aangedaan / zware bloedt-ſchulden op zich geladen hadt. Hy bekende zyne zonde zo groot te zyn / dat hy die ſchaamde te noemen: dezelve waren meer als hairen op zyn hooft / zo dat hyze niet tellen kon / en daarom zeide hy: My Zondaar. Hy wilde ze niet loochenen / om dat zy den alwetenden Godt bekent waren: wy wilde deze ook niet bedekken met dyge-bladen van ontſchuldiginge / want hy wiſt wel / dat die zulx deden / daar niets mede wonnen: ook wilde hy in geen twiſt-geding met Godt treden / om dat hy wiſt / Dat men Gode op duizendt niet een kan antwoorden. Zondaren moeten hunne zonden bekennen.

Wat wilde hy dan van Godt hebben? Niets anders als genade. Daarom zeit hy: Zyt my Zondaar genadig. Hy wiſt wel / dat hy / als een arm en ſnoodt Zondaar / aan wien van het hooft tot de voet-zolen toe niets gezonts was / voor Godt / die een Heilig / rechtvaardig / rein en onbevlekt wezen is / niet zou konnen beſtaan. Want zyne ogen zyn zo rein, dat zy het quade niet kunnen aanzien. Echter verviel hy daarom niet in wanhoop / gelyk Caïn / die daar zegt: Myne misdaadt is groter, dan dat zy vergeven werde. Maar hy zocht een middel / waar door hy by Godt in genade zou mogen komen. In den grondt text ſtaat het woordt ἱλάσθητι, zyt verzoent; 't geen zyn opzicht heeft op den Meſſias: Om dien wille zocht hy genade by Godt; want deze was 't Lam Godts, dat de zonde der waereldt wegneemt. Dit was de regte Genade-Throon / welken Godt voorgeſtelt heeft, tot ene verzoeninge door het gelove in zynen bloede. Dit zelve wierdt ook afgebeeldt / door het verzoen-dekzel op de Arke des verbonds in 't allerheiligſte. Op dit dekzel ſtonden de Cherubynen / of goude Engelen / met nedergeſlage ogen: Zy ſpreidden hunne vleugelen tegens malkander uit / en vertoonden dus een prachtigen konſtlyken Throon / waar boven de heerlykheidt des Heren / in een helder ſchynenden glants einer donkere wolke was. Deze Throon was mede een heerlyk voorbeeldt van Chriſtus; want hy is de ware Genade-Throon / uit wiens volheidt, wy genade voor genade ontfangen. Daarom vermaant Paulus ook; Laat ons met vrymoedigheidt toegaan, tot den Throon der genade, op dat wy barmhartigheidt mogen verkrygen, en genade vinden, om geholpen te worden ter bequamer tydt.

Genade is des Zondaars troost.

Hab. I. 13.

Gen. IV. 13.

Joh. I. 29. Rom. III. 25. Chriſtus is de regte Genade-Throon.

Joh. I. 16. Hebr. 4. 16.

By

Tot welken de Tollenaar zich begaf.

Op dezen zelven Genade Throon zacht onze arme Zondaar ook zyn Heil. De Geest Godts blies het vonkje van geloof in zyn hart te aan / op dat het niet uitdoofde / maar tot een vlamme wierdt; zo dat hy uitbrast in deze woorden: ô Godt! zyt my Zondaar gedig! als of hy zeggen wilde: „ ô Genadig en barmhartig Godt! „ ik beken heden myne zonden. Ga doch niet met my in 't gerichte; „ want indien gy de zonde wilde toerekenen / wie zou voor u bestaan? „ Ach! Godt van ontferminge / ontferm u over my arm menſch / „ om uwes Soons wille. Vervloekt zy het uur / waar in ik gezondigt „ hebbe: gezegent zy het uur / waar in ik genade verkrege. Heb ik „ tot nog toe in zonden geleeft; in het toekomende zal het myneu lust „ zyn in uwe wegen te wandelen / myn Heer en myn Godt!

TOEPASSING.

Genade verachters in 't Pausdom.

Is nu / (gelyk uit onzen verklaarden Text blykt /) de genade van Godt / de enige troost des armen Zondaars / beide in leven en in sterven; waarom zoekt dan het Pausdom zyne Zaligheidt door verdienſtelyke werken? Indien het door genade is, zo is 't niet meer uit de

Rom. XI. 6. werken; anderzints is de genade geen genade meer. Is 'er dan geen balsem van genade meer in Gilead / dat men heen gaat en koopt zalven van de zo genoemde overtollige goede werken der Heiligen? Worden wy uit genade zalig / waarom koopt men dan van de Vrymers des Roomſchen gebiedts / de verleege waren van aflaats-brieven? Waarom zoekt men zynen troost by Heiligen / die ons niet kennen? waarom stelt men zyne hope van reiniginge op een Vage-vuur / daar de Schrift niet van weet? Ach / slechte troosters! Dwaze Herders! Bedroge Schapen! Kan het bloedt van Jesus u niet reinigen / uwe geeſſelingen en boeten zullen niet veel helpen. Hebt gy eens den genade tydt verzuimt / en gaat gy heen zonder de genade van hem / die alleen zonden kan vergeven / zo zal geen Pauſſelyke Vry-brief u helpen / nog duizenden ziel-miſſen u uit de Hel verloſſen. Waarom moest Bellarmin zelf / die groote voorſtander der Roomſche Kerke / op 't laast bekennen: Dat het zekerſte was, zich op de genade van Godt, en de verdienſten van Jesus Chriſtus te verlaten. ô! Gave Godt / dat wy alle zo boetvaardig waren als de arme Tollenaar / en dat wy alle zo ootmoedig voor den Here verſchenen! ô Dat wy wel bedachten / hoe verre ons onze zonden van hem verwyderd hebben / en hoe noodzakelyk het is / hem met een boetvaardig hart te voet te vallen! Ach Zondaren! daar is niemant onder ons / of hy heeft

Iob XV. 15. de boete zo wel nodig als de Tollenaar en grootſte Zondaars. De Hemelen zelf zyn niet rein voor Godt; ook de Cherubynen moeten hunne

ne aangezichten vooz hem bedekken ; en valt de rechtvaardige zelfs niet dageliks wel zevenmaal? Hoe gzote reden hebben wp arme Zondaars en Zondaresſen dan niet / om ons boetvaardig vooz Godt te vernederen / en om genade en vergevinge te ſmeken! Prov. XXIV. 16.

Maar ach! hoe vele zyn 'er niet / die meer den Phariſeër als den Tollenaar gelyken / en menen / als zy zich maar vooz gzove zonden wachten / en zulke ondeugden myden / die de Overheidt ſtzaft / of die eerlyke menſchen haten ; als zy maar een burgerlyk zedig leven leiden / aelmoeſſen geven / nu en dan vaſten / ter Kerke gaan / en op zekere tyden ten Avondtmaal komen / dat het dan alles wel is / en dat zy dan in een zeer goet blaadje bp onzen lieven Heer ſtaan! Dus vleien en bedziegen vele zich met hunne goede werken / menende / dat het niet anders wezen kan / of Godt moet hun wel genadig zyn. Heet dat niet te recht den Phariſeër ſpelen ? Wy danken Godt / dat hy ons uit het Pausdom heeft getzokken / alwaar men den Hemel vooz goede werken zoekt te verdienen ; maar is 'er niet nog een zuur-deeg des Pausdoms overig in de harten van zulke menſchen / die zich zelven behagen / die op hunne deugden roemen / en daar vooz vooztecht bp Godt menen te hebben? Hoe zal de nederige Jeſus / zulke hoogmoedige zielen kunnen aannemen ? Zal hy niet veel meer zeggen: De gezonden hebben den Medicyn-meeſter niet van noden , maar de zieken. Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen , maar Zondaars tot bekeeringe. Het zal ten uiterſten dage niet gelden / als men voozgeven zal : Here , Here , hebben wy niet in uwen Name Duivelen uitgeworpen , en in uwen name vele krachten gedaan ? Want dan zal Godt antwoozden : Ik heb u nooit gekent , gaat wegh van my , gy die de ongerechtigheidt werkt. Marc. II. 17. Matth. VII. 22, 23.

Leggen zulke ook wel zo met mondt en harte / ô Godt! als de arme Tollenaar / die zich niet ſchamen vooz Godt / en in zyne tegenwoozdigheidt te zondigen ? Menſchen / die geen vzeze vooz Godt hebben / en nauwlyx geloven kunnen dat hy over al by hen is / dat hy hunne boze gedachten / woozden en werken weet. Beledigen zulke de hoogſte Majeſteit niet op 't aller zwaarſte / die geen ſchaamte hebben om zonden vooz hem te plegen / die zy vooz menſchen zouden ſchamen te doen? ſarren zulke niet Godts Heiligheidt tot Tooin / die dooz een onheiligen en Godlozen wandel nog al meer en meer zondigen ? ô Godt! hoe lankmoedig zyt gy / dat gy ſnode zondaars zo lange duit! ô Heer! hoe genadig zyt gy / dat uwe handt niet zo dikwils als de menſchen zondigen / zich ter ſtraffinge uitſtzekt!

Ach! hoe weinig erkent men dat men een zondaar is! De meeſte denken dwaaſlyk en verkeerdelyk : Ik waſſche myne handen in onſchult , en ga rontom uwen Altaar , ô Here ! en weinige in tegendeel : Myne ongerechtigheden gaan over myn hoofdt ; als een zware laſt zynze

my te zwaar geworden, enz. Schoon de zonden geſtadig geplegt worden / en de overhandt nemen / men maakt 'er niet veel gewetens van. Men hangt zyn harte aan 't aardſche. Eenige beminnen den Mammon / andere verlaten zich op menſche-gunſte; weder andere op gezontheidt en kzachten / en gebzuiken de waereldt zo / als of zy die eeuwig bezitten zouden / terwyl zy ondertuſſchen Godt als 't hoogſte goet vergeten. Ach! hoe gzote onwetenheidt heerſcht by vele in Goddelyke zaken! Men heeft van 't hoogſt volmaakte wezen die verhevene gedachten niet / die men behoozde te hebben. Vloeken / ſchenden en misbzuiken van Godts H. Name / is thans een mode / zelfs onder lieden die welleevende willen heten. En o / indien de heilige Godt eens in zynen toozn yverde over de Sabbath-ſchenders des Nieuwen Verbondts; welk rechtvaardig oozdeel zou 'er niet over 't vervallen Chziſtendom in 't algemeen gaan! Daar is / Godt beteert / by de menſchen geen honger noch begeerte naar des Heren woozdt: moetwillige verwaarlozingen van den Gods-dienſt wozden booz gene zonde gerekent / wat ook Dienaren Godts daar tegen zeggen mogen. Geen aardtſche bezigheden verdzieten den menſche; maar een uurtje booz zyn arme ziel te beſteden / dat verbeelt.

Indien ik nu ook eens de andere tafel der Goddelyke wet / als een ſpiegel booz uwe ogen hieldt; Ach / wat een liefdeloosheidt zou men vinden / zelfs omtrent zulke / welke de wet der nature ons gebiet te beminnen! Is niet menigmaal Homo homini lupus, de ene menſch des anderen Duivel, zodanig / dat men niet ſchzoome zynen naaſten te kzenken en te verdzukken / zyne doot te bevozderen! Onkuiſche en ſchandelyke gedachten / woozden en daden / hoererp / overſpel / en wat dies meer is / rekenen vele Chziſtenen geen zonden. Onrechtvaardigheidt en benadeeling van zynen naaſten wozdt booz vernuftigheidt en gaauwigheidt gehouden. Valſche getuigeniſſen / leugens / ſchenden / laſteren / heimelyke luſten / en zondige gedachten / acht men nauwlyx quaat. Als men dit alles bedenkt / heeft men dan niet wel grote reden om met een bedzoeft harte over 't verval van 't hedendaagſch Chziſtendom te klagen?

Toorn en wraakgierigheidt verhinderen de genade Godts.

Wy bidden wel / dat Godt ons wil genadig zyn / en dat hy ons onze ſchulden wil vergeven, gelyk wy ook vergeven onzen ſchuldenaren; maar hoe nemen wy dat in acht omtrent onzen naaſten? De minſte beleediging doet iemant in 't harnas zyn / en op wzake denken. Lieve Godt! indien gy de menſchen zo handelde / gelyk zy malkander doen / waar zouden wy arme zondaars en zondareſſen blyven? Haat / nydt / twiſt / tweedzacht en onenigheidt / nemen meer en meer de overhandt: Manaſſe is tegen Ephzaim / en Ephzaim tegen Manaſſe. Hier ſtaan wy nu booz Godts aangezicht / Chziſtenen / en komen om van hem genade te erlangen; bedenkt dit wel

gy

gy alle / die in onlust met uwen naasten leeft. Indien gy niet van nu af aan alle nydt / haat en bitterheidt aflegt; indien gy niet voorneemt uwen naasten zo te vergeven / gelyk gy wilt en wenscht dat Godt u vergeve; zo verkondig ik u / als Godts dienaar / zyn toorn / ongenade en zware straffen. Dwaalt niet; de Heer laat zich niet bespotten. Verbeeldt u niet / dat uwe onschuldigingen voor Godt zullen gelden / hoe schoon gyze ook opschikt. Denkt wat Jesus zegt? Zo gy uwe gave zult op den Altaar offeren, en aldaar gedagtig wordt; dat uw broeder iets tegen u heeft; (niet dat gy iets tegen hem hebt / maar wanneer gy slechts weet dat hy iets tegen u heeft) zo gaat heen; (let wel / hier staat niet / wacht / tot dat hy by u komt / of ontdoe u op allerlei wyze van zyn gezelschap en tegenwoordigheidt / maar ga gy zelf heen) en verzoen u eerst met uwen broeder; kom dan, en offer uwe gave. Daarom / ach Christenen! ik bid u om de ontfermingen Godts / ja / om de wonden van den zachtmoedigen Jesus / dat gy doch alle haat aflegt / op dat gy niet door een onheilige en onverzoenlyke naderinge tot deze genade tafel / Hel en verdoemenis eet en drinkt. Gy hebt niet met menschen / maar met Godt te doen / die in uw harte ziet / en weet hoe het zelve tegens uwen naasten gestelt is. Zyt verzekert / dat gy den toorn Godts niet zult ontvlieden / indien gy niet den mensche vergeeft, 't geen hy u misdaan heeft.

Matth. V. 23, 24.

Matth. VI.

Konnen ook zulke in de genade Godts hunnen enigen troost zoeken / die den Rykdom zyner genade en lankmoedigheidt misbruiken? Dit is een zeer grote zonde. Dit was de oorzaak van den ondergang der eerste waereldt, welke op acht na / door den Zondtvloet verdelgt weerdt: Dit was de oorzaak van den brandt van Sodom en Gomorra, waar uit maar drie menschen geredt wierden: Dit was de oorzaak / dat al het volk Israëls in de Woestyne omquam / op twe na. Bedenk Zondaar! hoe menigmaal heeft Gods genade-stem / u gelokt tot bekeeringe? en nooit hebt gy gewilt. Hy strekt zyne handen den gantschen dagh tot u uit / en gy keert die af. Hy roept: Hoe zoude ik u maken als Adama? u stellen als Zeboïm? Hy laat door zyne Dienaren tot u spreken / en gy wilt niet horen: Zy zoeken uwe zielen te redden / en gy stort ze zelf in 't verderf. ô Wee! en nog eens wee, Zondaren / die den dagh van Godts genade zo veracht! Wat zult gy beginnen / wanneer de Satan met zyne aanvechtingen / de zonde met haar knaginge / de doot met hare verbaarnissen u zullen aangrypen? Tegenwoordig roept u de genade-stem nog na: Keert weder, keert weder! wilt gy die niet horen / zo zult gy haast de vertoornde Rechters-stem van Jesus moeten horen: Gaat wegh van my, gy vervloekte, in 't eeuwig vuur, 't welk den Duivel en zyne Engelen bereidt is.

Hos. XI. 8.

Matth. XXV. 41.

Ik toon u heden den open Hemel / Godts genadig Vaderlyk harte / en den ſchoot zyner barmhartigheidt; Siet / daar zyn de uitgeſtrekte armen / en de open wonden van onzen gekruiſten Jeſus. Kan dit u noch niet bewegen / ik wyze u dan zynen Rechter-ſtoel / waar op hy levendigen en doden zal vonniſſen / en de boeken / die open gedaan zullen wozden / volgens welke gy tot den afgrondt der Helle in de eenwige verdoemenisſe zult verwezen wozden

Vermaning om naar de genade Godts te trachten.

Nu wel aan / gy Heiligen Godts, dzaagt gy zorge / dat gy den boetvaardigen Tollenaar / met mondt en harte kunt nazeggen: ô Godt! zyt my Zondaar genadig! en tracht de genade Godts te hebben en te behouden / want dat is de beſte ſchat en rykdom. Daarom zegt ook een zeker Godtvzuchtig Leeraar niet zonder reden: Ik zou liever met Godts genade in de diepte der Zee willen zyn, als zonder dezelve in een aardtſch Paradys. De genade Godts is het water / dat een menſche meer verquikken kan / als dat Hagar met haar kindt in de Woeſtyne dzonk. Wanneer de Zondaar een tyde lang dooz de dozre woeſtyne dezer waereldt omgezwozven / doch niets gevonden heeft / dat den dozſt zyner ziele kan leſſchen / en dan eens van dit water der geuade pzoeft / dan wozdt zyn afgemat harte verquikt. Om deze reden zeide Davíd: Gelyk een Hart ſchreeuwt naar de water-ſtromen, alzo ſchreeuwt myne ziele tot u, ô Godt. enz. Wie dit genade-bzoodt uit den Hemel eet / ja maar een kleyn bzokje daar van op aarde pzoeft / zal meer geſterkt zyn / als Elias was / toen hy dooz de woeſtyne ging / na dat hy het Engelen-bzoodt gegeten hadt. Dit is de honig / die onze ogen helder maakt en verlicht. Ik zou liever doot arm willen zyn / en niets op de waereldt hebben / als de genade van Godt miſſen / en dit geldt der genade / 't geen alleen gangbaar is onder de burgeren des Hemels Ik zou liever ſlechte kleederen dzagen / die een hart bedekken daar Godts genade in woont / als myn in zyde / goudt en zilver kleden / en onder al dien opſchik / een genadeloze ziele hebben Ik zou liever in een ſlecht hutje wonen / ja onder den bloten hemel ſlapen / en met Jacob myn hooft op een harden ſteen leggen / en dat Godts genade my bedekte / als dat ik zonder dezelve in pzachtige Paleizen zou huisveſten. Liever zou ik met Aſaph zeggen: Wien heb ik neffens u in den Hemel? neffens u luſt my ook niets op aarde. Bezwykt myn vleeſch en myn harte, zo zyt gy de Rots-ſteen myns harte, en myn deel in eeuwigheidt. Als met den ryken man: Ziele! gy hebt vele goederen, die opgelegt zyn voor vele jaren; neem ruſte, eet, drink, zyt vrolyk. Want / wat baat het een menſche, zo hy de geheele waereldt wint, en lydt ſchade aan zyne ziele? Zou dat onze trooſt niet zyn / waar uit wy zo veel goets in leven / lyden / en ſterven hebben konnen? Waar hebben wy ons leven anders van daan /

Pſ. XLII. 2, 3.

Pſ. LXXIII. 25, 26.

Luc. XII. 19.

Matth. XVI. 26.

daan / als van de genade van Godt ? Beneffens het leven hebt gy weldadigheidt aan my gedaan, en uw opzicht heeft mynen Geeſt bewaart. In den grondt-text ſtaat: uw bezoek. Gelyk eene liefryke en teerhartige Moeder / haar ziele kindt dikwils bezoekt / en zorge draagt / dat het geen gebrek lyde; zo heeft Godt de Heer voor ons genadigelyk gezorgt / toen wy nog in 's moeders lichaam waren. Godts genade heeft ons op de waereldt gebragt / met gezonde leden begaaft / en een redelyke ziele gegeven. Al de vlyt van voedſters zou niets gin geweeſt / indien Godts genade ons niet als met de handt zyner liefde geleidt hadde. Wy zouden in onze loſſe domme jeugt wel duizendmaal om hals geraakt geweeſt zyn / indien Godts genadig opzicht ons niet bewaart had. En dus leidt de Heer ons nog alle dagen door zyne liefde en genade. Door Godts genade leven wy, Job X. 12.

Noch veel groter weldaden vloeien uit deze heilzame bron der genade: Namelyk / de drie ſtroomen van Rechtvaardigmaking, Heiligmaking, en Heerlykmaking.

Godts genade rechtvaardigt ons. Want Godt heeft dien, die geen zonde gekent heeft, zonde voor ons gemaakt; op dat wy zouden worden rechtvaardigheidt Godts in hem. En waar de zonde meerder geworden is, daar is de genade veel meer overvloedig geweeſt. Sonder deze genade zouden wy alle verloren zyn gegaan / en met de gevalle Engelen eeuwige ſtraffen hebben moeten lyden. De ſchuldt / die wy moeſten betalen / was te groot / ons vermogen te klein / en de toorn Godts te zwaar. Derhalven zou in alle eeuwigheidt de ene broeder den anderen niet hebben kunnen verloſſen, indien de genadige Godt door het dierbaar geſchenk van zynen Zone / dit werk der verloſſinge niet uitgevoert hadt. De genade der rechtvaardigmaking. 2 Cor. V. 21. Rom. V. 20.

Godts genade heiligt ons. Wy lagen in ons bloedt / wy waren doot in zonden. Zal ook een Moorman zyne huit veranderen, of een Luipaart zyne vlekken? zo zult gy lieden ook kunnen goet doen, die geleert zyt quaat te doen. Toen ontfermde zich de genade Godts over ons / en maakte ons van kinderen der duiſternisſe kinderen des lichts. Der Heiliging. Jer. XIII. 23.

Godts genade verheerlykt ons. Niet alleen dat zy het werk der ware bekeering begint / zy volendt het ook: Zy ſtrekt zich zelf tot in het eeuwig leven uit / en maakt zwaluke ſtervelingen deelgenoten des Hemels. De Geeſt Godts getuigt met onzen geeſt, dat wy Godts Kinderen zyn. En indien wy Kinderen zyn, zo zyn wy ook Erfgenamen: Erfgenamen Godts, en mede-erfgenamen van Chriſtus. En der verheerlyking. Rom. VIII. 16, 17.

Deze zelve genade vertoont zich ook krachtig in alle droefheidt en lyden. Ommogelyk zou de menſch alles konnen uitſtaan / indien Godts genade hem niet onderſteunde. Is het / behalven dit / geen Godts genade troost ons in alle lyden.

grote genade / dat Godt den menſche dooꝛ kruis van de waereldt afſtrekt / en tot den Hemel bereidt ? Is het niet een groote genade / dat hy de ſynen niet meer oplegt als ſy dragen kunnen / en dat wy veel minder lyden als wy met onze zonden verdient hebben ?

De genade Godts verlaat ons ook niet in 't ſterven ; als onze beſte vrienden ons verlaten / verlaat Godt met ſyne genade ons niet. Wanneer geen menſche op de waereldt ons kan helpen / helpt Godt ons de benauwtheidt der krankheidt / ja de bitterheidt des doots overwinnen. Ja deze genade beloont het korte lyden van dezen tydt / onze lichte verdrukking die zeer haaſt voorby gaat, werkt een gantſch zeer uitnement eeuwig gewigte der heerlykheidt.

2 Cor. IV. 17.

Ach / waarde Chriſtenen ! Beproeft u zelven doch wel / of gy by Godt in genade ſtaat. Vraagt gy : waar aan zullen wy dat weten kunnen ? Neemt de volgende kentekens in acht.

Ken-tekenen der Goddelyke genade, als daar is : Luſt tot Godts woordt.

1. Verblydt gy u wel / Godt en ſynen wille zo te kennen / gelyk hy zich in zyn H. Woordt heeft geopenbaart ? Hebt gy uwen luſt in Godts woordt ? Vraagt uw hart wel / wanneer gy de werken Godts hoort verhalen ? Betracht gy ook wel met vreugde de genade middelen / die Godt verordent heeft ?

Haat tegen de zonde.

2. Schroomt gy wel voor alle zonden / die Godt in zyn woordt verboden heeft / zo / dat gy niet alleen grove ſchendaden haat / die by de verlyfde waereldt daar voor gehouden worden / maar ook zelfs de geringſte zonden ? Schryft gy wel voor boezem-zonden / die gy als lievelingen koeſtert ? Ja meen zulke / die / of door ene langduurige gewoonte ingewortelt zyn / of die gy om gemak / om gewin / om eigenut / en om waereldts belang lief hebt ? Bekommeren u ook wel uwe verborgen en geheime zonden / die voor de waereldt onbekent / maar Godt alleen bekent zyn.

Liefde.

3. Benaarſtigt gy u / om Godt te dienen naar alles / wat hy van u eiſcht / zo wel in het laten van het quade / als in het goede ? Bemint gy Godt wel boven alles, en uwen naaſten als u zelven ? Dient gy den Here wel in ware oprechtheidt des harten / met een reder en naauwgezet geweete ? Zyt gy wel meer bekommert over de ziele als over het lichaam ? Bemint gy den hemel wel meer als de waereldt ? Waardeert gy de genade Godts wel hoger als alle gunſte van menſchen ?

Gelove in Jeſus.

Toelit gy wel in Jeſus / als den enigen Middelaar / uwen troost ; in zyn lyden uw leven ; in zyne wonden uwe toevlucht ; in zyn bloedt uwe reiniginge / en in zyne liefde uw beſte vermaak en hoogſte vreugde ? Indien dit alles zo is / dan kunt gy u verzekeren / dat gy een genadigen Godt hebt / en dat zyne genade uwe troost zal zyn. Staat daar naar / dat gy die genade Godts verhoudt.

Vraagt gy verder : wat raadt / zo wy deze kentekenen nog niet in ons bevinden ? Neemt deze volgende middelen ter handt.

1. He-

1. Heden, zo gy des Heren stemme hoort, verhardt uwe harten niet; maar erkent uwe zonden. Beproeft uwe kennisse; ach / hoe geringe zult gy dezelve vinden; ten delen / een klein stukske der zake; onderzoekt uwen wille; hoe vele verkeerde neigingen zullen zich op doen! Gaat in uwe binnekameren / en overdenkt daar / hoe gy den tydt uwes levens hebt gesleeten; welke zonden gy gepleegt / en hoe gy met gedachten / woorden en werken / de geboden van den heiligen Godt hebt overtreden; hoe vele Goddelyke waarschouwingen gy veracht en in den windt geslagen hebt. Hoe menigmaal hebt gy de heerlykste weldaden van Godt met snode ondankbaarheidt beloont! waar zyn uwe geloften gebleven / die gy hem laast gedaan hebt / toen gy aan deze genade-tafel waart? Wat goet hebt gy niet nagelaten? Hoe menigmaal hebt gy u met en buiten weten / tegen Godt bezondigt? En hoe dikwils hebt gy heimelyk en opentlyk tegens de liefde des Naasten gehandelt? Met een woordt / van 't hooft tot de voeten is niets gezondts aan u. Hebt gy dan geen reden genoeg / om met vrezen en beven te zeggen: o Godt! zyt ons arme Zondaren genadig! Hebt gy geen grote reden u te schamen over de schandelyke naaktheidt uwer zonde / en schaam-root te worden / over de menigte uwer overtredingen? Wat dunkt u / hoe zoudt gy voor Godt bestaan / indien hy met u in 't gericht wilde treden? Zoudt gy hem van duizendt wel een kunnen beantwoorden / als alleen dit: Here, wie zal bestaan!

Middelen om Godts genade te verkrygen. Ps. XCV. 7, 8.

Ps. CXXX. 3.

2. Hebt een afschrik van de zonde / gelyk de arme Tollenaar / die zich schaamde zyne ogen op te heffen. Zo lang een mensch de bitterheidt der zonde niet gewaar wordt / zo lang zy hem een lust en geen last is / zo lange is hy nog niet bekeert. Boetvaardigen zyn gelyk Menschen / die aan zekere spyze de koorts gegeten hebbende / altoos een tegenzin daar voor behouden. Boetvaardige harten konnen zonder walg en afgryzen aan hunne zonden niet gedenken. Zo lang gy ook dus niet gestelt zyt / zyt gy geen boetvaardig Zondaar / en hebt geen deel aan Godts genade / schoon gy alle maanden ten Avondtmaal ging; en schoon gy u vernederde en klaagde / gelyk Achab, of dat gy uwe boete in tranen zocht met Esau; die boete en de volhardende lust tot zondigen / kunnen zo weinig overeenkomen / als licht en duisternis / Christus en Belial.

3. Leert van den boetvaardigen Tollenaar nederigheidt en zelfverlocheninge. Volgt Paulus na / die zich den voornaamsten onder de Zondaren rekende. Wat een misbruik is het dan by vele onder ons / dat zy in zo prachtigen opschik van klederen / aan de Tafel des Heren komen! Hoe aangenaam moet het onzen Jezus zyn / als hy ziet / dat zyne gasten / om de waereldt te behagen / zich zo opprongen? 't zou vry wat nutter zyn / dat men den tydt / die men tot zo veel

1 Tim. I. 15.

beel pzacht en opſchik beſteedt / afzonderde / om dooz nedzige gebeden en heilige oeffeningen zich tot de bzuiloft des Lams te bereiden.

4. Laat uwe ziel vervult zyn / met een vurig verlangen naar de genade Godts. Neemt uwen toevlucht tot Jeſus / en bidt Godt / dat hy u om zynent wille genadig zy. Dat de hooznen van dezen Altaar aan / indien gy uwe ziele in 't leven behouden wilt. Verſchuilt u in zyne wonden / zo gy veilig en wel bewaart wilt zyn. Werpt u dooz een waar gelove in zynen ſchoot / wilt gy ruſte vinden dooz uwe zielen; want zyn bloedt reinigt ons van onze zonden.

3. Laat uw geloof werkzaam zyn in alle goede werken. Gelyk de Tollenaar gerechtvaardigt afging in zyn huis / zo toont ook / dat uwe rechtvaardigmaking dooz Godt geen doot werk / maar vol bzuchten der liefde is dooz hem en uwen naaſten. Sweert heden de waereldt en alle vleeſchelyke luſten af / en geeft u aan den Here over in een nieuw bzoom en Godtzalig leven.

Mogelyk denkt gy / gelovige Diſch-genoten! Ach! dat myne zonden maar zo groot en vele niet waren! Dat ik niet zo dikwilg de genade van mynen Godt misbzuikt hadt! Maar weeſt getrooſt / boetvaardige kinderen Godts. Dit zyn de vaten / waar in Godt de Here zyne genade giet. De gezonden hebben den Medicyn-meeſter niet van noden, maar die ziek zyn. Zyn uwe zonden vele en groot; Godts genade is veel groter. Schynen zy als bergen boven uw hooft; ey / zyne genade reikt heel tot den Hemel toe. Zynze zo roodt als bloedt / hy wilze wit maken als ſneeuw: zynze als Karmozyn, hy zal ze maken als witte wolle. Van Petrus genade verkzygen / daar hy zynen Heilandt verloochent hadt; van Paulus in genade aangenomen wozden / daar hy Gods gemeente hadt vervolgt; ey / geeft den moedt dan niet verloren / by den Here is genade te vinden / en hy roept u nog heden toe: Zo waarachtig als ik leve, ik hebbe geen luſt in de doot des Zondaars; maar daar in, dat hy zich bekeere en leve.

Trooſt tegens de zonde.
Matth. IX. 12.
Rom. V. 20.
Jeſ. I. 18.

Godt zal u de blyken zyner genade doen ondervinden in allen noodt. Klaagt u geweete u aan / de Geeſt Godts zal u het getuigeniſſe der genade geven. Komt gy met een ootmoedig boetvaardig hartzten Avondtmaal / hy zal den Scepter zyner genade u toereiken / en zeggen: Zyt wel gemoet, myn Zoon / myne Dochter / uwe zonden zyn u vergeven. Dat gy in uw beroep / zyne genade zal u nooit verlaten / en hy zal u als met zyne ogen leiden. Kaakt gy in armoede / de genade Godts zal uwe Rykdom zyn. Wozdt gy vervolgt / en van de waereldt gehaat; wat zwarigheidt / wyl gy Godt te vziendt hebt?

2 Cor. XII. 9.

Bedzoeven u zwakheden en gebzeken / laat Godts genade u genoeg zyn; want zyne kracht wordt in zwakheidt volbragt.

Eindelyk / de genade Godts zal uwe trooſt zyn / ook in den laaſten noodt; hy zal u verloſſen uit alle elenden / en tot zyn hemelſche Koninki-

ninkryke brengen / alwaar gy dan eens die genade-ſtemme in volkomenheidt horen zult: Komt gy gezegende myns Vaders, beërft dat Koninkryke, het welk u bereidt is van de grondtlegginge der waereldt. Amen. Matth. XXV. 34.

GEBEDT.

Here, Here Godt! barmhartig, genadig, en lankmoedig; groot van weldadigheidt en waarheidt! wiens goedertierenheidt groot is tot aan de Hemelen, en wiens waarheidt reikt tot aan de bovenſte wolken. Hoe durven wy ſnode Zondaars en Zondareſſen ons onderwinden voor uwen Genade-Throon te verſchynen, daar wy door onze zware en menigvuldige zonden, uwen toorn en ongenade verdient hebben! Ach Godt! hoe dikwils hebben wy uwe roepende genade-ſtemme veracht, en u niet gevolgt, ſchoon gy uwe handen den gantſchen dagh tot ons uitgeſtrekt hebt! Hoe menigmaal hebben wy den rykdom uwer lankmoedigheidt misbruikt, en zonden op zonden gehoopt! ja, hoe menigmaal hebben wy ū aan uwe genade-tafel Boetering des levens belooft, en nochtans onze verbondts-gelofte zo ſlecht gehouden! ô Verkeert en ſnoodt menſchen harte! hoe ondankbaar hebt gy u tot nog toe tegens uwen Godt gedragen, en de hoogſte Majeſteit met duizendt en duizendt zonden beleedigt! waart gy niet wel waardig, dat de Here u met toorn en ongenade, in plaats van met genade en barmhartigheidt bejegende? Daarom vrezen wy voor u, ô driemaal heilige Godt, gelyk een kindt voor zynen vertoornden Vader vreeſt. Zyn zelfs de Hemelen voor u niet rein; moeten de heilige Serafynen hunne aangezichten voor u bedekken; moeſt zich die grote Apoſtel, den grootſten Zondaar noemen; ach, hoe zouden wy dan voor u kunnen beſtaan, indien gy met ons arme Zondaren in 't gerichte wilde treden, wy die op verre na nog geen Pauluſſen zyn, en uwen wille zo niet volbrengen kunnen, als de Engelen in den Hemel! Ach! onze zonden getuigen tegen ons, en onze misdaden gaan over ons hoofdt! Wilt gy, ô Godt! met ons rechten, wy zyn verloren, ja waardig dat de donder-ſtemme uwer wet ons verwyze ter doodt, helle en verdoemeniſſe. Maar, ô Godt! hier werpen wy ons met bloedende harte-wonden voor den Throon uwer genade neder: Hier zyn de zieken, die den Geneesmeeſter van noden hebben: Hier zyn de onreinen, die gewaſſchen moeten worden: Hier liggen de Melaatzen van zonden, en roepen: Here, genade, genade! delg, ô Godt, de menigte onzer overtredingen uit, en werpze achter u in de diepte der Zee, zo dat harer in eeuwigheit niet meer gedacht werde. Wy ſlaan op onze

harde borſt in nederigheidt en weemoedigheidt, en zeggen met e
boetvaardig harte: Hier ruſt de zonde, die Godt vertoornt, e
menſchen beleedigt, en ons geweete bezwaart heeft; maar hi
woont ook de boetvaardigheidt: Laat dezelve u een welbeha
lyk offer zyn. ô Godt! zyt ons arme Zondaars en Zondareſſen g
nadig! Ach dierbaarſte Jeſus! bidt doch voor ons bedrukte, by
wen hemelſchen Vader! In dezen zonden noodt laten wy niet v
u af, ten zy gy ons zegent. Daarom doe ons vreugde en blyſchap h
ren, dat de beenderen zich verheugen die gy verbryzelt hebt. La
ons uwe genade-ſtemme horen: *Zyt welgemoedt myn Zoon*, z
welgemoedt myne Dochter, *uwe zonden zyn u vergeven*. Dan zull
wy gerechtvaardigt afgaan naar onze huizen, en geheiligt zyn, t
dat wy eens in de eeuwige woonſtede des Hemels door u op
nomen en aldaar verheerlykt zullen worden. Amen. Onze V
der, enz.

D2554

DE

BEMINDE EN GEPREZE SCHOONHEIDT

VAN

CHRISTUS BRUIDT.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

EEn arm man hadde een enig klein ooi-Lam. Het at van zyne beete, en dronk van zynen beker; het sliep in zynen schoot, en het was hem als ene dochter. Dit zeide Nathan tot David. De liefde van den aarts-herder tot zyne schapen. 2 Sam. XII. 3.

Wy laten den Profeet door deze gelykenis den Koning zyne zonde voorstellen / en nemen hier uit gelegenheidt om van de liefde te spreken / die Jesus zyne gelovigen toedraagt. Hy / die om onzent wille arm wierdt / heeft ons niet alleen lief gehadt / gelyk een Herder zyne Schapen / maar ook voor ons een liefde-maaltyd aangerecht en bereidt in 't H. Avondtmaal. Aldaar eten gelovige Tisch-genoten van zyne beete / en drinken uit zynen beker / wanneer hy door deze zyne dierbare verbondts-teekenen / hunne vermoeide zielen laaft en verquikt.

Om van deze liefde des Heren Jesus tot zyne gelovigen meerder te spreken / en de vriendelykheidt van dien heilzamen weldoender te smaken / zyn wy in den raadt der vroomen by een vergadert. Maar / op dat onze heilige verrichtinge tot Godts ere / en bevorderinge onzer Zaligheidt mogen strekken / roepen wy hem aan om zyne genade en hulpe / met het allervolmaakste gebedt: Onze Vader, enz.

TEXT; HOGEL. VI. vs. 4.

Gy zyt ſchoon, myne Vriendinne, gelyk Thirza, lieflyk als Jeruſalem, ſchrikkelyk als ſlag-ordens met banieren.

TWEDE INLEIDING.

Prov. VIII. 17. Het is een ziel verblydende waarheidt der eeuwige wysheidt: Die my vroeg zoeken zullen my vinden.

De eeuwigewysheidt laat zich vinden van de zoekenden.

De Sone Godts / die de wysheidt is / welke daar ſpreekt / wil daar mede zo veel zeggen / als dat zy / die hem dooz het gelove en een ernſtig gebedt / in zyn H. Woozdt en Sacramenten zoeken / hem ook vinden en tot zyne liefde en gemeenſchap komen zullen. Het Cananeeſche Vzouwke zocht Jeſus in ootmoedigheidt en gelove / en was vergenoegt / dat zy maar als een hondtje de bzoodt-kruimtjes der genade genieten mogt; daar op liet de Heer haar heil en trooſt wederbaren.

Wy komen ook om Jeſus te zoeken / en tot hem te naderen; ten deelen dooz de pzediking zyns Goddelyken Woozdts / en ten delen dooz 't gebzuik des H en Hoogwaardigen Avondtmaals. Daarom doet hy ons aanſtonts al in den beginne genadelyk aanzeggen / dat hy zich van ons wil laten vinden / en niet alleen dit / maar dat hy ook onze zielen goet wil doen / en dezelve wil ſpyzen en dzenken met zyn gekruiſt lichaam en vergoten bloedt; ja wat meer is / hy wil zich zo verre vernederen van den Thzoon zyner Majeſteit / dat hy ons als zyne Geeſtelyke Bzuidt ontfange; dat hy zich in een liefde geſpzek met ons inlate / en dat hy 't geen wy dooz zyne genade zyn / met lof verheffe. Dit zien wy uit de woozden van onzen Text; waar in wy de beminnelyke en gepreze ſchoonheidt van Chriſtus Bruidt vinden. Ik hoop / myne geliefde Toehoozders / dat gy hier toe enen geheiligden aandacht zult verlenen.

„ Maar gy, ô grote Godt! geef kracht aan de donder-ſtemme
„ uwes Woordts, op dat daar door Zondaren uit den ſlaap gewekt,
„ en zielen van het eeuwig verderf geredt werden. Geef ook ze-
„ gen aan de heilzame lere des trooſtes, zo dat harten daar door ge-
„ roert, en vermocide zielen daar door verquikt worden. Kom, ô
„ Zuide-windt! ontwaak Noorde-windt van Godts Geeſt: door-
„ waay den Hof van uwe Kerke, op dat de bomen daar des te die-
„ per ingewortelt worden. Amen.

VER-

VERKLARING.

Scheiden is bitter / maar wederkomen verblydende. Wanneer een Moeder van haar kindt weg gaat / begint het te schreien ; maar 't is vol vreugde als sy wederkomt. Wanneer een Bruidegom afscheidt neemt van sijne Bruidt / wordt haar harte bedroeft ; maar sy verblydt sich wel haast als sy hem wederom ontfangt. Dus gaat het ook met de Bruidt van Christus. De Geestelijke Bruidegom der Kerke / Jesus Christus / hadt sich een tydt lang als verborgen gehouden : Hy was heen gegaan. De Bruidt / seer bekommert / socht hem in de treurige tijden der vervolgingen / die de Kerke overquamen. Sy was in angst en benauwtheidt / en socht hem die hare siele lief heeft ; maar kon toen sijn lieflijk aangesicht des vredes nergens vinden. Sy vroeg de wachters / dat is / sy socht troost by hare Leeraars ; maar die verkondigden haar nog bedroefder tijden / welke sy als een troosteloze sou moeten ondervinden. Sy bezwoer de Dochteren Jerusalems / dat sy haar seggen souden / waar haar Liefste gebleven was? Maar deze hoorden haar / en verweerden haar nog meer door veelerlei vragen ; onder anderen / wat schoons'er doch aan haren Bruidegom was / dien sy met so veel verlegentheidt socht? Nauwlijx hadt sy de soetigheidt van haren Jesus beschreven / of sy vondt hem eindelijk in een Specerp-Hof / onder de Lelien / in de Kerke / alwaar het Evangelium / als de beste Specerp / een aangenamen reuk gaf. Daar op wierdt hare treurigheidt in enkel vreugde verandert. De wolken van verdrukkingen begonnen allengskens te verdwijnen / en deze Sonne der gerechtigheidt / verblydde en verquikte met sijne stralen / het afgesloofde harte der bedroefde Bruidt. Eindelyk / na dat de Bruidegom lang stil gezwegen hadt / borst hy in een heerlijke lof-rede uit / die in dit Capittel uitvoerig verhaalt wordt ; eerst in 't algemeen / daar na in 't bysonder. Samenhang.

De Lof-reden in 't algemeen / is begrepen in onzen Text / die de schoonheidt van Christus Bruidt in drie gelykenissen voorstelt / namelijk :

1. Gy zyt schoon, gelyk Thirza.
2. Lieflyk, als Jerusalem.
3. Schrikkelyk, als slag-ordens met banieren.

De aanspraak is deze : Myne Vriendinne ! Hier door wordt de Christelijke Kerk in 't algemeen / en ieder gelovige ziel in 't bysonder verstaan ; so / van wegen de liefde / die Christus haar toegedragen heeft voor de grondlegginge der waereldt / als om dat hy haar nabestaande is : Want waarlyk, hy neemt de Engelen niet aan, maar hy De Vriendin van Jesus. Hebr. II. 16.

hy neemt het zaadt Abrahams aan. Hy wierdt onze Bzoeder / ons vleesch en bloedt / en kwam op aarde ; ook wierdt hy ons in alles gelijk / uitgenomen de zonde. Daarom zegt hy hier : Vriendinne! Jeſus is onze vziendt / om dat wy hem oprecht beminnen / en met
Joh. XXI. 15. Petrus zeggen : Here , gy weet dat ik u liefhebbe. En dewyl wy in ons gebedt gemeenzaam met hem omgaan / en ons harte hoog hem uitſchudden / hem ook niet verlaten in lief nog leet / maar aanhangen en getrouw blyven ter doot toe / zegt hy : Myne Vriendinne! Nu / wie is doch uwe Vziendin / ô gy ſchoonſte onder de menſchenkinderen ? Zeg eens / wat voozrecht heeft zy doch boven anderen / dat gy haar zo zeer verheft ? Gy noemt haar ſchoon gelyk Thirza, lieflyk als Jeruſalem , ſchrikkelyk als ſlag-ordens met banieren. Hoe kan doch het ſnode menſchen-kindt ſchoon zyn in uwe ogen ? Hoe kunt gy behagen ſcheppen in dit dooz de zonde afſchuwelyk ſchepzel / waar aan van 't hooft tot de voeten niets gezonts is / en wiens gerechtigheden zyn als een wegwerpelyk kleedt ? Welke behaaligheidt ziet gy doch in uwe Bzuidt / welker gedaante vervallen is van treuren / welker ogen verduiſtert zyn van al 't wenen / welker gehooz zo ſlecht is / dat gy dikwils moet roepen / eer zy u eens hoozt / en die een zwahke ſpzaak en ſtamelende tong heeft / om uwen lof uit te ſpzeken / en uwe wonderen te vermelden ? Ja / die zo ſlecht van gezichte is / dat zy niet verre zien kan in de geheimen van uw woozdt. Zo een qualyk ziende Lea / zo ene zwarte Miram / en zo ene ongedane Zippora / kan die in uwe ogen behagen ? Ja zegt gy : Myne Vriendinne is ſchoon.

Waarom de Bruidt ſchoon gelyk Thirza genoemt word.

Laat ons horen / hoe en waarom Jeſus hare ſchoonheidt roemt met deze woozden : Gy zyt ſchoon gelyk Thirza. Thirza was de Hoofd-ſtadt van het van Juda afgeſcheurde Koninkryk Iſraëls / en was gelegen op een ſchonen Berg / omtrent zes mylen van Jeruzalem ten Noozden ; zynde de plaats der Hof-houding van den Koning Jerobeam en deszelfs nakomelingen een geruimen tyd geweest / tot dat Omri de Stadt Samaria bouwde / alwaar naderhand de Koningen Iſraëls woonden. Thirza komt af van Razah, 't welk zo
2 Kon. XVI. 24. veel te zeggen is / als lieflyk en aangenaam zyn / lerende dat deze Stadt zeer ſchoon gelegen en vermakelyk was. By dit Thirza vergelykt Jeſus zyne Bzuidt / ten opzichte van hare ſchoonheidt / en zegt : Gy zyt ſchoon gelyk Thirza. Gelyk Thirza vooz andere Steden by de Koningen Iſraëls verkoren en aangenaam was ; zo heeft Jeſus ook zyne Kerke vooz anderen uitverkoren / om daar zyne woninge en verblyf te houden. Gelyk Thirza in zich zelve ſchoon en vermakelyk was ; zo is ook de Kerk van Chriſtus / hoewel niet dooz hare eige aangebore Heiligheidt / maar dooz de wedergeboozte en toegerekende gerechtigheidt en heiligheidt / ſchoon in zyne ogen.

De

De hemelſche Bruidegom vaart verder voort / en zegt: Gy zyt lieflyk als Jeruſalem. Hier opent zich een wyde velt tot redenvoering / en wy zouden ſtoffe genoeg hebben indien wy het nieuw Jeruſalem by het oude zouden willen vergelyken. Alleenlyk zullen wy iets daar van aantoeren. Jeruſalem was de Hoofdt-ſtadt van Judea / de plaatze van Davids Hofhoudinge / en van zyne nakomelingen / de Koningen van Juda / een vreugde en Kzone des gantſchen landts; maar het ſchoonſte wegens den Godtsdienſt / die daar verricht wierdt. Daarom zegt David: Zeer heerlyke dingen worden van u geſproken, ô Stadt Godts! Dit Jeruſalem wordt gemeenlyk in de H. Schrift voorgeſtelt als een voorbeeldt van Godts Kerke. Jeruſalem is gebouwt als ene Stadt, die wel ſamengevoegt is, waar henen de ſtammen opgaan, de ſtammen des Heren, tot het getuigeniſſe Iſraëls, om den name des Heren te danken. En in 't byſonder wordt de Kerke des Nieuwen Teſtaments / het hemelſch Jeruſalem genoemt. Gelyk Jeruſalem de Koninklyke Hof-ſtadt was / daar de Koningen van Juda hun verblyf en Hof hielden op den Berg Sion; zo is ook de Kerke des Nieuwen Teſtaments de Stadt Godts / waar in de ware Koning van den Berg Sion woont. Gelyk Jeruſalem de Stadt was / daar de Heere zynen Tempel hadt / waar in men offerde en den gehelen Godtsdienſt verrichtte; zo is ook de Kerke des Nieuwen Teſtaments de Tempel Godts / daar Jeſus Chriſtus het ware Altaar is / en hem de offerhanden der lippen gebragt worden. Jeſus noemt de Kerke des Nieuwen Teſtaments lieflyk. Lieflyk is het Fondament / 't geen hy zelve is. Want niemant kan een ander Fondament leggen, dan 't gene gelegt is, 't welk is Chriſtus. Deze is het afſchynzel van Godts Heerlykheidt. Lieflyk zyn de muren van ons Sion / want de H. Engelen omringen het zelve. Men zegt / dat'er dzie voornaame wonderen in Spanje zyn / die het boven andere landen vermaart maken. Het eerſte is een vurige Muur; het twede is een Schip dat de gehele waereldt omgevaren heeft; het derde een Brug, daar meer als vyfduizent Oſſen op kunnen weiden. De vurige Muur omringt de Stadt Hiſpalis, thans genoemt Sevilien, die van enkel vuur-ſtenen opgetzokken is. Het Schip dat de gehele waereldt omgevaren heeft / en dat wel voor de eerſtemaal / is dat van Colombus, en Victoria genoemt / liggende in de Haven van die Stadt. De brug, daar vyfduizendt Oſſen op konnen weiden / wordt gemaakt door de Rivier Anas / die dzie mylen lang onder de aarde loopt / en daar na weder te voorſchyn komt. Maar van de Stadt Godts worden veel heerlyker dingen gezegt; want daar worden vele duizenden Schapen van Chriſtus zonder getal geweidt. Het nieuw Jeruſalem is vaſter en beter bewaart als Sevilien, om dat de H. Engelen een vurige muur rontom het zelve zyn. Daar ligt ook het

Lieflyk als Jeruſalem. Pſ. LXXXVII. 3. Pſ. CXXII. 3. 4. Hebr. XII. 22. Gal IV. 26. Pſ. II. 6. 1 Cor. III. 11. Hebr. I. 3.

het ware Schip Victoria, 't geen de Poorten der Helle nog nooit hebben konnen overweldigen. Schoon en lieflijk zyn de ſtaten van dit Jeruſalem / met louter Diamanten en edele geſteentens van Chriſtelijke deugden belegt / waar van elk even zeer blinkt / dewyl de vromen hun licht laten ſchynen door een gelovigen en Godtzaligen wandel. Schoon zyn ook de wateren en ſtromen van ons Jeruſalem / want aldaar vloeien verquikking en reiniging om ons te laven. De-
Zach. XIV, 8. ze wateren zyn Godts Woordt / en de H. Geeſt met zyne gaven.
Jeſ. LIX. 21. Schoon en lieflijk zyn de Burgers van dit nieuw Jeruſalem / alle ware Gelovigen / die gezuivert en gewaſſchen zyn door het bloedt des Lams. Lieflyk zyn de wachters van 't nieuw Jeruſalem. Deze
Jeſ. LII. 7. wierden van Jeſaias gezien / over welke hy uit riep: Hoe lieflyk zyn op de de bergen de voeten des genen, die het goede boodtſchapt! Lieflijk zyn ook de goederen / voorrechten en gerechtigheden van de Stadt Godts; als daar zyn / alle Godts weldaden in Chriſtus / vergeving der zonden / de eeuwige gerechtigheidt / de aanneming tot kinderen / de wedergeboorte en regeering des H. Geeſtes / vrede en vreugde in ons geweete / ja de eeuwige Zaligheidt. Siet / daarom woordt 'er gezegt: Gy zyt lieflyk als Jeruſalem.

Schrikkelyk als ſlag-orders met banieren.

Door het derde vergelijkt Jeſus / de Bruidegom onzer zielen / de Kerk des Nieuwen Teſtaments ook by ſlag-ordens met banieren. Gy zyt ſchrikkelyk, (zegt hy) als ſlag-ordens met banieren, dat is / als een Heir-leger met vliegende Vaandels. En niet oneigen; want de Kerke heeft hare ordening en geweldt. De wapenen hares Krygs zyn niet vleeſchelijk maar geeſtelijk. Belial moet zidderen / en zyne ſterke Helle poorten zyn niet magtig de Kerke Godts te overweldigen. Ook gaan de kinderen Godts met een Heldenmoet alle hunne Geeſtelijke vyanden te keer. Sy behalen de over-
1 Joh. V. 4. winninge over de waereldt; Want al dat uit Godt geboren is, overwindt de waereldt, en dit is de overwinninge die de waereldt overwindt, namelyk ons gelove. Sy ſtryden tegen den Satan in hunne aanvechtingen / en die anders door geen leger nog menſchelijke magt verbannen en verdreven kan worden / wordt van hun overwonnen door het Gebedt en gelove; ja / zy overwinnen de zonde / en brengen het lichaam des dootz tot dienſtbaarheidt. Sy overwinnen ook Jeſus zelf in de liefde-ſtrydt / zo dat 'er van hun gezegt kan worden / Gy zult Iſraël heten, want gy hebt met Godt en met menſchen geſtreden, en hebt overmogt. En dierhalven is het getal der Gelovigen ſchrikkelijk als ſlag-ordens met banieren.

TOEPASSING.

Byzonder

Hier uit ziet gy dan / myne geliefden, dat de Kerke des Nieuwen Teſta-

Teſtaments ſchoon is gelyk Thirza. Doch in het bpzonder heeft dit zpn opzicht op zo een tpdt / waar in de Kerk in twe deelen verdeelt was / gelpk eertpts Juda en Iſraël. Namelpk / hier wozdt wel meeſt de ſchoonheidt en Godtvzuchtigheidt der Gziekſche en Latpnſche Kerk gepzezen / toen zp beide de glants harer zuiverheidt hadden. Wie kan genoeg roemen hare ſtantvaſtigheidt in vervolgingen! Wat was daar een overvloet van Hemelſche wpsheidt! wat een groot getal Godtzalige Leeraars / waar van de een meer als de ander met heerlpke gaven verſiert / den roem van Chziſtus Bzuidt wpdt en zpdt verbzeidde! Maar toen de ſtaatzucht der Biſſchoppen / en het ondzaaglpk juk hunner Pzieſterlpke heerſchappp / die bekende bedzoefde ſcheuring maakte / verloren die beide Kerken geweldig veel van hare vorige ſchoonheidt. opzicht op een zekere tydt des N. Teſtaments.

Deze Lof gaat u niet aan / ô gp Dochter Babels! die u zelve dooz valſche verbeeldingen bedziegt / en meent dat gp / en geen andere Bzuidt / in den ſchoot van Jeſus zit. Maar gp zpt zo lelpk als Sodom, zo hoogmoedig als Babel, zo verſtokt als Egipte, zo trotz als Tyrus, zo woeſt als een verſtoozt Jeruſalem, en zo afgrpzelpk vooz de vzienden van Jeſus / als de Philiſtpnen waren vooz de inwoonderz van Canaän. Zpt gp niet lelpk gelpk Sodom, uwe Zuſter / die het zo grof noch niet gemaakt heeft met hare zonden / als gp en uwz gelpken? Na dat Loth van u uitgegaan is in Zoar, zpt gp als een dode Zee gewozden / alwaar gene vzuchten deg Zaligmakenden geloofs waſſen; ja / geen zonde is bp u te groot / of men kan'er vooz geldt aflaat van krpgen. Wat pzonkt gp doch / ô hoogmoedig Babel! trotz Pergamus, met uwe hooghrit! Zpt gp het niet / alwaar de menſch der zonde, de Zoon des verderfs zpne zitplaatz genomen heeft / die zich wel een knecht der knechten noemt / maar als een Heer aller Heren wil aangebeden zpn; vooz wiens voeten wel eer gekroonde Hoofden hebben moeten bukken. Gp pzaalt wel met een glants van uiterlpke Heerlpkheidt; maar gp zpt gelyk de wit-geplaaſterde graven, die van buiten wel ſchoon ſchynen, maar van binnen vol doots-beenderen zyn en alle onreinigheidt. Het gebouw uwer Kerke heeft niets van den Apoſtoliſchen ouderdom / als alleen den naam. Het ruſt niet op den waren hoekſteen / noch op de ſtotſe der waarheidt / op welke Chzistus zpne gemeente gebouwt heeft. Het is niet opgehaalt uit wel gepaſte en in een gevoegde ſtenen der Evangeliſche waarheidt; maar men heeft den enen ſteen vooz / den anderen na / daar uitgetrokken; en ſchoon zp volgens den maat-ſtok der Canonike Boeken bereidt waren / heeft men in derzelve plaatze enkel ongebzande ſtenen van menſchelpke inzettingen geſtoken / waar op het getal van 666. ſtaat / 't welk dooz geen quadzaat getal kan opgeloſt wozden / alzo'er altpt te veel of te weinig bevon- Babels lelykheit. Matth. XXIII. 27.

den wordt / en nooit wel uit komt. Is het niet een verwarde Babels-spraak / als men 't volk in een onbekende tale iets voorzegt / daar het geen Amen op kan zeggen? Wat zyn dat voor haauers / waar in een geheele kraam overtollige goede werken der Heiligen bewaart worden / en waar uit men een groote menigte aflaatbrieven voortbrengt? Op uwe straten / ô Babel! liggen de twe getuigen des Ouden en Nieuwen Testaments doodt in 't stof der verachtinge / terwyl derzelve woorden niet naar uwen smaak zyn. Uwe wachters zyn zulk zoort van Herders / die het vette van de kudde op eten / en de overige als slacht-schapen den helschen wolf ter verslindinge laten. Uwe inwoners / ô Babel! gaan verkleedt / en verbergen hun bedrog onder een ordens-kleedt, dat vyl reiner en fyner is als de man zelf. Uwe bronnen zyn vergiftigt door het zoet fenyn der dwalende leringen van 't vage-vuur, aanroeping der Heiligen, beelden-dienst enz. ô Verstokte Egipte! daar men nu nog op dezen dagh den menschen een laft op den halse legt / welken nog zy / nog hunne Vaders kunnen dragen: daar men den inwoners Bedevaarten en zware geloften opsegt / en zich een geweldt aanmatigt over de geweetens. Ach! welke dikke duisternis der onwetenheidt is daar / waar men enen onbekenden Godt dient / en gelooft wat de Kerk gelooft met een blinde gehoorzaamheidt! Vlieten uwe stromen daar niet van bloedt / alwaar men het Compelle intrare te vuur en te zwaardt / met gruwelyke Tiranny werkstellig maakt / en de straten der grote Stadt bezoedelt heeft met het bloedt van zo vele heilige Martelaren? ô Schrikkelyke slag-orden met banieren! die tegens Jesus en de ware helpers zyns naams aangaan / en alles verdelgen wat onder hun geweldt komt / wanneer men het Beest niet aanbidden nog desselfs merk aan 't voorhooft dragen wil.

Doch / wat houden wy ons zo lange op / met beschouwinge van ene afschuwelyke schoonheidt / welke de ogen van onzen reinen Jesus geenzints behaagt? Wat gaan ons die aan / die buiten zyn? Laat ons liever onderzoeken / of 'er ook niet vele onder ons zyn / die Jesus met den monde / maar gantsch niet met het harte belyden? Die niet wedergeboren zyn uit water en Geest / en in zo lelyke zielegedaante den Bruidegom niet kunnen behagen / om dat zy slechts mondt-Christenen zyn? ô Blep u zelven niet / gy Dochter van het aardsch Jerusalem / door een verkeerde verbeeldinge! Deze lof / gy zyt schoon gelyk Thirza, gaat u niet aan; want gy zyt een uitverstien lelyk / en hebt het beeldt Godts nog niet / waar in men Jesus alleen behagen kan. Gy zyt blindt van Nature / niet begrypende de dingen die des Geestes Godts zyn, en niet bedenkende wat tot uwen vrede dient. Gy zyt zwak van gezichte / gelyk Lea, en ziet de aarde door den Hemel aan / door ydele liefde tot de waereldt. Gy zyt

Bestraffing der mondt-Christenen.

elen.

ger als een dove / die noch quaat noch goet kan horen; want
oort het quade / en voor het goede zyt gy doof. Uwe mondt
oy den lof van Godt gesloten; gy zyt stom om zyne grote da-
it te spreken / stom om hem aan te roepen / stom om uwen toe-
en naasten te bestraffen; maar welsprekende genoeg in spotter-
heuzel-taal / en onnutte redenen. Uwe handen zyn zo vast aan
Mammon geboeit / dat gy ze niet kunt uitsteken / als een ar-
voor uwe deur komt. Uwe voeten zyn gebonden met dziedub-
ketenen / van begeerlykheidt der ogen / des vleesches / en groots-
des levens / die u verhinderen des Heren wegen te betreden. Gy
warter als Zippora; want uwe zonden en aanklevende ondeug-
naken u zo afschuwelyk in Godts ogen. En al wiescht gy u
n met zalpeter / en naamt noch zo veel zeep / uwe ongerechtig-
zou doch altyt uitblinken. Een Moor kan eerder zyne huit Jer. XIII.
n Luipaart zyne vlekken veranderen, als dat gy de zonde zoudt 23.
en laten / wyl gy het quade gewoon zyt. Weg / weg valsche
al! want gy meent het niet trouw met Jesus / maar hoereert
de waereldt / en wildt die de helft van uw harte geven. Weg me-
Miriam, die van 't hooft tot de voeten niets gezonts aan u
/ en de wateren van Syrie hoger acht / als die der heilzame Joz-
. Noem u zelven geen Bruidt van Jesus / want de zonde ma-
en scheidinge tusschen u en hem.
och / wat u aangaat Gelovige kinderen Godts / ware geheiligde Lof der Bruidt Christus.
edergebore Chzistenen / die uwen Jesus van harte lief hebt; gy /
t het / wien deze lof toekomen: Gy zyt schoon gelyk Thirza.
ogen / ô Vriendinne van mynen en uwen Jesus / zyn als
e ogen / om dat gy uwen Bruidegom oprecht beminт / en u van
liefde niet laat aftrekken / noch in voorspoet noch in tegenspoet.
ent uw oprecht harte / gelyk hy dat van den vromen Natha-
kende / en hy hoort / en is verzekert van uwe behoudenis / wan-
gy zegt of denkt: Heer! gy weet dat ik u lief hebbe. Die Aarts-
er houdt u voor zyne schapen; want gy hoort zyne stemme /
olgt hem / en hy geeft u het eenwig leven. Gy beminт de wo-
n van Jehovah / en de plaatze / alwaar zyne ere woont. Gy
ugt u / wanneer de tydt komt / dat men Godts H. Woordt zal
; gy wekt uwe speelgenoten op / en zegt: Komt, laat ons in
is des Heren gaan. Ik vergelyk u / ô Vriendinne van Jesus!
ne Maria, die aan zyne voeten zat / en het beste deel verkoos,
l eene woelige Martha zich bekommerde met de dingen der wae-
. Vrandt uw harte niet / wanneer Jesus zich voor zyn woordt
uwe zielen openbaart? Verheugt gy u niet / als gy de grote
n Godts hoort uitspreken? Vrent gy niet de ene waarheidt na
ndere in uw harte / als een hoftelyken schat / dien gy eneindig
r acht dan alles / wat de waereldt geven kan? Uwe lippen

zyn lieflijk / en gy zoekt uwe vreugde in een gemeenzamen omgang met Jesus. Denk niet / ô dierbaar verloste Bruidt van Christus / dat gy alleen zyt / wanneer gy in uw binnekamer gaat / en uw harte voor Godt uitschudt. Jesus is by u : hy hoort uwe zuchten / hy telt uwe tranen / en draagt uw Gebedt zynen hemelschen Vader voor. Honig en melk is onder uwe tonge / zo menigmaal uwe redenen stichtelyk zyn / en gy met de Keizigers naar Sion van hemelsche dingen spreekt / en u met hun in heilige zamenspraken uit Godts Woordt verlustigt. Uwe wangen zyn wit en root ; wit van ongeblankette Heiligheidt ; en root / om dat gy u niet beroemt iets te weten / als alleen Jesus den gekruisten. Uw hals is als een toren Davids in stantvastige hope / dewyl gy dikwils zucht : Kom Here Jesus ! kom haastelyk. Uwe handen strekt gy uit om wel te doen aan zulken / die Jesus u zo krachtig aan bevolen heeft : Gy spyst de hongeringen / drenkt de dorstigen / en kleedt de naakten. Het is u tot vermaak en vreugde / wanneer gy den Here moogt eren met uw goet / en dat gy door den zegen / die hy u gegeven heeft / gelegenheidt hebt iets mede te delen / tot onderhoudt van Kerk en armen ; dit alles doet gy aan uwen Jesus / die geen dronk water onbeloont zal laten. Uwe lendenen zyn omgordt met waardigheidt / en uwe voeten zyn blug om op den weg van Godts geboden te lopen.

ô ! Hoe schoon is uw verzierzel / gy Konings Dochter / in de ogen van uwen Jesus / uw hooft is gekroont met het goudt der reine Lere die van den hemel geopenbaart is / een goudt / 't geen meer dan zevenmaal door 't vuur der verzoekinge bepzoeft is Uw halskleten / waar mede gy uwen Bruidegom het hart genomen hebt / is een aan een-schakeling van alle deugden / die uwen wandel versieren. Gy zyt bekleedt met den mantel der gerechtigheidt / en met de klederen des heils / die gewasschen en gezuivert zyn in 't bloedt des Lams / en de reuk uwer klederen is als die van Libanon. Gy draagt met de wyze Maagden de lampe van uw oprecht harte / gevuilt met Olie des Geloofs / en laat uw licht schynen voor de menschen / op dat zy uwe goede werken zien / en uwen Vader die in den hemel is verheerlijken. Hoe schoon zyn uwe gangen in uwe schoenen / ô Dochter des Konings aller Koningen ! Gy wandelt voorzichtig onder het krom en verdraait geslachte dezer waereldt / en myd zelf ook allen schyn des quaats. Gy wykt van de wegen Godts niet af / nog ter rechter nog ter slinker-handt ; en indien gy nu of dan door aanklevende zwakheidt struikelt / zo is de boete uw staf / en het gelove de handt / waar mede gy Jesus vast houdt. Gy pronkt in uw Siergewaadt / verachtende de waereldt en hare pdelheden ; terwyl 'er uit uwe ogen een nederigheidt uitschynt / die uwen zachtmoedigen Jesus weigevalt. Daarom zyt gy schoon / ô

Mien-

Vziendinne! in de ogen van uwen Heilandt: ſchoon zijt gy in de ogen van uwen Bruidegom / de ſchoonſte onder de menſchen kinderen.

Beſchouw ik u van nabij; kinderen des Allerhoogſten / gy komt my voor als een ontzachelijk Heirleger / als ſchrikkelyke ſlag-ordens met banieren. Ik zie van de hoogte van dezen heiligen Bergh / dit Iſraël Godts voor my / als een moedigen Leeuw / en volpken Eenjoorn: Die ik nader toe / zo worde ik de baniere Zebaoths / en de overwinnings teekenen van onzen Michaël gewaar / die ons de tegenwoordigheidt van Jeſus klaarder af beelden / als eertijdts de Arke des Verbondts / de genadige tegenwoordigheidt van Godt. Hier is geen Manna, maar het broodt des levens zelf: Hier is geen bitter water van Mara, maar de wateren des levens, die ons niet verquikken / als des Engels ſpijze Elias, of Melchizedeks onthaal aan Abraham. My dunkt / ik zie zo een ontzachelijk Heir-leger van mynen Godt! waar voor de Duivel zelf / ſchijkt / en 't geen zich uitbreidt in de linker en rechter vleugel onder Jeſus, den heirtogts leider / die meer is dan Joſua. Ik zie een menigte van Geeſtelijke Ridders en gelovige Helden / die alle gezworen hebben onder de bloedtbaniere van Jeſus dapper te zullen ſtrijden / tegens den Satan / de waereldt / en hun eigen vleeſch; die de wapenen des Geeſtelijken Krijgs voeren / en alle tot den ſtrijdt bereidt zijn / om zo wel aanvallender als verwerender wijze te werk te gaan / het Rijk des Satans afbreuk te doen / en te ſtreven naar Zege-kronen van een gantſch zeer uitnement eeuwig gewigte van heerlijkheidt.

Wel aan dan / gy Godts Heiligen! inzonderheidt gy gelovige Miſchgenoten / maak u dezen lof nooit onwaardig / maar ſtaat daar naar / dat gy dagelijks nog meer en meer kunt genoemt worden / ſchoon als Jeruſalem. In Jeruſalem woonde de Koning; zo is ook ons geeſtelijk Sion de woning van onzen Koning Jeſus. Want niet alleen wil hy tegenwoordig wezen / waar twe of drie in zyne Naam vergadert zyn: maar hier heeft hy ook nog voor onze oogen een genade Throon opgericht / alwaar hy den Scheptер zyner genade ons wil toereiken. Daarom / ô gelovigen / die aan des Heren tafel gaat! nadert tot dezen Koning / hy geeft u verzekeringe dat alle uwe zonden vergeven zullen zijn: komt / huldigt hem op nieuw / en zegt / wy zijn de uwe / ô David! en wy houden 't met u / ô gy Zone Iſai! Reicht hem een throon op in uwe harten; ſtoot'er alle mededingers uit / die zo lang geheerſcht en u van zijne gehoorzaamheidt afgetrokken hebben: geeft hem het opper-bevel over alle uwe gedachten / woorden en werken / en houdt zijne Koninklijke inzettingen / zo zal hy u Erfgenamen van zijn eeuwig Koninkrijke maken. In Jeruſalem was de Tempel / waar in de Arke des Verbondts / het Hei-

Wy moeten Jeſus onder ons laten wonen, als in zyn Jeruſalem en Tempel.

lig vuur / en 't Altaar om te offeren was / ook klonken daar de Pſalmen in de voorhoven des Heren. Jn dit ons Jeruſalem ontbreekt niets van dit alles. Soekt gy de Arke des Verbondts ! Jeſus is die zelf. Soekt gy het Manna, ziet ſlechts voor u / daar ligt het op de tafel; niet als een toon-broodt in den Tempel / maar als een heilzaam broodt voor de gezontheidt der ziele; als een voedtzaam broodt / 't geen haar verſterken kan / en meer kracht geeft als het Manna de Iſraëliten. Soekt gy 't Altaar, ei! Jeſus zelf is ons offer en Altaar. Hier ſtroomt wel geen bloedt van Varen of van Bokken; maar hier is de gezegende wyn / een teken / een Zegel / en onderpandt van Chriſtus bloedt / 't geen u reinigt van alle uwe zonden / 't welk het offer-bloedt niet doen kan. Hier klimt wel geen wolk van wierook opwaarts / maar wolken van geeſtelyk reuk-werk / welke zyn / de Gebeden der heiligen. Hier klinken wel de Bazuinen der Leviten niet; maar 't zyn de Pſalmen Davids / die in ons Jeruſalem gehoort worden. Wel aan dan! Pſalm zingt Gode, Pſalm zingt, Pſalm zingt onzen Koning. Hoe wolpk zong Miriam, toen de Heer wagenen en Paarden van Pharao in Zee hadt geſtort! Godt heeft ons ook verloſt van de magt des helſchen Pharaoos; deze ſtaan ons niet meer dienſtbaar maken aan de zonden / want die zyn gewurpen in de rode Zee van Chriſtus bloedt. Nadert tot dezen Altaar / en offert Gode een boetvaardig verſlagen harte; want dat zyn de offerhanden die den Here behagen. Brengt hem het alleen verdienend' offer / het Lam Godts, dat de zonden der waereldt wegdraagt. Legt op Jeſus / den waren Altaar / het wierook uwer gebeden / dat een offer van welriekenden reuk zal wezen voor den Here. Laat de Lampen van uw geloof in een oprechte liefde vlam branden / en treedt den Bruidegom te gemoet in heilige ſieraſien. Komt / eet van het verborgen Manna / en ſmaakt hoe goedt de Here is: Eet / myne liefſten / drinkt en wordt verzadigt van de ryke goederen van Godts huis. Komt / treedt in het binneuſte Heiligdom / en hoort daar het Goddelyk Orakel u toeroepen: Zyt welgemoedt, uwe zonden zyn u vergeven.

Gedachtenis van Chriſtus lyden.

Dicht by Jeruſalem was de Hof Gethſemané, daar Jeſus bloedt zweette; daar was de Bergh Golgotha, waar op hy gekruist wierdt; het graf, waar uit hy is opgeſtaan / en de Olyf-bergh / van waar hy ten Hemel gevaren is. Ons Jeruſalem zal u ook den glants van deszelfs heerlykheidt te beter openbaren / wanneer gy daar / by deze liefde-maaltydt van 't lyden en de overwinninge van Jeſus / u te binnen brengt / wat Hellen-angſt hy om uwent wille in den Hof Gethſemane heeft uitgeſtaan / daar de laſt uwer zonden hem in 't ſtof ter neder drukte / en hem meer een worm als een menſch deedt geſchien. Brengt u te binnen het lyden op Golgotha / alwaar uwe Jeſus tuſſchen hemel en aarde aan 't kruis hing / om de aarde met

den

den Hemel / ons arme Londaren met Godt te verzoenen. Brengt u te binnen het graf / alwaar uw borg den laasten penning uwer grote zonden schuldt betaalt heeft. Brengt u te binnen den Olpf-bergh / alwaar hy / op wyde voeten gestelt zynde / u den weg tot het allerheiligste des Hemels toonde.

Jeruzalem was ene heilige Stadt. ô laat doch ook ons Jerusalem van den glants uwer heiligheidt blinken! Heilig is de plaats / daar uwe voeten staan: Heilig is het werk / dat gy voor hebt: heilig is de instelter. ô! Dat gy alle doch als een kudde gezuiverde Schapen waart / met het bloedt des Lams gewasschen! Heiligt uwe gedachten / en laat uw voornemen heilig zyn / om niet weder te keren naar het Sodom der waereldt. Daarom / Hoor, ô Dochter! en zie, en neig uwe ore; en vergeet uw volk en uwes Vaders huis; zo zal de Koning lust hebben aan uwe schoonheidt. Voornemen tot ware heiligheidt. Ps. XLV. 11.

Thirza en Jerusalem waren liefelyke Steden; daar woonde vrede en eenigheidt; want alle de gelovigen te Jerusalem; waren als een hart en ziele. Hier is ook ons liefelyk Jerusalem; gy hebt nu alle haat en wraakgierigheidt afgelegt. Hier is de tafel der broederlyke liefde; deze bandt verbindt u / om malkander / als leden van een lighaam / te helpen. Wel aan dan / dat de gezwore vyandt van eendracht niet weder nieuw zaat van oneenigheidt zaaie: Kinderkens, hebt malkander lief. Vrede liefde heidt.

Thirza was liefdadig / vriendelyk / en goethartig. In dit deel zyt gy ook schoon / ô Vriendinne van mynen Godt! Meer als een bewys zou ik van uwe weldadigheden kunnen geven / indien uwe heilige zedigheidt my in dit stuk niet geboodt te zwygen. Godt weet uwe liefde / en Jesus zalze u eeuwig vergelden. Weldadigheidt.

Weest ook schrikkelyk, gelyk slag-ordens met banieren, tegen den Satan / de waereldt / en uw eigen vleesch. Wel aan / gy dappere Helden Godts! komt voor den dagh als David, veracht Goliath, den helschen Philistyn / trotseer al zyn pochten en dreigen; want gy hebt een Heir-vorst aan Jesus van Nazareth / voor wien legioenen Duivels moeten zidderen / en al het gewapende rot / op een enkel woordt spreken / nederstorten. Hy / wiens stemme enen Saulus ter aarde wierp / toen hy hem maar toeriep. Saul! Saul! wat vervolgt gy my? zal ook uwe vyanden met een yzeren Schepter verslaan. Gy hebt sterke wachters aan de heilige Engelen / die een vurige wagen burg rontom u staan. ô! dat u de ogen geopent mogten zyn / gelyk den jongen van Eliza / zo zoudt gy in der daadt onderbinden / dat die met u zyn, meer zyn, dan die tegen u zyn. Het zyn de sterke Helden / waar van een enige magtig genoeg is het groot Heir-leger der Assyriers te verslaan. Gy hebt eene rechtvaardige zaak; want gy betreft Godts eere en uwe zaligheit. Aan deze overwinning hangt Vermaning tot geestelyke dapperheidt. 2 Kon. VI. 16.

uw

uw leven / en aan dit verlies uwe eeuwige doot. Gy hebt sterke wapenen / waar op gy u naast Godt verlaten kunt. Alle vurige pylen des
Jud. VII. 20. Satans moeten op het Schilt des geloofs afstuiten. Zet op den Helm des Heils: Doet aan het borstwapen der gerechtigheidt: neemt het zwaardt des Geestes, en zegt met een helden moedt: Het zwaart des Heren. Ik verzeker u / de Duivel zelf zal zidderen / als een bertzaagde
Jos. X: 13. die geen harte heeft. De Poorte der Helle zullen schudden; de Zonne zal stil staan / en de Mane der Goddelyke hulpe zal niet ondergaan / tot dat gy de eene overwinning voor en de andere na hebt verkregen. Het zal uwe vyanden zwaar vallen tegens Godts slag-ordens met banieren aan te gaan. Met de zonde zal 't afloopen als met Jesabel. Alle uwe geestelyke vyanden zullen met spot en hoon moeten afstreken; maar gy zult de krone der overwinninge weg-dragen; en eindelyk zult gy ook met Paulus dit Triomf-liedt kunnen zingen; *Ik* heb den goeden strydt gestreden, ik heb den loop ge-eindigt, ik heb het gelove behouden. Voorts is my weggelegt de Krone der rechtvaardigheidt, welke de Heer, de rechtvaardige Rechter, my in dien dagh geven zal; en niet alleen my, maar ook allen die zyne verschyninge lief gehadt hebben. **Amen.**

GEBEDT.

ô Dierbaarste Jesus! onze Goël en bloedt bruidegom, gy ware menschen-vriendt, hart van ons harte, leven van ons leven! Wat waren wy, toen wy nog in ons bloedt lagen! Toen wy doot in zonden waren, en niets hadden, dat tot liefde bewegen kon! En, nochtans hebt gy den schoot uwes Vaders verlaten, en ons arme Zondaars lief gehadt tot de doot, ons afgewasschen met uw bloedt, en wedergeboren door uw Woordt en Geest. Heer! wat zaagt gy doch aan ons onwaardigste menschen-kinderen, dat gy ons zo zeer bemint hebt, daar wy echter uwe liefde zo menigmaal met haat hebben vergolden? En nu roept gy ons weder tot uwe genade tafel, daar wy door onze ongehoorzaamheidt uwe genade ons zo dikwils onwaardig gemaakt hebben. Ach, Godt! zou de lof uwes mondts, dien wy gehoort hebben, ons wel aangaan? Zouden wy wel den naam van uwe vrienden en vriendinnen verdienen, daar wy zo oneindig maal u ontrouw geworden zyn, en tegens u weerspannigheidt getoont hebben? Zouden wy schoon zyn gelyk *Thirza*, terwyl wy nog zo vele Luipaarts-vlekken aan ons vinden, en een lichaam des doots met ons op aarde omdragen? Ach! wy *elendige menschen*, *wie zal ons verlossen!* Zouden wy lieflyk zyn als *Jerusalem*, daar wy uwe liefde met haat vergolden hebben, en nog zo vele liefdeloze bewegin-

gen

ons vinden? Zou zo ene ontrouwe *Delila*, zo ene melaat-
ſiriam, zo ene Heidenſche *Zippora*, zulke genade in uwe ogen
nen?
:h, dierbaarſte Jeſus! niet om onze verdienſten, maar door
enade, wilt gy ons zo hoog verheffen. Daarom, *niet ons, ô*
niet ons; maar uwen Name geven wy de ere. Want gy alleen,
s; zyt *ſchoon gelyk Thirza:* Gy alleen zyt *lieflyk als Jeruſalem:*
een zyt *ſchrikkelyk als ſlag-ordens met banieren.* Liefderyke Hei-
dewyl gy dan kranke-zielen zoekt, om haar gezondt te ma-
bevlekte harten, om die te zuiveren met uw bloedt; een ar-
ruidt, om haar ryk te maken, wel aan, wy geven ons harte
Laat alles vergeven zyn wat wy u beledigt, en alles vergeten,
mede wy u vertoornt hebben: Onze ontrouwe worde niet
gedacht, en onze overtreding zy verre weggeworpen. Waſch
lat wy zuiver en rein worden in uwe ogen, en laat ons ſchoon
geeſtelyk zielen-ſieraat. Ach Heer! heilig ons door en door,
t onze *gantſche Geeſt, en ziel en lichaam, onbeſtraflyk bewaart*
u, tot op uwe toekomſte. Verdryf onze onwetenheidt door uwe
idt, en vergoet onze veelvuldige gebreken door uwe volmaakte
heidt.
ik ons ook lieflyk als *Jeruſalem:* Laat geen bitterheidt, toorn
raakgierigheidt in ons harte komen; maar verleen ons, dat wy
ader regt hartelyk liefhebben. Allerwaardſte Jeſus! wy ko-
i ootmoedigheidt voor uwen Genaden-Troon, ſpreek ons har-
h trooſtelyk toe, en richt onze afgematte zielen weder op.
ons met het verborgen Manna, op dat wy, daar door geſterkt,
i wegh onzer omzwervinge te yveriger voort treden. Laat de
des geloofs in onzer aller harten branden, en het vuur van
Godtvruchtigen aandacht nooit uitgebluſcht worden. Onze
is in u, ô Heer! gy die ons Altaar en offer zyt. Uwe alleen-
ige verdienſte, zal ons aangenaam maken. Help ons, ô Im-
el, ſtryden tegens de waereldt, de zonde, den Duivel en Hel-
et dapperen moedt en ſtantvaſtigheidt des harte, zo dat wy u
w blyven tot de doot, en eindelyk de Krone der overwinnin-
der ere verkrygen. Amen. Onze Vader; enz.

DE LUST DER VROMEN IN JEHOVAH.

Na het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

De benome doch onbeweende oge-lust. Ezech. XXIV. 16.

MEnschen-kindt, zie! Ik zal den lust uwer ogen van u wegnemen door ene plage; nochtans zult gy niet rouw-klagen nog wenen. Dit was het harde woordt / dat Godt over den Profeet Ezechiel uitbragt. Door dit verlies / 't geen hy aan zyne vrouw / als zyn oge-lust / ondervinden zou / wilde Godt den Volke Israëls voorstellen / dat het ongeval / Jerusalem / de heilige Stadt / des volks oge-lust / beschoren / hen zwaar zou vallen en geweldig smarten: maar dat zy dit echter niet zo zeer / als wel hunne zonden / zouden moeten bewenen. De waereldt met alle hare ydelheden is ook Jerusalem / waar in Godt ons toeroept / Menschen-kindt, ik zal den lust uwer ogen van u wegnemen. Wanneer Godt de lust der waereldt het harte ontneemt / en ons vermaant de waereldt niet lief te hebben / moeten wy over dit verlies niet droevig zyn / want Godt wil daar door onze zielen bewerken / tot begeerte en liefde naar den Hemel. Om hier van in des Heren vreze te

[redacted] ſpreken / en alſo in dankbare herdenkinge van Godts groote weldadigheden / heden genoten / te verluſtigen / zyn wyf by een verzamelt / en bidden daar toe den zegen van den Hemel / dus ſprekende : Onze Vader, enz.

TEXT; PSALM XXXVII. vs. 4.

Verluſt u in den Here ; zo zal hy u geven de begeerten uwes harten.

TWEEDE INLEIDING.

Wanneer de Ouden de plichten met trouwe vriendtſchap / met levendige verwen afmalen / en beeldts-gewyſe voorſtellen wilden / plachtenze een friſſen Jongeling in de bloem zyner jaren te ſchilderen ; om daar mede te kennen te geven / dat de vriendtſchap altyt bloeien / waſſchen en toenemen moet / zo dat het met dezelve behoort te gaan / Hoe langer hoe liever. Deze Jongeling wierdt verbeeldt in een ſlecht gewaadt ; om hier door te betekenen / dat rechte vrienden voor malkander niet te trotſ moeten worden / en dat niemant zynen vriendt wegens armoede verlaten moet. Zyn borſt was bloot / zo dat men de plaatze van het harte zien kon / waar op hy met zynen vinger wees / als of hy zeggen wilde / dat goede vrienden rondhartig en openhartig met malkander moeten omgaan / en dat mondt en hart dienen over een te komen. Op zyn voorhooft ſtondt geſchreven / Zomer en Winter ; om dat goede vrienden den anderen getrouw behoren te blyven / zo wel in den Zomer van voorſpoedt / als in den Winter van tegenſpoedt. Ter plaatze van zyn hart ſtondt / Ver af, en naby ; ten bewyze / dat goede vrienden door afgelegenheidt van landen of ſteden / wel naar het lichaam / maar niet naar het gemoet geſcheiden kunnen worden. Onder aan den zoom van zyn kleedt zagmen deze woorden / Leven en doot ; want ware vrienden bemiinen malkander in lief en leet / in noodt en in doot. Wonderlyk was het / moet men zeggen / dat blinde Heidenen / enkel door 't licht der Nature / zo na aan de dingen quamen / die hun grondt in Godts Heilig Woordt hebben. Doch wat was het ? Niet anders / als een ontwerp van de vriendtſchap der waereldt / die maar een ſchaduw is van de Geeſtelyke vriendtſchap / die de Zonen met Godt hebben.

Plichten enes trouwe vriendtſchap.

Deze laatſte gelykt veel beter naar een dagelykſchen aanwas ener bloeiende en toenemende jeugdt. Ey is ſlecht gekleedt ; om dat dikwils onder het zoberſte gewaadt een hart verborgen is / 't geen met

Plichten van vriendſchap met Godt.

Godt in de nauwſte vrientſchap ſtaat. Vrienden Godts zyn zonder valscheidt / en konnen zich voor hem beroepen op de oprechtheidt met hun harte. Zy houden zich ſtantvaſtig aan hem in voor- en tegenſpoedt / in quade en in goede dagen. Schoon zy vreemdelingen op de waereldt zyn / zy zyn evenwel altyt na by Godt / en burgeren des Hemels; ja niets kan hen van de liefde Godts afſcheiden / om dat zy hem getrouw blyven in leven en in doot. Dit overdacht David / de man naar Godts harte / wel; en daarom ſtelt hy onder alles wat 's menſchen hart zou konnen begeeren / het genot van Godts vrientſchap / elk vermanende / in den algenoegzamen Godt / als den beſten vriendt / al zyn harte luſt en vreugde te zoeken. Deze woorden zullen ons aanleidinge geven / om de plicht voor te ſtellen van zulken / die met den Here verzoent zyn; namelyk: De luſt der Vromen in Jehovah.

„ ô Genade-ryke Godt! geeft ons ook in het tegenwoordig uur
„ wat ons harte begeert, dat wy met luſt en ziele-vergenoeginge uw
„ woordt horen, en door enen heiligen en aan u overgegeven wan-
„ del uitdrukken, tot ere van uwen groten Name, en onze Za-
„ ligheidt. Amen.

VERKLARING.

Verdeling van den Text.

Onze Text wordt gevoeglyk in twe delen verdeelt / namelyk: (1) In een gebodt; en (2) In een belofte. Het gebodt is in deze woorden begrepen / Verluſt u in den Here; en de belofte in deze / Hy zal u geven de begeerten uwes harten. Wanneer hier geſprooken wordt van een luſt of verluſtiginge, wordt daar door geenzins een natuurlyke trek verſtaan / gelyk wanneer een vermoeide luſt heeft om te ſlapen / zo als Jeſus in 't ſchip deedt; of gelyk een hongerige luſt heeft om te eten / zo als Lazarus, die begeerde verzadigt te worden met de kruimen / die van des Ryken tafel vielen. Veel minder moet men denken aan den zondigen luſt tot het quade / die een begeerte is tot het gene Godt in zyn woordt verboden heeft. Deze ſnode zondenluſt verdeelt zich als een grote ſtroom in drie voornaame takken / waar van de ene heet luſt of begeerlykheidt der ogen; de twede begeerlykheidt des vleeſches, en de derde grootsheidt des levens.

Matth. VIII. 25. Luc. XVI. 21.

Van zo een luſt of verluſtinge ſpreekt David hier niet. Want die der ogen, en des vleeſches, hadt hem tot overſpel met Bathſeba verleidt / en zyn hart een wonde toegebragt die hem ſmertelyk was: zo lang hy leefde. De hoogmoet hadt hem bewogen het volk te tellen / en dien moeſt hy zo zwaar boeten / dat hy tot zyne grote droefheidt

ldt een gzote menigte zyner onderdanen dooz de Peſt zag omko-
en. Maar hy maakt hier gewag van een geeſtelyke verluſtiginge
den Here. Het woozdt in den gzondt text beteikent eigentlyk / zich
et het zoetſte genoegen verluſtigen en vermaken. Gelyk iemant by
deſicaarſte ſpyze en dzank / in het zoeſte gezelſchap zyner beſte vzien-
n / verluſtiginge en vzeugde geniet ; zoo heeft ook een kindt Gods
n gzootſte vermaak / vzeugdt en genoegen in Jehovah / den hoogſt
lmaakten Godt / als den beſten vziendt / die een onuitputtelyke
ceaan van alle deugden is. In hem hebben de heiligen Engelen
mme verluſtiginge gehadt van den beginne der waereldt af. In hem
llen de uitverkorenen hunne verluſtinge in eeuwigheidt hebben / en
nder ophouden / nieuwe gelegentheidt vinden / zich in hem te ver-
pden. Niets in de waereldt kan een menſche zo veel vzeugde geven /
s dat de Heer zich met zyne lieflykheden aan hem openbaart. Hier
oz wierdt Mozes zo verzadigt / dat hy in veertig dagen na geen
yze omzag. Deze verluſtiging nam Petrus zodanig in / dat hy de
aereldt vergat / en zeide : Heer ! het is goet dat wy hier zyn. Zo Matth.
y wilt, laat ons hier drie tabernakelen maken. Gelyk een Zuigeling / XVII. 4.
's moeders ſchoot zittende / en aan hare bozſten zyn voedzel hzpgende /
pz ſpzakeloos geven / zyn genoegen te kennen geeft ; zo vinden zy / die
n luſt in den Here hebben / zich als in Godts ſchoot. Zy genieten uit
ne volheidt genade vooz genade : zy zyn geruſt en te vzeden in zy-
n wille : Hunne ſpzaak / hoe onverſtaanbaar die ook zyn mag /
rraadt hen nochtans om zo te ſpzeken / en hunne mondt loopt over
an vzeugde in Godt / die in hunne harten is ; zo dat zy zeggen :
Vien heb ik neffens u in den hemel, neffens u luſt my ook niets op Pſ. LXXIII
rde. Of / als ik maar u heb / Heer / dan vzaag ik niet naar hemel 25.
og aarde: ſchoon myn vleeſch en myn harte bezwykt / zo zyt gy / ô Godt!
rotſteen van myn harte / en myn deel in eeuwigheit : Zynen luſt in den
lere hebben, is zo veel te zeggen / als zich dooz Chziſtus in Godt te
rluſtigen en te vermaken. Gelyk ene Bzuidt zich verluſtigt in de
ſde van haren Bzuidegom / en vermaak ſchept in zyne deugden ;
verluſtigt zich een kindt Godts ook in Jehovah / en denkt : dewyl
y almagtig is / zal hy my helpen en verzozgen in 't geen ik nodig
eb ; dewyl hy alwetendt is / zal hy de gedachten en zuchten van
myn harte van verre verſtaan ; dewyl hy genadig is / zal hy myne
ebzeken oberzien / en myne zonden vergeven ; dewyl hy alle volmaakt-
eden zonder eindē bezit / zal hy myne onvolmaaktheidt vergoeden /
anneer ik my als gebzekkig en ledig vooz hem ſtelle ; dewyl hy een
oning is / zal hy my beſchermen en regeren ; dewyl hy een Pzofeet
/ zal hy my leren en onderwyzen ; dewyl hy een Hoge-pzieſter is /
l ik myne verzoening by hem vinden ; dewyl hy een Herder is /
l hy my weiden / en niemant zal my uit zyne handt rukken. Dus

Wat de geeſtelyke luſt is.

hadt David zynen lust in den Here / toen hy lust kreeg om uit Bethlehems Born-put te drinken, en toen hy een dorstig verlangen hadt naar de wateren des levens. Dus hadt Maria, de Zuster van Lazarus, haren lust in den Here / toen zy zich aan Jesus voeten nederzette. Dus hadde de Discipelen die naar Emmaus gingen / hunnen lust in den Here / toen hun hart brandde / terwyl hy met hun sprak op den wegh. Dus hadt Petrus zynen lust in den Here / toen hy zeide: Here! tot wien zullen wy henen gaan? gy hebt de woorden des eeuwigen levens.

2 Sam. XXIII. 15. Ps. XLII. Luc. X. 39. Luc. XXIV. 32. Joh. VI. 68.

Ooch / wat onderwinde ik my een zaak te beschryven / die niemant verstaat / als dieze ondervindt! Echter / indien ik in 't algemeen / hoewel onvolmaaktelyk / zou moeten zeggen / wat zy is; ik zou haar noemen / ene heilige zoete vergenoeging in Jehovah / het hoogste goedt: Een ondervindinge van de liefde Godts: Een uitstortinge van den Rykdom der genade: Een gemeenschap met Jesus: Een onuitsprekelijke bevindinge van troost des H. Geestes: ja een voorsmaak des hemels.

Vraagt gy nu verder: Indien ik nu mynen lust zo in u heb / ô Jehovah! wat geeft gy my dan? David zal u antwoorden; Hy zal u geven de begeerten uwes harte. Maar / wat zyn dat voor giften? Is 't Rykdom of tydelijk goed? ô neen! Dat duurt maar voor een korten tydt, en helpt niets ter Zaligheidt. Zyn het ook enige andere goederen van geluk / als eer en aanzien in de waereldt / of diergelijk? ô neen! Wie van deze wateren drinkt / is als een waterzuchtige / die / hoe meer hy drinkt / hoe meer hy drinken wil. Hier in het Mara van dit leven / zyn gene wateren te vinden / die den dorst der ziele kunnen lesschen. Wel is waar / dat Godt zomtyts den zynen ook wel een zegen van aardtsche goederen gunt; doch dit is het niet 't geen hun hart wenscht. Zy trachten naar iets / dat bestendiger en eeuwig is. En wat is doch altydt de wensch der genen / die hunnen lust in den Here hebben? Het hart wenscht: Here! maak my uwe wegen bekendt: leer my uwe paden; En Godt antwoordt: Ik zal myne Wet in uw harte schryven, en ik zal u tot een Godt zyn. Het hart wenscht: Heilig my, heilige Vader, in uwe waarheidt; En Godt antwoordt: De Godt des vredes zal u heiligen heel en al. Het hart wenscht: Zet my als een zegel op uw harte, als een zegel op uwen arm; want de liefde is sterk als de doot; En Godt antwoordt: Ik heb u altyt lief gehadt. Bergen zullen wyken, en heuvelen wankelen, maar myne goedertierenheidt en het Verbondt mynes vredes zal van u niet wyken. Het hart wenscht: Heer! gedenk myner zonden niet; En Godt antwoordt: Ik zalze in de diepte der Zee werpen; en zy zullen nimmermeer gedacht worden. Zynze als scharlaken, zy zullen wit worden als sneeuw;

De hartens wensch der vromen. Ps. XXV. 4. Jerem. XXXI. 33. Joh. XVII. 17. 1 Thes. V. 23. Hoogl. VIII 7. Jes. XLIV. 10. Jes. I. 18.

ſneeuw; al warenze root als karmozyn, zy zullen worden als witte wolle. **Het hart wenſcht**: Doe my vreugde en blyſchap horen: dat de beenderen zich verheugen die gy verbryzelt hebt; **En God antwoordt.** Die met tranen zaaien, zullen met gejuig maaien. **Het hart verlangt naar den hemel / en zegt**: Ik begeer ontbonden te worden, en met Chriſtus te zyn. Kom doch Here Jeſus; **En de getrouwe getuige antwoordt.** Ja! ik kome haaſtelyk. Houdt dat gy hebt, op dat niemant uwe Krone neme: De vry gekochten des Heren zullen wederkeeren, en tot Zion komen met gejuig; en eeuwige blyſchap zal op hunne hoofden wezen. **Ziet! zyn dat geen heerlyke giften / die God uitdeelt aan zulken / die hunnen luſt in hem hebben?** O **Alderzoetſten luſt / die allen onluſt der waereldt verdryft:** O **Algenoegzamen Heer!** Wie zou zyn dienaar niet willen zyn! O **ſchoone giften / die alle ſchatten dezes levens oneindig overtreffen!**

Pſ. LI. 10. Pſ. CXXVI. 5. Philip. I. 23. Openb. XXII. 20. Openb. III. 11. Jeſ. XXXV. 10.

TOEPASSING.

Indien dit nu zo is; hoe kunnen dan de kinderen der waereld zo verblindt zyn / dat zy hunnen luſt buiten God in de dingen dezes ydelen levens zoeken? De een zoekt synen luſt in Rykdom, en zet God en zyn woordt achter de bank / gelyk men zegt: Als maar zyne inkomſten en winſten braaf aangroeien / dan verheugt hy zich meer / dan over alle ſchatten der ziele. Maar welke luſt is dat / die 't hart onruſtig maakt / zo dat men nimmer vergenoegt is? Even eens als een hoogzige / die altydt dinken wil / en nooit verzadigt kan worden. Al is 'er nog zo veel toevloet van goudt en zilver / het kan den dorſt der ziele niet leſſchen. Kan iemant dat een luſt zyn / 't geen hem den wegh tot den hemel zo zwaar maakt / als een Kemel / om door een naalde-oog te komen? Zou my dat een luſt konnen wezen / 't geen my heden ſlechts geleent / en morgen weder afgenomen wordt / ietz dat my nauwlyks tot aan 't graf toe verzelt? Andere zoeken hunnen luſt in eer en aanzien by de waereldt / die doch maar een ſchaduwe is. Kan men luſt hebben in een ſtaat / die zo veel nydt / haat / en afgunſte onderworpen is / en die de menſchen zo vele onruſtige en ſlapeloze nachten veroorzaakt? O! Hoe veelen is die luſt qualyk bekomen / die wel meenden / dat zy in den ſchoot van het geluk zaten / en daar na met Belisarius, in 't ſtof der verachtinge aan den wegh moeſten zitten! O Onbeſtendigen luſt! Dus zyn de Cederen Libanons de ſtorm-winden onderworpen / terwyl de Palm-boomtjes aan de breê geruſt ſtaan te groeien. Dus treft de Donder menigmaal de hooge Eike-bomen / en verſchoont de lage ſtammetjes van Laurieren. Andere zoeken hunnen luſt in vrolyke gezelſchappen; in braſſen en

Beſtraffing der waereldtlingen, die hunnen luſt in dit leven zoeken. Matth. XIX. 24.

zulpen / in onnutte zondige pzaat / die Chziſtenen niet betaamt / in danſſen en dartele ſpelen van vermaak / die men eerder bp de Heidenen / als bp 't Chziſtendom behoozde te zoeken. ô Snoden luſt / die een eeuwigen onluſt na zich ſleept! wanneer al wat Goddelijk is vergeten wozdt / wanneer tucht en eerbaarheidt aan een zpde wozdt geſtelt / wanneer het geweete meer en meer wozdt bezwaart / wanneer de gezontheidt wozdt verloren / wanneer de genade Godts verwaarloost wozdt / wanneer de ziel dooz de doot uit het lichaam wozdt gerukt / en rampzalig in 't gezelſchap der Duivelen komt / ter plaatze daar vuur en zwavel bzandt! Andere beelden zich in / dat zp hunnen luſt in Godt genoeg getoont hebben / als zp de gewone plichten van het Chziſtendom ſlechts in acht nemen / deg Zondags een of twemaal in Godg huis komen / en hun gezette Avondtmaal tpden houden; maar vooz 't overige weinig werk van Godtvzucht maken / geen luſt in Godts woozdt vinden / geen vermaak in ſtichtelijke zamenſpzekingen hebben / geen genegentheidt tot lezen / zingen / of bidden / geen trek tot heilige gedachten in zich bevinden / en geen behagen ſcheppen in een wandel met Godt. ô Laauw Chziſten volk! dat meer luſt in de waereldt vindt / als in Hem / die de enige ware luſt der ziele is! Die Godt / die uw geheel harte hebben wil / is met uwen Dagon niet gedient. Wat hinkt gp op twe zpden / tuſſchen hem en de waereldt? Wilt gp u enig en beſte vermaak in Godt niet zoeken / ep! ga dan liever heen / en geef u geheel over aan de pdelheden deg levens. Maar wil ik u zeggen / wat de waereldt u geven zal? een paar vzolijke uurtjes / en daar naar een volle maat met tranen; enige weinige plaizierige dagen / en vervolgens wenen en kermen. Zp zal u eerſt op een breden gemakkelijken wegh bzengen / om u op 't laatſte in een diepen kuil te ſtozten. Zp zal u veel beloven / en weinig houden. Eeuwig verlieg der ziele / eeuwige hartenangſt; ach / en wee / zal de ſchone vergelding zpn / waar mede die trouwloze Delia, uwe trouwe luſt dienſten / die gp haar bewezen hebt / zal betalen.

Beſtraffing der quaadtaardigen, die de Vromen leet aandoen.

Geeft Godt dien / die zich in hem verluſtigen / alles wat hun harte begeert; het ware dan te wenſchen / dat de Kinderen der waereldt wel bedachten / welken ſchat de vromen hebben / die zp vervolgen. Weet gp niet / ô waereldtlingen! met wiens vzienden gp te doen hebt? denkt gp niet / dat Godt / die hun beſte Vzindt is / den ſmaat hun aangedaan / niet ongewroken zal laten? de waereldt zegt / indien deze of gene niet zulke voozname en magtige Vzienden hadt / ik zou hem anderg handelen; maar als ik hem leet doe / vzees ik / dat ik alle zpne vzienden op den halg kzpge. Maar weet / dat de Vzomen noch een veel magtiger Vzindt hebben wiens handt met donder en blixſem gewapent is. Laat hen onaangeroert / of gp zpt deg ſtelzers /

ik

ı wil zeggen / des Konings aller Koningen Vziendt niet. So lief
lſ u uwe welvaart iſ / beleedigt den Rechtvaardigen niet. Doet
en minſten van hun geen dzoefheidt aan / want hunne Engelen
ien het aangezicht hunnes Vaders. Seker Godtzalig Leeraar plag Matth. XII.
t zeggen : Ik wilde liever den Turkſchen Keizer ten vyandt hebben, 10.
ls een kindt Godts bedroeven. Want zy klagen hunnen noodt
an Godt / die telt hunne zuchten / verzamelt hunne tranen / en
erhoozt hunne gebeden. De tranen / die gy hun afperſt / wozden
waarden en ſpieſſen / die uw harte doozwonden. Wie hen aan-
aakt raakt Godts oog-appel aan. Het kan zulken nooit wel gaan / Zach. III. 8.
ie Godts vzienden leet aandoen. Hy trekt zich den ſmaat aan / die men
un aandoet ; de rechtvaardige ſtraffen des Hemels zullen over hen
niet achter blyven ; Godt haat hen als zyne gezwore vyanden / en de
Duivel wacht op hen ; verderf zal hun loon / en de Hel hunne ver-
gelding zyn. Siet ! zo gevaarlyk iſ het / zich vyandig aan te ſtellen
egen de vzienden des Heren / die hunnen Luſt in hem hebben.

Maar gy / in Godt geliefde Diſch-genoten , gy Gelovige zielen / Vermaning
die u heden aan des Heren Tafel aan hem overgegeven hebt ; volgt dat men zynen Luſt in den Heere moet hebben.
ooch de goede en heilzame vermaninge van Davíd / den man naar
Godts harte : Verluſtigt u in den Heere ; zo zal hy u geven de be-
zeerten uwes harte. Wat iſ billiker als even dit ? iſ niet de Heer /
waar in wy ons verluſten moeten / onze Vader / dooz wien wy niet
alleen het leven / maar ook alles goets naar lichaam en ziele hebben ?
heeft hy ons niet reets vooz de gzondt-legginge der waereldt lief ge-
hadt ? heeft hy niet van den beginne der ſcheppinge af zynen luſt ge-
hadt / om onder de menſchen-kinderen te wonen ? zouden wy dan
ook onzen luſt niet hebben in hem en in alles wat hy van ons be-
geert ? terwyl hy zelf zo gzoten luſt tot ons gehadt heeft / dat hy
zyn eigen Zone niet heeft geſpaart noch verſchoont / maar den zel- Rom. VIII.
ven vooz ons in de doot gegeeven / en ons met hem alle dingen wil 32.
ſchenken ; zouden wy dan niet weederom onzen hoogſten Luſt en ver-
genoeginge in hem ſtellen ? hoe aangenaam iſ het / enen getrouwen
vziendt te hebben / in wiens omgang men behagen ſchept ! Maar
wat kan 'er aangenamer wezen / als Godt een vziendt te hebben /
die ons kan geven / wat ons harte begeert ? Waarom gy kinderen des
Allerhoogſten ! verheugt u / dat uwe namen in den Hemel aange-
ſchreven ſtaan. Bedenkt het heerlyk voozrecht dat gy boven de kin-
deren der waereldt hebt. Davíd zeide : Is dat licht in u lieder ogen, 1 Sam.
des Konings ſchoon zoon te worden ? Gy kunt zeggen. Is dat licht XVIII. 23.
of gering in uwe ogen , een Vriendt Godts te zyn ? Aardſche Vzien-
den ontbreekt het zomtyds aan magt / dat zy niet kunnen helpen /
ſchoon zy gaarne wilden ; maar Godt iſ een almagtig Vziendt : Pſ. XXXIII.
Wanneer hy ſpreekt , het is 'er, en wanneer hy gebiedt, het ſtaat 'er. 9.

Jerem. XXXII: 19. Hy is groot van Raadt en magtig van daadt. Aardſche Vrienden geven ſomwylen een verkeerden Raadt; maar Godt is een alwyze Vriendt / die alles wyſlyk ſchikt / en verſtandiglijk weet uit te voeren; de menſchen mogen noch veele ſtreken en banden gebruiken om zyne voorzienigheidt te ſtremmen / hy weet inmiddels raadt genoeg om te volbrengen 't geen hy beſloten heeft / en dies halven mag men wel zingen: Als zy 't op 't fynſte leggen aangaat Godt een and'ren wegh inſlaan. Aardſche Vrienden zyn niet altydt by hunne vrienden; maar Godt is een altydt en over al-tegenwoordig Vriendt. By Joſeph was hy in de gevangenis: by Iſraël in de Rode zee: by David in de Woeſtyne: by Daniel in den Leeuwen kuil: by Jonas in den Walviſch: by Paulus in zyne banden: by de drie Mannen in den vurigen Oven. Aardſche Vrienden / by het trouw en oprecht menen / zyn raar te vinden. Cicero was van gedachte / dat hy alle zyne Vrienden wel in de ronte van een pluimring kon beſluiten. So lang het den menſche wel gaat / heeft hy Vrienden; maar gaat het hem qualyk / dan zyn zy als de zomer-vogels / die haaſt weg vliegen. So is het niet met Godt: dezelve is een ware Vrindt / die zich altydt laat vinden van die hem zoeken. Aardſche Vriendtſchap is onbeſtendig. Hoe licht kan 'er ietz in den weg komen / waar door ze plotzelyk ophoudt / zo dat ſomtydts de beſte Vrienden de ergſte vyanden worden; maar Godt is een geſtadige Vriendt / die in lief / en leet / in noodt en in doot / altyt de zelve is. Ziet zulken Vriendt hebt gy / ô Vrienden Godts, en kinderen des Allerhoogſten, aan hem / in wien gy uwen Luſt hebt.

Gy / Godts Heiligen! wilt gy deze uitmuntende vriendſchap onderhouden / zo denkt aan den Eedt / die gy heden den Heere gezworen hebt / dat gy van nu af aan u in hem alleen verluſten zult. (1) Beminт hem boven alles / als 't hoogſte goet: beminт hem van gantſcher harte / van ganſcher ziele / van gantſchen gemoede / en uit alle krachten. De waereldt en al 't aardſche moet by de liefde Godts niet in vergelykinge komen / en deze by u alles overhalen: zegt met Davíd / niet alleen met den monde / maar ook met het harte: Ik zal
Pſ. XVIII. 2. u hartelyk liefhebben Heer! (2.) Waar men Luſt en vermaak in heeft / daar denkt men dikwils aan. Hebt gy uwen Luſt in Godt /
Pſ. CXXXIX. 18. denkt dan ook vlytig aan hem / en zegt: wordt ik wakker, Here, zo ben ik nog by u. Laten alle voorvallen van de waereldt u gelegentheidt en aanleidinge geven / om aan Godt te denken / en laat de beſchouwing der Schepzelen u opwekken tot lof van uwen Schepper. (3.) Hebt gy uwen Luſt in den Here / zo vermaakt u in zyn Woordt ô! hoe haaſt kan men die kennen / die Luſt en liefde voor Godt hebben! zulke zouden liever in de waereldt ſchade lyden / als de geringſte gelegentheidt verzuimen / waar door hunne ziel geſtrikt kan

wor-

wozden. Geen verdziet van den weg / geen ongemak van 't weder / gene aardſche bezigheden zyn bequaam / hen van des Heren Doozhoven te houden. Zy denken: Godt wil niet my ſpreken / en dooz zyne Dienaren myne ziele laten onderrichten; Hy heeft luſt in my / hy roept my / waarom zou ik niet horen? waarom zou ik niet weder mynen Luſt in hem hebben? leeſt in de Pſalmen / hoe David / die ware liefhebber van Godt / zynen Luſt in den Here hadt. Welgeluk-zalig is de Man (zegt hy) wiens Luſt is in des Heren Wet, en hy overdenkt zyne Wet dagh en nacht. Hoe lieflyk zyn uwe woningen, ô Here der Heir-ſcharen! Myne ziele is begerig, en bezwykt ook van verlangen naar de Voorhoven des Heren. Ik koos liever aan de dorpel in 't huis myns Godts te wezen, dan lange te wonen in de Tenten der Godtloosheit. Ik verblyde my in die genen, die tot my zeggen: wy zullen in 't Huis des Heren gaan. (4.) Wie Luſt in Godt heeft / heeft ook luſt in zyne werken. De Schepping / de Verloſſing / de Heiligmaking / en Wedergeboozte / de Goddelyke Doozzienigheidt en beſtiering / zyn als zo vele wonderboeken / waar in oprechte liefhebbers Godts zich kunnen verluſtigen. De werken des Heren zyn groot. Zy worden gezocht van allen, die 'er Luſt in hebben. Pſ. I. 1, 2. Pſ. LXXXIV. 2, 3. en 11. Pſ. CXXII. 1. Pſ. CXI. 2.

Godt geeft zyne geheimen aan die te kennen / die hunnen Luſt in Jehovah hebben. Het recht der vziendtſchap bzengt het mede / dat men openhartig tegens zynen boezem vziendt zy / en hem alle geheimen openbare. Dus doet Godt ook met zyne Vzienden. Toen hy Sodom en Gomozra wilde verderven / bleef hy by Abzaham ſtaan / en zeide: zal ik voor Abraham verbergen wat ik doe? Daarom was het zeggen van David: de verborgentheidt des Heren is voor die genen die hem vrezen, en zyn verbondt om hen die bekent te maken. En van Chziſtus: u is gegeven de verborgentheden des Koninkryks Godts te verſtaan. De Arcana Imperii, de Rykſs geheimen / zyn hun geopenbaart. 't Is een Eer / aan een Konings Hof te zyn / maar nog veel gzoter / zyn Geheimen Raadt te wezen; zo een weet alle zyne vooznemens / middelen en wegen / doen en laten / het beſte. Schoon het waar is / dat aardſch-gezinde menſchen / die in de uiterlyke gemeenſchap der Kerke leven / meer van Godt weten / als de Heidenen / welke die genade middelen niet hebben; zo is 't nochtans zeker / dat de vzomen 'er Godts verbozgentheden in zien 't Was veel / dat 'er van Eliza gezegt wozdt: De Profeet die in Iſraël is, geeft den Koning te kennen de woorden, die gy in uwe binnenſte ſlaap-kamer ſpreekt. Maar meer is het / dat vzienden Godts kunnen weten / wat in den Raadt der heilige wachters beſloten is / en wat de Here voozgenomen heeft uit te voeren. Joannes was de Diſcipel / die van Jeſus bemint was / en aan zyn bozſt lag; daarom Godt openbaart zyne geheimen aan de Vromen. Gen. XVIII. 17. Pſ. XXV. 14. Luc. VIII. 10. 2 Kon. VI. 12.

Joh. XIII. 24. wenkte Petrus hem / dat hy vragen zoude / wie des Heilants beminder was. Ja / Jesus openbaarde ook aan dezen zynen boezemvriendt / zelfs na de hemelvaart / hoe het verder met Godts Kerk gaan zou / tot aan 't einde der waereldt.

1 Cor. II. 9. Dat geen oog heeft gezien, geen oor gehoort, en in geens menschen hart is opgeklommen, openbaart hy dien / die hem liefhebben. Wiens lust Jehovah is / dien is de Heer een trouwe Raadtgever: Wanneer hunne verlegentheide zo groot is / dat zy niet weten / waar zich te wenden: gaan zy met den Here te raadt / en storten hun harte voor hem uit / en hy verleent

Ps. LXXIII. hun daar op verlichtinge en hulpe. Ziet dat in Asaph; hy wierdt door zyne gedachten geslingert / dat hy byna struikelde: Maar in Godts Heiligdom ingaande / zag hy het verscheiden einde der vromen en der Godeloozen. Godt belooft den zynen deszelfs genadige bywoninge. Zo iemandt my lief heeft, die zal myn woordt bewaren, zeide Christus;

Joh. XIV. 23. en myn Vader zal hem liefhebben, en wy zullen tot hem komen, en zullen woninge by hem maken. Zy hebben den overal tegenwoordigen Godt / als een genadigen vriendt / op alle plaatzen by zich / zo dat zy in eenzaamheidt nooit alleen zyn. Die in Jehovah hunnen lust hebben / mogen ook vrymoedig met Godt spreken. Gelyk een groot gedeelte der menschelyke vriendschap bestaat / dat men zich door vriendelyke gesprekken verlustigt; zo bestaat ook de vriendtschap met Godt hier in / dat men door een vlytig en aandachtig gebedt dikwils tot hem spreekt. O! Hoe gelaten / hoe ootmoedig / hoe vergenoegt spreken de Vromen met den Here / wanneer zy zich zomwylen het gewoel der waereldt onttrekken / in hunne binnekamer gaan / en daar hun harte voor hem uitstorten! wanneer zy alle de dingen dezes levens vergetende / met Godt spreken op een plaats / daar niemant hen hoort / en zich in Jehovaas liefelykheden verlustigen! De waereldt weet van deze vreugde niet! Godts kinderen kunnen beter oordelen wat zoet vermaak op dezen Bergh der verklaringe te vinden is. De genade deur staat altyt voor hun open / zy mogen komen / wanneer zy willen: Godt heeft t'allertyt voor hun een open oor / al was 't middernacht / zy mogen aan de deure van dezen vriendt kloppen / en vinden hem altyt gereet hen in te laten / en gehoor te geven. Hy kan hunne bede niet afslaan / want hy heeft zich daar toe verbonden met

Joh. XVI. 24. deze woorden: Voorwaar, voorwaar ik zegge u, al wat gy den Vader zult bidden in mynen name, dat zal hy u geven. Eindelyk / die in Jehovah hunnen lust hebben / die moeten alle schepzelen ten dienste staan. De heilige Engelen zyn gedienstige Geesten, die tot dienst uitgezonden worden, om der gener wille, die de Zaligheidt be-erven zullen. De Engel des Heren legert zich rontom de genen, die hem vrezen, en ruktze uit. Wie Godt ten vriendt heeft / die weet ook zyne ergste vpanden tot vrienden te maken; en wanneer

Godts vrienden gaan met hem om in haar gebedt.

Die Godt liefhebben vinden vele dienaren. Hebr. I. 14. Ps. XXXIV. 8.

men-

menschen quaat in 't zin hebben / heeft Godt het goede voor. Alles / wat hun in deze waereldt overkomt / moet hen ten goede dienen. Godt zendt hun zyne dienaren / die hen in traagheidt opwekken / ik zwakheidt sterken / en in droefheidt troosten moeten. Met een woordt / de Here laat hen geen gebrek hebben van enig goet. Somtyts zegent hy hen met tydelijke goederen / gelyk Abraham / om veel uits ten beste van Godts Kerke uit te voeren. Geeft hy hun weinig / hy verleent hun nochtans een vergenoegt harte daar by. Hy leidt haar door zynen raadt: Hy is hunne helper in noden / hun trooster in droefheden / en brengt hen eindelijk uit het dal des doots by hem in den Hemel. Ziet / dus gaat het den genen / die zich in den Heere verlusten! Dus geeft hy hun de begeerten van hun harte!

Rom. VIII. 28.

Ps. XXXIV. 10, 11.

Een vroom kindt Godts zal zeggen; Ik vinde niets in de waereldt / dat my waarlyk verblyden kan; dat gene / waar in de menschen hun vermaak stellen / kan my geen regte vergenoeginge geven. Zeer goet! Godt wil dit ook zo hebben. De waerelt heeft ook in der daadt niets / 't geen den uitverkorenen ware en duurzame vreugde geven kan. *Sursum corda!* de harten naar boven tot Godt. Verlust u in den Here, zo zal hy u geven de begeerten uwes harte. Klaagt gy in dit leven over rampen / verdrukkingen / tegenspoeden / en al wat droefheidt en harten-leet veroorzaken kan; Ei! verlust u maar in den Here / dezelve zal uwe droefheidt verzetten. Treedt in Godts Heiligdom / en vermaakt u daar met hem / als met uwen besten en liefsten vriendt. Indien zyne genade-zon in uw harte schynt / zullen de nevelen van waereldtsche droefheden wel haast verdwynen. Daarom zeide David: De Here is myn licht en myn heil; voor wien zou ik vrezen? En al scheen het / dat de Heer u vergeten hadt / zo dat gy met Zion klagen moest: De Here heeft my verlaten, de Here heeft myner vergeten; ei! geeft den moedt daarom niet verloren / maar hoort wat uwe vriendt u uit den Hemel toeroept: Kan ook een vrouwe haars zuigelings vergeten, dat zy haar niet ontferme over den Zone haars buiks? Of schoon deze vergate, zo zal ik doch uwer niet vergeten; ziet! ik hebbe u in de beide handt-palmen gegraveert. Gebeurt het / dat gy geen enen trouwen vriendt in de waereldt kunt vinden / maar overal van vyanden wordt omringt; ei / weest getroost / wyl gy aan Godt in den Hemel zo genadigen en besten vriendt hebt. Elkana zei eertyts tot Hanna: Waarom weent gy? ben ik u niet beter dan tien zonen? Dus ook hier: Wat zyt gy droevig / ô Kint Godts over gebrek van trouwe vrienden in de waereldt? Is Godt uwe vrient niet? is die u niet beter dan duizent vrienden? Zyn Godts dienaren / die voor u bidden / ook niet uwe vrienden? Is 'er voorts nog iets anders / dat uw hart valt of hartzeer verwekt / 't zy armoede / ziekte / schaden van goet / verlies van

Troost in 't weinig genoegen dat men in de waereldt heeft.

In droefheden.

Ps. XXVII. 1.

Jes. XLIX. 14.

vs. 15, 16.

In gebrek van vrienden.

1 Sam. I. 8.

In verscheide bezoekingen.

van de uwen; ei / ſtelt daar tegen over al 't goede / dat Godt u geeft / en denkt; ik heb een genadigen Godt en Vader in den Hemel / ik heb Jeſus Chriſtus tot mynen Verloſſer / en den H. Geeſt tot mynen Trooſter. Hebt gy uwen man / uwe vrouwe / uw kindt / uwen vriendt uit dit leven verloren; Ei / uw' maker is uwe Man, Here der Heir-ſcharen is zyn naam, de Heilige Iſraëls is uw Verloſſer. Hebben Vader en Moeder u verlaten, de Here zal u aannemen. Lydt gy ſchade aan tydelyke goederen; gy hebt een ſchat daar boven in den Hemel / welken niemant u kan ontnemen. Verluſt u ſlechts in de Here, zo zal hy u geven de begeerten uwes harten. Komt het eindelyk ook tot ſterven / wanneer de doot u van uwe vrienden wegrukt / en dat de liefſte en beſte u niet meer helpen kunnen; ô! hoe gelukzalig zyt gy / dat gy dan Godt tot uwen getrouwen vriendt in den Hemel hebt! De doot ſcheidt u wel van uwe aardſche vrienden; maar hy zal u nooit ſcheiden van de vrientſchap met Godt. De doot mag den bandt van lichaam en ziel ontbinden / maar die zal nooit den bandt van vriendtſchap met Godt kunnen los maken. Behalven dit / brengt hy u by uwe lieve vrienden / welke gy hier op deze waereldt gehadt hebt / en die door een zalig ſterven voor u heen gegaan zyn; voornamelyk by uwen Jeſus / die u zo hartelyk lief gehadt heeft. Als dan zal Godt u na alle die bedroefde en bedrukte dagen / die gy in dit nietig leven gehadt hebt / ene verluſtiginge doen genieten / welke gy niet beter zoudt kunnen wenſchen. Gy zult uwe verluſtiginge hebben in 't aanſchouwen van Godts H. aanſchyn; uwe verluſtiginge in Jeſus en in zyne Heerlykheidt; uwe verluſtiginge in de Cherubynen en Seraphynen / die rontom zynen Throon ſtaan; uwe verluſtiginge in de heerlyke woningen des hemelſchen Jeruſalems; uwe verluſtiginge aan 't getal der Hemel-burgeren uit allerlei Volken; uwe verluſtiginge in de Heerlykheidt des Hemels / en in de onuitſprekelyke vreugde / welke uwe ziel daar zal genieten. ô Verluſtiging / die alles te boven gaat! Wil ik u zeggen / ô vrienden Godts / hoe het u daar gaan zal? De witte klederen des Heils zullen u aangetrokken; de Ere-kroon zal u op 't hooft gezet / de palmtakken van triomf zullen u in de handen gegeven / en gy zult geteld worden onder de duizenden / die hunne klederen gewaſſchen hebben in 't bloedt des Lams; gy zult de ſtraten van het nieuw Jeruſalem betreden; en al de Heerlykheit der Stadt Godts zien; de Engelen des Heren zullen uwe Herauten zyn / en uitroepen; So zal men die doen / die den Here aller Heren geëert hebben! So zal men doen aan zulken / die Godts vrienden en vriendinnen heten! zo zal men doen aan allen / die hunnen luſt in Jehovah gehadt hebben! Amen.

Jeſ. LIV. 5.

Pſ. XXVII. 10.

In doots-noodt.

GE-

GEBEDT.

ô Algenoegzame en menſchlievende Godt, die altyt luſt hebt in de menſchen kinderen, om by hen te wonen. Wy danken u uit grondt onzes harte, dat gy nog luſt in ons hebt gehadt, ſchoon de verbode luſt onzer eerſte Ouderen, ons uwe liefde hadt doen verliezen, en dat gy ons, toen wy uwe vyanden waren, uwe vrienden hebt gemaakt door den Zone uwer liefde. Ach Godt! dat wy doch zo ondankbaar niet waren, en uwe luſt en liefde niet met enkel onluſt en liefdeloosheidt hadden vergolden! Ach! hoe koel is menigmaal onze luſt tot u, en uwe getuigeniſſen, en hoe dikwils zoeken wy arme menſchen, in de ydele dingen dezer waereldt, een zondigen en verboden luſt! Daarom, ô Heer! trek gy doch zelf onze harten af, op dat wy de waereldt niet liefhebben, nog het geen in de waereldt is, want zy gaat voorby met alle hare begeerlykheidt, der ogen, des vleeſches, en grootsheidt des levens. Laat in tegendeel onze beſte luſt en vreugde zyn, ons aan u, onzen Godt te houden. Want wien hebben wy doch, ô hoogſte Godt! in den Hemel buiten u? neffens u luſt ons ook niets op aarde. Laat ons met luſt uw woordt horen, met luſt aan u gedenken, met luſt uwe Wet in ons harte ſchryven; en met luſt in uwe wegen wandelen. Wy hebben heden aan uwe genade-tafel gezworen, dat wy voortaan in u alleen onzen luſt hebben zullen: Beveſtig dit heilig voornemen in onzer aller harten, op dat geen zonden luſt ons op nieuw van u afrukke, maar gy Jehovah alleen, al onze harte-luſt en vreugde moogt blyven, in leven, lyden en ſterven. Laten wy in u ons verluſten, hebbende genen luſt nog vermaak in de waereldt, en laat ons bedenken, dat alle onluſten, alle droefheden, en al het lyden van dezen korten tydt, niet te waarderen zyn, tegen de heerlykheidt, die aan ons geopenbaart zal worden. Verhoor ons Vader aller genaden, in Jeſus Chriſtus uwen lieven Zoon, in wien gy uwen luſt hebt, en verzegel het geen gy heden tot ons hebt geſproken, door den trooſt van uwen Heiligen Geeſt, in onze harten. Amen. Onze Vader, enz.

EEN

CHRISTENS DROEFHEIDT NAAR GODT.

Voor het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

2 Sam. XII. 7.

GY zyt die Man des doots: Dus ſpraak Nathan tot David. Deze was in zware zonden gevallen en hadt dit harde vonnis reets tegen zich zelven gevelt. Even zo roept Godts gerechtigheidt nog dagelyks in 't overtuigt gewete van den Zondaar / zo menigmaal een menſch in overtredingen valt. Godt zegt inwendig tegen hem: Indien ik naar myne ſtrenge gerechtigheidt te werk zal gaan, zyt gy des doots waardig. Doch ſchoon des Zondaars hart hem dus verdoemt / Godt is lankmoedig en vergevende: Waar de zonde magtig is geworden / daar is zyne genade nog veel magtiger. Wanneer de Heer genade voor Recht oeffent / en den Zondaar zyne overtredingen om Jeſus wille quyt-ſchelt / dan kan men het omkeren / en tot hem zeggen: Gy zyt een Man des levens. Om deze genade-ſtem te horen / zyn wy op dezen dagh onzer helliger voorbereidinge by een vergadert. Hierhalven bidden wy Godt / dat hy ons verlichte ogen wil geven / om den gruwel der zonde wel te kunnen zien / en ons zo te bereiden / dat wy morgen als waardige Viſch-genoten / aan des Heren Tafel mogen verſchynen. Onze Vader, enz.

TEXT.

TEXT; 2 COR. VII. VS. 10.

De droefheidt naar Godt, werkt een onberouwlyke bekeeringe tot zaligheidt; maar de droefheidt der waereldt werkt de doot.

TWEDE INLEIDING.

Gelyk meer alſ ene bloem enen Hof verſiert / zo verſiert ook meer alſ ene deugt een waar Chriſten. De vreze Godts iſ een werk / uit zo vele deugden beſtaande / dat vrome en eenvoudige Chriſtenen dat beter begrypen / alſ uitdrukken kunnen / en veel beter alſ de beſte hoge Scholen dat zouden kunnen beſchryven. Want in die vreze iſ liefde en haat, verlangen en vrees, ruſt en onruſt, vreugde en droefheidt zo by malkander / dat ook de ſtrydigſte gemoedts-bewegingen in een hart kunnen wonen / en een en 't zelve genadewerk uitmaken. Daar iſ verlangen naar ene altyt nadere en nadere gemeenſchap met Godt in Chriſtus / zo dat een Godtvrezende ziel dikwils met David zegt: Gelyk een Hert ſchreeuwt naar de wa- Pſ. XLII. 2, ter-ſtromen, alzo ſchreeuwt myne ziele tot u, ô Godt! Myne zie- 3. le dorſtet naar Godt, naar den levendigen Godt; wanneer zal ik ingaan en voor Godts aangezichte verſchynen? Daar iſ een Heilige en kinderlyke vreze: Een kindt Godts iſ altyt bekommert zynen Godt en Vader te beledigen / en acht zich / in een heilig gezichte zyner onwaardigheidt en van Godts Heerlykheidt / deszelfs liefde onwaardig / onwaardig de genade / die hy aan hem bewyſt. Daar iſ liefde tot Godt boven alles / zo dat men zegt: Wien heb ik nef- Pſ. LXIII. fens u in den Hemel? neffens u luſt my ook niets op aarde. Be- 25, 26. zwykt myn vleeſch en myn harte, zo is Godt de Rotsſteen mynes harte, en myn deel in eeuwigheidt. En liefde tot den Naaſten, inzonderheidt tot zulke / waar in Godts even-beeldt heerlykſt uitblinkt; ja ook liefde tot de vyanden, zo dat een vroom menſch zegent die hem vlocken. Daar iſ een haat tegen de zonde, en tegen alles / wat Gode onaangenaam iſ / ja ene verloochening van zich zelven. Daar iſ een zoete ruſt en vergenoeging des gemoets, wanneer Godt verheerlykt / en vele tekenen zyner genade beſpeurt worden. Daar iſ in tegendeel een heilig onruſt, zo dat een Godtvrezende ziel / uit zwakheidt in zonden vallende / niet eerder ruſte heeft / voor dat zy wederom met Godt verzoent iſ. Daar iſ eindelyk ook by Godts kinderen vreugde en droefheidt. Vreugde, wanneer zy het heerlyk voorrecht betrachten / dat zy naar de genade Godts boven de kinderen

der waereldt hebben. Gelijk de Zee niet zonder baren / de blaauwe Hemel niet zonder wolken / en de beste Chriſten niet zonder kruis is; zo is ook het leven van een oprechte Chriſten ziel / niet zonder droefheidt naar Godt. Dan zyne vreugde zullen wy / zo het de Heere belieft / de aanſtaande reize ſpreken. Dit maal zal ons onderwerp zyn / Een Chriſtens heilige droefheidt naar Godt.

„ Maar gy, ô grote Godt! leg het woordt uwer waarheidt in den
„ mondt van uwen Dienaar, en in de harten uwes volks; overtuig
„ ons ook door de kracht van uwen Geeſt, tot uwer ere en onze
„ Zaligheidt. Amen.

VERKLARING.

Paulus hadt in zynen eerſten Brief aan de Corinthers / wyd ſchaps geſchreven. Hy hadt hen beſtraft over de partyſchappen en ſcheuringen / die zy ten aanzien van hunne Leeraars maakten: en gezegt: Zyt gy niet vleeſchelyk, en wandelt gy niet naar den menſchen, wanneer de een zegt! ik ben Pauli, de ander, ik ben Apollo, en de derde, ik ben Cephe? Hy hadt gezucht over de vervolgingen / die Godts Dienaren moeten uitſtaan / en zich dus uitgedrukt: Wy worden geſcholden, en wy zegenen: wy worden vervolgt, en wy verdragen: wy worden gelaſtert, en wy bidden: wy zyn geworden als uitvaagzels der weereldt, en aller afſchraapzel tot nu toe. Hy hadt ge-yvert tegen een bloedt-ſchender / en denzelven den Satan overgegeven / tot verderf des vleeſches, op dat de Geeſt behouden mogt worden in den dagh des Heren Jeſus. Hy hadt-se beſtraft over onenigheden / en dat zy hunne gerichts-zaken voor heidenſche Rechters deden komen. Deze harde beſtraffingen hadden de Corinthers treurig gemaakt. Derhalven nam hy in dezen tweeden Brief gelegenheidt / zich op een dubbelen grondt te verontſchuldigen: alzo diergelyke droefheidt / niet alleen tot beſte van Godts gemeente diende / maar ook om dat de droefheidt die naar Godt is, bekeeringe tot Zaligheidt werkt. En dit zyn de woorden van onzen Text / die ons aanleidinge geven / om van de Goddelyke en waereldſe droefheidt te ſpreken / en te tonen / hoe nut de eerſte / en hoe ſchadelyk de laaſte is. De Apoſtel ſpreekt van droefheidt, en wel van droefheidt naar Godt. Droefheidt is een gevoelige beweging des gemoets / ſpruitende uit de voorſtellinge van enig quaadt / en uit het ontberen van enig goet. Wanneer nu de oorzaak der droefheidt geeſtelyk is / en tot Godts ere ſtrekt / word zy een Goddelyke droefheidt genoemt / en anders een waereldtſche. Schoon zelfs den Geeſt Godts een droef-

1 Cor. III. 3. 4.

2 Cor. IV. 12. 13.

1 Cor. V. 5.
2 Cor. VI. 4.

droefheidt toegeſchreven wordt / wanneer'er menſchelyker wyze wordt gezegt / Bedroeft den Heiligen Geeſt Godts niet ; zo is Godt echter deze hartstocht geenzints onderworpen / nademaal hy onveranderlyk en ten hoogſten volmaakt is. Maar de geeſtelyke droefheidt van een menſch / wordt daarom een Goddelyke genoemt / om dat zy van Godt komt : die dezelve in de harten der boetvaardige Zondaren werkt. Daarom zeide Hiskias ; Dat Godt hem zyne beenderen zou breken ; En Jeremias ; dat des Heren woordt is als een hamer , die een ſteen-rots te morzel ſlaat. Zy heet een Goddelyke droefheidt, om dat zy Godt en de Goddelyke dingen ten voorwerpe heeft. Wanneer een menſch Godt door zonden heeft bedroeft / wordt hy treurig. Wanneer zyne liefde / geloof / heiligheidt / Godtsvreeſ / gedult / hoop en verlangen naar den Hemel / niet ſtantvaſtig / niet overig genoeg is / wordt hy bedroeft 't Is een Goddelyke droefheidt / dewyl zy tot ere van Godt ſtrekt ; ons bedroevende / dat wy hem niet meer verheerlyken / gelyk zyne waardigheidt en onze ſchuldigheidt wel zouden vereiſchen. De droefheit naar Godt ſpruit niet uit eige liefde, maar uit een zuivere liefde en zucht tot hem / als ook uit een haat tegen de zonde. Zy brengt de menſchen tot Godt / gelyk in David blykt.

Eph. IV: 30. Jeſ. XXXVIII. 13. Jerem. XXIII. 29. 2 Sam. XXIV. 10.

De Goddelyke droefheit.

Van deze Goddelyke droefheit zegt de Apoſtel / dat zy werkt tot Zaligheidt. Zy is hier geen onvruchtbare gemoetsbeweging / maar een heilzame / nutte / en vrucht brengende ; want zy werkt / zy bezorgt / zy bevordert Zaligheidt. Zy doet haar beſt om onze roepinge en verkiezinge te beveſtigen : Zy helpt het gantſch zeer uitnement gewigte onzer ziele behoudenis voortzetten : Zy toont het onderſcheidt tuſſchen de ſtrydende en triomferende Kerke / tuſſchen het ſtuk-werk / en de toekomende volkomenheidt van kenniſſe : Het onderſcheidt tuſſchen onze gerechtigheidt en de volmaaktheidt der Heiligen in den Hemel ; ja zy maakt dat wy naar dien gelukzaligen ſtaat verlangen / en daarom werkt zy tot Zaligheidt ; zelfs werkt zy ook tot onzen beſten / alzo zy 't hart ligter maakt. Gelyk in hete Zomer dagen / wanneer het donderen zal / de zoele benauwde lucht de menſchen verveelt / maar zo ras de wolken breken / en 'er regen valt / de aangename koelte hen verquikt ; zo gaat het ook met de droefheidt naar Godt. Dezelve maakt in 't eerſt het harte bang en benauwt / maar zo ras zy in zuchten of tranen uitgebroken is / wordt het hart ligter / en de ziel wordt een aangename verquikkinge gewaar / gelyk een dor land / dat een zoeten regen ontfangt. Deze droefheidt naar Godt / noemt Paulus een onberouwlyke bekeering. Hoort den geeſtelyken Redenaar / hoe nadrukkelyk hy de ſtelling en tegen-ſtelling maakt : Hy zegt de droefheidt is een bekeering , dat is / (gelyk Luther 't overzet) een berouw 't geen niemant berouwt. Zy is een berouw ten aanzien van hare

natuur/ en nochtans geen berouw ten opzichte van hare werkinge. En hoe zou de Goddelijke droefheidt iemant kunnen berouwen/ daar zy van Godt zelf gewerkt wordt/ en daar zy met Goddelijke dingen omgaat/ die tot Godts ere strekken? Zy is gelijk een geneeg-middel/ 't geen bitter in den mondt/ maar gezondt voor 't harte is. Hoe zou dat een menſch kunnen berouwen/ wanneer hy van de waereldt en de zonde wordt afgetrokken/ en ten Hemel gebragt? Hoe zou iets berouw kunnen geven/ 't geen zo een gantſch zeer uitneiment gewigte van Heerlijkheidt werkt? Wel te recht wordt'er dan gezegt/ dat zy is ene onberouwlyke bekeering, of een berouw dat niemant berouwt.

De waereldtſche droefheidt.

Nu gaat de Apoſtel verder tot het tegengeſtelde/ zeggende: Maar de droefheidt der waereldt werkt de doot. Hy ſpreekt van een droefheidt, hy noemtze een droefheidt der waereldt, en hy zegt/ dat zy de doot werkt. De droefheidt der waereldt is zo een gemoets-beweging/ die uit gebrek of verlies van aardtſche goederen ontſtaat/ en dit ydele leven alleen ten voorwerp heeft/ en niet verder op het eeuwige ziet; of/ zo zy al zo vergaat/ ſpruit zy uit een knechtelyke vrees voor eeuwige ſtraffen. Deze wordt een droefheit der waereldt of liever naar de waereldt genoemt/ om dat zy by onwedergeborene waereldtſch-en vleeſch-gezinde menſchen plaats heeft/ die niet zo zeer op Godts beledigde eer/ als wel op hun eigen nadeel zien/ zonder voornemen om hun leven te beteren. Zy heet een droefheit naar de waereldt, om dat waereldtſche menſchen gemeenlijk alleen maar om 't verlies van aardtſche dingen treuren/ wanneer zy gezontheidt/ eer/ rijkdom/ of iets anders verliezen dat waereldtſch is. Een waereldtling zal zich meer bedroeven/ wanneer hy een Apraalder verlieſt/ als wanneer Gode een Kerk ontnomen wordt: hy zal zich meer bedroeven/ dat zyn eer en aanzien in de waereldt gekrenkt wordt/ als dat hy Godts dierbaren name hoort laſteren. Daarom zegt de Apoſtel/ dat die droefheidt de doot werkt. Zy werkt de doot, wanneer de menſch haar in zyn harte de overhant laat nemen/ en dat hy door al zyn kniezen en quellen/ zyne gezondtheidt verlieſt/ zyn lichaam verzwakt/ zyne leveng-geeſten verteert/ zyn eigen hart als opeet/ en zich zelven in 't graf helpt. Zy werkt de doot, om dat zy zeer dikwils met wanhope verzelt gaat. Dus werkte Caïns en Achitophels droefheidt de doot: Dus treurde Saul, om dat David bemint was; en dus bedroefde zich Ammon, uit onkuſche liefde tot Thamar. De droefheidt der waereldt werkt de doot, om dat zy uit ene knechtelijke en niet uit kinderlijke vreze voortkomt; om dat zy op eige-liefde/ en niet op Godts eer gegrondt is; en om dat zy een menigte van zonden met zich brengt/ die den menſch in 't eeuwig verderf ſtorten.

2 Sam. XIII. 6.

TOE-

TOEPASSING.

Is 'er nu zo een droefheidt naar Godt, die Zaligheidt werkt, zo is het wel slecht gestelt met ongevoelige Zondaren / die van die droefheidt niet weten. Zyn 'er niet menschen / helaas! die zo verstokt zyn in hunne zonden / dat zy gedurig daar in voortgaan / en daar by nog altyt gerust en goets moedts zyn / zonder ooit in zich zelven te gaan / of enige droefheidt over hunne levenswyze te tonen? Ach roekeloze en uw eigen heil-vergetene Zondaren / die hier op de waereldt uwe zonden niet betreurt! Daar zal een tydt komen / dat de droefheidt der Helle in uw harte zal zyn / wanneer de knagende worm / uw quaat gewete / u zal quellen / wanneer gy 't verlies der hemelsche vreugde te laat zult beklagen / en wanneer de ondervinding der zwaarste tormenten u een droefheidt zal veroorzaken / die in eenwigheidt geen einde nemen zal. Kom hier / Zondaar! gy die nog nooit diergelyke droefheidt in uw harte onderbonden hebt; vergun my / dat ik een woordt tot uwe overtuiginge spreke / zo 'er overtuigen aan u is. Weet gy wel / met wien gy te doen hebt? Met een Godt / wiens Majesteit alle Majesteiten der waereldt overtreft / en voor wien zelfs de Seraphynen hunne aangezichten bedekken moeten; met enen alwetenden Godt, die den Zondaar in 't harte ziet / en der menschen gedachten van verre kent / met den overaltegenwoordigen Godt, tegen wien men zeggen moet: Waar zou ik henen gaan voor uwen Geest? en waar zou ik henen vlieden voor uw aangezichte? Zo ik opvoere ten hemel, gy zyt daar; of beddede ik my in de helle, ziet, gy zyt daar. Name ik vleugelen des dageraats, woonde ik aan 't uterste der Zee; ook daar zou uwe handt my geleiden, en uwe regterhandt zoude my houden. Met den heiligen Godt, wiens ogen zo rein zyn, datze 't quade niet zien konnen, ja / die een verteerendt vuur voor den Zondaar is. Hebt gy geen vreest / zo een Godt vertoornt en belediget te hebben? Ziet op u zelven / en denk aan uwen jammerlyken toestant / ô mensch! wat zyt gy doch? Een elendig schepzel / dat een lichaam des doots draagt / dat verduistert in 't verstandt / en onheilig in den wil is / dat tot het quade neigt / en dikwils door zondige genegentheden verleidt wordt. Van 't hooft tot de voeten is niets gezondts aan u. Uwe oogen zyn blinder als die van Bartimeus; want gy ziet de Heiligheidt Gods boven u / nog 't gevaar der Helle onder u / veel minder de kuilen die 'er voor uwe voeten liggen. Gy zyt doof om Gods stemme te horen / die u dagelyks toeroept. Gy zyt onbesneden van lippen / en de bandt uwer tonge is niet los, om Gode te verheerlyken. Uwe handen zyn met een dub-

Bestraffing der waereldtsche menschen.

Ps. CXXXIX. 7, 8, 9, 10.

Hab. I. 13. Deut. IV. 24.

dub-

dubbelen heten van begeerlykheidt der oogen / des vleesches / en grootsheidt des levens gebonden. Gy zyt lammer als Mephibozet, om den wegh der Goddelyke geboden te betreden: een kruipende slak in 't goede / en een hoog-vliegende Arendt in 't boze. Duizenden zouden / die gy bedektelyk en openbaarlyk / tegen Godt en den Naasten / met en zonder weten / met voordacht en uit zwakheidt / met gedachten / woorden en werken / gepleegt hebt / getuigen tegen u. Uw eigen hart is een archlistig en bedriegelyk ding / dat u ontallyke valstrikken legt: uw vleesch en bloet lokt en trekt u dagelyks tot zonde: De waereldt spant u netten: De helsche Leeuw bruit / om u in verzoekinge te brengen / en tracht u te verslinden. Ach Tondaar! bedroeft gy u nog niet daar over / zo bedenk ten minsten / dat gy een gewete met en by u draagt / dat erger is als duizendt getuigen tegen u. Geen godtloos mensch kan zo eenzaam zyn / of deze aanklager is altyt by hem. Indien 't mogelyk wäre hem in 't binnenst van zyn gewete te zien / (zo 't nog niet heel toegeschroeit is) men zou 'er een gehele lyst van ongeruste en plagende gedachten vinden. Men zou daar 't verstant als Rechter zien / en alle de gepeinzen als zo vele pynigers en beulen / die 't gemoet vreeslyk pynigen. Over al is vrees / argwaan / en angst: een ruischent bladt / een schim en schaduw is bequaam om hem te verschrikken. In 't zachtste bedt slaapt hy op doornen: de lekkerste spyzen zyn hem als galge-maaltyden: zelfs des nachts heeft hy gene ruste / maar wordt verschrikt van den gruwel zyner misdaden. Hy leidt een leven als Caïn, hy raakt in wanhoop als Judas, en heeft den voorsmaak der Helle reets hier op aarden. Den Hemel kan hy met geen tooft noch blyschap aanzien: De Bybel is voor hem / als de handt voor Belzazar, die hem zyn doot dreigt aankondigt: Hy zoekt de doot / en vliedt hem. Het woordt Godts verplettert zyn harte / en dit twe-snydendt zwaardt brengt zyn gewete wonde op wonde toe. Leraars zyn voor hem onaangename en ondragelyke boden / die hem niets goets konnen voorzeggen. Hy is gelyk een Paardt / dat van de vliegen gestoken wordt / en dezelve niet ontlopen kan / hoe dat hy sparteit. Ach Tondaar! Hebt gy nog geen vrees voor Godt? Dan zyt gy verstokter als een knecht of slaaf / die ten minsten nog voor de straffen van zynen Heer vreest. Bedenk maar eens de harten angst / waar in zelfs ook vrome menschen menigmaal komen te vervallen. Ik zal u hier een merkwaardig voorbeeldt bybrengen / van eene Godtvrezende Juffer in Engelant / die vier gehele jaren met schrikkelyke aanvechtingen hadt te strpden / zo dat zy bekende / dat het met haar was geweest / als of alle de huizen te London in brandt stonden / en dat zy midden in die vlam wandelde. Zy verbeeldde zich / dat de poorten der Helle voor haar open gingen / en dat'er zonde en verdoemenis uit quamen.

Om

Om trooſt was zy verlegen / en Jeſus ſpraak hare ziel geen woordt toe; niet een droodt-kruimtje van Godts genade kon 'er op haar harte vallen / en zy kreeg niet een droppel daar van om 't zelve te verquikken. De heerlykſte ſchryftuur-plaatzen van trooſt hadden geen dat op haar: Zy zweefde in doots angſt / vreze en gevaar / en 't ſcheen als of Godt zich in een vpandt hadt verandert / en geheel en al vergeten hadt haar genadig te zyn. Geſchiedt dit aan 't groene hout / ô! wat zal dan van 't dorre worden! Slaat Godt zyne vrienden en kinderen dikwils zo hardt. ô! Met welke ſcherpe roeden zal hy de godtlozen geeſſelen! Maar wie gelooft / ô Here! dat gy zo zeer vertoornt / en wie vreeſt voor uwe grimmigheidt!

Als Godtvrezende menſchen op Godt / op zich zelven / en op de waereldt hunne ogen ſlaan / dan vinden zy groote reden en oorzaak tot droefheidt naar Godt. Want voor eerſt / Godt betoont zich tegens ons als een liefderyken Vader / die ons met zo vele weldaden zonder getal overſtroomt / zo datze minder te tellen zyn als 't zand aan de See / en de ſtarren aan den Hemel. Hy heeft van alle eeuwigheidt ons lief gehadt: Hy heeft ons van niets tot iets gemaakt / om hem te verheerlyken: Hy heeft ons zynen liefſten Sone geſchonken: Hy heeft ons tot de gemeenſchap van zyn Woordt geroepen: Hy laat ons predicken / en lokt ons door allerlei weldaden. Zo liefderyken Vader te beledigen / zo groote weldaden met ondankbaarheidt beloont te hebben / zou dat niet in de harten van kinderen Godts een heilige droefheidt verwekken? Souden zy niet treurig zyn over hunne zwakheden? Ach! hoe zwak is de beſte kennis der vromen / en maar ten dele! Joannes wierdt bedroeft en weende / toen hem een geſlote Boek met zeven Segelen gegeven wierdt; zouden Chriſtenen zich niet bedroeven dat hunne beſte wetenſchap in Goddelyke dingen nog zo onvolmaakt is? Hoe vele geheimen zyn 'er in Godts H. Woordt / die wel verborgen zullen blyven / zo lang het gordyn van ſterflykheidt voor onze ogen geſchoven blyft! Ach! hoe onvolkomen is ons vroomſte leven! Wy nemen wel eens voor / alle zonden te vermyden / en onſtraffelyk voor Godt te wandelen; maar eer wy omzien ligt ons beſte voornemen in 't voetzant. Godt toont zich tegen ons / als een liefderyken Vader; en ondertuſſchen hoe menigmaal vergelden wy / helaas! al het goede / dat hy ons doet / met ondankbaarheit! Hoe dikwils verwonden wy het harte van onzen Jeſus door onze zonden! Hoe dikwils bedroeven wy den Geeſt Godts! Hoe dikwils breken wy onze geloften! Hoe menigmaal laten wy ons van vleeſch en bloedt overwinnen / en vinden ons afgetrokken van de wegen Godts! Ach! hoe weinig vuur van liefde is 'er veeltyts voor Godt en onzen naaſten / ja / wat een zwak vonkje is het dat haaſt ſchynt uit te willen gaan! Hoe los en vluchtig zyn zomwylen onze gedagten / hoe koel is onze aandagt / en hoe zwak ons gelove!

Oorzaken van droefheidt naar Godt.

zo dat wy wel mogten zeggen; Ik gelove Here! kom myn on-
Marc. IX. 24. gelovigheidt te hulpe. Hoe klein is ons gedult! zo lang het ons welgaat / willen wy met Jesus in de doot gaan; maar wanneer ramp en droefheidt komt / hoe ongeduldig en kleinmoedig wordt dan ons hart! Wanneer wy verlies aan tydelyke goederen lyden / of dat het ons anders in de waereld tegen loopt / dan kunnen wy wel bedroeft zyn / ja tranen storten; maar ach! waar blyft de droefheidt / waar blyven de tranen / wanneer wy onzen God / onzen lieffien Vader / door onze dagelykſche zonden beledigen? Zouden wy niet billik bedroeft worden / als wy de boosheidt der waereldt / die 't t'enemaal bedorven is / regt overwegen? Trouw en waarheidt schynen verbannen te zyn / oprechtheidt en gerechtigheidt schynen verdwenen / liefde en barmhartigheidt zyn verkout in veler menschen harten. Denken wy aan de tyden onzer Voor-ouderen; wellk ene pver en vreze Godts / welke liefde en oprechtheidt was 'er toen! daar men nu in deze dagen niet anders verneemt als quaadaartigheidt / valscheidt / hartelheidt / wellust / hovaardy / lastering / liefdeloosheidt en zo vele zonden meer / die t'enemaal de overhant genomen hebben. *Omnia in pejus ruunt:* 't wordt met de waereldt hoe langer hoe erger; zo dat men wel in een hartelyke droefheidt uitroepen mogt; Behou ô Here! want de goedertieren ontbreekt; want de getrouwen zyn wei-
Ps. XII. 2. nig geworden onder de menschen-kinderen. Eindelyk / indien elk maar op zich zelven ziet / zal hy dagelyks veden genoeg vinden / om zich geestelyk in zyn harte te bedroeven. Want waar is hoog een kindt van God / een Discipel van Jesus / die zyn kruis niet heeft in de waereldt? Den enen drukt dit / den anderen dat. Nu zyn het krankheden / dan is het armoede; nu zyn het kommerlyke moeilikheden / dan schade hier of daar aan; nu ongelukkige huwlyken / dan ongehoorzame kinderen; nu smaat en verdrukking / dan weder wat anders; met een woordt / God heeft elk der zynen hun kruis opgelegt / dat zy dragen moeten. En schoon wy by alle deze baerlyke tuchtingen geen stoïsche ongevoeligheidt moeten tonen; nochtans moeten wy niet treuren / gelyk de kinderen der waereldt doen / maar
2 Cor. VI. 10. volgens de vermaninge van onzen Apostel / als droevig, doch altyt blyde; en dus in 't midden van alle droefheidt getroost wezen; want deze bittere geneeg-middelen zullen de ziele genezen: uit deze asschen zullen bloemen tot Godts ere wassen. Want onze lichte verdrukkinge, die zeer haast voorby gaat, werkt ons een gantsch zeer uitne-
2 Cor. IV. 17, 18. ment eeuwig gewigt der Heerlykheidt; dewyl wy niet aanmerken de dingen die men ziet, maar de dingen die men niet ziet. Amen.

GE-

GEBEDT.

ô Godt van allen trooſt! die 't gekrookte riet niet wilt verbreken, nog de glimmende vlas wieke uitbluſſchen: Welke ſtromen van genade vloeien uit de onuitputtelyke bron uwes H. Woordts, waar mede gy onze vermoeide zielen verquikt! En waar zouden wy arme Zondaren doch ruſte kunnen vinden, indien dit uw woordt onze trooſt niet ware, en indien gy zelf ons niet nu en dan een ſtraal uwer vertroofting liet zien, in den duiſteren nacht dezer waereldt? Zo ras wy uit 's moeders lichaam komen, is huilen en kermen ons eerſte werk; al wiſten wy reets voor af, dat wy in een tranendal quamen. Ach Godt! als wy van de hoogte van dit ons heilig Zion te rug zien op de afgelegde jaren van onzen leeftydt, op alle ſoorten van kruis, dat gy ons van kindts-been af hebt laten dragen, en hoe gy ons door alles hebt geholpen, zo moeten wy uwen namen de ere geven, en zeggen: Tot hier toe hebt gy ons, ô Heere, geholpen. Maar ach goede Godt! wy bekennen en klagen u in ootmoedigheit, 't geen u reets bekent is, dat wy arme Zondaren ons geweten met vele zonden en overtredingen bezoedelt hebben. Wy hebben niet gevreeſt voor uwe allerheiligſte Majeſteit, en voor uwe ogen te zondigen. Wy hebben geen acht genoeg geſlagen op uw H. Woordt, 't geen nochtans onze harten hadt behoren te verbryzelen, gelyk een hamer een rots; en wy hebben ons menigmaal meer bedroeft over 't verlies van aardtſche zaken, als over 't plegen van zonden, waar mede wy ons gewete, d'ene wonde voor, en d'ander na toegebragt hebben. Doch gy, ô Here! begeert niet de doot des Zondaars, maar dat hy zich bekeere en leve. Dierhalven bevochtigen wy uwe voeten, ô Jeſus, met waarachtige boettranen van ons bedrukt harte; en ach! dat ons hooft vol waters, en onze ogen trane-bronnen waren, om wel hartelyk de menigte van onze grote zonden te kunnen bewenen! ô Godt! zyt ons genadig, naar uwe goetheidt, en zeg tot onze beangſte zielen: vrede zy met u. Laten de zware golven van ongeruſtheidt gaan leggen, en laten onze zielen een ware ſtilte en kalmte in u verkrygen. Doet ons horen vreugde en blyſchap, dat de beenderen vrolyk werden, die gy verbryzelt hebt. Laat deze zondenangſt ons ook tot waarſchuwinge dienen, dat wy ons altoos wachten, deze verbondene en door uw bloedt gezuiverde zonde-wonden, niet weder op nieuw aan 't etteren te maken. Laten wy het overige van onze dagen doorbrengen in uwe vreze; tot dat gy ons uit dit tranendal, uit deze zo gevaarlyke woeſtyne der waereldt tot u zult opnemen in de vreugderyke woningen des Hemels, alwaar volheidt van vreugde, en een lieflyk wezen aan uwe rechterhandt is, en eeuwiglyk zyn zal. Amen. Onze Vader, enz.

DE VROLYKE CHRISTEN EN IN KLEDEREN DES HEILS PRONKENDE DISCH-GENOOT.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Ahaſueros over Mardochai. Eſth, VI. 11.

ALzo zal men dien man doen, tot wiens ere de Koning een welbehagen heeft. Deze woorden / moeſt men vooz Mardochai uitroepen. De Koning Ahaſueros hadt bevolen / dat men dezen man / die een verraat ontdekt / en zyn leven geredt hadt / eer zou aandoen. Dierhalven liet hy hem een pzachtig kleedt aantrekken / dooz de ſtraten der ſtadt omleiden / en dooz een Heraut vooz hem uitroepen / zo als gezegt is. Gelyk de magt van de groten der waereldt / in vergelykinge van Godts Almagt / maar enkel onmagt is / terwyl hy Koningen op den Throon helpt of afzet naar zyn welgevallen; zo is ook de ere / die Vozſten aan hunne Onderdanen geven konnen / by de ere / waar mede Godt de zynen begenadigt / in genen dele te vergelyken / dewyl deze laatſte de eerſte oneindig overtreft. Want Godts genade is geen ongeſtadigheidt onderwozpen: Godts genade duurt tydelyk en eeuwig: Godts gena-

Godt eert de zynen noch hoger.

genade verquikt het harte / en vervult de ziele met onuitſprekelyke vreugde. Siet! dit wedervaart den genen, tot wiens ere de Koning aller Koningen een welbehagen heeft! Om van deze hoge ere / die gelovige Diſch-genoten geſchiedt / te handelen / zyn wy in den raadt der vromen by een vergadert. Doch / om dezelve met welbereide zielen aan te nemen / en ons wegens zo onverdiende genade van den Allerhoogſten waarlyk heilzaamen te verblyden / bidden wy Godt om zynen gantſch nodigen bystant van boven; dus ſprekende: Onze Vader, enz.

TEXT; JESAIA LXI. VS. 10.

Ik ben zeer vrolyk in den Here, myne ziele verheugt haar in mynen Godt; want hy heeft my bekleedt met de klederen des Heils, den mantel der gerechtigheidt heeft hy my omgedaan. Gelyk een Bruidegom zich met Prieſterlyk ſieraat verſiert, en als een Bruidt haar verſiert met haar gereedtſchap.

TWEDE INLEIDING.

De waereldt is verwiſſeling onderworpen.

Gelyk alles / wat in de waereldt is / veranderinge onderworpen is; zo is ook de ſtaat van een Chriſten. Nu is de Hemel met dikke duiſtere wolken betrokken / door welke de Sonne-ſtralen niet kunnen heen dringen; dan klaart de Lucht wederom op / en de alverquikkende Son verheugt de menſchen op nieuw met hare ſtralen. Dagh en nacht verwiſſelen met malkander: de Aardtbodem wordt somtyds door zo donkeren nacht bedekt / dat'er nauwlyx een Starre te zien is / tot dat de Son gelyk een Bruidegom uit zyne ſlaapkamer uitkomt. Even eens gaat het met den ſtaat van een Chriſtenmenſch. Nu is hy ſterk van Geeſt / zo dat alles / wat in hem is / alle krachten zamen ſpant om Godt te verheerlyken. Dan ziet de ziel als met open ogen de wonderen van Godts Wet. Somtyds vindt zy ondoorgrondelyke dieptens / die haar de handt doen op den mondt leggen / en uitroepen: ô! Diepte des Rykdoms, beide der wysheidt en der kenniſſe Godts! Hoe ondoorgrondelyk zyn zyne oordelen, en onnaſpeurelyk zyne wegen! Op dezen tydt / vindt een Chriſten zich in een ſtaat / dat hy als met Arents-vleugelen voordert in de wegen Godts; op andere tyden vindt hy zich in tegendeel traag en onluſtig / om naar des Heren geboden te wandelen. Somtyds wordt een Chriſten een vuur van liefde voor Godt en zynen Naaſten

De ſtaat van een Chriſten is ook altyt niet gelyk.

in zyn harte gewaar / brandende als een vlamme des Heeren; sommyts is die liefde maar als een klein lichtje / dat dreigt haast uit te gaan / of als een zwak vonkje / dat onder de asschen ligt / te glimmen. Somtyts is een Christen yverig in zyn gebed / zo dat wanneer hy in zyne eenzaamheydt tot Godt spreekt / zyne woorden hem afvloeien / als water van een dak / in allen overvloet van stoffe; maar op andere tyden is vleesch en bloedt zo traag / de gedachten zyn zo vliegende en verdeelt / en de yver is zo koel / dat hy zich voor Godt en voor zich zelven schamen moet. Somtyts is een Christen der waereldt zo gestorven / dat hy niets meer wenscht / als om van dit vleesch verlost te worden / en by Christus te zyn; doch op andere tyden ziet hy zich tegen zyn wil en dank zo ver van Godt afgetrokken / en in de dingen dezer waereld gewikkelt / dat hy met zich zelven genoeg te doen heeft / om den stroom weder zo ver op te zwemmen / als hy afgedreven is. Somtyts vindt een Christen zich zo kloekmoedig / dat hy met zynen Heilandt wel in de doot zou willen gaan / en de allerzwaarste tormenten om den name van Jesus lyden; en op andere tyden is hy weder zo kloekmoedig / dat hy roept / gelyk de vreesachtige Discipelen: Here! behoed ons, wy vergaan. Somtyts bespeurt een Christen inwendig zo eene vreugde in zynen Godt / dat hy liever alle schatten der waereldt / ja duizendt waerelden / zo hy ze winnen kon / zou willen verliezen / als een eenig uur die zoete ruste en vergenoegingen in den Heere ontberen; en op andere tyden weder is hy van droefheidt als omringt / zo dat zyne ziel geheel met dikke duistere wolken van zwaarmoedigheidt overtogen is. Wy hebben gisteren uit des Heeren H. Woordt getoont / hoe een Christen zich dragen moet in droefheidt / die naar Godt is: Nu zullen wy in tegendeel spreken / van een Christens vreugde naar Godt. Myne Toehoorders gelieven daar toe aandachtige harten en geopende oren te verleenen.

Matth. VIII. 25.

„ Eeuwige en onveranderlyke Godt! die het gekrookte riedt niet
„ verbreken, nog de glimmende vlas-wieke uitblusschen wilt, laat de
„ offerhande van een verbryzelt harte u welgevallen, en deel ons ook
„ mede de vreugde uit de hoogte. Ach! onuitputtelyke Oceaan van
„ blyschap! stort in onze harten stromen van uwe genade, zo dat on-
„ ze zielen overlopen van dat zoet genot, en dus een voorsmaak on-
„ zer eeuwige heerlykheidt mogen hebben.

VERKLARING.

Zamenhang. Ons tegenwoordig Text-Capittel is het zelve / waar uit onze Heilandt

laudt zynen Text nam / toen hy in de Synagoge der Joden predikte. Luc. IV. 18
De Profeet hadt daar in gesproken van den Messias en zyn ampt / en hoe dezelve zich ene gemeente zou vergaderen / beide uit Joden en Heidenen / waar van hy Koning, Profeet, en Hoge-prieſter zou zyn. Daar op doet hy de Kerke des Nieuwen Teſtaments / als daar over juichende en triomferende / uitgalmen: Ik ben zeer vrolyk in den Here, enz. Wy vinden in deze woorden; 1. Ene betuiginge van vreugde; Ik ben zeer vrolyk in den Here, myne ziele verheugt haar in mynen Godt. En (2) De oorzaak en reden van die vreugde; Want hy heeft my bekleedt met de klederen des Heils, enz. Ik, zegt de Profeet / in den naam aller gelovigen / inzonderheidt des Nieuwen Verbondts / ben vrolyk en verheugt. De vreugde is een zoete en aangename gemoets-beweging / voorkomende / of uit hope van een aanſtaande / of uit bevindinge van een tegenwoordig / of uit herdenkinge van een voorleden goet / waar door des menſchen hart met overvloedt van levens-geeſten wordt vervult / en zyn bloedt een aangename beweginge verkrygt. En die inwendige harte-vreugde blyft binnen niet beſloten / maar barſt ten oge / ten monde / en ter hele uit / zo dat de tong juicht / en de mondt overloope wegens de volheidt van het harte. Volgens den grondt-text is het eigentlyk: Verheugende verheug ik my; dat is: Ik heb zeer veel vreugde / en myne ziel huppelt van blyſchap. Deze vreugt wordt door twe woorden uitgedrukt: vrolyk in den Here / verheugt in mynen Godt; om zo wel de uitwendige als inwendige blyſchap van een Chriſten / te kennen te geven. Wie zich verheugt. Wat vreugde is? Maar daar is tweederlei vreugde: *Gaudium vanitatis*, & *gaudium veritatis*; Een vreugde der pdelheidt / en een vreugde der waarheit; of / *Gaudium in creatura*, & *gaudium in creatore*: Een vreugde in 't ſchepzel / en een vreugde in den Schepper. De eerſte is zondig en ſchadelyk; de twede nut en heilzaam. De eerſte is een vreugde van waereldt-kinderen; de twede een vreugde van Godts kinderen. Hoe veelderlei vreugde.

De kinderen der waereldt verheugen zich alleenlyk / wanneer 't hun wel gaat hier op aarde / wanneer zy gezondt zyn / wanneer hunne ere en rykdommen aangroeien / wanneer alles hun naar wenſch en voor den windt gaat / en dat hunne aanſlagen wel gelukken; ja / zy verheugen zich / wat meer is / als 't hunne vpanden qualyk gaat / en als die ſchade lyden / wien zy niets goets gunnen. So verheugde zich de eerſte waereldt in hare zonden / tot den dagh, op welken Noë in de Arke ging. Dus verheugde zich de ryke Man / toen hy alle dagen vrolyk en prachtig leefde. Van zo een vreugde ſpreekt de Profeet hier niet. Want dat is een zondige vreugde / die niet als leet en nadeel brengt: op zulk verblyden volgt treuren / en op zulk lachen volgt wenen. Van de pdele waereldt-vreugde zegt Salomon: Wat waereldtſche vreugde is. Luc. XVII. 26. Luc. XVI. 19.

Wat

Wat geeſtelyke vreugde is.

Wat maakt gy? en van 't lachen / gy zyt uitzinnig. Maar onze Pzofeet gewaagt van een geeſtelyke vzeugde / welke daar uit vooztkomt / dat eene gelovige ziel een recht gezichte heeft van Godts oneindige weldaden / zo wel in de werken der Nature / als in die der genade. Zy beſtaat in een zoete gemeenſchap met Godt / in een ondervindinge zyner genade / en in een overweginge van des Heren lieflykheden: wanneer Jeſus met alle zyne verdienſten zich aan onze zielen openbaart; wanneer de Geeſt met onzen Geeſt getuigt / dat wy Godts kinderen zyn; wanneer hy ons van 't eeuwig leven verzekert / en bereidt maakt om Godt met een zuiver gewete te dienen. Dit is de vzeugde / waar van de Pzofeet ſpzeekt; gelyk uit de volgende woozden / waar in hy de reden daar van geeft / genoegzaam blykt. Want, (zegt hy) Hy, (de Here) heeft my bekleedt met de klederen des Heils; den mantel der gerechtigheidt heeft hy my omgedaan. De Pzofeet beſchzyft deze vzeugde / ten aanzien van haar voozwerp / met deze uitdzukkinge: Ik ben zeer vzolyk in den Here. Hier ſtaat in den gzondt-text den naam Jehovah, welks kracht en nadzuk zo gzoot is / dat men die nauwlyks uitſpzeken kan. Want zo dikwils wy dezen naam noemen / moeten wy aan 't eeuwig / onveranderlyk en hoogſt-volmaakt wezen denken / als ook aan alle deugden en eigenſchappen waar dooz hy zich aan de Zondaar openbaart. Billyk wozden wy verlieft op de heerlykheit van dezen name / om dat 'er geen is / die de Goddelyke volmaaktheit beter uitdzukt / als deze. Het overgelovig Jodendom, welk outyts een ieder / op ſtraffe van 40 ſlagen / verboodt dezen naam uit te ſpzeken / zou hier in der Chriſtenen vreugde wel willen ſtoren: waar dezelve geſchzeven of uitgedzukt ſtont / mogt men geen ſpinne-webbe afvegen / uit vzees van enig letzel daar aan toe te bzengen; zelfs mogt men den Koning geen dankbaarheidt betonen / wanneer hy dien groette / die dezen naam ſchzeef; ja / zy durven zo enen / die zynen mondt opdoet om dien uit te ſpzeken / wel met het helſche vuur dreigen. Maar Iſraël is ook in dit ſtuk verblindt / en wy laten ons dooz niemant dit voozrecht ontfutzelen / maar zeggen volmondig met den Pzofeet: Wy zyn zeer vrolyk in Jehovah. In Jehovah, of in den Here vrolyk zyn, is te zeggen / de blyde bewegingen van Godts Geeſt te volgen / en zich tot Godts ere te verheugen / wegens de bekentmakinge van zynen naam / en de openbaringe en roem zyner deugden. Wanneer 'er wozdt bygevoegt / myne ziele verheugt haar in mynen Godt; zo leidt de Pzofeet ons tot een verhonts vzeugde / waar in wy ons in Chriſtus verheugen / dooz wien Jehovah met alle zyne heerlyke eigenſchappen des Zondaars Godt wil zyn: dewyl hy alwetende is, wil hy hem verlichten; dewyl hy almagtig is / wil hy hem beſchermen; dewyl hy genadig is / wil hy hem alle zyne zonden vergeven; dewyl hy

Vreugde in Jehovah.

Vreugde in den bondt-Godt.

hp algenoegzaam is / wil hp hem hier en namaals eeuwig vergenoegen. Daarom ben ik vzolpk in mpnen Elohim, in mijnen dzie-enigen Bondt-Godt. Dit wozdt een vzolikheidt en vzeugde in den Here en in Godt genoemt / om dat zp op hem gegrondt is ; gelijk in tegendeel de vzeugde der waereldtlingen op de waereldt en op 't aardtsche steunt. Dan Jonas lezen wp / Dat hy zich verblydde over den wonder-boom. Een zwak gewas heeft een steunzel nodig / daar het op leunen kan ; zo steunde de bipschap van Jonas op een zwak gewas ; en gelijk deze wonder-boom haast verdozde / zo gaat het ook met de vzeugde der waereldt. De Goddelijke vzeugde bzengt een mensch nader tot Godt / maar de waereldtsche in tegendeel verwpdert hem meer en meer van denzelven. De Goddelijke vzeugde is een vziendtschap met Godt ; maar de waereldtsche is vpandtschap tegen hem. De vzeugde in Godt maakt het harte gerust ; maar die der waereldt maakt het ongerust en bezwaart het gewete. De Goddelijke vzeugde heeft men dooz niet ; de waereldtsche met moeite en schade. Uit de Goddelpke vzeugde kan niets quaats komen ; maar de waereldtsche verleidt den mensche tot al wat zonde en quaat heet. De vzeugde in Godt dzaagt zich naar zpn H. Woozdt ; en die van de waereldt naar hare eige verdozvenheidt. De waereldtsche vzeugde heeft het hozt en voozbpgaande vermaak der zonde tot oogmerk ; maar de Goddelpke beoogt de eere Godts / en het eeuwig Heil der zielen. Jon. IV. 6. Onderscheidt tusschen de Goddelyke en waereldtsche vreugde.

Laat ons nu ook den grondt van deze vzeugde horen / dooz den Pzofeet aangewezen met deze woozden / hy, (de Here) heeft my bekleedt met de klederen des Heils ; den mantel der gerechtigheidt heeft hy my omgedaan. Hier wozdt gespzoken van Heil en gerechtigheidt. Het eerste wozdt bp een kleedt, het twede bp een mantel vergeleken. Heil begrypt in zich allerlei gelukzaligheden / die een mensch / (aangemerkt als een arm Zondaar) tpdelpk en eeuwig vergenoegen kunnen / en bestaat in een bevzpdinge van alle quaat en genot van alles goets. Dit wozdt nog duidelpker verklaart dooz het woozdt gerechtigheidt, waar mede op de eeuwige aangebzagte gerechtigheidt van den Messias / die Jehovah Zidkenu heet / gedoelt wozdt. Met dit kleedt des Heils wozden wp bekleedt, dezen mantel der gerechtigheidt wordt ons aangedaan, wanneer wp dooz een waar gelove Chzistus met alle zpne verdiensten omhelzen / en ons zpn lpden en sterven ten nutte maken. Want Christus Jesus is ons geworden wysheidt van Gode, en rechtvaardigheidt, en heiligmakinge, en verlossinge. En Godt heeft dien, die geen zonde gekent heeft, zonde voor ons gemaakt, op dat wy zouden worden rechtvaardigheidt Godts in hem. Dan nature waren wp arm / blindt / en naakt : wp hadden het beeldt Godts verloren / ja onze beste gerechtigheidt was Wat heil en gerechtigheid is. Hoe wy daar mede bekleedt en omgedaan worden. 1 Cor. I. 30. 2 Cor. V. 21.

als een bevlekt kleedt; maar Christus heeft ons nieuwe klederen des Heils en der gerechtigheidt verworven door zijne verdiensten / die / wanneer een gelovige ziele dezelve zich toe-eigent / de naaktheidt der zonde dekt / ons als in genade aangenomen kinderen Godts versiert / en tegens 't gewelt des Goddelyken toorns beschermt. Dit verklaart de Profeet nog duidelijker door aartige gelijkenissen / genomen van een Priesterlyk sieraat, en die van ene Bruidt. In welke heerlijkheidt de Hoge-priester zich vertonen moest / voornamelijk op den groten verzoendagh / in zijne plecht-gewaden / meldt zeker Apocryph Schrijver met deze woorden: Als Simeon de Hoge-priester van het voorhangzel kwam, blonk hy gelyk de morgen-star door de wolken: gelyk de volle Maan: gelyk de Zonne schynt op den Tempel des Allerhoogsten: gelyk de Rozen in de Lente: gelyk de Lelien aan 't water. Als hy het heilige sieraat aantrok en naar 't heilig Altaar tradt, wierdt al 't Heiligdom rontom door hem versiert. Toen Alexander de Grote in aantogt was om Jerusalem te belegeren / en de Hogepriester hem in zijn sieraat te gemoete kwam / schitterde deze met zo veel majesteit in des Konings ogen / dat hy / hem van verre ziende / van zijn Paardt afklom / en te voet hem te gemoete ging.

De sieraat der Priesterlyke klederen. Sirach VI.

De twede gelijkenis is genomen van een Bruidt, die haar versiert met haar gereetschap. Wat maakt een Bruidt niet al voorbereidtzelen tot haar Bruilofts-feest! en wanneer die dagh der ere komt / hoe net en keurig moet al haar optooizel wezen / aan 't hooft / aan den hals / en in al de kledinge? met een woordt / alles moet dan even heerlijk / prachtig / en aanzienlijk wezen. Met dusdanig sieraat wordt de toegerekende gerechtigheidt billijk vergeleken / wijl die het geestelijk Priesterdom en 't geestelijk Bruidtschap nog veel aanzienlijker maakt in de ogen van Godt en zyne heilige Engelen. Laat elk zich verwonderen over de pracht ener Bruidt; de mantel der gerechtigheit versiert de geestelijke Bruidt veel meer / zo dat Godt zelf op een arm Schepzel verlieve / de Engelen Godts zich verblyden / en Jesus de Koning der ere / aan de ziele-schoonheidt zijner Bruidt een welbehagen heeft.

Hoe een Bruidt versiert is.

TOEPASSING.

Uit de verklaarde woorden nu vloeit deze waarheidt / dat een Christen vrolyk moet zyn in den Here, en dat hy zich verheugen moet in zynen Godt. Daarom zegt de Profeet uit name aller gelovigen / Ik ben zeer vrolyk in den Here, enz. Op deze wyze was David vrolijk / toen hy zeide / In u zal ik my verblyden en van vreugde opsprin-

Een Christen moet zich verheugen.

springen: Ik zal uwen Name Psalm-zingen, ô Allerhoogste! En / Ps. IX. 3.
Myn hart en myn vleesch roepen uit tot den levendigen Godt. De- Ps. LXXXIV. 3.
ze vreugde ondervondt ook Asaph / weshalven hy sprak: 't is my Ps. LXXIII. 28.
goet naby Godt te wezen. Tot deze vreugde vermaant ons Zacha-
rias / zeggende: Juich en verblydt u, gy Dochters Zions! want zie Zach. II. 20.
ik kome, en zal in 't midden van u wonen, spreekt de Here. Pau-
lus kon ook deze zelve harte vreugde niet verbergen / en daarom
schreef hy υπερπερισσεύομαι: Ik ben uitgelaten in vreugde, ik hebbe ene
meer als overvloedige blyschap. Dus liet hy ook aan zyne Philip- Philip. IV. 4.
pensen weten: Verblydt u in den Here t'aller tydt: wederom zegge
ik u, verblydt u.

Overweeg ik de oorzaken / die een kindt Godts / tot deze vreugde En waarom.
aanleidinge geven / zo komen my die in zo groten getalle te voren /
dat ik niet weet / wat ik eerst / wat laatst zal noemen. Alleenlyk zul-
len wy kortelyk de voornaamste gronden daar van voorstellen: uwe
geliefden zullen dat dan wel verder nadenken Voor 1. De ware ken- 1. Over de kennisse Gods.
nisse Godts. Ach! wat een heerlyk Kleinoot / waar mede het volk
des Heren meer pronkt / als een Bruidt in al haar kostelyk sieraat.
Plato mogt zich gelukkig achten / dat hy te Athene was / in een
tydt / dat de wetenschappen den hoogsten trap schenen bereikt te heb-
ben; wy achten ons gelukkig / dat God ons onder het Christen-
volk heeft laten geboren worden / en tot zulke tyden bewaart / waar
in het helder licht des Evangeliums op den Kandelaar staat. Ach!
waarde Christenen! bedenk doch uwe gelukzaligheidt boven andere
volken / die nog in blindtheidt liggen. Hoe vele duizent arme Heide-
nen leven nog ten dezen dage / die den waren Godt niet kennen / en
nooit een woordt van 't Evangelium gehoort hebben! Wat waren
wy beter als zulke die Zon en Maan / hout en steen / ja monsters
van dieren en afbeeldsels van den Duivel aanbidden? Indien Godt
u in 't midden van Turkye hadt laten geboren worden / zoudt gy
mogelyk de grouwelen van Mahomet alzo wel aangenomen en daar
voor geyvert hebben / als die nu doen / die door de verdichte lere van
dien Aarts-bedrieger betovert zyn. Hadt Godt u onder de Papisten
doen voortkomen; zoudt gy / menschelyker wyze gesproken / niet al-
zo wel als zy / het Beest aangebeden / en 't voor ere geacht hebben
deszelfs merk aan uwe voorhoofden te dragen? Zoudt gy niet / ge-
lyk dat blinde volk nog doet / voor een zonde gerekent hebben / den
gruwel van 't Pausdom tegen te spreken? Maar nu heeft Godt u
in den schoot zyner Kerke laten geboren worden: Hy heeft u de zui-
vere waarheidt / naar zyn woordt hervormt laten toekomen / en u
in zo enen Godtsdienst laten optrekken / die Gode de meeste ere geeft /
die volgens zyn Woordt is ingestelt / die tot een Godtzalig leven op-
wekt / die de zielen den meesten troost byzet / en die het middel ter Za-

ligheidt het klaarſte aantoont. Daarom zegt vzp met al uw harte: Ik ben zeer vrolyk in Jehovah, myne ziele verheugt haar in mynen Godt.

2. Over de gemeenſchap met Godt en zyne genade.

2. Souden kinderen Godts zich niet verheugen over de gemeenſchap met Godt en zyne genade? ô ja! 't is geen kleine zaak / Godt te vziendt te hebben / die zo magtig is om ons te beſchermen / ons zo weert te regeren / en ons zo algenoegzaam kan helpen. Vooz een hoveling kan de genade van zynen Heer geen beſtendige vzeugde geven / als velen in hun einde hebben moeten beklagen / dat zy hunnen Meeſter getrouwer als Godt gedient hadden. Een deugtzaam kindt kan zo zoete vergenoeging niet hebben in de liefde zyner Ouders / als een kindt Godts heeft in de genade van zynen hemelſchen Vader. Jemant mag een vziendt hebben / wiens liefde aangenamer vooz hem is als de liefde der vzouwen; maar de vziendtſchap met Godt gaat alle aardtſche vziendtſchap oneindig te boven. Want / wat iſſer meer vernoegende als met hem gemeenzaam om te gaan? Wat is'er meer verheugende / als den Elſchadai tot zyn hoogſte goet te hebben? Wat is aanzienlyker / als een vziendt van hem te heten / vooz wien de magtigſte der waereldt vzezen moeten? Wat is trooſtelyker / als van de liefde Godts verzekert te zyn / en hem zo ten vziendt te hebben / dat men dagh en nacht tot hem durft komen en zyn harte vooz hem uitſtozten? Waereldt en Helle mogen dan woeden en tazen; alle Duivels in de Hel / met alle hunne helpers mogen alle hunne krachten inſpannen / om een vziendt van Godt aan te vallen / ze zullen hem zonder Godts toelatinge geen haar konnen krenken; in tegendeel moeten ze dienen om eer zyn heil als zyn nadeel te bevoozderen. ô! Wel het volk / wiens Godt Jehovah is! zeg dan vzp; Ik ben zeer vrolyk in dezen Jehovah, en myne ziele verheugt haar in mynen Godt.

3. Over de weldaadt in 't H. Avondmaal.

3. Souden kinderen Godts zich niet hartelyk verheugen / inzonderheidt op zo een tydt / wanneer zy aan de tafel des Heren gaan / daar zy gemeenſchap met Chriſtus / en deel aan alle zyne verdienſten en weldaden hebben? Een gemeene burger dochter zou zich zo zeer niet konnen verheugen / wanneer een Koning op haar verlieft / en haar uit het ſtof op den Chzoon zet / als gelovige kinderen Godts doen / van Jeſus uit hun bloedt opgenomen / en met hem ondertrouwt in alle eeuwigheidt. Wy waren kinderen des toozns / en zouden vooz altoos met alle Duivelen in de Hel hebben moeten ſpoden; en Jeſus heeft ons verkoren / en tot kinderen der genade gemaakt. Wy waren ſchuldenaars / die niet enen penning van onze zonde-ſchulden zouden hebben kunnen betalen; en Jeſus heeft het handt-ſchzift vernietigt / en alle onze ſchulden voldaan. Wy waren in een ſtaat / dat onze beſte gerechtigheidt ruim zo verwerpelyk was / als

als een kleedt dat van vodden en lappen is ſamengeſtelt; en Jeſus heeft ons den mantel der gerechtigheidt en de klederen des Heils aangedaan. Welke vreugde voor een armen Zondaar / wanneer hy als een misdadige pardon verkrygt / en dat hem Heil en Saligheidt wordt geſchonken! wat is het zoet voor een boetvaardigen Zondaar / wanneer Godt hem in zyne ziele toeſpreekt; Dyt getrooſt myn Soon! uwe zonden zyn u vergeven. Al hadt men nog zo veel misdaan: al hadt men met Manaſſe Godt vergeten / met David zyn gewete met twe zware zonden bevlekt / met Paulus de gemeente Godts vervolgt / met Petrus uit zwakheidt den Heilandt verloochent / en met den Tollenaar in ongerechtigheidt geleeft; ja / al was 'er zelf by menſchen geen genade meer over / nochtans / waar de zonde magtig is geworden / is Godts algenoegzame genade nog oneindig magtiger. ô Wel den Volke / dat zo genadigen Godt heeft!

4. Zou de Godtsdienſt / en alles wat 'er aan vaſt is / niet een hartelyke vreugde in de kinderen Godts verwekken? zekerlyk ja; want Godt geeft hun zyn H. Woordt / waar in zy hunnen luſt en vermaak vinden dach en nacht / waar in zy trooſt in droefheidt / en opwekkinge in traaghepdt ontmoeten. Al het heerlyke / wat de ſchrift belooft / is voor hun. Daarom zegt zeker Godtzalig Leeraar / Ik wilde liever in de diepte der Zee zyn met een enige trooſt-ſpreuk uit Godts woordt, als zonder dezelve in een aardtſch Paradys. Het harte der gelovigen ſpringt op van vreugde / wanneer zy tot des Heren Voorhoven gaan: Zy vergeten de waereldt / wanneer zy de grote daden Godts horen uitſpreken: Het woordt des Heren valt op hunne ziele / gelyk dauw / die een dor landt verquikt: Zy vergaderen ſchatten van waarheidt by ſchatten. Geven zy aalmoeſſen / zy verheugen zich / dat zy den Here met hun goet mogen vereren. Godts dienaren moeten als zyne afgezanten hun den wegh des levens tonen; ja de heilige Engelen moeten hun dagh en nacht tot wachters verſtrekken. 4. Over den Godtsdienſt.

5. En zou ik u zeggen / welke goederen Godts kinderen eeuwiglyk in den Hemel zullen genieten / wanneer zy na 't lyden van dezen korten tydt met oneindige heerlykheidt zullen gekroont worden; zou ik u maar van verre de ſchoonheidt van 't Jeruſalem tonen / dat daar boven is / daar eeuwig dagh zonder nacht / ruſt zonder onruſt / vreugde zonder droefheit / vermaak zonder verdriet wezen zal; gy zoudt in verrukkinge moeten uitroepen: ô wel den volke / dat zo genadigen Godt heeft! 5. Over de eeuwige goederen.

Hebben dan kinderen Godts alleen maar reden om zich te verheugen; wat zal men dan zeggen van de vreugde der waereldt-kinderen / die dagh en nacht den tydt in zondige /ydele en aan de waereldt overgegeven gezelſchappen doorbrengen / in zuipen / braſſen / danſſen / ſpin- De dwaze en onbedagte vreugde der waereldt-kinderen.

veld kinderen. ſpringen / dobbelen en ſpelen / onnutte en ongezoute tale / dartelheden en zondige vermaken ? Menſchen / die zonder 't minſte acht op Godt of op hun eige gewete te ſlaan / uitgelaten zyn in allerhande godtloosheidt / en hunne ogen geen luſt / en hunne harten geen vermaak weigeren ? Op zulke waereldtſche en aan zonden overgegeven menſchen paſt / het geen den Heilandt zegt : Wee u die verzadigt zyt ! Luc. VI. 25. Want gy zult hongeren. Wee u , die nu lacht ! Want gy zult treuren en wenen. Lieve Godt ! hoe is het mogelyk / dat menſchen / die zo in zonden geſtadig heen leven / een recht vzolyk en geruſt uur in de waereldt kunnen hebben ! En nochtans gaan de dwazen / en in zonde-luſt verzopene waereldtlingen / in alle zekerheidt hunnen ouden gang : Zy kunnen vloeken / zweren / den name Godts laſteren / liegen / bedriegen den Allerhoogſten beledigen / hunnen naaſten ſchenden / hun gewete beklekken / en andere zonden meer met vermaak en vreugde / met lachen / en zonder de minſte gevoeligheidt plegen. ô Gevaarlyke vreugde ! ô ſchyfelyken luſt ! Het gaat zulke menſchen als de maanzuchtigen / die des nachts de gevaarlykſte hoogtens beklimmen / en echter geen vreeſ ter waereldt hebben. Zy zyn gelyk een blint Paardt / dat naar een kuil rendt ; gelyk een bekranſte Os / die moedig tot den ſlagt-bank gaat ; gelyk meſt-zwynen van Belial / die hy voor de Helle meſt ; gelyk een Vis / die be erig naar het aas byt / en den angel niet ziet ; gelyk een Vogel / die op het lok-graan zit / en het net niet gewaar wordt. Ach ſnode / en aan de waereldt overgegeven Sondaar ! Gy kunt nog durft immers niet zeggen / dat gy u in Godt verheugt ; want al uwe vreugde is niet dan aardſche / om dat gy Godt geheel uit uwe ogen zet. Wat zoudt gy oordelen van enen misdadigen / die by een galge-maaltyd zich vzolyk en welgemoedt betoonde / daar de Schery-rechter met het blote zwaart op hem ſtaat te wachten / tot dat hy de laatſte beet in den mont heeft ? En wat denkt gy van u zelven / gy / die in nog veel groter gevaar zyt ! Men heeft voorbeelden / dat menſchen zomtyds plotzelyk van vreugde geſtorven zyn. Diagoras Rhadius hadt drie brave Zonen / die zich in 't Olympiſch kamp-gevegt zo wel gedragen hadden / dat zy alle drie de ere-kronen daar van t'huys bragten. Maar toen zy dezelve hunnen Vader op 't hooft zette / viel hy ſchielyk in dat ogenblik ter neder / en ſtierf onder hunne handen. Dikwyls menſchen ſterven in hunne waereldſche vreugde / welken de doot zo veel tyds niet laat / dat zy zich bekeeren kunnen ; en dan daar na / wat volgt 'er op den korten zonde-luſt ? Eeuwig lyden / eeuwig treuren in de oneindige verdoemenis.

Wat u aangaat / gy Heyligen Godts ! bevlytigt u tot geeſtelyke vreugde in den Heere. Verblydt u in hem altyd en overal / en zeg uit 's harten gront : Ik ben zeer vrolyk in Jehovah , myne ziele verheugt

heugt haar in mynen Godt. Want niets is hzachtiger om 't geloof te verſterken / om de liefde op te welken / om de hope en het gedult te beveſtigen / en om alle deugden tot den hoogſten trap te bzengen / als even deze Goddelyke vreugde. Ik zegge / zy verſterkt het gelove ; want ſchoon een Atheiſt zegt / daar is geen Godt, een bzolpk kindt Godts zal nochtans in zyn harte ene krachtige overtuiginge vinden / die hem alzo weinig toelaat een Godtheidt te loochenen / als de verwarmende Zonne-ſtralen hem toelaten te loochenen dat 'er een Zon aan den hemel is. De geeſtelyke bzeugde in Godt helpt ook alle kruis overwinnen. Hoe zou Paulus in de gevanknis / in ketenen en banden / hebben kunnen zingen? Hoe zouden de bzome Martelaars zo wel-gemoet booz de Tirannen hebben kunnen verſchynen / en zo getrooſt hunne lichamen aan de wrede beulen hebben kunnen overgeven? Hoe zouden zy zo bzolpk al Pſalm-zingende naar de opgeſperde kaken van Beren en Leeuwen / in de vlam op den hout-hoop / als in een wagen van Elias, en in alle tozmenten hebben kunnen gaan / indien Godt deze inwendige vreugde niet in hun hadt gewzocht ? Deze bzeugde in Godt is de verheugende bzandt / en de ſpyze der Engelen: Zy is het beſte tegen-gif / om de bitterheidt des doods te verdzyven.

Verheugt u dierhalven / wanneer gy Godts H. Woozdt hoozt of leeſt / en zegt met David : Here ! ik ben vrolyker over uwe toezegginge, als die enen groten buidt vindt. Verheugt u / wanneer gy in Godts huis gaat / met de woozden van den zelven David : Ik verblyde my in de genen die tot my zeggen : wy zullen in 't huis des Heren gaan. Verheugt u / wanneer gy ziet dat een Zondaar zich bekeert / dat een dwalendt ſchaap te regt wozdt gebragt / en dat een verlore Zoon weder tot zynen Vader komt ; want / daar zal blyſchap zyn in den Hemel over enen Zondaar die hem bekeert, meer dan over negen en negentig rechtvaardigen, die de bekeeringe niet van noden hebben. Verheugt u / zo menigmaal gy booz uw gebedt tot Godt nadert. Gaat met vrymoedigheidt tot den genade-Throon, op dat gy barmhartigheidt moogt verkrygen, en genade vinden, om geholpen te worden ter bequamer tydt. Verheugt u / zo dikwils gy gelegentheit ziet / om den armen goet te doen / en iets tot Godts ere aan te wenden ; want Godt heeft enen blymoedigen gever lief. Verheugt u ook heden / gy gelovige Diſch-genoten ; want dit is de dagh welken de Heer booz u gemaakt heeft ; laat ons dierhalven daar op bzolpk zyn. Laat uw gantſche hart zich verheugen / en juicht den Godt uwes Heils : Zingt den Here / zingt zyne name. Want heden wil Jehovah zich niet zyne ſchatten aan uwe harten openbaren : heden toont Godt u zyne liefde / die hy u toe gedzagen heeft / die zo gzoot is / dat hy om uwent wille zynen eigen Zoon niet heeft geſpaart, maar

Vermaning tot vreugde in Godt. Pſ. CXIX. 162. Pſ. CXXII. 1. Luc. XV. 7. Heb. IV. 16. 2 Cor. IX. 7. Vrengde van gelovige diſch-genoten. Rom. VIII. 32.

maar hem voor ons allen overgegeven. Heden wil de Heer u den rykdom zyner barmhartigheidt toonen: hy wil u alle uwe zonden vergeven / en schoon zy bloet-root waren / zy zullen zo wit worden als sneeuw. Heden wil Godt zyn genade-verbondt met u vernieuwen. Heden roept Jesus u toe: Komt tot my alle die vermoeit en belast zyt. „ Door u / ô gelovige zielen! Heb ik de gestalte eens dienst- „ knechts aangenomen / en ben den menschen gelyk geworden. Door „ u heb ik bloet gezweet: door u heb ik myn kruis naar Golgo- „ tha gedragen: door u heb ik den smadelykſten doot uitgestaan. „ Komt / verbergt u in myne wonden; ik zal u beschermen. De- „ wyl ik een goede Herder ben / zal ik u weiden: Dewyl ik een Hy- „ peet ben / zal ik u onderwyzen: Dewyl ik een Hoge-prieſter ben / „ zal ik u verzoenen en voor u bidden: Dewyl ik een Koning ben / „ zal ik u beveiligen; komt / begeeft u onder de schaduwe myner „ vleugelen; de poorten der Helle zullen u daar niet overweldigen. Souden wy ons niet verheugen / terwyl de Heer ons heden bekleedt heeft met de kleederen des Heils / en daar by ons den mantel der gerechtigheidt omgedaan? Wy waren te voren onrein en bezoedelt: Van 't hooft tot de voeten was niets zuivers nog gezondts aan ons; maar nu zyn wy als gezuiverde schapen door zyn dierbaar bloedt. Wy waren krank / melaats / en vol stinkende wonden; maar nu zyn wy genezen en geholpen door zyne verdiensten. Als iemant van een zware ziekte verlost wordt / hoe aangename veranderinge is dat voor hem! Maar wat zyn de krankheden des lichaams tegen die der ziele te rekenen? Jesus geneest ons van alle krankheden. Zegt daar-
Ps. CIII. 3. om: Loof den Here myne ziele! ..... Die al uwe ongerechtigheidt vergeeft, die alle uwe krankheden geneest. Wy waren schuldenaars van Godt / die zonden-schuldt op schuldt gemaakt hadden / zo dat wy ze in eeuwigheidt niet betalen konden. Hy scheldt ons alles quyt / hy vernietigt heden het handt-schrift / en wat wy hem ook beledigt hebben / 't zal te zamen vergeven en vergeten zyn. Indien iemant u grote schatten vereerde / welke vreugde zou dat in u verwekken? Maar wat is al 's waereldts rykdom by de schatten van Godts genade? Hy schenkt ons zynen eigen Sone / en met hem den hemel. Wy waren voor dezen kinderen der duisternisse; de zonde heerschte in ons sterflyk lichaam: Het gewete was vol angst en bekommeringe / en de toorn des Allerhoogsten drukte ons; maar nu gaat de genade-zon weder op in onze zielen. Wanneer in de Lente de lucht opheldert / gaan de Herders met hunne kudden in 't veld / de volgetjes zingen vrolyk / en alles toont zich even verblydt. Souden wy ons dan niet verblyden / als de Sonne der gerechtigheidt opgaat / die de wolken onzer treurigheidt verdryft? Wanneer 'er een zoete regen valt worden de Landerpen verquikt; maar ach! wie kan de zoete ver-

quik-

quiſkking uitſpzeken / die ons wedervaart / daar heden de dauw der genade op onze dozre harten valt / zo dat wp 't geen wp tot nog toe met tranen hebben gezaait / nu met vzeugde zullen maaien. Wp lagen in ons bloedt / en hadden niets dat God dt behagen kon ; en nochtans heeft hp ons zo hoog verwaardigt / dat hp dooz zpnen eniggeborenen Zoon / den Koning aller Koningen / ons / zpne vpanden en weerſpannelingen / ons / de allerelendigſte en ondankbaarſte Zondaren / in zpne vzienditſchap op en aangenomen heeft. ô ! Hoe geſcheurt was het kleedt van onze eige gerechtigheidt ! en evenwel heeft de Heer ons in genade aangezien / en het kleedt deſ Heils gegeven / zo dat wp nu aangenaam zpn in zpne ogen. Is dat licht in u lieder ogen, des Konings ſchoonzoon te worden ? vzoeg David eertpdts : wp mogen ook heden wel vzagen : Is dat licht in u lieder ogen, een Bruidt te worden van den Koningen aller Koningen ? Overgzote genade ! daarom / zpt wzolpk in den Here / en verheugt u in uwen Godt. Ach / gelovige Diſch-genoten ! Welke ere ! welk een onuitſpzekelpke weldaadt / van den Here ons bewezen ! Bemint dierhalven uwen Jeſus in alle oprechtheidt boven alle ſchatten der waereldt ; want zpne liefde / die hp uwe arme zielen toedzaagt / is eeuwig / waarachtig en onveranderlpk. Uwe Jeſus is de ſchoonſte onder de menſchen kinderen : Hp heeft u met zpn dierbaar bloet verloſt uit het gewelt deſ Satans : Hemel en aarde zpn zpne / en in hem zpn alle ſchatten verbozgen / die u eenwiglpk vergenoegen kunnen. 1 Sam. XVIII. 23.

Maar dzaagt zozge / dat gp dezen uwen Heilandt / dien gp heden weder nieuwe hulde bewpſt / niet met voozdacht dooz zonden vertooznt. Bzengt op nieuw gene wonden in zpne teder en liefderpk harte / dooz het gene hem mishaagt. Gp hebt nu 't oude zonden-kleedt afgelegt ; ep ! trekt doch dat beſmet gewaadt niet weder aan. Komt / verlorene Zonen en Dochteren / neemt het ere-kleedt aan / 't geen Jeſus u aanbiedt / en zegt : Chriſtus bloedt en gerechtigheidt zyn myn ſieraat en ere kleedt. Gp wozdt heden afgewaſſchen met het bloedt deſ Lams ; ei ! bevlekt docht het ſneeuw-witte kleedt der gerechtigheidt niet met nieuwe zonden blakken. Wanneer gp uwe kinderen ſchone witte kleederen aangedaan hebt / en zp bemozzenze aanſtonts / wozdt gp daar over op hen geſtoozt ; zou Godt dan geen reden hebben om zich over u te vertoozen / als gp u met het ſchone kleedt der gerechtigheidt in den ſlpk der zonden wentelt ? Pzonkt vzp in uw ſieraat / ô duurgekochte Bzuidt van Chziſtus ! want heden is uwe dagh van ere ; maar legt het niet aanſtonts weder af : gp moet daar mede pzonken zo lang gp leeft. Wil de waereldt uwe gunſte en liefde zien te winnen / en uw hart van Jeſus uwen Bzuidegom aftrekken / zegt : ô Neen ; Konings Dochters maken zich niet gemeen met weerſpannelingen van haren Vorſt. Hier is Immanuël,

Wie de vreugde in Godt wil behouden, moet zich voor zonden wachten.

De pronkende Bruidt van Chriſtus.

zyn liefde is my zoeter als wyn. Niemant, als Jeſus, zal myn hagte hebben, en den zelven zal ik getrouw blyven tot de doot. Indien gy dit doet, zo weeſt verzekert, dat Jehovah zich met alle zyne lieflykheden aan u zal openbaren. Komt maar, ach komt maar! gy gezegende des Heren! gy zult zien en ſmaken, hoe vriendelyk de Here is: uwe ziel zal meer vreugde en zoetigheidt onderſtaan als ik u zeggen kan. Gy zult gewaar worden, wat het te zeggen is, Jeſus ten vriendt te hebben, en in een verbondt te ſtaan met heym die uwe gerechtigheidt is, en als Hoge-prieſter voor u bidt. Ô treedt doch met vrymoedigheidt tot dezen Genade-Throon! uwe kinderen, die gy heden aangetrokken hebt, zullen door geen duyr verdaanden konnen, en nooit verouden, nog verſlyten, zo lange gy uwen weg voordert naar 't Canaan, dat boven is.

Chriſtenen konnen ook vrolyk zyn in kruis.

Verheugt u ook, waarde Chriſtenen! wanneer God u kruis en droefheden toezendt. 't Is geen kunſt, vrolyk en goets moets te zyn, als 't ons voor den wind gaat; dat kunnen blinde Heidenen doen. Maar om in 't midden van de zwaarſte rampen vrolyk in

1 Petr. IV. 12, 13.

God te zyn, daar komt het op aan. Waarom zeide Petrus: Geliefde! houdt u niet vreemt over de hitte der verdrukkingen onder u, die u geſchiedt tot verzoekinge, als of u iets vreemts overquame. Maar, gelyk gy gemeenſchap hebt aan 't lyden van Chriſtus, alzo verblydt u; op dat gy ook in de openbaringe zyner heerlykheidt u moogt verblyden en verheugen. Haten en vervolgen u de menſchen; Ei, verheugt u in Jehovah, die zal u beſchermen, en uwe gerechtigheidt aan het licht brengen. Zalig zyt gy, als u de menſchen

Matth. V. 11.

ſmaden, en vervolgen, en liegende alle quaat tegen u ſpreken, om

Jac. I. 2.

Jeſus wille. Acht het voor grote vreugde, myne Broeders, wanneer gy

Pſ. XLII. 6.

in velerlei verzoekingen valt. Zegt met David: Wat buigt gy u neder, ô myne ziele! en zyt onruſtig in my? hoop op Godt; want ik zal hem nog loven; hy is de menigvuldige verloſſinge mynes aan-

Rom. V. 4, 5.

gezicht en myn Godt. Koemt dan vry in alle rampen en verdrukkingen; want dezelve werkt lydzaamheidt, en de lydzaamheidt bevindinge, en de bevindinge hope, en de hope beſchaamt niet. Ja,

En vrolyk in ſterven.

als eindelyk de doot komt, verheugt u dan dat uwe verloſſing nadert. Verheugt u, dat de avondt uwes levens daar is, en dat gy zoet ruſten zult van allen uwen arbeidt. Verheugt u, dat het ogenblik voor handen is, waar in uwe ziel by God zal komen, en van de Engelen zal gedragen worden in Abrahams ſchoot. Verheugt u, dat gy God zult aanſchouwen van aangezichte tot aangezichte. Verheugt u, dat gy hem zult loven en pryzen in gezelſchap van de heilige Engelen en alle vromen. Ja, verheugt u, dat gy heen gaat tot uwen God in den Hemel, alwaar eeuwige vreugde u deel zal zyn. Amen.

GE-

GEBEDT.

ô Jehovah, dierbare Bondt-Godt! eeuwige bron van alle vreugde! Wy arme menſchen leven in deze waereldt, als in een tranendal, daar wy onze dagen in veel kruis en droefheden moeten ſlyten. De aanklevende zwakheden máken ons treurig: De boosheidt der bedorve waereldt verwekt billike zuchten in ons: Uw H. Woordt beveelt ons ook dat wy ons bekommeren moeten over de ſchade Joſephs; en dus kónnen wy onmogelyk alle droefheidt wegwerpen, zo lang wy ſterffelyke menſchen zyn. Maar wy vinden ook in uw H. Woordt, dat wy droevig moeten zyn, en echter altyt blyde; dat wy ons overal en in alle gelegentheden in u, onzen Godt, verheugen. Daarom ô oneindige oorzaak aller vreugde! ſtort gy zelf de ware vreugde in onzer alle harten, en verzoet ons alle de verdrietelykheden dezer waereldt door een vrolyk gemoedt. Gy hebt u aan ons geopenbaart als dien Here, uit wiens volheidt wy genade voor genade zullen ontfangen. Zouden wy dan, als uwe kinderen, ons niet verheugen, dat wy zo magtigen, goeden, zo liefderyken Vader in den Hemel hebben? Gy hebt ons verloſt door 't bloedt van uwen liefſten Zone; zouden wy dan ons niet verheugen, dat gy ons alle ongerechtigheden vergeeft, en alle onze krankheden geneeſt? Gy wilt ons nu weder ſpyzigen aan uwe genade-tafel; daarom zyn wy vrolyk in u, ô Godt, en onze ziele verheugt zich in u. Omhang ons met den mantel der gerechtigheidt, en bekleedt ons met de klederen des Heils. Open den mondt onzer ziele, op dat wy uwe vriendelykheidt mogen ſmaken: en laat deze heilige maaltydt ons gedyen tot ſterkinge onzes geloofs, en beteringe onzes levens, in oprechte liefde tot u, ô Godt, en onzen naaſten. Laat ons u tot onzen genadigen Godt en Vader hebben, hoe het ons ook in de waereldt gaan mag, en wat uwe goetheidt over ons beſloten heeft; zo zullen wy ons verheugen in alle droefheden: Wy zullen dan roemen in vervolgingen; en allerlei ſmaadt met vrolyke gelatenheidt overwinnen; tot dat wy eindelyk in uwe genade een Zalig affcheidt uit dit tydelyk jammerdal zullen nemen, om voor eeuwig tot uwe vreugde in te gaan in den Hemel. Amen. Onze Vader, enz.

HET GEWILLIG VOLGENDE EN GEDULDIG LYDENDE

SCHAAP

DES

GROTEN HERDERS.

Na het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Gideons Krygsorde.

ZEer nadzukkelyk was 't bevel / 't geen Gideon, de strydbare Heldt / aan zyn krygs-volk gaf / toen hy optoog om 't volk Israels uit de handen der Midianiten te verlossen. Hy gaf elk een ledige kruik met een fakkel in de slinker / en een Bazuine in de rechterhandt / zeggende: Ziet na my, en doet alzo, 't welk zy stiptelyk nakwamen. Want / zo ras zy tot den vyandt genadert waren / brak ieder naar het voorbeeldt van Gideon / zyne kruike aan stukken / hieldt zynen fakkel om hoog / blies de Bazuine / en riep met luider stemme: Het zwaardt des Heren en Gideons! waar over in 't leger der Midianiten zo een schryk ontstont dat Israël de overwinninge behaalde. Gideon was ook in dit stuk een voorbeelt van Christus; want / gelyk die Held zyne kruike brak / zo liet de Heilandt mede zyn lichaam breken / en kwam als een heldere fakkel met zyn verklaart lichaam weder te voorschyn. Hy blies niet alleen zelf de Bazuine des Evangeliums / maar gaf ook last aan zyne Discipelen dat zy ingelyks doen zouden / en dat zy heen / als den aanvanger en voleinder van hun allerheiligst geloof / in

Richt. VII.

in leer en leven zouden navolgen. Om hier van meerder in des Heren vreze te ſpreken / zyn wy in dit namiddag-uur by een vergadert. Doch op dat alles tot ere van Godt / en bevorderinge onzer zielen welzyn en Saligheidt / ſtrekken moge / bidden wy den Allerhoogſten om zyne genade en bystandt / enz. Onze Vader, enz.

TEXT ; LUC. IX. VS. 23.

Zo iemant achter my wil komen, die verlochene hem zelven, en neme zyn kruis dagelyks op, en volge my.

TWEDE INLEIDING.

Merk-waardig is het / 't geen wy van Amaſa lezen / die van Joab, Davids Veldt-overſten doorſtoken was. Toen dezelve in zyn bloedt op ſtraat lag / bleef elk / die voorby ging / by 't verſlagen ſtaan / en 't volk vergat zyn pligt om Joab te volgen. Daar op kwam een van Joabs jongens en riep: Wie is'er die luſt heeft aan Joab? en wie is'er die voor David is? Maar het volk keerde zich nergens aan / en 't bleef als voren by 't dode lichaam ſtaan / tot dat Joab het van de ſtraat liet wegnemen / op 't veldt ſlepen / en met kleederen bedekken. Even eens gaat het ook met de verloocheninge der waereldt en de navolginge van Chriſtus. De waereldt is als het dode lichaam van Amaſa. Want gelyk dit het volk van David afwendde en tot weerſpannigheidt bragt; zo is de waereldt ook een verleidtſter / die veler harten van Godt afwendt / en de menſchen gevangen neemt onder de dienſtbaarheidt der zonde. Gelyk het volk by den doden Amaſa ſtaan bleef / en Joab vergat na te volgen; zo is de waereldt ook het doot aas / daar vele onverzichtige zielen zich aan vergapen / en dus vergeten Jeſus haren verloſſer na te volgen. Gelyk Joab uitroepen liet: Wie is'er die luſt heeft aan Joab: en wie is'er die voor David is? die volge Joab na; zo laat ook Jeſus door zyne Dienaren / zyne Herauten / uitroepen: Wie is'er die luſt heeft aan Jeſus? en wie is'er die voor den Zone Davids is? die verloochene de waereldt, en volge hem na. Dit zelve is de vermanende ſtem / die onze Heilandt zelf uitroept in de voorgelezen woorden van onzen Text. Wy hebben heden het Verbondt met Godt weder vernieuwt / en onder de bloedt-banière van Jeſus op nieuw trouwe gezworen. Hierhalven is'er geen ſtoffe die beter voegen kan / als deze / om ons onzen plicht indagtig te maken / welke is / de verlate waereldt

2 Sam. XX. 11, 12.

De waereldt is gelyk het lichaam van Amaſa.

reldt niet op nieuw weder aan te hangen / maar Jesus te volgen. Wy zullen dan in de vreze des Heren voornemen te betrachten; De eerste les van een waar Christen: namelyk / Zich zelven te verloochenen, zyn kruis op te nemen, en Christus na te volgen. Uwe geliefden zullen / hoop ik / oplettende en aandagtig zyn.

„ ô Dierbaarste Jesus! wien zouden wy doch liever volgen als „ u? Want gy alleen hebt de woorden des levens. Amen.

VERKLARING.

Het eerste A, B, C. der Christenen.

De eerste les / die kleine kinderen in 't School moeten leren / is het A. B. C. De eerste les / die vrome kinderen Godts leren moeten / is begrepen in de voorgelezen woorden van onzen Text. De eerste letter heet A; dat is te zeggen: Abnegare se ipsum; alles wat waereldtsch en zondig is, zo wel als zich zelven verloochenen. De twede heet B, en betekent: Bajulare crucem; beurt u kruis op. En de naam van de derde is C, dat zo veel zeggen wil als; Christum sequi; Christus navolgen. Ik merk u die heden aan de tafel des Heren zyt geweest / aan als nieuw geboren kinderen in Christus; dierhalven kan ik u geen nodiger nog nutter les voordragen als dit A / B / C. Verloochent de waereldt, draagt uw kruis, en volgt Christus na. De Text heeft drie delen of geboden / waar van het eerste is: De zelf-verloochening.

Wat zelf-verloochening is.

Door deze verloocheninge wordt geenzints bevolen Christus te verloochenen / gelyk Petrus deedt. Ook wil de Heilandt niet / dat wy onze goederen en ere zullen weg werpen / of lyf en leven moetwillig in gevaar stellen; want zyn geldt en goet in 't water te werpen / gelyk zeker Wysgeer deedt / zou zo veel zyn / als Godts goede gaven te verachten; en alle aardsche eer te versmaden / en met de Kluizenaars in een wildernis te wonen / of zich in een Klooster te sluiten / zou niet anders wezen / als het Talent te begraven, 't geen elk verplicht is te besteden tot best van zynen even mensche. Ook zegt dit zelf-verloochenen hier niet / dat men leugen-taal voere / en zegge dat men niet is wat men is / of dat men is wat men niet is: want dit alles zyn ondeugden / aan welke de Heer een gruwel heeft. Maar zich zelven verloochenen is eigentlyk / alles gering achten wat den mensch van Godt kan afleiden; ja 't zelve geheel aan een zyde zetten / om Godts ere en onzer zielen welvaart; Christus en zyn Evangelium in alles den voorrang geven / en daar by tot aan 't einde toe volharden; zyn eigen verstandt en wysheidt mistrouwen en niet achten; eigen wille / vleesch en bloedt niet gehoorzamen; de zondige drif-

ten

ten en genegentheden van 't arglistig en bedrieglyk harte geen plaats geven; ja zyne eige-liefde / zyn nut en vermaak / en ook / als de noodt het eischt / zyn eigen leven gering achten / op dat Godt alleen alles in allen zy.

De mensch beeldt zich van nature veel in / en wil zyn verstandt en wysheidt in alles volgen: hy wil altyt den meester spelen / berispen / verschonen / alles naar zynen ziu uitleggen / en wat dies meer is. Zo ene wysheidt moet een mensch verloochenen. In geloofs-zaken moet hy zyn verstandt gevangen geven onder de gehoorzaamheid van Christus / om dat de natuurlyke mensch niet begrypt de dingen, die des Geestes Godts zyn, zy zyn hem ene dwaasheidt, en hy kanze niet verstaan, om datze geestelyk moeten onderscheiden worden. In 't waereldtlyke moet hy van gelyke doen / en daarom zegt Paulus. Zyt niet wys by u zelven. Eige wysheidt moet verloochent worden. Rom. XII. 16.

Een Christen verloochent zyn eigen wille. Na den zonden-val is des menschen wil zo verdorven / dat hy altyt geluk / rykdom / eer en allen voorspoet hebben wil. De mensch begeert wat zondig is / en tegen Godt en het gewete strydt. In zulke gevallen moet de wil zich zelven verloochenen, en Godts heiligen wille zonder enig tegenspreken zich onderwerpen / gelyk Eli deedt / toen hy zeide: Hy is de Here: hy doe wat goet is in zyne ogen: ja / gelyk Christus zelf deedt / toen hy sprak: Vader! niet myne wille, maar uwe geschiede. Ook eigen wille. 1 Sam. III. 18. Luc. XXII. 41.

Een Christen moet ook eige-liefde verloochenen. De mensch bemint zich zelven van nature / en dat veeltyts zo krachtig / dat hy zyne eigen gebreken niet zien kan; en dit is de grondt oorzaak van alle ondeugden die 'er in de waereldt geschieden. Wanneer iemant zich zelven / man / vrouw / vader / moeder / zoon of dochter meer bemint als Godt / is hy met ziekte van eige-liefde bezet / die een Christen verloochenen moet; want op deze wyze maakt een mensch zich zelven en de zyne tot een Afgodt. Daarom zegt Christus: Wie Vader, moeder; zoon of dochter liever heeft dan my, is myns niet waardig. Deze eige liefde wierdt van Abraham verloochent / toen hy op Godts bevel uit zyn Vaderlandt en van zyn maagschap afging / en toen hy zynen enigsten Zone wilde offeren. Dus verloochende de moeder der zeven Martelaren zich zelve / als hadt zy geen moeders hart / toen zy hare Zonen in de grootste folteringen aansprak / en moedt gaf / om willig te verliezen / wat anders de eige-liefde gaarne behouden wil. En eigen-liefde. Macab. X.

Een Christen moet ook zyne eer verloochenen. Het is den mensche van nature aangeboren / dat hy veel van zich zelven houdt / en gaarne in alle dingen zyne eige ere zoekt. Deze ydele eer moet de mensch verzaken met Jacob, die daar sprak: Here, ik ben gerin- Eer te verloochenen. Gen. XXXII. 10.

ringer dan alle deze weldadigheden, en dan alle deze trouwe, die gy aan uwen knecht gedaan hebt. En met den Hooftman te Capernaum / wiens woorden waren / Here, ik ben niet waardig, dat gy onder myn dak zoudt inkomen. Wy moet zeggen met David / Niet ons, ô Here, niet ons, maar uwen name zy ere. En met de vier en twintig Ouderlingen / Gy Here zyt waardig te ontfangen de heerlykheidt, en de ere, en de kracht.

Matth. VIII. 8. Pſ. CXV. 1. Openb. IV. 11.

Luſt te verloochenen.

Een Chriſten moet zyn eigen luſt verloochenen. Van nature heeft de menſch genegentheidt tot de waereldt en het geen daar in is / begeerlykheidt der ogen / des vleeſches / en grootsheidt dezes levens. Sulke waereldtſch luſt moet een Chriſten laten varen / gelyk Paulus zegt / De Zaligmakende genade Godts is verſchenen aan alle menſchen, en onderwyſt ons, dat wy de goddeloosheidt en waereldtſche begeerlykheden verzaken, en matig, rechtvaardig, en Godtzalig leven in deze waereldt. En gelyk Joannes ons leert; Hebt de waereldt niet lief, nog het geen in de waereldt is: indien iemant de waereldt lief heeft, de liefde des Vaders is niet in hem; want alles, wat in de waereldt is, is niet uit den Vader, maar uit de waereldt; En de waereldt vergaat met hare begeerlykheden. Veel meer moet een Chriſten zyne luſt en vreugde in Godt hebben / gelyk David zeide: Verluſt u in den Here, zo zal hy u geven de begeerten uwes harten.

Eige nut te verloochenen.

Een Chriſten moet zyn eigen nut verloochenen. Van nature is de menſch met eigenbate bezet / zo dat elk maar zyn eigen belang en voordeel zoekt. Deze moet men verbannen / en in tegendeel alle pogingen tot ere van Godt en beſte van zynen naaſten te werk ſtellen. Dus vermaant ons Paulus / zeggende / Niemant zoeke dat zyn zelfs, maar een iegelyk zoeke dat des anderen is. Een menſch mag wel zyn nut en voordeel betrachten; maar wanneer het op zo een wyze geſchiedt / dat Godts eer daar door gekrenkt / en des naaſten ondergang bevorderd wordt / moet het nagelaten worden.

1 Cor. X: 24.

Het zondig vertrouwen te verloochenen.

Een Chriſten moet ook zyn zondig vertrouwen verloochenen. Wanneer de menſch maar ietz heeft om op te ſteunen / zo verlaat hy zich daar op / en vertrouwt dan al te veel op zyn eige bequaamheidt / krachten / magt en vermogen. De ene verlaat zich op ſchoonheidt / de twede op gunſte van menſchen. Sulk vertrouwen moet men verloochenen; want Godt zegt / Vervloekt is de man, die op enen menſch vertrouwt, en vleeſch tot zynen arm ſteldt. En nog eens / Een wyze beroeme zich niet in zyne wysheidt, en de ſterke beroeme zich niet in zyne ſterkte: een ryke beroeme zich niet in zynen rykdom. Maar die zich beroemt, beroeme zich hier in, dat hy verſtaat, en my kent dat ik de Here ben. In tegendeel moet men zyn vertrouwen ſtellen op de Goddelyke wysheidt en almagt / op

Jer. XVII. 5. Jer. IX. 23. 24.

zyne

zyne trouwe en genade op zyne waarheidt en barmhartigheidt / op zyne tegenwoordigheidt / hulp en beſcherminge.

Eindelyk moet een Chriſten ook al zyn tydelyken welvaart, ja zyn leven zelfs verloochenen, indien Godt zulks van hem eiſcht. Wel is waar / dat een menſch van nature zyn welvaart en leven lief heeft; en die beide wettig en behoorlyk in acht te nemen is ook niet verboden. Het kleinſte woortmpje krimpt wel in malkander / als men het zyn leven benemen wil / en veel meer kan den menſche het verlies van zyn leven niet dan zeer ſmertelyk vallen. Maar zo in tyde van vervolginge / door behoudenis van het leven / de waarheidt des Evangeliums zou verloochent worden / zou men daar door het eeuwig leven verliezen. Want die zyn leven (op deze wyze) lief heeft, zal het zelve verliezen; en die zyn leven (om Chriſtus wille) haat in de waereldt, zal het zelve bewaren tot het eeuwig leven. Wie my verloochent zal hebben voor de menſchen (zegt onze Heilandt) dien zal ik ook verloochenen voor mynen Vader, die in de hemelen is. Dit is de plicht van een Chriſten die zynen meeſter lief heeft / en tracht na te volgen / zo wel als al het andere / waar van wy gewag gemaakt hebben. Eigen verſtandt en wyshеidt / verdorven will / eige liefde / eige nut / waereldtſche luſt / zondig vertrouwen / ja het leven moet om Chriſtus wille verloochent worden; want wie op het zwakke riet van zyne zeer verdorve en zondige natuur zich zou willen verlaten / zou verre te kort ſchieten. Hier geldt geen aanzien van perſonen. Alle / die zich ware Diſcipelen en navolgers van Jeſus Chriſtus willen noemen / moeten dit alles om zynent wille opofferen. Alles wat waereldts is te verloochenen / is het waar kentekен van een oprecht Chriſten. Gelyk eene Bruidt onmogelyk haren Bruidegom van harte lief kan hebben / zo zy niet alle mede-bypers geheel uit haar zin zet / en hare genegentheidt ontzegt; zo kan ook een Chriſten onmogelyk Godt oprecht beminnen / indien hy de waereldt niet uit zyn harte bant. Een graan korreltje / in de aarde gworpen / kan niet opkomen / ten zy het alvorens ſterve; van gelyke kan een Chriſten geen goede vruchten voortbrengen / zo lang hy der waereldt nog niet afgeſtorven is.

Zyn leven te verloochenen.

Joh. XII. 25.

Matth. X. 33.

Wie A zeit / moet B zeggen / is 't bekende ſpreekwoordt / en dit heeft ook plaats in geeſtelyke dingen. Wy hebben u / geliefden / aangetoont / dat deze Text het ware Alphabeth van een goet Chriſten is. Wie dit nog niet kan / heeft geen gedachten te maken dat hy onder 't getal van ware Chriſtenen behoort. Wy hebben A gezegt / dat is / wy hebben u aangewezen / waar in eigentlyk de plicht van een nieuw geboren kindt Godts beſtaat / namelyk / in *Abnega te ipſum*; alles wat waereldtſch is verloochenen. Nu moeten wy ook B zeggen / dat is *Bajula crucem*; neemt uw kruis op, en u voor o-

Een Chriſten moet zyn kruis dragen.

gen ſtellen / hoe vzome Chziſtenen dagelijks hun kruis / Chziſtus den Here moeten nadzagen. Onder alle de wonderen / waar dooz de waarheidt des Chziſtelijken Godtsdienſt beveſtigt is / is niet de minſte / dat Jeſus / de aanvanger van ons geloof / deszelfs allerheiligſte gebouw / niet op waereldſche pzacht en heerlijkheidt / niet op rijkdom of welluſt / maar op kruis en dzoefheden gebouwt heeft. Men

Waarom het Rijk des Duivels meer aanhang heeft in de waereldt, als het Koninkzyke van Chriſtus.

verwondere zich / dat het Mahometaans geloof, dat zo vol handtaſtelijke leugens en gruwelen is / zo vele Koninkzijken en landen heeft kunnen innemen / en zo vele duizenden zielen verleidt heeft / daar nogtans het gezonde vernuft in 't leugenboek / den Alkoran, niets Godtdelijks vinden kan / als 't geen de aardts-bedzieger uit de boeken des Ouden en Nieuwen Teſtaments geſtolen heeft. Maar / wanneer men overweegt / dat Mahomet in de ene handt een gouden beker houdt / waar uit hy zynen aanhang niet als enkel gruwelen en onzuiverheden toereikt / dooz vergunninge van allerlei welluſten; en dat hy in de andere een Sabel dzaagt waar mede hy diſputeert / en alle die hem willen wederſtaan of wederſpzeken / aanſtonts een gedwonge ja afvozdert; zo zal die verwondering wel haaſt ophouden / inzonderheidt / wyl het bekent is / dat men zyne leugens niet in 't wyfel mag trekken / veel minder / dat men zou mogen navozſchen / of het geen hy gezegt en geſchzeven heeft / dooz inblazinge van den Engel Gabziël / of dooz die van een helſchen Geeſt is geſchiedt. Ook is 't geen wonder / dat de Duivel zulken vooztgang in zyn waereldſch Rijk gemaakt heeft / en dat de hoop der godtlozen altyt groter is geweeſt als 't hoopje der vzomen. Want Belial verzuikert zyn vergif met alleſ wat 't vleeſch zoet en aangenaam is / en vergult zyne netten en angels waar mede hy de lichtgelovige en onbedagte waereldt vangt / eer zy het weet. De wegh naar de Helle is niet als met Rozen beſtrooit. De helſche Jager loht met een Sirene gezang de waereldtkinderen in 't net / en belooft gouden bergen aan dien die nedervallen en hem aanbidden. Hy werpt gouden Appelen vooz hunne voeten / en leidt zynen aanhang dooz vermakelijke wegen van welluſt; en dus wozden Belials zwynen gemeſt / tot den tydt dat zy op de ſlachtbank gebzagt wozden. Maar op heel andere gronden ruſt het Koninkzijk van Chriſtus. Hy voert de zynen dooz zulke wegen / die dooz vleeſch en bloedt onaangenaam zyn / en daar men rontom niet als dooznen ziet waſſen. Zo iemant achter my wil komen (zegt hy) die verloochene hem zelven, en neme zyn kruis dagelyks op, en volge my.

Hier omtrent is in acht te nemen / (1) Wat het is / daar van geſpzoken wozdt? Het kruis. (2) Hoe men 't dzagen moet? Men moet het opnemen. En (3) wanneer? Dagelyks. De lieve Heilandt ſpzeekt hier van een kruis; maar dat moet niet verkeert verſtaan:

ſtaan worden / op dat men geen verkeerde rekeninge make. Men moet niet denken dat dit het houte kruis is / 't geen Simeon van Cirene den Heilandt heeft nagedragen naar Golgotha. Ook is de meninge niet / dat men zich houte of silvere kruisjes zou laten maken / en die aan den hals doen; want dus zou men afgoderij begaan / en aan het verbloekt hout meer kracht toeschrijven / als den gezegenden / die daar aan gehangen heeft. Maar hier wordt door het kruis verstaan / zo vele kastydingen / als Godt den vromen toezendt om hen te toetzen. Dit wordt door verscheide benamingen in Godts H. Woordt uitgedruckt. Somtyts wordt het een Vaderlyke kastyding geheten: Myn Zoon! en acht niet klein de kastydinge des Heren, en bezwyk niet, als gy van hem bestraft wordt. Dan worden 't verdrukkingen genoemt; wy moeten door vele verdrukkingen ingaan in 't Koninkryke Godts. Dan benauwtheden; Gy (Here) die my vele benauwtheden en quaden hebt doen zien, zult my weder levendig maken. Ook heeft het de benaminge van tranen-zaat; Die met tranen zaaien zullen met gejuich maaien. En van een lyden dezes tydts: Ik houde 't daar voor, dat het lyden dezes tegenwoordigen tydts niet is te waardeeren tegen de heerlykheidt, die aan ons zal geopenbaart worden; Als ook van lichte en haast-voorbygaande verdrukkinge: Onze lichte verdrukking, die zeer haast voorby gaat, werkt ons een gantsch zeer uitnement gewigt der heerlykheidt.

Wat het kruis is.

Hebr. XII. 5.

Hand. XIV. 22.

Ps. LXXI. 20.

Rom. VIII. 18.

2 Cor. IV. 17.

Het kruis der gelovigen is veelerlei / en men zou eer het zandt aan de See / en de starren aan den Hemel tellen / als alle soorten van kruis / die een sterveling hier op aarde onderhevig is. Doch gelyk de starren door sommige / die hare namen hebben / en 't zandt aan de See / door zekere heuvelen en zandt-bergen / afgedeelt worden; zo kan men ook het overgroot getal van soorten van kruis / onder zekere benamingen en hooftdelen brengen. In 't algemeen kan men seggen dat'er een geestelyk en lichamelyk, een heimelyk en openbaar, een eerlyk en schandelyk, een gemeen en byzonder kruis is. Tot het geestelyk kruis behoren de aanvechtingen / benauwtheidt der siele / bezwaring van 't gewete / swaarmoedigheidt / schandelyke gedachten / swakheidt des geloofs / gebrek van Goddelyken troost / bruchteloos gebedt en gehoor van Godts woordt / zware verzoekingen van den Satan / der waereldt / en van ons eigen vleesch. Het uiterlyk en lichamelyk kruis is haast onteibaar; want wie kan alle de toevallen noemen / die een Christen in dit bedroefde leven is onderworpen? Wie kan alle siekteng en gebreken tellen / die het lichaam aantasten en verswakken / en die meermalen zo hartnekkig zyn / dat de geleerste en ervarenste genees-heer geen raadt daar tegen weet? Hoe menigerlei is de armoede / verachting / onderdrukking / ongerechtigheidt / geweldenarp / lastering / smaat / verlating / ontrouw / ongehoorzaamheidt

Het geestelyk kruis.

Het lichamelyk kruis.

heidt / ſchade / verlies van goederen / door dieven buitens of binnens huis / door vuur / ſtorm / water / oorlog of andere rampen en ongevallen? Menig kruis is eerlyk voor de waereldt / en wordt door medelyden van andere menſchen verzacht en verlicht: Maar daar is in tegendeel zulk kruis dat ſchande en haat met zich ſleept; wanneer Godtvrezende door quaadt gedrag van enige uit hun gezelſchap / een ſpot voor elk een worden. Sommyls is'er een openbaar kruis / daar ieder van weet te ſpreken; ook een heimelyk, dat iemant drukt. Daar zyn tyden dat het kruis algemeen een geheel landt treft / gelyk in oorlog / hongers-noodt / Peſt en beſmettelyke ziekens; wederom / dat enige byzondere Perſonen daar door lyden moeten. Men noemt het huis-kruis, wanneer ene Vrouw een quaden man / of een Man ene quade vrouw heeft; wanneer Ouders ontaarde kinderen hebben / die hun niet als hartzeer aandoen; wanneer'er ziekte / ſchade / neringloosheidt / enz. is. Van deze soorten van kruis / neemt somwylen op Godts bevel een goet gedeelte intrek in de woningen der vromen / zo dat zy zyn moeten als trooſtelozen daar alles op aanvalt, wat ongeluk en ramp heten mag. En 't geen het ergſt is / 't gebeurt dikwils / dat het ene ongeluk niet over is / of 't ander komt wederom; zo dat men van hun zeggen mag / dat hunne plage alle morgen nieuw is.

Onderſcheidt tuſſchen ſtraffen en kruis.

Doch hier moet men nauwkeurig onderſcheidt maken in het gene de waereldt kruis noemt. Wanneer een Godtloos menſch in zonden en in rechtvaardige ſtraffen der zonde valt / dat verdient niet den naam van kruis. Wanneer ook een menſch door quaat gedragh zich zyven onheil op den hals haalt / dat is geen kruis, maar een ſtraf. Zo mede / wanneer een misdadiger voor 't gericht wordt gebracht in ketenen geboeit / en op 't Schavot door beuls handen geleidt / dit is voor zulke booswichten geen kruis, maar een ſtraffe voor hunne boze daden. De godtlozen hebben ook wel moeite / zorge / angſt / tegenſpoeden / krankheden / ſchade / en wat dies meer is / in de waereldt / doch dit alles is geen kruis, maar 't zyn rechtvaardige ſtraffen van den Hemel; en deze droefheden hebben geenzins dat nut, kracht / die belofte / of die uitkomſte / als 't kruis der vromen.

Wie kruis dragen moet.

Wy moeten in onzen Text geen woordt onaangemerkt laten / ook weten / van wien de Heilandt ſpreekt. Zo iemant achter my wil komen (zegt hy) dat is / zo iemant myn diſcipel zyn wil / neme zyn kruis op. Hier is niemant der Diſcipelen uitgeſloten / hy in een hogen of lagen ſtaat leve / arm of ryk / geleerdt of ongeleerdt zy: In welken tyd of plaats hy leeft / 't zal hem aan kruis niet ontbreken. Men ſchryft van den Keurvorſt Joan Fredrik van Saxen, dat dezelve een geel kruis op de waereldt zou gedragt hebben / maar wy mogen wel zeggen / dat'er geen uitverkore kind

in de waereldt komt / of hy is op een verboorge wyze reets met het kruis van Godt geteekent. Toen Godt (zo ik menschelyker wyze van deze hoogste Majesteit mag spreken) onze namen in 't boek des levens schreef / zette hy ook by ieder naam het kruis, dat elk dragen moest. Daarom zegt Paulus; Alle die Godtzalig willen leven in Christus Jesus, moeten vervolginge lyden; En Sprach: Myn kindt, wilt gy een Dienaar van Godt zyn, zo schikt u tot aanvechtinge. De dierbare Heilandt noemt het zyn kruis. Hy heeft het met dezen naam willen uitdrukken / om dat hy zelf / als de leidtsman en voleinder des geloofs, ons met zyn voorbeeldt in het kruis dragen is voorgegaan; ik meen al zyn lyden / waar door hy ook ons kruis geheiligt heeft. Elk vroom mensch heeft zyn kruis: Keizers / Koningen / Vorsten en Overheden hebben hun kruis / 't geen men wel een blinkent kruis zou mogen noemen. Men ziet hunne hoofden wel met Kronen versiert; maar men weet niet uit welke doornen die samen gevlochten zyn. Men ziet hen wel prachtige en kostelyke klederen aanhebben; maar men kan in hunne harten niet zien / door duizendt zorgen en kwellingen ontrust / en dat heet *Crux in foro*. Predikanten en Professoren hebben ook hun kruis / wanneer hunne getrouwe diensten met ondankbaarheidt beloont worden; wanneer hun leren en prediken geen wortel schiet in de harten der toehoorderen; wanneer hun predik-ampt vruchteloos blyft / en dat op al hun leren / bestraffen en vermanen / geen betering des levens volgt. Zy dragen wel lange mantels / maar zy konnen zelden hun kruis zo daar onder verbergen / dat het niemant zien zou; en dit heet *Crux in choro*. Alle andere menschen in 't byzonder / van wat staat of ouderdom zy ook zyn mogen / voornamelyk getrouwde / hebben hun kruis / en dat heet Crux in Thoro. Voorts is 't merkwaardig dat de Here Jesus niet zegt; Hy drage zyn kruis; maar / hy neme het op. Want ieder / die kruis draagt is Gode juist niet lief en aangenaam / maar die het gewillig draagt. Vele dragen hun kruis / maar met morren en ongedult; zulke kruis-dragers heeft Godt niet lief. Maar anderen nemen het met stantvastigheidt op / en dragen 't met lydzame harten / in een volkome gelatenheidt en onderwerping aan Godts wille. Aan zulke kruis-dragers alleen heeft de Allerhoogste een welbehagen.

Waarom het Christus kruis heet.

Hoe men 't opneemt

Eindelyk noemt de Heilandt ook den tydt der kruis-draging / en zegt; dat men zyn kruis dagelyks moet opnemen. Het kan zyn / dat de Zaligmaker hier op zulke reizigers het oog heeft / die 's avondts hun pak wel afleggen / en den nacht over rusten / maar des morgens weder opnemen / en daar mede den enen hogen bergh voor / den anderen na / overtrekken / tot dat zy eindelyk in hun Vaderlandt / als de gewenschte plaats hunner ruste komen. Dus gaat het ook

En hoe dagelyks.

met ware Chriſtenen; zo ras zy in de waereldt komen / en door den H. Doop onder de bloedtvaan van Jeſus den eedt afgelegt hebben / moeten zy hun kruis opnemen. Kleine kinderen / die in den ſchooten aan de borſten hunner moeder liggen / en van andere gedragen worden / dragen reets hun klein kruis / 't geen zy met huilen en tranen genoeg te kennen geven. Beginnen zy te gaan / hun kruis gaat hen na van 't ene jaar tot het ander; en wanneer zy de ſcherpe roede van kaſtydinge al ontwaſſen zyn / zy ontwaſſen nochtans de kruis-roede van Godt niet / invoegen dat ook zelfs hunne bloedende jaren hun kruis hebben. Treden zy in den Echten-ſtaat / dan verdubbelt het kruis / en 't volgt hun alle dagen na. Leggen zy zich te ſlapen / zo halen zy wat adem; maar zo ras is de morgen niet gekomen / of zy treffen met hunne kleederen ook weer nieuw kruis aan. Genieten zy zomwylen het aangenaam ſchynzel der vreugde Sonne voor een enkelen dagh / 't is maar als 't veranderlyk April-weder / in 't midden van de heldere lucht zien zy weer een ſtorm opkomen of plas-regen te gemoet. Dus volgt het een ongeluk / en 't ene kruis op 't ander tot dat zy daar mede in 't graf gedragen worden.

Driederlei plichten der lichamelyke en geeſtelyke Krygs-knechten.

Dit zaken behoren tot den plicht van een braaf Soldaat / die in den oorlog wel dienen zal. (1) Hy moet zyn gemak laten varen / zo wel als zyne vermaken. (2) Hy moet alle de laſten en verdrietelykheden van 't Krygs-leven op zich nemen. (3) Hy moet zynen bevelhebber volgen / werwaarts die hem beveele geeft te gaan. Dus moet ook een Chriſten / zal hy een getrouw geeſtelyk Krygs-knecht zyn / dese noodzaakelyke plichten in acht nemen. Voor eerſt moet hy zich zelven / zo wel als de waereldt met hare gemakken en vermaken verloochenen: Hy moet zyne laatdunkenheidt en ingebeelde wysheidt / zynen zondigen wille / zyne drifften en zondige genegentheden / eigen voordeel / eigen vertrouwen / en alles wat tot eige-liefde behoort / laten varen. Ten tweden / hy moet zyn kruis op zich nemen: Hy moet zo wel syn innerlyk als uiterlyk / zyn geeſtelyk als lichamelyk / zyn byzonder als algemeen kruis / dat Godt hem opgelegt heeft / gewillig en geduldig dragen. Eindelyk ten derden / hy moet ook Chriſtus navolgen. Van de twe eerſte plichten hebben wy reets gehandelt; nu volgt de derde. So iemant achter my wil komen / (zegt onze Heilandt) die volge my.

Wat de navolging van Chriſtus is.

Denkt niet / dat wy Jeſus perſoneelyk moeten volgen, gelyk zyne Diſcipelen deden / die hunne netten / ſchepen / huizen / en al het hunne verlieten / om hem / als getuigen zyner lere en wonderen / na te volgen. Want de voeten / die eertyts Canaän doorwandelden / hebben opgehouden de aarde meer te betreden / alzo onze Heilandt eenmaal door de Hemelen is doorgegaan / en gezeten is ter rechterhandt zyns Vaders.

Be-

Behalven dit / zou zo eene lichaamelijke navolging weinig ter Zaligheidt kunnen helpen. Een Judas volgde den Here wel naar het lichaam / en tradt in zijne voet-ſtappen / maar ging evenwel verloren. Het volk / en de Kruys-knechten / zo wel als zy die Jeſus onſchuldig ter doot veroordeelt hadden / volgden hem wel na op den wegh naar Golgotha / maar tot hun verderf.

Ook is de mening niet / dat wy Jeſus in zijne volmaakte wijsheidt zouden moeten navolgen / want dat is onmogelijk / en onze beſte wetenſchap zal ſtuk-werk blijven zo lang wy menſchen heten / en op aarde wonen : ook kunnen wy hem in zyn lyden niet navolgen Of / wie kan den helſ drinken / die vooz onzen Immanuel zelf zo bitter was / dat hy uitriep : Vader ! is het mogelyk , zo laat deze drinkbeker van my voorby gaan ? De ſterkſte der Seraphynen is veel te zwak / om den brandenden toorn Godts uit te ſtaan. David mocht'er tien duizendt ſlaan / door de nederlaag van Goliath ; maar de helſche Goliath vreeſt vooz geen ſlinger. Simſon mogt de deuren uit de poorte te Gaza lichten / en dezelve op de hoogte eens bergs vooz Hebron brengen ; zyne ſchouders waren nochtans veel te zwak om den laſt des Goddelyken toorns te torſſen. Chriſtus navolgen is dan zo veel te zeggen / als zyn voozbeeldt zich in lere / leven en wandel / ja ook in lyden / ten opzichte van waarheidt / Godtvzucht / gedult / en andere Chriſtelyken deugden te ſchikken. En op dat wy deze ſtoffe / waar van zo vele geleerde mannen / namelyk Clemens de Alexandryner , Gregorius Nyſſenus, Auguſtinus, Bernardus, en onder anderen ook de Roomſche Thomas à Kempes , (wiens boek ook van hervormde Chriſtenen wel gelezen mag wozden) zo veel geſchreven hebben / te zamen mogen vatten / en kortelyk zeggen / wat zy en anderen met zo veel omſlag gedaan hebben / zullen wy alleenlyk drie wegen aanwyzen / die wy betreden moeten / om Chriſtus behoorlyk na te volgen ; en deze zyn : (1) De Kerk-wegh. (2) De Deugde-wegh ; En (3) De Kruis-wegh.

1. Op den wegh der lere.

1. Wy moeten Chriſtus navolgen op den Kerk-wegh van reine gezonde lere en gelove. Want Godt de hemelſche Vader wyſt ons op Chriſtus, dat wy hem vooz Moſes horen moeten / wanneer hy laat zeggen : Enen Profeet uit het midden van u , uit uwe broederen , als my, zal u de Here uwe Godt verwekken ; naar hem zult gy horen. Insgelyks roept zyne ſtemme ; Deze is myn geliefde Zoon, in den welken ik myn welbehagen hebbe ; hoort hem. Hy is Godts Afgezant / die ons den wil zynes hemelſchen Vaders geopenbaart heeft. Hy heeft de Sacramenten ingeſtelt / en het Predik-ampt verordent / aan 't zelve de ſleutelen des hemelryks hechtende / om boetvaardigen de zonde te vergeven / en onboetvaardigen te behouden. Om deze reden vermaant Paulus / dat wy op Jeſus moeten zien / als

Deut. XVIII. 5. Matth. XVII. 1ſt. Joh. XVII. 6. Matth. XVIII. 18.

Hebr. XII. 2. als den overſten Leidts-man en voleinder onzes geloofs. Hy is onze Herder / en daarom moeten wy hem volgen : Myne ſchapen horen myne ſtemme, en zy volgen my, zyn zyne woorden.

Joh. X. 27.

Op den weg der deugdt.

2. Wy moeten Chriſtus volgen op den wegh der deugdt, en ons tot een heilig en Godtzalig leven en wandel bevlytigen. Onze Zaligmaker was zynen Vader gehoorzaam tot de doot. Dan hem ſtaat'er / Ziet, ik kome! In de rolle des boeks is van my geſchreven. Ik hebbe luſt, ô myn Godt ! om uw welbehagen te doen, en uwe

Phil. II. 8. Pſ. XL. 8, 9.

Rom. XII. 2. Wet is in 't midden mynes ingewandts. Dus moeten wy ook beproeven, welke de goede en welbehagende en volmaakte wille Godts zy.

Matth. VII. 21. Want niet een iegelyk, die daar zegt, Here, Here, zal ingaan in 't Koninkryke der hemelen, maar die daar doen de wille des Vaders, die in de hemelen is. Chriſtus was vlytig in de verrichtinge zynes

Joh. IV. 34. Ampts : Daarom zegt hy : Myne ſpyze is, dat ik doe den wille des genen, die my gezonden heeft, en zyn werk volbrenge. Dus moet ook elk in 't beroep / waar in Godt hem geſteit heeft / trouw

1 Cor. VII. 20. en vlytig zyn. Chriſtus was heilig ; zo moeten wy ook in ons leven de onſchuldt en heiligheidt betrachten. Chriſtus heeft nooit enige zonde gedaan, en daar is geen bedrog in zynen mondt gevonden ;

1 Petr. II. 22. zo dat hy de Joden zelfs / zyne gezworе vyanden / wel vragen dorſt /

Joh. VIII. 46. Wie van u overtuigt my van zonde ? So moeten wy ook / ſchoon wy tot zulke volmaaktheidt niet geraken konnen / echter ons beſt doen / den wille Godts hoe langer hoe volmaakter te volbrengen.

Matth. VI. 10. Daarom bidden wy ook dagelyks ; Dat de wille Godts geſchiede, gelyk in den Hemel, alzo op aarde. Wy moeten ons met Pauluſ oeffenen / altyt een onergerlyke conſcientie te hebben by Godt en

Hand. XXIV. 16. de menſchen. Chriſtus was vol liefde, want hy ſtelde zyn leven

Joh. X. 15. voor zyne ſchapen. Dus moeten wy ook malkander liefhebben / gelyk de Heilandt zelf zegt : Een nieuw gebodt geef ik u, dat gy

Joh. XIII. 34, 35. malkanderen lief hebt ; gelyk ik u lief gehadt hebbe. Hier aan zullen zy alle bekennen, dat gy myne Diſcipelen zyt, zo gy liefde hebt onder malkanderen. Chriſtus was weldoende. Geen wegh was hem te ver / geen ſmaat geen vervolging was hem zo verdrietig / dat hy niet altyt willig en bereit zou geweeſt zyn / om zieken gezondt te maken / en om alle / die in hunne noden den toevlucht tot hem namen / te helpen. Dus ook wy ; laat ons weldoen aan allen / en inzonderheidt aan de huisgenoten des geloofs. Jeſus was de zagt-

Matth. XI. 29. moedigheidt zelf. Hy zegt / Leert van my, dat ik zachtmoedig ben en nederig van harte. Die, als hy geſcholden wierdt, niet weder

1 Petr. II. 23. ſcholdt, en als hy leedt, niet dreigde ; maar gaf het over aan dien,

Jac. I. 19. die rechtvaardelyk oordeelt. Laat ons dus ook traag tot toorn zyn / en geen quaadt met quaadt vergelden. Jeſus was geduldig, Want /

Rom. XII. 17. toen hy verdrukt wierdt, deedt hy zynen mondt niet op ; als een

Lam

Lam wierdt hy ter ſlagtinge geleidt, en als een Schaap, dat ſtom is, voor het aangezichte zyner ſcheerders, alzo dede hy zynen mondt niet op. **So moeten wy ook** met lydzaamheidt lopen de loop-bane, die ons voorgeſtelt is. **Jeſus was** aandagtig **in zyn gebedt**; **want hy ging dikwils van zyne Diſcipelen af/ om alleen te bidden. Hy badt voor zyne vrienden / onder anderen ook voor** Petrus, **die hem verloochende** / dat zyn gelove niet mogt ophouden. **Hy badt voor zyne vpanden/ en zelfs voor die hem kruiſten. Hy badt voor zyn volk in 't algemeen / zeggende:** Vader, ik wil dat daar ik ben, ook die gene zyn, die gy my gegeven hebt. **So moeten wy ook vlytig bidden voor ons / en 't gantſche waarde Chriſtendom. Siet! dus kan het gehele leven van Chriſtus ons een leſ en voorbeeldt zyn. Om deze reden placht Ketzer** Juſtiniaan **ook te zeggen** / *Chriſtus vitæ meæ ſcopus eſt*; Chriſtus is het doel-wit mynes levens; **dat is / gelyk hy geleeft heeft / zal ik ook trachten te leven. Dus is dit dan** de wegh der deugdt, **die wy volgen moeten.** Lucas XXII. 32. Lucas XXIII. 34. Joh. XVII. 24.

3. De wegh van kruis, **welken Chriſtus ons voorgeſtelt heeft om te betreden / beſtaat hier in / dat wy met gedult dragen en verdragen / 't welk hy ons opgelegt heeft. Jeſus heeft** armoede **geleden; want** hy hadt zo veel niet, waar op hy het hoofdt nederleggen kon. **Indien dan Godt ons dezen ſtaat ook wil laten beyzoeken / moeten wy op Chriſtus / ons voorbeeldt / zien. Jeſus leedt** verachtinge; **want** hy was veracht en de onwaardigſte onder de menſchen. **Hy leedt** liſten, lagen, en vervolgingen; **zelfs was hy in zyne onnozele jeugt voor de lagen van** Herodes **niet vry. Hy leedt zware aanvechtingen en ziele-angſt / trouwloosheidt zyner eige Diſcipelen / valſche beſchuldigingen / en een onrechtvaardig vonnis. In diergelyk lyden moeten wy den Here navolgen; want** de Diſcipel is niet boven den Meeſter. **Gelyk Chriſtus** veel lyden moeſt, en alzo tot zyne heerlykheidt ingaan. **So moeten ook ware Chriſtenen** door vele verdrukkingen ingaan in het Koninkryke Godts. En op den kruiswegh. Matth. VIII. 20. Jeſ. LIII. 3. Matth. X. 24. Luc. XXIV. 26. Hand. XIV. 22.

Eindelyk moeten wy onzen Zaligmaker ook volgen in 't ſterven. Hy ſtierf gewillig / hy ſtierf verzoent / hy ſtierf Godtzalig. In deze vryederlei geſtelteniſſen van ziele moeten wy ook ons affcheidt uit dit nietig leven nemen. Dit deedt Dioniſius Areopagita **zeggen:** Ach, Here Jeſus! verleen my, dat het laatſte woordt 't geen gy aan 't kruis geſproken hebt, ook myn laaſte woordt in myn uitterſte zyn mag, en dat ik u dan kan nazeggen: Vader, in uwe handen beveel ik mynen geeſt. **Sie daar / den drievoudigen heilzamen en regten wegh / die gy gaan moet / indien gy waarachtige navolgers van Jeſus wilt zyn. Betreedt den wegh der leere en des geloofs / den wegh der deugdt / en dien van 't kruis / zo zal de Hemel u niet ontgaan.**

TOEPASSING.

Beſtraffing der gonen die zich zelven niet verloochenen.

Dit is de Les van een oprecht Chriſten: Zich zelven te verloochenen, zyn kruis op te nemen, en Chriſtus zynen Heilandt na te volgen; **dit zyn de kentekens van alle ware Diſcipelen van hem. Gave Godt / dat alle die zich Chriſtenen noemen / dezelve droegen! Maar ach! hoe velen / die hun eigen verſtandt geenzints verloochenen / maar in Goddelyke zaken met Godt zelf twiſten willen! Laat hy hun kruis en droefheden overkomen / dan heet het / gelyk Gideon zeide**: Zo de Here met ons is; waarom is ons dan dit alles wedervaren! **Hoe vele menſchen die Gode tydt en uur / mate en hoedanigheidt / aart en wyze / wanneer en hoe hy hen helpen zal / willen voorſchryven. Onverſtandig menſchen kindt / ga vry in uw herſen-winkel ſnuffelen / bedenk en overleg / dit wil ik zo en zo doen / dan wil ik dat en dat in 't werk ſtellen; het zal evenveel helpen / daar zal anders niets geſchieden / als 't geen daar boven in den Raadt der heilige wachters beſloten is. Uw menſche-vernuft is veel te zwak om de raderen der Goddelyke voorzienigheidt te verdraaien / en uw noot-lot enen anderen keer te doen nemen. Men heeft eertyts wel een voorbeeldt gehadt dat een menſch zo ſterk was / dat hy een molen-radt in zyn vollen loop met zyne handt kon tegenhouden: maar om het radt van Godts alwys Raadts-beſluit tegen te houden / die menſch zal nog geboren worden.** Richt. VI. 13. Archimedes **mogt voorgeven dat hy / indien hem een plaats buiten de aarde aangewezen wierdt / den gehelen aardt-kloot zou kunnen verzetten of verdraaien; doch 't waren woorden / en niet anders. Schoon gy / ô menſch / uit de waereldt liep / gy zoudt doch geen plaatze kunnen vinden / daar gy den loop der Goddelyke beſtieringe zoude kunnen ſtremmen of veranderen.**

De zondige eigewil.

Hoe vele Menſchen leven in de waereldt / die den zondigen will van hun eigen bedrieglyk hart willen volgen! die wel dagelyks bidden: Uwe wille geſchiede gelyk in den Hemel, zo ook op aarde; **maar nochtans hunnen wille aan den allerheiligſten wille Godts niet onderwerpen / ja niets minder willen / als dat Godts will geſchiede! Indien Godt wilde / wat vleeſch en bloedt wil / dan waren wy goede Chriſtenen: Indien Godt wilde dat het ons altyt in de waereldt wel ging / dan ware zyne will elk naar den zin. Doch 't gaat zo niet. Gy menſchen-kindt moet allen zondigen eige-will verloochenen / zo gy den wille Godts vervullen wilt. Hef uwe ogen naar de Zon / en zeg / ik wil dat de Zon ſtille ſta; geſchiedt het daarom? Even zo weinig zult gy Godts onveranderlyken wille konnen veranderen.**

Hoe

Hoe vele zyn'er onder de Chriſtenen / die den Afgodt van eige-liefde aanbidden! Verloochenen die ook eige-eer / die gelijk het kruidtje Roer my niet zyn / 't geen alle zyne bladen zamen trekt / en vooz den hemel zelfs zyn bloem ſluit / als het maar met enen vinger aangeraakt wozdt? ô! Hoe gevoelig zyn de menſche-kinderen over de minſte / ware of ingebeelde belediging / die hun van anderen wozdt aangedaan / daar men den goedertieren Godt wel duizentmaal meer belediget! En aardt-wozmen ſtaan zo geweldig op eige-eer / dat zy de geringſte ſmaat niet kunnen of willen verdzagen / al zou de gemene ruſt daar dooz geſtoozt wozden. De ſchandige eigenliefde.

Verloochenen zulke hunnen eigen luſt / die zo in de waereldt leven / dat zy hunne ogen geen vermaak / en hunne harten geen vzeugde weigeren? ô! Hoe hart valt het veeltyds zonden en ondeugden te laten / die men als ſchoot-kinderen van der jeugt af gekoeſtert heeft! Een dronkaart wil wel andere ondeugden myden; maar dzonkendzinken niet laten. Een vlocker wil zich wel vooz andere zonden wachten; maar eens het vloeken aangewendt hebbende / wil de mode der verdozve waereld volgen. Een toornig en wraakgierig menſch wil wel laten wat Gode mishaagt; maar deze dziften te temmen valt hem te verdzieteliyk. Een onkuiſche wil liever andere ondeugden nalaten / als zyn kozte zonde-luſt / onkuiſche gedachten / woozden en werken; dit is als een diep-gewoztelde boom / die niet uit te trekken is. En wilde Godt velen op de toets ſtellen / of zy Kykdom / eer / welluſt / en vermaken / ja hun eige leven liever als Godts genade zouden willen miſſen; hoe vele zouden met dien Jongeling treurig heen gaan! ô Elendige Chriſtenen! die het nog zo ver niet gebzagt hebt / dat gy u zelven kunt verloochenen! Gy zyt geen ware Diſcipelen van Chriſtus: Gy volgt de waereldt / die u hier na niet zal kunnen helpen: Gy volgt vleeſch en bloedt / 't geen den zemel niet beerven zal: Gy volgt quade voozbeelden / die goede zeden ederven. Of / verloochent u zelven; of zegt liever / dat gy geen navolgers nog belyders van Chriſtus zyt. Wilt gy zyn bevel niet volgen / zo zal hy u ook niet vooz de zynen erkennen; maar hy zal u / die hem dooz een zondig leven verloochent / ook weder verloochenen / wanneer hy zeggen zal: Ik heb u nooit gekent. Gaat van my wegh, gy die de ongerechtigheidt werkt. De verderffelyke eige liefde. Matth. VII. 23.

Helaas! hoe weinig ware kruis-dzagers zyn'er / die hun kruis Jeſus geduldig nadzagen! Ik geloof / dat menſchen / die aan de waereldt overgegeven zyn / dit al zo weinig verſtaan zullen / als ſtekte-blinde kunnen zien. Spzeekt van kruis zo veel 't u luſt / zullen zulke zeggen / wy weten daar niet van / ons leven is vol vzeugde: Laat het kruis vooz de vzomen zyn en blyven / wy denken de waereldt te gebruiken zo lang wy kunnen / tot dat wy ſterven / en gene vzeug- Ydele waereldt kinderen verſtaan de lere van 't kruis niet.

vreugde meer zullen behoeven. ô Kampzalige ſchepzels! die zulke gedachten hebben! Onvernuftige dieren zyn veel gelukkiger als zulke; want met der beeſten doot houdt ook alles op wat zy geweeſt zyn. Maar ach! ach! welk een rampzalige eeuwigheidt blyft'er voor u overig / die de kozte vreugde dezes tyds met eeuwig kermen zult moeten verwiſſelen!

Anderen zien ſtraffen voor kruis aan, en beteren zich niet.

Noch rampzaliger zyn zulke menſchen / die allerhande ongeluk in de waereldt beleven / 't geen zy kruis noemen / en nochtans hun leven daar door niet beteren / maar midden onder dat zo genoemt kruis hoe langer hoe erger en godtlozer worden / gelyk van Ahas, Koning van Juda / ſtaat / Ter tydt als men hem benauwde, maakte hy des overtredens tegen den Here nog meer. Zulke menſchen zyn zonder dzoefheidt niet aan te zien / wanneer men bedenkt / dat zy een dubbele Helle hebben: Ene, in dit elendig en bedzoeft leven / die zy zich zelven verooꝛzaken; en nog ene na dit leven / die zy door hunne onboetvaardigheidt verdienen.

Vermaning om zich wel te beproeven.

Daarom beyzoeft u zelven / en onderzoekt wel nauwkeurig / of uw kruis wel 't rechte kruis van Chriſtus is. Mogelyk hebt gy u zelven allerhande noodt en zwarigheidt op den hals gehaalt. Mogelyk heeft de goede Godt tot nog toe met zyn kruis niet meer by u uitgewerkt / als met de weldaden / waar mede hy u overladen heeft; en echter behoudt gy noch zozgeloze / godtloze / en waereldt-gezinde harten. Vindt gy dit zo / ô! beroemt u dan niet over het kruis van Chriſtus! maar weeſt vzy verzekert / dat uwe arme zielen het grootſte gevaar van verdoemeniſſe lopen. 't Is een quaat teken / als een menſch in zyn voozſpoedt weinig aan Godt denkt / van wien hy alles heeft / maar zich hoe langer hoe meer in de pdelheden der waereldt inwikkelt en inlaat; maar nog veel erger teken is het / wanneer zozgelooze waereldt-kinderen by alle hunne elenden nog godtloos blyven. 't Was niet te pzyzen / dat de verloren Zoon op quade wegen ging; maar nochtans beedt hy wel en loffelyk / dat hy / in noodt en armoede geraakt / met berouw en leedtwezen wederkeerde. Miſſchien / waarde Chriſtenen / hebt gy ook wel tegen Godt bezondigt / als het u wel ging; en ingelyk heeft hy u kruis laten toekomen / om u daar door tot inkeer te bzengen / en tot berouw over uw vorig zondig leven. 't Kan wel zyn / dat hy uwen wegh daarom met doozнen omheint heeft / op dat gy in de vuile ſtink-poel der waereldt niet weder vallen zoudt. Hy maakt u dit leven bitter met gal en alſem / op dat gy weten moogt / dat hier geen Paradys te vinden is / maar dat gy voor een ander leven en andere eeuwe geſchapen zyt.

Beſtraffing van kleinmoedige

Als kruis en dzoefheidt de gemene wegh / dien Diſcipelen van Chriſtus betreden moeten; ô! hoe zwaar bezondigen zich dan zulken / die

30

zo licht ongeduldig worden / wanneer Godt slechts een klein kruis hun toezendt! Helaas! hoe weinige Jobs vindt men / die by 't verlies hunner goederen met een oprecht harte zeggen kunnen / De Here heeft gegeven, de Here heeft genomen. De naam des Heren zy gelooft. Laat maar een weinig schade en verlies vernomen worden; laat ziekte of enig ander ongeval klein-moedige Christenen aantasten; hoe haast twyffelen zy aan de hulpe van Godt! Welke Godts lasterlijke gedachten ryzen dan in hunne harten niet op! dan twyffelen zy aan Godts almagt / en brengen onder ontelbare angstvallige bekommernissen hun leven door. Schaamt u / kleingelovige Christenen! Indien Godt u zo arm liet worden als Jacob / toen hy maar met een enkelen staf moest vertrekken; of dat hy u in zo langdurige krankheidt liet vallen / gelyk die 38 jaren by 't badt-water te Bethesda krank gelegen hadt; of dat hy u in ketenen liet sluiten / gelijk Manasse; hoe zoudt gy dat verdragen kunnen / daar gy een klein kruis met zo veel ongedult draagt?

kruisdragers.

Job I. 21.

Joh. V. 5.

Zo groot het verlangen der kinderen Israëls was om uit Egipte te vertrekken; zo groot was ook hunne begeerte om de woestyne te verlaten / en weder te keren van waar zy gekomen waren. Want toen de Verspieders, van Mozes uitgezonden / om de gelegentheidt des landts te vernemen / bericht bragten van de grote Enakims en Reuzen / die daar woonden / lietenze den moedt vallen / en hunkerden weder naar de vleesch-potten van Egipte. Even eens maakt het ook de waereldt met hare kinderen. Zo lang de wegh naar den Hemel gemakkelyk valt; zo lang Godt het Manna van aardsche zegen laat nederdalen / voorspoet en goede dagen geeft; zo lange zyn de menschen ook goede Christenen. Maar zo haast Jesus een proef van de liefde tot hem nemen wil / en een moeielijke les voorschryft / zeggende / Verloochent u zelven, neemt u kruis op, en volgt my na; dan schrikken de mond Christenen als voor Enakims; zo dat zy 't liever met de waereldt willen houden / en het daar op laten aankomen / of de zelf-verloochening en 't kruis-dragen wel zo nodig is om in den Hemel te komen. Jesus heeft vele liefhebbers tot zyn hemelsch Koninkrijk / maar weinige dragers van zyn kruis: Hy heeft'er vele / die wel zynen troost / maar weinige / die zyne droefheidt begeren: Hy heeft vele gasten die van zyne tafel en spys / maar weinige die van zyn lyden deel-genoten willen zyn. Alle willen met Christus heerlijk wezen / maar weinige om zynent wille iets uitstaan. Vele volgen Jesus na om broodt te eten / maar weinige / die hem navolgen in 't drinken van den kruis-beker. Vele hebben Jesus lief / zo lang zy schoot-kinderen van 't geluk zyn / en de Vader hun geen zuur gezicht toont; maar verbergt Jesus zich maar voor een ogenblik / zy gaan als overlopers tot de waereldt / die veel belooft / maar

Num. XIV.

weinig nakomt; die hun den Hemel van alle gelukzaligheden vertoont / en de Helle tot vergeldinge geeft.

Weinige Christenen volgen Jesus na.

Volgen ook alle / die zich Christenen noemen / het voorbeeldt van Christus? Ja / indien hy altyt met hun naar Cana of op Chabor ging / dat is / indien hy hun altyt voorspoet en goede dagen verleende / dan zou hy vele navolgers hebben. Vele zweren hy den Doop en yet Avondtmaal / dat zy Christus volgen zullen; maar in tydt van kruis en verzoekinge maken zy 't als de Israëliten / die weder naar de vleesch-en moes-potten verlangden. Dus verlaten vele Jesus in Gethsemane ten tyde van verzoekinge / en in de vlucht naar Egipte / dat is / als vervolging opkoomt / en verloochenen dan de eens bekende waarheidt. ô! Hoe zal het den tydtgelovigen en valsche Discipelen van Jesus vergaan: Hoe het met Spira vergaan is / die van de hervormde waarheidt afviel / en een Papist wierdt / is waereldtkundig. De woorden van Christus / Wie my verloochent voor de menschen, dien zal ik ook verloochenen voor mynen hemelschen Vader, waren als Donder-slagen voor hem / die zijn hart verpletterden; en hy hadt een schrikkelijk en rampzalig einde.

Vermaning tot zelf-verloochening.

Wat u aangaat / gy Heiligen Godts! Wilt gy ware navolgers van Christus zyn / zo verloochent u zelven. 1. Verloochent uw verstandt in Goddelijke dingen; want dat zijn grondeloze dieptens / daar schaapjes in zwemmen maar Olifanten in verzinken. Echter moeten wy ook niet te weinig hier in doen / en te nalatig zyn om te weten / wat Godt ons geopenbaart heeft; want ons wordt bevolen / Onderzoekt de schriften. En daarom noemt Paulus den Godtsdienst van een Christen ook enen redelyken Godtsdienst. Ten aanzien van de verborgentheden moeten wy ons verstandt gevangen geven / en voorts Godt om verlichtinge bidden. Gelyk het scherpzienste oog in een donkeren nacht niets kan onderkennen / welke schone voorwerpen hy ook voor zich heeft; zo gaat het ook met de menschelijke kennisse. So lang een mensch in de natuur is / zijn alle geestelijke dingen duister en onbekent voor hem; maar zo ras de Goddelijke genade-zon zijne ziele verlicht / komt Godts H. Woordt hem voor als een schone hof vol welriekende bloemen die zijn hart verquikken. Daarom moet een Christen altyt om de verlichtinge van Godts Geest bidden / op dat die de ogen onzes verstants opene / om de wonderen van zyne Wet te zien.

Joh. V. 39. Rom. XII. 1.

2. Wilt gy ware navolgers van Christus zyn / verloochent dan ook uwen wille. Wat heeft onze eerste Voor-ouders in den afgrondt van alle elenden gestort? Niet anders / als datze hunnen eige wille den voorrang voor den wille Godts gaven / ja den wille des Satans gehoorzaamden. En wat maakte onzen borge / den tweden Adam / aangenaam in de ogen zyneş Vaders / als dat zeggen. Ik heb-

hebbe luſt, ô myn Godt! om uw welbehagen te doen; en uwe Wet is in 't midden mynes ingewants; En / myne ſpyze is, dat ik doe den wille des genen, die my gezonden heeft. Hoe pypelyk is 't in een kindt / als hy zynen wille in onderdanigheidt en gehoorzaamheidt geheel aan dien van zyne ouderen overgeeft! Hoe veel meer moeten dan kinderen Godts hunnen wille geheel aan den Here overgeven / aan wien zy zo alwyzen / zo goeden en genadigen vader hebben! Laat dierhalven altyt uw zeggen zyn / Alles wat Godt wil; zyne wil is de beſte. Pſ. XL. 9. Joh. IV. 34.

3. Wilt gy een lief Diſcipel van Jeſus zyn / zo verloochent ingelyks uwe dziften en genegentheden. Wel is waar / dat'er geen menſch op aarde is / die niet nu of dan enige zondige neigingen zou beſpeuren; maar de zaak komt alleenlyk hier op aan / dat menze dooz 't roer van Godts H. Woozdt en van een gezondt verſtandt weet te beſtieren.

4. Wilt gy Jeſus navolgen / verloochent mede alle eige-liefde. In het menſchelyk harte / met ſtinkent water van eige liefde vervult / kan het klare water van liefde Godts niet inkomen. Een koſtelyke Diamant in yzer gezet / verlieſt zynen glants; maar in goudt ſchittert dezelve zeer heerlyk. Dus gaat het ook met de liefde; heeft zy alleen den menſchе tot haar voozwerp / verlieſt zy hare deugt; maar is zy tot Godt gericht / verſiert zy de ziel heerlyk. Waar eige-liefde woont / daar wozdt het verſtandt benevelt / en de wil verkeert: daar zal de menſch van zich zelven een Afgodt maken / zynen naaſten klein achten en verſmaden / alles beriſpen / en nergens genoegen vinden. Daarom werpt dezen Afgodt uit den Tempel uweg harte / zo zult gy de deur booz vele zonden ſluiten. De zelfverloochening is noodtzakelyk.

5. Wilt gy ware navolgers van Chriſtus zyn / verloochent dan ook alle waereldtſche luſten; want dit is een groot kenteken van de geſteltenis van 's menſchen ziele. Toen Noch een Duif liet uitvliegen / zette dezelve zich niet neder op 't doot aas / maar kwam weder in de Arke; in tegendeel toen hy een Rave uitliet / ging die op 't aas nederzitten / en kwam niet weder. Dien Ravens aardt hebben de welluſtige waereldt kinderen. De pdelſte / ongebondenſte en godtlooſte gezelſchappen / zyn hun de lieffſten. In tegendeel zyn de vzomen gelyk duiven, die het ſtinkendt aas der zondige luſten niet kunnen verdzagen. Ach! hoe weinig bedenken loſſe waereldtlingen / dat het kozt vermaak der zonde / als de wonder-boom van Jonas is / die in enen nacht verdozde / en als de dartelheidt van Belſazar, die ſchielyk en onverwacht Godts toozn en ongenade zich op den hals haalde!

6. Eindelyk / wilt gy een Diſcipel van Chriſtus zyn / verloochent dan ook alle aardtſche ſchatten / goederen / en rykdommen; Want wat baat het een menſche, zo hy de gehele waereldt gewindt, en Matth. XVI. 26.

lydt

lydt ſchade zyner ziele? Alle dieren / met den buik op de aarde kruipende / zyn vooz de menſchen affſchuwlijk; zo zijn ook menſchen / wier hart aan 't aardſche gehecht is / een gruwel in Godts ogen. Gy hebt wel gelezen / welke Soldaten Gideon lopen liet; zulke / die op de aarde gingen leggen / en uit het water dzonken; maar die 't water met de handt ſchepten / en zich ſpoedig voozt maakten / hieldt hy in zynen dienſt. Zo heeft de Heir-vozſt Jeſus ook die alleen lief / die de aardtſche goederen gebzuiken als maar ter loops.

Vermaning tot kruisdraginge. 2 Cor. IV. 17. Wilt gy Jeſus Diſcipel zijn / neemt dan ook uw kruis op u. Ach! bedenkt / hoe klein / hoe licht het kruis zy / dat Godt u oplegt / in vergelijkinge van de daar op volgende eeuwige vzeugde! Want onze lichte verdrukkinge, die zeer haaſt voorby gaat, werkt ons een gantſch zeer uitnement eeuwig gewichte der heerlykheidt. Wat zijn tien, vyftig, of tachtig jaren van uw leven / by de Salige eeuwigheidt / daar gy met gejuich zult maalen / dat gy met tranen gezaait hebt? Pſ. CXXVI. 5. Denkt aan 't veelvuldig nut / dat gy van uw kruis hebt / en hebben zult. Geen goudt komt zo gezuivert uit den heetſten ſmelt-kroes / als gy gezuivert wozdt / wanneer Godt dooz de hitte van 't kruis het ſchuim der zondige pdelheidt van uwe harten neemt. Een Reizyger is niet verdzietig dat hy van een zwaren regen belopen en doornat wozdt / wanneer het uitgedzoogt en dozſtig landt / daar dooz bevochtigt wozdt. Gy weet niet / welke heerlijke vzuchten onder den kruis-regen waſſen; maar gy zult het daar na ondervinden. Hoe meer de wateren des Sond-vloedts wieſſen / hoe de Arke hoger naar den hemel wierdt geheven. Nooit hygt een Arbeider meer naar den avondt / dan wanneer zijn arbeidt hem 't zwaarſte valt: Nooit verlangt een Reiziger meer naar zyn Vaderlandt / dan wanneer de Son op 't heetſte ſteekt: Zo zal ook u hart nooit meer naar den hemel opzien en zuchten / dan wanneer Godt de geneugten dezer waereldt met bitterheden vermengt: Gy zult nooit aandagtiger bidden / dan wanneer de roede der Vaderlijke kaſtydinge u hardt aantaſt; dan is het / Here! in benauwheidt hebben zy u bezocht: zy hebben hun ſtil gebedt uitgeſtort, als uwe tuchtiging over hen was. Jeſ. XXVI. 16.

Bedenkt / dat even dit zelve een kent. a is / dat Godt u lief heeft. Dzaagt dan het Livzei van een waar Chziſten met gedult en ſtandtvaſtigheidt; want het gene Godt u laat overkomen / is geen blyk van toozn / maar van liefde eenes goedertieren Vader / die het wel met u meent. De Son mag zich by wylen achter duiſtere dikke wolken verbergen; maar zy komt evenwel met hare ſtralen weder te voozſchyn. Godt mag zomtyds zyn aangezichte achter zwarte wolken van kruis verbergen / hy zal u evenwel een ſtarre van vertrooſtinge laten ſchynen.

Bedenkt dat alle heiligen / die nu reeds de eeuwige vzeugde in den he-

hemel genieten / dezen kruis-wegh betreden hebben. Leeſt vlytig de Pſalmen, en gy zult daar zien welk kruis David, de man naar Godts harte / heeft moeten dragen. Leeſt ook andere boeken der H. Schrift; die zullen u zeggen / hoe Moſes geplaagt is / en hoe veel kruis de Patriarchen in deze waereldt gehadt hebben. Leeſt hoe Job een Benoni, een man der ſmarten is geweeſt. Denkt aan de arme vervolgde mede Chriſtenen / die uit huis en hof verjaagt / een ſtuk broot aan de deuren van medelydende geloofs genoten zoeken moeten; of die in ſtinkende gevangeniſſe dag en nacht de doot verwachten. Denkt aan anderen / die hunne dagen in zware krankheden doorbrengen; en vergelykt dan daar by het kleine kruis / waar mede de goede Godt u bezoekt / en 't geen op 't duizentſte deel daar niet by komt. Daarom / lieve Chriſtenen / zwygt om Godts wille / zwygt ſtille en murmureert niet; Godt zou anders u in uwe ontaartheidt tot erkenteniſſe dwingen / en laten gevoelen wat kruis zy.

Vermaning om Jeſus na te volgen.

Volgt ook Jeſus ſtandvaſtig na; want wy hebben hier een ernſtig bevel. Neemt men met onderdanige gehoorzaamheidt de bevelen van zynen Voorſt of Heer in acht; waarom zouden wy dan het bevel van onzen Jeſus niet opvolgen? Is hy niet onze Meeſter en Heer? Zouden wy dan niet met een heilig voornemen van zyne genaderyke lippen afhangen? Is hy niet onze Herder? en zoude wy hem dan niet als zyne ſchapen volgen? Is hy niet de wegh, de waarheidt, en het leven? En zouden wy dezen wegh niet gaan? Is hy niet het Licht? En zouden wy in 't duiſter wandelen? Iſraël mogt de vuur- en wolk kolom volgen; Jeſus is voor een Chriſten de regte kolom / die des daags voor hem gaat / en ook des nachts het harte beſtraalt. Joh. XIII: 13, 14.

Op den wegh der lere.

Volgt dan Jeſus na in de Lere. Houdt vaſt aan het dierbaar pandt uwes allerheiligſten geloofs tot aan uw einde. Laat u niet vervoeren / dat gy zo grote menigte de waereldt ziet volgen; want de wegh is breedt, en de poorte is wydt, die ten verderve leidt, en vele wandelen daar op. Houdt u by 't klein hoopje der vromen; want de poort is eng, en de wegh is nauwe, die tot het leven leidt, en weinige, die denzelven vinden. Gelyk een Schipper zich 's nachts naar de Noord ſtar richt; laat Jeſus zo ook uwe Noord-ſtar zyn / die gy ſteets in het oog houdt. Gelyk een Reiziger / in een donkeren nacht een licht van verre ziende / daar op aangaat; laat ook zo Godts dierbaar woordt een licht zyn op uwe wegen / en een lampe voor uwe voeten. Een verdwaalde let waar de ſtem van daan komt die hem roept; luiſtert zo ook / wanneer gy op den dwaal-wegh der zonde geraakt zyt / naar de ſtemme van Godts Dienaren / die als Sions wachters u toeroepen / en uit Godts H. Woordt den wegh wyzen / dien gy gaan moet.

Op den wegh der deugt, Volgt Jeſus ook na op den weg der deugdt. Indien men een boek wilde ſchrijven van de Godzaligheidt, hadt men maar alleen het voorbeeldt van Jeſus voor zich te nemen; daar zou men regels genoeg vinden / waar naar men zyn levens gedrag te ſchikken hadde. Vraagt gy my / lieve kinderen / Waar mede zal de jongeling zyn padt zuiver houden? Ik wyze u op uwen Jeſus / die om uwent wille ook de jaren der jeugt doorlopen heeft / en u een voorbeeldt van Godtzaligheidt heeft nagelaten. Het kindt wies op, (staat 'er,) en nam toe in wysheidt en genade by Godt en de menſchen. Neemt ook zo toe / niet alleen in jaren / maar ook in deugt en Godtzaligheidt / en gy zult uwe Zaligheidt bevorderen. Gaat met uwe gedachten in den Tempel / daar zult gy Jeſus midden onder de leraars vinden zitten / en toen men hem zogt / horen zeggen / Wiſt gy
Luc. II. 49. niet, dat ik moet zyn in de dingen mynes Vaders? Ach volgt doch de ydelheidt der waereldt niet na; want die zoekt u maar in 't verderf te ſtorten. Als ondeugende guiten u tot quaat lokken / volgt hen geenzints / maar vraagt u naar de heilzame vermaningen van uwe Ouders en onderwyzers / en hebt Jeſus lief / dan zal het u eeuwig wel gaan. Gy volwaſſene volgt het voorbeeldt van Jeſus in zachtmoedigheidt. De waereldt roept u toe / ſcheldt, vloekt, en
Matth. V. 44. wreekt u zelven; maar Jezus zegt / Zegentze, die u vervloecken, doet wel den genen die u haten, en bidt voor de genen die u gewelt doen en vervolgen. Volgt hem ook na in Godtsvrucht; wie hoorde ooit een onnut of zondig woordt uit zynen mondt! Zyne redenen waren Godtvruchtig en ſtichtelyk. De waereldt roept u toe: „ Volgt „ my / weigert u zelven gene vermaken / doet wat uw harte luſt / en „ wat uwe ogen behaagt; leeft zo ſtreng en ſtipt niet / gy zult doch „ wel Salig worden; zoekt my maar te behagen / en mint de be„ geerlykheidt der ogen / des vleeſches / en grootsheidt des levens / „ gy zult ere / vreugde / en een goet leven hebben. Maar betrouwt die valſche Delila niet. De waereldt is een Circe, die menig onvoorzichtig hart bedrogen heeft. Zy geeft u Sodoms Appelen / en een verzuikert vergif: Hare vermaken zyn vergulde angels en ſlangen / die met rozen bedekt zyn. Ach! wacht u doch / en volgt Jeſus; die meent het wel met u / en wil u in den hemel hebben. Gy moet beden een van beide kiezen / wien gy volgen wilt / Jeſus of de waereldt; want van deze keur hangt uw eeuwig wel of qualyk zyn.

En op den wegh van kruis. Eindelyk volgt ook uwen Jeſus op den kruis-wegh. Gaat het u qualyk in de waereldt / wat bedroeft gy u? Is dat niet de wegh ten hemel? Moet gy lang door doornen gaan / gy zult evenwel eindelyk in Sion komen. Klimt den enen bergh van droefheden na den anderen over; dat is dezelve wegh / dien uwe en myne Jeſus betreden heeft: dat is het zelve padt / 't welk alle Heiligen bewan-

delt

delt hebben. Vraagt eenen David, die zal u zeggen; dat zyne plagen alle morgen nieuw waren. Vraagt eenen bezochten Job; die zal u antwoorden / dat een menſch tot moeite geboren is. Vraagt eenen Aſaph; die zal weten te verhalen / wat einde het ſchyn-geluk der goddelozen genomen heeft / en dat God goet is den genen / die rein is van harte. Waarom ei! volgt / ja volgt uwen Zaligmaker; gy zult daar na met gejuich maaien / 't geen gy hier met tranen gezaait hebt / en inderdaat ondervinden / dat al het lyden van dezen tegenwoordigen tydt, niet is te waarderen by de heerlykheidt, die namaals zal geopenbaart worden.

Nu / gaat dan heen / gy lieve kinderen Godts / neemt u kruis / en volgt uwen Jeſus na. Ik zie u veel in Godts huis komen / ik zie u ook met aandagt zyn Woordt horen; maar ik weet niet / wat 'er nog hier of daar in uwe harten verborgen ligt. Doch dit weet ik / dat een ieder onder u / gy kinderen des Allerhoogſten / zyn kruis heeft. Ik heb u verſcheide soorten van kruis voorgehouden; elk zal wel gedacht hebben / dit is myn deel / en dat is myn kruis. Ook zal dit woordt van troost / 't geen ik geſproken heb / zekerlyk op de harten van sommigen wel zyn / gelyk een koel en zacht windtje / dat kruisdragers verquikt / die onder desselfs laſt zuchten moeten. Dit zelve is een werking van Godts Geeſt / en ook een teken / dat de Here u niet verlaten zal. Werpt maar alle uwe zorgen alleen op hem; hy zal uwe ziele niet altyt in quellinge en onruſt laten. Hy zal u beter en eerder helpen als gy wel denkt. De bergen van ongeluk / en de heuvelen van droefheidt / zullen eenmaal moeten wyken / maar Godts genade zal nooit van u wyken. Daarom / laat uw hart niet verſchrikt zyn; in de waereldt hebt gy benauwtheidt; maar weeſt getroost / het zal u alles in den hemel rykelyk beloont worden. Indien gy de vermaninge van uwen Jeſus volgt / en u zelven verloochent / so zult gy bequaam zyn om alles kloekmoedig en ſtantvaſtig te verdragen / wat u ook in deze waereldt overkomt. Tendt God u kruis en droefheidt toe / so zult gy zeggen konnen / Ik heb immers myne willen geheel aan Godts wille onderworpen; ik weet / dat sonder zynen wille geen hair van myn hoofdt kan vallen; hy is de Here / hy make het so 't hem behaagt. Raakt gy in armoede en gebrek / gy zult met Job konnen zeggen: De Here heeft gegeven, de Here heeft genomen; de naam des Heren zy gelooft. Valt gy in ziekte / gy zult alles met gedult verdragen konnen / en zeggen; Heb ik so vele goede en gezonde dagen van des Heren handt ontfangen / zoude ik dan ook deze weinige quade dagen niet voor lief nemen? Wy weten zekerlyk dat het korte lyden dezes tegenwoordigen tydts, niet is te waarderen tegens de heerlykheidt, die aan ons zal geopenbaart worden. Rom. VIII. 18. En als God eindelyk eens door de doot uw leven eis-

ſchen zal / zult gy 't hem gewillig en verblijdt komen opofferen / en zeggen / Leven wy, wy leven den Here; ſterven wy, wy ſterven den Here. Het zy wy leven of ſterven, wy zyn altyt des Heren. Amen.

GEBEDT.

Ô Goedertierenſte Jeſus, beginner en voleinder onzes geloofs! die gezegt hebt, zo iemant achter my wil komen, die verloochene hem zelven, en neme zyn kruis dagelyks op, en volge my. Hoe heilig zyn uwe inſtellingen, en hoe volmaakt zyn uwe geboden! Maar ach! hoe zwak en traag zyn wy tot het goede, en hoe nalatig in alles, wat tot onzen eeuwigen vrede dient! Ô! Hoe zwaar valt het voor vleeſch en bloedt zich zelven te verloochenen; Hoe hart valt het onzen eigen wille te verzaken, en alles wat gy ons in deze waereldt gegeven hebt te verlaten, en voor uwe voeten te leggen! Doch willen wy uwe Diſcipelen zyn, wy moeten uwen raadt volgen: Wy moeten ons zelven verloochenen, indien wy niet willen, dat gy ons verloochent in dien groten dagh. Daarom ach! trek onze harten doch van alle aardſche dingen af, en geef dat wy 't geen wy hebben zo bezitten, als of wy 't niet hadden. Belet vleeſch en bloedt, dat het uwen wil nimmer berispe, en verleen ons ware gelaten kinderlyke harten, op dat wy zonder enig tegenſpreken onzen wil aan uwen heiligen wil onderwerpen. Bewaar ons, dat wy de waereldt zouden liefhebben met hare begeerlykheit der ogen, des vleeſches, en grootsheidt des levens; maar doe ons al ons vermaak daar in ſtellen, dat wy ons by u houden, en alle onze zorge op u werpen. Ach! dat wy zo nalatig niet waren, op uwe wegen te gaan! De waereldt behoeft ons maar een wenk te geven, en wy zyn ſtrax bereidt, om te doen, wat wy anders niet gaarn willen. Helaas! gy ſteekt uwe genade handen den gantſchen dagh tot ons uit; uw woordt onderricht ons, uwe Dienaars zeggen 't ons, en nochtans wy blyven kruipende ſlakken in 't goede, en Arenden in 't quade. Ach Here, Here! de Geeſt is gewillig, maar 't vleeſch is zwak. Gy hebt ons door u zelven een voorbeeldt gegeven; verleen ons de genade dat wy uwe voetſtappen mogen navolgen. Als wy ſmorgens ontwaken, trek ons dan tot u: als wy ons te ruſte leggen, trek ons insgelyks, op dat geen zonde nacht ons bedekke: als wy tot uwe voorhoven naderen, trek ons, op dat wy uw woordt horen en wel bewaren. Als wy onze bezigheden in de waereldt hebben, laat haar gewoel ons van u, ô Jeſus, niet aftrekken, nog u doen vergeten. Als wy onder den laſt van 't kruis zuchten, trek ons dan, en laat de ver-

zoe-

zoekinge zo een einde nemen, dat wyze kunnen dragen. En als wy ook eindelyk, uit dit elendig leven door 't duiſtere dal des doots gaan, trek ons dan ook, en breng ons waar gy zyt, tot de heerlykheidt, die de Vader u gegeven heeft. Uw volk is doch altyt gelukkig, indien 't maar rein van hart is, en Iſraël heeft Godt tot zynen trooſt; ſchoon wy ſomtyts moeten zyn als de trooſtelozen, over welke alle wateren gaan; ſpreekt gy ons dan vriendelyk toe in onze harten door uw dierbaar woordt. Ja, Here! indien dit onze trooſt niet ware, wy zouden in onze elenden moeten vergaan. Maar nu weten wy, welke ſchatten onder 't lieve kruis verborgen liggen, en welke vreugde op het tranen-zaat volgt. Laat het ons dan altyt gaan, ô Godt! gelyk uwe handt en raadt beſloten heeft; en laat ons in de waereldt overkomen wat uwe voorzienigheidt heeft toegelegt. Ene zaak bidden wy maar van u, Here! weiger ons die niet: ſchryf uw woordt in ons harte, op dat wy ons daar mede trooſten wanneer 't ons qualyk gaat. Sterk als dan ons gelove, gelyk gy Jacob deedt, toen hy u niet wilde laten gaan, voor dat gy hem gezegent had, en laat altyt nog een klein licht van trooſt in den duiſteren nacht van droefheden voor ons ſchynen; zo zullen wy uwe Vaderlyke handt kuſſen midden onder de kaſtydinge. Abba Vader! uwe heilige en alwyze wille geſchiede in alles. Geeft gy ons geluk en goede dagen, wy zullen u danken; belieft het u, dat wy door veel kruis en droefheden, tot uw Koninkryk zullen ingaan, ook hier in zullen wy uwen wille niet tegenſpreken. Gy zyt de Heer aller Heren; maak het met ons in alles, zo als het u behaagt; alles zal doch ons ten beſte dienen. Amen. Onze Vader, enz.

DE VRUCHT-BRENGENDE VREES DER VROMEN EN DE HALS-BREKENDE ZONDEN-ARBEIDT DER GODDELOZEN.

Voor het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

De ſcheidts-muur der zonde.

UWe zonden maken ſcheidinge tuſſchen u, en uwen Godt. Gelijk een ſcheidts-muur een afzonderinge maakt / zo dat de een den anderen niet zien kan; en gelijk donkere wolken de ſtralen der Zonne verhinderen; zo verhindert ook de zonde de ſtralen der Goddelijke genadezon / en verbergt des Heren aangezichte voor den Zondaar. Dit hebben onze eerſte Ouders ondervonden: Dit wiert Caïn gewaar: Dit beedt David en Petrus zo bitterlijk wenen: Dit ondervinden ook nog alle arme Zondaren. Vraagt men / waarom ondervinden wy den troost der Goddelijke genade niet in onze harten? Het hemelſch Orakel zal antwoorden: Uwe zonden maken een ſcheidinge tuſſchen u, en Godt.

Wat

Wat raadt dan / om deze afzonderinge van Godt niet te ondervinden / maar voor te komen? Wy moeten den scheids-muur der zonde wegnemen / en door boete / gelove / en ware bekeeringe / genade en vergevinge zoeken.

Met dit heilig oogmerk zyn wy op dezen dagh onzer voorbereidinge / in des Heren voorhoven by een gekomen. Daarom bidden wy Godt om oprechte ootmoedige en boetvaardige harten / en dat wy heden den gruwel der zonde zo mogen zien / verfoeien / en afsmeken / dat wy mogen als waardige Visch-genoten aan des Heren tafel mogen verschynen. Onze Vader, enz.

TEXT; JESAIA LXVI. vs. 2, 3.

Op dezen zal ik zien; op den armen en verslagenen van geeste, en die voor myn woordt beeft. Wie enen Osse slacht, slaat enen man: wie een Lam offert, breekt enen hondt den hals: wie spys-offer offert, is als die zwynen bloedt offert: wie wierook brandt ten gedenk-offer, is als die enen Afgodt zegent. Deze verkiezen ook hare wegen, en hare ziele heeft lust aan hare verfoeizelen.

TWEDE INLEIDING.

Vreeslyk is het te vallen in de handen des levendigen Godts, zegt Paulus. Wanneer de Zondaar naar Godt niet vraagt / en zich van zynen Geest niet wil laten regeeren / maar met een ongevoelig en toegeschroeit gewete op de wegen zyner zonden voortgaat / ontbreekt het den groten Godt niet aan straffen om hem tot inkeer te brengen / of by gebrek van 't zelve te doen ondervinden / wat het zy / in de handen van enen vertoornden Godt te vallen. Dit ondervonden onze eerste Ouderen in 't Paradys / toen zy / uit den hof eden verstoten / hun rampzalig leven in elenden kommerlyk moesten doorbrengen. Dit ondervondt ook de eerste waereldt / toen zy Noachs waarschouwingen in den windt sloegen / en zich van Godts Geest niet wilde laten regeeren; want de Heinel weende over de boosheidt der menschen-kinderen zo sterk / dat de wateren van den Zondt-vloet / boven de toppen der hoogste bergen klommen / en alle bewoners van den aardt-kloot (enige weinige uitgenomen) jammerlyk in 't water moesten versmoren. Zo vreesselyk was het in de handen des levendigen Godts te vallen! Toen het volk te Sodom Loths oprechte

Hebr. X 31. De toorn Godts is schrikkelyk.

rechte ziel met hunne hemel-tergende zonden quelden / liet de Here van den Here vuur en zwavel op hen regenen; op die menschen / die rijp genoeg waren voor het helsche vuur; zo dat Sodom en Gomorra, Adama en Zeboïm, met alle inwoners verbranden / en die heerlijke lands-douwen in een dode Zee verandert wierden. Zo schrikkelyk was het in de handen des vertoornden Godts te vallen!

Toen de inwoners van Canaän geen gewete meer maakten / om Godts grote weldaden met snode ondankbaarheidt te vergelden / wierdt het Landt met een Ban geslagen / de schone Stadt veranderde in een steen-hoop / de prachtige Tempel wierdt gesloopt / en de inwoners wierden de hele waereldt door verstrooit; ten voorbeelde / dat het vreesselyk is in de handen des levendigen Godts te vallen.

Godts kinderen bedenken dit alles niet alleen / maar zy wachten zich ook voor 's Heren toorn en ongenade / zy wezen hem gelijk een kindt zynen Vader / en nemen zyn woordt ter harte. Maar de godtlozen slaan alles in den windt / gelijk wy in onzen voorgelezenen Text zien / welke ons aanleidinge zal geven om te spreken / Van de vrucht-brengende vreze der vromen, en de hals-brekende zondenarbeidt der goddelozen.

„ Maar gy, ô driemaal heilige Godt, spreek niet met ons, ge-
„ lyk met de Zondaars, in toorn en straffen, en laat ons uwe
„ vreesselyke handt nooit ondervinden; maar spreek ons toe, ge-
„ lyk een Vader zyne kinderen, en maak ons bereidtwillig u te ho-
„ ren, en al ons leven uwe rechten en geboden met allen ernst te
„ houden. Amen.

VERKLARING.

Straf der hovaardigen.

De laag-wassende Isop blijft onbeschadigt / en de Lauwrier-boom staat te groenen / terwijl de donder de Cederen Libanons ter neerslaat / en de sterkste eiken van Bazan doet van een splijten. De bliksem doet yzer en koper aan de hoogste torens smelten / terwijl der armen hutjens verschoont blijven. Even zo gaat het ook met de stoorm-winden van Godts toorn en ongenade. Zy doen de trotzen en hoogmoedigen nedervallen / en verschonen de lage stammen / die in ootmoet wassen en vruchtbaar zyn. Dit is het / 't geen Petrus zegt:

1 Petr. V. 5. Godt wederstaat de hovaardigen, maar den nederigen geeft hy genade. Dit is het ook / waar op de Profeet doelt in de voorgelezen Text woorden / wanneer hy van den Godtsdienst der nederigen en gehoorzaamen zegt / of liever Godt de Here door hem; Op dezen zal

ik

ik zien; op den armen en verslagenen van geeste, en die voor myn woordt beeft; En in tegendeel van den Godtsdienst der huichelaars en Goddelozen / Wie enen Osse slacht, slaat enen man, enz.

Omtrent het eerste is in acht te nemen. (1) Wie die zyn, waar van de Profeet spreekt, namelijk / die arm en verslagen van Geest zyn, en voor Godts woordt beven. (2) Wat hy van dezelve zegt, 't geen in deze woorden bestaat / op dezen zal ik zien (spreekt de Heere.) Dog Eer Wy Verdet gaen

De elende des menschen bestaat in de zonde en de straffe der zonde. Hadden onze eerste onders niet gezondigt / geen mensch ware elendig geworden; alle Adams kinderen zouden ryk naar de ziele op aarde zijn geweest / en nog meer in den Hemel. Maar zo ras Adam gevallen was / en den rykdom van Godts evenbeeldt verloren hadt / wierden alle zyne nakomelingen elendig / en men zagze in zonden ontfangen en geboren worden. Zy liggen onder den vloek der Wet / en zyn de eeuwige verdoemenisse waardig / om dat al hun doen en trachten boos is van der jeugt af. Van deze algemene elende spreekt de Profeet hier niet / maar in 't byzonder van zulken / die van een verslagen geest zyn; namelyk / die erkennen en overtuigt zyn / dat zy arme Zondaars / en van nature een verfoeizel en grouwel voor Godt zyn; en indien hy naar gerechtigheit met hun handelen wilde / dat zy dan eeuwige straffen waardig ware. Zulke zyn van een verslagen geest, die een hartelyk mishagen hebben aan hunne zonden / en zich wegens hunne aanklevende zwakheden bedroeven. Zo een harte hadt David / toen hy zyn bedtstede met tranen doornatte, en tot zynen troost zeide: De offerhanden Godts zyn een gebroken geest; een gebroken en verslagen harte zult gy, ô Godt, niet verachten. Van zo verslagen geest was ook die Zondaresse / die de voeten van Jesus met hare tranen nat maakte. Arme en verslagene van geest zyn ook zodanigen / die nederig en ootmoedig zyn / en in erkentenisse hunner snode onwaardigheidt zich Godts genade niet waardig achten. Zo ootmoedig was het Cananeesche Vrouwtje, dat zich zelve zo gering als een hondtje achtte / om maar de brokjes te mogen eten, die van hares Heren tafel vallen. Zo nederig en ootmoedig was ook de verlore Zoon, die zeide; Vader, ik hebbe gezondigt tegen den Hemel, en voor u, en ben niet meer waardig uwe Zoon genaamt te worden. Verslagen van geest zyn ook zulken / die door een blyk van ware boete en bekeering zich gevoelig over de zonde tonen. Als een wynstok gesnoeit wordt / laat hy zyn zap vallen: als een glas / vol water / gebroken wordt / stroomt het water daar uit. Even eens is 't gelegen met het harte van een boetvaardig Zondaar. Daar is een droefheidt naar Godt. Daar zucht de mensch / Ach! dat myne wegen gericht wierden om uwe inzet-

Des menschen armoede.

Welke menschen van een verslagen geest zyn.

Ps. LI. 19.

Luc. VII. 38.

Matth. XV. 27.

Luc. XV. 21.

Ps. CXIX. 5.

tingen te bewaren! Ja / daar worden somtyts de ogen ook bronnen van traenen / gelijk Petrus gebeurde / die naar buiten ging, en bitterlyk weende. Arme en verslagene van geest worden de vromen genoemt / om dat sy gemeenlijk in deze waereldt veel moeten uitstaan. Godt maakt hun door allerhande kruis dit leven bitter / op dat sy te meer naar den hemel zouden verlangen. Sy syn als een lage speling / daar ieder een over wil. Hunne plagen komen alle morgen weder aan / en sy moeten door vele verdrukkingen in 't Koninkryke Godts ingaan. Om deze redenen noemt de Profeet hen arme en verslagene van Geest.

Matth. XXVI. 75.

Hand. XIV. 22.

Wat het beven voor Godts Woordt is.

De Profeet beschryft ze verder als zulke / die voor Godts woordt beven. De Godtlozen syn so in hun Belials harnas gekloken / dat sy niet minder als voor Godts woordt beven, ja zelfs den spot daar mede dryven. Sy beven somtyts wel daar voor / maar dat is slechts voor een korten tydt / als Godt hen door rechtvaardige straffen aantast: maar als dat over is / syn sy weer even stout. Somwylen vreze de Godtlozen ook zeer / so dat sy in hunne zonden tot wanhope vervallen / en met Cain zeggen: Myne misdaadt is groter dan dat die vergeven worde. Dit is een slaafsche / een knechtelyke vrezen; daar van spreekt de Profeet niet. Maar hy maakt hier gewag van een kinderlyke; gelyk een deugtzaam kindt synen Vader naar de ogen ziet / en zich sorgvuldig wacht / voor verlies van desselfs liefde. Ondeugende kinderen laten zich nauwlyx door slagen temmen: maar welgeaarde kinderen laten zich door woorden regeren. Een straf gezicht / een harde bestraffing / smeert hun meerder / als stok of roede. So ook / wanneer een kindt Godts maat merkt / dat het in de ongenade van synen hemelschen Vader gevallen is / breekt het gelyk David / toen hy zeide / Het hair mynes vleesches is te berge gerezen van verschrikkinge voor u, en ik heb gevreest voor uwe oordelen. Godts woordt is gelyk een hamer; een rotse verbryzelende. De vromen beven in een voorzichtigen wandel / gelyk een kindt / dat over een smallen wegh gaat / uit vreze van vallen / de handt synes Vaders vast houdt / so vrezen sy voor struikelen of in zonden te vallen. Ja / sy beven zelfs voor Godts gelaede-teekenen / denkende dat sy niet waardig syn alle de weldaden / die de Heer hun doet: gelyk een gemeen onderdaan / wien syn Vorst de gunste bewyst van hem in syn huis te komen bezoeken / de tegenwoordigheidt van synen Heer en Meester niet dan met diep ontzag geniet / so zeggen ook de vromen: Here! ik ben niet waardig, dat gy onder myn dak zoud inkomen. Of met Petrus / Here, ga uit van my, want ik ben een zondig mensch.

Gen. IV. 13.

Ps. CXIX. 120.

Matth. VIII. 8. Luc. V. 8.

Godts ongenade.

Op dezen, spreekt de Heer / zal ik zien. Wanneer een Koning syn aangezichte van synne dienaren afkeert / dat is een blyk van sy-

ne

ngenade / en voorſpelt hun den ondergang. Wanneer Godt
enadig aangezichte van de menſchen af wendt / ſtaat het elen-
eſchapen. Als de ziel van het lichaam wykt / begint het te
n-en te verrotten; zo ſtinkt een Sondaar voor Godt / als zyne
e van hem geweken is. Wanneer de Son 's winters laag is /
h achter dikke wolken verbergt / verſterven de bomen en laten
e bladen vallen; So ook / wanneer de Son der genade van
enſche afwykt / verwelken de bladen zyner gelukzaligheidt; ja
onvruchtbare bomen verdorren / worden afgehouwen / en in 't
gewoppen. Waar in tegendeel / waar Godt een menſche in ge- Godts
aanziet / daar is het hart gelyk een vruchtbare hof; daar wordt genade.
rmoeide ziel verquikt gelyk een dorſtig landt na een aangena-
tegen: Want de ogen des Heren zyn krachtig-werkende ogen,
nde boete / en gevende heil. Toen Jeſus Petrus maar aan- Pſ. CIII. 13.
ging hy naar buiten, en weende bitterlyk. Godts ogen zyn me-
ende ogen. Gelyk hem een Vader ontfermt over de Kinderen, Jer. XXXI.
tmt hem de Here over de genen, die hem vrezen. Zyn inge- 20.
rommelt over hen, zo dat hy zich hunner zekerlyk ontfermt.
gen Godts zyn ooli wakende ogen, waar mede hy / als een waak-
waechter / de vromen bewaart / gelyk een man zynen oogappel / tot
yze eindelyk by zich opneemt / daar zy zyn aangezichte in gerechtig- Pſ. XVII.
anſchouwen, en verzadigt worden met zyn beeldt, als zy opwaken. 15.
aar / hoor nu ook / wat de Vroofeet van de huichelaars en godt- Het valſche
egt: Wie enen Oſſe ſlacht, ſlaat enen man. Godt de He- offer.
dt in 't Oude Teſtament onder andere offerhanden ook Varren
cht ten zond-offer; en ſulke offerhanden / uit een hoetvaardig
/ en in den gelove op den Meſſias geoffert / waren den Heer
n aangenaam. Maar toen het volk zich in allerhande zonden
uwelen wentelde / en meende door deze enkele werk-plechtig-
/ en het bloedt der offer-dieren / de zonden af te waſſchen / was
ffer even zo veel in Godts ogen / als of men een man verſla-
adt. Een moordt ware niet affchuwelyker voor hem / als zulk
el werk. Verder zegt de Heer / Wie een Lam offert; breekt enen
t den hals. Lammeren waren ook onder de kleine en dagelyk-
offerhanden / die Gode door zo verre aangenaam waren / als
l een waar gelove opzicht hadden op het Lam Godts, dat de
e der waereldt wegneemt. Maar toen het ondankbaar en godt-
volk het tegen-beeldt vergat / en zich maar alleen aan de ſcha-
e hieldt; een *opus operatum* daar van makende / en meenende /
ochten naar hun welgevallen leven / als zy maar den Here zyn
dragten / paſte op hen; Wie een Lam offert, breekt enen
t den hals. Een hondt is een van de verachtſte dieren; en Een honde-
ng zyne morſigheidt en onbeſchaamtheidt meer gehaat als ge- offer.

lieft. Ja dit dier was by de Joden zo gehaat / dat een hondt te offeren even zo een grouwel ware / als hadde men een zwyn in den Tempel willen brengen en offeren. Godt de Here hadt hier om wel scherpelyk verboden / dat men geen hoeren loon nog honden prys in 't huis des Heren zou brengen. Alle eerst-geborenen mag men met geldt lossen; maar een hondt te lossen was een gruwel / om dat de Egiptenaren een hondt aanbaden; weshalven ook Juvenalus schryft:

Deut. XXIII. 18.

Oppida tota canem venerantur, nulla Dianam.

Dat is:

Den hondt wordt van gehele steden eer bewezen;
Maar aan Godin Diana door geen een van dezen.

Om nu het Joodsche volk van de Afgodery / waar toe het zeer geneigt was / te meer af te trekken / wierdt een honden-offer, of het geldt daar voor / van Godt mede onder de gruwelen gerekent. Dus kundt gy nu lichtelyk begrypen / myne Geliefden / wat de Profeet met deze manier van spreken zeggen wil / namelyk: Wanneer men Godt maar huichelachtig dient / en zonder bekeeringe van zonden een offer brengt / dat zulks even zo veel is / als of men een hondt den hals brak / en op Godts heilig Altaar wilde leggen.

Het gehate zwyne bloedt.

Hoort verder / wat de Profeet zegt / Wie spys-offer offert, is als die zwynen bloedt offert. Enen man te slaan, was gruwlyk; een hondt den hals te breken, en den zelven als een heilige offerhande op den Altaar te leggen / was nog groter gruwel; maar zwynen bloedt te offeren was 't allerschrikkelykste. Varkens of zwynen vleesch te eten was den Joden in de Wet verboden. In geheel Jeruzalem mogt geen varken gehouden worden / op dat de heilige Stadt niet verontreinigt wierde. Om deze reden konden de Romeinen den Joden geen groter ergernis geven / als dat zy na de verstoring van den Tempel het afbeeldzel van een zwyn oprichtten. Dus wil dan de Profeet door deze gelykenisse het van Israëls zynen huihelagtigen Godtsdienst verwyten / en aan duiden / dat hunne spys-offeren zo hatelyk in Godts ogen waren / als ofze zwynen bloedt in den Tempel offerden.

Deut. XIV. 8.

Het vergeefs reuk-offer.

Onder andere plechtigheden waren ook de Reuk-offeren / die den Here mede in zo verre een gruwel waren / om dat het verstokt en halstarrig volk in zonden volhardden / en meenden / als zy maar wierook in den Tempel geoffert hadden / dat Godt dan verzoent was. Doch zo een gedenk-offer was voor den Here even zo veel als of men enen Afgodt zegende; dat is / als of men den

Afg-

Afgoden-dienſt goedt keurde en heilig achtte / en de grootſte zonden en ondeugden / deugden noemde. Dit alles was daarom zo hatelyk vooz Godt / wyl het ondankbaar volk niet alleen zonder enigen ſchroom quaadt bedreef; maar ook een welbehagen daar in toonde / en zich in deszelfs hemel ſchreiende boosheidt nog beroemde over ietz / waar in de heilige Godt een gruwel hadt.

Zie den laſt aan Iſraël: een ſcherpe ſtraf-predikaatſie tot een volk / dat zich wel eer onder de gelukzaligſten des aardtbodems durfde reekenen! 't Is waar dat zy wel eer die waren / welke de Here dooz zyne liefde leidde gelyk een man zynen Zoon leidt. Hy hadt ze niet alleen met een magtige handt uit Egipte gevoert; om hunnent wille de wateren in bloedt / het ſtof in luizen / en 't licht in duiſternisſe verandert; om hunnent wille alle eerſt-geborenen in Egipte verſlagen; om hunnent wille de rode Zee geklooft en tot ſtaande muren gemaakt / om hunnent wille dzoodt van den hemel laten regen / en de magtigſte Volken vooz hen verjaagt; hy hadtze in een landt gebzagt / dat van melk en honig vloeide / dat is / 't geen in vettigheidt en vzuchtbaarheidt zyns gelyk niet hadt; maar hy hadt ook aan Jacob zyne woorden, en aan Iſraël zyne inzettingen en rechten bekent gemaakt, en zo hadt hy aan geen volk gedaan. Hy zondt hun zyne Profeten, die hen leerden. Hy gaf hun Koningen, die hen beſchermden / en lietze bedienen dooz Prieſteren en Leviten. Hy woonde onder hen in den Tempel boven de Cherubynen / en liet van daar zyne Godt-ſpraken horen. Met een woordt / niets ontbzak aan dat volk / 't geen het konde gelukkig maken boven alle andere Volken des aardbodems.

Het begenadigt Iſraël. Pſ. CXLVII. 19.

Maar hoe beloonde dit ondankbaar volk alle de weldaden des Allerhoogſten? Zy vergaten al 't goede / dat hy hun gedaan hadt / zo dat de Pzofeten klagen moeſten: Zal men ook om enen rotsſteen des velts verlaten den ſneeuw Libanons? zullen ook de vremde, koude, vlietende wateren verlaten worden? Nochtans heeft myn volk mynes vergeten. Toen Jeſchurun vet wierdt, ſloeg hy achter uit: hy liet Godt varen, die hem gemaakt hadt, en verſmaade den rots-ſteen zynes heils: Zo dat de Pzofeten klagen moeſten / zult gy dit den Here vergelden, gy dwaas en onwys volk. Zy hingen met hunne harten aan vzeemde Goden / en waren des Heren Pzofeten ongehoorzaam / zeggende / aan de kenniſſe uwer wegen hebben wy geen luſt. Ja / zy deden hun allerlei dzoefheidt aan. Geen ondeugdt was zo groot / waar toe zy niet bequaam waren / moordt / overſpel / hoererp / dartelheidt / welluſt / en allerhande ſchendaden / onbarmhartigheidt / Godt verloochening / liegen / bloeken / zweren / hovaardp / afgoderp / ongehoorzaamheidt / Sabbat-ſchenderp / en verachting van Godts H. Woordt. Dit waren de hoofdt

Het onDeut. XXXII. 15. dankbaar Iſraël. Jerem. XVIII. 14. Deut. XXXII. 6.

Israëls voor-oordelen.

zonden / die tegen Jerusalem getuigden. En nochtans was [illegible] met zo valsche verbeeldinge van zich zelfs ingenomen / dat zy meenden / dewyl Abraham hun vader was / dat Abrahams schoot hen niet ontgaan kon. Zy meenden dat 't voor recht van Godts volk te heten / alleen hen wel zalig maken kon / als zy maar de Wetten der Seremonien in acht namen. De een bragt een lam / de ander een ziek / de derde een blinde offer; en evenwel moest het goedt heten; zo dat de Profeten hen moesten afwyzen / en zeggen / Brengt dat doch uwen Vorst; zal hy een welgevallen aan u hebben? Zy hingen zo sterk aan de uiterlyke plechtigheden / dat zy meenden / dat alles wel was / als zy maar offer voor den Here bragten / zy mogten voorts leven hoe zy wilden; en dit deedt den Profeet Jesaia zeer daar over yveren / en zeggen / Hoort des Heren woordt, gy Oversten van Sodom: neem ter oren de wet onzes Godts, gy volk van Gomorra! waar toe zal my zyn de veelheidt uwer slacht-offeren, zegt de Here? Ik ben zat der brandt-offeren der Rammen, en des smeers der vette beesten, en heb genen lust aan den bloede der Varren, nog der Lammeren, nog der Bokken. Wanneer gy lieden voor myn aangezichte komt te verschynen, wie heeft zulks van uwe handen geëischt, dat gy myne voorhoven betreden zoudt? En brengt niet meer vergeefschen offer; het reuk-werk is my een gruwel. Vergelyk nu hier mede de zo even verklaarde woorden: Wie enen osse slacht, slaat enen man; wie een Lam offert, breekt een hondt den hals; wie spys-offer offert, is als die zwynen-bloedt offert; wie wierook brandt ten gedenk-offer, is als die enen Afgodt zègent; en gy zult bevinden dat zy zeer wel daar mede over een komen.

Maleach. I. 8.

Jes. I. 10-13.

TOEPASSING.

Beproeving of men voor Godt wel beeft of vreest.

Ziet nu Godt op den armen en verslagenen van geest, en die voor zyn woordt beven; zo beproeft u / waarde Christenen / of gy tot nu toe voor den Here wel gebeeft / dat is / of gy hem waarlyk en hartgrondig gevreest hebt. Indien men velen in 't harte kon zien / men zou 'er zekerlyk weinig vreze Godts vinden; want daar zyn menschen / over welke de Heer nu / zo wel als eertyts door Maleachi klagen mag: Een Zoon zal den Vader eren, en een knecht zynen Here; ben ik dan een Vader, waar is myne ere? en ben ik een Here, waar is myn vreze? Zorgeloze waereldt-kinderen gevoelen den last der zonde niet en ontzetten zich niet voor Godts Woordt / om dat hun gewete slaapt. Zy belachen / gelyk de Leviathan de drillinge der lance, en watze uit den H. bladeren horen / treft hen niet. ô Wee, en nog eens wee zulke ongevoelige menschen! als eens de bas-

Mal. I. 6.

daſſende hondt en knagende woꝛm der Conſcientie ontwaakt / dan zullen hun de zonden / die zy lichter als een pluim geacht hadden / als een ondꝛaaglijke zware laſt voꝛkomen / zo dat zy die niet zullen weten qupt te woꝛden / ſchꝛeeuwende / Bergen bedekt ons, en heuvelen valt op ons!

Andere menſchen ſchynen wel Godts vꝛeze te hebben / maar zy is vol geveinſtheidt en ſchynheiligheidt. Sulke zyn gelijk de Joden / die Conſcientie maakten in 't Recht-huis te gaan / om niet verontreinigt te woꝛden; terwyl zy geen zwarigheidt maakten / den onſchuldigen Jeſus te kruiſſen. Andere weder tonen een tydt lang Godt te vꝛezen / zo lang de Hꝛe hen weldoet; maar bꝛengt hyze in 't kruisſchool / dan is het / Zegen Godt en ſterf. Of / wanneer de Alleꝛhoogſte in den Hemel dondert; wanneer hy hen met ziekte bezoekt; of wanneer zy in doodts noot raken; dan willen zy op dat ogenblik vꝛoom woꝛden; maar verandert hun ſtaat / aanſtonts verandert ook hunne Godts vꝛeze. Nog andere zyn 'er / die hunne vꝛeze Godts alleen aan den eerſten dagh van de week binden / aan de zo genoemde heilige dagen, of wel aan den tydt / wanneer zy tot de Tafel des Hꝛen gaan; vierende in de andere dagen de godtloosheidt den vꝛyen teugel. Vrees der huichelaren. Joh. XVIII. 28. Job II. 9.

Andere menen / dat de vꝛeze Godts ieders werk niet is / maar de zo genoemde Geeſtelyken alleen aangaat. Waereldtſche menſchen kunnen / naar hunne gedachten / wel met minder volſtaan; Godt is barmhartig. Het is genoeg / als men de uitterlijke plichten van 't Chriſtendom maar in acht neemt / en vooꝛts een Burgerlijk eerlijk leven leidt / zich Godtsdienſtig weet te tonen / op zyn tydt en plaatze juiſt niet al te ſtreng en te ſtipt / maar naar de wyze van wellevende luiden der hervoꝛmde Kerke / en dat men dus wel ten hemel zal komen. Maar / ô ongelukkige menſchen / die zo weinig vꝛeze voor Godt hebt! wat einde zal dat met u nemen? Haaſt zal 'er een tydt komen / dat gy wel tot andere gedachten zult gebꝛagt zyn / en wel wenſchen / dat gy Godtvꝛezende geweeſt waart. En ſchoon gy dan anderen dooꝛ uw booꝛbeeldt zoudt willen waarſchouwen / zo zou u doch ten antwooꝛdt gegeven woꝛden: Zy hebben Moſes en de Profeten; datze die horen. Ach! Godt vergete zielen dwaalt niet / Godt laat zich niet beſpotten. Hy heeft zyn zwaardt reets gewet: hy heeft zynen boge geſpannen, en dien bereidt: Ende heeft dodelyke wapenen voor u gereet gemaakt; hy zal zyne pylen tegen de hittige vervolgers in 't werk ſtellen. De byl is alrede aan den wꝛtel der bomen gelegt; alle boom dan, die geen goede vrucht voortbꝛengt, wordt uit gehouwen en in het vuur geworpen. Haaſt zal dien dagh van gꝛote veranderinge komen. ô! Dat gy tegenwooꝛdig die gedachten van de vꝛeze Godts hadt / die gy dan hebben zult / wanneer gy Of de vreze Godts alleen aan den geeſtelyken ſtaat gebonden is. Luc. XVI. 29. Pſ. VII. 13, 14. Matth. III. 10.

ten

2 Petr. III. 12. ten uitersten dage de Hemelen door vuur ontsteken zult zien vergaan, en de Elementen brandende zult zien versmelten; wanneer gy den vertoornden Richter op zynen Throon zult zien zitten / en die verschrikkelyke stemme horen: Gaat wegh van my gy vervloekte in 't eeuwige vuur, 't welk den Duivel ende zyne Engelen bereidt is. Ach! hadt gy een gezichte van de Helle en pyne der verdoemden / die zy in alle eeuwigheidt zullen moeten lyden! gy zoudt geen ogenblik wachten / om waarlyk Godtvrezende te worden.

Matth. XXV. 41.

Onverzoenlyke menschen vrezen Godt niet.

Vrezen en beven die ook voor Godts Woordt / die in haat en vyandtschap met hunnen naasten leven? Die de Zonne zo menigmaal in hunnen toorn laten ondergaan? Helaas! de broeder-liefde schynt geheel verbannen te zyn / en wy kunnen ons niet beroemen / gelyk de eerste Christen-Kerk / Dat wy een hart en een ziele zyn. Men beuydt / haat / lastert en vervolgt malkander met zo veel verbittering / dat Heidenen of Turken, het zo erg niet maken / als onze Christenen / en wel hervormde Christenen. Mensch! gy staat hier voor Godts aangezichte / en hebt met eenen Godt te doen / die 't inwendige van uw harte ziet / en die alle uwe verborgenste gedachten weet; met een Godt / die zich niet bespotten laat: daarom beproef wel hoe uw hart gestelt is / want uwe nadering op morgen tot de heilige Tafel / kan u / of tot Zaligheidt / of tot verdoemenisse strekken. Bedenk wel / ~~eer gy nadert~~ / of uwe harten wel van alle haat en onverzoenlykheidt gezuivert zyn. Denk ook te rug aan uwen vorigen leeftydt. ô! Hoe vele zondige gedachten zyn wel in uwe harten opgerezen / die met wraak / toorn / en verbittering bezoedelt waren! Hoe vele zondige woorden van gramschap zyn 'er in dien tydt uit uwen mondt gegaan! Hoe menigmaal hebt gy u zo gedragen tegens uwen even mensche / dat gy de zonde / die voor de deure van uw harte ruste / den vryen teugel hebt gelaten! Hoe dikwils hebt gy u door vleesch en bloedt laten overwinnen / en door geweldigen toorn laten vervoeren! Komen niet alle zonden / die uw eige hart best weet / als Legioenen op / getuigende tegen u? Wat denkt gy / indien Godt met u handelde / gelyk gy menigmaal met uwen armen even-mensche gehandelt hebt? ô! Welk onbarmhartig oordeel zou over u moeten gevelt worden! Hoe zou het met u afgelopen zyn / indien Godt uwe zielen in 't midden van uwe zonden door een schielyke doot hadt weggerukt? Denkt gy niet / dat menschen / die in haat onverzoenlyk sterven / door Godts H. Woordt den Hemel geheel ontzegt wordt / en dat 'er staat / dat die zulke dingen doen het Koninkryke Godts niet beërven zullen? Eerder zullen Hemel en Aarde voorby vergaan, als dat een jota of tittel van de Wet zal voorby gaan. Gy betuigt ~~heden~~ voor Godt / dat gy geen haat meer in uw harte hebt: dat gy uwe vyanden zo vergeven hebt / gelyk gy wenscht

Hand. IV. 32.

Gal. V. 21.

dat

dat Godt u vergeve. Sie nu wel toe / dat mondt en hart over een komen; anders verkondig ik u in den name van Jehovah zynen toorn / ongenade / en zware straffen. Wil gy vergevinge van zonden by Godt verkrygen / gy moet ook vergeven; hebt gy vergeven / gy moet alle wraak vergeten; en hebt gy alle wraak vergeten / gy moet nog met woorden / nog met werken / uwen Naasten bpantlyk besegenen. Verschynt gy voor Godts aangezichte / en syzeekt gy 't Formulier der belydenisse met den mondt na / zonder dat het u in 't harte leet is / dat gy tot nog toe met uwen Naasten in bpantschap hebt geleeft; belooft gy beteringe uweg levens / en hebt gy 't niet in uwen zin / maar leeft verder onverzoenlyk; gy bedriegt wel de Dienaren van Godt / die niemant in 't harte kunnen zien / maar den Alwetenden Godt / die alle uwe gedachten weet / kunt gy niet bedriegen. Men leest eene merkwaardige geschiedenisse van zeker Vrouws-persoon / die anders van een goet leven was / maar deze grove foute hadt / dat zy / wanneer temant haar eenig hadt beledigt of verstoort / zulx nooit vergeten nog vergeven kon / zy liet zich ook nergens door tot verzoeninge bewegen / en kon zulken / die zy bpandig was / voor hare ogen niet duldeu / maar bolhardde zo enen geruimen tydt in verbitteringe. Wat gebeurde'er? Godt bezocht haar met krankheidt / en toen zy merkte dat haar einde naderde / en dat men haar het H. Avondtmaal naar gewoonte toereiken wilde / stiet ze 't van zich / en schreeuwde met luider stemme: ô Wee my, wee my! ik ben verloren; want dewyl ik in toorn en onverzoenlyk geleeft hebt, zal Godt my geen genade bewyzen; en stierf dus zeer rampzalig. Sie daar Chrystenen! hoe vreesselyk het is / in de handen des levendigen Godts te vallen! Daarom ach! volgt doch in tydts de lere van uwen Heilandt: Zo gy dan uwe gave zult op den Altaar offeren, en aldaar gedachtig wordt, dat uwe Broeder iet tegen u heeft; (hy zegt niet / dat gy iet tegen hem, maar dat hy iet tegen u heeft) Laat daar uwe gave voor den Altaar, en ga henen en verzoen u eerst met uwen broeder; en komt dan, en offert uwe gave. Want deze regel is vast en onwederspreekelyk: Indien gy den menschen hunne misdaden niet vergeeft, zo zal ook uwe hemelsche Vader uwe misdaden niet vergeven. Matth. V. 23, 24. Matth. VI. 15.

Dezen zulke ook Godt / die geen Conscientie maken van vloeken en zweren / van overdaat / onkuischheit en andere zonden meer / die Gode / den rechten harte-kenner 't best bekent zyn / en zich daar by noch verbeelden / dat zy zeer goede Chrystenen zyn / wanneer zy maaltyden Avondtmaal gaan / en zich uitterlyk voor de waereldt vroom aanstellen. Gy huichelaars / hoort des Heren woordt: Wie dus enen Osse slacht, slaat enen man; wie een Lam offert, breekt enen hondt den hals; wie spys-offer offert, is als die zwynen bloedt offert. Of:

zal ik duidelyker spreken? Wie geen hartelyk berouw over zyne zonden heeft/ met een voornemen/ om in het toekomende alle zonden/ die hem bekent zyn/ na te laten/ die is voor Godt/ als iemant die een moordt begaat/ en wie met een huichelaars hart tot de Tafel des Heren nadert/ doet niet anders als het bloedt van Jesus Christus met voeten treden. Wie in zonden volhardt zonder bekeeringe; al zyn kerk-gaan/ bidden/ zingen/ lezen/ aalmoessen geven/ en andere uiterlyke plichten/ zyn voor Godt even zo veel/ als of een Joodt zwynen bloedt offerde; en wie ook een welbehagen heeft in gruwelen/ by den Here gehaat/ is als iemant/ die ongerechtigheidt pryst/ en de ergste misdaden deugden noemt. Zulke menschen doen gelyk een Bedelaar/ die een bassenden hondt/ een been of stuk broot voorwerpt/ en ondertusschen een stuk weegs voortgaat/ zoekende het ontrust gewete voor een tydt te stillen. Wanneer huichelaars aan de Tafel des Heren komen/ en het Avondtmaal genieten/ dat is als een been/ dat zy hunne Conscientie te knagen geven/ en voor dien tydt daar mede stillen/ om in den vorige zonden-wegh gerust te kunnen voortgaan. Maar zulk Avondtmaal houden is den Here een gruwel/ en op zulk huichelaars werk kan niet anders volgen als hel en eeuwige verdoemenis.

Vermaning tot boete.

[illegible]/ waarde Christenen/ die morgen tot 's Heren Tafel denkt te naderen; erkent doch uwen elendigen zonde-staat waar in gy van nature zyt. Geeft Gode de ere/ en zegt: *Pater peccavi*; Vader! ik heb gezondigt. Erkent/ dat gy zwaarlyk tegen alle de geboden des Heren misdaan hebt/ en dat gy dezelve geenzints van der jeugt af zyt nagekomen. Erkent/ dat gy Godt menigvuldiglyk beledigt hebt/ met gedachten/ woorden en werken; en dat gy u dikwils hebt bezondigt/ heimelyk en opentlyk/ met en buiten uw weten. Erkent/ dat gy door zulk misdryf des Heren toorn/ ongenade/ en zware straffen hebt verdient/ zo dat/ indien hy naar zyne strenge gerechtigheidt en uwe verdiensten zou handelen/ hy helle en eeuwige verdoemenisse u ten deel zou moeten geven.

Brengt ootmoedige/ verbryzelde/ en verslage harten voor den Here. Onderzoekt onzydig uw zondig leven; vergelykt daar tegen alle de weldaden/ waar mede de goede Godt u dagelyks overschudt. Overweegt alles wel/ en oordeelt of gy de goetheidt des Allerhoogsten niet met snode ondankbaarheidt vergolden hebt; zondert u af van het gewoel der waereldt; vervolgt de zonden in de binnenste kameren van u harte/ en verwerpt alle voorwendzels en verschoningen/ waar door vleesch en bloedt u zoekt te misleiden. Kunt gy gene tranen uit uwe ogen brengen/ brengt ten minsten zuchtinge uit uwe harten/ in een heilige droefheidt naar Godt. Ziet deze zyn die van een verslagen geest zyn, en zulken wil de Heer aanzien. Laat uw hart met heili-

ge

ge vreze zyn ingenomen: want Godt ziet op zulke / die beven voor zyn woordt. Vindt gy by u zelven / dat de woorden van ernstige bestraffinge en trouwe vermaninge / weinig of niet op u hechten / zo valt op uwe knien neder / en bidt Godt / dat hy u het stenen hart wil wegnemen / en een vleeschen / dat is / een gevoelig hart in plaatze geven. Doch in tegendeel / vindt gy by de bestraffinge uwer zonden / vreze voor Godt in u / met een aandoeninge van uw gewete / dankt den Here voor zyne genade; want even dit / dat gy voor zyn woordt beeft, is een goet teken / dat hy in genade u wil aanzien.

Wel aan dan / gy heiligen Godts! Laat ons het hoofdt-begrip van alle leringen betrachten: Vreest Godt en houdt zyne geboden; want dit betaamt alle menschen. Vreest slechts den Here, en dient hem trouwelyk met uw gantsche harte. De vreze des Heren is het beginzel der wetenschap, en een grondt van alle deugden / waar in Godt welbehagen heeft. Met dezen lof pronkte Abraham, toen de Here tot hem zeide: Nu weet ik, dat gy Godtvrezende zyt; En Job, die een oprecht, vroom, en Godtvrezendt man was / die van 't quade week; Als ook de vrome Simeon, en Godtvruchtige Lydia de Purper-verkoopster.

Tot Godts vreze. Pred. XII. 13. 1 Sam. XII. 24. Prov. I. 7. Gen. XXII. 12. Job I. 1. Hand. XVI. 14.

Volgt deze voorbeelden na; dient den Here met vreze, en wacht u voor zonden / op dat gy hem niet vertoornt. Betoont uwe Godtsvreze / met een Godtzalig leven: Laat dezelve wel gegrondt / hartelijk / oprecht / stantvastig / kinderlijk en yverig wezen: Verzuimt de genade middelen niet / als lezen en horen van Godts H. Woordt / het gebruik des H. Avondtmaals / en een vlytigen omgang met zulken die den Here vrezen / en zegt met David / Heer, verenigt myn harte tot de vreze uwes naams.

Ps. LXXXVI. 11.

Beeft voor Godts woordt. Laat het zelve u verzellen op alle uwe wegen. Wanneer de waereldt / of uw eigen vleesch en bloedt u tot zonde lokken / wederstaat de verzoekingen met spreuken uit de H. Schrift / en denkt altyt / daar staat zo en zo geschreven; Hoe zoude ik dan dit zo een groot quaat doen, en zondigen tegen Godt?

Gen. XXXIX. 9.

Hebt gy tot nog toe Godt niet behoorlyk gevreest / maakt van nu af een begin van een nieuw leven / Gy komt immers nu om uw Verbondt met den Here te vernieuwen: hebt dierhalven hartelijk berouw over uw vorig gedrag. Vreest voor de zonden als voor Adderen en slangen. Laat de hairen u te bergen ryzen / wanneer gy overdenkt / hoe gy tot nog toe in zulken groten ziele gevaar zo zorgeloos op den oever der eeuwigheidt hebt kunnen wandelen. Schrikt wegens uwe onachtzaamheidt / dat gy Godts woordt niet beter voor ogen hebt gehouden. En laat het hier by niet alleen blyven / maar neemt uwen toevlucht tot Jesus als het zelfstandig woordt Godts. Noachs duif schrikte voor de wateren des Zond-vloedts en voor 't dode aas / en

Tot bekeering.

zy vloog weder naar de Arke; schrikt gy ook voor den Zonden-vloet, en voor 't stinkendt aas der ongerechtigheidt / zo dat gy uwen toevlucht tot Christus neemt / en u in zyne wonden verbergt / zo zal gy ruste vinden voor uwe zielen. Breekt de zonde den hals, gelijk enen hondt, dat is / verbant alles wat zondig is uit uwe harten. Merkwaardig is het woordt / dat Godt gebruikte / toen hy tot Cain zeide / Waarom zyt gy ontsteken? en waarom is uw aangezicht vervallen? Is 'er niet, indien gy wel doet, verhoginge? en zo gy niet wel doet, de zonde ligt aan de deure. Gelijk een hongerige hondt / die voor de deur ligt / en maar alleen wacht tot dat dezelve geopent wordt / om dan in te sluipen / en 't huis te verontreinigen; zo is 't met de zonde; die rust voor de deure van uw harte; doch laat haar niet in / maar doet met haar / gelijk de Cherub onze eerste Ouders deed / toen zy gezondigt hadden; verstoot haar uit het Paradys van uw harte: Werpt die Jesabel zo van boven neder / dat zy 't wederkomen vergeet.

Gen. IV. 6, 7.

En tot een geloofs-offer.

Brengt den Here het rechte Lam / dat is / het Lam Godts, dat de zonde der waereldt draagt; of / om duidelyker te spreken / neemt in een waar gelove uwen toevlucht tot Jesus. Offert het wierook uwer gebeden / neemt het spys-offer der dierbare bondt-teken aan met hongeren en dorst naar de gerechtigheidt / en schept geen behagen in de gruwelen daar de waereldt vermaak in stelt / maar in deugdt en een Godtzaligen wandel. Indien gy dit doet / zal Godt u in genade aanzien / hy zal u alle uwe ongerechtigheden vergeven, hy zal uwe krankheden genezen, uw leven van 't verderf verlossen, en u kronen met goedertierenheidt en barmhartigheden.

Ps. CIII. 3, 4.

Troost tegens vreze.

Indien nu een boetvaardig Zondaar zeggen mogt; Ach! ik vrees / ik beef / als ik aan mynen Godt denke / dat ik hem / die men niet kinderlijk genoeg vrezen kan / niet meer gevreest hebbe; dat ik hem / die my zo oneindig lief gehadt heeft / niet meer liefde heb betoont. Ik beef / als ik Godts woordt hore / dat ik het niet beter gehouden heb / en ook nog niet genoeg nakome met een vroom en deugtzaam leven; Ik beef / als ik aan myne zonden denke / waar van ik het getal groter vinde dan hairen op mynen hoofdt; Ik beef / als ik ten Avondtmaal ga / dat ik geen berouw genoeg over myne zonden heb / en dat ik niet meer eerbiedigheidt betone aan dien Here / die my tot het groot Avondtmaal nodigt; Ik vreze dat ik het Verbondt wederom zal breken / 't geen ik op nieuw met mynen Godt oprechte; zou dit alles wel een goet ken-teken wezen? Weest getroost boetvaardig Zondaar! Deze oprechte klachten over uwe zwakheden / zyn ware merktekenen dat gy Godt vreest. De Here ziet op de armen en verslagenen van geest, en die voor zyn woordt beven. Deze heilzame en kinderlyke vreze is Gode welbehaaglyk / en hy zal u in uwe zielen toeroepen / Zyt getroost myn kindt, uwe zonden zyn u vergeven. Amen.

GE-

GEBEDT.

Here, Here Godt! barmhartig, genadig, lankmoedig, en groot van goedertierenheidt en waarheidt, die de misdaadt der Vaderen bezoekt tot in 't derde en vierde lidt; maar in tegendeel barmhartigheidt bewyſt aan duizenden, die u liefhebben en uwe geboden onderhouden. Ziet! hier ligt een hoop arme Zondaren voor uw aangezichte: Zullen wy komen om met u te rechten, ô Godt! wy zouden u op duizendt geen een kunnen antwoorden. Zullen wy komen om onze zonden te ontſchuldigen, en alle die gruwelen en misdaden goet te heten, die gy van harte haat? Het zou ons ſlecht vergaan; want wy zouden dan genade nog barmhartigheidt verkrygen; ja, onze boze werken zouden ſtinken in uwe ogen, ô Godt! en gy zoudt veel groter gruwel daar aan hebben, dan of men zwynen bloedt offerde, of enen hondt den hals brak, om als een heilig offer op uwen Altaar te liggen. Ach Here! welke ſnode Zondaars zyn wy in uwe ogen! Gy hebt ons door uwe Dienaren het zwart regiſter der zonden laten voor ogen ſtellen; maar helaas! dat alles is nog niet het duizentſte deel van 't geen wy misdreven hebben. Een talloos getal getuigt tegen ons, die wy begingen met zondige gedachten, woorden en werken, heimelyk en openbaar, met en buiten weten, tegen u, ô Godt, en tegen onzen naaſten; zo dat, indien gy Here, naar gerechtigheidt met ons zoudt willen handelen, wy eeuwig verloren zouden moeten gaan. Maar ach Here, Here! wy liggen voor uwen genade Throon, en verlaten ons elendigen, die buiten u nergens troоſt weten in hemel of op aarde. Zie op onze verſlage, en door waar berouw verbryzelde harten; zyn die niet de offerhanden die u behagen? Wy beven voor uw woordt; is dat niet het getuigenis van uwen Geeſt dat wy uwe kinderen zyn? Doch zie niet op het geen goet in ons is, want dat alles komt van u, maar zie veel meer op dat goet, 't geen uw liefſte Zoon, Jeſus Chriſtus, voor ons heeft te weeg gebragt. Wy houden ons aan dezen borge; Laat ons om zynent wille de aangename vreugde ſtemme horen, Zyt getroоſt Zoon, Dochter; uwe zonde zyn u vergeven. Amen. Onze Vader, enz.

Ps 51 v. 9

DE BRUILOFT DES LAMS, EN DE GELUKZALIGE GASTEN.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

De Bruidt van Libanon. Hoogl. IV. 8.

BY my, van den Libanon af! ô Bruidt, kom by my van den Libanon af! Zie van den top van Amana, van den top Senirs en Hermons, van de woningen der Leeuwinnen, van de bergen der Luipaarden. Dus roept de Geeſtelijke Salomo zyne Bruidt toe. De Kerke Godts was voorde verſtoringe van Jeruſalem / en door de ſchrikkelijke vervolgingen der Heidenſche Keizeren / hier en daar in woeſte en afgelegene plaatzen verſtrooit. Maar toen zy onder den vromen Conſtantyn beſcherminge vondt / wierdt zy door een vriendelijke nodiging in een geſloten tuin weder by een geroepen. Wanneer de zonde ons en onzen Godt van malkander ſcheidt; wanneer een waereldtſch zondig leven een wildernis is / daar gene trooſt-wateren vlieten; wanneer de helſche Leeuw zyn beſt doet om ſchapen van Chriſtus te verſlinden / horen wy ook de lieftalige en teerhartige ſtem van onzen Jeſus /

zo menigmaal wy aan zyne genade Tafel naderen / onze zielen toeroepen; Kom by my van den Libanon af! ô Bruidt, kom by my van den Libanon af! enz.

De grote menigte onzer zonden / en de dagelykſche gewoonte van quaat doen / hadt ons onaangenaam gemaakt in de ogen van Godt; maar na dat wy onze harten voor hem vernedert / na dat wy onze zonden erkent / hem beleden en afgebeden hadden / roept hy ons tegenwoordig ook toe: Kom by my van den Libanon af! ô Bruidt, kom by my van den Libanon af! enz.

Op dat wy nu deze roepende genade-ſtemme volgen / en de dierbare Verbonds-teekenen met wel-bereide zielen aannemen mogen / bidden wy Godt om de genade van zynen H. Geeſt / dat dezelve ons bequaam make / om waardige gaſten aan zyne genade Tafel te zyn. Onze Vader, enz.

TEXT; OPENB. XIX. vs. 9.

Zalig zynze die geroepen zyn tot het Avondmaal van de Bruiloft des Lams.

TWEDE INLEIDING.

Is'er gene Vrouwe onder de Dochteren uwer Broederen, en onder al myn volk, dat gy henen gaat, om ene vrouwe te nemen van de Philiſtynen, die onbeſnedenen? dus ſpraak Manoah tot zynen zone Simſon, toen hy henen ging om ene Bruidt by de Philiſtynen te zoeken; en kreeg van hem ten antwoordt / neemt my die; want zy is bevallig in myne ogen. Indien wy menſchelyker wyze van 't geheim der verloſſinge mogen redeneeren / kan men zeggen / dat het even eens toeging in den eeuwigen vrede-raadt / waarom de Zone Godts verklaart / dat hy in de volheidt des tyds zich ene Bruidt uit het menſchelyk geſlacht wilde verkiezen. De Vader ſpraak: waarom wilt gy u ene Bruidt uit zondige menſchen nemen? zyn de heilige Engelen niet veel nader? Maar de Zoon antwoordde? geef my deze / want myne vermakingen zyn met der menſchen kinderen. Zei de Vader; deze Bruidt ſteekt in diepe ſchulden; de zoon antwoordde; Ik wil alles betalen, wat ik niet gerooft hebbe. Verlos dezè dat ze in 't verderf niet nederdale, ik hebbe verzoeninge gevonden. Zei de Vader; deze Bruidt ligt onder den vloek; om dat ze de woorden der wet niet beveſtigt, doende dezelve; de zoon antwoordde; Ik wil voor haar een vloek worden, op dat de zegening tot haar kome.

Richt. XIV. 3. Simſons vryery, een voorbeeldt van onze Geeſtelyke verlooving met Chriſtus.

Sprenk. VIII. 31.

Job XXXIII. 24.

Deut. XXVII. 26. Gal. III. 13. 14.

Zei

Ezech. XVI. 6. Zet de Vader; de Bruidt is ongezien en lelyk, en ligt vertreden in haren bloede; de zoon antwoordde; Ik wil haar reinigen met
1 Joh. I. 7. bloedt, en / al waren hare zonden als scharlaken, zy zullen
Jes. I. 18. worden, als sneeuw, alwaar zy root, als karmozyn, zy zullen
Openb. III. 17. worden als witte wolle. Zet de Vader; deze Bruidt is elendig, jammerlyk, arm, blint, en naakt; de zoon antwoordde; Ik zal haar den
Jes. LXI. 10. mantel der gerechtigheit om doen; ik zal een goude kroon op haar hooft zetten / en haar met rein en fyn blinkent Lywaat kleeden. Zet
Openb. XIX. 8. de Vader; deze Bruidt is zwak en krank; van de voet-zole af tot het hooft toe isser niets geheels aan haar; de zoon antwoordde;
Jes. I. 6. zondt zyn hebben den Medicyn-meester niet van noden, maar die
Matth. IX. 12: ziek zyn. Door myne striemen zal ik haar genezen. Zet de Vader: deze Bruidt is onze Doodt-vyandin, om dat zy in zonden ligt; de zoon
Jes. LIII. 6. antwoordde; ik zal haar door myne doot verzoenen. Zet de Vader;
Rom. V. 10. zy ligt onder 't gewelt des Satans en der oude Slange / en is den hel-
2 Cor. V. 18. schen Reus ten roof gworden; de zoon antwoordde; Ik zal den Slang den kop vermorzelen. Ik zal de deuren van 't helsche Gaza breken /
Gen. III. 15. den sterk gewapende overwinnen, zyn gehele wapenrustinge nemen,
Luc. II. 22. en zynen roof uitdelen. Zet de Vader; de Bruidt heeft geen Koninkryk, zy heeft geen Erf-deel / maar ligt in armoede / en is ontbloot van allen Rykdom: de zoon antwoordde; ik zal haar uit het stof der verachtinge trekken / ik zal haar tot ere brengen / ik zal haar tot een Koninklyk Priesterdom maken en myn Erf-deel met haar deelen. In
Joh. XIV. 2. het huis mynes Vaders zyn vele woningen. Daarom Vader, ik wil,
ibid. XVII. 24. dat daar ik ben, ook die by my zyn, die gy my gegeven hebt; want gy hebt my lief gehadt voor de grontlegginge de waereldt.

Ziet met zo veel liefde ontfermde zich de Zone Godts over 't gevallen menschdom. Derhalven moesten de Engelen zelfs die gelukzaligheit der stervelingen roemen / en zeggen / Zalig zynze die geroepen zyn tot het Avondtmaal van de Bruiloft des Lams! Dit zyn woorden / die wel een aandachtige overweginge waardig zyn / en die ons voorstellen / de gelukzaligheidt der gelovigen by de Bruiloft des Lams.

„ Maar gy, ô Lam Godts, dat de zonden der waereldt gedragen
„ hebt, wasch ons met uw bloedt en heilig ons met uwe onschuldt,
„ zo zal het ons tydelyk en eeuwig welgaan.

VERKLARING.

Samenhang van den Text. Indien de gehele tydt des Nieuwen Testaments in 7. besteken / die in de Openbaringe van Joannis door 7 Gemeenten / 7 Zegelen / en 7 Bazuinen aangetoont zyn / han afgebeelt worden; so is uit dien samen-hang lichtelyk af te nemen / dat de tegenwoordige voorsegginge

wel

wel 't meeſt ziet op den heerlyken ſtaat van Godts Kerke in de laaſte tyden des Nieuwen Teſtaments. Want / na dat in het begin van dit kapittel de val van den Antichriſt met levendige verwen was afgeſchildert / vielen de vier Dieren / dat is / de Kerke Godts in de vier delen der waereldt neder / en baden Godt aan / die op den Throon zat / namelyk / den Oppermagtigen Koning Jezus / die nu alle *Vice-Deos*, mindere Goden, en mededingers welke door hunne Hierarchie of geeſtelyke heerſchappy, zich ene nederegering hadden aangemaatigt / hadt afgeſchaft: zy loofden hem in allerlei tongen en ſpraken / zeggende / Amen, Hallelujah! want de Heere de Almagtige Godt heeft als Koning geheerſcht. Hy herft het Ryk ingenomen / 't geen de Antichriſt met onrecht en geweld tot noch toe op aarde bezeten hadt. Daarom wekt de Kerke zich tot een algemene vreugde op / met deze woorden / laat ons blyde zyn en vreugde bedryven, en hem de heerlykheidt geven, want de Bruiloft des Lams is gekomen, en zyn Wyf heeft haar zelve bereidt; dat is / de Schare der Gelovigen heeft zich zelven bereidt / want haar is gegeven, dat zy bekleedt werde met rein en blinkent fyn lynwaat, zynde de rechtveerdigmakingen der Heiligen; om dat men nu niet meer de rechtveerdigmaking in de goede werken / maar alleen in de verdienſten van Jeſus Chriſtus zoekt. Waar na de Engel tot Joannes zegt: Zalig zyn ze, die geroepen zyn tot het Avondmaal van de Bruiloft des Lams.

In deze woorden hebben we in acht te nemen. 1. Die van welke hier geſproken wordt, namelyk / die geroepen zyn tot het Avondmaal van de Bruiloft des Lams. En / 2. Wat van hun gezegt wordt, dat zy zalig zyn. Verdeling van den Text.

De Engel ſpreekt van een Bruiloft, en wel des Lams, als ook van zulken / die daar toe geroepen zyn. Gelyk de ſpyze tweederlei is / namelyk / geeſtelyk en lichamelyk / zo wordt het woordt Bruiloft zomtyds lichamelyk en zomtyds geeſtelyk genomen.

De geeſtelyke Bruiloft is wederom tweederlei / dat is / of van genade, of van heerlykheidt. De Bruiloft van genade begint hier op de waereldt; maar die der heerlykheit wordt volkomen gehouden in den Hemel. Waar Bruiloft is / daar moeten Bruidt en Bruidegom zyn; daar worden ſpyzen opgedragen / en daar wordt een vreugde-maaltyd gehouden. Dit alles geſchiedt in Godts Kerke hier op aarde.

De Bruidegom is Chriſtus; want deze zegt: Ik zal u my ondertrouwen in eeuwigheit: Ja, ik zal u my ondertrouwen in gerechtigheit, en in gerichte, en in goedertierenheit, en in barmhartigheden. En ik zal u my ondertrouwen in gelove, en gy zult den Heere kennen. Als een Bruidegom heeft hy zich vertoont in de verkiezinge van de Bruidt. Gelyk Simſon niet uit de Joden / maar uit de Philiſtynen ene Bruidt verkoos; zo heeft Chriſtus ook niet uit de Engelen, maar uit de zondige menſchen zich ene verkozen. Hy nam de Wie Bruidegom. Hoſ. II. 18, 19. Hebr. II. 16.

Engelen niet aan, maar het zaat Abrahams. Hy heeft zich tot
Mand. XX. 28. Bruidt verworven / als hy ene gemeente verkregen heeft door zyn
eygen bloedt; ook heeft hy haar van zonden gewasschen in zynen
Openb. I. 5. bloede. Hy heeft haar bekleedt met de klederen des Heils, en den
Jes. LXI. 10. mantel der gerechtigheidt haar omgedaan. Hy maakt haar deelachtig aan alle goederen. Hy bereidt voor haar woningen in zyn Vaders Koninkryk / en maakt haar kinderen Godts / en mede erfgenomen des eeuwigen levens. De Trouw-ring, dien hy aan haar geeft / is de H. Geest; dezelve verzekert haar van het Goddelyk kintschap. De afgezanten / die de Bruidt ten huwelyk verzoeken / zyn de dienaren Godts / die de gelovigen van de onreinigheit der zonde zuiveren / en haar in enen heiligen wandel opsieren. Daarom zegt Paulus:
2 Cor. II. 2. Ik heb u lieden toebereidt om u als een reine maagt, enen man voor te stellen, namelyk Christus.

Wie de Bruidt. De Geestelyke Bruidt is de onzichtbare Kerk / die Godt zich uit alle volken / geslachten / tongen en naatsien / op aarde verzamelt heeft; die hy heiligt door zyn Woordt en Sacramenten / en eindelyk verheerlykt en zalig maakt in 't eeuwig leven. Wie ene beschryving van deze Geestelyke Bruidt wil hebben / leze het Hogeliedt Salomons / waar in alle hare deugden en hoedanigheden verhaalt worden.

Welke de spyze van deze Bruiloft zyn. Waar een Bruiloft is / daar moeten ook spyzen zyn / en een vrienden maaltydt met vreugde gehouden worden: zo is op deze Geestelyke Bruiloft het Woordt Godts de spyze. Het zelve wordt zomtyts Broodt en spyze, en zomtyts Melk en Honig genoemt; ook
Matth. IV. 4. wordt het wel by Wyn en Olie vergeleken. Daarom wordt 'er gezegt: de mensch leeft niet alleen by broodt, maar by alle woordt, dat uit den mondt Gods uitgaat. Ja Christus zelf is de Geestelyke
Joh. VI. 48, 54. spyze der gelovige kinderen Godts: Ik ben het Broodt des levens, (zegt hy) die myn vleesch eet en myn bloedt drinkt, heeft het eeuwig leven. Deze Koninklyke maaltydt wordt ons bereidt zo menigmaal wy tot de Tafel des Heren naderen. Daar is Jesus Gast-Heer, en daar zyn de Gelovige Disch-genoten de Gasten. Het lichaam en bloedt van Christus is daar de geestelyke spys en drank / die
1 Kon. XXIX. 8. wy met den mondt der ziele genieten / en die ons meer versterkt als des Engels spyze Elias, die daar op een verren weg kon afleggen tot den berg Horeb toe.

Waarom de Bruiloft des Lams een Avondtmaal genoemt wordt. Deze Geestelyke Bruiloft wordt een Avondtmaal des Lams genoemt; om dat dit Sakrament / 't geen des avonds is ingestelt / ons in den duisteren nacht dezer waereldt verquikt / waar na dan de zoete rust der heiligen in den Hemel volgt. 't Is een Avondtmaal des Lams, om dat hy het ingestelt heeft / die 't Lam Godts is, dat de zonde der waereldt draagt. Hy deed zynen mondt niet op, als een Lam wierdt hy
Jes. LIII. 7. ter slachtinge geleidt, en als een schaap, dat stom is voor het aangezichte

zy-

ner ſcheerders, alzo dede hy zynen mondt niet op. Hy is het on- 1 Petr. I.
affelyk en onbevlekte Lam, op welk van het begin der waerelt 19.
e ſlachtofferen zagen.

Dooz geroepene wozden geenzints Aardſchgezinde Godloze men- Wie de ge-
en verſtaan / want deze zyn 't / die geen bruilofts kleedt aan heb- roepene
n, en in de buitenſte duiſterniſſe geworpen worpen; maar zulke / zyn. Matth.
ilke Godt van eeuwigheit verkoren / in den tydt geroepen / en dooz XXII, 12,
n Woozdt en Geeſt wedergeboren heeft; welke hy ook hier heiligen / 13.
namaals eeuwig verheerlyken zal. Daar is twederlei roeping.
ne uiterlyk dooz het woozdt; doch deze is alleen niet genoeg /
ant daar ſtaat / vele zyn geroepen, maar weinige uitverkoren; En
e andere die innerlyk is / en dooz de kzachtige werkinge des H.
eſtes geſchiedt / welke ons wedervaart / en met onzen geeſt getuigt /
t wy Godts kinderen zyn.

Dooz de aangebragte ſpyzen op deze bzuiloft / moeten alle de heer- De goede-
ke goederen des Nieuwen Verbonds verſtaan wozden / al het goede / ren des
it Godt aan onze zielen bewyſt; 't geen hier in dit leven begint / en N. Teſta-
de zalige eeuwigheidt heerlyk voltrokken wozdt. Daar zal dan de meats zyn
ikomen Bruiloft des Lams zyn / waar bzeugde zonder bzoefheit zal de ſpyzen
noten wozden / ruſte zonder onruſt / licht zonder duiſterniſſe / op deze
ndheidt zonder ziekte / en leven zonder doot. Bruiloft.

Daarom pryſt onze Text zalig, die dus tot het Avondtmaal van De gelük-
Bzuiloft des Lams geroepen zyn. Men zou denken / hoe kan zaligheit
en het volk Godts gelukzalig noemen / 't geen in deze waereldt der Vro-
oz veel kzuis en bzoefheit in 't Koninkryke Godts moet ingaan? men wordt
och / ſchoon zomwylen Godts kinderen van alle ſtozmen van ram- door 't
n en ongeluk belopen ſchynen / dat vermindert echter hunne gelük- kruis niet
ligheidt niet. Job was gelukzalig op den meſthoop / om dat hy weg genc-
odt een bzienbt hadt. David wiert zeer vervolgt / maar was nochtans men.
n Man naar Godts harte. Mozes was een geplaagt man / en even-
el een getrouw knecht in Godts huis. De bzomen zyn gelukzalig Waar in de
i aarde wegens het Geeſtelyk leven / hoewel het onvolmaakt en vol gelukza-
ahlheden is. Het Geeſtelyk kintſchap en Godts genade maakt hen ligheit der
lukzalig / zo wel als de vergeving der zonden. Daarom zei Da- Vromen
b / welgelukzalig is hy, wiens overtredinge vergeven, wiens zon- in deze
bedekt is. Gelukzalig zyn de bzomen / om dat hun alles ten waereldt
ſte moet dienen. Al wozden zy vervolgt / gehaat / gedoodt / beſtaat.
blyft het doch een vaſte waarheit: Wy weten, dat den genen, Pſ. XXXII.
e Godt liefhebben, alle dingen medewerken ten goede, namelyk 1. Rom. VIII.
n genen, die naar zyn voornemen geroepen zyn: En / wy hou- 28.
n 't daar voor, dat het lyden dezes tegenwoordigen tydts niets en is vers 18.
waardeeren tegens de heerlykheit, die aan ons zal geopenbaart
orden.

TOEPASSING.

Gelukzaligheidt der Dischgenoten.

Zou ik u dan niet geluhzalig noemen / ô heilige Disch-genoten! en zou ik niet met den Engel / in de Openbaringe van Joannes / u toeroepen / zalig zyn zy die geroepen zyn tot het Avondtmaal van de Bruiloft des Lams. Gy zyt het / die Godt van alle eeuwigheit heeft verkoren / en tot de gemeenschap van zyn woordt geroepen Hy laat u dat rein en zuiver predicken. Hy maakt dat desselfs zaat in uwe harten / als vruchtbare Akkers / heerlyke vruchten voortbrengt. Alle die goede en heilige gedachten / die gy by u zelve bevindt / worden door zynen H. Geest gewerkt. Dezelve veroorzaakt in u onuitsprekelyke zuchten / zo dat gy in Geest en in waarheidt zeggen kunt / Abba Vader! en hy verzekert u van den Hemel en eeuwige zaligheidt. ô Wel den volke wiens Godt de Heer is!

Het H. Avondtmaal is voor ons een bruiloft des Lams.

Gy zyt het / die tot het Avondtmaal van de bruiloft des Lams geroepen zyt. Vraagt niet / waar is de Bruidegom? waar zyn de gasten? waar zyn de spyzen? uwe Bruidegom is Jesus / die u lief gehadt heeft / die zyn bloedt voor u heeft laten vergieten / en die u tegenwoordig op nieuw van zyne hartelyke liefde wil verzekeren. Schoon hy naar het lichaam niet by u is / hy wykt nochtans naar zyne Godtheidt / genade en Geest / nooit van u. Vraagt niet / waar is de Bruidt? Hoe! kent gy u zelve niet / ô duurgekochte Bruidt van Christus! Gy zyt het / die uwen Jesus oprecht bemint / die een hartelyk verlangen hebt / om nader met uwen Heilandt vereenigt te worden / en die door een Godtvruchtige wandel zo een gesteltenisse der ziele tracht te hebben / dat de Koning in uwe geestelyke schoonheidt een welbehagen scheppe. Hier staat een Eliezer, die u als eene reine Maagt tot uwen Jesus zoekt te brengen. Ach! dat ik doch alle mede-bypers van den Satan / de waereldt / en uw eigen vleesch / uit uw harte kon baanen / en dat ik u de teerhartige liefde van mynen allervriendelykſten Jesus zo kon aanprysen / dat hy de enigste ware / die van uwe ziele bemint wierdt! Ziet daar den trouw-ring voor uwe ogen / waar mede uwe Heilandt / uwe Bruidegom / u verbindt. Ziet daar de heilige spyze en dranck op de Genade-tafel / waar mede hy u wil laven en verquikken. Ziet daar de tekenen der liefde / waar door hy zyne lieffelyke gedachteniſſe in uwe harten wil vernieuwen. Gelyk brood ons lichaam verſterkt en onderhoudt / zo verſterkt en onderhoudt het lichaam van Christus ook onze zielen. Gelyk de wyn 's menschen harte verquikt / zo verquikt het bloedt van Christus ook onze zielen. Daarom / eet vrienden, drinkt, en wordt dronken, ô lieflke!

Hoogel. V.

Vraagt

Vraagt gy / hoe zullen wy Christus lichaam eten en zyn bloedt drinken? en waar in beſtaat eigentlyk dit genot? Geeft maar nauwkeurig acht op de eigenſchappen der ziele / en op de wyzen van ſpyzen / die by alle Sacramenten gebruikt worden / en gy zult de vraage gemakkelyk verſtaan / die zo veel Sacraments ſtyds in de Chriſtenheidt veroorzaakt heeft. In de ziele vinden wy verſtandt / wil / gedeugen / genegentheden en gemoedts-bewegingen; als liefde / vreugde / hope / vertrouwen / vergenoeginge / en wat meer. Wanneer nu een Tiſch-genoot met alle deze ziele vermogens de verdienſten van Chriſtus zich toe-eigent / dat is dan het lichaam en bloedt van Chriſtus eten en drinken. Door al moet het verſtandt door de werkinge des H. Geeſtes verlicht zyn in een ware kennis van Godt en zyn geopenbaarde woordt. Daar moet een diepe erkentenis zyn van 's menſchen elende / een recht gezichte van den gruwel der zonde / waar in wy van nature liggen / als ook van de ſtraffen / die dezelve na zich ſleept. Men moet weten / dat de alwyze Godt een middel gevonden heeft / om zonder krenkinge van zyne gerechtigheidt / den armen Zondaar op ene wonderbare wyze te verloſſen; en hoe de borg door zyne doot de Goddelyke gerechtigheidt genoeg gedaan / en het dierdaar losgeldt voor zyne uitverkorenen betaalt heeft. Door zo ene geheiligde kenniſſe eet de ziele het lichaam van Chriſtus en drinkt zyn bloedt.

Waar in eigentlyk het geeſtelyk genot van Chriſtus lichaam en bloedt beſtaat.

In de ſpyze der kenniſſe.

Als nu het verſtandt zo een genade-licht van ware kennis heeft / zal ook onze wil trachten het middel der Saligheidt / namelyk den gekruiſten Jeſus, aan te nemen. Of zouden wy zo ene Saligheidt verachten? Zouden wy Godts overgroote liefde klein achten / daar hy zynen eniggeboren Zone voor ons in de doot heeft gegeven? Neen; wy willen dan wat Godt wil / aan wien wy onze harten geheel overlaten. En op deze wyze is het gekruiſte lichaam en 't vergoten bloedt een ſpyze van onzen wille.

Des willens.

Ons geheugen wordt met deze hemelſche ſpyze gevoedt / wanneer het aan den Here Jeſus en aan zyn bitter lyden denkt. Dat ſtelt zich hem voor / zo als hy in Gethſemané bloedt heeft gezweet; en ziet hem in 't ſtof der aarde liggen / als een worm kruipende / en men denkt / zo hart wierdt de borg door den laſt uwer zonden gedrukt. Men volgt hem met zyne gedachten in 't Recht-huis / men ziet daar zyne ſmadelyke beſpottinge / zyne ſmartelyke geeſſeling / en ppnelyke kroninge / en men denkt; dezen arbeidt hebt gy hem gemaakt met uwe zonden. Men gaat met Jeſus op Golgotha, en ziet daar zyn heilig vleeſch door nagelen van een geſcheurt / terwyl hy erbarmelyk roept / Myn Godt! Myn Godt! waarom hebt gy my verlaten? En men hoort het woordt / Het is volbragt. Men ziet zyn gezegent lichaam van 't hooft tot de voeten met bloedt / zyne zyde met

Des geheugenis. Matth. XXVII. 46. Joh. XIX. 30.

met een ſpeer geopent / en het laatſte bloedt uit zyn harte bloeide;
Hebr. XII. 24. en men denkt / Ziet daar het bloedt van uwen bozge / dat beter dingen ſpreekt dan Abel; zie daar het bloedt van uwen verloſſer / 't
1 Joh. I. 7. geen u reinigt van alle uwe zonden. Men geleidt Jeſus tot in 't graf / en men beſchouwt daar de gryzeling / alwaar de bozg den laaſten penning heeft betaalt. Men hoort de vrolyke bootſchap: Jeſus is opgeſtaan; ja / men ſiet zich onder de mannen van Galilea / men ziet hem ten hemel varen, en men voedt dus zyn harte met een heilzame herdenkinge van het uitgevoerde groote werk der verloſſinge.

Des geloofs. Alle de overige krachten der ziele trachten en hongeren naar deze ziel-ſpyze / gelyk een krendt naar zyn voetzel. De ziel breidt dan hare beide armen en handen uit / namelyk geloof en liefde. Het geloof erkent de waarheden die in Godts H. Woordt geopenbaart zyn. De ziel is 'er van overtuigt / wat ook vleesch en bloedt daar tegen
2 Tim. I. 12. inbrengen / en zegt / Ik weet, wien ik gelooft hebbe, en ik ben verzekert, dat hy magtig is, myn pandt, by hem weggelegt, te bewaren tot dien dagh. Zy neemt in zonden-noodt haren toevlucht tot de wonden van Jeſus / gelyk eene Duif tot de ſpleten en holten der rotzen / wanneer het ſtormt. Zy verlangt naar deze genade-wateren / gelyk een Hert naar de water-ſtromen. Ja / zy werpt zich in volkomene gelatenheidt en overgevinge in de ontfermende armen van haren Heilandt / gelyk een kindt in den ſchoot zyner Moeder / en heeft dat vertrouwen / dat die Jeſus / die zo veel om onzent wille geleden heeft / ons verder by de verworvene verloſſinge beſchermen en bewaren zal; ingevolge de deftige woorden van onzen Catechiſmus / die daar in onze hoogſte troost ſtelt beide in leven en in ſterven / wanneer dezelve zegt: Dat ik met lyf en ziel niet myn, maar myns getrouwen Zaligmakers Jeſus Chriſtus eigen ben; die met zyn dierbaar bloedt voor alle myne zonden volkomelyk betaalt, en my uit alle geweldt des Duivels verloſt heeft, en alzo bewaart, dat zonder den wille van mynen hemelſchen Vader geen hair van myn hoofdt kan vallen, ja dat my ook alles tot myne Zaligheidt dienen moet; daarom hy my ook door zynen H. Geeſt des eeuwigen levens verzekert, en hem voortaan te leven van harten willig en bereidt maakt.

Der liefde De liefde heeft ook haar voedzel van deze ziele ſpyze / en ſtort als een ſtroom weder in den Oceaan / van waar zy haren oorſprong nam. Zy bemint den Vader / en roept met verwonderinge uit: Ziet! hoe groote liefde heeft de Vader ons bewezen / dat hy zynen Zone voor ons overgegeven heeft. Zy bemint den Here Jeſus / die ons ter dood toe heeft lief gehadt. Zy bemint den H. Geeſt / die ons van Godts genade en van het kindtſchap verzekert. Zy bemint den dzie-enigen
Pſ. LXXIII. 25. Godt boven alles / en zegt: Wien heb ik neffens u in den Hemel? nef-

neffens u luſt my ook niets op aarde. Hy bemint ook haren naeſten als zich zelven / en zoekt zyn beſte / inzonderheit het welzyn zyner zielen te bevorderen / als of 't zyn eige was. Ja / de liefde tot Jeſus is zo groot / dat men zelfs vleeſch en bloet overwint / zyne vyanden lief heeft ; en zegent die ons vloeken. Alles / wat in de ziel is / zoekt mede deel te hebben aan het geeſtelyk genot van Chriſtus lichaam en bloedt.

Der hope

Daar op grondt zich ook onze hoop / die zich / gelyk een Anker in Zee / zo vaſt heeft aan den ſteen des Heuſels / dat hy in alle vloeden van zonden-angſt / in alle golven van aanvechtingen / en in alle ſtorm-winden van droefheden / die een Chriſten in deze waereldt overkomen / zo onbeweegelyk ligt / dat noch leven, noch doot, noch Engelen, noch Overheden, noch magten, noch tegenwoordige of toekomende dingen, noch hoogte, noch diepte, noch enig ander Schepzel, haar ſcheiden kan van de liefde Godts die daar is in Chriſtus Jeſus onzen Here. Hy ligt onbeweegelyk vaſt op den hoek-ſteen Jeſus / gelyk een veſting / welke op een rots gebouwt is / en door de Poorten der helle niet kan overweldigt worden.

Des vertrouwens.

Daar uit dan volgt / dat ons vertrouwen op Godt in Chriſtus ook geſterkt is / om met lydtzaemheidt tot Godts Genade-throon te naderen ; wetende / dat 'er gene verdoemenis meer is voor die genen die in Christus Jeſus zyn, en wyl ons verzekeren konnen / dat Godt in Chriſtus onze genadige Vader is / en wyl zyne kinderen en erfgenamen zyn. Hier uit kan dan niet anders ſpruiten / als vreugde in Godt / en wel zulke vreugde / die niet alleen maakt dat wy een affchrik voor alle zondige waereldt-vreugde krygen ; neen maar die ons ook alle droefheidt van dit tydelyke leven verzoet / en een hartig verlangen naar de volmaaktheidt des hemels verooraakt.

En der vergenoegingen.

Eindelyk voedt de ziel zich ook in Chriſtus / door een volkomen vergenoegen. Hy kent geen hoger goet / geen groter ſchat als deze. De waereldt en al het aardſche / ligt in een heilige verachting voor hare voeten ; en dus vermaakt hy zich in Godt / en heeft een hemel op aarde.

Nodiging tot de liefdemaeltyd.

Komt dan / gelovige Viſch-genoten / eet het gekruiſte lichaam, en drinkt het vergoten bloedt van uwen Jeſus. Opent den mondt uwer ziele door een waren geeſtelyken honger en dorſt. Erkent Godts overgrote genade in 't vergeven van uwe zonden. Geeft u over aan uwen Zaligmaker met mondt en harte / en zegt / Met u houden wy 't ô David! en uwes zyn wy, ô Zone Iſaï! Denkt aan zyn bitter lyden en ſterven / wanneer het gezegent brood voor u gebroken / en de gezegende drinkbeker u toegereikt wordt. Gelooft van harte / dat Jeſus om uwent wille dat alles uitgeſtaan heeft. Hebt hem lief / en zegt / Zet my als een zegel op uwen arm. Werpt het Anker uwer

Hoogel. VIII. 6.

uwer hope vaſt; en laat in 't vervolg niets bequaam zyn om u van hem te kunnen ſcheiden. Verblydt u / en roept uit / myn hart ſpringt op van vreugde. Blyft by Jeſus / en houdt u by hem / gelyk een Schaap by zynen Herder / gelyk een Kuiken by de Kloh-henne / gelyk een Bruidt by haren Bruidegom / gelyk een Leerling by zynen Meeſter / en een Kindt by zynen Vader / altyt zeggende / Here! tot
Joh. VI. 68. wien zullen wy henen gaan? gy hebt de woorden des eeuwigen levens.

Vermaning tot de liefde van Jeſus.

Wel aan dan / gy gelovigen! nadert tot deze genade-tafel / en bzengt 'er ware liefhebbende harten. Denkt / dat gy u zelven nu op 't nieuw met zo een Bruidegom verbindt / die de ſchoonſte onder
Pſ. XLV. 3. de menſchen-kinderen is; want in hem woont alle de volheidt der
Col. II. 9. Godtheidt lichamelyk. Blonk zyn aangezicht zo helder als de Zon op den bergh Thabor; welke ſtralen van heerlykheidt zullen dan uu niet wel van hem affſchitteren / nu hy verhoogt is ter rechter-handt
Matth. XXVIII. 18. zyneſ Vaderſ? Hy is een magtige Bruidegom; want hem is gegeven alle magt in hemel en op aarde. Salomo heerſchte maar over 't volk Iſraëls; doch deze Jeſus is meer als Salomo / want zyne heerſchappy ſtrekt zich uit over de gehele Waereldt. Hy is de aller-rykſte. Alle ſchatten der waereldt zyn de zyne. Hy is Koning
Col. II. 3. boven alle Koningen / en in hem liggen alle de ſchatten der wysheidt, en der kenniſſe verborgen. Hy is de lieftaligſte en vriendelykſte.
Hogel. V. 13. Zyne lippen zyn als Lelien, druipende van vloeiende Myrrhe. Hy is de getrouwſte en beſtendigſte. Een Jacob mogt den
Gen. XXIX 20 lof hebben / dat hy met vele getrouwheidt gehele veertien jaren om de ſchone Rachel gedient hadt; onze Jeſus heeft veel meer ongemak geleden vooz ons / die in ons bloedt lagen / en als een twede Lea weinig ſchoons hadden. Hy heeft langer als tweemaal veertien jaren om ons gedient / alzo hy dzie en dertig jaren honger en dozſt / houde en hitte / laſtering en vervolging / en dan nog eindelyk de bit-
Riche. XIV. tere doot des kzuiſes vooz ons heeft uitgeſtaan. Simſon, de Heldt Iſraëls / mogt zyne Bzuidt te Thimnath zo liefhebben / dat het gevaar van een Leeuw hem van zyne liefde niet kon afhouden; Jeſus hadt met den helſchen Leeuw te doen / met welken hy zich in ſtrydt begaf / het bloedig zweet hem uitbzekende / om ons te verloſſen. David
1 Sam. XVIII. mogt ter liefde van zyne Michal twe hondert Philiſtynen verſlaan / onze David heeft 'er tienduizenden verſlagen / ja zyn leven vooz ons gelaten. Oozdeelt nu zelfs / of zo een Bzuidegom niet bemimens-waardig is?

De ware Bruidts-ſieraat.

Zyt gy nu zyne Bzuidt? ô! koomt dan tot hem in zulk ſieraat / als hem welbehaaglyk is. Ontleent dezelve van de Bzuidt in 't Hoge-liedt Salomons / en neemt van haar een ſchets en voozbeeldt / op welke wyze gy geſtelt moet zyn / indien Jeſus u aangenaam vinden zal. Bezict daarom u zelven als in een ſpiegel / hoe uw hooft / hoe

e uwe ogen / hoe uwe wangen / hoe uwe lippen / hoe uwe klede-
/ hoe uw gang en uw hart moet wezen. Wilt gy weten / ô
uidt van Chriſtus! hoe gy uwen Bruidegom op u kunt doen ver- Hogel. IV.
en / zo dat hy tot u zegge: Gy hebt my 't harte genomen, my- 9.
Zuſter, ô Bruidt! Laten uwe ogen zyn als Duive ogen. Een
uif is van een reinen en oprechten aart; dus moet gy ook trach-
zuiver / heilig / en zonder valſchheidt te zyn. Wat de mondt ſpreekt
et het harte denken. Het hoofdt van Chriſtus Bruidt moet als
Carmel recht opſtaan in ſtandtvaſtige hope: Men moet in tydt
n droefheidt het hooft niet laten hangen / maar alle gevallen van
waereldt met hoekmoedigheidt verdragen. De tanden van Chri-
s Bruidt moeten zyn als een kudde gezuiverde ſchapen. Gelyk
ale tanden in een nette order in den mondt ſtaan / zo moeten ook de
ovigen in broederlyke liefde en eendracht zamen gepaart zyn. Een
haap / dat afgewaſſchen en gezuivert is / wentelt zich aanſtonts
t weder in onreinigheidt / zo moeten ook gelovige Viſch-genoten /
nmeer zy door 't Goddelyk genade water afgewaſſchen en gezui-
t zyn / zich niet weder verontreinigen in de vuiligheidt der zonde.
lippen van Chriſtus Bruidt druipen van honig-zeem: melk en
ing is onder hare tonge; zo moeten de redenen van Godts kinde-
ook zuiver en geheiligt zyn. Men moet wachters voor zynen
ndt ſtellen / dat 'er geen onnutte woorden uitgaan; in tegendeel
eten ſtichtelyke en Godtvruchtige geſprekken Godts kinderen meeſt
maken. Uit den overvloedt des harten ſpreekt de mond. Waar Matth. XII.
ware vreze Godts in 't harte woont / daar zal zy zich ook open- 34.
en door Godtvrezende redenen. De Bruidt van Chriſtus in 't
ge-liedt draagt een ſluier: Dit betekent / dat zy die zich van Je-
liefde willen verzekeren / nederigheidt en eerbiedt hem / als den
n en het hoofdt der Kerke betonen moeten. Inzonderheidt moe-
wy met dezen ſluier van nederigheidt en eerbiedt opgeſiert zyn /
nmeer wy tot dezen Genade-Throon naderen; want wy komen
een Koning / voor wien zelfs de Seraphynen de aangezichten be-
ken moeten. De Bruidt van Chriſtus draagt een bundelke myrrhe
chen hare borſten: Dit betekent het bitter lyden en ſterven van on-
Zaligmaker / 't geen wy in ons harte moeten dragen / gedurig
r aan gedenkende. Daarom is het Heilig Avondtmaal een ge-
k-maaltydt / waar by wy ons moeten te binnen brengen / wat
ſus voor ons heeft uitgeſtaan. En om deze reden zegt Paulus ook /
o dikwils als gy dit broodt zult eten, en dezen drink-beker zult
ken, zo verkondigt den doot des Heren, tot dat hy komt. Het
baat / waar mede Chriſtus Bruidt pronkt / is de mantel der ge-
htigheidt en de kleding des Heils. Wy hebben giſteren door ware

boete en bekeeringe den bevleckten zonden-rock afgelegt / en onze kleederen gewaſſchen in het bloedt des Lams. De Bruidegom bekleedt ons met rein en blinkendt fyn lywaat, namelijk de rechtvaardigmakinge der heiligen; dierhalven moeten wy de rechtvaardigmakinge van den armen Zondaar niet zoecken in de werken / maar alleen in de verdienſten van Jeſus Chriſtus. Wy moeten de vreze Godts met ons kleedt niet te gelyk weder afleggen; en gelyk de reuk van de kleederen der Bruidt van Chriſtus als die van Libanon was / zo moeten wy ook door enen Godtzaligen wandel / en door alle Chriſtelyke deugden bewyzen / dat het woordt Godts voor ons niet is een reuk des doots ter doot, maar een reuk des levens ten leven. Ook moeten wy ons licht laten ſchynen voor de menſchen, dat zy onze goede werken mogen zien, en onzen Vader, die in de hemelen is, verheerlyken. Indien wy in dusdanig geeſtelyk ſieraat aan de tafel des Heren komen / konnen wy ons van onze tydelyke en eeuwige gelukzaligheidt verzeekeren. Of zouden die niet gelukzalig zyn / welker groote zonden-ſchuldt vergeven is? Een vermoeit Reyziger kan na een zwaren togt zo zacht / nog onder zo haele en aangename ſchaduwe ruſten / als wy onder de baniere en vleugelen van onzen Here Jeſus. Een kindt kan zo zeker nog zo wel bewaart zyn in den ſchoot zyner moeder / als wy in de armen van onzen Zaligmaker; want / zyne ſlinker-handt is onder ons hoofdt, en zyne rechter-handt omhelſt ons.

2 Cor. II. 16. Matth. V. 16. Hogel. II. 6.

Troost wegens de hart-ſterkende ziele-ſpyze.

Eindelyk / trooſt u wegens deze heerlyke genade-maaltydt. O Hartſterkendt broodt des leevens! 't welk meer kracht heeft als 't broodt / dat door den Engel aan Elias gebragt wierdt / als 't Manna dat in de woeſtyne van den hemel viel / en als de lekkerſte ſpyzen van Nebucadnezars tafel / die van Daniël weinig geacht wierden. O Heilzamen kelk! O levendige bron! die Adam van zyne ongehoorzaamheidt / Noach van zyne dronkenſchap / Loth van zyne bloed-ſchande / Moſes van zyn wantrouwen / Aäron van zyne Afgoderye / David van zyn overſpel / Petrus van zyne verloochening / Zacheus van zyn woeker / en den Moordenaar aan 't kruis van zyne gruwelen gereinigt heeft. Dit broodt des leevens zal uw vermoeit hart verſterken / gelyk dat van Melchizedek Abraham deed / toen hy uit den ſtrydt kwam / en gelyk de honig Jonathan verfriſte / toen Godt door hem zege op de Philiſtynen hadt doen behalen. Dit bloedt des verbondts zal u reinigen van alle uwe zonden. Het zal voor u zyn gelyk de rode koorde aan 't venſter van Rahab te Jericho, als eens dit groot Jericho der waereldt vernielt zal worden. Dit bloedt zal uw voor hooft / uwe ziele / uw harte teekenen / dat de ſlaande Engel uwe deuren voorby zal gaan.

Der-

Verweckt nu deze liefde-maaltyd zo een vreugde in onze zielen; met welke vreugde zullen wy dan naamaals by malkander komen op de Hemelsche Bruiloft des Lams? Daar zullen wy alle onvolmaaktheidt van dit leven vergoedt vinden. Daar zullen wy onzen Jesus zien, niet meer met de ogen des geloofs, maar van aangezicht tot aangezicht. Daar zullen wy met Abraham, Isaak en Jacob, aan de tafel der heerlykheidt zitten, de Engelen des Heren zullen ons dienen, en onze vreugde zal onuitsprekelyk groot zyn. Wy zullen onze ere kronen ook nederleggen voor den Throon, en dien lof en ere geven, die daar op zit; en met de triomferende schare uitroepen, Amen, Hallelujah! Heilig, Heilig, Heilig, is de Here der Heirscharen, alle landen zyn zyner heerlykheidt vol. De bruiloft des Lams in den hemel.

GEBEDT.

ô Dierbaarste Jesus! Lieftaligste van alle menschen kinderen! wat goets hebt gy aan ons snode Zondaars en Zondaressen gevonden, toen wy nog in ons bloedt wentelden, en nog gedaante noch schoonheidt hadden, om u te behagen? Waren de Cherubynen niet veel heiliger als wy? waren de Seraphynen niet yveriger en beminnens waardiger als wy arme aardt-wormen? En nochtans *hebt gy niet* het zaadt *der Engelen*, *maar* dat *van Abraham aangenomen.* Wy waren lelyker als *Lea*, zwarter in zonden als *Zippora*, ontrouwer als *Delila*, blinder als *Bartimeus*, onreiner als *Mirjam*, en meer hinkende als *Mephiboseth*; en echter heeft het u behaagt ons tot de bruiloft des Lams te roepen en te nodigen. Doch, de gezonden hebben den Medicynen-meester niet van noden, maar die ziek zyn; dierhalven hebt gy aan de allerelendigsten uwe genade, aan de allerarmsten uwen rykdom, en aan de alleronwaardigsten uwe liefde wille bewyzen, op dat gy in ons alles in allen zoudt mogen zyn. Here, neem ons harte, dat onrein en vol zonden steekt, wegh, en geef ons een rein en heilig in de plaatse. Zet ons als een zegel op uw harte, en als een zegel op uwen arm. Trek onze harten van de waereldt af, en laat haar gewoel nog ydele gedachten onzen heiligen aandagt storen. Omhang ons met den mantel der gerechtigheidt, en bekleedt ons met de klederen des heils. Geef, dat wy by dezen born-put *Jacobs* onze bevlekte klederen wasschen in het bloedt des Lams, en verleen ons zo eene gesteltenis der ziele, die u, ô Jesus! waarlyk behage.

ô! Hoewel vergenoegt is nu onze ziele, nu gy ons die grote zonde-schuldt vergeven hebt, die wy in alle eeuwigheidt niet zou-

den hebben kunnen betalen! welke zoete ruſte vindt zy in uwe genade. Nu weten wy dat 'er *geen verdoemenis* meer *is voor hun, die in Chriſtus Jeſus zyn*; wie *zal nu tegen de uitverkorenen Godts beſchuldiginge inbrengen*? Jeſus is hier, *die rechtvaardig maakt*. Nu zal *nog doot nog leven, nog Engelen nog Overheden, nog tegenwoordige nog toekomende dingen, nog hoogte nog diepte, nog enig ander ſchepzel, ons van uwe liefde kunnen ſcheiden*, tot dat gy u nog nader met ons zult verenigen, en ons daar boven by *de bruiloft des Lams* met volkomener vreugde vervullen, wanneer wy uw aangezichte in *gerechtigheidt zullen aanſchouwen, en verzadigt worden met uw beeldt, als wy zullen ontwaken*. Amen. Onze Vader, enz.

DE

DE

WACHT-STEM

IN HET

VERVALLEN

ZION.

Na het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

DE morgen-ſtondt is gekomen, en het is nog nacht. Duſ beantwoordt de Profeet Jeſaia in den laſt van Duma / die ſtemme die hem roept uit Seir: Wachter! wat is 'er van den nacht? Wachter! wat is 'er van den nacht? Met welke woorden hy wil aantonen / dat'er een tydt van onwetenheidt / een tydt van droefheidt en allerlei gevaar voor Iſraël nakende was / die ook zelf dan geen zou nemen / wanneer de morgenſtondt van een beteren tydt in agen van den Meſſias voor handen zou zyn. So wy ook rie- ; Wachter! wat is 'er van den nacht? Wachter! wat is 'er van nacht? terwyl wy menſchen in een waereldt leven / die niet an- als een donkere nacht is; een nacht van onwetenheidt / een t van droefheidt / en een nacht van allerhande gevaar; wy zou- zekerlyk eben het zelve tot antwoordt krygen / De morgenſtont komen, en 't is nog nacht. Want hoewel Jeſus Chriſtus / de ne der gerechtigheidt opgerezen is / zo gaat het doch met ons / Duiſtere nacht by helderen dagh. Jeſ. XXI. 11, 12.

echter eene zo onuitputtelijke diepte heeft / dat wy in derzelve overweginge met Paulus moeten uitroepen / ô ! diepte des rykdoms, beide der wysheidt en der kennisse Godts! Alle Predikers / die ooit schriftmatig geleert hebben / schepten uit dezen bron-put / zonder die ooit ledig te kunnen scheppen: Alle Leraars hebben geleert / wat in deze boeken des Ouden en Nieuwen Testaments begrepen is; en hebben 't evenwel tot nog toe zo niet uitgeleert / of daar is veel overgebleven / daar de nakomelingen nog genoeg aan te leren zullen vinden. En zeker / dat is geen wonder; want het betaamde den hoogstvolmaakten Godt zich op eene volmaakte wyze te openbaren / en zyne wysheidt door nadruklelyke woorden bekent te maken. De Joden zeggen niet zonder reden / dat 'er geen woordt in den Bybel is, of daar hangen bergen aan. By voorbeeldt / het woordt Hallelujah is van zulk een kracht en nadruk / dat het in andere talen niet dan door verscheide woorden kan uitgedruk worden; want het wil eigentlyk zo veel zeggen / als / loof den Godt der betaamlykheidt, die alles zo regeert / gelyk met zyne hoogst-volmaakte eigenschappen over een komt. Van gelyken nadruk is het woordt Hosanna, 't geen zo veel beteken / als / help en verlos ons doch! of / geef ons heil en zegen / tydelijke en eenwige welvaart.

Rom. XI. 33.

Van geen minder klem en gewigte is ook het woordt / dat wy tegenwoordig tot onzen Text verkoren hebben. 't Is niet meer als een enkel woordt; maar 't heeft zyn hoogte / zyn diepte / en zyn uitgestrektheit / in welker betragtinge wy stoffe zullen vinden om onzen aandacht te oeffenen.

Waakplicht der genen die aan 't H. Avondmaal zyn geweest.

't Is een Text / die / mynes oordeels / in den tegenwoordigen tydt by zonder wel voegt. Want dit is de dagh / op welken wy ons verbondt met Godt vernieuwt / en onzen Oversten leidsman Jesus Christus op nieuw trouwe en gehoorzaamheidt gezworen hebben. By alle hebben in het doop-verbondt het veldt-teken van onzen Heir-vorst aangenomen / en belooft / dat wy als geestelijke krygsknechten tegen zonde / Duivel en Hel waken / en kloekmoedig stryden zullen. Doch dewyl wy ter oorzake van onze nalatigheidt / van den slaap den zorgeloosheidt overvallen / ons aan menigerlei zonden hadden bergzepen / hebben wy gisteren door boetvaardige erkentenisse en belydenisse van dezelve / en heden door het aanneemen der bondt teekenen / belooft ons leven te zullen beteren. Wat is dan anders van onzen plicht / als dat wy van nu af aan / om den aanval onzer geestelyke vyanden te beter af te weren / op onze hoede en waakzaam leren zyn?

By zyn voorneemens; (1) Het den bzeden diepen zin van dit waak-woordt te verklaren en te bekzachtigen; En daar na (2) de plichten die daar in zyn opgesloten / door besizaffinge / vermaninge / en troost / wat nader op de gemoederen aan te dzingen.

De Here Jesus hadt in de voorgaande woorden van dit ons Text-

Ca-

Capittel van de twede toekomſte ten oordeel van den Sone des menſchen geſproken / en gezegt / dat / ſchoon de dagh zeker was / het uur daar van nochtans den Engelen in den hemel / ja den Sone zelfs (naar zyne menſchelyke natuur) verborgen was. Hier uit nam hy gelegentheidt om zyne Diſcipelen / en neffens hen / ons alle tot voorzichtigheidt op te wekken; weshalven hy dit beſluit maakte / Is de dagh des oordeels zo vaſt en zeker als de doot / en weet geen menſch / hoe na zyn uur is / wanneer hy uit deze waereldt zal moeten vertrekken om rekenſchap te geven; zo geef ik u deze les / om altydt te waken, op dat gy bereidt moogt zyn om te ſtaan voor den Sone des menſchen.

Een menſch waakt eigentlyk naar het lichaam, zo lange de levensgeeſten / die van het harte naar het hooft opklimmen / de herſſenen / gelyk de windt / een zeil geſpannen houden / en van daar op den will en ter beſtieringe van 's lichaams ledematen verzonden en verſpreidt worden / om het een of het ander te verrichten. Doch zulk lichamelyk waken / (ſchoon het 'er toe helpt /) wordt hier niet verſtaan; want iemant kan wel waken naar het lichaam / en ondertuſſchen naar de ziele in een diepen ſlaap liggen. Zo waakte Judas de verrader den gantſchen nacht. Zo waken ook dieven en moordenaars / die 's nachts op der menſchen goet en leven loeren. Zo waakte David, toen hy op dage Bathſeba begluurde / hoewel hy toen meer ſluimerde als op een ander tydt / wanneer hy / zich op Gods genadige beſcherminge verlatende / nederlag en ſliep. Wat lichamelyk waken is. Matth. XXVI. Pſ. III:6

't Is dan geen lichamelyk maar een geeſtelyk waken dat de Salighmaker hier bedoelt. De menſch waakt naar de ziele / wanneer zyn verſtandt en will ſteets werkzaam zyn / zich voorzichtig wachtende voor zorgeloosheidt / of afwykinge van Godt door een zondig leven: om door trage nalatigheidt / in een gehele ongevoeligheidt / van ongevoeligheidt in de doot / en van de doot in de verdoemeniſſe niet te vallen; maar in tegendeel / zelfs in het midden zyner aardtſche bezigheden / Godt altydt voor ogen houdende / en zo trachtende te wandelen / dat hy deszelfs will en bevel in zyn ſtaat en beroep getrouwelyk en naar vermogen volbrenge. De zonde wordt in de H. bladeren vergeleken by een ſlaap: Ontwaakt, gy die ſlaapt, en ſtaat op uit den doden, en Chriſtus zal over u lichten. De zorgeloze zekerheidt wordt vergeleken by een ſlaap: Ik ſliep maar myn harte waakte. En dus wordt ook in tegendeel de Godtzaligheidt waken genoemt. Waak op rechtvaardiglyk en zondig niet. Zo wordt ook een Chriſtens verſtandige voorzichtigheidt in al zyn leven en wandel waken genoemt / zyt nuchteren en waakt. Op deze wyze waakte Petrus, ſchoon hy in de gevanghenis tuſſchen twee Krygs-knechten met ketenen gebonden lag en ſliep. Zo waakte Jacob ook / hoewel hy Wat geeſtelyk waken is. Eph. V: 14. Hogel. V: 2. 1 Cor. XV. 34. 1 Petr. V: 8. Hand. XII: 6.

hy op een steen-rustte. En dit is het waken, 't geen de Zaligmaker in onzen Text meent.

Hy hadt redenen genoeg / zo eene vermaninge aan zyne navolgeren te doen. (1) Ten aanzien van onze natuurlyke slaperigheidt en trage nalatigheidt; En (2) Ten aanzien van de vyanden / die wy rontom ons vinden.

Christenen moeten waken, om hunne aanklevende zwakheit.

Wat het eerste belangt; het gaat met de menschen naar de ziel als met lichaamelyk-slapenden. Schoon men die opwekt / zy vallen aanstonts weer heen / zy laten 't hooft zakken / en zich van hunnen overigen slaap wederom overweldigen. 's Menschen ziel is ook van een zeer slaperigen aart. Hoewel zy dikwils voorneemt te waken / en de geest wel gewillig is, zo is echter het vleesch zo zwak, dat het zeer haastelyk weder in een geestelyken slaap valt.

En om hunner vyanden wille 1 Petr. V:8.

Ten tweden hebben wy wel nodig te waken, om der vyanden wille / die steets rontom ons zyn / en de ziel den eenen slaap-dranh voor / den anderen na trachten te geven. De eerste vyant is de Satan / die geduriq omgaat als een brieschende Leeuw, zoekende wien hy zoude mogen verslinden. Hoe vlytig is een Soldaat op zyn hoede en staat op schild-wacht / wanneer de vyandt rontom de Stadt gaat om alles te bespieden / waar hy zynen aanval best zou kunnen doen? Zou dan een geestelyk Soldaat niet waakzaam zyn / daar zo een listige en schrikkelyke vyandt voor zyne muuren ligt / en schade tracht toe te brengen / inzonderheidt door zyne werktuigen en lieve getrouwen? De waereldt ligt geheel in 't boze / en schoon wy Joh. XV. 19. eigentlyk van de waereldt niet zyn / wy leven nochtans in de waereldt, tot dat God ons daar uit roept en wegneemt. Duizenden strikken vinden wy in dezelve gelegt / die David deden zuchten / Och! Ps. LV: 7. dat my iemant vleugelen als ener duive gave! ik zoude henen vliegen waar ik blyven mogte. Somtyds leggen de voorbeelden der waereltlingen ons lagen / en zoeken ons door hunne bekoringen te verleiden: Somtyds worden wy verschrikt door vervolginge: Somtyds maakt tydelyk geluk ons hoogmoedig; en op andere tyden maakt ongeluk ons kleinmoedig; of versmaatheidt bevoert ons tot toorn; en duizendt andere voorvallen / zyn zo vele strikken op den wegh dien wy te gaan hebben. Daarom zegt Christus tot zyne Matth. X: 16. Discipelen / ik zende u als schapen in 't midden der wolven.

Doch dit is 't nog niet al. Wy hebben nog veel gevaarlyker vyandt in onzen eigen boesem; ons vleesch en de verdorve natuur. Hoort / hoe Paulus zelf hier over klagen moet: Ik zie een andere Rom. VII: 23. Wet in myne leden, welke strydt tegen de Wet mynes gemoets. Deze vyandt is zo magtig en gevaarlyk / dat alle anderen ons niets zouden kunnen deren / indien wy dezen niet tot een onafscheidelyken metgezel hadden. De Satan kan ons wel allerlei gelegentheidt tot zon-

ondigen geven; maar hy kan ons niet dwingen / als wy zelf niet willen. Een Stadt / binnen welker muren vzede en eendzacht woont / kan zo licht niet van uitwendige vyanden overweldigt wozden / als one / daar vezraadt en tweedzacht heerscht. Dus zou ook een menſch wel met de verzoekingen van den Satan en de waereldt den pot kunnen dzyven / indien zyn eigen bedzieglijk hart het maar trouwe niet heim meende; maar deszelfs valſchheidt is zo groot / en de boosheidt daar van zo menigvuldig / dat het een Judas aan zyn tafel en een Eva aan zyne zyde is. Welke lagen legt het ons niet / en met welke ſtrikken zoekt het ons ten val te brengen! Nu dooz liſt / dan dooz geweldt; nu heimelijk / dan openlijk; nu dooz begeerlijkheidt der oogen / dan dooz begeerlijkheidt des vleeſches / en grootsheidt des levens. Komt 'er gelegenheidt van zondigen vooz / het dzyſt ons aan om die waar te nemen: Het zoekt zyn vermaak daar in / en maakt den menſche zozgeloos. Begint het gewete te ontwaken en zich te bedroeven / dan weet het de ſchande der zonde met de Vyge-bladeren van ontſchuldiging te bedekken. Men weet alles op 't beſt te verſchonen: Grove ondeugden moeten dan maar bagatellen zyn: Valſcheidt moet verſtandt / grouwel-daat moet edelmoedigheidt / hovaardy nettigheidt / quaat goet / en goet quaat heten; en dus werpt het menig den ſtrik om den hals / en trekt hem in den kuil des verderfs. Heeft het quade dagen / het begint te murmureren / ongeduldig en treurig te wozden. Heeft het goede dagen / het wozdt dartel / en zoekt den menſche in allerhande welluſten te verſtrikken. Het ſchept in zonden en doelheden groot vermaak / en in de dingen dezer waereldt zyne beſte vergenoeginge; maar in tegendeel in alles / wat geeſtelijk is / verdziet. Komt het in de Kerk / onder het gebedt / het trekt de ziel te rug / en beneemt haar den nodigen aandacht / de gedachten zyn verſtrooit / de oren geſtopt / en het hart zelf gantſch ongevoelig.

Ziet dit is de vyandt / dien wy by ons dzagen; dit zyn de netten / welke hy ons ſpant; dit zyn de aanvallen / die wy onderwozpen zyn. En dit alles is zo veel te gevaarlijker / wanneer deze dzie gezworen vyanden onzer ziele / de Duyvel, de waereldt, en ons eigen vleeſch, als een Triple-alliantie ſluiten / ons gelijkerhandt aanvallen en ons gewete de ene wonde vooz / de andere na / toe bzengen. Oozdeelt nu zelfs / of wy niet wel reden hebben om te waken / en voozzichtig in ons Chriſtendom te wandelen?

TOEPASSING.

Nu gave Godt / dat wy in der daadt en waarheidt zeggen konden / Beſtraffing des

Geeſtelyk Slapenden.

den / dat wp waakten! Maar helaas! het tegendeel wordt over al genoeg ondervonden; en de dageliphſche beklagelijke blijken doen meer als te veel zien / dat wp ſluimeren; wat zeg ik / ſluimeren? dat wp ſlapen, ja als in een diepen doot-ſlaap verzonken liggen. Ach! wp werpen de wapenen van onzen geeſtelijken krpg weg: men vermaakt zich ſteets in onnutte en beſtraffelijke gedachten / waar door de Bruydt van Chriſtus niet opgewekt / maar meer en meer in ſlaap gebragt wordt. Men ſluit de ogen toe / op dat de helder-lichtende fakkel der Goddelijke waarheidt onzen zorgelozen ſlaap niet verhindere. Men ſtopt de oren gelijk een dove Adder voor de ſtemme des bezweerders. Och / dat wp wpſe waren en verſtonden / dat wp onze oren neigden en hoorden / wat de Geeſt tot de gemeente zegt! Slapen wp niet / als wp onzen mondt niet opdoen / om Godt te loven en te verheerlijken? als onze tong belemmert wordt / om woorden voort te brengen / die tot onzen vrede dienen? Slapen wp niet / als wp niet vpmoedig roepen / maar zulke verſchonen / die wp niet verſchonen moeſten? Slapen wp niet / als wp de lome handen onzes geloofs laten zakken als wp niet meer houden wat wp hebben? als de ene handt de andere haar trouwe hulp ontzegt? als wp zo haaſt moede worden in goede werken? als wp liever den vreden gemakkelijken wegh dezer waereldt willen betreden / als een enkele moeielijke voetſtap doen tot Godts ere!

Ach! ſlaapt niet het gantſche lichaam der Kerke / wanneer zp zorgeloos is / en al het onheil / dat haar overkoomt / verre van zich werpt? Wanneer zp van ruſte en vrede ſpreekt / terwijl 'er niets diergelijks is / zo dat wp billik mogen uitroepen en vragen / Wachter! wat is 'er van den nacht? Ach! dat de dagh aanbrak / en de Genade-zon ons opwekte / en onzen ſlaap zo verdreef / dat wp wakende bleven!

Wp zeggen wel / dat wp wakker zpn; wp beelden ons in / dat wp waken / maar onze verdeelding bedriegt ons / alzo onze daden / en ſlaperig-verrichtte plichten het tegendeel betonen. Wil men dan nog roemen van waakzaamheidt, daar men zich billik behoorde te bedroeven / dat alle werken van ons Chriſtendom zo ſlaperig zpn? daar men zo weinig naar de opwekkinge van ons eigen gewete trachtt? En als het zelve ons al onze geeſtelijke ſlaap verwpt en voor ogen houdt / hoe zoekt men de naakte ſchande onzer zonde met den mantel der verſchoninge toe te dekken! hoe doet men zpn beſt om het wakent en aanklagent gewete weder in diepen ſlaap en ruſte te brengen! Waar is doch de brandende yver tot den redelijken Godtsdienſt? Waar waakt een waar gelove door hartelijke liefde? Tydelijke welvaart en voorſpoet brengt velen in den ſlaap; ja de Bruidt zelve / die in bedroefde tyden behoorde te waken / en op den helderen middag niet ſlapen morſt / ſchynt van den ſlaap heel bevangen te zpn. O Elendigen! O beſchrzelijken ſtaat der Kerke! Zp ſlaapt in zekerheidt en waakt

in

in booſheidt. Ach! ik vreeſ / ik vreeſ / ſo wp dus vooztvaren in onze plichten te ſlapen / en in de zonden te waken / dat de Heerder Iſraëls zyn wakendt oog / als een ſtreng Rechter / op ons zal ſlaan / om ons te ſtraffen vooz onze booſheidt / ſo dat wp zullen moeten klagen / Daarom heeft de Here over het quade gewaakt, en hy heeft het over ons gebracht; want de Here onze Godt is rechtvaardig in alle zyne werken, die hy gedaan heeft, dewyle wy zyne ſtemme niet gehoorzaamden. Ik vreeſ / hy zal den kandelaar des Evangeliums eens van zyne plaatze weren. Indien wp niet waken / hy zal over ons komen als een dief. Indien wp den aankloppenden Jeſus niet haaſtelijk opdoen / zal hp van de deure onzer harten geweken zyn. Ik vreeſ het zal eens met ons gaan / als met de dwaze Maagden / die de toekomſte van haren Bruidegom dooz den ſlaap verzumden / en die / toen zp daar na riepen / Here, Here, doe ons open, tot een bedzoeft antwoozdt kregen; Ik ken u niet.

Dan. IX: 14. Openb. II. 5. III. 3. Hoogel. V. 6. Matth. XXV: 11, 12.

Wel aan dan / de genade-deur iſ nog niet toegeſloten: De Bruidegom iſ nog niet boozbp: de wachters ſtaan nog op uwe muren. Waakt maar op / ſteekt de uitgegaane lampe weder aan / en dzaagt zozge vooz den den welvaart uwer zielen. Ach! hoe vele wacht-ſtemmen hoozt gp dagelijks niet / die u in alle hartelijke toegenegentheit toeroepen / ô Zondaar, ontwaak, ontwaak! Wat iſ het ampt der Leeraren doch anders / als dat zp waken vooz de zielen die haar aan vertrouwt zyn / en van welke haar eens rekenſchap afgeëiſcht zal wozden? Moeten niet alle hunne Predikaarſten daar op / dat onbekeerde Zondaars van hunnen zonden-ſlaap mogen ontwaken / en bekeerden wakende gevonden wozden? De Zon heeft als een ſtemme / waar mede zp u toeroept Zondaar, ontwaak, ontwaak! Nauwlijks laat zp des morgens haare ſtralen boven den gezicht-einder zien / of zp brengt u met eenen te binnen dat gp niet alleen naar het lichaam / maar ook naar de ziele uit den ſlaap moet opſtaan. Wat leert haar loop van den morgen tot den avondt anders / als dat wp ook met den tydt nader aan de eeuwigheidt komen / en derhalven vlptig waken moeten? Hoe vlptig zyn de menſchen in hun beroep / ſo dat zp zomtpts een gantſchen nacht / en meer / om aardtſch voozdeel ſlapeloos doozbrengen! Dit moet ons billik opwekken / om ook waakzaam in ons Chriſtendom te zyn / te meer / om dat de hemel veel koſtelyker als de aarde iſ / en deszelfs ſchatten veel vooztreffelijker zyn / als alle vergankelijke goederen dezer waereldt. Zien wp anderen ten grave dzagen / ſo iſ het ook ſo veel / als of wp een wacht-ſtem hooren / die ons toeroept / ô Zondaar! ontwaak, ontwaak! want gy weet niet hoe haaſt Godt u dien zelven gang zal doen gaan!

Vermaning tot geeſtelyke waakzaamheit.

Hoe waakzaam en oppaſſende zyn krygs lieden / wanneer zp vooz hunne vpanden ſtaan! Alexander de Grote hondt / in 't Leger zyn-

de 's nachts een steen aan zyne handt / en stelde een bekke daar onder / op dat hy niet te vast sliep / maar door den val van den steen opgewekt wierdt; zouden dan Helden Godts niet veel meer ene geestelyke waakzaamheidt bedryven?

Overdenkt dit alles wel / waarde Christenen! Laat deze korte les van uwen Saligmaker diep in uwe harten ingeschreven zyn; want wat Jesus tot zyne Discipelen zeide / dat zeit hy tot ons alle / waakt.

Plichten der geestelyk wakenden.

1. Waakt / zorgvuldig lettende op alle uwe daden. Gelyk zulken die in 't donker gaan / met handen en voeten voor uit tasten / om zich niet te stoten; even alzo moeten wy ook zorge dragen / dat onze ziele op den wegh der waereldt / die vol kuilen is / niet struikele of valle. Gelyk een Arendt zyne jongen uit het nest om hoog licht / en die met de ogen in de Son niet konnen zien / van boven nederwerpt; laten wy ook alzo onze daden tegen het licht des Goddelyken Woordts houden / en onderzoeken welke daar mede niet over een komen / die dan verworpen moeten worden.

2. Wy moeten waken tegens de zonden, die een mensch in zyn beroep 't meest onderhevig is / een ieder in 't zyne / waar in Godt hem gestelt heeft. Daar zyn zonden van Hovelingen, die niet Naäman van hunnen Heer een Afgodt maken / en hem ten gevalle zondigen / of met een Joseph leren zweren by 't leven Pharao. Daar zyn zonden van Rechters, die hem / die onrecht lydt / geen recht doen. Zonden van Leeraars, zelfs niet doende wat zy anderen leren / of de in zwang gaande ondeugden niet bestraffende / maar den menschen naar den mondt pratende / zo als zy 't gaarne hebben willen. Zonden van Kooplieden, die van onrechtvaardigen handel / woeker / gierigheidt / liegen en bedriegen geen gewete maken. Zonden van Ambachts-lieden, niet oppassende in hun beroep / of door bedrieglyken arbeidt / en overeischen van prysen en lonen / den Naasten benadelende. Zonden van Huis-vaders en Huis-moeders, wanneer zy hun huis niet wel regeren / allerhande ondeugden en ongeregeltheden door de vingeren zien / en daar toe niet arbeiden / dat zy / die Godt hun aanvertrouwt heeft / in des Heren wegen wandelen. Tegens alle zulke zonden van beroep moet men zorgvuldig waken. Ook moet men waken tegen de zonden van tydt en plaatse. Want / gelyk de ziektens niet enerlei zyn / maar op de ene plaats zulke / en op de andere plaats andere regeren; zo regeren ook menigmaal de zonden van verscheide soorten in verscheide plaatzen. Hovaardy regeert in grote steden meer als in kleine. Die van Creta worden genoemt / Leugenachtig, quaade beesten, luije buiken. Die van Athene waren nieuwsgierig. Dus heerscht ook zomtyts onder het ene volk deze of gene ondeugt meer / als onder een ander / waar voor men zich

Tit. I: 12. Hand. XVII: 21.

wach-

ten moet. Voorts zyn'er zonden van natuur en lichaams ge-
idt, waar toe de menschen wel 't meest genegen zyn. Enige
meer over tot toorn als andere: Enige zyn in 't waereldtsche
ger en zorgelyker van aardt als andere/ enz. Daarom/ ach
enen! waakt tegen de zonden van beroep.

lt gy wel waken/ schuwt dan alle gelegentheden/ die u tot zonden Middelen tot geestelyke waakzaamheit.
n kunnen lokken of verleiden. ô! Hoe velen zyn door gelegent-
t zonden vervoert! Toen Dina vermaak schepte/ om de Doch-
des lants te zien/ verloor zy zelf haar maagdom. Toen Pe- Gen. XXXIV.
zich in de zale des Hoge-priesters aan 't vuur by Godtloos
chap waagde/ verloochende hy zynen Heer en Meester. Luc. XXII: 55.
Eva gehoor aan de slange gaf/ en zich verlustigde in het eten Gen. III: 6.
e verbode vrucht/ wierdt zy verleidt. Toen David lui en vad-
ven op het dak van zyn Paleis wandelde/ wierdt hy tot onkui- 2 Sam. II. 2.
gedachten vervoert/ en tot overspel. Wilt gy uwe geestelyke
zaamheidt bevorderen/ zo weest ook nuchteren en matig/ mydt
verdaat en wellust in eten en drinken/ en denkt/ dat men niet
om te eten en te drinken; maar dat men spyze en drank gebrui-
noet om zyn leven te behouden/ en zo/ dat men altyt bequaam
n Godt te dienen.

n ander nut middel tot geestelyke waakzaamheidt/ is het gezel-
der vromen/ die Godt vrezen. Een slaperig mensch valt licht
ap/ wanneer hy alleen is; maar by goedt gezelschap zynde/
hy wakker. Even zo gaat het ook met dit geestelijk waken:
oordt door het Godtvruchtig gesprek der vromen krachtig onder-
en. Hunne goede raadt/ bescheide vermaningen/ en tydige be-
ingen kunnen dienen/ tot onze opwekkingen/ als wy traag zijn/
nze oprechtinge/ als wy struikelen of vallen/ en tot onze ver-
hinge/ als wy droevig zijn.

t derde middel om wel waakzaam te zijn/ is de vreze Gods.
waakte Joseph, toen hy de onkuische aanzoekingen van een
t-vergeten Wijf afsloeg/ en zeide/ Hoe zou ik dan dit zo een Gen. XXXIX: 9.
t quaat doen, en zondigen tegen Godt? Hebt Godt ook altijt zo
ogen en in uw harte. Want het is zeker/ dat eens 's menschen
en wandel voorzichtiger is/ wanneer men bedenkt/ dat men in
ts tegenwoordigheidt eet en drinkt/ dat men voor Godts ogen
en staat/ en dat'er geen hol zo diep nog plaats zo gesloten is/ daar
zich voor zijn aangezichte zou kunnen verbergen. Met deze ge-
ten van Godts over-al-tegenwoordigheidt wekte David zich op/
hy zeide/ Waar zoude ik henen gaan voor uwen Geest? en
zoude ik henen vlieden voor uw aangezichte? Zo ik opvoer Ps. CXXXIX: 7, 10.
hemel, gy zyt daar; en beddede ik my in de helle, ziet! gy zyt
Name ik vleugelen des dageraats, woonde ik aan 't uiterste

den

de Zee; ook daar zou uwe handt my geleiden, en uwe rechter-handt zoude my houden.

Het vierde middel om waakzaam te zyn / is / dat men dikwils het einde / en de laaste dingen bedenke / die op dit leven volgen zullen. Matth. XXIV. 42. Chriſtus zegt / Waakt dan; want gy weet niet in welke ure uwe Here komen zal. Salomo wekt den ſorgeloos ſlapenden Jongeling Pred. II. 9. dus op / Verblydt u, ô Jongeling! in uwe jeugt, en laat uw harte u doen vermaken in de dagen uwer jongelingſchap, en wandelt in de wegen uwes harte, en in de aanſchouwinge uwer ogen, maar weet, dat Godt om alle deze dingen u zal doen komen voor 't gerichte. Zouden die niet waken / die denken / dat zy alle voor den 2 Cor. V. 10. Richter-ſtoel van Chriſtus geopenbaart zullen worden? daar elk zal wegdragen, 't geen door het lichaam geſchiedt, na dat hy gedaan heeft, het zy goet, het zy quaat? Deze groote veranderinge is velen nader als zy zelfs denken. Daarom moet een tegelyk alle dagen zo leven als of elke dagh de laaſte van zyn leven was / en gedurig gedenken aan de doot, het laaſte oordeel, hemel, hel, en eeuwigheidt.

Ten vyfden, Indien wy behoorlyk zoeken te waken, moeten wy dagelyks ons zelven beproeven / of wy wel vroom en Godtzaliger worden. Een Koopman ziet 's avondts zyn kladt-boek na / maakt de balanze van ontfangſt en uitgift / en dus een overſlag / of hy dien dagh met zyn koophandel voor- of nadeel gedaan heeft. Doe ook aldus / vroom Chriſten menſch! indien gy anders de koſtelyke ſchat der eeuwige Zaligheidt niet verwaarlozen wilt. Overdenk des avondts uwe zonden / op dat gy geen gewetens-angſt mede in 't bedde neemt / die uw leg-plaats tot een harden ſteen kan maken. Neem uwen toevlucht tot het bloedt van uwen Zaligmaker. Wanneer gy in de Somer-avonden den hemel roodt ziet / zegt gy / dat avondt-roodt beduidt goet weer. Wilt gy weten / of gy geruſt ſlapen en vrolyk wederom opſtaan zult / en of de Sonne der gerechtigheidt u helder beſchynen zal / beſchouw den toeſtant van uwe ziele. Vindt gy haar beſprengt met het rode bloedt van uwen Jeſus / hebt gy reden van goede hoop / dat gy het ſchynzel der Goddelyke Genade-zonne genieten zult.

Wel aan / waakt dan, vroome Chriſtenen / en bedenkt / wat gy heden belooft hebt. Gy hadt reets by den Doop onder de bloedtbaniere van Jeſus Chriſtus uwen eedt gedaan; maar ach! hoe menigmaal zyt gy door uwe zonden tegen dien groten Heil-vorſt wederſpannig geweeſt! Doch nu heeft Jeſus u alle uwe zonden vergeven / en weder aangenomen tot zyne krygs-knegten. Gy hebt dezen dagh op nieuw gezworen / dat gy tegen den Satan / de waereldt / en uw eigen vleeſch ſtryden zoudt; wel dan / houdt vlytig de wagt / dat de uitgedrevene zonden niet weder by u komen huisveſten. Waakt en

bidt,

bidt, op dat gy niet in verzoekinge valt; want de geeſt is wel gewillig, maar 't vleeſch is zwak.

— Eindelyk / bedroefde Chriſtenen / gy / die ene geeſtelyke ſlapernigheidt / ene traagheidt in uw gebedt / ene ſlaauwheidt in uw Chriſtendom / ene koeltheidt in uwe Godts vreze / en onachtzaamheidt in uw leven beſpeurt / en daar over een hartelyk misbagen in u vindt / en dies wegen by u zelven treurt; neemt ook een wroedt van vertroostinge aan. Hebt goeden moedt / gy kinderen Godts! gy weet immers dat de Here het gekrookte riedt niet verbreken, noch de rokende vlas-wieke uitblusschen zal. De geeſt is wel gewillig, en 't vleeſch is zwak; doch ziet toe / dat gy niet in enen doot-ſlaap valt / maar in de grootſte zwakheden zeggen kunt / Ik sliep, maar myn harte waakte. Dan zal Godt met uwe zwakheden gedult hebben / dan zal hy uw gelove ſterken / u opwekken in traagheidt / en troosten in droefheidt. De medelydende Jesus / die wel gedult hadt met zyne ſlaperige Discipelen / zal de zwakheden des vleeſches over 't hoofd zien indien de geeſt maar gewillig is / en u / als zyne liefe Bruidt / eindelyk met zich nemen op de bruiloft des Lams in den hemel / allwaar gy ene onuitſprekelyke vreugde genieten zult. Daar toe helpe u en my ter zyner tyd de Drie-enige Godt / Vader / Zoon / en H. Geeſt / hoog gelooft in der eeuwigheidt. Amen. Troost in traagheit. Hogel. V. 2.

GEBEDT.

Ô Waakzame Wachter en Herder Israëls, wiens oog in 't verborgen ziet, en wiens Almagt genadiglyk beſchermt allen die uwen name vrezen. Nu mogen wy wederom, als verzoende kinderen, met een vrolyk vertrouwen voor u aangezichte verſchynen. Ô Hoe wel te vrede is onze ziele nu, terwyl gy ons alle onze zonden hebt vergeven, en alle onze gebreken hebt geheelt! Daarom verheugen wy ons billik in u, onzen Godt, als den groten Jehovah, die alles wat gy zyt, naar uwe volmaaktheden en eigenſchappen, zyn wilt tot onzen beſte. Uwe Almagt wil ons beſchermen; uwe wysheidt wil ons regeren; uwe liefde wil ons dragen, gelyk ene moeder haar kindt. Gelooft zyt gy, ô grote Godt! voor de genade, dat gy onze zielen aan uwe Genade-tafel hebt willen verquikken. Schoon ons overgrote ſchatten waren geſchonken, het ware evenwel niet te vergelyken by het gene gy ons doet, alle onze ſchulden quyt ſchelde, ja ons uwen lieven Zoon gevende, en met hem alles wat hy voor ons verworven heeft. Nu trotzeren wy den Satan, dien gy aan onze voeten hebt gelegt: wy trotzeren de ſchoon-ſchynende waereldt, die ons niet meer verleiden zal, want hier is Immanuël.

Ach! blyf by ons, dierbaarſte Jeſus, op dat wy by u blyven: Gy weet, dat wy in ene waereldt leven die gantſch in het boze ligt; wy worden dagelyks door menigte vyanden omringt, die onze zielen zoeken. De Satan valt ons aan door zyne werk-tuigen, de waereldt verleidt ons, en ons eigen vleeſch brengt ons zo dikwils ten val, en legt ons ſtrikken voor de voeten op den wegh, dien wy gaan moeten. Zien wy binnen in ons; wy vinden daar een harte, dat met vele zwakheden bezet is, zodanig, dat wy van ons zelven niet bequaam zyn tegenſtant te doen, ten zy gy zelf ons daar toe bequaam maakt. Zien wy te rug op den wegh, dien wy in de woeſtyne dezer waereldt reets afgelegt hebben; wy vinden reden, u ô Here te danken, dat gy ons zo vele hulpryke liefde en genade-blyke bewezen hebt, die ons hope geven, dat gy ons ook nog in 't overige van onze vreemdelingſchap aan de koorden uwer vaderlyke liefde zult geleiden. Dierhalven bidden wy u, doe ons vaardig en vlytig op de wegen uwer geboden lopen. Open de ogen onzer ziele, dat wy in enen heiligen voor-ſmaak, den hemel en deszelfs heerlykheidt mogen zien, en daar door opgewekt worden, om met waren ernſt en begeerte derwaarts te treden. Maar, wys gy ons zelf den wegh aan, en laat uw woordt ene lampe voor onze voeten en een ligt op ons padt zyn; op dat wy niet afwyken ter regter nog ter ſlinker-handt, maar naar den regel en het richtſnoer uwes Goddelyken woordts onzen wandel beſtieren. Laat ons nooit zo zorgeloos worden, dat wy ons door de welluſt dezer vergankelyke waereldt in enen ſchadelyken en ſchandelyken zonden-ſlaap zouden laten brengen. Laat ons zo blindt niet zyn, dat wy de aarde den voor-rang zouden geven voor den hemel, en den haaſt verdwynenden rook der ydelheidt verkiezen, in plaatze van het gantſch zeer uitnement gewigte des eeuwigen levens. Onze dagen varen ſnel heen, en wy weten niet, wanneer gy, ô Rechter, komen zult, om ons rekeninge af te eiſchen; verleen ons dierhalven, dat wy vlytig waken. Laat ons zorgvuldig alle gelegenheidt tot zondigen meiden, op dat wy niet voorbedachtelyk enige zonden inwilligen, maar wel op onze hoede zyn; dat wy niets denken, ſpreken nog doen, dan alleen het gene dienen kan tot bevorderinge van uwes naams ere, van het welzyn en heil onzer eigene zielen, en nut onzes naaſten. In 't kort, ô Godt! laat ons zo leven, gelyk wy wenſchen zullen geleeft te hebben, wanneer wy ſterven moeten; op dat wy eindelyk ook, als wy van den doot-ſlaap ontwaken, in den morgen-ſtondt der eeuwigheidt, onzen Zaligmaker Jeſus Chriſtus met vreugde te gemoete gaan, en opgenomen worden in de eeuwige heerlykheidt. Amen.

Onze Vader, enz.

DE ROKENDE VLAS-WIEK EN HET ZWAKKE KINDT.

Voor het Gebruyk des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING

INdien uwe Wet niet ware geweeſt al myne ver-makinge, ik ware in mynen druk al lange ver-gaan. Met deze woorden beurde Davíd zich op in zyn kruis. Deze Koning Iſraels wiſt wel van kruis te ſpreken; ook hadt hy zyn deel wel in al-lerhande droefheden / die zyn harte zo bekuelden / dat hy van druk en leet byna zou hebben moeten vergaan. Doch de handt des Allerhoogſten on-derhielt hem / het Woort des levendigen Godts onderſteunde hem / en de voorbeelden der Heiligen gaven hem troost en verzekeringe / dat de Here hem na droefheidt met vreugde zou kronen. Pſ. CXIX. 92. Godts Woorde geeft den bedroef-den troost.

Dit zelve Woordt des leevens is 't ook / dat ons ſterkt in zwakhe-den / opwekt in traagheidt / en troost in treurigheidt. Klaagt ons gewete ons aan; het verdedigt ons. Drukt ons de zonde-laſt; het verlicht ons harte door genadige beloften / die het doet. Gelyk wy dan op dezen dag onzer heilige voor-bereidinge een proef-ſtuk daar van horen zullen.

Doch / op dat dit Woordt des levens zich krachtiglijk aan onzer aller harten openbare / bidden wy God om zyne genade / hulpe / en opstant / enz. Onze Vader, enz.

TEXT. JES. XLII. vs. 3.

Het gekrookte riet en zal hy niet verbreken, ende de rokende vlas-wieke die en zal hy niet uitblusschen.

TWEDE INLEIDING.

De vromen zyn in droefheden gelyk een stok in 't water.

Als men enen stok in een vat vol waters steekt / en het selve een weinig beweegt / zal 't schynen / als of de stok krom en gebroken was. Hier over zou men deze woorden tot een Sinne-beeldt kunnen stellen / nochtans regt. Dus gaat het ook met Godts kinderen in deze waereldt / die van den Here / als een stok in zyne handt / gedragen worden / zo dat niemant die hem ontnemen kan. Wanneer zy in de wateren der droefheden komen / door welke God hen zuiveren en reinigen wil van hunne verlekkingen / zullen zy veeltyts als een verbroke riet schynen te wezen / en als een stok / die geknikt is. In de ogen der waereldt-kinderen worden zy / als uiterlijk geplaagde / door de ellendigsten onder de Zonne gehouden. Maar ziet men hunne innerlijke ziele gestalte aan / bedenkt men de vreugde / die zy in God hebben / overweegt men die aller krachtigste troost-middelen / waar door zy zich in al het lyden dezes tydts weten op te beuren; zo kan men met waarheidt van hun zeggen / dat zy zich kunnen beroemen in vervolgingen / zich verheugen in droefheden / en getroost zyn zo wel in 't leven als in 't lyden en sterven. Vraagt men / waar deze kloekmoedigheidt der Heiligen van daan komt? Onze Profeet zal antwoorden / dat die spruit uit de krachtige beloften Godts / waar van wy ene byzondere vinden in de woorden van onzen Text / uit welke wy voornemens zyn / uwe liefde voor te stellen / Enen krachtigen troost, in de allergrootste zwakheden des geloofs.

„ Maar gy, ô sterke God! die in zwakken magtig zyt. Wy „ zyn veeltyts in zwakheidt van geloof als een gekrookt riet, wan„ neer wy in volle verzekering voor u behoorden te staan, gelyk „ de Cederen Libanons. Wy zyn dikwils zo flaauw van liefde, „ als ene rokende vlas-wieke, wanneer wy in heilige liefde vlam„ men, als een vuur des Heren behoorden te branden. Daarom

„ sterk

„ ſterk ons, als wy zwak worden, en blaas het vonkje onzes al-
„ lerheiligſten geloofs aan. Here, uwe mondt heeft het geſproken;
„ dierhalven houdt ons harte u ook uw Woordt voor: Gy zult het
„ vervullen. Amen.

VERKLARING.

Zo groot de goedtheidt en genade van Godt is; zo klein is in tegendeel onze kracht en bequaamheidt. Hy is de ſterke Godt / en wy zyn zwakke menſchen. Daarom vergelykt Jeſaias de kinderen Godts. (1) By een riet; En (2) by ene vlas-wieke; en wel zo / dat het eerſte gekrookt, en de twede rokende is.

Hy noemt hen geen ſterke bomen, die allen aanval beſtendig kunnen wederſtaan; maar hy vergelykt hen by een riet. Want gelyk een riet in de laagte waſt / zo bevlytigen de vromen zich ook der nederigheidt en ootmoedigheidt. Om deze reden worden zy ook ene Lelie der dalen genoemt. Gelyk een riet den windt niet wederſtaat / maar daar voor wykt / en zich ter aarde buigt; zo is 't ook met de vromen gelegen / wanneer de harde ſtorm-winden der Goddelyke oordelen wayen. Als de Godtlozen murmureeren / en zich tegen Godt willen aankanten / worden zy verplettert; maar die den Here liefhebben / hebben geleert / zich onder de geweldige handt Gods te vernederen. Zy buigen zich ter aarde gelyk een riet, en danken Godt / die hen verootmoedigt en bezoekt / en kuſſen dus in gelovige ootmoedigheidt en ootmoedigen eerbidt / de kaſtydende handt van hunnen hemelſchen Vader. Gelyk een riet regt op waſt / en gene kromte heeft; zo leiden ook de Vromen enen regten en oprechten wandel / volgens den regel des Goddelyken Woordts. Zy wyken op gene kromme wegen af / noch ter rechter- noch ter ſlinker-handt; en indien zy al door zwakheidt van hunne oprechtigheidt afgedreven worden / hebben zy gene ruſte voor dat zy weder in hunnen regten ſtaat komen / die regt toe regt aan naar den hemel gericht is. Gelyk een riet zeer zwak is; zo erkennen de Vromen ook hunne zwakheidt: Zy verheffen zich niet over ingebeelde krachten / maar erkennen hunne gebreklykheidt: Zy vertrouwen niet op hunne ſterkte / maar alleen op den ſterken arm van hunnen Godt. Daarom houden zy zich ook des ter vaſter aan Hem / en wel / gelyk een kindt zich aan zynen Vader houdt / en een zuigeling die eerſt leert gaan / aan den ſchoot zyner moeder; om dat zy weten / dat zy zonder Hem geen oogenblik kunnen beſtaan. Wanneer de Profeet hen verder een gekrookt riet noemt / wil hy daar mede aantonen den ſtaat der Vromen in deze waereldt / die als een gekrookt en verbroken riet zyn. Want nu worden zy

Hoe de Vromen een riet gelyken. Hogel. II. 1.

door den storm-windt der waereldtsche vervolginge gebroken; dan wederom door den last hunner zonden verbryzelt / wanneer zy roepen / Myne ongerechtigheden gaan over myne hoofdt; als een zware last zyn zy my te zwaar geworden. Nu krenkt hen ziekte / tegenspoedt / armoede / of verachting; dan slaat ene geestelijke aanvechting hen ter neder / wanneer het schynt / als of de Trooster; die hunne zielen verquikken kan, van hen geweken was.

Ps. XXXVIII. 5.

Hoe de gelovigen gelyk ene brandende fakkel zyn. Matth. V. 16. Rom. VIII. 38, 39.

De Profeet brengt nog ene gelijkenisse by / en vergelijkt de gelovigen by ene vlas-wieke. Hoewel zy menigmaal enen brandenden Fakkel gelijk zyn / wanneer zy regt yverig en vurig zyn tot alle goede werken / en hun licht alzo laten schynen voor de menschen, dat zy hunne goede werken zien, en hunnen Vader, die in de Hemelen is verheerlyken. Als mede / wanneer zy zeggen kunnen / Ik ben verzekert, dat nog doot, nog leven, nog Engelen, nog Overheden, nog magten, nog tegenwoordige, nog toekomende dingen, nog hoogte, nog diepte, nog enig ander schepzel, ons zal kunnen scheiden van de liefde Godts, welke is in Christus Jesus, onzen Here. En met David / De Here is myn licht en myn heil, voor wien zou ik vrezen? De Here is myn levens kracht, voor wien zou ik vervaart zyn?

Ps. XXVII. 1.

Waarom zy ene rokende vlas-wiek genoemt worden. Matth. XVI. 22. Joh. XX. 25. Luc. XXIV. 25.

Maar zomwylen raken zy ook in zo een staat / dat zy als ene kleine vlas-wieke zyn / die slechts een flaauw schynzel van zich geeft / of wel in 't geheel gene vlam / maar alleen een vonkje / dat als onder de asch ligt te smeulen. Hoe klein is menigmaal de kennisse! wy zien dit aan de Discipelen van Christus: Petrus kon zich het lyden van zynen Meester niet verbeelden; Thomas kon de Opstandinge van zynen Here niet begrypen; De Discipelen die naar Emmaus gingen / hadden zeer ongelovige en trage harten.

ô Gekrookt riet! ô Rokende vlas-wieke.

Hoe dikwils twyfelen de Gelovigen aan de Goddelijke beloften! En hoe hardt valt het veeltyts voor vleesch en bloedt / om te verstaan en voor waarheidt te houden / wat Godt in zyn Woort zegt! Wat een werk voor Abraham, eer hy Godts belofte volkomen geloofde! En hoe zwaar viel het Moses, eer hy des Heren toezegginge kon aannemen!

Gen. XV. 2. Num. XI. 21, 21.

ô Gekrookt riet! ô Rokende vlas-wieke.

Hoe zwak is dikwils ons vertrouwen / dat men zo vast niet bouwt op Godts waarheidt / barmhartigheidt / almagt / en wysheidt / als men

men wel behoorde te doen! Hier van daan/ als men in droefheden is/ dat men den moedt zo haast laat zakken/ en alles verloren geeft/ even als of Godt/ die in den Hemel woont/ gantsch gene middelen nog wegen hadt om te kunnen helpen. Zien wy dit niet aan Abraham en Isaak, welke grote Mannen! die zelfs in wantrouwen op Godts hulpen vervielen/ en daar over in vreze waren? Waren zulke niet een gekrookt riet en glimmende vlas-wieke? En ach! hoe slecht zyn veeltyts de vruchten des geloofs zelfs by de vroomsten! Men is in den enen tydt zo yverig en bequaam niet tot het gebedt als in den anderen: Men is zomtydts zo verlangende en begerig niet naar heilige dingen als wel op andere tyden. Hoe traag was Christus Bruidt/ toen zy zeide/ Ik hebbe mynen rok uitgetogen; hoe zal ik hem weder aantrekken? Ik hebbe myne voeten gewasschen. Maar hoe yverig was zy/ toen zy/ als ene waakzame Dochter/ den genen zocht, die hare ziele lief hadt! Hoe yverig was Petrus/ toen hy zeide/ of zy ook alle geërgert wierden, ik zal doch niet geërgert worden.... Al moest ik met u sterven, ik zal u geenzints verloochenen. Maar hoe koel was zyne ziele/ toen hy zynen Meester echter verloochende/ en deze woorden sprak: Ik kenne den mensche niet.

Hogel. V. 3.
Cap. III. 1.
Marc. XIV. 29, 31.
Matth. XXVI. 74.

ô Gekrookt riet! ô Glimmende vlas-wieke.

Men zou mogen vragen/ van waar komt doch zulke zwakheidt in de Vromen? Het koomt hier van daan; om dat zy/ zo lang zy in deze onvolmaaktheidt leven/ een lichaam des doots dragen/ met het welk zy steets te stryden hebben. Ook geschiedt zulks niet zonder ene zonderlinge wysheidt en toelatinge van Godt; want hy weet/ dat de mensch zich zeer licht verlaat op zyne eige krachten/ en daarom wil Hy hem daar door tot erkentenis zyner zwakheidt brengen. Hy wil zyne Almagt in hunne onmagt/ zyne kracht in hunne zwakheidt/ zyne ere in hunne nederigheidt betonen en groot maken. Het gaat daar mede als met een gezonden/ die fris en sterk is/ en gelijk een Lauwrier- en Ceder-boom groeit en bloeit. Zo een verbeeldt zich een lang leven/ en meent dat hy met de doot een verbondt heeft gemaakt; maar komt hem ene krankheidt over/ dan verandert zyn gemoedt: Dan ziet hy/ hoe elendig en bros het menschelijk leven is. Even zo gaat het ook in onzen geestelijken staat. Ziet/ dit heet een gekrookt riet, dit heet glimmende vlas-wieke. Welke genade is nu voor zulke zwakheidt bereidt? De Profeet stelt die voor in twederlei wyze van sprekken; waar van d'ene op 't gekrookte riet, en de andere op de glimmende vlas-wieke doelt. Het eerste/ zegt hy/ zal Godt niet verbreken, en de twede zal hy niet uitblusschen.

Waar de zwakheidt des geloofs van daan komt.
Sirach. XL. 1.

Een

Godt wil het gekrookt Riet niet verbreken.

Een gekrookt Riet, en een gequetſte ſtam / gebonden en onderſtut zynde / bekomt wel weder: Ene lamp / die aan 't uitgaan is / begint wel weder te branden / wanneer 'er Olij ingegoten wordt. Dat beduiden dan deze ſpreek-wyzen zo veel / als dat Godt met onze zwakheden geduld wil hebben. Gelijk een Vader zomtyds een misſlag / die zyn kindt uit zwakheidt begaat / over 't hooft ziet / en niet ſtraft; zo wil Godt ook onze zwakheden inſchikken / indien wy niet moetwillig nog voorbedachtelijk / maar alleen uit zwakheidt zondigen. Daar benevens / dat hy ons om onze zwakheden van zyn aangezichte niet wil verwerpen nog verſtoten; maar zacht / vriendelijk / en goedertieren met ons handelen; en ons veel meer in onze zwakheden vertroosten / ondersteunen / en nieuwe krachten geven. Daarom zegt hy / Het verlorene zal ik zoeken, ende het weggedrevene zal ik weder brengen, ende het gebrokene zal ik verbinden, ende het kranke zal ik ſterken. Hier op doelen ook de woorden van Chriſtus: Komt herwaarts tot my, alle die vermoeit ende belaſt zyt, ende ik zal u ruſte geven.

Ezech. XXXIV. 16.

Matth. XI. 28.

En hoe zou Godt doch anders met zyne Uitverkorenen kunnen handelen / als dat hy geduld met hunne zwakheden zou hebben? Zyn inmers vaten zyner barmhartigheidt, die hy te voren bereidt heeft tot heerlykheidt. Een aardſche Vader heeft zyn gezondelijk kindt liever als de anderen. Een aardſche Bruidegom verwerpt zyne Bruidt niet om hare zwakheidt. Zo ook verlaat de goedertieren Vader / zyne zwakke kinderen onder alle zyne kinderen niet; en zou de vriendelijke Jeſus / die de liefde zelf is / zyne Bruidt verſtoten? Dat zy verre. Waarom is hy verzocht geworden? Op dat hy die genen / die verzocht worden konde te hulpe komen en medelyden met hun hebben. Waarom is hy geſtorven en opgeſtaan? Op dat hy het zwakke zou verſterken / het gekrookte niet verbreken / en het glimmende niet uitbluſſchen. Waarom heeft hy anders zo yverig zynen hemelſchen Vader gebeden / dat hun gelove niet mogt ophouden?

Rom. IX. 23

Godts genade is beſtendig.

Wil nu Godt het gekrookte Riet niet verbreken, nog de glimmende Vlas-wieke uitbluſſchen; zo word dan deze trooſtelijke Leer geweldig verzwakt / als men zegt / dat zulke die in Godts genade ſtaan / wederom geheel verſtoten en verdoemt kunnen worden. Word een Riet menigmaal verbroken / het geſchiedt / om dat het nooit wortel gehadt heeft: Word een licht uitgebluſcht / 't is een teken / dat het nooit de regte vlam heeft gevat: Gaat Judas verloren / 't is om dat hy altyt een Zoon des verderfs is geweeſt: Vallen enige menſchen van de waarheidt af / men denke / dat hunne namen nooit in het Boek des levens zyn geſchreven geweeſt. Want het blyft onwederſprekelijk / Dat het vaſte Fondament Godts ſtaat, hebbende

le dezen zegel: De Here kent de gene, die zyne zyn. En/ Ber- 2 Tim. II. 19.
;en zullen wyken ende Heuvelen wankelen; maar myne goedertie- Jes. LIV. 10.
enheidt zal van u niet wyken, ende het Verbondt mynes vredes zal
iiet wankelen, zegt de Here uwe ontfermer. Als ook / Ik weet 2 Tim. I. 12.
vien ik gelooft hebbe, ende ik ben verzekert, dat Hy magtig is
nyn pandt, by hem weggelegt, te bewaren tot dien dagh. Hoe vro-
ijk kunnen wy nu zyn in den Here onzen Godt! Want wy hebben
nen Herder, niet der sterken maar der zwakken. Wy hebben enen
Genees-meester die de dodelijkste krankheden weet te genezen. Wy
ebben enen Heilandt, die zich over Zondaren ontfermt. Wy heb- Eph. V: 29.
en enen Bruidegom/ die zyn eigen vleesch niet haat, maar voedt en
nderhoudt. Wy hebben enen Profeet die met de bedroefden een Hebr. IV. 15.
voordt ter rechter tydt weet te spreken. Wy hebben enen Hoge prie-
:er, die medelyden met onze zwakheden heeft. Wy hebben enen
achtmoedigen Koning, die zyne baniere over ons opheft; die by
ns is / wanneer wy door de wateren van verdrukkingen gaan/ zo
at die onze rokende Vlas-wiek niet uitblusschen; en ook in het vuur
er vervolginge/ zo dat het de vlamme van ons gekrookt Riet niet
erslinde.

TOEPASSING.

Uit deze bloemen van den Goddelijken Hof/ zuigen waereldtsch- Valsche troost des waereldt-kinderen.
:zinde menschen/ in plaatse van honig/ vergif / als zy zo weinige
ugden en Godtvreze in hun leven betonen/ en zich in allerhande
nden en ondeugden wentelen/ en daar by zeggen durven/ De Geest
gewillig, maar 't vleesch is zwak. En Godt wil immers het ge-
ookte Riet niet verbreken, nog de glimmende Vlas-wieke uit-
usschen. Wy zouden wel zo en zo leven; maar wy menschen kunnen
et. Godt is barmhartig/ hy zal ons wel genadig zyn. De Pre-
kanten zeggen ons wel/ hoe wy leven moeten/ wat te myden/
at te doen staat; maar hun Ampt brengt dat zo mede: laten zy
ggen wat zy willen/ wy doen wat wy willen. Wy kunnen hier
et zuiver zijn als de Engelen. De vroomsten zelfs zyn Zondaren;
odt zal ook met onze zwakheden wel gedult hebben. Niets is ge-
eener in de waereldt/ als dat de menschen de H. Schrift misbrui-
n/ en dat hen niet aangaat nochtans op zich zelven willen toepas-
n. Zendt Godt Zondaren rampen toe/ die zy door hun godtloos
en dubbelt verdient hebben/ zy durven wel zeggen/ Wy moe- Hand. XIV. 22.
n door vele verdrukkingen ingaan in 't Koninkryke Godts. ô
a! indien de brede weg ten Hemel leidde. Zulke menschen zyn
artelaren des Duivels; want het gene zy lyden/ zyn gene Vader-

Luc. XXIII. 41. lijke kastijdingen / maar straffen / door hunne boze daden verdient. Deze troost gaat u niet aan / gy die niet als een Riet wast / noch u buigt onder de geweldige handt Godts; noch u / die niet opwaarts naar den Hemel / maar / gelijk Doorn-struiken / naar de aarde groeit in enen aardsch-gezinden wandel. Deze Byon van trooste is gesloten voor u / die niet gelijk een gebroke Riet zyt in erkentenisse uwer zonden / maar als de Eiken van Bazan in Pharisesschen hoogmoedt u zelven verheft / en op uwe eigen ingebeelde krachten en gedane werken u verlaat / wanende / dat de Hemel u niet ontgaan kan / indien gy slechts geen groote Zondaars zyt. Ach op wellken gebroken Rietstaf van Egipte leunt gy / welke u de handt zal doorboren / en te gelijk uwe zielen eene dodelijke wonde toebrengen / wanneer de stormwindt van Godts oordelen eens waien zal. ô! Hoe zullen de hoog verheven Eike-boomen van Bazan gebroken worden / ten dage / als men zal zeggen / Hoe worden zy als in een ogenblik tot verwoestinge? nemen een einde, worden te niete van verschrikkinge!

De geestelyke hovaardy.

Ps. LXXIII. 19. Wee u! die in zonden / als lichten der doelheidt brandt / en als dwaal-lichten onvoorzichtige zielen in 't Moeras en den Poel des helschen verderfs stort; die in zondige bewegingen en drift als een verterende gloedt zyt / welke niemant kan blusschen! ô Hoe zult gy bestaan / wanneer de toorn Godts u zal aanstaen / gelijk het brandende bosch aan Horeb, dat niet verteert wierdt; of gelijk het vuur / dat op Sodom en Gomorra viel / en wanneer gy u nedergestort zult vinden / in den Poel; die daar brandt van vuur en sulpher.

Openb. XXI. 8.

Vermaning tot geestelyke oormoedigheidt. Wat u aangaat / gy Heiligen Godts / maakt u zelven deze waarheidt beter te nutte. (1) Dewijl Godt het gekrookte Riet niet verbreken, noch de glimmende Vlas-wieke uitblusschen wil; Ach! laat ons niet hovaardig worden: Bedenkt / hoe het met den vermetelen Petrus ging. Laat ons veel meer overwegen / dat wy zwakke menschen zyn / en dat wy / als Godt maar een weinig de handt van ons aftrekt / bequaam zyn om in de grootste zonden te vallen.

Rom. VII. 24. Laat ons daarom veel liever zeggen: Ik elendig mensch! wie zal my verlossen van het lichaam dezes doots?

Tot kloekheit stryd. 2. Laat ons dapper en kloekmoedig stryden: Wy hebbe onze zondige Natuur tot enen sterken vyant; laten wy dien opzoeken / alle voordelen afspyden / en zorgvuldig nasporen wat hy met onze zielen voor heeft / en ons vleesch van dagh tot dagh meer en meer kruisse / op dat het ons in geen boeien sluypstereu / maar de Geest de overhandt behoude.

Waken. Marc. XIII. 34. 3. Laat ons waken. Deze raadt gaf Jesus aan zyne zwakke Discipelen / zeggende / Waakt. Dus laat ons mede geestelyk waakzaam zyn. Een krygs-knegt heeft syne vestinge te bewaken en wy ons harte. De waereldt / het vleesch en bloedt wagen 'er menigen storm

op

3. Wy hebben ook enen inwendigen vyandt aan de argliſtigheidt in dat harte / dat duizendt loze vonden weet te bedenken; en daarin / waakt / ende wacht u dat uwe harten niet te eniger tydt bevaart worden, met braſſerye ende dronkenſchap, ende de zorgvuldigheden dezes levens. Luc. XXI. 34.

4. Laat ons Godt vlytig bidden. Wanneer David klaagt over lagen en vervolgingen zyner vyanden / zegt hy aanſtonts daar op / laar ik zal uwe ſterkte zingen. Wanneer wy ook in onzen geeſtehen ſtrydt met de zonde te doen hebben / moeten wy bidden. Het ebedt is het zwaardt des Heren: Het gebedt is de ſtorm-ladder / aar mede wy de hoogte van ons verſchanſt harte kunnen overinnen / en alles verkrygen wat ons in onze zwakheden ontbreekt. Bidden. Pſ. LIX. 17.

5. Laat ons de liefde van den liefderyken Godt dankelyk erkenen. Letten wy op ons zelven in ons Chriſtendom / wat zyn wy ch in kennisſe / gelove / liefde / gedult / enz. anders / als een gookt Riet, en glimmende Vlas-wieke? En waar komt het van aan / dat Godt ons Riet niet verbroken / noch onze Vlas-wieke uitebluſcht heeft? Alleen van zyne genade Daarom laat ons met Paulus zeggen / Door de genade Godts ben ik, dat ik ben; en zyne genade, die aan my bewezen is, is niet ydel geweeſt. En tot dankbaarheidt voor Godts genade. 1 Cor. XV. 10.

6. Laten wy tot dezen genadigen Godt altydt onzen toevlucht nemen. Want hy is dien / die van een verbroyzelt harte zyn / het geruſch van enen zachten windt / waar door ons Riet niet verbroken laar opgerecht wordt. Zo hoog de Hemel is boven de Aarde, is yne goedertierenheidt geweldig over de gene die hem vrezen. Godts genade is de beſte trooſt des arme Zondaren. Pſ. CIII. 11.

Als wy dan zwakheden in ons bevinden / zo laat ons tot Godt in Chriſtus onzen toevlucht nemen / en zeggen: „ Myn Heer en myn Godt / zie hier een zwak Riet: Sie hier ene glimmende Vlaswieke / die dreigt uit te gaan. Maak doch ſterk wat zwak is: Maak vurig wat traag is / op dat het lichtje myneg geloofs in volle liefdevlammen brande. Komt hier / gy heiligen Godts / die in kenisſe gelyk een gekrookt Riet zyt / en in gedurige (hoewel menigmaal zeer kleine) vlamme der liefde tot Godt en uwen Naaſten / gelyk ene glimmende vlaſ-wieke; komt en ſchept water van trooſt uit ezen Zoon-put des levens.

Beſchouwt gy den toeſtant der ware Kerke in de waereldt / zegt an / Behoudt, ô Here, want de goedertieren ontbreekt: de getrouve zyn weinig geworden onder de menſchen kinderen. Ach / hoe s de Thuin van Godts Myn berg geſchonden! welke jammerlyke reuken heeft Sion hier en daar moeten lyden! Is zy niet op vele laatzen niet een ſlaap van zorgeloze zekerheidt en traagheidt bevanen? Is zy niet geworden als een waggelendt Riet / dat van den windt ginds en herwaarts geſlingert wordt? Of als ene reizende Trooſt wegens 't verval der Kerk en hare vervolging. Pſ. XII. 2.

Cente der Arabieren / die men van de ene plaats naar de andere brengt? De oude liefde ſchynt geheel verkoudt te zyn / en die / welke anders in vlammen van heiligen yver bzandde / laat naauwlijx zwakke vonkjes van zich zien. Ach! ik vreze / het gekraakte Riet zal breken; de rokende Vlas-wiek zal uitgaan!

Doch weeſt getroost / kinderen des Allerhoogſten. Hoort gy niet / wat de Here uwe Godt gezegt heeft: Ik wil het gekrookte Riet niet verbreken, nog de glimmende Vlas-wiek uitbluſſchen. Bergen zullen wyken, ende Heuvelen wankelen; maar myne goedertierenheidt zal van u niet wyken, ende het Verbondt mynes vredes zal niet wankelen, zegt de Here uwe ontfermer. Weet gy niet dat Godts Kerk op ene Rotſe gebouwt is / die de poorten der Helle niet zullen overweldigen? *Eccleſia premetur, Sed non opprimitur:* De Kerk wordt wel gedrukt, maar nooit onderdrukt; Dus gaat het met dezen Palm-boom die onder den laſt opgroeit. Een gekraakte tak bloeit heerlijker / en draagt beter vruchten / als een ſterke; het goudt blinkt helderſt / wanneer het uit het vuur komt; de myrrhe riekt nooit beter als wanneer zy geſtoten wordt; en de wierook geeft nooit aangenamer reuk / als dat men die op kolen legt. Zou de Bruidegom zyne Bruidt verlaten? Zou de Herder zyne ſchapen uit zyne handen laten rukken? Zou de magtige van Iſraël het bondeltje der levendigen zich laten overweldigen? Zouden de golven het Scheepje doen zinken dat Jeſus zelf beſtiert? ô Klein-gelovige Chriſtenen / bloode Sions helden! Waar was de Kerk / toen de wateren van den Zondvloet den gantſchen Aardtbodem bedekten? Bzandde de rokende Vlas-wiek niet midden in de wateren in de Arke Noachs? Was de ſtaf van Moſes handt niet ſterker dan alle de ſtaven der Toveraars in Egipte? Scheen het lichtje niet in 't kleine Canaän / terwyl de eikke duiſternisſe des Heidendoms het gehele Aardryk bedekte? Hebben alle de ſtromen van vervolgingen het licht der waarheidt wel kunnen uitbluſſchen? Al zegt de Bruidt / dat zy ſlaapt; ei / zy kan nochtans roemen dat haar harte waakt. Wie heeft het hyna uitgebluſcht licht der Goddelijke waarheidt uit het duiſter Pausdom gebragt / en tot nu toe onderhouden? Heeft de ſterke Godt het niet gedaan / die gezegt heeft / dat hy het gekrookte Riet niet verbreken zal, nog de glimmende Vlas-wiek uitbluſſchen?

Troost voor boetvaardige Vilschgenoten wegens hunne geringe kennisſe

Kom nu / boetvaardige Viſch-genoot / en ontfang een wooxdt van troost. Klaagt gy over uwe zwakke kennis / en zegt gy / Ach! ik ben wel een glimmende Vlas-wiek. Hoe onwetende ben ik nog in de wegen Godts! en hoe onervaren in de dingen, die Godt tot myne Zaligheidt geopenbaart heeft! Hoor wat de Here uwe Godt zegt / Ik wil 't gekrookte Riet niet verbreken / nog de glimmende Vlas-wieke uitbluſſchen. Hier zyn wy bezig in werk dat maar een deel

is /:

Jeſ. LIV. 10.

Matth. XVI. 18.

ſs / en in dit leven ſs gene volmaaktheidt te hopen. Js maar de grondt der Saligmakende kenniſſe Godts wel gelegt / het gebouw der Saligheidt kan dan zeer wel opgehaalt worden. De grote kennis alleen maakt niemant zalig. Dele eenvoudige Chriſtenen zullen door geloof en Godtzaligheit behouden worden / daar vele geleerde lichten der waereldt met al hunne wysheidt zullen verloren gaan. Daarom zegt Auguſtinus: *Surgunt indocti et runt in cælum, et nos cum Doctrinis noſtris volutamur in carne*; dat is / De ongeleerden ſtaan op, en nemen den Hemel in; maar wy met onze geleerdtheidt dwalen in het vleeſch. Het blyft ene vaſte zaak / dat de liefde van Chriſtus alle kenniſſe te boven gaat. Houdt u maar aan de geopenbaarde waarheden; en indien gy alleg niet begrippen kunt / leert ſlechts het gene tot uwe Saligheidt dienſtig is; dan zal Godt het zwakke Riet uwer kenniſſe niet verbreken, nog de glimmende Vlas-wieke uwer geringe wetenſchappen uitblusſchen. Overdenk / welke grote heilige de Apoſtelen waren / en nochtans hadt Jeſus gedult met hunne zwakke kenniſſe. Schoon de Diſcipelen nog tot op 't laaſte uur met den waan ingenomen waren / dat Chriſtus een aardſch Koninkryk oprichten zou / verwierp de zachtmoedige Heilandt hen echter daarom niet. Een Nikodemus / by nacht komende / was een Meeſter in Iſrael / en nochtans wiſt hy niets van de Weder-geboorte; maar Jeſus bluſchte dat lichtje niet uit. De Diſcipelen van Johannes rupſelden nog aan den Perſoon van den Meſſias / daar zy doch uit den mondt des Doorloperg genoeg gehoort hadden; en echter wierdt dat gekrookte Riet niet verbroken. Indien nu Jeſus deze zwakheden door de vingeren zag / van zulken / die dagelyks by en omtrent deze eeuwige wysheidt waren / en zo grote genade middelen hadden; ô! Hy zal ook uwe zwakke kenniſſe / als een kleen licht / geenzints uitblusſchen.

Denkt gy verder / ô gelovig kindt Godts! Ach hoe zwak is myn gelove in toeſtemminge / en in een hartelyk vertrouwen op Godt! Ik leeſ en hoor de waarheden / die van den Hemel geopenbaart zyn / en nochtans beſpeur ik in myn harte een heimelyk ongeloof. Het vernuft ſtrydt dikwils tegen 't gelove / en wil zich bezwaarlyk aan de gehoorzaamheidt van Chriſtus onderwerpen. Vleeſch en bloedt wederſtaan den wille Godts. Myn hart vertrouwt zo niet op Godts almagt / wysheidt / en heiligheidt / als 't wel behoorde te doen. De heerlykſte trooſt-ſpreuken der H. Schrift doen zo ſlechte werking / en vinden zo weinig ingang in het harte. Dus ben ik in zwak gelovigheidt een gekrookt Riet, en glimmende Vlas-wieke.

Trooſt wegens zwakheidt des geloofs.

Maar zyt getroost; Godt zal dit Riet niet verbreken, hy zal die wieke niet uitblusſchen. Een Diamant verlieſt zynen glans niet / 't is een Huis die met ene ſiechte huiſt / of een kindt met ene zwakke

handt aanvat; even zo blyft de verdienste van Christus van dezelfde kracht / 't zy die met een sterk of zwak geloof omhelst wordt. Zegt maar met dien zwak-gelovigen / Ik gelove Here; maar kom myn zwak gelove te hulp. Toen Petrus eertyts op 't water ging om tot Jesus te komen / zag hy enen sterken windt / wierdt bevreest voor de baren / en begon te zinken. Was hy sterk in 't gelove gebleven / hy zou op 't water als op het droge hebben kunnen gaan; maar zo ras hy aan de almagt en hulpe van Jesus begon te twyfelen / begon hy ook te zinken / zo dat de Zaligmaker hem by de handt vatten en helpen moest. Een zeer fraai zinne-beeldt is dit voor alle sterk en zwakgelovige Christenen. Waar het geloof slechts als een Mostaart-zaat is / daar door konnen bergen verzet worden / en daar moeten door Godts Almagt dingen geschieden / die voor menschen ogen onmogelijk schynen. Maar waar 't gelove verzwakt / daar zinkt de mensch lichtelijk onder de golven van droefheden; doch verzinkt echter niet / zo lang hy op de hulpe des Heren ziet; want Godt wil geduld hebben met de zwakheden zyner kinderen. Jesus wil de zwakken in gelove niet verwerpen. Ene bevende handt neemt zo wel enen genade penning aan als ene sterke; en een oude Simeon nam Jesus zo wel in zyne zwakke armen / als Maria zyne moeder in de hare. Denk hoe zwakgelovig de Discipelen waren / toen zy meenden / dat het scheepje / daar Jesus in was / ten gronde ging; en nochtans verstiet de Zaligmaker hen niet. Hoe zwakgelovig was Thomas, een van de twaalven / toen hy zeggen dorst: Indien ik in zyne handen niet zie het teken der nagelen, ende mynen vinger steke in het teken der nagelen, ende steke myne handt in zyne zyde, ik zal geenzints geloven; en evenwel verstiet Jesus hem niet / maar voegde zich naar zyne zwakheidt / en verscheen voor de twedemaal. Hoe zwakgelovig waren de Discipelen die naar Emmaus gingen; zy meenden / dewijl Jesus doodt was / dat ook alle hoop t'effens met hem verloren was; en nochtans kwam de zachtmoedige Heilandt by hen / en sterkte hun gelove. Hoe moest Godt enen Mozes brief en zegel geven eer hy geloven wilde: Hoe moest hy enen Gideon / aan zyne hulpe twyfelende / sterken. Dus zal Godt ook uw zwak gelove niet verachten; want de Godt Amen heeft gezegt / Ik zal 't gekrookte Riet niet verbreken, nog de glimmende Vlas-wieke uitblusschen.

Matth. XIV. 30.

Matth. XVII. 20.

Matth. VIII. 15.

Joh. XX. 25.

Luc. XXIV.

Trooft wegens een onaandachtig hert in den Godsdienst.

Klaagt gy / ô kindt Gods / over uwe zwakheden in de verrichtinge van uwen Godtsdienst / en zegt gy: „ Ach! welk ene glimmende Vlas-wieke ben ik doch! hoe zwaar valt het / eer ik myn ydel harte tot aandacht kan brengen! Hoe vele waereldtsche en vliegende gedachten bespeur ik zelfs in mynen besten aandacht! Hoe flaauw komen nu en dan de woorden uit den mondt! en hoe weinig welsprekentheidt vinde ik in my / wanneer ik aan Godt myn

„ noodt

„ noodt en zwarigheidt voorſtelle! Hoor ik des Heren Woordt / het „ gaat nu menigmaal weinig ter harte: 't Is als of ik het wa„ ter uit den Bron put Iſraëls met een zeef ſchep; 't komt zo haaſt „ niet / of 't gaat weder weg; zo dat / indien men my op myn „ gewete vroeg / wat ik gedurende den tydt myns levens van zo„ vele honderd Predikaatſien onthouden hadt; ach! het zou zeer wei„ nig zyn.

Dit getrooſt; de Here zal het gekrookt Riet niet verbreken, nog de glimmende Vlas-wieke uitbluſſchen. Even deze begeerte om beter te bidden en Godt volmaakter te dienen; dit mishagen in uwe zwakheden / is een teken / dat Godt u lief heeft / en dat gy Hem / is 't niet met een volmaakt / ten minſten met een oprecht harte dient. Die gezont zyn hebben den Medizyn-meeſter niet van noden, maar die ziek zyn. Werp u maar in uwe heilige onmagt en onvermogen in de armen van Jeſus / zo zal Hy u verquikken. Bedenk hoe zwak de Diſcipelen waren / toen de Zaligmaker ſyden zou. Hy lag en ſtreedt in zyn gebedt met Godt / terwyl zy daar nederlagen en ſliepen: Hy wekte hen wel op / en nochtans vielen zy weder in de vorige zwakheidt. Wat zei Jeſus tot hen? Kunt gy dan niet een ure met my waken? ô Overgroote zachtmoedigheidt! heet dat niet te regt / Ik zal 't gekrookte Riet niet verbreken, nog de glimmende Vlas-wieke uitbluſſchen? Is uw geheugen zwak / ſcherp het door dikwils nadenken / en zie wel toe dat gy nooit zonder ſtichtinge uit Godts huis gaat. Is uw gebedt ſlaauw / week uw harte tot aandacht op / door voorſtellinge van de ontzachelyke Majeſteit van dien Godt / met wien gy ſpreekt. Al zyn het gene bybelſche / nog konſtig gezochte wyzen van ſpreken / waar mede gy Godt uwen noodt voordraagt; Ei / ſpreek maar / zo als 't u in het harte komt. Godt ziet niet de woorden maar het harte aan. Eene ſtamelende ſtemme is hem zo lief als de tonge der welſprekenden; Hy zal u wel verhoren. Geeft hy u niet altyt wat gy wilt / hy zal u echter geven wat u nut en zalig is. Het gekrookte riet zal hy niet verbreken, ende de glimmende Vlas-wieke zal hy niet uitbluſſchen.

Matth. IX. 12.

Matth. XXIV. 40.

Zegt gy verder / boetvaardig Diſch-genoot: „ Ach! Ik bedenk / „ hoe trouwloos ik 't Verbondt gehouden heb / dat ik met mynen „ Heilandt hadt gemaakt. Ik heb zyne verdienſten dikwils uit den zin „ geſtelt / en zyne wonden vergeten; ik heb Barrabas, ik heb de waereldt den voorrang boven Chriſtus gegeven. Ach! ik mogt myn „ bedde van angſt-zweet wel doen zwemmen / en myne bedſtede „ doornatten met bloedt-tranen / als ik in ſtilte nadenke / hoe vrien„ delyken Jeſus ik vertoornt en beledigt hebbe. Welken genadigen / „ welken lankmoedigen Godt / welken liefderyken hemelſchen Vader „ heb ik vergramt / die my van myne jeugt af / gelyk een Vader

„ zynen

„ zynen Sone / heeft geleidt / en dagelyx naar lichaam en ziele zo
„ veel liefde en weldadigheidt bewezen! Wat hebt gy my doch /
„ vriendelijkſte Jeſus / ooit misdaan / dat ik uwe oneindige liefde
„ met zo ſnode ondankbaarheidt vergolden hebbe? Ach Godt H.
„ Geeſt! hoe dikwils heb ik / arme Zondaar / uwe heilige ingevin-
„ gen wederſtaan / en u / mynen Trooſter / bedroeft! Tranen / waar
Jer. IX. 1. „ zyt gy? Hartelijkſte ſmarten / waar blyft gy? Og / dat myn
„ hoofdt water, en myne ogen ſpring-aders van tranen waren! Wie
„ zal nu voortaan myn Vader zyn / indien die beledigt is / die zich
„ over my ontfermen moeſt / en de barmhartigheidt zelf is? Wie
„ zal myn helper en Heilandt wezen / daar ik hem vertroost hebbe /
„ die myn enige troost in leven en ſterven is.

Goeden moedt / bedroefde ziel! Deze uwe oprechte klagten zyn
Pſ. LI. 19. tekenen van uwe boetvaardigheidt en van uw verbryselt harte. Dat
zyn de offerhande die Gode behagen; want een gebroken en ver-
ſlagen harte zal Godt niet verachten. Hy will het gekrookte Riet
Jeſ. I. 18. niet verbreken, nog de glimmende Vlas-wieke uitbluſſchen. Waar
Rom. V. 20. de zonde als ſcharlaken zyn, zullen zy wit worden. Waar zy
meerder geworden zyn, daar is de genade veel meer overvloedig.
Ezech. XXXIII. 11. Want / zo waarachtig als ik leve, ſpreekt de Here, Here zo ik
luſt hebbe in de doot des Godtlozen! maar daar in heb ik luſt, dat
de Godtloze zich bekeere van zynen wegh, en leve.

Troost in armoede en verachting. **Zyt gy arm / veracht en verlaten in de waereldt; leeft gy in de uit-
terſte bekommerniſſe en armoede; wordt gy van elk verſmaadt / en
een doelwit van aller verachtinge; vindt gy u beeltyds van uwe beſte
vrienden verlaten / zo dat uwe toeſtant in deze waereldt als een gebre-
ken ſtaf is daar men niet op leunen kan / of als een lichtje dat haaſt
uit will gaan; zyt getroost / Godt zal het gekrookte Riet niet verbre-
ken, nog de glimmende Vlas-wieke uitbluſſchen. Hy ziet op den
nedrigen. Toen Jeſus op aarde was / nam hy in 't klein veracht
Bethanië zyn intrek in het huis van enen Lazarus, en ging de Pa-
leiſen der groote Heren van 't Sanhedrin voorby. Hy zag eer op enen
kleinen Zacheus en geringen Nathanaël, als op de groten van Jeru-**
1 Cor. I. 26, 27. **ſalem.** Niet vele wyzen naar den vleeſche, niet vele magtigen, niet
vele Edelen; maar het dwaze der waereldt heeft Godt uitverkoren.
**Een arm kindt Godts heeft even zo vryen toegang tot Godt als de
rykſte. Hy wandelt in ſlegte kledinge / van de waereldt verlaten /
maar ſtaat by Godt in groter genade / als vele ryken in de waereldt /
die van hunne mede-menſchen om hun aanzien en rykdom aange-
zocht en ge-eert worden. Als hy ſterft / is'er tuſſchen hem en dien /
welke op deze waereldt in groten ſtaat leefde / overladen met ryk-
dommen / gantſch geen onderſcheidt; want / *Mors ſceptra ligonibus
æquat:* De doot maakt Schepter en ſpade gelyk; hoewel anders**

een

een zeer groot onderſcheidt / gelijk tuſſchen Lazarus en den ryken Man. En wanneer tot den rijken / die in Godts ongenade in ſyne zonden geſtorven is / gezegt wordt / Kindt, gedenk, dat gy uw goedt ontfangen hebt in uw leven; wordt tot den armen / die in ſyne droomheidt den geeſt geeft / gezegt / Nu wordt Lazarus getrooſt. Is dat niet wel te regt / Ik zal het gekrookte Riet niet verbreken, enz. Luc. XVI. 25.

Wordt gy in deze waereldt vervolgt; Ei! leeft maar zo dat gy Godt ten vrientdt hebt. Al waren dan alle menſchen / ja alle Duivelen uit de Helle uwe vpanden / gy kunt zeggen / Is Godt voor my, wie zal tegen my zyn? Dzome menſchen / die van de waereldt verſtoten en verlaten worden / neemt de Here aan / en verlaat hen niet. Een vervolgde David / een verlate Joſef / wierden van Godt niet verlaten nog verſtoten. Dat is regt / Ik zal het gekrookte Riet niet verbreken, enz. Godt zal / of de vervolgingen paal en perk zetten / of uwe vpanden u tot vrienden maken / of u gedult geven om alle vervolgingen te overwinnen. Trooſt in vervolging.

Indien gy eindelijk ook tot hoge jaren komt / tot dagen die niemant behagen / waar in de Wolken weder komen na den regen; wanneer de Amandel-boom bloeit, de Zangereſſen nedergebogen worden, de Maalſters ſtille ſtaan; wanneer de Wachters des huiſes beven, de ſterke mannen zich zelven krommen, en het radt aan den Born-put in ſtukken geſtoten wordt; zo dat men wel zeggen mag / Ik ben een gekrookt Riet, en glimmende Vlas-wieke; Dan kan deze Goddelijke belofte ook tot uwen trooſt dienen: Ik zal het gekrookte Riet niet verbreken, enz. Dat is te zeggen / gelijk Jeſaia het verklaart / tot den ouderdom toe zal ik dezelve zyn, ja tot de gryzigheidt toe, zal ik u lieden dragen. Trooſt der ouden. Pred. XII. 2. enz. Jeſ. XLVI. 4.

Ja / wanneer het eindelijk ook zo verre komt / dat uwe lichaams en levens krachten afnemen / en uw ſterfuur nadert / zal deze trooſtſpreuk / Ik zal het gekrookt Riet niet verbreken; enz. als een balſem uwes hoofdts zyn. Uwe zwakheidt zal dan veel te zwak / en uwe krankte niet magtig wezen / u van de liefde Godts te ſcheiden; maar de groote Aardts-herder zal u dan door het dal des doots / uit dezen ſtaat der onvolmaaktheidt / in het hemelſch vrengde Paradijs brengen / daar de lichten / die ſilein op aarde waren / altoos en eeuwiglijk als heldere lampen / en als de glans des Hemels zullen ſchynen. Daar toe helpe u en my de drie-enige God / hoog-gelooft in der eeuwigheidt: Amen. Trooſt in doodtsnoodt.

GEBEDT.

Sterke en magtige Godt, een ſchildt en vaſte burcht van allen, die op u betrouwen. Door uwe genade zyn wy uit de dorre woeſtyne der waereldt genomen, en aan uwe water-beken geplant, als bomen, die vruchten des geloofs dragen. Maar ach! door onze zwakheidt zyn wy veeltyts gelyk een gekrookt Riet. ô Jeſus! bidt voor ons by uwen hemelſchen Vader, en zeg, Laat hunne ziel niet in het verderf nederdalen, want ik hebbe de verzoeninge gevonden. Here, wy laten u niet gaan, ten zy gy ons zegent: Wy gaan niet van u af, ten zy gy ons uwe genade-ſtemme laat horen. En ſchoon wy ook met *het Cananeeſche vrouwtje* lange zouden moeten aanhouden, wy willen nochtans liever arme hondtjes heten, als de broodt kruimtjes van uwen genade-diſch ontberen, en zo lange aan uwe genade deure klöppen, tot dat gy ons toeroept, zyt getrooſt Zone, Dochter, uwe zonden zyn u vergeven. Wy houden ons aan uwe beloften, dat gy *'t gekrookte Riet niet verbreken, noch de glimmende Vlas-wieke uitbluſſchen* zult, en bidden u, verbreek ons doch niet, maar onderſteun ons. Bluſch de zwakke vonkjes in ons harte niet uit, maar ontſteek die hoe langer hoe meer door uwen H. Geeſt. Giet 'er uwe olie toe, ô barmhartige Samaritaan! en breidt uwen vleugel over ons uit, op dat geen ſtorm-windt onze vlam uitblaze. Gy kunt het doen, gy wilt het doen; want uw woordt is waar, en uwe toezeggingen zyn waarachtig; en daarom houden wy u ook uw woordt voor. En wanneer eindelyk het licht onzes levens flaauwer en flaauwer begint te branden, en wegens krankheden of ouderdom aan 't uitgaan is; ach! laat dan doch het inwendig licht van uwen trooſt hoe langer hoe krachtiger en helderder in onze zielen ſchynen! Wy behoorden in volle verzekering onzes geloofs voor u te ſtaan, gelyk een opwaſſendt Riet, en helder brandende Kaars; maar ach, hoe traeg, hoe kleingelovig, hoe malatig zyn wy! daar wy in ſtantvaſtige liefde en brandenden yver voor u moeſten wandelen, en *ons licht laten ſchynen voor de menſchen, op dat zy onze goede werken zagen, en u onzen Vader in de Hemelen verheerlyken*, brandt het menigmaal met zo zwakke vlamme, dat onze ziel deswegen met droefheidt vervult is. Ook tegenwoordig komen wy arme Zondaren en Zondareſſen weder voor uwen Genade-throon, met een *zwaren laſt onzer zonden*; want ach! zy *gaan over ons hoofdt, en als een zware laſt zyn zy ons te zwaar geworden.* Hoe dikwils zyn wy geruſt in ydele zonde-luſt heen gegaan, zonder dat wy dien laſt gevoelt hebben! En och of wy ook

nu

nu door een recht gezichte onzer zonden, ons harte konden verbryzelen als vermoeide en belaſte Zondaren! Waar zullen wy nu vlieden voor uwen rechtvaardigen toorn? Waar vinden wy plaatſe, om ons voor uwe ongenade te verbergen? Is dit niet uwe ſtemme, ô Zoon des levendigen Godts? *Komt herwaarts tot my, alle gy die vermoeit en belaſt zyt, ik zal u ruſte geven.* Zekerlyk ja; wy komen daarom nu tot u, en verbergen ons in uwe wonden. Ach! doe *ons vreugde en blyſchap horen, op dat de beenderen zich verheugen, die gy verbryzelt hebt.* En wanneer wy eindelyk den wegh van alle vleeſch zullen gaan, troöſt ons dan door uwen ſtaf, en leidt ons door het duiſter dal des doots, met het verquikkendt en vervrolykendt licht uwer genade, op dat wy als vlammen des Heren mogen ſchynen in onzes Vaders ryke. Verhoor, ô Godt! deze onze zwakke zuchten, en openbaar ook daar in uwe genade, dat *gy het gekrookte Riet niet verbreken, nog de glimmende Vlas-wieke uitblaſſchen* wilt. Amen.

Onze Vader, enz.

DE HELDEN RONTOM SALOMONS BEDT EN DE KOETSE DER DOCHTEREN JERUZALEMS.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

De liefde verklaring van Christus Bruidt. Hogel. V. 8.

IK bezwere u, gy Dochters van Jeruſalem, indien gy mynen liefſten vindt, wat zult gy hem aanzeggen? dat ik krank ben van liefde. Dit was de liefde verklaring en ſtemme van Chriſtus Bruidt in 't Hoge-liedt Salomons. So ras eene gelovige ziele den gruwel der zonde regt erkent / vindt zy haar harte verwondt en verbryzelt door ware boerdaardigheit / uit liefde tot Jeſus / om dat zy Hem door hare zonden beledigt heeft. So ras eene gelovige ziele haren toevlucht tot Chriſtus / als haren eenigen Verloſſer en Zaligmaker / neemt / vindt zy de allerteederſte liefde verwekkende bewegingen in haar harte / en zoekt in Jeſus alleen hare ruſte / en in zyne allerzoetſte gemeenſchap haar enig vergenoegen.

Om hier van in des Heren vreze meerder te ſpreken / en dan ook wel bereide Viſch genoten tot de Genade tafel des Heren / hunne Godts te leiden / zyn wy by een vergadert. Onze Vader, enz.

TEXT.

TEXT. HOGEL. III. vs. 7,8,9,10.

Ziet het bedde dat Salomo heeft, daar zyn feſtig Helden rontom van de Helden Iſraëls, die altemaal zwaarden houden, geleert ter oorloge, elk hebbende zyn zwaardt aan zyne heupe, van wegen den ſchrik des nagts. De Koning Salomo heeft zich een Koetſe gemaakt van den houte Libanons. De Pilaren der zelve maakt hy van Zilver, haren vloer van Goudt: haar gehemelte van Purper: het binnenſte was beſpreit met de liefde van de Dochteren Jeruſalems.

TWEDE INLEIDING.

Merk-waardig is het / dat men leeſt van David, dat hy vier duizendt Leviten tot Poortiers hadt verkoren / die / zo ras de Tempel gebouwt zou zyn / denzelven bewaken zouden. Gelyk de Tempel te Jeruſalem zo veel als Godts Hof-houding was / daar hy zyn vuur en haardt-ſtede hadt; zo waren de Leviten zo veel als zyne Cravanten en Lyfwacht die zyne hutte bewaahten. Deze Leviten wierden in 24. ozdeningen afgedeelt. Ieder ozdening hadt hare week / en in ieder huis hadt de Vader zynen dag; zo dat 'er alle dagen ten minſten 200 Leviten waken moeſten. Deze Wacht was niet alleen aangeſtelt tot heerlykheidt van den Tempel / en ter ere van Godt / die daar in woonde; maar ook om te verhoeden / dat 'er gene onreinen / onzinnigen / die ozonken of ongewaſſchen waren mogten inkomen. Ook waren deze wachters geſtelt / om de heilige vaten des Heren / enz. te bewaren. Des nachts deedt de hoofdt-man de ronde / en mogt de klederen van den genen / dien hy ſlapende vondt / verbranden. Hier op doelt deze volgende Schryfruit-plaats: Zalig is hy, die waakt, en zyne klederen bewaart, op dat hy niet naakt wandele, ende men zyne ſchaamte niet zie. 1 Chron. XXIII. 5. Godts lyfwacht in den Tempel te Jeruſalem was een voorbeeldt der Chriſtenen. Openb. XVI. 15.

In deze wacht der Leviten vinden wy een treffelyk voorbeeldt van de gelovigen des Nieuwen Verbondts / en inzonderheidt van trouwe dienaren Godts; want deze zyn Dienaars van Chriſtus, ende uitdeelers der verborgentheden Godts. Zy zyn het uitverkoren geſlachte, het Koninklyk Prieſterdom, en het heilig volk, die vlytig moeten zyn in goede werken. Gelyk de Leviten moeſten waken; zo moeten ook de wachters op Sions muren dagh en nacht een wa-

kendt oog op hunne aanbertrouwde zielen houden. Daarom zegt
Hebr. XIII. 17. Paulus: Zyt uwen voorgangeren gehoorzaam, ende zytze onderdanig; want zy waken voor uwe zielen. Zy waken over de kudde/ dat die van geen schurft schaap aangestoken worde: Zy waken tegen de wpanden der waarheidt/ dat door derzelver schuldt geen ziel verloren ga: Zy waken tegen de zonde/ dat gene heerschende ondeugden de overhandt nemen. Gelijk de Leviten, als 't nodig was/ de Arke des Verbonts moesten dragen; zo dragen de Dienaren Godts niet alleen Jesus in hunne harten/ maar zy dragen ook zynen dienst op hunne schouderen/ zyn woordt in hunnen mondt/ en zyne Verbonds-teekenen in hunne handen. Hier op doelt Salomo in onzen Text/ toen hy sestig Helden rontom zyn bedde zag/ en een heerlijke Koets ten dienste der Dochteren Jerusalems. Dit zal ons aanleidinge geven/ om op dezen dagh des H. Avontmaals onze zielen te bereiden tot een waardig gebruik van het zelve.

„ Maar gy, ô getrouwe Bondt-Godt! verleen, dat wy vlytig
„ waken voor onze zielen; dat wy waken in 't gelove, waken in
„ de liefde, in het gebedt, waken in enen heiligen wandel; op dat
„ wy onze zielen uit deze waereldt, vol gevaar, als een buit weg-
„ dragen ten eeuwigen leven. Amen.

VERKLARING.

Gelijk de Son de bloemen verquikt/ en ook doet verwelken; gelijk de Zee een Schip nu verhoogt/ dan weder in de laagte stort: gelijk de Hemel nu eens betrokken/ dan weer helder is; zo verwisselen voorspoedt en tegenspoedt/ vreugde en droefheid/ goede en quade dagen/ zo wel ten opzichte van Godts Kerke in 't algemeen/ als ten aanzien van gelovige zielen in het byzonder. Tot nu toe hadt de Bruidt van Christus in onzen Text haren Jesus moeten zoeken in de bedroefde nagten van zware vervolgingen. Zy was geslagen van de wachters/ die haar hadden moeten troosten; en toen zy Jesus eindelijk op enen kruis-wegh vondt/ moest zy echter zyn als een rook/ die opgaat in de woestyne/ en de gelovigen wierden geacht als slachtschapen. Daar op volgt nu ene *Læta metamorphosis*, ene heuchelyke verandering, die door den Geest Godts in onzen Text aangewezen wordt. Twe dingen komen hier voor ter betrachtinge.

Aan eenschakeling.

Verdeling.

1. Ene heerlyke ruste en gelukzaligheidt der Kerke, in Godts magtige beschermínge, en in de gemeenschap met Christus.

2. Een

2. Een wel-ingericht geloofs-werk, waar door de ruſte der Kerke bevordert wordt.

Het eerſte is in 't 7de en 8ſte vers begrepen onder het Sinne-beeldt van Salomons bedde; en het tweede in het 9de en 10de onder het maakzel van Salomons Koetſe. In het eerſte wordt geſproken van een bedde van Salomo; daar na van ſeſtig Helden, die rontom dat Bedde als wachters ſtaan; en ten derden / tot wat einde die wacht is aangeſtelt / van wegen den ſchrik des nagts.

Ziet! zegt de Geeſt Godts / en wekt de Bruidt van Chriſtus tot gheheiligden aandacht op / gelijk meermalen geſchiedt / als 'er iets gewigtigs wordt voorgeſtelt / rontom het bedde van Salomo ſtaan Helden. Door Salomons bedde wordt geenzins het prachtig Hof van den Koning Iſraëls verſtaan; maar de geeſtelijke Hof-houding van Jeſus / des Zoons Davids / die meerder was dan Salomo. De Geeſt Godts ſpreekt hier (1) van den geeſtelijken Salomo / van den Koning des Bergs Zion, aan wien de Vader de Heidenen tot een erfdeel, en de einden der aarde tot een bezittinge hadt gegeven. (2) Van den Allerwyſten / in wien de volheidt der Godtheidt lichamelyk woont, en in wien alle ſchatten der wysheidt en kenniſſe Godts verborgen liggen. (3) Van den Vrede vorſt. Aan dezen Salomo wordt een Bedde toegeſchreven. Hier door verſtaan wy in 't algemeen Godts Kerke, en in 't byzonder het hart van elk gelovigen. De Kerk is zyn Bruidts-bedt / alzo hy zyne gelovigen zich in eenwigheidt ondertrouwt heeft. Hierhalven houden zy zich aan hem in reine liefde verbonden / verachten de mede-bzpers der waereldt / en teelen door het zaadt des woordts geeſtelijke kinderen. De harten der gelovigen zyn zyn ruſt bedde / waar op hy ruſt / als een Koning in den ſchoot zyner trouwe Onderdanen / veel zeeterder / als Simſon in dien van Delila. Daar ruſt hy / daar blyft hy altoos / daar woont hy. Door het gelove woont Chriſtus in onze harten.

Rontom dit Bedde ſtaan ſeſtig Helden. Deze worden beſchreven (1) Ten aanzien van hunne dapperheidt. (2) Ten aanzien van hun getal; En (3) Ten aanzien van hunne wapenen. Het waren Helden uit de ſtamme Iſraels. Hierhalven betekenen deze / in den geeſtelijken ſtaat / getrouwe Herders en Leeraars der gemeentens. So een heldt was Paulus / en daarom zeide hy: Ik hebbe den goeden ſtrydt geſtreden. En in den waereldtlijken ſtaat kan men daar door zulke verſtaan / die als mannen zich voor 't gemeen ten beſte geven / die als Joſua des Heren oorlogen voeren / en zich als voorſtanders en voedtſters van Godts Kerke betonen. Alle deze zyn Helden Iſraëls, niet van het vleeſchelyk, maar van het geeſtelyk zaadt Abrahams; die / gelijk Jacob, met Godt en menſchen ſtryden / en uit

Het Bedde Salomons.

Hoſ. II. 2.

Joh. XIV. 23. Eph. III. 17.

De Helden rontom Salomons Bedt.

2 Tim. IV. 7.

uit allerlei Volken tongen en ſpraken beſtaan / als een vrucht van Abrahams Zaadt / Ik zal uw Zaadt vermeerderen als de ſtarren des Hemels. Het getal dezer Helden was feſtig. De Geeſt Godts is meermalen gewoon / in de beſchrijvinge der Kerke des Nieuwen Teſtaments / op de twaalf ſtammen te zin-ſpelen. Hoe de Kerk des Ouden Teſtaments twaalf Heir-legers uit alle ſtammen uitleveren; die van het Nieuwe Teſtament hau ook ene groote ſchare bij een brengen / als een Heir-leger des Lams. Hoe ieder ſtam in 't Oude Teſtament enen dapperen aanvoerder voor hun hoofdt ſtellen; Godts Kerk onder 't Nieuwe Teſtament hau uit ieder verdelinge wel dry voorſtellen / die een getal van feſtig uitmaken.

De zwaarden en wapenen der Helden.

Deze nu houden hunne zwaarden, zyn geleert ten oorloge, en hebben elk zyn zwaardt aan zyne heupe. Dus worden deze Helden beſchreven. Hier wordt eerſtelijk verſtaan het zwaardt des Geeſtes; 't geen Paulus beſchrijft te zyn / Het woordt Godts, dat levendig
Eph. VI. 17. en krachtig is, en ſcherp-ſnydender dan enig twe-ſnydendt zwaardt.
Hebr. IV. 12. Het ſnydt aanvallender- en verwerender wyze. Dit dragen de Helden Godts in de handt / dewijl zy hunnen luſt in de Wet des Heren hebben, en die overdenken dagh en nacht. Zo een Heldt was Athanaſius, die zich tegen den Aarts-ketter Arius aankantte. Zy zyn bereidt zich te verantwoorden aan een ieder die hen wederſtreeft. Zy gorden dit zwaardt aan hunne lendenen / gelijk dappere Soldaten / die hunne wapenen niet afleggen / maar altyd op zyde dragen / om in alle gevallen in ſtaat te zyn / tot zelf-verwerringe. Schoon nu de
2 Cor. X. 4. wapenen onzes krygs niet vleeſchelyk zyn, Godt echter ruſt ook Helden Sions uit / die hun bloedt en leven voor de zuivere waarheidt wagen / en het zwaardt der vervolginge door 't zwaardt van dappere wederſtant in de ſcheede houden. Daarom ſtelt de Geeſt Godts het oog-wit dezer toeruſtinge te zyn / van wegen den ſchrik des nachts. Het is zeker niet altyd dagh / maar de Kerk moet somtyds roepen / blyf met ons Here, want het is by den avondt. Op
Luc. XXIV. 29. andere tyden klinkt de ſtem uit Seir / Wachter! wat is 'er van den
Jeſ. XXI. 11. nacht? Het ontbreekt de Kerke Godts niet aan geeſtelijke en lichamelijke vpanden / die hare ruſte zoeken te ſtoren. Somwylen komt 'er een nacht van onwetenheidt en Afgoderp / of een ſtik donkere nacht van vervolginge. In deze nachten zyn Godts Helden ſteets waakzaam / om zyne Kerke te beſchermen.

De Koetſe Salomons.

Laat ons nu nog kortelijk de Koetſe van Salomo beſchouwen / zo als die beſchreven wordt / dat is / ten opzichte (1) van haar Hout, (2) Pilaren, (3) Vloer, (4) Gehemelte, (5) Binnenſte, en (6) Gebruik voor de Dochteren Jeruſalems. Het woordt / dat hier door Koetſe is overgezet / vindt men anders nergens in de gehele Schrift. Enigen vertalen het een Ros- of draag-baar, anderen een Bedde.

De

70 Overzetters drukken het met een woordt uit / dat enen Wa-
betekent. De Kerk des Nieuwen Testaments is het Bedt daar
istus op rust; want / ziet, zegt hy / ik ben met u lieden alle de Matth.
1 tot de voleindinge der waereldt. En wordt ene Koetse en XXVIII. 20.
baar genoemt van wegen hare veranderlijkheidt van plaatse /
at zy nu hier dan daar verplaast wordt / 't geen de Roomsche
pver Cornelius a Lapide zelf bekennen moet. Deze Koetse is
den geestelyken Salomo / Jesus gemaakt; waarlijk de Kerk is
iligdom, dat Godt gemaakt heeft en geen mensch. Het Hout, Hebr. VIII.
zy van gemaakt was / bestont uit Cederen of Libanons-hout. 2.
betekent de stantvastigheidt der Kerke / die door de Poorten der
: niet zal overweldigt worden. De Pilaren willen te kennen
1 / wat Godts Kerk onderstut / voornamelijk de gerechtigheit Ps.
Jesus Chzistus / die de vastigheidt zynes Throons heet; of wel LXXXIX.
Woordt der waarheidt / 't geen geloutert Zilver is, gezuivert 15.
imaal. De Vloer of bodem van de Koetse was van Goudt.
dt is het duurzaamste aller Metalen / en betekent het allerheiligst
le / 't geen Chzistus met alle zyne verdiensten omhelst. 't Ge-
lte van Purper beduidt het bloedig lyden van Jesus / en wat
door te weeg gebzagt is / ter ruste voor alle boetvaardige Son-
1. Het binnenste van deze Koetse / zagt bespzeidt met liefslyke dek-
n / verbeeld de zachtmoedigheidt / en de liefde der Chzistenen / mal-
er als een hart en ene ziele lief hebbende. Nu deze Koetse was
aakt voor de Dochteren Jerusalems; die zyn de Tonen en
gteren van de Kerke des Nieuwen Testaments / die ook Doch-
Zions genoemt worden. Deze zouden in die zachte Koetse /
1 ene hutte Godts / wonen; zy zouden in den opbouw der Kerk
y verlustigen / en den Bouw-meester pzyzen; zy zouden daar
ndzachtig by malkander wonen / zich in de rykе goederen van
s huis vermaken / en in ene heilige verwonderinge uitroepen:
Godts woninge by de menschen; Hoe lieflyk zyn uwe Woningen, Ps.
:e der Heir-scharen! LXXXIV. 1.

Wy nu hier Godts wegen in zyn Heiligdom nagingen / ô hoe De vervul-
lie stoffe zouden wy hebben om te bewyzen / hoe Jesus zyne ling dezer
in den eersten tydt tot een Rust-bedde heeft gemaakt / toen zo voorzeg-
ermoeiden en beladenen ruste vonden voor hunne arme zielen! ging.
y ten tyde der Apostelen als ene Koetse geweest is / die door
e landen gevoert wierdt / toen Paulus alleen / van Jerusalem af
yricum tot / alles met het Euangelium vervulde! Wy konden
men / hoe Godts Helden in den tweden en derden tydt byzonder
r en vroom voor de zuivere waarheidt gestreden hebben / hoe
y in den duisteren nagt des Pausdoms / en voornamelijk in de
der hervorminge voor de reine lere zich in de bresse hebben ge-

ſtelt. Doch om wat nader tot de tegenwoordige tyden te komen: toont Jeſus niet den waren Vrede vorſt te zyn / die in het midden van de onruſten der waereldt / zyne ſterke hier en daar ruſte bezorgt / zo dat wy ook zeggen kunnen: Ik ligge zeker en ſlape met vrede; want de Here bewaart my / dat ik zeker woone. Godt gunt ons zulke Sions Helden / die alle dreigende onruſt afkeren.

TOEPASSING.

De ſnode-zonde-ruſt en blode helden.

Maar beproeft nu u zelven / waarde Chriſtenen / of gy in uw leven en wandel recht dankbaar zyt voor dat ſchone Kinſt-bedde door Jeſus u gegunt. Och! dat wy den aangenamen vrede / dien wy genieten / niet in hoogmoedt / dartelheit / welluſt / gevaarlyke zonderuſt en zorgeloze zekerheidt misbruikten! Ach / welke ſlegte Helden ſtaan menigmaal om het Bedde van Salomo, als men tegen den Satan / de waereldt en het vleeſch niet dapper ſtryd? Hoe vele zitten geruſt en zeker met de Burgers van Lais! Dele zyn zo vermetel als de Sichemiten; die lazen huune Wyn-bergen af, en traden de Druiven; zy maakten Lof-liedekens, aten en dronken. Ach hoe vele hangen de waereldt aan / verpelt op begeerlykheidt der ogen / des vleeſches / en grootsheidt des levens / en willen Godt en de waereldt te gelyk dienen. Maar gy overſpelers en overſpele-reſſen, weet gy niet, dat de vriendtſchap der waereldt vyantſchap God is? Hoort naar my, gy Burgeren van Sichem, ende Godt zal naar u lieden horen; riep Jotham. Ik mag wel zeggen / gy verkieſt doornen / die over uwe ziele heerſchen. De doornen der waereldt zullen uw gewete quetſen / en uwe ziele in de Helle brengen. Ach! hoe weinige ſtryden behoorlyk tegen hun zondig vleeſch en bloedt! Niemant wil den naam hebben / dat hy 't vleeſch dient; elk zegt / gelyk het volk tot Joſua: Wy willen den Here dienen: en onderruſſchen leeft men in brasſerpen en dronkenſchap / in ontucht / haat en nydt: men toont zich verdrietig als Godts Dienaren ſtraf-predikaatſten doen / en denkt / gy zyt gekomen om ons te quellen voor den tydt.

Jacob IV. 6.

Richt. IX. 7.

Wat zyn dat voor Helden / die hunne wapens zo haaſt nederwerpen / en kleinmoedig worden / wanneer 't hun niet altyt naar wensch in de waereldt gaat? Houden die ook het zwaardt in de handt / die Godts Woordt zo weinig lezen / en van heilige oeffeningen zo weinig werks maken; Wat wonder dan / dat zy in den geeſtelyken ſtryd zo haaſt overwonnen worden / wyl zy de wapenen niet weten te voeren! Ach Sondaren! die door uwe dagelykſche overtredingen Godts toorn tergt; vreeſt gy dan niet voor den nagt der onwetenheidt / die

als

als een dikke nevel uwe zielen zal bevangen? voor den nagt der verstokkinge/ wanneer God de handt van u zal afttrekken? voor den nagt der regtvaardige straffen/ wanneer Hy u verlaten zal/ terwyl gy Hem verlaat/ en niet de minste starre van troost voor u zal schynen? voor den nacht der eeuwige verdoemenisse/ wanneer gy gene wacht-stemme meer horen zult? Wil ik u zeggen/ Sondaren/ die op uwen zonde-wegh zonder boetvaardigheidt en bekeering henen gaat? Niet Salomo, maar Beëlzebub maakt u eene koetse/ en wiegt u in slaap van gemak; de Pilaren zyn valsche verbeelding en ydele vergeefsche hoop van Godts genade; eene bedzieglijke mening/ dat de wegh ten Hemel gemakkelijk/ en de doodt vergenoeg is: Het verheemelte is de liefkozing der waereldt; de leg-plaats het bloedt-roodt zonde bedt: de bodem enkel onreinigheidt; de Dekens en 't binnenste zyn verschoningen der zonden; de Paarden/ die de koets trekken/ zyn quade voorbeelden/ uitstel van boete/ enz. En gy laat u maar gerust in uwen zonde slaap henen voeren? Waar naar toe? Naar de Helle en eeuwige verdoemenisse.

Wat u aangaat/ gy kinderen des Allerhoogsten; (1) Houdt u aan het Bedde van Salomo; zoekt uwe ruste en vreugde in Godt/ en zegt/ Dat is myne vreugde, dat ik my by Godt houde. Insonderheidt gy gelovige Disch-genoten/ die nu/ gelijk de Duif van Noach, van de wateren des Zondt-vloets weder naar de Arke/ en gelijk ene verstachte Hagar tot den water-put komt; heeft de waereldt u tot nu toe wel enige ruste kunnen geven? ô Neen; wat ruste, daar niet als onrust/ wat vergenoeging daar niet als ongenoegen is? Wel aan dan/ werpt u in de uitgebreide genade-armen van uwen Jesus/ die u toeroept/ Komt herwaarts tot my alle die vermoeit en belast zyt; ik zal u ruste geven; En antwoordt hem met gelovige zielen/ wien heb ik neffens u in den Hemel? neffens u lust my ook niets op Aarde. Bezwykt myn vleesch ende myn harte, zo is Godt de rotsteen myues harte, ende myn deel in eeuwigheidt. Vermaning tot ruste in Godt.

2. Draagt u als Helden Godts in uwen geestelijken strydt Gaat uit het Babel der waereldt/ en raakt hare onreinigheidt niet aan. Dit gebodt, zegt Paulus/ beveel ik u/ myn Zoon Timotheus, dat gy den goeden strydt strydt, houdende het geloof en een goede conscientie. Uw Veldt-heer is magtig genoeg/ want Hy heeft de waereldt overwonnen. Uwe zake is regtvaardig; want gy strydt om den Hemel/ om de Stadt uwes Godts. Het is des Heren zaak/ voor welke gy strydt; des Heren Soon/ onder wien gy strydt; des Heren Kroon/ waarom gy strydt; des Heren zwaardt; waar mede gy strydt; des Heren Geest/ door wien gy strydt; des Heren vyanden/ tegen welke gy strydt. So zal de overwinninge u geenzints ont- Tot enen dapperen strydt. 1 Tim. 1. 18, 19.

Efez. VI. 13, 16, 17. ontgaan. Neemt aan de gehele wapenruſtinge Gods, den helm der Zaligheidt, het ſchildt des geloofs, het zwaardt des Geeſtes; en roept: Het zwaardt des Heren ende Gideons. Wapent u met de Hope, en beſchimpt het Leger van den helſchen Philiſtyn. Gaat van Godts Tafel moedig als Leeuwen en gezwore vyanden des Satans / der waereldt / en van uw eigen vleeſch *Vincenti dabitur*; wie overwint / dien zal Godt van 't hemelſch verborgen Manna te eten geven. Wie overwint / zal de Krone der gerechtigheidt ontfangen. Wie overwint / zal witte klederen krygen / en de Palmtakken van overwinninge dragen.

Waarſchouwing voor den nacht der zonde. Rom. XIII. 12, 13.

3. Vreeſt voor den nacht / en weeſt blytig op uwe hoede. Laat 'er geen nacht van onwetenheidt komen / zo dat het nog duiſter in uwe zielen zou zyn. Meidt ook den zonde nacht: Legt af de werken der duiſterniſſe, en doet de wapenen des lichts aan; wandelt eerlyk als in den dagh, op dat geen rampzalige nacht u overvalle / gelyk Belzazar / die des nachts gedoodt wierdt / of gelyk dien vyken man / die horen moeſt / Gy dwaas, dezen nacht zal men uwe ziele van u eiſchen. Maar wacht op den Here van de ene morgen wake tot aan

Pſ. XXII. 3. de andere. Houdt aan in uw gebedt dag en nacht / en zegt / Myn Godt! ik roepe des daags, ende des nachts, ik hebbe geen ſtilte. Zegt / ô Godt / blyf gy myn hoeder / dan ben ik wel bewaakt; myn beſchermer / dan ben ik wel beſchut / myn trooſt / dan ben ik wel te vreede; want gy / die my gade ſlaat / ſlaapt niet / maar waakt. Doet gy dit / gy zult uw heil niet verſlapen; maar als ene wel verſierde Bruidt met de wyze Maagden uwen Bruidegom te gemoet gaan.

Plichten der geene die ten H. Avondtmaal gaan.

4 Laat Salomo ene Koetſe maken voor de Dochteren Jeruſalems; my dunkt ik zie die reets ſtil houden / om u / gelovige Diſchgenoten / mede op te nemen; want / wat is 't H. Avondtmaal anders / als zo een Koetſe waar in de gelovigen ruſte vinden voor hunne zielen? Doch / beproeft u te voren / of gy mede onder 't getal der Dochteren Jeruſalems zyt. Voorgrondt u zelven / of gy wel in 't gelove zyt. Let op uwe gedachten / woorden en werken: Overdenkt het leven en den wandel / tot nog toe gehouden: Doorzoekt alle de ſchuil-hoeken uwer ziele. Laat gene zonde onaangeraakt; op dat gy het weinige goet / en zo veel quaadt / als noch in u is / zien moogt; ten einde gy Godt voor het ene dankt / en het ander u tot berouw en boetvaardigheidt brenge; als mede / op dat gy daar door ook leert voorzichtig wandelen / en uwe Zaligheidt werken met vrezen en beven. Bedenkt / hoe gy tegen alle gebooden Godts zwaarlyk gezondigt / en den liefderyken Jeſus zo menigmaal belediget hebt. Doet gelyk die Rentmeeſter / die alle zynes Heren ſchuldenaars by een riep / en vroeg: Hoe veel zyt gy mynen Heren ſchuldig? ô Myne ziele! hoe veel heilige vreze / liefde / ootmoedigheidt / en kinderlyk ver-

vertrouwen; myn hart! hoe veel heilige hemelſche gedachten; myn mondt! welke gebeden en lof-zeggingen; myne handen! welke Godtvruchtige werken zyt gy uwen Godt ſchuldig? Myne ogen! welke liefde en medelyden; myne voeten! hoe vele treden en ſtappen zyt gy tot Godts eer en 's naaſten beſte verplicht? Ach Godt! zyt ons arme Zondaren genadig!

Gy wilt gaarn ſpoedig in Salomons Koetſe treden; maar vergunt my / dat ik u vrage: Zyt gy wel Sions kinderen en Dochteren Jeruſalems? (1) Zyt gy wel opgeſiert met den mantel der gerechtigheidt en de klederen des heils? Hebt gy den Here Jeſus wel aangetrokken / en hem door een waar gelove aangenomen? Want zo vele Hem aannemen, dien geeft hy magt Godts kinderen te worden, namelyk die in zynen name geloven. (2) Waar wilt gy heen? waar is uw harte? Wilt gy in 't Chriſtendom ruſte en gemak hebben? of zyt gy vooznemens lief en leet met Jeſus uit te ſtaan? (3) Is uwe wandel in den Hemel? Zyn uwe gedachten derwaarts / gelyk Daniels ogen naar Jeruſalem gewendt waren? Hebt gy wel enen waren honger en dorſt naar de nadere gemeenſchap met Jeſus? Wilt gy uwe zonden / die gy tot nog toe gepleegt hebt / en die u bekent zyn / nalaten / en naar Jeſus wille leven / in alle heiligheidt en gerechtigheidt? (4) Hebt gy den Here Jeſus ook wel hartelyk lief? Zucht gy wel / Ach Here! wanneer zal ik daar eens komen, daar ik uw aangezichte zal aanſchouwen? Koom haaſtelyk myne lieſſte, en zyt als een Rhee, of een welp der Herten op de Bergen der ſpeſeryen. En met de Bruidt / Kom Here Jeſus, ja kom haaſtelyk.

Kenteekenen van waardige Diſchgenoten.

Nu gy / die deze Kenteekenen by u hebt / gy / verloſte en duur-gekogte zielen door Jeſus bloedt / nader tot deze Koetſe van Salomo. Komt / ei komt / gy / die van uwen Jeſus als zyne ziele wordt bemint / en verheugt u / dat hier de regte Koets is / die u tot uwen ziele Bruidegom zal brengen. Komt / treet 'er in; hier zyn Eliëzers die u de handt toereiken / om u tot Jeſus te leiden / gelyk ene opgeſierde Bruidt tot haren Bruidegom. Komt / zet u op het ruſt-huſſen van de vergevinge der zonden. Welgelukzalig is de menſch, wiens zonden bedekt zyn! wien de Heer de ongerechtigheidt niet toerekent! Looft den Here, myne ziele, ende al wat binnen in my is zynen heiligen name. Looft den Here, myne ziele, ende en vergeet gene van zyne weldaden; die al uwe ongerechtigheidt vergeeft, die alle uwe krankheden geneeſt. Al zyn uwe zonden als ſcharlaken, de verdienſte van Jeſus zal die wit doen worden als ſneeuw. Laat uwe liefde maar ſtantvaſtig zyn / gelyk de Cederen Libanons / zo dat alle ſtromen van wederwaardigheden dezelve niet krenken konnen; en zegt / Zet my als een Zegel op uw harte, want de liefde is ſterk als de Doot. Laat Godts vreze en heiligheidt, liefde tot

Pſ. CIII. 1, 2, 3.

Hogel. VIII. 6.

Godt en tot zyn woordt, de vier zilvere Pilaren zyn / die deze Koetse ondersteunen. Draagt het goudt des Allerheiligsten geloofs / en behoudt het dierbaar pandt / dat gy ontfangen hebt / tot u einde. Laat de Verbondts-koetse met enkele liefde beslagen zyn. Voedt liefderyke gedachten in uw harte. Laten liefderyke woorden uit uwen mondt gaan. Hebt mildadige / meijdende en liefderyke handen. Hebt dienstwillige en vlugge voeten om Godt en uwen Naasten te dienen. Vergeeft uwe vyanden van harten / wat zy u ooit beledigt hebben; zo zal Jesus u ook vergiffenis bewyzen / en uwe Vondt-Godt en vrient blyven / zo lang gy leeft.

Trooft voor Zions reizigers. Schoon gy dan menigmaal op deze waereldt vele nauwe doornachtige wegen moet betreden; ei / vreest niet / zo lang uwe broeder by u in de Koetse zit. Komt gy eindelijk voor de poorten des doods / vreest ook dan niet; want door dit duister dal moet gy naar den Hemel. Jesus zelfs zal u de handt toereiken / en zeggen: Kom nu / myne Bruidt, van Libanon: Kom / myne Vriendin / van de Bergen der Luipaarden. Gy hebt my het harte genomen, myne Zuster, myne Bruidt. Keer nu in / ô Sulamith! in uwe eeuwige ruste; want de Bruiloft des Lams is gekomen. Amen.

GEBEDT.

ô Dierbaarste Jesus, Koning aller Koningen, en Heer aller Heren! wy onderdanen uwes eeuwigen Koninkryks aanbidden u aan den voet-bank uwer voeten, en danken u van harte, dat gy ons vry gekocht hebt met uw bloedt, bevrydt van 't geweldt des Satans, en gemaakt kinderen uwes huizes en erfgenamen uwes Hemels. Maar, ach Godt! hoe menigmaal hebben wy ons Doop-verbondt gebroken! Hoe dikwils zyn wy weerspannig en ongehoorzaam geworden, en hebben met zo vele zondige gedachten, woorden en werken, uw harte verwondt! ô Dierbaarste Jesus! wasch ons van alle onze zonden met uw kostelyk bloedt. Geef, dat wy nu voortaan kloekmoedig stryden tegen de waereldt, de zonde en het vleesch. Trek gy zelf ons de wapenrustinge Godts aan; hang ons *het zwaart des Geestes* aan de heupe, op dat wy *den goeden stryd stryden, en de Krone des levens verkrygen.* Here Jesus! gy die gezegt hebt: *Komt herwaarts tot my, alle die vermoeit en belast zyt*; Ziet, wy komen als vermoeide en beladen Zondaars en Zondaressen; neem ons doch in genade aan. Laat vergeven en vergeten zyn alles, waar mede wy u ooit beledigt hebben. Maak ons nieuwe menschen, die in uwe wegen wandelen, en *volbreng het goede werk, dat gy in ons begonnen hebt.* ô Hoe zuur hebt gy 't u laten worden om onzent wille,

gy

gy *Heldt Iſraëls* en *Leeuw uit de ſtamme Juda!* En wat al moeite hebben wy u gemaakt met onze zonden! Gy kwamt by ons hier op aarde in de geſtalteniſſe van een dienſtknecht, en tradt in ſtrydt met den ſterk-gewapenden, onder wiens geweldt wy eeuwig hadden moeten zuchten. De ſtrydt was zo hardt, dat u bloedig zweet daar van uitbrak. En ſchoon de helſche ſlang de verſſenen vermorzelde, gy nochtans hebt haar den kop vertreden, de Doot hare magt, en de Helle de overwinninge benomen, ſtaande als onze Goël en Bloedt-bruidegom de laaſte over 't ſtof. Wy denken aan alle deze wonderen by deze gedenk-maaltydt dien gy hebt ingeſtelt. Wy merken dit huis Godts aan als *uwe Koetſe*, die gy ô Jeſus gemaakt hebt, en de ſchare der gelovigen, als zo vele *Helden*, *die rontom uw Bedde ſtaan*, aangegort met de wapenen des geeſtelyken ſtrydts. ô, Laten onzer aller zielen ook kleine Koetſen zyn, daar in gy, ô Jeſus, zit, gy in ons, en wy in u. Werp alles uit, wat nog overgebleven is, 't geen u in ons mishaagt, en werk in ons al 't goede, dat gy van ons hebben wilt. Geef, dat wy nergens anders onze ruſt zoeken, als in u en uwe lieflyke gemeenſchap. De waereldt is valſch; zyt gy onze beſte vriendt. De wegh is vol gevaar; wees gy onze Leids-man, op dat wy met u den enen moeielyken wegh voor, den anderen na afleggen. Laat niets ons ſcheiden van uwe liefde en allerzoetſte vrientſchap; en geef, dat wy, als uwe trouwe Bondt-genoten, onder uw zeker geleide mogen voortgaan van kracht tot kracht, van deugdt tot deugt, tot dat wy eindelyk als mede-erfgenamen uwes Hemels tot u komen. Amen.

Onze Vader, enz.

HET LERENDT KINDT.

Na het Gebruik des H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

De grootſte eer is een Kindt Godts te zyn. 1 Joh. III. 1.

DE grootſte eer / waar toe een menſch in de waereldt komen kan / is het Goddelijk kindtſchap / waar over Joannes zich verwondert / zeggende / Ziet! hoe grote liefde ons de Vader gegeven heeft, namelyk, dat wy kinderen Godts genaamt zouden worden. Schoon een menſch de hoogſte ere der waereldt genoot / en alle ſchatten der waereldt bezat / zo dat hem niets aan aardſch geluk ontbrak; het zou zyne ziele nochtans weinig kunnen helpen / en zyn als de wonder-boom van Jonas, die in enen nacht verdorde: want wat baat het een menſche, zo hy de gehele waereldt windt, ende lydt ſchade zyner ziele? ofte wat zal een menſche geven tot losſinge van zyne ziele? Maar wanneer een menſch de eere heeft een Kindt Godts te zyn / zo is hy een erfgenaam van allen lichamelyken en geeſtelyken zegen; dan ligt de waereldt met al haar ydelheidt aan zyne voeten / en Godts H. Engelen dienen hem; dan heeft hy wel zyne woning op aarde / maar zyn burgerſchap in den Hemel. Die een Kindt Godts is / draagt zig voorzichtig in zyn gantſche leven / toont zich geduldig in zyn lyden / en is eindelijk ook getrooſt in zijn ſterven / als zynde een erfgenaam des Hemels.

Matth. XVI, 25.

Onze Vader, enz.

TEXT.

TEXT. MATTH. XVIII. vs. 2, 3.

Ende Jeſus een kindeken tot zich geroepen hebbende, ſtelde dat in het midden van haar. Ende zeide: voorwaar zegge ik u, indien gy u niet en verandert, ende wordt gelyk de kinderkens, ſo en zult gy in het Koninkryk der hemelen geenzints ingaan.

TWEDE INLEIDING.

't Syn waarlyk woorden van gewigte / die de groote Leraar der Heidenen / Paulus / voorſtelt / wanneer hy zegt: Zyt uwen voorgangeren gehoorzaam, ende zytze onderdanig; want zy waken voor uwe zielen, als die rekenſchap geven zullen; op dat zy dat doen mogen met vreugde, ende niet al zuchtende, want dat is u niet nut. Het ampt van trouwe Leraren is / voor de zielen hun aanbetrouwt te waken / niet alleen in leer / maar ook in leven; niet voor een enkele ure in de week / maar sy moeten dagh en nacht op hunne hoede syn / en aanhouden in het leren / beſtaffen en vermanen. Want Godt heeft hun geen zilver of goudt / maar edele menſche-zielen aan vertrouwt / die Jeſus met syn bloedt gekocht heeft: van zulke moeten sy rekenſchap geven. Inderdaat / eene heilige beving grypt de Dienaren Godts aan / wanneer sy het gewigte hunnes ampts overdenken / so dat sy niet Moſes seggen mogen / Here, zendt, wien gy zenden wilt. Inzonderheidt indien men denkt aan deze laaſte gruwelyke tyden / die wy beleven / waar in de boosheidt der waereldt so groot wordt / en waar in zonden en ondeugden de overhandt nemen / en Belial, met syne getrouwen / de kinderen der waereldt / so vele verhinderingen in den weg leggen / dat 'er niet te veel zielen in den Hemel komen. En dit is de oorzaak dat de Dienaren Godts en getrouwe Ziele-herders so weinig vreugde in hun werk hebben. Maar het getuigenis Godts geeft hun moedt / hun toeroepende / Ik weet uwe werken, ende uwen arbeidt, ende uwe lydtzaamheidt, ende dat gy de quade niet kunt dragen. Sy syn als haarſſen die zich zelven verteren / terwyl sy anderen lichten. Sy syn gelyk de wachters op Sions muren / die dagh en nacht op de wacht ſtaan / en gereet syn elk op te ſpringen / die hunne hulpe en vertroostingen nodig hebben. Sy syn gelyk Jacob, die om syne Rachel diende / en uit liefde koude en hitte met allerlei ongemak uitſtont. Sy ſpeen ſmaat en

Het Predik-ampt is een zwaar ampt. Hebr. XIII. 17.

Openb. II. 2.

en vervolgingen / en de waereldt quelt dikwils hunne rechtvaardige zielen; maar Godt sterkt hun harte / dat zy / uit liefde voor de aanvertrouwde zielen / alles kloekmoedig overwinnen.

Maar / wat is het ampt en de plicht der Toehoorderen? Zy moeten gehoorzaam en onderdanig zyn; Zy moeten hen horen als gezanten van Gods wegen / die tot hunne zielen hebben te spreken: Zy moeten hen als hunne beste vrienden ontfangen / als die het wel met hunne zielen menen / dat zy die wenschen eeuwig geholpen te zien; en dat / op dat zy hun ampt niet al zuchtende doen / alzo zulx niet nut is. Zeker / het kan zulken nimmer wel gaan / die trouwen dienst van Gods Dienaren met ondankbaarheidt vergelden / en hun ziele verdriet aandoen; de ondervinding leert dat Godt zulken vloek in plaatse van zegen toezendt. Zo lang wy leven en by u zyn / vindt onze leer veeltyds weinig ingang; en men toont weinig erkentenisse aan hun die tot heil van uwe zielen arbeiden. Maar daar zal een tydt komen / dat Godt ons van onzen arbeidt zal ontslaan / wanneer onze mondt niet meer tot u zal spreken. En wanneer gy ons aangezichte niet meer zien zult / dan zult gy bekennen / hoe wel wij het met uwe zielen gemeent hebben. Niets beweegt enen stervenden Vader meer / als dat een hoopje kleine kinderen rontom zyn Bedt staan; en niets beweegt Godts Dienaren meer / als eene Kerk vol geestelyke kinderen / waar onder nog vele zyn / die in de strikken des Satans verwart zyn. Ach! hoe vele ontaarden en ongehoorzamen / hoe vele kranken en gebrekkelyken / hoe vele onwetenden en zwakken / hoe vele / die nog nodig dienen gesticht te worden / zyn'er ook onder u! Ik mene u / gelovige Christenen / die heden aan de tafel des Heren zyt geweest / als nieuw-geboren Kinderen. Staat my derhalven toe / dat ik u ditmaal voorstelle / Hoe gy van de kinderen leren moet, als kinderen Godts te leven.

„ Maar gy. ô Godt, geef kracht aan de Donder-stemme uwes
„ Woordts. Dat uwe ere bevordert, harten geroert, en zielen ge-
„ wonnen worden tot het eeuwige leven.

VERKLARING.

Samenhang.

De samenhang van mynen Text is deze: Toen de Discipelen met hunnen Meester naar Capernaum gingen / hadden zy onderwege met malkander getwist / wie onder hen de grootste in het Koninkryke van den Messias zou wezen; want zy verbeelden zich / dat hy een waereldtsch Ryk zou oprichten. Dit verschil van voorzittinge worde door den Here Jesus beslist. Hy riep een Kindt tot hem / stelde het zelve in 't midden van hun / en zeide / Voorwaar, ik zegge u,

Jesus stelt een Kindt

in

indien gy u niet verandert, ende wordt gelyk de Kinderkens, gy zult in het Koninkryk der Hemelen geenzints ingaan. Dat hy dit kindt midden onder zyne Discipelen stelde / was / om hen des te krachtiger te overtuigen. Nicephorus schryft / dit knaapje was Ignatius; andere noemen Polykarpus. Wy laten dit aan zyne plaats; het is genoeg / dat hier een kindt de Leer-meester der grote Apostelen zyn moest. Gelyk men van de Duiven oprechtheidt, van de Slangen voorzichtigheidt; gelyk men van de Oyevaars, en Kranen, den tydt in acht te nemen; en van de vogelen des Hemels, vertrouwen op Godt moest leren; zo moest men ook van dit Kindt nederigheidt leren. Daarom stelde de Zaligmaker het zelve midden onder hen / op dat ieder zyner Discipelen dezen Leer-meester zien en horen mogt wat hy door dit kindt wilde leren. Jesus hadt lang genoeg onder hen gewandelt. Lang genoeg hadt hy hunne misslagen bestraft met woorden; Nu wilde hy een *Exrium reakem* voorstellen / en door een stommen redenaar onderwyzen.

onder zyne Discipelen. Matth. X. 16. Jer. VII. 8. Matth. VI. 26.

Maar / welke was doch de lere! Voorwaar zeg ik u, indien gy u niet verandert, en wordt gelyk de kinderkens, gy zult in het Koninkryk der Hemelen geenzints ingaan. Christus wil niet / dat zy den Kinderen zullen gelyk zyn in onnozelheit en zonden der jeugt; want het gedichtzel van 's menschen harte is boos van de jeugt af aan. Maar hy begeert / dat zy de deugden zullen navolgen / die de kinderen hebben / indien zy in 't Koninkryke der Hemelen wilden ingaan; dat is / indien zy ware Ledematen der strydende Kerke wilden zyn / welke het Koninkryke der Hemelen genoemt wordt / en namaals erfgenamen van 't Koninkryke der heerlykheidt in den Hemel. En dit behrachtigt de mondt der waarheidt met een woordt van bevestiging / Voorwaar!

De les der dingen die men van de Kinderen leren moet Matth. XIII.

Doch / op dat wy de meninge van onzen Heilandt te beter begrypen / moeten wy acht slaan op de goede eigenschappen / die kinderen bezitten. (1) Een Kindt is nedrig; is met zynen staat wel te vrede; kreunt zich niet / of hy aan iemants hoger-of lager-handt gaat; of hy in zyn kinder-gezelschap aan 't boven-of beneden einde van de Tafel zit. Zo moesten ook de Discipelen zyn. Zy moesten niet twisten met malkander / wie ter regter-of ter linker-handt in 't Koninkryke van Christus zou zitten; want zyn Koninkryk was niet van deze waereldt. Daarom moesten zy over den rang niet twisten; wie de voornaamste onder hen wilde zyn / zou hunner aller Dienaar wezen. (2) Een Kindt komt door de geboorte als erfgenaam van zynen Vader ter waereldt; zo moesten zy ook door de Weder-geboorte als op nieuw geboren worden / de waereldt afsterven / en een nieuw leven beginnen / in verlichtinge des verstandts en heiligheidt van den wille / zo zy regte erfgenamen van de heerlyke goederen des Nieuwen

verbondts en des Hemels weſen zyn. Daarom zegt Chriſtus ook
Joh. III. 5. tot Nikodemus, Voorwaar, Voorwaar zeg ik u, zo iemant niet geboren wordt uit water ende Geeſt, hy kan in het Koninkryke Godts niet ingaan. (3) Een Kindt is onſchuldig en vroom / en de onnoozele jaren zyn vry van vele zonden / waar mede men in ryper ouderdom zyn gewete beſmet. Een Kindt weet van geen onkuyſheidt; Een Kindt weet van geen gierigheidt; Een Kindt weet van geen draſſery; maar laat zich in zyne onnozelheidt met weinig vergenoegen / met een Appel of andere kleinigheidt kan men het te vrede ſtellen; daarom zegt men / Een Kindts handt is haaſt gevult. Dus wil ook de Zaligmaker hebben / dat ware Chriſtenen de kuyſheidt en matigheidt / de vergenoegtheidt en Godtzaligheidt zullen betrachten; want de Godtzaligheidt is een groot gewin met vergenoeginge. En / wat baat het een menſche, zo hy de gehele waereldt wint, ende lydt ſchade zyner ziele? (4) Een Kindt is zonder zorge. Het bekommert zich niet over veranderingen in de waereldt: Het vraagt / niet wat het Koorn geldt: Het zorgt niet op zyn Heidenſch / wat zullen wy eten, wat zullen wy drinken, waar mede zullen wy ons kleden? Maar het heeft een groot vertrouwen op zynen Vader en Moeder; waar die blyven / daar blyft het ook: wat die eten daar is 't mede te vreden. Dus wil de Heilandt ook hebben / dat wy alle onze bekommerniſſen op den Here zullen werpen. Wy moeten zo een groot vertrouwen op Godt onzen hemelſchen Vader ſtellen / dat wy ons harte met gene brytende zorgen voor tydelyk onderhoudt quellen; maar vlytig in ons beroep zyn / en het overige aan Godt bevelen. (5) Een Kindt is arbeidtzaam en altyt bezig. Men ziet de kinderen zelden zonder bezigheid / en men beſpeurt / dat zy hunne kleine dingen met zo veel yver verrichten / als of'er Koninkryken aan hingen. Dus moeten wy ook / voornamelyk in 't geeſtelyke / altyd bezig en arbeidtzaam zyn / en ons beſt doen / dat wy door de enge poort ingaan, wy moeten het Koninkryke der Hemelen geweldt aandoen / en met vreezen en beven onze Zaligheidt werken. (6) Kinderen zyn zonder vals-heidt. Zy hebben de kunſt van andere te bedriegen niet geleert / en zy meenen van harte het geen zy
Job I. 1. ſpreken. So moeten ware Chriſtenen ook oprecht en vroom zyn, Godtvrezende en wykende van het quade. (7) Kinderen zyn vergoetlyk. Zy dragen niet lang haat noch wrok in hunne harten. Raken zy in krakeel / zy verzoenen zich haaſt wederom; zy omhelzen malkander / en vergeten de beledigingen al / eer zy hunne tranen eens van de ogen gebeegt hebben. Dus moeten ook Chriſtenen de
Eph. IV. 26. Zonne over hunne toornigheidt niet onder laten gaan. (8) Kinderen nemen hunne toevlucht tot hunne Ouders. Ontbreekt hun iets / zy loopen naar Vader en Moeder toe: geſchiedt hun enig leet / zy kla-

klagen 't hunne Ouders. Dus moeten ook ware Kinderen Godts hunnen toevlucht tot Godt hunnen Vader nemen / uit welken al het geſlachte in de Hemelen ende op de aarde genoemt wordt. Want / gelyk hem een Vader ontfermt over de Kinderen, ontfermt hem de Here over de gene die hem vrezen. Eph. III. 15. Pſ. CIII. 13.

TOEPASSING.

Nu / waarde Chriſtenen / onderzoekt u zelven / of de kleine Kinderen u in vele delen niet beſchamen. ô / Hoe weinige denken / dat zy wedergeboren / dat is / gantſch andere en nieuwe menſchen moeten wozden! De meeſte leven in hunne oude zonden / als of zy geen ziele hadden / en 'er geen Hemel te winnen was. Waar blyft de eenvoudige vreze Godts en oprechte wandel? Waar de liefde die de ene Chriſten den anderen ſchuldig is? Is zy niet verkoudt in de harten van vele menſchen / haatende / benydende / vervolgende en verteerende den enen den anderen / even als of 'er geen menſchen / maar Duivels by malkander woonden? Waar blyft het vertrouwen op Godt / met ene ſtille gelatenheidt en onderwerpinge aan zynen heiligen wille? ô / Hoe haaſt wozdt men ongeduldig en kleinmoedig / hoe haaſt quelt men zich met duizent zozgen / als of onze hemelſche Vader / die ons zo lange bezozgt heeft / niet meer leefde! ja vele menſchen volgen liever quade en ontaarde kinderen na. ô / Hoe vele zyn 'er / die kinderen zyn in verſtandt / en niet weten wat goet of quaat is! ô / Hoe vele zyn moedtwillige kinderen gelyk in boosheidt / en leren eer quaat als goet / vloeken / zweren / dobbelen / ſpotten / enz. gelyk de jongens ten tyde van Eliſa. Weigeren vele hunne ogen geen vermaak / en hunne harten gene vreugde! Waar komt het van daan? Men wozdt van de jeugt af meer in pdelheidt als in Godtzaligheidt geoeffent en opgetrokken. En daarom / wat wonder dat menſchen / die van jongs op als wilde doozn-ſtruiſen opgewaſſen zyn / wilde vzuchten voortbzengen! ô! Hoe vele zyn gzote Zondaren / gelyk ook vele ontaarde kinderen zyn! De jonkheidt is gemeenlyk de tyd / waar in men minſt aan Godt denkt / en die meeſt in allerlei pdele dartelheden wozdt doorgebzagt; in ongehoozzaamheidt en weerſpannigheidt tegens Ouders en Hoogden; in hovaardy / verwaantheidt / wiſpelturigheidt / leugens / bedziegery / en diergelyke ondeugden meer. ô / Hoe ware het te wenſchen / dat ontaarde kinderen zulke zonden nalieten! Zy geve Gode reden over hen te klagen / als over 't volk Iſraels: Hoort gy Hemelen, ende neemt ter oren gy Aarde, want de Heere ſpreekt: Ik hebbe Kinderen groot gemaakt ende verhoogt; maar zy hebben tegen my overtreden. ô / Hoe vele ongehoozzame kinderen heeft die Vader in het hedendaagſche Chriſtendom Jeſ. I. 2.

Beſtrafing van ontaarde kinderen van Godt.

dom! Hy laat hun zyn Woordt predicken / en zijne wegen bekent maken; hy gaat hen na / ſtrekt zyne genade armen tot hen uit / en roept hen tot boete; maar zy ſlaan zyne handen weg / en zeggen; Wijk van ons / want aan de kenniſſe uwer wegen hebben wy geenen luſt. Hoe vele boosaartige kinderen / die zondigen niet door verraſſinge of misſlag / maar uit quaadtaardigheidt en met opzet / ſchoon Godts Woordt het uitdruckelijk verbiedt! Al zegt hun gewete; doe dat niet; zy zondigen nochtans / *elata manu*, met opgehevener handt, alſ of zy daar toe leefden / om den Vader in de Hemelen tot toorn te verwecken. Wat al weke kinderen zyn 'er / die de roede van heſſydinge niet gewoon zyn! Die / wanneer Godt hen maar een weſning hardt aantaſt / en kruis en droefheden toezendt / aanſtonts murmureren en kleinmoedig worden / met Gideon denkende / Is de Here met ons, waarom wedervaart ons dan dit alles? O / Hoe zal de vertoornde Vader over zulke zondige kinderen eens vveren in zyne gramſchap! Zyn dat kinderen Godts / die niet doen den wille hunnes Vaders in den Hemel / maar den wille des Satans / der waereldt / en van hun eigen vleeſch? Zy zyn Belials Kinderen / kinderen der Helle. Foei / zulke lelijke en affchuwelijke namen! Waar zullen zulke kinderen der zonden eens blijven? Godt zal hen door zyne kinderen niet erkennen; en nadien zy / noch door weldaden / noch door ſtraffen / tot gehoorzaamheidt te brengen zyn / de roede der tydelijke ſtraffen in 't vuur werpen / en hen met Scorpioenen der eeuwige verdoemenis tuchtigen. In de Helle met zulke Sondaren / die hun leven niet willen beteren; daar zullen zy lyden moeten wat hunne boze daden verdient hadden.

Vermaning om van kinderen dengden te leren,

Nu wel aan / gy heilige Kinderen Godts / wilt gy in het Koninkrijke der Hemelen ingaan / draagt u als vrome kinderen. Ik behoef hier gene beweegredenen in 't brede by te brengen: de Text toont (1) Dat de Zone Godts zelf dezen plicht aandringt / alzo hy een Kindt neemt / en ons daar door leert / hoe wy behoren te zyn; namelijk / wy moeten worden gelyk de Kinderkens. (2) Wit bekrachtigt de Heilandt met enen Eedt / zeggende: Voorwaar zegge ik u, indien gy u niet verandert, en wordt gelyk de Kinderkens, enz. (3) Hy ſtelt het groot gevaar voor: Enen misdadiger kan het aangelondigt doodt-vonnis zo ſchrikkelijk niet zyn / als dat 'er gezegt wordt: Gy zult niet in den Hemel komen. Kan ook wel een Kindt van der jeugt af zo gehoeſtert en waargenomen worden / als Godt ons van jongs af doet? Zyne liefde en goetheidt is als onze Broedtvrouw / die ons uit de Baar-moeder heeft gehaalt: Van onze kindtſche jaren af leidt hy ons aan banden der liefde: Zyne beſcherming is ons hoofdt-kuſſen / daar wy zacht op ſlapen. Wie zou zo genadigen Vader niet hartelijk lief hebben; wie zich niet als een gehoorzaam kindt dragen?

Leert

Leert dan deugden van de kinderen: Laten die uwe Leermeesters zyn / welke gy zelfs dagelijx leert. (1) Weest leergierig / gelijk zy / en wast op in de genade en kennisse van Jesus Christus. Blyft niet altyt kinderen in verstandt / en behelpt u niet met de verschoning van een eenvoudig gelove; maar onderzoekt de Schriften / op dat gy mannen in Christus moogt worden. (2) Wordt nieuw-geboren; zeker / gy kunt anders in 't Koninkrijke der Hemelen niet komen. Syt noch zo ryk / zo magtig / zo aanzienlijk / indien gy niet sterft als wedergebore Christenen / gaat gy eeuwig verloren. Uw verstandt moet verlicht zyn / dat gy den gruwel der zonde en Godts heiligheidt regt beschouwt / en een goedt begrip hebt van des Heren lieflijkheden: Uw will moet heel en al zyn geheiligt: Uwe ziel moet een Paradys zyn vol heilige en reine gedachten: Uw mondt moet niets spreken / dan 't geen gy ten groten Oordeel-dage meent te kunnen verantwoorden: Het quade moet gy schuwen en 't goede doen. Met een woordt / gy moet u bevlytigen / een rein en onbevlekt gewete voor Godt en menschen te hebben. (3) Benaarstigt u tot nederigheidt; want Godt wederstaat de hovaardigen, maar den nederigen geeft hy genade. Arbeidt naarstiglijk om uwe roeping en verkiezing vast te maken. Syn uwe kinderen zo zorgvuldig in hunne kinder-spelen / die gering en van gene waarde zyn; hoe zorgvuldig behoort gy dan niet te zyn / om dat groot werk te verrichten / daar uwe eeuwige Saligheidt van afhangt? Laat doch geen enen dag voorby gaan / zonder in uw Christendom gevordert te hebben. (4) Kinderen zyn mildt; zy delen mede van 't geen zy hebben. Hier in moeten wy hun ook gelyk worden / en onze Naasten lief hebben / niet met den woorde, nog met de tonge, maar met de daadt en waarheidt. Deelt den hongerigen uw broodt mede, en brengt de arme verdrevene in huis. Ende vergeet der weldadigheidt ende der mededeelzaamheidt niet. Heeft Godt u met tydelyke middelen gezegent; laat het u ene vreugde zyn / wanneer gy gelegenheidt hebt / om ietz daar van tot zyne ere te besteden. De Here zal uw overschot te meerder zegenen. Hy zal u voor schade en ramp behoeden / zo dat gy nog overig zult hebben / om den behoeftigen te kunnen geven. (5) Een kindt leeft in kinderlijke vreze / en ziet altyt zyne Ouders naar de ogen. Dus moet ook een Christen in kinderlijke vreze voor Godt wandelen: Hy moet niets denken / spreken nog doen / waar mede hy zynen liefderijken Vader zou kunnen beledigen. Hy moet arbeiden / handel en wandel dryven / hopen en verkopen / alles in de vreze Godts. Hy moet des Heren zegen hoger achten / dan al zyn inkomen / en zyne genade beter dan het leven. Terwyl waereldt-kinderen in den draf der ydelheidt woelen / hebben rechtschape Christenen een veel hoger oog wit / en zoeken met hun Talent ietz tot Godts

1 Joh. III. 18. Jes. LVIII. 7. Hebr. XIII. 16.

ere

ere te woekeren. Sy trachten niet so seer om rijk/ als wel om salig te worden. Sy overzetten/ benadelen/ bedriegen niemant/ en syn so teder van gewete/ dat/ indien sy iets onvoorsiens gedaan hebben dat niet recht is voor Godt/ sy gene ruste hebben voor en al eer sy hem om vergiffenisse hunner sonden hebben gebeden. 't Is hunne gewoonte niet in twist en tweedracht te leven; sy hebben een afschrik van ondeugt. Sy jagen den vrede na/ en soeken/ voor so ver als met het Christendom bestaan kan/ met ieder in vrede en vriendtschap te leven. Sy lyden liever smaadt en vervolginge/ als dat sy die anderen soudden aandoen. Besegent hen enig quaat in de waereldt/ sy gaan in hunne binnekameren/ en klagen Godt hunnen noodt. Hunne beste Wapenen syn gebeden en tranen. Sy wreken sich selven niet/ maar bevelen alles aan Godt hunnen Hemelschen Vader. Geeft de Heer hun goederen in deze waereldt/ sy hangen hun harte daar niet aan; hy blijft nochtans altijt hun hoogste goedt. Sy schijnen als lichten der waereldt/ en syn als bloemen/ die gestadig enen reuk des levens van sich geven. Sy hebben altoos/ waar sy gaan of staan/ den overal-tegenwoordigen Godt voor ogen en in 't harte. Sy houden syne gemeenschap hoger dan alle schatten der waereldt/ en volgen hunnen Jesus in nedrigheidt/ sachtmoedigheidt/ en gedult na. Sy verlieven so niet op het aardsche/ dat sy hun hemelsch Vaderlandt daar door soudden vergeten. Sy merken de waereldt aan als ene woestijne/ waar in sy gene blyvende plaats hebben/ en reikhalzen naar hun Vaderlandt/ dat boven is. Sy nemen alle kruis en lyden/ dat hen in de waereldt overkomt/ als enkele Vaderlijke kastijdingen aan/ en weet/ dat alle ongevallen dezes levens hun ten beste moeten dienen. Siet/ dat syn de ken-teekenen van ware Kinderen Godts.

O Dziemaal welgelukzalige/ die so in de waereldt leven! Schoon sy dan van waereldtlingen veracht/ veroordeelt en verdoemt worden/ Godt kent hen allerbest. Want het vaste Fondament Godts staat, hebbende dezen zegel: De Here kent de gene, die de zyne zyn. Schoon de menschen hen haten/ sy worden van Godt bemint; en die liefde waarderen sy hoger als de vriendtschap der gehele waereldt. Want doch de vriendtschap der waereldt is vyandtschap Godts. Hebben sy weinig in de waereldt; sy vertrouwen op de genadige voorsorge hunnes hemelschen Vaders; die hen wel sal besorgen so lange sy leven. Ik ben jong geweest, en out geworden, (segt David) maar hebbe nog nooit den rechtvaardigen verlaten gezien, of syn Zaadt soekende broodt. Komt hen kruis en droefheidt over/ sy nemen het aan als een ken-teken van het Kindtschap; want/ waren sy sonder kastijdinge/ sy souden Bastaarden en gene Kinderen wesen. Die de Here lief heeft, kastydt hy. Syn sy siek/ sy leggen hun hoofd in den schoot hunnes Vaders. Ouders hoesteren ziecke kin-

2 Tim. II. 19.

de-

deren 't meest/ en een geknakte tak draagt de beste Vruchten. Godt roept hun troostelijk toe: Vreest niet gy Wormken Jacobs; Ik sterke u, ik helpe u. Raken zy in noodt/ zy storten hun harte voor Godt uit/ en klagen hem hunne zwarigheden; wanneer hy antwoordt: In de benauwtheidt zal ik by u zyn, ik zal 'er u uit trekken, en verheerlyken. Ik zal u met langheidt der dagen verzadigen, en myn Heil doen zien. Komt eindelyk de doot/ zy merken dien aan als een Bode der blyde eeuwigheidt/ die hun goede tyding brengt dat zy tot hunnes Vaders erf-deel geroepen worden. Nu/ myne allerliefsten/ Godt make u alle zyne Kinderen/ op dat gy hier na het eeuwig Kindtsdeel in den Hemel genieten moogt. Amen. Ps. XCI. 15, 16.

GEBEDT.

ô Heer, genadig Godt en Vader van allen die Kinderen heten, in Hemel en op Aarde! Ziet, hier staat voor uw aangezichte een huis vol uwer Kinderen; en wy danken u van harten, dat gy ons van kindts-been af aan banden der liefde hebt geleidt, als ook dat gy ons nog dagelyks de wegen wyst, welke wy moeten wandelen tot ons eeuwig welzyn in den Hemel. Maar ô Godt! hoe vele ontaarde Kinderen zyn nog onder deze menigte, die uwe stemme niet gehoorzamen! Ach Here! bekeer hen. Ja met hoe vele gebreken zyn ook zelfs uwe liefste en beste Kinderen bezet, die u, den hartenkenner allerbest bekent zyn! Ach Godt! draag ons langmoedig, zie het harte aan, en laat de volmaaktheidt van onzen borge alles vergoeden. Heilig ons alle heel en al; op dat wy, dus op nieuw geboren, den Kinderen mogen gelyk worden, en onzen lust in uwe getuigenissen hebben dagh en nacht; dat wy zoeken onschuldig en heilig te zyn, en een reine en onbevlekte conscientie voor u, ô Godt, en voor alle menschen te bewaren. Plant uwe ware vreze in onzer aller harten, zo dat wy u steets naar de ogen zien, gelyk een Kindt zynen Vader, en niets denken, spreken nog doen, waar door wy uwe gunst, ô Vader, zouden kunnen verliezen, en ons geweten bezwaren. Geef ons begeerte naar uw H. Woordt, gelyk Nieuw-geboren Kinderen naar de zuivere melk hunner Moeder; dat wy ons niet schamen te leren wat wy nog niet weten, en dat wy in kennisse steets wassen, gelyk in jaren, tot dat wy tot de volkome mate der grootte, der volheidt van onzen lieven Heilandt geraken. Laat ons zo bezig en vlytig zyn in de dingen die ons eeuwig Heil betreffen, gelyk de kinderen zyn, om dingen te doen, die oneindig minder van belang zyn; doch met meer stantvastigheidt. Laat ons zo nederig zyn als de Kinderen, die zich wei-

nig kreunen of zy aan de hoger- of lager-handt gaan; en laat ons ſtaag aan dat Woordt gedenken. *Godt wederſtaat den hovaardigen; maar den nederigen geeft hy genade.* Laat gene bytende zorge voor het tydelyke ons harte in nemen; maar geef ons zo een groot vertrouwen op uwe altyt goede voorzienigheidt, gelyk een Kindt op den wille zyner ouderen heeft, en doe ons ſteets in allen dele wel te vreden zyn met uwe beſtieringe, hoe gy 't ook met ons maakt. Wy zyn onmondige Kinderen, wy verſtaan 't niet; maar wy zullen het eens ondervinden, hoe hartelyk gy ons welzyn hebt gezocht. Laat gene valsheidt in ons wonen; maar verleen, dat mondt en hart in zuivere oprechtheidt over een ſtemmen. Laat geen toorn of wraakzucht in onze harten huisveſten, maar enkele liefde en zachtmoedigheidt; en als ſomtyts de oude Adam in ons ontwaakt, zo geef dat wy vleeſch en bloedt haaſt bedwingen, en ons zelven overwinnen; laten wy zegenen die ons vloeken, en wel doen den genen, die ons haten en beledigen. Bezoekt gy ons dan met kruis en droefheden in deze waereldt; laat ons altoos denken, dat het enkele liefde-ſlagen zyn van den Vader, die het wel met ons meent. En als wy eindelyk lang genoeg in de woeſtyne dezer boze en bedroefde waereldt omgezworven hebben, geef ons dan ten laatſten het heerlyk Kindts-deel boven in den Hemel. Amen.

Onze Vader, enz.

HET VERZOEN-OFFER VOOR DE ZONDE.

Voor het Gebruyk des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING

Zie, zo de Here vensteren in den Hemel maakte, zoude die zaak konnen geschieden? Dit waren eertyts de woorden van den ongelovigen Hoofdtman te Samarie. De Profeet Elisa hadt den belegerden Israëliten enen zeer goet koop tydt verkondigt / en gezegt; Dat den anderen dagh ene mate Meel-bloemen verkogt zou worden voor enen Sikel: en twe maten Gerste voor dien zelven prijs in de Poorte van Samarië. Doch de Hoofdtman / op wien de Koning steunde / hadt een wantrouwe aan Godts Almagt. Even eens doen de waereldt-kinderen; zy trekken de wysheidt Godts in twyffel / en vertrouwen niet op zyne Almagt; maar Godts kinderen bestaan heel anders. Zy weten dat de Heer meer als overvloedig doen kan / boven het geen wy begeren: Zy weten / dat wanneer de noodt op 't hoogst gaat / Godt met zyne hulpe dan 't allernaast is: Zy weten / wanneer de zonde hen bekommert maakt / en zy in hunne uiterste verlegenheidt geen kans of raadt zien waar heenen zich te wenden / dat 'er dan by Godt nog een Offerhande voor de zonde is.

2 Kon. VII. 2.

Het ongeloof van den Hoofdtman te Samarië heeft nog plaats onder de waereldt-kinderen.

Om hier van meerder te spreken en te horen zal het stuk dezer heilige Voorbereidinge zyn.

Onze Vader, enz.

s werk niet / Gode ter ere enen Tempel te bouwen. Het beſte : wp hebben / is ons hart; dit moet / als een Tempel Godts / *Jova Cuſtodi*, (den Here onzen beſchermer) toegewydt zyn / hem oz de voorledene weldaden dankende / voor het tegenwoordige op e hulpe vertrouwende / en voor het toekomende op Hem hopen- / altyt denkende: De Here zal 't voorzien. Als wp ook in on- zonden noodt nergens uitkomſte weten / moeten wp ons tot Godt ren / en tot den Genade-thzoon van Jeſus vluchten / daar wp een er voor de zonden vinden / dat de Here voorzien heeft. Wp zullen ar uit voorſtellen:

De vergenoeginge van boetvaardige Zondaren in de genadige voor- enigheidt van Godt.

„ Maar gy, ô genadige Godt! prent deze ſpreuke diep in onzer aller harten, op dat wy ons daar mede in alle onze zwarigheden troosten: *De Here zal het voorzien.* Amen.

VERKLARING.

Is 'er geen gzoter harten-leet in de waereldt / als dat kinderen den nders aandoen; en in tegendeel geen gzoter vreugde op aarde / als De geloofs-proef van den dap-peren Abraham.
: Ouders aan hunne kinderen beleven; zo mag Abzaham wel te zt onder de geloofs helden gereekent wozden / als die zynen Zone elken hp zo lief hadt / nogtans op Godts bevel hon overgeven. Abza- m hadt voorgenomen dit overhardt bevel des Heren uit te voeren / melpk / zynen enigen lieven Zoon tot een brandt offer te ſlach- n. Als hp aan den Bergh Moria gekomen was / beval hp zyne ngers onder aan den Bergh te blyven met den Ezel: Hp hadt het fer-hout op Iſaak gelegt / en zelfs dzoeg hp het vuur en het meſs; s ging die Vader met zynen enigen Zone om zyn bedzoeft werk doen; wanneer Iſaak zich in geſpzek met hem inliet / 't geen wp onzen Text vinden. Dzie dingen komen hier in voor ter betracht- ge / namelpk: (1) Iſaaks kinderlyke bede / om verlof te vragen.) De vrage zelf. En (3) Abzahams kloekmoedig antwoordt. Zoo e bede om verlof / is in deze woozden vervat: Doc ſprak Iſaak : Abraham zynen Vader: Myn Vader! Gelyk Abzaham zyne nderen beval / dat zy in des Heren wegen zouden wandelen / zo dt hp hen zekerlyk ook in alle zedigheidt en eerbaarheidt opge- edt / zo dat zy hunnen Vader met eerbiedt en ontzag wisten te be- enen.

Abzaham hadt / als wel te denken is / dzie dagen lang in diepe dachten / en in eren harden ſtrydt met vleeſch en bloedt / gegaan. Abrahams zwaar-moedig-heidt.

TEXT. GEN. XXII. vs. 7, 8.

Doe sprak Isaac tot Abraham zynen Vader, ende zeide: Myn Vader! Ende hy zeide: ziet hier ben ik, myn Zoon. Ende hy zeide: ziet het vuur ende het hout; maar waar is het Lam tot het brandt offer? Ende Abraham zeide: Godt zal hem zelven een Lam ten brandt-offer verzien, myn Zoon.

TWEDE INLEIDING.

De genadige bescherming van Godt bewaart ons.

Toen eertyts Keizer Domitianus wonderbaarlyk uit een groot gevaar geredt was / liet hy ter ere van zynen Bescherm-Godt enen Tempel bouwen / en gedenk-penningen slaan met dit omschrift: *Jovi Custodi:* Ter ore van Jupiter mynen beschermer. Schoon de Heidenen in den naam dwaalden / vele Goden dienden / en de heerlykheidt van den onverderffelyken Godt veranderden in de gelijkenisse enes zienlijken Beeldts / het was nochtans in hunne harten geschreven / dat 'er een hoogst volmaakt wezen is / dat alles onderhout / beschermt en bestiert. En schoon zy de geschrevene Wet Godts niet hadden / deden zy doch somtyts de dingen / die der Wet zyn / ook hier in / dat zy Godts bescherminge met een dankbaar hart erkenden. Waarlyk / Godts goetheidt neemt ons menschen in haren schoot / zo dat wy met David zeggen moeten: Op u ben ik geworpen van de Baarmoeder af; van den buik myner Moeder aan zyt gy myn Godt. Zeker / al de vlyt onzer Voeders / alle zorge onzer Voedtsters / zou ons in de tedere Kindtsheidt niet helpen / en wy zouden in de dagen onzer ydele en losse jeugt op duizenderlei wyzen omkomen / zo Godts voorzorge ons niet bewaarde. Hy leidt ons met koorden der liefde / gelyk men de kleine kinderen doet. De mensch is in dit tranen-dal in menigerlei gevaren; en hoe na is hy dikwils aan de Poorten des Doots? In een ogenblik / dat men de handt omkeert / kon hy om 't leven komen / zo Godts voorzienigheidt hem niet bewaarde. En wie zou in 't midden van zo vele gevaren op deze waereldt kunnen oudt worden / zo Godt ons niet tot de gryzigheidt op de armen zyner liefde droeg? Zouden de blinde Heidenen ons dan beschamen / en dankbaarder zyn als wy? ô Neen / dat zy verre! Zo veel meer genade als wy boven hen ontfangen hebben / zo veel te yveriger moeten wy zyne voorzienigheidt roemen. Het is

Ps. XXII. 11.

el'

elks werk niet / Gode ter ere enen Tempel te bouwen. Het beste dat wy hebben / is ons hart; dit moet / als een Tempel Godts / *Jehovæ Custodi*, (den Here onzen beschermer) toegewydt zyn / hem voor de voorledene weldaden dankende / voor het tegenwoordige op zyne hulpe vertrouwende / en voor het toekomende op Hem hopende / altyt denkende: De Here zal 't voorzien. Als wy ook in onzen zonden noodt nergens uitkomste weten / moeten wy ons tot Godt keren / en tot den Genade-throon van Jesus vluchten / daar wy een offer voor de zonden vinden / dat de Here voorzien heeft. Wy zullen daar uit voorstellen:

De vergenoeginge van boetvaardige Zondaren in de genadige voorzienigheidt van Godt.

„ Maar gy, ô genadige Godt! prent deze spreuke diep in onzer „ aller harten, op dat wy ons daar mede in alle onze zwarigheden „ troosten: *De Here zal het voorzien.* Amen.

VERKLARING.

Is 'er geen grooter harten-leet in de waereldt / als dat kinderen den Ouders aandoen; en in tegendeel geen grooter vreugde op aarde / als die Ouders aan hunne kinderen beleven; zo mag Abraham wel te regt onder de geloofs helden gerekent worden / als die zynen Zone welken hy zo lief hadt / nogtans op Godts bevel hon overgeven. Abraham hadt voorgenomen dit overhardt bevel des Heren uit te voeren / namelyk / zynen enigen lieven Zoon tot een brandt offer te slachten. Als hy aan den Bergh Moria gekomen was / beval hy zyne jongers onder aan den Bergh te blyven, met den Ezel: Hy hadt het offer-hout op Isaak gelegt / en zelfs droeg hy het vuur en het mes; dus ging die Vader met zynen enigen Zone om zyn bedroeft werk te doen; wanneer Isaak zich in gesprek met hem inliet / 't geen wy in onzen Text vinden. Drie dingen komen hier in voor ter betrachtinge / namelyk: (1) Isaaks kinderlyke bede / om verlof te vragen. (2) De vrage zelf. En (3) Abrahams kloekmoedig antwoordt. De bede om verlof / is in deze woorden vervat: Doe sprak Isaak tot Abraham zynen Vader: Myn Vader! Gelyk Abraham zyne kinderen beval / dat zy in des Heren wegen zouden wandelen / zo hadt hy hen zekerlyk ook in alle zedigheidt en eerbaarheidt opgevoedt / zo dat zy hunnen Vader met eerbiedt en ontzag wisten te bejegenen.

De geloofsproef van den dapperen Abrahams.

Zoo /

Abraham hadt / als wel te denken is / drie dagen lang in diepe gedachten / en in enen harden strydt met vleesch en bloedt / gegaan.

Abrahams zwaarmoedigheidt.

Zonder twyfel hadt hy wel overdacht/ hoe gevaarlyk het is menschen-bloedt te vergieten/ enen onschuldigen te doden; en zynen eigenen Zone/ zyn vleesch en bloedt/ zynen gehoorzamen Zone/ dien hy van Godt afgebeden hadt/ en dien hem in zynen Ouderdom geboren was/ op zo bedroefde wyze zyne Moeder te ontrukken/ waar door hy zich by de Canaäniten nog meer gehaat zou maken. Buiten twyfel viel 't hem ook zwaar te begrypen/ waarom de heilige/ rechtvaardige/ en altyt goede Godt wilde/ dat hy zyn Kindt zou doden; dat hy een mensch zou offeren in plaats van Vee; enen Zone/ in welken hem zulke grote beloften gedaan waren/ dat in den zelven alle geslachten der aarde gezegent zouden worden/ en dat de Messias uit zyne lenden zou voorkomen. Alle deze beloften zou hy nu met enen slag moeten vernietigen/ en den gehelen stam-boom zynes Huizes afhouwen. Ik zegge/ deze en diergelyke gedachten hadden Abraham zekerlyk zwaarmoedig gemaakt; zo dat hy in diep gepeins was heen gegaan en nu aan de offer-plaatse gekomen. Isaak wilde zynen Vader in die opgetogenheidt niet storen/ nog hem 't een of 't ander vragen in 't byzyn der Jongers. Maar toen zy met hun beide alleen den Bergh op gingen/ brak hy dit stilzwygen/ en zeide/ Myn Vader! Een zeer nadrukkelyk zeggen/ vol kinderlyke liefde! Hy wekt daar door zynen Vader uit deszelfs diepe gedachten op; hy bidt hem verlof/ een woordt te mogen spreken/ en gelyk een Kindt met zynen Vader een gesprek in vertrouwen te voeren. Dit moet zynen Vader als een nieuwe steek in het harte geweest zyn/ toen hy zo vriendelyk/ zo lieftalig/ zo kinderlyk hem hoorde spreken/ dien hy nu haast offeren zoude; doch hy verborg zyne zwaarmoedigheidt en zeide: Zie hier ben ik, myn Zoon. Hy geeft hem daar door verlof om te spreken. Daar op stelt Isaak deze Vrage voor: Ziet het vuur ende het hout; maar waar is het Lam tot het brandt-offer? Isaak wist nog niet/ wat geheim bevel zyn Vader van Godt ontfangen hadt. Hy meende/ dat dezelve heen ging om den Here een gewoon offer te brengen. Nu wist hy wel wat daar toe behoorde: niet alleen vuur en hout/ maar ook een Offer dier. Hy dacht/ dat zyn Vader dat mogelyk door haast vergeten hadt; en daarom zei hy: Ziet hier het vuur, en hout; maar waar is het Lam tot het brandt offer?

De ootmoedige vrage van Isaak.

Abrahams antwoordt.

Hier op zou Abraham nu hebben kunnen zeggen: Gy zyt het, myn Zoon. Doch alzo hy wel wist/ dat de vreze voor de doot schrikkelyker is als de doot zelve/ wilde hy Isaak voor den tydt niet bedroeven; maar gaf hem dit antwoordt: Godt zal hem zelven een Lam of Schaap, gelyk ook Luther heeft/ ten brandt-offer verzien, myn Zoon. De gemene Latynsche Overzetter vertaalt het: Myn Zoon, de Here zal een offer ten brandt offer voorzien. De Chaldeeuwsche

verzetting zegt: 't Zal van Godt geopenbaart worden, waar
im zal zyn tot een brandt-offer; en de Arabiſche: Godt zal
vyzen Wanneer Abrahaam antwoordt / *Elohim Jiræh*; de
zal 't voorzien, wyſt hy zynen Sone op Godts voorzienig-
waar door dezelve al het voorledene / tegenwoordige en toeko-
ziet en weet / en alles / wat hy geſchapen heeft / zo Vaderlyk
gt / onderhoudt en regeert / dat in allen deelen daar door zyn
ig ere en de welvaart zyner Kinderen moet bevordert wor-
Dierhalven behoefde Iſaak zich niet te bekommeren wegens
fer; Godt / die alles zo wyslyk beſtiert / zou hier ook voor
; en daarom zeit hy: *Elohim Jiræh*, de Here zal 't voor-

ider twyfel was Abrahaam in die hope / dat Godt hem de ge- Abrahams
zou doen / van hem eindelyk van dit hart bevel te ontheffen / gelove.
eer hy hem genoeg bevroeft zou hebben. Of wel hy dacht by
elven / dat Godt magtig was / om / gelyk Paulus zegt / Iſaak Hebr. XI.
van den doden op te wekken. Hy geloofde aan Godt / die 18.
den levendig maakte; en zo dit ook niet geſchiedde zou / wiſt Rom. IV.
hter / dat de beloften / die hy van Hem ontfangen hadt / waar 17.
en worden / al zou Godt hem Kinderen uit de ſtenen verwek-
Dierhalven neemt hy hier zyn verſtandt gevangen / geeft zich
over aan Godts voorzienigheidt / en zegt: De Here zal 't
ien. De Joden menen / dat het eindelyk Abrahaam was ge-
aart / dat Godt hem een Ram tot een offer tonen zou. Dit
i de Cabbaliſten bewyzen uit de drie woorden: יראה לו אלהים,
van de drie eerſte Letters / te zamengevoegt / het woordt Ajil,
kam uitmaken; maar daar door wordt het geloof van Abra-
verzwakt. Echter ſchilte de Goddelyke voorzienigheidt het zo /
Abrahaam door dit antwoordt de waarheidt moeſt ſpreken van 't
hy zelf nog niet begryppen kon. In alle gevallen / hy hieldt zich
eht aan Godts bevel / bouwde enen Altaar / waar op hy het
bragt / openbaarde aan Iſaak wat Godt bevolen hadt / en nam
ffer mes in de handt. Maar de Engel des Heren belette hem
e te gaan / na dat hy dus proeven genoeg van zyn geloof ge-
i hadt; en toonde hem enen Ram, die met zyne hoornen in de
arde ſtruiken vaſt was. Op deze wyze wierdt bewaarheidt /
n hy voorzegt hadt / De Here zal 't voorzien. Dus zegt Godt /
ieer de menſchen niet meer zeggen kunnen: Dus is hy met zy-
ulpe dichtſt by / wanneer de noodt hoogſt is. Vele zyn de te- Pſ. XXXIV.
oeden des rechtvaardigen; maar uit alle die redt hem de Here. 20.
Godt is raadt en daadt in alle noden. Als menſchen geen uit-
te nog hulpe / gene middelen nog wegen zien; dan voert Godt
raadt heerlyk uit / en verblydt eindelyk die / die een vaſt ver-
trou-

trouwen op zyne Goddelijke voorzienigheidt ſtellen / en zich volkomen aan zynen wille overgeven / daar zy geruſt in zijn.

TOEPASSING.

Beproeving van 't zwak geloof der menſchen.

Komt nu Chriſtenen / en beproeft u zelven. Hebt gy ook wel zo een gelove als Abraham, dat gy bereidt zyt al het geen u in de waereldt lief is / te verlaten / indien Godt het zo begeerde? Hebt gy ook zo een vaſt vertrouwen op Godts voorzienigheidt / dat gy in alles wat u in de waereldt overkomt / kunt zeggen / De Here zal 't voorzien? Ach! ik vreze / dat 'er vele gevonden worden / die de Goddelijke voorzienigheidt zelfs niet geloven / en wanneer hen iets quaats in de waereldt gebeurt / alles aan *Cauſis Secundis*, of de Tweede oorzaken toeſchryven / en meer op die twede oorzaken als op Godt zelf zien. Dit is Heidenſch: zo deed ook Pompejus, toen hy op de vlucht zeide: *Hen! Non eſt Providentia*; Daar is gene Goddelyke voorzienigheidt. Menigmaal komen den menſchen de dingen zo onmogelijk voor / als of Godt niet meer almagtig was; en zy hangen zo aan de middelen / dat zy niet geloven willen nog kunnen / als wat zy met het zwakke gezicht van hun eindig vernuft kunnen voorzien / gelijk de Hoofdtman van Samarië. Andere wederom zyn van zo enen aardt / dat zy met de voorzienigheidt Godts niet te vreden zyn / maar altyt mede willen zorgen; Menſchen die zich zelven met verſcheiden zwaarhoofdigheden quellen / en welker harten vol bekommeringen zyn / wanneer 't hun niet altyt naar wenſch en begeren in de waereldt gaat; die de raderen der Goddelijke voorzienigheidt volgens hun eigen begryp willen doen draajen; die Godt als Wetten willen voorſchryven / hoe hy hen leiden en regeren / en wat Hy hun in de waereldt geven zal. Dan denkt men / hoe zal men doch deze bedroefde tyden doorkomen? Wat zullen wy by zulke ſlechte winſten eten? wat zullen wy drinken? waar mede zullen wy ons kleden? wat zullen wy aanvangen om ons te doen beſtaan? wat uitkomſt zal dit of dat nemen? Maar van zulke zegt David: 't Is te vergeefs dat gy lieden vroeg opſtaat, laat opblyft, broodt der ſmerten eet, 't is alzo, dat hy 't zynen beminden als in den ſlaap geeft. Met zulke ydele zorgen doet men zich zelven maar hinder aan; Godt begint dan eerſt regt voor ons te zorgen / wanneer wy beginnen onze zorgen op Hem te werpen. Hy doet menigmaal met de menſchen / gelijk eene Moeder met een eigenzinnig Kindt / dat met geweldt alleen wil gaan; zy trekt 'er de handt van af / en laat het ſtruikelen / tot dat het zyn onvermogen begint te zien / en van zelfs de Moeder de handt toereikt. Godt laat zomtyts de menſchen ook hunnen wegh

2 Kon. VII. 2.

Pſ CXXVII. 2.

naar

naar eigen goetdunken gaan; op dat zy daar dooz te meerder hunne onmagt zouden leren kennen/ en op Hem vertrouwen. ô! Dat men maar vaſtelijk Godts voozzienigheit geloofde/ en zich verzekert hielde/ dat niets zonder den wille Godts ons kan beſegenen/ en alles ons ten beſte dienen moet! men zou dooz zo vele zozgen zich zelven het leven zo bitter niet maken. Zozgen maken wel gryze hairen; maar kunnen niet het minſte veranderen tegens Godts wille. Daar zyn noch andere menſchen/ die hier te weinig doen/ denkende/ waarom zou ik my zelven met zozgen quellen? Waarom zou ik my 't bang in de waereldt maken? Die deze Schziftuur-plaats misbzuiken tot luiheidt/ denkende/ De Here zal 't voorzien; zal ik iets hebben in de waereldt/ Godt zal 't my geven/ al ſchoon ik 'er niet om werke; Chziſtus heeft immers gezegt: Zyt niet bezorgt wat gy eten zult, enz. Maar zulke menſchen bedenken niet/ dat arbeiden en bidden by malkander behoozt/ en dat Godts voozzienigheidt den arbeidt des beroeps geenzints uitſluit. Doet wat van uwen plicht is/ en beveelt de uitkomſt der zake dan aan Godt. Wie over den Berg wil/ moet zyne boeten gebzuiken; wie eten wil/ moet arbeiden. Wilden de Diſcipelen gezegenden Diſch-bangſt hebben/ zy moeſten het Net uitwerpen. Chziſtus verbiedt alleen de Heidenſche zozgen en 't wantrouwen op zyne hulpe. Denken ook de Avondtmaal-gangers wel zo boetvaardig aan hunne zonden/ en zo gelovig aan 't offer dooz deszelve/ gelijk zy behoozden? ô/ Ik vreze/ vele denken maar aan de gewoonte/ en aan de gemene ſleur der uiterlijke plechtigheidt. Zy erkennen hunne gebreken niet; hoe zouden zy dan met verlangen denken aan den volmaakten Geneés-meeſter/ die hunne gebzeken heelen zal?

Matth. VI. 25.

Luc. V. 5.

Vermaning om aan Godts voorzienigheid te denken

Wel aan dan/ Kinderen Godts/ leert behoozlijk vertrouwen op Godts voozzienigheidt ſtellen. Werpt alle uwe zorgen op den Here, hy zal voor u zorgen: Beveelt Hem uwe wegen/ hy zal alles wel maken. Zegt met Abraham in alle uwe zwarigheden: *Dominus providebit*; De Heer zal 't voorzien. Hoe wonderbaarlijk voozzag Godt Noach met een Schip/ toen de waereldt met water zou bedekt wozden! Aan Loth toonde hy een klein Zoar, toen hy Sodom en Gomorra wilde verderven; en aan de Chziſtenen een Pella, toen hy Jeruſalem wilde verſtoren. En zou Godt de zynen niet verzozgen? Hy is hun Vader; zo is van outs af zyn Naam. Waren de Woozden van Iſaak zo lizachtig/ dat zyn Vader hem troostlijk toeſpzak/ toen hy maar zeide/ myn Vader; zyn de woozden van zo veel vermogen/ dat een ziek Kindt enen aardtſchen Vader tot medelyden kan verwekken/ wanneer 't met een bedzoeft verlangen den Vader aanziet/ en met ene zwakke ſtem zegt/ myn Vader; hoe veel te meer zal het Godt bewegen/ als wy met kinderlijk vertrouwen

Jer. XXXI. 20. onzen toevlucht tot hem nemen? Dan is het: Is niet Ephraïm my een dierbare Zone? Is hy my niet een Troetel-kindt? want sint dat ik tegen hem gesproken hebbe, denk ik nog ernstelyk aan hem. Daarom rommelt myn ingewant over hem; Ik zal my zynes zekerlyk ontfermen, spreekt de Here. Wat Vader heeft ooit willens zyn kindt van honger laten sterven? En schoon 'er zulke Godtloze Ouders in de waereldt waren / Godt zal nochtans de zynen nimmer verlaten. Immers zorgen de kinderen niet veel voor hunne kleding / voor hun eten en drinken / zo lang hunne Ouders leven; zouden wy dan ook niet een vast vertrouwen op onzen hemelschen Vader stellen? Aardsche Vaders weten menigmaal den noodt hunner kinderen niet / inzonderheidt wanneer dezelve ver van hun afwonen; maar Godt weet altyt wat ons ontbreekt. Uwe Vader weet wat gy van noden hebt. Ook is hy gewillig u te helpen / en hy doet gelyk Ahasuërus; toen Esth. V. 6. die tot Esther zeide: Wat is uwe bede? En het zal u gegeven worden. Bidt / zo wordt u gegeven; zoekt / zo zult gy vinden; klopt aan / zo zal u open gedaan worden. Aardsche Ouders zien doorgaans den noodt hunner kinderen wel; maar de handen zyn hun menigmaal gebonden: zy zyn arm / of onmagtig om te kunnen helpen. Maar Godts handt is nooit tot hulpe verkort; Hy is groot van raadt en magtig van daadt. Als Godt helpen will / moeten alle Schepzelen het hunne daartoe doen. Hy verbryzelt somtyts der vyanden Schepen door een windt / en redt de zynen wonderlyk; zo dat ook Claudianus, een Heiden / diergelyke Goddelyke voorzienigheidt aan Theodosius verheffen moest / met deze woorden:

Ouimium dilecte Deo, cui militat Æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

En waarom zouden wy ons niet op Godts Voorzienigheidt verlaten? Immers is hy onze beste vriendt / in wiens schoot wy de zorgen onzer harten dagh en nacht gerust konnen uitschudden. Wat doet niet een trouw Leidsman tot dienst en hulpe van hem dien hy leidt? Wat zoh Godt de beste leidsman / dan niet zyne kinderen doen / terwyl hy hen voert door het tranen-dal? Hy leidt ze wyslyk / zo dat zy hinderdaat zyne altyt goede Voorzienigheidt moeten pryzen. En schoon 't 'er somwylen nog zo verwart / nog zo naar en donker uitziet / is het nochtans; wat ik nu doe weet gy niet / maar gy zult het daar na onderbinden; aan het einde zien zy doch / dat Godt het wel met hun meent. Leidt de Here zyne Heiligen dikwils wonderlyk / hy leidt hen nochtans zaligh lyk. Alles / alles moet tot rust hunner zielen / en tot hun eenwig welzyn strekken. Godts wegen zyn wonderbaar / wy zien die veelzyts niet; maar zy zyn als water / dat onder de aarde heen loopt / tot dat

het

het eindelyk van onder enen Bergh te voorſchyn komt ſpringen/ en ene heerlijke Byon maakt. overdenk uw vorig leven/ ô menſchen-kindt/ hoe Godt u tot nog toe geleidt heeft! Hebt gy uwen Bondt-Godt wel ooit ontrouw bevonden?. Heeft hy niet voor u gezorgt/ eer gy zelf konde zorgen? Heeft hy u niet van Moeders lichaam af bewaart/ en aan liefdezeelen laten gaan? Hoe wonderbaar heeft hy u tot nog toe door de waereldt geholpen? Heeft hy u niet met zyne ogen geleidt/ en uit zo vele noden geredt/ waar in gy hulp nog uitkomſte zaagt? En wie is zo ondankbaar/ dat hy niet zou zeggen: Tot hier toe heeft de Heere ons geholpen.

Wel aan boetvaardige Diſch-genoten/ indien wy ons in deze genadige voorſienigheidt Godts gerust willen ſtellen; zo laat ons (1) onze eige onmagt erkennen. Zo lang wy nog menen in ſtaat te zyn/ dat wy ons niet de ydele dingen dezer waereldt kunnen helpen/ zo langh is Godts hulpe van ons af; maar als wy met Joſua bekennen/ dat by ons gene kragt is/ en wy niet wete wat wy doen moeten/ met onze ogen naar den Here ziende/ dan laat de Here ons zyn Heil zien. De Heilige in Iſrael is een Verloſſer van 't wormken Jacobs en van het volkſken Iſrael/ tot het welk hy zegt: vreest niet, ik helpe u. (2) Laat ons onze zonde erkennen; want wy zyn zieken, die den Medicyn-meester wel van noden hebben. Laat ons onzen toevlucht tot Jeſus nemen/ als het enig offer voor onze zonden; want Godt heeft hem, die geen zonde kende, voor onze zonde gemaakt, op dat wy zouden worden gerechtigheidt Godts in hem. (3) Laat ons vlytig zyn elk in zyn beroep; vzolyk alles doen/ wat van onzen plicht is/ en dat zo getrouw/ zo yverig/ zo naar gemoede/ als wy 't voor Godt eens denken te verantwoorden; ons niet met onnodige zorgen quellen/ maar den uitslag en zegen aan Godt bevelen/ gelyk een Landt-man die zynen akker beploegt/ zyn zaat zaait/ en den wasdom aan Godt overlaat. Doe gy! ô menſch/ wat van uwen plicht is; Godt zal het zyne wel doen. (4) Bidt den Here/ dat hy alles/ wat wy ondernemen/ wel doe gelukken. Kaken wy in noden/ laat ons tot Godt zuchten. Kon Hagar het ſterven van den Jongen niet aanzien; wierdt een Abraham bewogen/ toen Iſaak maar zeide/ myn Vader! Ontfermde de Dochter van Pharao zich over het wenen van 't Kind; zou Godt dan zyne Uitverkorenen niet verhoren en redden/ die dagh en nacht tot hem ſchryen? Ik zeg u, Hy zal hen haaſtelyk recht doen.

De middelen die ons van de genadige voorzienigheidt Godts verzekeren.

(1) Jeſ. XLI. 10.

Luc. XVIII. 8.

Eindelijk/ hoort tot beſluit nog een woordt van troost/ Bekommert gy u over de ſchade Joſephs/ en denkt ge/ lieve Godt! hoe zal het in deze bedroefde en verwarde tyden nog met Godts Kerk gaan; zo laat dit uwe troost zyn: De Here zal 't voorzien. Want de Koningen die thans nog de Hoere van Babel vleien/ zullen haaſt/

Godts voorzienigheidt geeft troost in allerlei lyden.

(ô Godt geef haaſt) haar haten / haar vleeſch eten / haar met hunr verbranden / en met hunne macht en heerlijkheidt Godt en het Lam dienen. Vuur en houdt is'er veels; Godt geve / dat de geeſtelijke Iſaak haaſt verloſt werde / en de ſtinkende Bok haaſt brande ! Klaagt gy over aanvechtingen en opſtokingen van den Satan en zyne lieve getrouwen / van de waereld en uw eigen vleeſch ; vindt gy zwakheden in uw gelove / en allerhande gebreken in uwe beſte werken ; hebt gy vele bekommeringen in uwe harten ; trooſt u met het voorbeeldt van Abraham en Iſaak. Dezelve Godt / die het in hunne verzoekingen niet te ver liet komen / en Iſaak redde / toen 't gevaar op zijn hoogſt was / zal u ook niet ongeredt laten. Eyne vertrooſtingen zullen uwe ziele verquikken. Hy zal 't gekrookte Riedt niet verbreken, nog de glimmende Vlas-wieke uitbluſſchen , want zyne kracht wordt in zwakken volbragt. Daarom zijt getrooſt ; De Heer zal 't voorzien. Eyn de dagen boos / zijn de tijden neringloos / ziet gy geen kans / hoe gy met de uwen door de waereldt zult komen ; laat
1 Pet. V. 7. deze ſpreuk u trooſten / De Here zal 't voorzien. Werpt alle uwe bekommerniſſe op hem , want hy zorgt voor u. Die Godt / die u tot nog toe onderhout gaf / zal u verder geven wat u nut en zalig is. Eyn uwe zonden vele / Godts genade is nog meerder / want het bloedt van onzen Borge ſpreekt beter dingen als dat van Abel. Dat offer delgt de menigte uwer zonden uit; en ſchoon zy roodt als karmozyn waren , zy zullen zo wit als ſneeuw worden. Bekeert u maar van ganſcher harte / zo zult gy leven. Hebt gy velerlei kruis in de waereldt ; moet gy veel vervolging lyden ; Godt zal 't voorzien , en of uwe vyanden te ſchande maken / of hun perk en paal zetten hoe ver zy gaan mogen / of / u gedult verleenen om alle vervolginge met kloekmoedigheidt te konnen overwinnen. Eyt gy arme verlatene Weduwen en Wezen / die genen ſteun / genen verzorger / genen beſchermer in de waereldt meer hebt ; weeſt maar wel gemoedt / De Here zal 't voorzien. De Here zal uwe genadige Rechter zyn ; Hy zal uwe Vader wezen ; en ſchoon Vader en Moeder u mogten verlaten , hy zal u doch aannemen. Klaagt gy over ziekteng en bouwvalligheden uwes lichaams ; ei / de Here uw Godt zal uwe Geneeſs-meeſter zyn / en bezorgen dat de middelen / die gy tot herſtelling gebruikt / gedyen mogen / en dat gy zo veel krachten zult hebben / als nodig is / om Godt en uwen Naaſten te dienen. Al ſtelt hy zomwylen zyne hulp wat uit / hy zal u echter helpen als 't uurtje daar toe gekomen is. Leidt Godt u eindelyk op het doodtbedt / en dat gy denkt / nu is 't met my gedaan ; wie zal my nu hulp en handreiking doen ? Hoe zal ik den harden Doodts-ſtrydt konnen uitſtaan ? Hoe zal ik den doods-angſt konnen uithouden ? Ei / uwe Godt is getrouw / en zal u niet verzocht laten worden bo-

ben uw vermogen / De Here zal 't voorzien, zo dat gy ook zelfs in de doot getroost zult kunnen zijn / en met een blijdt gemoedt zeggen: Doodt, waar is uw prikkel? Hel, waar is uwe overwinninge? Gode zy dank, die ons de overwinninge gegeven heeft, door onzen Here Jesus Christus. Amen. Ps 84:6

Sept. 1782

GEBEDT.

ô Grote en aanbiddens-waardige Godt, die alle dingen onderhoudt en wysselyk bestiert, wy danken uit grondt onzes harten uwen name, dat gy voor ons gezorgt hebt, eer wy konden zorgen; dat gy ons van der Jeugt af aan koorden der liefde hebt laten gaan; en door zo vele gevaren gelukkig hebt geleidt, dat wy ook in dit uur tot uwer ere zeggen konnen: *Tot hier toe heeft de Here ons geholpen.* Maar wy moeten ons beklagen wegens onze onachtzaamheidt, dat wy uwe wysheidt en almagt, uit uwe voorzorge uitblinkende, niet altyt hebben erkent. Ja, helaas, menigmaal uwe altoos goede voorzienigheidt gewantrouwt, ons in zondige zorgen vergrepen, en onderstaan u aardt en wyze, tydt en uur; voor te schryven. Ach Godt! vergeef ons doch deze zonde en ontaardtheidt om Jesus, uwen liefsten Zoon. Doe ons meer en meer de wonderen uwer voorzienigheidt nadenken; want uwe goetheidt omtrent ons, en uwe trouw is alle morgen nieuw. Verleen ons een regt vast vertrouwen op uwe wysheidt en almagt, dat wy met uwe regering wel te vrede zyn, en u voor alles danken; dewyl wy uw getrouw bevonden hebben van onze jeugt af aan, en de ondervinding ons duizendtmaal overtuigt heeft, *dat den genen die u liefhebben, alle dingen ten beften moeten dienen.* Nu, wy zullen dan op u vertrouwen, ô Godt, in lief en in leet, in geluk en ongeluk, in goede en quade dagen. Immers hebt gy tot nog toe alles zo wonderbaarlyk voorzien, gy voorziet het nog zo wyslyk, en zult het ook verder voorzien tot aan ons zalig einde; schoon *gy ons dan* ook *doodde, wy zullen nochtans op u hopen.* Wy staan hier, ô aanbiddens-waardige Godt, voor uwen Genaden-throon; ene beschouwing onzer veelvuldige en grote zonden slaat ons te neder, zo dat wy schromen en ons schamen, onze handen tot u op te heffen. Wy hebben gezondigt; maar wat zullen wy doen, ô Menschen-hoeder? ontkennen helpt ons niet voor u, den alwetenden Godt; verschonen konnen wy ons niet; ontvlieden konnen wy ook in genen dele voor u, die de overal-tegenwoordige Godt zyt. Wy zyn gelyk een dor hout, dat gantsch krachteloos en uitgedroogt is wegens het verzwygen onzer zonden, dat het merg in onze gebeentens verteert. *Het vuur*

van uwen toorn *brandt tot in de onderſte Helle.* Wat is nu het Lam ten brandt-offer, dat onze ſchuldt op zich zal nemen? Zyt gy het niet, ô Jeſus, gy onſchuldig en onbevlekt Lam, dat de zonde der waereldt gedragen, den toorn des Vaders geſtilt, de Hel geſloten, en den Hemel geopent hebt? Gy zyt aan 't dor hout des kruiſes, als een offer, dat van kracht by Godt was, door 't vuur des Goddelyken toorns, om onzer zonden Wille zodanig verteert, dat uw *harte was als geſmolten waſch.* Vader ziet! dat is het Lam, 't geen geleden heeft, wat wy eeuwig zouden hebben moeten lyden. Neemt dit offer aan; en wilſch door dat dierbaar bloedt alle onze zonden uit. Hier is 't hout van een verbryzelt en verſlagen harte. Hier is 't vuur van ene hartgrondige liefde en een ſmartelyk verlangen naar de gerechtigheidt, die voor u, ô Godt, geldt. Dit vuur vat het offer aan. Deze brandende harten eigenen zich alles toe, wat onze dierbare borg geleden heeft. Nu vader! laat dan dit offer, 't geen van eeuwigheidt voorzien is, dit Lam, dat voor de grondtleggínge der waereldt is geſlagt, deze gerechtigheidt, die in de volheidt des tydts is aangebragt, ons ten goede komen; zo dat wy de genadige vergevinge der zonden inwendig in onze ziele gevoelen, en van nu aan een begin maken, om de zonden een volkomen ſcheidbrief te geven, en onzen overigen leeftydt in enen heiligen, oprechten, en u welbehaaglyken wandel, door te brengen, tot dat wy door uwe voozieninge uit deze onvolmaakte waereldt zullen overgebragt worden in de volmaakte hemelſche heerlykheidt. Amen.

Onze Vader, enz.

DES ZONDAARS ONTZONDIGING.

Voor het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Den eertyts de Jongen van den Pzofeet Elia eene kleine Wolke, als een mans hand, uit Zee zag opkomen, wierdt de Hemel zwart van Wolken en windt, en daar kwam een grote regen. Met deze See-wolke mogen wp billik de zonde vergelpken. Dezelve ſchynt in't eerſt wel klein gelyk eneꝝ menſchen hand; maar zy waſt wel haaſt tot een grote Wolke / die Godt en menſchen van malkanderen ſcheidt; en enen Plag-regen van Godts ſtrenge oozdelen veroozzaakt. Dit bedenken boetvaardige Zondaarꝝ; en daarom nemen zy in tydts hunnen toevlucht tot de wonden van Jeſus / als hunne beſte vzy-plaatſe / en verbergen zich in de armen zyner genade / daar zy in alle zekerheidt zyn. 1 Kon: XVIII. 44. 45.

De zonde by ene opkomende Wolk vergeleken.

Om hier van meerder te ſpzeken en te horen / zyn wp op dezen dagh der Voozbereidinge by malkander vergadert. Doch / op dat alles vzuchtbaar mag geſchieden / willen wp Godt ſmeken om zyne genade en bystant / dus ſpzekende.

Onze Vader, enz.

TEXT.

TEXT. PSALM LI. vs. 9.

Ontzondigt my met yzop, ende ik zal rein zyn: waſcht my, ende ik zal witter zyn als ſneeuw.

TWEDE INLEIDING.

De geboorte en ongemerkte wasdom der zonde, Jac. I. 15.

Zeer aartig en nadzukkelyk ſtelt de Apoſtel Jacobus den wasdom en de vzucht der zonde vooz / wanneer hy zegt: De begeerlykheidt ontfangen hebbende, baart zonde; ende de zonde voleindigt zynde, baart de doot. Dit is ene gelykenis / genomen van de geboorte van een kindt. Belial is de Vader; de verdozve Natuur is de Moeder. De begeerlykheidt is de ontfankenis; het plegen der zonde de geboozte; het koesteren hare wasdom / wozdende dan sterk / gelyk een kindt dat groeit / en gelyk ene Jongeling die tot mannelyke jaren komt. Zy groeit en neemt toe aan alle kanten; zy vzeidt zich gelyk een boom in vele takken uit. By de begeerlykheidt / is de ware ontfankenis der zonde te zoeken; welke geschied / wanneer men de zonde in hare eerste bewegingen niet wederstaat / gelyk Joseph de onkuische Vzouwe deed / en Christus den Verzoeker. Want / zal iemant vuur in zynen boessem nemen, dat zyne kinderen niet verbrandt worden? Wanneer de begeerlykheidt gevlert wozdt / gelyk by Eva, toen zy den verboden boom aanzag dat die goet was tot spyze / dan groeit de zonde. Wanneer de Zondaar zich zelven vleit / en van een Huichelaar enen groten Heiligen vooz Godt zoekt te maken; wanneer hy zyne zonden tracht te bemantelen en te verschonen / zyne zonden als enkele deugden opgeeft / en tegen de verwytingen van zyn eigen gewete allerhande uitvluchten bedenkt; dan krygt het zonde-kindt een verbozge leven. De zonde wozdt geboren / wanneer'er om te zondigen gelegenheidt voozkomt; die de Zondaar als met beide handen aangrypt / en dus groei de zonde als een Troetel-kindt dooz gewoonte. Eindelyk wozdt de zondige gewoonte zo onbeschaamt als een Hoer / die een staal voozhooft heeft / achtende noch schande vooz de waereldt / noch schade vooz Godt. En dan maakt de zonde zich sterk / gelyk een Soldaat in 't harnas / en acht de hardtste bestraffingen niet / gelyk een Leviathan, die de drillinge der Lance belacht. Dan is zy gelyk een Kreeft, die rontom zich eet; gelyk een vonk, waar uit een groot vuur voozkomt; gelyk water, dat eerst een klein gat in den dyk maakt / en daar na 't gantsche Velt overstroomt; gelyk een Rupze nest, dat zich dooz den gehelen boom verspreidt; gelyk Ver-

Prov. VI. 27.

gift

gif, dat al het bloedt aanſteekt; gelijk een ſneeuw-bal, die in 't omwentelen groter en groter wordt. Daarom zegt de bekende ſpreuk: *Principiis obſta*; wederſtaat de eerſte beginzelen. Men moet van de zonde niet zeggen / gelijk Loth van Zoar, Zy is immers maar klein; maar men moet deze jonge Belials-kinderen op den eerſten ſteen verpletteren; Dit Adderen gebroedtzel moet men in zyn eerſte begin doden / op dat 'er gene Draken van voortkomen. Hadt David dit in acht genomen / toen hy zyne ogen op Bathſeba wierp / en toen hy dien Uria's brief ſchreef / hy ware zo ver niet vervallen. Doch zyn geluk was nog / dat hy dicht aan de ſtrandt-bank een Riedt greep / en dat hy / toen de zonde hem bloedt-root hadt gemaakt / een beſprenging bekken vondt / dat hy zich reinigen kon. Laat ons horen / hoe de Koning uit de diepte zyner zonden tot de diepte van Godts barmhartigheidt roept.

„ ô Here, doe gy ons vreugde en blyſchap horen, op dat de been-
„ deren zich verheugen die gy verbryzelt hebt. Amen.

VERKLARING.

Daar zyn driederlei Zondaren: Verſtokte, Wanhopende, en Boetvaardige. Verſtokte Zondaren waren Saul en Pharao; wanhopende / Caïn en Judas; maar boetvaardige / Petrus en ook David; gelijk deze laaſte dat dan ook betoont in de woorden van onzen Text. Die Koning hadt in dezen Pſalm zyne zware zonden voor Godt beleden / en badt hem daar op om genade en vergiffenis / dus ſprekende / Here ontzondig my met Yſop, ende ik zal rein zyn: waſch my, ende ik zal witter zyn als ſneeuw. Wy vinden hier in twe Hoofdt-delen: Voor eerſt / de Bede; ontzondig my met Yſop, waſch my. Ten tweden: Het oogmerk der Bede; Ik zal rein zyn, ik zal witter zyn als ſneeuw. Samenhang.

Het Woordt חטאני is zeer wel overgezet / ontzondig my; want Hoe de
חטא betekent iemant van zonden vrypſpreken / als ook / iets te hei- ontzondiging geligen / van een gemeen tot een heiligen gebruik afzonderen. Dus ſchiedt.
komt het voor in Moſes twede Boek / daar van den brandt-offer Exod.
Altaar ſtaat / dat hy ontzondigt zou worden; 't welk geſchiedde / XXIX. 36.
met dien Altaar door de heilige Salf-olp en 't bloedt / 't geen als een grieksе χ of † aan de hoeken wierdt beſtreken en geſprengt / tot den heiligen dienſt van Godt te wyen en af te zonderen. Hierhalven bidt dan David niet alleen / dat hy van den zwaren zonden laſt mogt ontheft en vry geſproken worden; en dat zyne zonden mogten wor- a Sam. XII.
den weggenomen. Want ſchoon Nathan hem zulks al belooft hadt / 13.

zo bleef 'er nochtans een verwyt en herinnering van zyne begane zonde / ook zelfs na zyne bekeering en vergiffenis / in zyn harte over; zo dat het gevoel van Godts genade nog niet krachtig genoeg by hem was; en daarom zuchtte hy: Ontzondig my. Hy wenschte niet alleen van de zonde en straf der zonde zo volkomen wy gesproken te zyn; dat geen angst nog quelling der zelve hem meer ontrusten mogt; maar ook / dat Godt hem heel en al van de zonde wilde afzonderen / en dagelyks meer en meer heiligen.

Waarom van Yſop by 't ontzondigen gewaagt wordt. Lev. XIV. 4.

Maar / wat was doch het middel / waar door David wenschte ontzondigt te worden? Ontzondig my met Yſop, zeit hy. Deze woorden beduiden iets. Door den Yſop wordt het beſpreng talighen verſtaan / gemaakt van Cederen-hout, met drie ſtelen Yſop en een ſcharlaken bandt. Daar mede wierden de Melaatſchen beſprengt / na dat het in bloedt en water was ingedoopt: En het wierdt ook gebruikt op den groten Verzoen-dag; wanneer de Prieſter aſſche moeſt nemen / dezelve met water mengen / en de onreinen daar mede beſprengen. Daarom ziet men in 't Chaldeenwſch deze woorden / Ontzondig my met Yſop, dus uitgebreidt / Beſpreng my, gelyk een Prieſter, die met Yſop de onreinen beſprengt, met het beſpreng water van de rode Koe.

Met dit beſprengzel van Yſop wierden ook de poſten der deuren van de Kinderen Iſraëls beſtreken / op dat de Verderf-engel die voorby zou gaan. David ziet niet op alle deze gewoontens / als of hy in 't Levitiſch beſpreng-water zyne reiniginge zocht. Want hy wiſt wel / dat het zelve hem van zyne bloedt-ſchulden niet zuiveren kon; aangezien hy niet door aanraking van enen doden onrein was / noch met lichamelyke Melaatsheidt beſmet / noch den Verderf-engel vreesde / dat die zyn lichaam doden mogt; maar om dat hy onſchuldig bloedt vergoten / en door overſpel zyne ziele hadt beviekt / welke zonden door geen beſpreng-water gereinigt konden worden. Maar de bekommerde David ziet met deze wyze van ſpreken op het bloedt van den Meſſias. Dit toont Paulus zeer klaar aan / zeggende / Indien de aſſche der jonge Koe; beſprengende de onreinen, hem heiligt tot de reinigheidt des vleeſches; hoe veel te meer zal het bloedt van Chriſtus uwe Conſcientien reinigen van dode werken? Invoegen dan de Yſop het gelove beteekent / met welk wy het water en bloedt van Chriſtus dadelyke en ydende gehoorzaamheidt aannemen.

Hebr. IX. 13, 14.

Rom. III. 24. Wy worden om niet gerechtveerdigt, uit zyne genade, door de verloſſinge die in Chriſtus Jeſus is. Wat groeit hoger als de Ceder-boom? Wat waſcht lager als de Yſop? Wat is verhevener als 't gelove / dat zelfs boven de wolken klimt en daar Jeſus omhelſt? Wat is nederiger als 't gelove / 't geen den armen Zondaar ootmoedig maakt / gelyk den boetvaardigen Tollenaar / die zyne ogen niet dorſt op-

opheffen? De Yſop beſtondt uit dzie ſtelen; dus beſtaat ook het Geloof uit dzie delen: Uit kenniſſe, toeſtemming, en hartelijk vertrouwen op Godt. De rode bandt, met welke de Yſop vaſt gebonden was/ betekent de Liefde, waar dooz 't gelove bevеſtigt en werkzaam gemaakt wozdt.

Nu/ wat was het oogmerk dezer beſpzenginge? Ik zal (dan) rein zyn. De Melaatſchen waren onrein; want die moeſten van verre ſtaan/ en roepen: Onrein, onrein! Dus hadt ook de Melaatsheidt der zonde het harte van David beſmet; weshalven hy wenſchte daar van gereinigt te zyn/ dat is/ bzpgeſpzoken te wozden niet alleen van de zonde/ maar ook van hare ſtraffe. Wanneer de Melaatſchen rein verklaart wierden/ waſchtte men dezelve; daarom zegt David verder: Waſch my, ende ik zal witter zyn als ſneeuw. So was dan het middel van reinigинge by de Melaatſchen bloedt en water; Om deze reden zegt Joannes/ Deze is het die gekomen is door water en bloedt, namelyk Jeſus Chriſtus; dat is: die niet alleen dooz zyne volmaakte gehoozzaamheidt de gantſche Wet heeft verbult/ maar ook dooz zyn bloedig lyden vooz onze zonden heeft voldaan. Wanneer de Melaatſchen zich wieſchen/ namen zy hun bevlekt Onder-kleedt mede in 't water/ en kwamen 'er rein en wit weder uit: Dus bidt David ook om een reine zielsgeſtalte/ zo dat de zonden-vlekken mogen verdwynen/ de angſt van het gewete ophouden/ en de ſtraf der zonde niet meer op hem ruſten; maar dat hy verzekert mag zyn van de vergiffenis zyner zonden; geruſt van harte/ vzolijk in zyn gemoedt/ en met blyſchap den Here dienen/ in Heiligheidt en gerechtigheidt. Dit waſſchen zou Godt doen; want de Zonen Aärons konden met lichamelijk water niet dan lichamelijke reinigинge te weeg bzengen: Maar Godt moeſt zyn harte reinigen van alle beſmettinge. Wanneer de Bok/ op welken de zonden des Volks was gelegt/ in de woeſtyne gejaagt wierdt/ bondt men hem enen Purperen dzaadt om den hals. Indien die dzaadt in het wegvoeren van verwe veranderden en wit wierdt/ was 't een teken dat het offer aangenaam by Godt was/ Daarom badt David/ dat hy witter mogt wozden dan ſneeuw. Hier op doelt ook Jeſaja/ wanneer hy zegt: Al waren uwe zonden als ſcharlaken, zy zullen wit worden als ſneeuw.

Het einde der ontzondiging is de reiniging.

1 Joh. V. 6.

Jeſ. I. 18.

TOEPASSING.

Och/ hadden alle Zondaren zo een boetvaardig harte als David! Maar helaas! hoe vele menſchen wandelen in hunne zonden en ongerechtigheden/ zonder ooit in zich zelven te gaan en te denken/ wat

Beſtraffing der onboetvaardigen.

doe ik doch? ô / Hoe vele onder de hedendaagſche Chriſtenen leven nog in heimelijke ongodiſterp / in ongeloof / lichtvaardig vloeken en misbruik van den dierbaren name Godts! in Sabbath-ſchendinge / ongehoorzaamheidt / onverzoenlijkheidt en wraakgierige aanſlagen! In onreine luſten / hoererp en overſpel / in liegen en bedriegen! in ongerechtigheidt en in benadeeling van hunne Naaſten / in laſteringen en quaadt ſpreken; ja in duizent zondige gedachten / woorden en werken; denkende niet eens aan hunne zonden / gelijk de Schenker van Pharao; verhardt en verſtokt van harte / gelijk die Egiptiſche Koning, die dag op dag ביד רמא Bjad Rama, niet opgehoven handt zondigen / en uitgelaten zyn in alle Godtloosheidt! Zy denken ook nooit aan de Doot / die hen onverwacht overvallen / aan het oordeel / dat hen verraſſen / aan de Helle / die hen verſlinden / noch aan de eenwigheidt / die hen rampzalig maken kan. Tot zulken roept Godts Geeſt: Waſſchet u, reinigt u, doet de boosheidt uwer handelingen van voor myne ogen weg; laat af van quaadt te doen, leert goedt doen; zoekt het recht. Komt dan en laat ons t'zamen rechten.

Jeſ I. 16, 17.

Vele verſchonen hunne zonden.

Nog is 'er een ander ſoort van Zondaren / rechte Phariſeërs / die / wanneer zy de zonden horen beſtraffen / en zo vele Godtloosheden / die in de waereldt worden gepleegt / heimelijk in hun harte zeggen: Ik danke u, ô Godt, dat ik niet ben gelyk andere; niet denkende / dat zy Afgoderp plegen / wanneer zy hunne harten aan het aardtſche hangen / dat zy met wraakgierige gedachten moordt / door een onkuiſch aanzien overſpel bedryven / en dat die maar een gebodt overtreedt / de gehele Wet verbroken heeft. Zulke mondt Chriſtenen zyn gelyk de wit geplaaſterde graven, die van buiten wel ſchoon ſchynen, maar van binnen vol Doodts-beenderen zyn. Men oordeelt anderen / maar niet zich zelven. Men vleit zich in zyn hatte / en men tracht alle quaadt te verſchoonen. De Heer waarſchuwt voor zulke mondt-Chriſtenen / wanneer hy zegt: Indien uwe gerechtigheidt niet overvloediger zy, dan der Schriftgeleerden en Phariſeën, gy zult in 't Koninkryk der Hemelen niet ingaan. Ach! hoe vele menſchen wanen / dat kleine zonden gene zonden zyn / en ſlaan zo weinig acht op hun eigen harte / dat zy deszelfs archliſtigheidt en bedriegelijkheidt niet kennen; maar zo groot vertrouwen op hunne ingebeelde reinigheidt ſtellen / dat zy menen zo zuiver te zyn / dat zy geen afwaſſchinge van noden hebben. Wat wonder / dat zulke menſchen niet boetvaardig zyn! want zy zien den gruwel der zonde niet / die in hun harte zit / en daarom / zy betonen ook gene beteringe des levens. Wat wonder / dat zulke genen rechten honger nog dorſt hebben naar de gerechtigheidt / die voor Godt geldt! Zy zien de noodwendigheidt van de reiniginge door 't bloedt van Chriſtus niet; dies

blyft

blyft hun Chriſtendom maar een huichel-werk / tot dat de Doot hen wegrukt / en henen voert ter plaatze van eeuwige quellinge.

Ach waarde Chriſtenen! gaat doch in u zelven: Doorgrondt en beproeft u. Zyt gy niet alle te zamen Zondaars voor Godt? Ter u neer voor den Spiegel van Godts Wet / en beſchouwt u zelven daar in. Zyt gy niet aureins van het hooft tot de voetzole? Moet gy niet bekennen / dat u den roem ontbreekt / dien gy by Godt behoorde te hebben? Zyt gy niet alle afgeweken en te zamen onnut geworden, zo dat 'er niemant onder u is die goet doet, ook niet een? Hebt gy niet voorheen wel zonden begaan / waar van gy het verwyt en de nagedachtenisſe / nog in uwe harten overig vindt? Denkt niet / ik heb die en die zonden Godt al lang afgebeden / en dierhalven behoef ik myn hart niet meer daar over te quellen. David hadt al lange vergiffenis zyner zonden verkregen / en evenwel / hy doornatte nog dikwils zyn Bedt-ſtede met tranen / roepende: Ontzondig my met Yſop, ende ik zal rein zyn: waſch my, ende ik zal witter zyn als ſneeuw. ô / Leert doch de afſchuwlijkheidt der zonde / wel kennen; de zonde is gelijk ene melaatsheidt / die den gehelen menſche beſmet. Het gantſche hoofdt is krank, en het gantſche harte is mat. Van de voet-zole af tot het hoofdt toe iſſer niets geheels aan het zelve. Wordt de melaatsheidt als dodelijk in het gebeente; de zonde doet waarlijk zo. Scheidt de melaatsheidt de menſchen van malkander; van de zonden wordt gezegt! Uwe ongerechtigheden maken ene ſcheidinge tuſſchen u lieden en tuſſchen uwen Godt.

Die ten H. Avondtmaal gaan moeten zich zelven beproeven.

Jeſ. I. 5, 6.

Jeſ. LIX. 2.

Wat iſſer by zulke zonde melaatsheidt te doen? Blyven wy 'er in / zo zyn wy een gruwel en verfoetzel voor Godt en de H. Engelen / en hebben geen deel aan den Hemel; want / daar zal niet inkomen iet dat ontreinigt. Daarom waſcht u / bewyl de zonde u bevleckt heeft. Gy ligt in uw bloedt; laat het water van ware boetvaardigheidt vloeien / en reinigt u door oprechte bekeering. Bewyſt inderdaadt dat gy Godt vreeſt / anders bedriegt gy u zelven allermeeſt. Een beheert hart en verkeert leven voegen niet by malkander. 't Is niet genoeg / dat men een Chriſten roemt te zyn / en een onchriſtelijken wandel voert; want dan heet het: Jeſus kenne ik, en Paulus weet ik; maar gy lieden, wie zyt gy? Wat mede-deel heeft de gerechtigheidt met de ongerechtigheidt, en wat gemeenſchap heeft het licht met de duiſterniſſe? Ende wat ſamenſtemminge heeft Chriſtus met Belial? Men kent den boom aan zyne vruchten / en den boetvaardigen Zondaar aan zyn leven. Onnut en vergeefſch is de boete / die door nieuwe voorbedachte zonden bezoedelt wordt.

Zondaren moeſten zich van de bevleckinge der zonden waſſchen.

Openb. XXI. 27.

Hand. XIX. 19. 2 Cor. VI. 14, 15.

En hunne toevlucht tot Jeſus nemen.

Zegt met David / Here! ontzonding my met Yſop; dat is / reinigt door waar gelove / uw toevlucht tot Jeſus. laat zyn

bloedt de rode Zee zyn / waar in alle de Egiptenaars uwer zonden verdzinken. Kinderkens! zondigt niet. Maar zo iemant gezondigt heeft, wy hebben enen Voorſpraak by den Vader, Jeſus Chriſtus, den rechtvaardigen. Moedtwillige / roekeloze / halſtarrige / verſtokte Zondaren gaan deze woozden niet aan; maar alleen u / ô boetvaardige en verſlage harten / die dikwils over uwe zonden klaagt / gelijk David deed. 't Is waar / zo lang wp vleeſch en bloedt dzagen / zo lang dzagen wp ook het lichaam deſ doots / en den wortel der zonde met ons; ook heeft Godt geen ene Heiligen in den Hemel / die geen Zondaar op aarde is geweeſt; maar wp moeten evenwel niet zondigen met opzet en boosheit / dan hebben wp een Voorſpraak in den Hemel. Jeſus is onze Voorſpraak / die leert ons verzoeken / en ons beroepen van Sinai naar Sion / van Moſes op Chriſtus / van den Chzoon zyner gerechtigheidt tot den Chzoon zyner Genade. Hp leert ons het gedaan verzoek herhalen / hp leert ons zoeken en aankloppen / zo dat Godt antwoozdt: Ik zoude wel een Adama van u konnen maken; maar mijn hart is in mp omgekeert / en ik wil / ik moet mp over u ontfermen. Gelijk de ſneeuw voor de Zon / zo moeten alle onze zonden voor de verdienſten van Chriſtus verſmelten; want het bloedt van Jeſus Chriſtus, des Zoons Godts, reinigt ons van alle zonden. **Laat uw geloof boven de wolken klimmen / en zoekt hem / die van uwe ziele bemint wozdt. Vernedert u voor Godt / en zyt nederig in betrachtinge uwer onwaardigheidt / gelijk de Yſop die aan den wandt waſcht. Bindt de dzie ſteelkſes van kennisſe / toeſtemming en hartelijk vertrouwen / in een bondelke vaſt te ſamen. Dzukt dezelve in de wonden van uwen Jeſus / en ſmeekt hem:**

ô Here! wilt met Yſop my beſprengen;
Zo zal geen ding op aarde zyn zo rein.
Waſch my; dat zal my zuivering toebrengen:
'k Zal dan als ſneeuw zo wit en witter zyn.

Als ook heiliglyk wandelen.

Waſcht u in deze gerechtigheidt van Jeſus / als het uitverkoren geſlachte, het Koninklyk Prieſterdom, het heilig volk, dat pverig is in goede werken. Heiligt uwe harten in reine en oprechte liefde tot Godt en uwen Naaſten. Heiligt uwen wandel / en ſtelt uwe lichamen tot levendige, heilige, en Gode welbehaaglyke offerhande. Begint niet alleen maar voleindigt ook wel. Laten gene zonden u zo lief wozden / dat zp u ontrouw aan uwen Godt zouden doen wozden; maar dient den Here in heiligheidt en gerechtigheidt alle de dagen uweſ leveng. Zo doende / Heiligen Godts / zult gp aangename gaſten zpn aan deſ Heren Taſel. Godt zal u alle uwe zonden vergeven; Jeſus zal uwe bloedt-rode zonden ſneeuw-wit maken:

De

Engelen in den Hemel zullen zich over u verheugen: Godts maren / die voor uwe ziele waken / zullen hunnen harte luſt in en wandel hebben. Op zult geduldig zyn in al uw lyden / en geſt in uw ſterven. En wanneer 'er gevraagt zal worden: Wie deze, die met lange witte klederen bekleedt zyn? Zal geantgdt worden; Deze zyn het, die uit grote verdrukkingen komen, zy hebben hunne lange klederen gewaſſchen en wit gemaakt in bloedt des Lams; en dan zal 'er vreugde en vergenoeginge op e hoofden zyn altoos en eeuwigljk. Amen.

GEBEDT.

Reine en heilige Godt! voor wien geen Zondaar beſtaan kan; ien gy met hem in het gerichte wilt treden, kan hy u op duidt geen een antwoorden. Wy komen tot u, niet op onze eige echtigheidt, want die is als een bezoedelt Kleedt. Wy roemen t niet op onze goede werken; want die zyn de onze niet, maar e eigene, dewyl gy in ons werkt het willen en 't volbrengen. t zyn ſchulden, waar mede wy niets kunnen verdienen, en als ons meeſt bevlytigen ten goede, vinden wy duizendt gebreken nze beſte werken. Wy komen dan veel meer tot u, als vloekloodt-waardige Zondaren, aan welke allen roem ontbreekt, dien voor u, den levendigen Godt, behoorden te hebben. Zien wy ons harte; wy vinden het geheel mat, en met zonden bevlekt. s verſtandt is met zo veel onwetenheidt bezet, aangaande de din, die wy moeſten weten, dat wy ons met reden moeten bedroc over ons gebrek in dezen. Onze wil is nog zo verkeert, dat 't goede, waar van wy overtuigt zyn, niet altyt doen, en in teideel ons zeer dikwils zo ver weg gerukt vinden tot het quade, wy genoeg te doen hebben, om weder in te halen wat wy door ze traagheidt hebben verzuimt. Luiſteren wy maar een weinigje veel naar ons eigen archliſtig harte, het weet duizendt verſchogen te vinden, om onze zonden te verkleinen, die nochtans als rgen boven ons hoofdt zyn gewaſſen, en *als een zware laſt ons te aar geworden zyn.* Ons *gantſche hooſdt is* waarlyk *krank, het ge'e harte is mat: Van de voet-zole af tot het hooſdt toe is 'er niet geheels* ı ons. Wy zyn lam tot het goede, en hinken als *Mephiboſeth*, ize handen zyn bevlekt met onreine werken, onze mondt is beedelt met onreine woorden: Wy zyn zo ſlegt van gezichte als *a*, om te zien wat tot onzen vrede dient: Wy zyn hardt horendt, doof, om de inwendige taal van uwen Geeſt, van ons eigen gewe in ons, en van de ſtemme uwes woordts buiten ons te horen.

Ach.

Ach Godt! dit alles belyden wy, en beſchouwen alle de gruwelen der zonde met ene gevoeligè en bewoge ziele. En och! dat wy daar over zo gevoelig waren, als wy wel wenſchen; Wy komen dan met boetvaardige en berouw hebbende zielen, en werpen ons in de diepſte ootmoedigheidt neder voor uwen Genade throon, met *David* uit den afgrondt onzer zonde tot den afgrondt uwer barmhartigheidt roepende: *Ontzondig ons met Yſop, en wy zullen rein worden: waſch ons, en wy zullen witter zyn als ſneeuw.* Uw bloedt, Here Jeſus, is ons gelyk de Yſop waar mede Iſraël beſprengt wierdt als 't onrein was. Uw bitter lyden, Here Jeſus, is ons gelyk *een bundelke Mirrhe, dat tuſſchen onze borſten vernacht.* Vader! neem dezen Borge aan, en laten zyne dierbare verdienſten ons ten goede komen. Spreek ons door den inwendige Trooſter, uwen H. Geeſt, vry van alle onze zonden. De vry-ſpreking door uwe Dienaren kan ons niet helpen, indien gy zelfs, ô Godt, ons niet vry ſpreekt; want gy alleen kundt de zonden vergeven. Ach! laat ons daarom ook in dit uur vreugde en *blyſchap horen, op dat de beenderen zich verheugen, die gy verbryzelt hebt*; dan zullen wy getrooſt, ontzondigt en gerechtvaardigt henen gaan naar onze huizen, met een vaſt voornemen, om van nu af door uwe genade ons gantſche leven te beteren. Laat ons ſneeuw-wit worden gelyk ene Kudde Schapen, die gereinigt zyn, en zuiver van alle beſmettingen des vleeſches en des geeſtes; tot dat wy uit deze onvolmaaktheidt komen ter plaatze [illegible] zonde meer woont; maar daar wy in volmaakte rei[illegible] leven als de Engelen, om u eeuwiglyk te loven en te p[illegible]

Onze Vader, [illegible]

DE INWENDIGE SCHOONHEIDT DER KINDEREN GODTS.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Het was eene zonderlinge eer by de Perſen, dat een by- zonder Perſoon den Koninklijken Thzoon hadt be- treden / of zich daar by nedergezet. Om deze reden was het / dat Alexander, toen hy op zynen Veldt- togt een half bevzozen Soldaat op zynen ſtoel by 't vuur zitten liet / tot de omſtanders zeide / Hoe ge- lukkig zyt gy, ô Macedoniers, dat gy onder enen Ko- ning leeft, op wiens ſtoel gy durft gaan nederzitten! Vergunt my / Geliefden, dat ik by deze gelegentheidt zeggen mag / Hoe gelukkig zyt gy / ô Chriſtenen / dat gy onder zo enen Koning aller Koningen leeft / die u / niet alleen op zynen ſtoel wil laten zitten / maar ook aan zyne Tafel ſpyſen / en uwe vermoeide zielen verquikken met de ryke goederen van zyn Huis. By de Perſen dorſt niemant zich by den Throon des Konings nederzetten. Openb. III. 21.

Tot dit heilig oogmerk zyn wy thans by een vergadert; op dat wy zouden geſticht wozden uit Godts Woozdt / en ook om het Genade-verbondt met Godt te vernieuwen. Op dat alles tot onzen nutte geſchiede / en met ſtichtinge / bidden wy den Here om zyne genade.

Onze Vader, enz.

TEXT. PSALM XLV. vs. 14.

Des Konings Dochter is geheel verheelykt inwendig.

TWEDE INLEIDING.

De bedroefde afscheidtmaaltydt van Jesus met zyne Discipelen. Luc. XXII. 16.

Beklaaglijk / maar te gelyk ook troostelijk waren de woorden van den lieven Zaligmaker / toen hy by 't laaste Paasch-lam zeide: Ik zegge u, dat ik niet drinken zal van de vrucht des Wynstoks, tot dat het Koninkryke Godts zal gekomen zyn. By deze enigzints duistere Schriftuur-plaats / komen ons dzie vragen voor / om kortelijk te verklaren:

(1) Hoe de Here Jesus heeft kunnen zeggen / dat hy niet meer dzinken zou van de vrucht des Wynstoks; daar hy nochtans kort daar na in 't Avondtmaal daar van gedzonken heeft?

(2) Hoe hy heeft kunnen zeggen / dat hy die eerst in 't Koninkryke Godts met zyne Discipelen zou dzinken; daar hy echter kort na zyne opstanding weder met hun gegeten en gedzonken heeft?

(3) Hoe hy die op 't nieuw met zyne Discipelen dzinken sal in 't Koninkryke Godts?

Wat de eerste zwarigheidt betreft; de Here Jesus spreekt van den dagh even voor zyn lyden / en zeide dat die de laaste zou zyn / dat hy by 't Paasch-lam en Avondtmaal / in den staat zyner vernederinge / met zyne lieve Discipelen van de vrucht des Wynstoks dzinken zou: Dat hy wel zou sterven / maar door de doot henen gaen tot zyn Koninkryke en heerlijkheidt; en dat hy niet meer zulke aardsche spyze en dzanh zou behoeven. En schoon de Zaligmaker na zyne opstandinge / weder met zyne Discipelen gegeten en gedzonken heeft; dat geschiedde echter niet uit noodtzakelijkheidt / maar uit enkele vrywilligheidt / en alleenlijk om de waarheidt zyner opstandinge te klaarder te doen blyken. En even hier door wierdt het woordt mede vervult / dat hy van zyne doot gesproken hadt. Ook dzonk de Here Jesus op nieuw met zyne Discipelen van de vrucht des Wynstoks / op eene geestelijke wyze / na dat hy het werk der verlossinge volbragt hadt / en het Nieuw Verbondt dus door het bloedt van den Borge bevestigt was / toen hy de gelovigen door de uitstortinge des H. Geestes

Joh. XXI.

en-

en mededeelinge van de gaven des Nieuwen Verbondts / een vollen Vreugde-beker inſchonk / en de arme Heidenen door hunne bekeeringe / naar zijne voorzeggingе in 't Koninkrijk der Hemelen aan Tafel liet zitten.

Wy drinken ook op nieuw van de vrucht des wijnſtoks met onzen Heilandt Jeſus; overmits de gezegende Wyn in 't Avondtmaal ons meer afbeeldt als het Bloedt van 't Paaſch-lam; want dit was een Voorbeeldt van 't bloedt des Borgs / dat nog vergoten zou worden; maar de Wyn in 't Aondtmaal ; is een Tegen-beeldt / teken / zegel en pandt van het reets vergoten bloedt. Wy drinken dien nieuw, wegens de nieuwe voor-rechten / welke wy boven die van 't Oude Verbondt hebben. Daar deze als knechten gehouden wierden / noemt Godt de gelovigen des Nieuwen Verbondts / ſchone Konings-Kinderen inwendig.

Wy zullen / om een woordt op zijn tydt te ſpreken / en onze Miſchgenoten in hun heilig voornemen te meer op te wekken / als ook om ons alle by deze gelegentheidt te ſtichten / betrachten:

De inwendige ſchone ziele-geſteltenis van Chriſtus Bruidt.

„ ô Dierbaarſte Ziele-Bruidegom Jeſus ! die door uw Woordt en „ Sacrament ene gedachtenis uwer wonderen geſticht hebt, doe ons „ uw woordt zo ſpreken en aanhoren , als ware dit de laaſte dagh „ onzes levens; en zo dikwils wy ten H. Avondtmaal gaan , doe „ ons t'elkens met zo bewogene ziel uwe dierbare Verbondts te„ kenen genieten , als of wy niet meer van de vrucht des Wyn„ ſtoks zouden drinken ; tot dat gy ons daar boven in den Hemel „ zult verzadigen op de Bruiloft des Lams. Alles tot verheerly„ king uwes Naams , en krachtige bevorderinge van onzer zielen „ welvaart en Zaligheidt. Amen.

VERKLARING.

Samenhang.

Wy zien in het tegenwoordig geeſtelijk Bruidts-liedt / ene Lof-rede van Chriſtus / als Bruidegom / en van zijne Bruidt / de Chriſtelijke Kerke. Na dat deze uit Canaan was gegaan / en dus haar Volk en Vaders huis in ware zelf-verloochеninge hadt vergeten / wordt zy met vele Lof-redenen verheven / onder welke deze de minſte niet is / Des Konings Dochter is geheel verheerlykt inwendig.

De gelovigen worden Konings Dochters genoemt.

Hier wordt geſprooken van de Dochter des Konings , en van haar wordt gezegt / dat zy geheel verheerlykt is inwendig. Door des Konings Dochter / wordt hier geenzints de Dochter van Pharao verſtaan / gelijk zeker vermaart Uitlegger tracht ſtaande te houden: om

dat de ſpreekwyzen van dezen Pſalm gantſch niet op Salomo paſſen / en veel minder dat dit Heidenſch Huwelyk te pryzen was. Ja / het was dien Koning ten hoogſten ſchadelyk / alzo hy daar dooz tot Afgoderp verleidt wierdt / en ſchip-bzeuk aan zyne ziele zou geleden hebben / zo hy in zynen onderdom zich niet bekeert hadde. En wat deze Koningin betreft / zo zy geen Jodegenotinne gewozden is / en zich tot den Godt Iſraëls niet bekeert heeft / is zy eerder onder de verdoemden / als onder de Burgereſſen des Hemels terekenen. Veel hoger gaan de gedachten van onzen Pſalmiſt ; als die hier gene aardſche ſchoonheidt / maar alleen de ziele-geſtalte van Chriſtus Bruidt wil verheffen. En wat van dezelve in het gemeen gezegt wozdt / raakt ook in 't bzzonder ieder gelovige ziele.

De gantſche ſchare der gelovigen wozdt hier ene Dochter genoemt / en wel een Konings Dochter. Schoon de ſchare der gelovigen uit ene ontelbare menigte beſtaat / die / als het geeſtelyk Zaat Abzahams / by 't zandt aan de Zee / en de ſtarren aan den Hemel wozdt vergeleken ; zo wozdt nochtans het gehele maagde-gezelſchap of hare ſchare / hier als maar een Perſoon aangemerkt / uit hoofde van de gemeenſchap der gelovigen / die / in liefde met malkander verbonden / als een hart en ene ziele zyn ; die ook eene Vader / een woozdt en Sacrament / enen wille / een gelove / en ene hope hebben. Wanneer zy ene Dochter wozdt genoemt / wozdt daar dooz hare geeſtelyke kuiſheidt en heiligheidt aangewezen. Jonge Dochters leven zedig / eerbaar en ingetogen / en maken zich niet gemeen met oneerbare ; daarom noemen de Hebzeën een maagdt ook עלמה ene verborgene en ingetogene. Zulke verborgene zyn de gelovigen / wyl zy zich niet vermengen met de Hoereerders der waereldt / en hun harte aan niemant als aan Jeſus geven. Openb. XIV. 1. Hierom wozden de hondert en vier-en veertig duizendt, die het Lam volgen, Maagden genoemt ; ja / wyze Maagden ; die zich afzonderen van de gemeenſchap der dwaze / en hare lampen altyt brandende houden. Matth. XXV. 14. Zy heten eene reine Maagt / die opgeſierdt en toebereidt wozdt dooz haren Man of Bruidegom Jeſus ; en niet alleen eene Maagt of jonge Dochter / maar ook hebben zy den Eer-naam van een Konings Dochter. Dezen hoogſten Eer-naam boeren de gelovigen / (1) Wegens hunne hoge geboorte ; want zy zyn uit Godt geboren. Zy zyn alle Kinderen des levendigen Godts. De Koning aller Koningen / wiens Chzoon in den Hemel is / noemt hen zyne Zonen en Dochters. Zy zyn ene Zuſter en Bruidt van den Zone Godts. Hoged. V. 1. Zy zyn wedergeboren uit water en Geeſt : Zy zyn van het bloedt-verwantſchap des Heren Jeſus. Matth. XII. 50. Want dus zegt de lieve Zaligmaker zelf / Wie, den wille mynes Vaders doet, die in den Hemelen is, dezelve is myn Broeder, myne Zuſter ende Moeder. Joh. XX. 17. En / zegt tot myne Broeders : Ik vaar op

tot

t mynen Vader ende uwen Vader, ende tot mynen Godt ende
wen Godt. De Hemel met alle deſzelfs ſchatten komt hen toe:
aar is hunne woning/ daar is hunne Rzoon/ daar is hun erf-
el/ ja het Rijk hunner eeuwige Heerlijkheidt. (a) Zy zyn Ko-
ings Kinderen/ dewyl zy 'er toe geboren zyn/ dat zy den Koning
er Koningen/ en ook hunnen Maaſten dienen. Konings Kinde-
n zijn zy geboren/ om Godts ere en 's Landts beſt te bevorderen.
aar in beſtaat voornamelijk de hoge eer der Kinderen Godts/ dat
tot zynen dienſt verkoren zyn. Groot was de eer/ dat Joannes
n Pzofeet des Allerhoogſten/ Daniël een knecht Godts/ en de Diſ-
zelen Dienaren van Godts Zone genoemt wierden. Niet minder
oot is de eer van alle gelovigen/ wanneer zy Knechten en Dienſt-
aagden des Allerhooſten heten. Gzoot was de ere voor Salomo/
t hy waardig geacht wierdt/ den Here enen Tempel te bouwen;
aar nog groter eer is het/ dat Kinderen Godts waardig geacht
ozden/ malkander op te bouwen/ als geeſtelijke ſteenen van Godts
empel/ daar de H. Geeſt in woont. (3) Konings Dochters wa-
n van anderen onderſcheiden/wegens hare heerlijke kledinge/want
dzoegen veelverwige rokken. Hier komt ook de Bzuidt van Chzijſtus
is als zeer heerlijk vooz; Het kleedt dat zy dzaagt is van enkel
uidt. Maar wy denken hier meeſt aan het inwendig ſieraat/ dan
welk de Pſalmiſt zeg/ dat zy geheel vereerlykt is/ en wel in-
endig.

De woozden כלכוד gehele heerlykheidt, zyn nadzuklelijker/ als wel in de gemeene overzetting luiden; 't is alles enkel Heerlyk-idt. Menigmaal wozden de menſchen dooz den uiterlijken glants r kledieren bedzogen/ zo dat wel onder dien ſchonen gelaats zeer le-he zielen verbozgen zyn. Maar 't is zo niet gelegen met de Bzuidt n Chzijſtus. Zy is ganſch heerlyk; niet alleen uitwendig, dza-nde het goude kleedt der waarheidt/ des geloofs/ en der ſtandt-aſtigheidt; maar ook inwendig. Zy is zonder valſheit/ gelijk Duiven, en weet zich met geen bedzieglijken opſchijn te behelpen/ lijk Calvinus zeer wel aanmerkt/ zeggende: *Splendor ſponſæ non fucatus ad fallendos ſimplicium animos.* Gelijk zy heel en al ge-illigt is/ zo is zy ook ganſch enkelvoudig; mondt en hart ko-en overeen. Ja/ ſchoon zy ook in deze waereld uiterlijk niet heer-lijk ſchynt/ wanneer het bloedt des Marteldoms haar kleedt heeft ſpzoeit; of wanneer zy in armoede/ dooz de waereldt veracht/ iet geſcheurde kledieren moet gaan; zy blijft nochtans heerlyk in-endig; nadien haar lichaam een Tempel des H. Geeſtes is/ en are ziele zich bekleedt vindt met den mantel der gerechtigheidt en kledieren des Heils. Het woozdt heerlyk is genomen van een hof-

De heerlykheidt der kinderen Godts.

telyk Juweel / waar van de verſcheide ſtenen met ſchone lebendige ſtralen door malkander glinſteren: zo zyn ook de deugden der gelovigen. Want by hen blinkt een Smaragd der hope / een Hiacint van enen Hemelſch-gezinden wandel / een Robyn van een ongeveinſt gelove aan 't lyden en de verdienſten van hunnen Jeſus. Deze / en onteelbaar andere deugden / waar door Chriſtus Bruidt haar licht laat ſchynen / maakt haar geheel verheerlykt inwendig. Ja / wy mogen wel zeggen / dat deze geeſtelyke Konings Dochter veel heerlyker is / en meer voorrechten heeft dan de Dochteren van aardſche Koningen. Want (1) Konings Dochters moeten dikwils trouwen tegens haren wil / en met verzaakinge van hare genegentheidt zich ſchikken naar het belang van den ſtaat; doch onze geeſtelyke Konings Dochter weet van deze dwang niet / maar vindt in Jeſus al het genoegen / dat zy wenſchen kan. (2) Konings Dochters moeten dikwils tot geringer ſtaat overgaan. Onder de Iſraeliten wierden zy aan de voornaamſte Staats-dienaars gegeven; maar hier 1 Sam. XVIII. 27. wordt Chriſtus Bruidt van den laagſten ſtaat tot den hoogſten verheven. (3) Konings Dochters dragen zich al niet even goet / maar bevleiken zomtyds haren hogen ſtaat door ondeugden / zo dat zy dan uitwendig wel heerlyk / maar inwendig lelyk zyn. Men vindt onder haar dikwils eene beluſte Dina, eene ydele Herodias, eene onkuiſche Thamar, eene ontrouwe Michal, eene gruwelyke Jeſabel; maar deze Konings Dochters, ſchoon zy ook hare zwakheden mogen hebben in dit leven / daar alles ten dele is / zyn alle zuivere Maagden, die het Lam volgen; en hare Klederen zyn in deszelfs bloedt gewaſſchen, en zy zyn hier door geheel geheiligt. Hierhalven zyn zy gantſch heerlyk, verheerlykt inwendig.

De heerlykheidt en gepreze ſchoonheit van gelovige Diſchgenoten.

Wat de Pſalmiſt hier in het gemeen zegt van de Bruidt van Chriſtus / dat geldt ook in 't byzonder ieder gelovige ziel. Als zy ooit heerlyk in Godts ogen / zo is zy het / wanneer zy by 't gebruik des H. Avondtmaals tot den Genaden-thron treedt / en haar Verbondt met Godt vernieuwt. Als dan zal en moet aan gelovige Diſch-genoten alles heerlyk zyn; niet alleen uiterlyk, maar meeſt innerlyk. Of ſchoon het Koninkryke Godts niet koomt met uiterlyke pracht en waereldtſche heerlykheidt / dat belet echter niet / dat alles daar in naar order toegaat / en 'er uiterlyk eene heerlykheidt gezien wordt / die door Godt geldt / gepaart met eene inwendige. Tot dit uiterlyk ſieraat van gelovige Diſch-genoten behoren nedrige gebaarde / eerbaren kleding / en nuchterheidt. Schoon de ootmoedigheidt of nedrigheidt niet in geboge knyen beſtaat / ook niet hier in / dat men zich het uiterlyk teken in den mondt laat ſteken / en met de handen niet aanwert; nochtans gelovige Avondtmaal-gangers weten zich zo te dragen in alle hunne gebaarden / dat enkel nederigheidt daar uit ſchyne.

Schoon

Schoon de Chriſtelijke vrypheidt de gebaarden der Diſch-genoten niet bepaalt / alles koomt echter op de nedrigheidt aan / die ten uitterſten noodzakelijk is. Hier geldt door Godt geen aanzien van Perſonen: Hier moet geen ſtrydt over den voorrang zyn / nog iets te zien zyn / dat naar Hovaardy gelykt. Daarom beſtrafte zeker Koning van Denemarken zynen Prediker met reden / als hy in de gewone abſolutie zyne Majeſteit met aardtſche Eer-namen opſchikte; zeggende tot hem; Wat Majeſteit, wat Majeſteit? hier ligt een arme Zondaar! Deze nederigheidt vertoont zich ook in eerbare en zedige kledinge. Daarom zegt Ciprianus, *Et habitu corporis placendum eſt divinis oculis*; Men moet ook met ene eerbare kleding des lichaams Godts ogen behagen. Niet / dat het kleedt den man heilig maakt; maar 't is om ook daar door zyne eerbiedigheidt voor Godt te betonen / en op dat alle dingen eerlyk en met order geſchie- 1 Cor. XIV. den. Het verder ſieraat van iemant die ten H. Avondtmaal gaat / is 40.
een nuchterheidt. Schoon Godt meer genoegen ſchept in de reinigheidt van het harte / als in de nuchterheidt van de maag; en ſchoon de lichaams-zwakheidt van ſommige menſchen / en andere omſtandigheden / de Chriſtelijke vrypheidt niet laten bepalen; het word nochtans niet onbetamelijk gehouden / dat Avondtmaal-gangers tot deze liefde-maaltyt met nuchtere harte komen / om des te bequamer te zyn / de uitnemende weldaden die zy ontfangen / te overdenken. Het is evenwel meest het inwendig ſieraat der ziele / dat gelovige Diſch-genoten waarlijk heerlijk maakt. Dit hebben zy / wanneer zy komen met aandachtige harten / en de groote liefde van den Gaſt-heer overdenken / hoe Godt zynen liefſten Sone voor hun in de doodt heeft gegeven; wanneer zy de liefde van hunnen Jeſus overwegen / die niet alleen het groot werk der verloſſinge heeft willen uitvoeren / maar ook nog daar toe deze gedenk-maaltyt en liefde-gedachtenis zyner wonderen inſtellen en ſtichten: en dus doen zy dat tot zyne gedachtenis. Voorts beſtaat het inwendig ſieraat van gelovige Diſch-genoten ook in een boetvaardig / gelovig / en liefderyk harte. De zielen reinigen zich door ware boete / door erkenteniſſe en belydeniſſe der zonden / door hartelijk berouw en leedtwezen / en door een ernſtig voornemen om het leven te beteren. De ziel werpt zich in ware zelfverloochening / en door een waarachtig gelove / in de liefde-armen van Jeſus / en zoekt heil / troost / hulpe en genade in zyne wonden. Het hart is van enkele liefde-vlammen ontſteken tot Godt en den Naaſten. En eindelijk is daar ook ene geeſtelijke overgeving aan Godt. De waereldt met alle hare heerlijkheidt ligt aan de voeten der gelovigen / wyl zy betere ſchatten weten / die voor hun zijn weggelegt. Zy wenſchen niets anders als tot Godts Eer en hun Naaſten nut te leven. De zonde haten zy met groten ernſt / en verklaren / dat zy

te-

tegen dezelve willen ſtrijden tot de doodt. Zy zyn volkomen gelaten in Godts wil / en bereidt in lief en in leet: hunnen Jeſus te volgen, en hem getrouw te blijven ten einde toe. Ziet daar? Godt-gelijke Diſch-genoten / de inwendige heerlijkheidt van Godts Kinderen.

TOEPASSING.

De lelykheidt der genen, die onbereidt ten Avondtmaal gaan, tot hun eigen groot gevaar.

Beproeft u nu / geloovige Diſch-genoten / of gy dit ſieraat ook wel mede brengt / zo dikwils gy ten H. Avondtmaal gaat. Ach / ik vreze ! indien de Gaſt-heer eens ouging om Gaſten te beſien / gelijk 'er in 't Evangelium ſtaat / hy zou by velen reden genoeg vinden om te zeggen / Vriendt! hoe zyt gy hier ingekomen, en hebt geen Bruilofts kleedt aan? Hoe dikwils ziet men daar Avondtmaalgangers / die met weidſche en prachtige kleederen hunnen aantreden / en die meer een hovaardig als nedrig harte vertonen; zo dat men tot zulke Pronk-dochteren Sions wel zeggen mag / gelijk eertijds Chryſoſtomus: Waar gaat gy heen? naar de Kerke, of naar het Schouw-toneel? Zult gy ten dans gaan, of Godts Woordt horen? Wilt gy Godt om vergiffenis uwer zonden bidden, of u voor anderen gaan vertonen? Dat is geen dracht van een nedrig en boetvaardig hart / maar van een trots en hovaardig gemoet. Zulke menſchen brengen meer tydt toe met hunnen opſchik / als met hun gebedt; meer tydt om voor den Spiegel te ſtaan / als op hunne knien te liggen / en gelijk billik was / Godt om vergiffenis van zonden te ſmeken. Daarom zullen zy ook eens rechtvaardig die harde taal moeten horen: Bindt hun handen en voeten, neemt hen weg, en werpt hen in de buiteniſte duiſterniſſe; daar zal zyn weninge ende knerſſinge der tanden. Matth. XXII. 13.

En waar blyft doch de aandacht by vele Diſch-genoten? Toen Abraham op den Bergh Moria ging om te offeren / zeide hy tot de jongers / Blyf gy hier met den Ezel, ende ik en de jongen zullen heen gaan tot daar. Dus moeten Chriſtenen ook billik het Laſtdier onder aan den Bergh laten ſtaan / indien zy op den Bergh des Heren willen klimmen; dat is te zeggen / zy moeten alle aardſche en waereldtſch-gezinde gedachten agter laten / en hun offer / hunnen Godtsdienſt / het Avondtmaal met allen aandacht houden. Doch het is Gode / den harten-kenner bekent / hoe vele zielen nog beladen zyn / met aardſche en ydele gedachten; zo dat men niet alleen het woordt Godts maar ten halven zonder veel oplettenheidt hoort / maar ook tot het Avondtmaal treedt / zonder behoorlijk daar by de groote weldaden te overdenken / die door die genade-maaltydt betekent / verzegelt / en afgebeeldt worden. Gen. XXII. 5. Hoe is 't mogelijk / dat zulke Gode

ode kunnen behagen / die met gene nuchtere zielen naderen? Wy
llen wel niet hopen / dat 'er onder onze Tisch-genoten zyn / die
ndags morgens / wanneer zy ten Avondtmaal gaan / van sier-
i dzank zich niet onthouden; maar zouden 'er niet wel zyn / die /
n de wellusten / overdaat en dzonkenschap overgegeven / aan des
ren Tafel gaan / eer zy behoozlijk berouw van hun Epikureisch
en hebben gehadt? Ja / die nog den zelven dag weder zo begin-
i / gelijk zy den vorigen avondt geeindigt hadden? Sulke men-
en paffen veel meer by de tafel des ryken slempers / als des Heren /
zo zy zich niet believeren / zullen zy zekerlijk hem gezelschap in de
lle moeten houden; daar zy zo veel niet hebben zullen / dat
uiterste des vingers in 't water gedoopt zal mogen worden, Luc. XVI.
. hunne tonge te verkoelen. maar smarten zullen lyden in 24.
vlamme. Indien men vele Avondtmaal-gangers in het har-
ion zien / ô / welke leipke ziele-gesteltenis zou men daar inwen-
vinden! gene ware boetvaardigheidt nog leetwezen over de
ide / geen vast gelove dat dooz liefde werkzaam is / gene op-
zte liefde tot Godt en den Naasten. Het hart kleeft nog aan de
ereldt / en al 't Avondtmaal gaan blyft by vele slechts ene uiter-
e plechtigheidt / daar gantsch gene betering des levens op volgt.
haamt u / Chzistenen / die met zo affschuwelijke ziele gesteltenis
dit H. Avondtmaal vadert Vast dat Maagden des Lams / dat
i in het harte nog zo vele onreine begeertens voedt / en de mede-
rs der waereldt niet wil afzetten? als men de ene helft van 't
t aan de waereldt wil geven / en de andere helft maar aan Je-
overlaten? Wien wilt gy doch bedziegen? Jesus de Bzuide-
i heeft ogen als vuur-vlammen / en ziet in 't verborgene. Vast
Konings Dochters / zich gemeen te maken met de waereldt / en
met de begeerlijkheden der ogen / des vleesches / en de gzootsheidt
levens / te bemminnen? Is dat de dzacht van Konings Doch-
/ dat men het bevlekt en schendig bezoedelt zonde-kleedt niet will
ggen? Of dat men 't Koninklijk purper haast weder aflegt / en
een gescheurt Bedelaars kleedt verwisselt? Of dzagen Konings
chters ook wel klederen met onecht goudt en valsche Diamanten
ierd? Neen waarlijk / alles is daar echt en fyn. Hoe past dan dat
Belaars-kleedt vele Chzistenen / waar in zy dooz den dagh komen /
ver het oprecht met Godt en hunne arme zielen te menen? als
ich zelven met dit gedaan werk bleien / en menen / waameer zy al-
ren slechts viermaal ten Avondtmaal gaan / dat zy dan in hun-
anden wel mogen voozbaren? ô / Hoe zal Godt eens pveren
: zulke valsche Konings kinderen / die niets Koninklijks als al-
den naam hebben! Hy zal hen onterven / zo dat zy geen 't min-
eel zullen hebben aan 't Koninkrijke Godts / ja / het zal erger

met hun gaan als met Jesabel, die van Godt nedergestort wierdt / dat de honden haar bloedt leiten. So zal de Here ook alle ongehoorzame en ontaarde Konings Kinderen van den Throon hunnes manier-Christendoms / en hunner ingebeelde hope / in den poel storten die van vuur en zwafel brandt.

De Koninklyke plichten der Kinderen Godts.

Wat u belangt / gy Heiligen Godts! draagt u doch so / als wedergeborene Kinderen Godts / ja Soons en Dochters des Allerhoogsten betaamt; op dat men van u zeggen kan / Des Konings Dochter is geheel verheerlykt inwendig. Draagt gy waar aan zullen wy dat weten / of wy mede tot het getal dezer Konings Kinderen behoren?

En kentekens van Konings Kinderen.

Neemt deze volgende ken-teikens in acht. (1) Men kent Konings Kinderen aan hunne hoge geboorte: Beproeft dan u zelven; zyt gy uit Godt geboren? zyt gy wedergeboren door Water en Geest? Is uw verstandt en wil geheiligt? Trachten alle uwe genegentheden naar Godt? (2) Men kent Konings Kinderen aan de spraak. *De Tauris narrat Arrator*: Boeren kinderen spreken van veldt-en akkerbouw / van geringe zaken / van hunne Koeien en Schapen. Konings Kinderen / die wel opgedragt zyn / spreken van hoger dingen / weten van Staats-zaken een verstandig oordeel te vellen / en te zeggen hoe men Landt en Volk regeren / hoe men onderdanen best in rust en vrede kan houden. Dus gaat het ook met de geestelyke Konings Kinderen. Hunne redenen zyn van ongelyk groter gewigt als die der waereldt-kinderen; want daar 't hart van vol is / daar loopt de mondt van over. Wie de waereldt lief heeft / spreekt gestadig van de waereldt; Wie rykdom lief heeft / spreekt'er by na den gantschen dag / en droomt'er 's nagts van. Maar wie uit Godt geboren is / brengt niet als Goddelyke redenen voort. Sulke verheugen zich / wanneer zy gelegenheidt hebben / om van Goddelyke dingen te mogen spreken / en zyn nooit vergenoegder by zich zelven / dan als zy den tydt in Goddelyke redenvoeringen doorbrengen. En gelyk het Konings Kinderen niet ontbreekt aan stoffe en bequaamheidt / om zich onder malkander met gesprekken / naar hunnen staat te onderhouden; so ontbreekt het ook geheiligde Kinderen Godts niet / om met de mede-burgeren des Hemels van hun Koninkryke / van de Wetten en Instellingen dezes Koninkryks / van de gehoorzaamheidt der Onderdanen / en van hunne erffenis te spreken. (3) Men kent Konings Kinderen aan hunne gebaarden en manieren. De goede opvoeding helpt de natuur onder Godts zegen / en maakt / dat Konings Kinderen uit hunne manieren en fraaie zeden enige Majesteits doen uitblinken; hun gantsche wandel is hunnen staat gelyk. So moeten ook de Dochters van den Koning aller Konungen / zich voegen en gewennen naar de handt hares hemelschen Vaders. Sy moeten zich der waereldt niet gelyk stellen; want die manieren be-

ha-

gen Godt niet. Haar gehele wandel moet naar den Koninklijken
ugden-wegh der vreze Godts gericht zijn. (4) Konings Kinderen
n grootmoedig / verachten het geringe en slegte / waar in het ge-
een volk vermaak schept. Van zo een aart zijn de Kinderen Godts
k. Zy achten de waereldt en al 't aardsch- nauwlijx aanziens
aardig. Zy verwonderen zich dat waereldtlingen zo veel werk daar
n maken; even eens gelijk de Europianen zich verwonderden /
en zy zagen / dat de Indianen van Coralen / glas / messen en aller
nde snuisterpen / meer werk maakten als van goudt. Zy laten aan
waereldt die dingen over / daar geen ware vergenoeginge in te vin-
n is / gelijk Themistocles, die enen schat / aan Zee opgeworpen /
et opnemen wilde / maar tot zyne Soldaten zeide: *Tolle, ea tibi,*
n enim Themistocles es: Neem gy het maar op, dewyl gy geen
hemistocles zyt. Zo hebben Kinderen Godts ook iets gewigti-
rs te verrichten: het zyn hoger zaken waar mede zy zich bezig
ouden: niet hier beneden / maar daar boven is hun Erfdeel en
roon / en daarom is hun wandel in den Hemel. (5) Konings Kin-
ren zyn tot dapperheidt als geboren; en de ondervinding heeft ge-
ert / dat / schoon zy ook hunne Ouders ontvremdt / en onder ge-
een slag van volk opgevoedt waren / zy echter gelegenheidt gezocht
bben / zich te doen uitmunten / en door hunne dapperheidt tot ho-
r staat te klimmen. Dus tonen geestelyke Konings Kinderen ook
nne kloekmoedigheidt en dapperheidt in braven strydt tegens zon-
/ waereldt en vleesch; en zy rusten niet eer / voor dat zy deze vy-
nden overwonnen hebben.

ó / Hoe gelukzalig zyt gy Heiligen Godts! indien gy deze voor-
emende ken-teken by u vindt. Wel aan dan / gelovige Disch-ge-
oten / ik wil hopen / dat gy heden die inwendige heerlykheidt ook
alt medebrengen. Konings Kinderen droegen in ouden tyden veel-
erwiege klederen / waar in het zwart / wit / purper / groen / en goudt-
ouleur / zeer aangenaam en sierlijk gemengt was. Laat dit / gy
eestelijke Konings Dochters / ook heden uw sieraat zyn. Brengt
et zwarte kleet van waar berouw en leetwezen over alle uwe be-
ane zonden mede / en zegt / met den verloren Zoon: Vader, ik Luc. XV.
ebbe gezondigt tegen den Hemel ende voor u. Brengt mede het wit- 18.
Kleedt van heiligheidt en volmaakte geregtigheidt van Jesus die ons 1 Cor. I. 35.
ewordt is wysheidt van Gode, en rechtveerdigheidt, en heyligma-
ing, en verlossing. Brengt mede het purper rode Kleedt van de
ierbare verdiensten van uwen Zaligmaker / en laat uwe klederen
ewassen zyn met het bloedt des Lams. Blyft standtvastig in de
roeiende hope uwes allerheiligsten geloofs en zyt getrouw tot de
oot / zo zal Godt u de Krone des levens geven.

Eindelijk vinden ook arme verlatene en behoeftige Kinderen Godts Troost der

genen die arm en in de wereldt verachtzyn.

hier hunnen troost. Hebt gy hier in deze waereldt weinig; Indien gy Godt maar vreest / en in 't sieraat der gerechtigheidt van Jesus Christus voorzichtigliph wandelt / zyt gy heerliph inwendig / ja aanzienliph hier in Godts ogen / als ene Koningin welker prachtig gewaat een aardsch-gezint harte bedekt. De waereldt mag u verachten; zy weet uwe inwendige heerliphheidt niet te waarderen. Daar zal eens een dag komen / dat die inwendige schoonheidt volkomen zal gezien worden. En als eindeliph de Doot komt / zult gy deze inwendige heerliphheidt niet verliezen / maar geliph een vleesch Hardus zyn / die dan den besten reuk geeft wanneer ze gebroken wordt: Als Godt hier in de waereldt met u volvoert heeft wat hy besloten hadt / zult gy / ô Konings Kinderen / tot uwe hemelsche erffenis komen: men zal u daar witte Kleederen van overwinninge aantrekken: men zal u kronen op uwe hoofden zetten / en gy zult altoos en eeuwigliph met Jesus heerschen. Amen.

Trooft der stervenden.

GEBEDT.

ô Jehovah! Heer aller Heren, en Koning aller Koningen! wy werpen ons in ootmoedigheidt neer voor den Throon uwer genade, en pryzen uwe eeuwige liefde. Wy lagen in ons bloedt; wy waren doodt in zonden, ja vyanden Godts van Nature; en van 't hoofdt tot de voeten was'er niets gezonts aan ons, dat u zou hebben konnen behagen. En nochtans hebt gy, ô genadige Godt, u zo over ons arme Zondaren ontfermt, en ons, van Kinderen der Helle, tot Konings Kinderen, en tot Zonen en Dochteren van den levendigen Godt gemaakt. Maar ach Here! hoe menigmaal hebben wy onze hoge geboorte vergeten, en ons der waereldt gelyk gestelt! Hoe menigmaal hebben wy onzen zielen bekleedt met het delyk kleed der zonde, en ons zo niet gedragen, als geheiligde Kinderen Godts betaamt! Verzoen ons, dierbaarste Jesus, onze Goël, Bloedt-bruidegom en voorsprake, by uwen hemelschen Vader, en zeg, laat hunne zielen niet in het verderf nederdalen, want ik heb de verzoeninge gevonden. Abba lieve Vader! geef ons doch rechte kinderen harten, en speen ons hoe langer hoe meer van de waereldt, gelyk een Kindt van zyne Moeder gespeent wordt. Laat uw Evenbeeldt, ô Vader, steets meer en meer uit onzen mondt, uit onze ogen, ja uit ons geheel leven en wandel blyken. Plant ene ware kinderlyke vreze in onzer aller harten; zo dat wy, in verlochening der waereldt en kinderlyke gehoorzaamheidt, u naar de ogen zien, gelyk een deugdtzaam Kindt zyner Vader. Geef, dat wy ons gestadig onze hoge afkomste te binnen brengen, die wy door

de

de Wedergeboorte verkregen hebben, op dat wy ons met de geringe, en ſnode waereldt niet gelyk ſtellen, in begeerlykheidt der ogen, des vleeſches, en grootsheidt des levens. Laat zy met alle hare ydelheidt aan onze voeten liggen, zo dat wy haar niet waardig achten het minſte deel onzes harten; verleen in tegendeel, dat wy, in enen waren Adeldom der ziele; ons hoogſte goet en onze enige vreugde en ons van het gezelſchap der waereldt-kinderen niet heel en al konnen ontſlaan, laat ons zo van gedrag zyn, dat'er altoos iets Vorſtelyks, iets Koninklyks, iets Heiligs, iets Goddelyks uitblinke. Laat het hart ſteets met hoge en hemelſche gedachten ingenomen zyn. Laat onze mondt ſpreken, wat Kinderen Godts betaamt. Laat ons doen en laten ſtantvaſtig in enen heiligen wandel beſtaan, zo dat wy ons in genen dele met de waereldt gemeen maken, maar onſtraffelyk trachten te blyven midden onder derzelver verkeert geſlacht, op dat wy onze ziele als enen buit daar uit weg dragen. Geef ons grootmoedige zielen, ten einde de liefkozende aanlokzelen der waereldt ons niet aftrekken van den rechten wegh. Laat ook gene vervolging nog verachting der menſchen, nog enig kruis, dat gy ons toezendt, ons kleinmoedig maken; want wy weten, dat uwe voorzienigheidt altyt goet, uwe wil altyt heilig, uwe ſchikking altyt heilzaam is; en dat ons, die u van harten liefhebben, alle dingen ten beſten moeten dienen. Here, wanneer de uiterlyke menſch afneemt, laat dan de inwendige ſteets waſſen en toenemen; en ſchoon wy in dit leven veel lyden moeten, laat de waereldt ons nochtans den roem niet ontnemen, dat wy eeuwig Konings Kinderen, ja Zonen en Dochteren van den levendigen Godt mogen heten, Amen.

Onze Vader, enz.

DE KINDEREN DES ALLERHOOGSTEN.

Na het Gebruik des H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Openb. XII. 1. De Vrouw met de Zon bekleedt een voorbeeldt van de Kerk des Nieuwen Verbonds. Mal. IV. 2. 2 Petr. I. 19.

DAar wierdt een groot teken gezien in den Hemel, namelyk, eene vrouw, bekleedt met de Zonne, ende de Mane was onder hare voeten, ende op haar hooft eene Krone van twaalf Starren. Dit was een gezicht dat Joannes zag / en waar in veel geheim steekt. Door deze Vrouw wordt de Moeder-kerk des Ouden Testaments verstaan / die van den Messias zwanger ging. Deze was bekleedt met de Zonne der gerechtigheidt, en met het licht des Profetischen woordts. Zy hadt de Mane onder de voeten, wyl de tydt nahy was / dat zy 't Land Canaan en de aardsche goederen / die veranderlijker als de Maan zijn / verlaten wilde / en alle dingen achte schade te zyn, om de uitnementheidt der kennisse van Jesus Christus. De twaalf Starren op haar hooft / betekenden de twaalf Aartsvaders, daar zy uit gesproten was. Deze draagt zy als ene Erekroon / tot een bewys / dat Godt zijne beloften zou vervullen / en het Zaadt Abrahams gelijk de Starren aan den Hemel doen zijn. Met dit voorbeeldendt gezichte komt billik het tegenbeeldt van de

Phil. III. 8.

Kerk

Kerk des Nieuwen Teſtaments over een. Deze is ook bekleed met Jeſus / de Sonne der gerechtigheidt. Sy heeft de Maan der veranderlijke waereldt / in ware zelf-verloochening aan haare voeten en is ook verſiert met de lere der 12 Apoſtelen die met de Aartsvaders de Vier-en twintig Ouderlinge uitmaken. Ook heeft sy de belofte / dat de gelovigen des Nieuwen Verbonds als het zandt aan de Zee / en de Sterren aan den Hemel zullen syn.

Om hier van in des Heeren vreze meerder te ſpreken / enz.

Onze Vader, enz.

TEXT. HOSEA I. VS. 10.

Het zal geſchieden, dat ter plaatze, daar tot hen gezeit zal zyn, gy lieden en zyt myn volk niet, tot hen gezeit zal worden, gy zyt Kinderen des levendigen Godts.

TWEEDE INLEIDING.

Welgelukzalig is het Volk, wiens Godt de Here is! Dus roept de Kerk zeer beweeglijk uit. Indien het waar is / wat de Rabbynen zeggen / dat 'er gene ſpreuk in de Bybel is / of daar hangen bergen aan; so mogen wy waarlijk deze Heru-ſpreuk / vol woorden van gewigt / ook wel een ſpreuk vol van Goddelijke wysheidt / vol van liefde / geloof / vertrouwe / en hoop noemen. Ik heb een Vrouw van eenen Godtzalige Leraar gelezen / die ene oprechte liefhebſter van haaren Jeſus was / en in het Woordt van den levendigen Godt haar beſte vermaak hadt / ook daarom de heilige Taal Canaans hadt geleert / zonder dat het iemant wiſt / om genen naam voor de waereldt te zoeke / maar om des te grondiger met eigen ogen Godts geheime te kunne naſporen. Toen deze op haar ſterfbet lag / en 't Salig uur haare verloſſinge naderde / waren onder andere redenen deze hare laaſte woorden: *Aſchre hagnam Aſcher Jehovah Elohav:* Welgelukzalig is het Volk diens Godt de Here is! Vergunt my / gelieſde / dat ik ook tegenwoordig deze gewigtige woorden / ter Inlydinge myner Predikaatſie van het geeſtelijk Kindtſchap / in Canaans Taal herhale / en met inerlijken harte bewegинge zegge? *Aſchre hagnam Aſcher Jehovah Elohav.* Deze allerzoetſte woorden syn van so veel kracht en nadzuk / dat men die in onze Taal so eigentlijk niet uitdrukken kan. Lutherus vertaalt het wel / gelijk ook de Nederlantſche Overzetting zegt / Welgelukzalig is 't

Pſ. XXXIII. 12. De gelukzaligheidt der kinderen Godts.

Volk;

Volk, diens Godt de Here is, doch eigentlijk is het / Gelukzaligheden voor dat volk, welks Bondtgodt de Here is. Ik zal niet ondernemen om in deze korte Inleidinge het onbegrijpelijk verstandt dezer woorden voor te stellen; maar alleenlijk den zin daar van kortelijk aantonen / en lief hebbers der Goddelijke waarheidt het overige zelfs laten nadenken. Enkel goedt en gelukzaligheden / in een rijkdom van hemelsche goederen / ook zelfs in 't kort ipdem dezes tijdts / is voor Godts eigen Volk / voor de uitverkorene Kinderen des Allerhoogsten bereidt; voor welke Jehovah / de onuitputtelijke Oceaan van alles goets / een genadige Vader en liefderijke Bondt-Godt is / in Jesus Christus / den Soon zyner eeuwige liefde. Dit voorrecht der Kinderen Godtsschitterde eertijts den Heidensche Profeet Bileam zo krachtig in de ogen / dat hy moest uitroepen / Myne ziele sterve de Doot des rechtvaardigen, enz. Hoe veel te meer hebben dan Christenen en oprechte Kinderen van Godt zich daar over te verheugen; inzonderheidt in de dagen des Nieuwen Verbondts / in welke Godt zelfs tot een Volk / dat voorheen zyn Volk niet was / zegt: GY ZYT KINDEREN DES LEVENDIGEN GODTS.

Dan dit heerlyk voorrecht der Kindtschap Godts, zyn wy voornemens in dit uur te spreken. Uwe liefde verlene daar toe enen Gode geheiligden aandacht.

„ Ô Jehovah! eeuwige, algenoegzame Godt, en onuitputtelyke
„ Zee aller volmaaktheden! Openbaar gy den ryken overvloet u-
„ wer genade aan onze benodigde zielen, en laat ons uit uwe vol-
„ heidt genade voor genade ontfangen. De waereldt weet de ge-
„ lukzaligheidt uwer Kinderen niet te waardeeren, het goedt dat
„ uw Israël heeft, dat rein van harte is. Openbaar u doch, Here,
„ in dit tegenwoordig uur aan onzer aller harten, op dat wy van
„ de gelukzaligheidt der Kinderen Godts niet alleen horen, maar
„ ook de zoetigheidt daar van met de daadt in onze zielen smaken,
„ en daar door opgewekt worden in ons Christendom, gesterkt in
„ ons gelove, en getroost in alle lyden: Alles tot uwes groten
„ Naams ere, en onzer zielen eeuwige Zaligheidt. Amen.

VERKLARING.

Kortyts heeft Godt de Joden aeen zyn volk aangenomen; maar

Joden en Heidenen waren eertijts de twee Volken / die onder 't Oude Testament als voor enen Tuin van malkander gescheiden waren. Want Godt hadt aan Jacob zyne woorden, aan Israël zyne inzettingen en rechten bekent gemaakt; alzo heeft hy toen aan geen ander Volk gedaan; hy liet de Heidenen wandelen in hunne we-

wegen. Doch onder 't Nieuwe Teſtament zou de una, vera, ſancta, Catholica Eccleſia, De enige, ware Apoſtoliſch-Catholyke Kerk beſtaan uit Joden en Heidenen; dat is / Godt zou zich ene gemeente verzamelen uit alle geſlachten / talen / Volken / en Naatſien. By Hem zou geen aanzien van Perſonen zyn. Hy wilde zyne Kerk niet meer binnen de enge palen van 't klein Canaan beſluiten / maar door de gehele waereldt uitbreiden / en uit de ſteenen des Heidendoms Kinderen voor Abrahaam verwekken / die 't geeſtelyk Iſraël zouden zyn / welks Taadt vermeerdert zou worden als 't zant aan de Zee / dat niet te tellen is. Hier op doelen de woorden van onzen Profeet / gelyk wy uit de nevensſtaande plaats van Paulus konnen afleiden / alwaar hy deze zelve woorden van Hoſeas opbrengt / en bewyſt / dat die in de dagen des Nieuwen Verbonds door de bekeeringe der Heidenen vervult zouden worden. onder 't Nieuw Verbondt is de Kerk algemeen. Rom. 9. 25.

Hier vinden wy in onzen Text ene ſtellinge en tegenſtellinge. De ſtelling is deze: Ter plaatſe, daar tot hen gezegt zal zyn, gy lieden en zyt myn volk niet; En de tegen-ſtelling: Daar zal tot hen gezegt worden, gy zyt Kinderen des levendigen Godts. Lo ammi. Niet een Volk Godts te zyn, is te zeggen / verwyderd te zyn van de Zaligmakende kennis. Dat is Godts Woordt en Rechten niet te weten / verzemdt te zyn van een leven dat uit Godt is / en dus in den ſtaat der Nature gene hoop van Zaligheidt te hebben. Indien ſtaat waren wy arme Heidenen voor onze bekeeringe. Wy hadden noch Moſes noch de Profeten: Wy wiſten niets van de Zaligmakende kenniſſe: Wy waren opgebragt in Heidenſche gruwelen: Wy dienden vreemde Goden: toen was het waar van ons / dat wy Godts Volk niet waren, en zo zei men / zo lang wy niet tot het Burgerſchap van 't geeſtelyk Iſraël behoorden. Dit zeide men van ons in de Kerke Godts / ter plaatſe / daar de Heere zyns Naams gedachtenis geſticht hadt; maar nu Godt wegens de ondankbaarheidt der Joden ook de Heidenen aangenomen heeft / wordt 'er gezeit: Gy zyt Kinderen des levendigen Godts.

De Gelovigen des Nieuwen Verbonds worden Kinderen Godts, en wel Kinderen des Allerhoogſten genoemt. Daarom zegt Johannes: Ziet! hoe grote liefde ons de Vader gegeven heeft, namelyk, dat wy Kinderen Godts genoemt zouden worden. En / Zo vele hem aannamen, dien gaf hy magt Godts kinderen te worden, die in zynen naam geloofden. So ook Paulus uit den Profeet Jeremia: Ik zal u tot een Vader zyn, en gy zult my tot Zonen en Dochteren zyn, zegt de Here, de Almagtige. Wy heten niet zo zeer Kinderen Godts wegens de Schepping / waar door wy van Godt het leven en alles ontfangen hebben; ook niet om een aardtſch voorrecht / gelyk Iſraël Godts eerſtgebore Zoon genoemt wierdt / die De gelovige worden Kinderen Godts genoemt. 1 Joh. 3. 1. 1 Joh. 1. 12. 2 Cor. 6. 18. Exod. 4. 22.

Matth. 8. 22. die als Kinderen des Koninkryks uitgeworpen worden; ook niet wegens zo eene geboorte, om welke Jesus den name van Zone Godts droeg / zyne eeuwige geboorte; Maar (1) om dat wy uit Godt geboren zyn; door 't Zaat des Goddelyken Woords / en door de krachtige werkinge des H. Geestes / die ons Verstandt verlicht / en onzen Wille geheiligt heeft / zo dat wy daar door eene gantsch andere ziele gestalte verkregen hebben / als wy van Nature hadden. In dien zin noemt Paulus de Galaten zyne lieve Kinderen, die hy met smarten gebaart hadt, op dat Christus ene gestalte in hun zou verkrygen. (2) Wy zyn ook Kinderen Godts uit kracht van de geestelyke ondertrouw met Christus: Hy heeft de Kerk des Nieuwen Verbonds zich ondertrouwt; en derhalven voor zo veel wy leden zyn van deze onzichtbare Kerke / zyn wy ook Kinderen van de geestelyke Bruidt van Christus. (3) Eindelyk zyn wy ook Kinderen Godts van wegens de Adoptie of aanneminge. Gelyk by de Romeinen zulke Filii adoptivi genoemt wierden / die men in plaats van eige Kinderen aannam en opvoedde / en het bezit der Erfenisse gaf; zo heeft Godt ons ook als in zyn Huisgezin op en aangenomen; handelt ons vriendelyk als zyne Kinderen; leidt ons by zyne handt / laat ons zyne goederen genieten / en geeft ons ene Childerns Portion, gelyk de Engelschen zeggen / een Kinderdeel / een aandeel in onzes Vaders huis / en ene heerlyke Erfenis daar boven in den Hemel. Waarom zegt Paulus: Indien wy Kinderen zyn, zo zyn wy ook Erfgenamen; Erfgenamen Godts, ende mede-erfgenamen van Christus.

Joh. 1. 13.

Rom. 8. 17.

Maar hier is merkwaerdig / dat de Gelovigen des Nieuwen Verbonds Kinderen des Allerhoogsten genoemt worden; waar door het onderscheide des Kindtschaps in het Oudt en Nieuw Testamente wordt aengewezen. De Kinderen Godts in het Oudt Testament waren nog onder de scherpe roede der tucht en Voogdyschap: De zo genoemde Vaders / die op Moses stoel zaten / handelden hen hardt / en geboden hen als onmondige kinderen, raakt niet, smaakt niet, roert niet aen. En wanneer sy in het minste overtraden / wierden sy strang gestraft. Ey wierden / als sulke onmondige / nog niet tot enen gemeenzaemen omgang met den Vader toegelaten; maar moesten van verre staen / en alles door Priesteren / Offerhanden / en Altaren verrichten. De leere des geloofs wierdt hen door duistere raadtzelen en voorbeelden voorgestelt / en lag onder den schaduwachtigen Godtsdienst verborgen. Ja / sy wierden zo hardt gehandelt / als of sy knechten waren; hun moeielyke Godts dienst was een knechtelyke arbeidt / een last / welken sy nog hunne Vaderen konden dragen. De sonde maght nog niet verzoent / en de eenwige gerechtigheidt nog niet aengebragt. Ey moesten dagelyks door de offerhan-

Col. 2. 21.

den het Handt-schrift ondertekenen, dat tegen hen was. De Geest Godts was in zulke mate nog niet uitgegoten; en zy moesten als Knechten/ met vreze des doots dienstbaar zyn/ als of zy niet van Sara de vrye, maar van Hagar de dienstmaagt geboren waren. Maar heel anders is 't gelegen met de gelovigen des Nieuwen Testaments. Deze zyn inderdaadt Kinderen des Allerhoogsten/ wyl zy niet meer onder zo genoemde Goden staan/ maar onmiddelyk en alleen onder hun enig Hoofdt en Wetgever Jesus. De plechtigheden zyn afgeschaft: 't zwaar juk is gebroken: Wy mogen nu met vrymoedigheidt tot Godt naderen. Het Handtschrift is verscheurt/ de zonde verzoent/ de gerechtigheidt aangebragt/ de Geest Gods uitgegoten/ de scheidtsmuur weggenomen. Wy zyn aan geen aardsch Erfdeel meer gebonden: Wy zyn het geestelijk Priesterdom/ dat met vrymoedigheidt tot den Throon des verzoenden Vaders derft naderen. Daarom zegt Joannes: Geliefde! nu zyn wy Kinderen Godts. En Paulus/ Maar, wanneer de Volheidt des tyds gekomen is, heeft Godt zynen Zone uitgezonden, geworden uit een vrouwe, geworden onder de Wet, op dat hy de gene, die onder de Wet waren verlossen zoude, en op dat wy de aanneminge tot Kinderen verkrygen zouden. 1 Joh. 3. 2. Gal. 4. 4. 5.

Zyn dan de Gelovigen des Nieuwen Testaments Kinderen des Allerhoogsten; wat moet men dan zeggen van die in 't Pausdom/ die 't juk van knechtschap op nieuw weder invoeren? Zyn wy Kinderen van den allerhoogsten Godt; wat wil dan dat zichtbaar hoofdt/ de zo genoemde Stadhouder van Christus/ die zich ene magt en geweldt over de harten en gewetens der menschen aanmatigt? Weg met dat trotsch hoofdt/ dat ene driedubbelde Kroon draagt/ en zich een gezag aanmatigt over Hemel/ Hel en Vagevuur. Neen; Jehovah is onze Heer, Jehovah is onze Rechter, Jehovah is onze Wet-gever. Mogen wy nu met vrymoedigheidt tot Godt naderen; wat doen 'er dan mede-dingers/ en gewaande medegenoten? Wat hoeft men dan heil te zoeken by Mis-priesters/ en deze weder by Bisschoppen? De Bisschoppen by den Paus/ de Paus by de Heiligen/ en de Heiligen by Godt? Neen; Abraham weet van ons niet, ende Israël kent ons niet. De Zaligheidt is in genen anderen; daar is ook onder den Hemel geen andere naam, die onder de menschen gegeven is, door welken wy moeten Zalig worden, dan alleen de name van Jesus. Zyn wy Kinderen des Allerhoogsten; waar toe dient dan die slaafsche arbeidt van zo menigvuldige opleggingen van Klooster-geloftens/ Bedevaarten/ kastydingen/ vasten/ en geesselen? Wat heeft dat juk op de halsen der Discipelen te doen? Zyn wy Kinderen des Allerhoogsten; Hoe! zouden wy dan/ die de zwakke eerste beginzelen der waereldt ontwassen zyn/ verlieven op Wederlegging der Papisten. Jes. 63. 16. Hand. 4. 12.

het poppe-ſpel des Pausdoms / waar in men / gelijk kleine Kinderen / met Beeldtwerk / met offerhanden en Altaren / met Prieſterlijke Choor-rokken / met ſchelletjes / knielen en buigen / met kruisjes / wp-water / enz. ſpeelt? Met een woordt / daar men niets anders heeft als een uitterlijken Godtsdienſt / die zich met veel opſchijn en pracht voor 't oog opdoet? Wie eiſcht dit alles van uwe handen, mag men hier met Jeſaia wel uitroepen. Zyn wp Kinderen des Allerhoogſten; waarom zouden wp dan het Teſtament onzes Vaders ons uit de handen laten rukken / en in plaats van 't zelve / de valſſe gloſſen of uitleggingen aanneemen? Waarom zouden wp dan in geloofs zaken van eens menſchen uitſpraak afhangen / die doch maar een Tone des verderfs is? of wel van de Concilien / die niet dan bruta fulmina en brutale anathemata (of vervloekingen) losſchieten en uitſpouwen tegens zulke / die hun teken aan 't voorhooft niet willen oog niet konnen draagen? Neen; wy hebben Moſes en de Proſeten, die willen wy horen Wp hebben een vaſt Prophetiſch woordt / dat zal het licht zyn op onze wegen. Wp willen de Schrift naboorſchen / want dezelve is het / die van Jeſus getuigt. Het heet met die dwaal-geeſten doch / Te vergeefs dienen zy my, dewyl zy leringen leren, die niet dan menſche geboden zyn. Zyn wp Kinderen van de vrye Sara, en niet van de dienſtbare Hagar; zo willen wp ons de dienſtbaarheidt van 't geeſtelijk Egipte / en de inſtellingen van de Kramers des Roomſchen gebiedts geenzins laten opleggen. Waarom zouden wp geldt daar voor uitgeven / daar wp voor niet Wyn en Melk konnen hebben? Weg met de Hoere van Babel / en alle hare Kinderen! weg met het overſpelig zaadt / het Teſtament onzes Vaders verwerpende / zyn bevel gantſch ongehoorzaam / geheel verraart en verbaſtert; Kinderen / die zich tegens den will onzes hemelſchen Vaders verlooft hebben / die onzen Jeſus ontrouw geworden zyn / en vreemde Boelen nalopen. Godt zal u onterven / indien gy niet den verloren Toon niet wederkeert / en u van gantſcher harte van uwe valſche Goden tot den eenigen / den waren / en allerhoogſten Godt bekeert.

TOEPASSING.

Reproeving deer geenendie zich niet als Kinderen van Godts gedragen.

Wat u aangaat / waarde Chriſtenen / beproeft doch u zelven of gy wel tot het getal van de Kinderen des Allerhoogſten behoort. Bedriegt u niet door enen valſchen waan van uiterlijke voorrechten. Een mondt-chriſten denkt: Ben ik niet gedoopt in den name van Jeſus? Ben ik niet in den ſchoot der Kerke opgevoedt? Hoor ik Godts woordt niet? Ga ik niet ten Avondtmaal? Doe ik 's morgens

gens en 's avondts myn gebedt niet? Ik ben immers geen hoereerder / geen overspeeler / geen dief / gierigaart / dronkaart / lasteraar / noch rover enz. Wat kan ik meer doen? Is 'er niets anders als dat / ô arm Christen! dan is 'er nog slegte hoop voor u. Siet hoe uw harte gestelt is. Leeft gy niet nog in den staat der Nature / sonder wedergeboorte; sonder grondige kennis en vreze Godts? Siet welk beeldt uw hart inwendig draagt / dat van Godt / of dat van den Satan? Wie voert 'er heerschappy / Godt of de waereldt? Syt gy niet nog aardsch-gesindt? Syn alle uwe begeerten niet nog op de waereldt gestelt? Wat beroemt gy u dan een Kindt des Allerhoogsten te syn? Verracht gy niet menigmaal de roepende stemme uwes Vaders / wanneer Hy u door syne Dienaren / door syn woordt / ja door uw eigen gewete synen wille bekent maakt? Leeft gy niet in uwe wel bekende en voorbedachte sonden heen / en bleit gy u echter nog een Kindt des Allerhoogsten te wezen? Wiens werken iemant doet / diens Kindt is hy. Doet gy dan nog de werken des Satans / en leeft gy in heimelijke Godt-verloochening / in Afgodery / bygeloof / vloecken / sweren / misbruik van Godts H. Naam / Sabbaths-schendinge / verrachting van Godt en syne H. Sacramenten; in ongehoorzaamheidt / twist en tweedracht / haat en nydt / in gelle onkuischheidt / ongerechtigheidt / gierigheidt / benadeeling van uwen Naasten / liegen / bedriegen / en dergelijke sonden meer; noemt u / so lang gy so leeft geen Kindt Godts. Gy syt nog verwart in de strikken des Duivels: Gy syt een weerspannig en ontaart kindt: de hemelsche Vader kent u niet: gy hebt / so lang gy nog in dien sonde staat leeft / niet het minste deel aan de Erffenisse des Hemels. De Allerhoogste pleit billik over u / en roept: Hoort gy Hemelen, ende neemt ter oren gy Aarde: Ik hebbe Kinderen groot gemaakt ende verhoogt, maar zy hebben tegen my overtreden. Een Osse kent zynen bezitter, ende een Ezel de kribbe zyns Heren; maar Israël en heeft geen kenniss, myn Volk verstaat niet. En daarom zal Godt u ook / so gy u niet bekeert / met de onechte Kinderen des Koninkryks / eens werpen in de buitenste duisterniss / daar wening der ogen / en knersing der tanden wezen zal. Jes. 1. 2, 3.

Maar gy Geliefden, wilt gy Kinderen des Allerhoogsten syn / (1) Werpt van u weg alle werken der duisterniss en der sonde; want die uit Godt geboren is, zondigt niet, dat is te zeggen / met geen opzet / lust en vermaak. In tegendeel / wie uit den Satan geboren is / dient de sonde met vermaak. Alle sulke liggen noch onder 't gewelt des Duivels / die syne werken doen / die een behagen daar in scheppen; en die de sonde noch in zich laten heerschen / houden het met den Duivel. Daarom / so gy nog eenige schoot-sonden koestert / die gy als sonden kent / en echter uit gewoonte so lang Plichten der Kinderen Godts In't quade te schuwen.

geherbergt hebt/ ontſla u daar van/ zo lief als u het Kindtſchap Godts is; op dat men van u zeggen mag: Eertyts waart gy duiſternis, maar nu zyt gy licht; en gy van uwe zyde zeggen kunt: Eertyts hielden wy 't met de zonde/ maar nu houden wy 't met Godt. Wy zyn de uwe, ô David, en met u houden wy het, ô Zone Iſai!

In barmhartig te zyn.

2. Een Kindt aardt naar zynen Vader. Wilt gy dierhalven Kinderen van uwen hemelſchen Vader zyn/ zyt dan barmhartig, gelyk uwe Vader in de Hemelen barmhartig is. Het hart van een rechtſchapen Kindt Godts werpt dagelyx ſtralen van liefde uit/ opent zich als ene Roos/ en geeft ſteets enen lieflyken reuk van zich/ tot dienſt van Godt en den naaſten. Bevroeft u harte: is het ook medelydende/ barmhartig/ vziendelyk/ mildt en weldadig/ zo dat al uw doen en laten tot ere van Godt/ zo wel als tot heil en welvaart van uwen Naaſten is gericht? Gy zult mogelyk zeggen: zulke menſchen zullen 'er wel weinig in ene gemeente zyn. Ik antwoorde: Ik weet niet/ hoe veel 'er zyn; maar dit weet ik wel/ dat rechtſchape Chriſtenen zo wezen moeten/ of ten minſten/ dat zy hun uiterſte beſt moeten aanwenden om zo te zyn. En ach! dat alle Chriſtenen in de waereldt zo waren! dan zou men Joden/ Turken en Heidenen/ wel haaſt bekeert zien. Maar helaas! hoe weinige zulke zyn 'er! Hoe ſtuurs/ hoe ongevoelig/ onvziendelyk en onbarmhartig zyn de meeſte menſchen! Veler harten zyn als ſpaar-potten/ die geſtadig nemen wat men 'er in werpt/ maar niets weder geven. Vele huizen zyn als een diep Dal/ waar in de ene water-val voor/ de andere na/ van Goddelyke goetheidt en zegen in komt dalen; maar daar niet een Beekje van barmhartigheidt weder uitkomt. En nochtans menen alle onbarmhartige/ ongevoelige/ onverzoenlyke/ twiſtzieke/ baatzuchtige menſchen/ dat zy goede Chriſtenen zyn/ en elk meent evenwel in den Hemel te komen. Indien dat genoeg is tot het geeſtelyk Kindtſchap en tot Zaligheidt/ dat men zich op zyn geloof beroemt/ de zuivere Leere bekent toegedaan te zyn/ en ter kerk gaat/ en ondertuſſchen naar den wille des vleeſches en der gedachten maar heen leeft; wat helpen dan onze Leer-redenen? Of/ zo wy/ naar uwe gedachten/ hier of daar in wat te ſtraf ſpreken; waarom ſlaat gy den Bybel niet op/ om te zien/ of gy het tegendeel bewyzen kunt? Hoe! indien men u op enen Akker vol Diſtelen en Doornen bragt/ en tot u zelde: Siet/ wat ſchone Terwe! zoudt gy niet denken/ dat men den ſpot met u dreef? En hoe zouden wy u dan kunnen geloven/ die u zelven Kinderen Godts noemt/ en nochtans de plichten van Godts Kinderen zo weinig in acht neemt?

In Godt te vreezen.

3. Een deugtzaam Kindt vreeſt en bemint zynen Vader. Wilt gy dierhalven Kinderen des Allerhoogſten heten/ en ook waarlyk zyn;

gn; ô/ vzeeſt Godt dan/ eert Hem/ beminț Hem boven alleș. Een kindt van goeden aart ziet zynen Vader naar de ogen/ en iș op zyn wenken bereidt zynen wil te volbzengen. ô Dat gp ook doch alle wel geaarde en lieve Kinderen van uwen hemelſchen Vader waart/ zyn bevel in alleș volgende en waarlijk Godtvzezendt zyn! De tydt iș te kozt/ om u alle de Kinder-plichten vooz te ſtellen; maar ziet ſlechts op uwe eige Kinderen: wat gp wilt dat dezelve u doen zullen/ doet gp dat ook aan Godt. Gp wilt dat uwe Kinderen in zegen opwaſſen; waſt ook in kenniſſe. Gp wilt dat zy 't quade zullen ſchuwen; doet gp ook alzo. Gp wilt dat zy eendzachtig zullen leven; hebt gp ook malkander vuriglijk lief. Gp wilt dat zy u in alleș zullen gehoozzaamen; gehoozzaamt ook uwen Godt. Wilt gp een ipſt van dozę Kinder-plichten zien/ leeſt t' huiș het 5de Capittel van Mattheus na/ waar in gp de heerlijkſte Leer-reden/ van unzen Vzoeder en Zaligmaker Jeſus/ over de Zaligheidt der Kinderen Godts vinden zult. en lieffte hebben.

4. Kinderen houden den uiterſten wille hunnes Vaders in waarde/ en verheugen zich over huune aanſtaande Erffeniſſe. Leeſt vlijtig Godts H. Woozdt; laat daar in dagh en nacht uw luſt zyn; hoozt naarin en met vzeugde de goederen van dezen uiterſten wille verklaren/ en maakt dezelven gemeen. Scherpt die uwe Kinderen in/ alș den beſten ſchat/ dien gp hun in de waereldt kunt geven. Houdt die Erffeniſſe in hoge achtinge/ en wandelt zo/ gelijk Godt van zyne Erfgenamen eiſcht. Godts Teſtament.

ô/ Hoe' gelukzalig zyt gp/ Kinderen des Allerhoogſten/ indien gp de hen-teekens van ware Kinderen Godts laat blijken! welker ere iș dat vooz u/ Kinderen van den levendigen Godt te zyn! De waereldt verheugt zich hoge Ere-ampten te bekleden; verheugt u over dezen Ere-tytel/ dat gp Kinderen/ Zonen en Dochteren van den Allerhoogſten heet. Groot was de Ere/ toen Godt zeide: Moſes myn knecht! Heerlijk was de aanſpzaak van den man met linnen bekleedt aan Daniël, gy gewenſchte Man! Verheugendt was 't vooz de Ouders van Joannes, toen zy hoozden dat hun Kindt een Profeet der Allerhoogſten zou genoemt wozden. Acht gp het ook vooz uwe hoogſte ere in de waereldt/ dat gp Kinderen des Allerhoogſten heet. Dit iș de rechte Adeldom der ziele/ wanneer men met de Zuſdt van Chziſtus/ in de Openbaringe/ ene Kzoon van twaalf Starren op het hooſdt dzaagt; wanneer men zyn vermaak vindt in de Schziften der Pzofeten en Apoſtelen; wanneer men bekleedt iș met de Zonne der gerechtigheidt, en de Maan der waereldt aan de voeten heeft. Wat iș doch nutter alș een Kindt Godts te zyn? Want/ dan hebt gp Godt tot uwen Vader, Jeſus tot uwen Broeder, den H. Geeſt tot uwen Trooſter, Godts Engelen tot uwe Wachters. De gant-

gantſche waereldt is uwe, en alle Schepſelen moeten u ten dienſte ſtaan. De Zon moet alle mozgens het Boek der Nature booz uwe ogen open leggen/ om Godts wonderen te aanſchouwen, De Maan moet booz u ſchynen des nagts/ en de Starren moeten u lichten om uwen Schepper te loven. De Hemel moet zich openen/ en zo wel bzoegen als ſpaden regen geven. Windt en Zee moeten u onderhoudt bezozgen/ en den enen zegen booz/ den anderen na/ toebzengen/ op dat gp iets hebben moogt om den noodzuftigen te geven. En ô/ welke heerlijke ſchatten bewaart Godt booz u in den Hemel/ ô gp Kinderen des Allerhoogſten!

Troost voor bedroefde Kinderen Godts in lyden en ſterven.

Klaagt gp over kzuis en bzoefheidt in de waereldt/ en denkt gp bp u zelven: Ach! zou ik wel een Kindt Godts zyn/ daar het mp menigmaal zo tegen loopt/ zo ongelukkig in dit leven gaat? daar myne plage alle mozgen nieuw is/ daar ik myn bzoodt met tranen eet/ en veeltyts als een trooſteloze/ onder vele rampen gebukt ga? Zyt getrooſt/ gp Kinderen des Allerhoogſten/ die den Here vreeſt. Kent gp u zelven niet? Weet gp niet/ dat die Godtzalig willen leven/ vervolginge moeten lyden? Weet gp niet/ dat wp dooz kzuis en vele verdzukkingen in 't Koninkzijke Godts moeten ingaan? Weet gp niet/ dat wie een Diſcipel van Jeſus wil zyn/ zyn kzuis op zich nemen moet? Waart gp zonder haſtpdinge/ gp waart haſtaarden/ en gene Kinderen des Allerhoogſten. Denkt dierhalven altyt: Wel nu/ ik zal dan dzinken uit den Kelk/ dien de Vader my ingeſchonken heeft; ik weet waarlijk doch/ dat al het lyden dezes tegenwoordigen tydts, niet te waardeeren is tegens de heerlykheidt, die my namaals geopenbaart zal worden. Komt gp eindelijk op uw Doot-bedt; ô wat zoete trooſt zal dan het Kindtſchap Godts booz u zyn! Het kan een ſterbendt menſch niet baten/ dat men hem naar zynen ſtaat/ dien hp in dit leven gehadt heeft/ trooſt; al zeide men: gp zyt een Konings Zoon/ gp zyt een Pzinſen Dochter/ gp zyt een ryk mans kindt. Maar dat is eerſt recht trooſtelijk booz een ſterbenden/ als hp in volle overtuiginge tot zich zelven kan zeggen: Gp zyt een Kindt des Allerhoogſten, gp zyt de Bzuidt van Chriſtus/ gp zyt een Schaap van den opperſten Herder. Nu/ laat dan het Kindtſchap Godts uwe trooſt in leven en in ſterven zyn; want zyn wy Kinderen, zo zyn wy ook erfgenamen, erfgenamen Godts en mede-erfgenamen van Chriſtus. Amen.

GEBEDT.

Beminnelykſte, genadigſte Godt en Vader, in Chriſtus Jeſus, den Zone uwer liefde! Hoe oneindige grote liefde hebt gy ons bewee-

zen,

zen, dat gy ook ons arme Heidenen tot uwe Kinderen hebt gemaakt. Gy hebt ons van Kindts-been af geleidt, gelyk een Vader zynen Zoon, en ons vaſtgehouden met banden der liefde. Ja, gy overlaadt ons nog dagelyx, met zo vele liefde blyken, dat wy genoodzaakt zyn uitteroepen; wy zyn geringer dan alle de weldadigheden, die gy ons doet. Maar, ach Vader! hoe ontaart, hoe wederſpannig, hoe ondankbaar zyn wy veeltyts geweeſt! Gy wordt niet moede ons alles goets te bewyzen; en wy, helaas! worden niet vermoeit, van uwe weldaden met ſnode ondankbaarheidt te vergelden. Gy zyt ons nagegaan, en hebt uwe handen den gantſchen dagh tot ons uitgeſtrekt; en echter zyn wy van uwe wegen geweken. Ja *Vader, wy hebben gezondigt tegen den Hemel, en voor u, en zyn niet waardig uwe Zoons* en Dochters *te heten.* Allerlieffſte Jeſus, die onze Broeder geworden zyt; dierbare Voorſpraak by den Vader! verzoen ons om uwes bloedts en uwer verdienſte wille. Abba Vader! verleen ons ware Kinder-harten; ſpeen ons van de waereldt en hare ydelheidt; en geef, dat wy ons den Kinderen der waereldt niet gelyk ſtellen, *in begeerlykheidt der ogen, des vleeſches, en grootsheidt des levens* Laat uw Even-beeld, ô Vader, ſteets meer en meer ſchynen uit onze harten, uit onze ogen, uit onze handen, ja uit ons gantſch leven en wandel. Plant eene ware kinderlyke vreze in onzer aller harten, op dat wy u naar de ogen zien, gelyk een Kindt naar die van zynen Vader, en liever al de waereldt vertoornen, dan het minſte tegens uwen wille doen. Vader van alle uwe Kinderen, in den Hemel en op Aarde! gy hebt ons heden aan uwe Tafel geſpyſt; wy waren niet waardig de kruimkens onder uwe tafel op te zoeken, wyl wy, als verlore Zonen en Dochteren, ons van 't Kinderrecht berooft hadden; en echter hebt gy ons weder aangenomen, en zo rykelyk geſpyſt met de goederen van uw huis. Geef dat wy u niet wederom op nieuw door onze zonden vertoornen en beledigen. Gy hebt ons boven zo vele duizenden, die noch in hunne blintheit liggen, verwaardigt, tot kinderen van uw huis, en erfgenamen van uw Ryk aantenemen. Laat ons dierhalven deze dierbare genade ten hoogſte waarderen, als uw Koninklyk Prieſterdom, als uw heilig volk, dat gy verkozen hebt tot gelove en goede werken. Wy gaan nu van malkander; laat ons alle door den bandt der broederlyke liefde verbonden blyven. Wy gaan nu wedcrom van den Bergh der heerlykheidt in de waereldt; maar laat die ons hart zo niet innemen, dat wy daar door den hemel en ons eeuwig erfdeel vergeten zouden. Laat ons in tegendeel in enen hemelſchen wandel ſteets voortgaan van kracht tot kracht, tot dat wy by u, ô Godt, in Zion komen. Wanneer gy ons met kruis bezoekt; geef ons dan lydzame harten; en als de

waereldt ons haat en vervolgt, laat zy ons dan echter den roem niet ontnemen, dat wy kinderen Godts heten. Laat ons den bitteren Kelk van uwe Vaderlyke handt niet weigeren; want schoon de ogen ons daar van mogten overlopen, weten wy nochtans, dat het lyden dezes tegenwoordigen tydts, niet te waarderen is tegen de heerlykheidt, die aan ons geopenbaart zal worden. Amen.

Onze Vader, enz.

HET VERDWAALT EN GEZOCHT

SCHAAP

VAN

JESUS.

Voor het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Ps. 51. 3. Godts genade is de beste troost.

ZYt my genadig, ô Godt! naar uwe goedertierenheidt. Dus zuchtte de Koninklyke Profeet David. Zyn hart wierdt door vele zonden gedrukt: vele misdaden beangsten zyne ziele. Daarom keerde hy zich tot Godt/ en badt/ Zyt my genadig, ô Godt, naar uwe goedertierenheidt. Indien de arme Zondaar de Godtdelyke genade niet hadt/ zou hy in de ellende zyner zonde moeten versmagten. Maar/ slaat de zonde ons ter neder; Godts genade richt ons weder op. Verwondt de zonde ons gewete; Godts genade heelt ons. Scheidt de zonde ons en on-

onzen Godt van malkander; Godts genade verenigt ons weder.

Om deze genade te zoeken / zyn wy op dezen Voorbereidings-dagh by een gekomen. Wy bidden Godt om ootmoedige en boetvaardige harten; op dat wy ons zo mogen bereiden / dat wy als waardige Visch-genoten aan de Tafel des Heren verschynen; en spreken het allervolmaakst gebedt / dat Jesus Christus ons geleert heeft.

Onze Vader, enz.

TEXT. PSALM. CXIX: vs. 176.

Ik hebbe gedwaalt als een verloren Schaap; zoekt uwen knecht, want ik en hebbe uwe geboden niet vergeten.

TWEDE INLEIDING.

Van waar komt gy, ende waar zult gy henen gaan? Dit moeg eertyts de Engel de dwalende Hagar in de Woestyne. Hagar was uit Abrahams huis weggelopen / om dat Sara haar vernederen wilde. Daarom vondt de Engel des Heren haar aan ene Water-fonteine in de woestyne / en vroeg haar: Hager! van waar komt gy, en waar zult gy henen gaan? Verlaat gy de gezegende hutten van Abraham, en komt gy in de dorre Woestyne? Keer weder / en vernedert u onder de handt van Sara. Gen. 16. 8. De dwalende Hagar is een beelde van den Zondaar die van Godt verdwaalt is.

Ik geloof niet / dat ik van myn oogmerk af zal dwalen / indien ik ook heden die woorden uit den mondt des Engels ontlene / en aan u alle die hier tegenwoordig zyt / vraage / Van waar komt gy? en waar zult gy henen gaan? Is de waereldt een Woestyne; zo mag ik u wel vergelyken by ene Hagar. die uit Abrahams Huis in de Woestyne komt. Doch Hagars wegh / van waar zy kwam / was gezegent / en de wegh / waar heen zy ging / was gevaarlyk; maar uwe weg van waar gy komt / is gevaarlyk / en de plaats / daar gy nu zyt / is gezegent. Wy dunkt / uwe inwendige gedachten beantwoorden myne vraage eerst / Van waar komt gy? en uw hart zegt; uit de boze en bedorve waereldt / daar wy gene vergenoeging voor onze zielen kunnen vinden; uit de Woestyne der waereldt / daar wy onze zielen en ons gewrocht bezoedelt hebben. Vraag ik / Waar zult gy henen gaan? Uw hart zal my antwoorden / weder tot den schoot onzes Vaders; weder tot de genade-armen van onzen Jesus; weder tot de Genade-tafel van onzen Godt. Et / zo komt dan / gy door Jesus bloedt dunr-gehogte zielen / en zegt met onzen boetvaardigen David: IK HEBBE GEDWAALT ALS EEN VERLOREN SCHAAP; ZOEKT UWEN KNECHT.

„ Abba Vader! Hier zyn zielen, die de zonde moede zyn, en „ met honger en dorſt naar de gerechtigheidt, uit de Woeſtyne der „ waereld tot uwen Genaden-throon komen. Spreek haar doch „ troofteiyk toe; zyt getrooft Zonen en Dochteren, uwe zonden „ zyn u vergeven. Amen.

VERKLARING.

Zelfs de verſtandigſte kunnen dwalen in hunne wysheidt / en de bzoomſte in hunne wegen. Dit zien wy aan David in onzen Text; in welke wy vinden: (1) Eene openhartige belydenis: Ik hebbe gedwaalt als een verloren Schaap. (2) Eene ootmoedige bede: zoek uwen knecht. (3) En eene krachtige beweeg-rede: want ik en hebbe uwe geboden niet vergeten.

Zondaars zyn verdwaalde Schapen.

David ſpreekt hier niet als een magtig Koning van Iſraël / maar als een arm Zondaar; niet alleen in zyn Perſoon / maar ook uit naam van alle zwak-gelovige doch boetvaardige Zondaren / en noemt zich en alle andere verdwaalde en verlore Schapen. Voor den val waren wy alle in Adam Godts Schapen en Lammeren / die Hy in zynen arm droeg: Wy dronken uit zynen beker / wy aten van zyne bete / en hy hieldt ons als eene enige Dochter; maar die heerlyke ſtaat is voorby. Wy verbozgen ons / met Adam / onder de bomen in den Hof: Adam teelde zyne Zonen en Dochteren en wy weken hoe langer hoe verder af van Godts gemeenſchap. Daarom zegt Jeſaia: Wy dwaalden alle als Schapen. En David: Ziet! ik ben in ongerechtigheidt geboren, en in zonde heeft my myne moeder ontfangen. Een verdwaalde Schaap wordt van de kudde afgetrokken door groene takken / door aanlokkende weiden / en door vreemde ſtemmen: 't Is veranderlyk en eenvoudig / het dwaalt al verder en verder / het kan zich zelven niet te recht helpen / en verdoert ook anderen. Zo gaat het ook ons arme menſchen. O Hoe ligt behoort ons de groene weide van 's waereldts ſchyn-geluk! Hoe haaſt koomt ons iets in 't oog / dat ons van God afvoert! Hoe ſchielyk vallen wy in de vette weide van welluſt en begeerlykheidt der ogen / en al wat aanlokkelyk is voor het vleeſch! Hoe dikwils verleidt de waereldt ons door hare behoorlykheden en hoogſtoindige vermaken / en voert ons van de kudde af! Hoe ſchielyk vallen wy zomtyds van de ene zonde in de andere! Hoe verbreemt vinden wy ons van een heilig leven / dat uit God is! Zo een verdwaalt Schaap was David: Zulke zyn ook alle arme boetvaardige Zondaars. Want ons onthreekt den roem / dien wy voor God behoorden te hebben. Wy zyn alle afgeweken en te zamen ſtinken-

Jeſ. 53. 6.

Pſ. 51. 7.

Pſ. 14. 3.

de

de geworden: daar is niemant, die goet doet, ook niet een.

Een ſchaap dat verdwaalt is / is ook verloren; het zwerft in 't wilde om / en roept zynen vyandt. Het ſtaat elk ogenblik bloot voor de woeden der Leeuwen en Wolven. Het kan zich zelven niet weder te regt helpen; en indien de Herder het niet te hulpe komt / moet het een proop worden van de verſcheurende Dieren. Het gaat even eens met zulken / die door de zonde van Godt afwyken. Zy zwerven om in de gevaarlyke Woeſtyne dezer waereldt: Zy zyn bloot voor vele gevaren en vervolgingen / gelyk David, toen hy in de woeſtyne dwalen moeſt / nu voor Saul, dan voor zyn eigen Zoon Abſalom. Zo ontbreekt het ook den Vromen niet aan vyanden in deze waereldt / die hen beangſtigen. De Satan verzoekt hen: De voorwerpen dezes levens verleiden hen: Hun eigen vleeſch en bloedt vervoert hen. Van Nature zyn zy onwetende en onverſtandig / onkundig wat tot hunnen vrede dient. Hun wil is verkeert. Zy trachten naar weiden / die hunne zielen nadeelig zyn: Zy zoeken Kozen en bloemen daar vergiftige ſlangen onder liggen. Van zelfs komen zy wel in zonden vallen; maar van zelfs niet weder te regt komen. En indien de trouwe Aarts herder zich niet over hen ontfermde en hen opzocht / zouden zy in dien verdwaalden zonde-ſtaat / in de klauwen van den bryeſchenden Leeuw vallen / en een roof der Helle en eeuwige verdoemeniſſe worden. En van Nature verloren.

Dit erkende David / en daarom zei hy: Zoek uwen Knecht. Hy ontleent deze ſpreek-wyze van een Herder / die de negen en negentig Schapen in de Woeſtyne verlaat, en naar het verlorene gaat, dat hy het zelve vinde. Godt zoekt de zyne / wanneer hy den verdwaalden Zondaar nagaat / en geen behagen heeft in de doodt des Zondaars / maar dat hy zich bekeere en leve. Godt zoekt den Zondaar / wanneer hy hem roept door de ſtemme zyns Woordts / en zegt / Keer weder, keer weder, ô Sulamith! Godt zoekt de zyne / wanneer hy hun angſtig bidden / zuchten en klagen verhoort / gelyk een Herder een blatent Schaap. Daarom zegt David ook / Merkt op de ſtemme mynes geroeps, ô myn Koning ende myn Godt! Godt zoekt de zyne / wanneer Hy hen vindt op gevaarlyke wegen / en hen uit dat gevaar rukt; wanneer Hy hen overtuigt van de zonde / dat zy zich weder daar van los maken / en door ware boetvaardigheidt tot den Aarts-herder Jeſus hunnen toevlucht nemen. Godt zoekt en vindt zyne Knechten en Dienſtmaagden / wanneer zy met verloocheninge van den gevaarlyken dienſt der zonde / zich weder tot zynen dienſt begeven / en met een beheerden Paulus ſpreken: Here! wat wilt gy dat ik doen zal? Dus zocht Godt Manaſſe door 't kruis: Dus zocht hy Joſeph door weldaden: Dus zocht hy Zacheus door de boet-ſtem: Dus zocht hy Petrus door een genadig aanzien: Dus Hoe Godt de zynen zoekt. Luc. 15. 4. Pſ. 5. 3. Hand. 9. 6.

zoekt hy nog heden ten dage de Sondaren; nu door syn Woordt/ dan door syne weldaden; dan weder door kruis en droefheden/ op dat sy den Here mogen vinden/ en door een waar geloof aan hem vast houden.

Hoe David Godts geboden niet vergeten hadt. 2 Sam. 12. 7. Ps. 51. 6.

De beweeg-reden is in deze woorden vervat/ Want ik hebbe uwe geboden niet vergeten. Wel is waar/ dat David het zegde en gevoelde gebodt vergeten hadt; maar hy dacht haast wederom aan Godt/ toen Nathan tot hem zeide/ Gy zyt een man des doots. Toen vergat hy de boetvaardigheidt niet/ wyl hy syne Bedt-stede met tranen nat maakte/ en zeide/ Tegen u, u alleen, heb ik gezondigt, ende gedaan dat quaadt is in uwe ogen. So vergeten ook menigmaal Godts kinderen hunnen Godt/ wanneer sy niet vlytig genoeg syn by. Voordt lezen; wanneer sy so vroom en heilig niet leven als sy behoorden; wanneer sy de vergaderinge en den raadt der Vromen verzuimen; wanneer sy niet yverig en aandachtig genoeg bidden; wanneer sy sich der waereldt gelyk stellen. Maar sy denken weder aan Godt/ wanneer sy sich bekeeren en hun leven beteren: Sy vergeten Godts geboden niet/ wanneer sy sich de H. Schrift als een regel en rigtsnoer hunnes geloofs en levens voorstellen/ en sich zorgvuldig wachten/ Godt met voordacht meer te beledigen.

Siet daar de drie delen van onzen Catechismus/ (1) Des menschen elende: Ik hebbe gedwaalt als een verloren Schaap. (2) De verlossinge: zoek uwen Knecht; En (3) de dankbaarheidt: Ik hebbe uwe geboden niet vergeten.

TOEPASSING.

Reproeving der Ditch-genoten, als verdvaalde Schapen.

Nu/ beproeft u zelven/ Christenen/ of gy ook niet syt onder het getal van zulke dwalende en verlore Schapen? Syt gy niet alle kinderen van Adam? Ligt gy van Nature niet onder den vloek? Moet gy niet bekennen/ dat gy alle in Adam gezondigt hebt/ en dus/ uit hoofde van het gemaakte Verbondt/ doodt-waardige Sondaars syt? Syn zulke geen dwalende Schapen/ die nog geen genoegzaam begrip hebben van de Zaligmakende waarheden? Menschen/ die sich meer bemoeyen om aardtsche dingen te weten/ als wat tot hunnen eeuwigen vrede dient; die de geopenbaarde waarheden aanmerken als een dicht wondt/ dat men niet ten einde kan zien. Syn die geen dwalende Schapen/ die zonder Noodtzakelykheidt de vergaderingen so dikwils verzuimen/ die Kerk/ Kerk laten zyn/ en ondertusschen hunne waereldtsche bezigheden waarnemen? daar nochtans geschreven staat/ Laat onze onderlinge byeenkomste niet nalaten, gelyk sommige de gewoonte hebben. Syn zulke geen dwa-

Hebr. 10. 25.

lende

lende / ik mag zeggen / ſchurfde ſchapen / die om geringe oorzaken het Avondtmaal des Heren verzuimen; die jaar en dagh van deze groene Weide blijven / en op vergiftige weiden der waereldt gaan / daar Paulus nochtans vermaant / des Heren doot telkens te verkondigen. En ach! kon men u in het harte zien / die heden voor Godts aangezichte zit; wiſt men al uw zondig leven en wandel; hadt men kennisſe van alle die verderffelijke wegen die gy in geſlagen hebt / ſedert dat gy laaſt aan de Tafel des Heren zyt geweeſt; eeuwige Godt! hoe veele afwyklingen / hoe vele boze en zondige gedachten / onnutte woorden / en quade daden zouden tegen u getuigen / die Godt / den harten-kenner / beſt bekent zyn! ô / Denk eens na / lieve Toehoorder! Hoe dikwils hebt gy de ſtemme van uwen goeden Herder veracht / die het zo hartelijk wel met u meende! hoe hebt gy zyn Woordt uit den zin geſtelt / en gedaan wat niet recht was! Gy hebt liever naar de ſtemme der waereldt geluiſtert / dan naar die van uwen Godt. Gy hebt liever de ſtemme van vleeſch en bloedt gevolgt / als der genen / die u voor zonden gewaarſchuwt hebben. Wat meent gy wel / ô eenvoudig Schaap! hoe zou 't met u gaan / indien Jeſus de Aarts-herder u loopen liet? Wat dunkt u / zo hy u in de dikke zonde-ſtruiken verwardt liet hangen / gelijk de Ram op Moria; of indien hy u voortſoeg gelijk men den Bok op den Verzoen-dagh deed / die den Azazel wierdt overgegeven; hoe lang zoudt gy in de zonde-woeſtyne kunnen omzwerven / zonder dat de helſche Leeuw u verraſchte? Weet gy niet dat die gedurig rontom u gaat, om u, zo 't mogelijk ware / te verſlinden? Ziet gy ook niet de verſcheurende Wolven / die naar uwe arme ziele ſtaan. ô! Hadt gy niet meer als een Schaap heeft / gy zoudt niet meer als 't leven kunnen verliezen; maar ach! gy hebt een onſterffelijke ziel. Hoe dan / wanneer die Belial ten prooie valt? Denkt gy niet / dat gy met een ſlechter te doen hebt / die u ten jongſten dage niet aan zyne ſlechterhandt onder de Schapen / maar aan zyne ſlinkerhandt onder de Bokken zal zetten / en tot u zeggen / Gaat heen, gy vervloekte, in 't eeuwig vuur, dat den Duivel en zyne Engelen bereidt is.

Wat u betreft / boetvaardige Zondaren en Zondareſſen! ontleent doch heden uit Davids mondt deze boet-belydenis / en zegt; Ik hebbe gedwaalt als een verloren Schaap; zoek uwen Knecht, zoek uwe Dienſtmaagt. Hier moet niemant zich met den hoogmoedigen Phariſeer uitſluiten / en zeggen; Ik dank u Godt, dat ik niet ben gelyk andere menſchen. Neen; elk / van wat ſtaat / geſlachte of ouderdom hy ook zyn mag / moet men den verloren Zoon op zyn eige bozſt ſlaan / en denken / ik ben zo een verdwaalt en verloren Schaap. Ik zelfs wil my daar geenzints van uitſluiten. Mogelijk heb ik dit vierendeel jaars door niet zo yverig gebeden / niet zo krachtig ver-

Vermaning om zyne afwykingen te belyden.

maant/ niet zo ernstig bestraft/ niet zo hartroerende getroost/ niet zo aandachtig gebeden/ niet zo voorbeeldig geleeft/ niet zo getrouwlijk Godts Ere en den welvaart van de my aanbetrouwde zielen gezocht/ als ik wel hadt behoren te doen. Heb ik hier in gezondigt; wat zal ik u doen, ô Menschen hoeder! In dit alles ben ik niet gerechtvaardigt. Ach Godt! wilt gy de zonde toerekenen/ zo ben ik een verdwaalt en verloren Schaap; zoek uwen Knecht. Denktoen zo/ waarde Toehoorders! ik heb des Heren Woordt niet dikwils genoeg/ niet vlytig genoeg/ niet aandachtig genoeg gehoort. Ik heb het niet in myn harte bewaart. Ik heb myn leven en wandel naar het zelve niet aangestelt. Ik ben dikwils uit Godts Huis gegaan zonder verbeteringe; ik heb de stemme van mijn eigen geweet niet gevolgt. Is het geschiedt/ mijn Godt! gelijk ik zulk niet lochenen kan; ik sla op myne borst/ op myn hardt en ontaart harte/ en zegge; Ik hebbe gedwaalt als een verloren Schaap; zoek uwen Knecht, zoek uwe Dienstmaagt, ô Here. Ik Huis-vader en Huismoeder hebbe sedert mijne laaste verzoeninge met Godt/ den Here niet vlytig genoeg in mijn Huis gedient/ met lezen/ zingen en bidden! Ik heb niet vroom genoeg geleeft/ nog de mijne tot Godtzaligheidt aangespoort: Ik heb veel quaats toegelaten/ en veel goets verzuimt of verhindert: Ik ben niet vlytig genoeg in mijn beroep geweest/ en heb 't zelve niet zo naar gemoede waargenomen/ als ik hadt moeten doen. Is het geschiedt/ myn Godt! gelijk mijn gewete my daar van overtuigt/ Ik heb gedwaalt als een verloren Schaap; zoek uwen Knecht, zoek uwe Dienstmaagt/ Heer. Beken dus voor Godt uwe zonden met enen verbryzelden Geest/ met een verslagen harte/ met zamengevouwe handen/ geboge knien/ en smekenden monde/ en zegt; Vader! ik heb gezondigt tegen den Hemel en voor u, en ben niet waardig uwen Zoon, uwe Dochter genoemt te worden.

Men moet tot Jesus komen.

2. Komt weder/ ô Schapen/ die van de Kudde van Jesus/ en uit den schoot uwes Aarts-herders zyt afgedwaalt: valt in de genade-armen van uwen Heilandt; vliedt naar het Huis uwes Vaders; komt tot de gemeenschap des H. Geestes. Hoort gy niet/ hoe de Herder roept/ Komt tot my alle, die vermoeit en belast zyt? Wie zou doch zo enen goeden Herder niet volgen! Hy zendt zyne Dienaren uit/ om u te zoeken op uwe wegen; ei laat u doch vinden. Hy roept u door weldaden; hy maakt u door kruis en droefheden de waereldt bitter; hoe lang wilt gy echter nog gaan dwalen? Denk Zondaar/ waar is een Schaap/ 't welk/ zo het verstandt hadt/ niet gaarn weder tot de Kudde zou keren/ daar 't van afgedwaalt was? En gy/ ô mensch/ die met een redelijk verstandt begaaft zyt/ wilt het gevaar van uwe ziele niet erkennen. Dat een Kam-

Matth. 11. 28.

lich-

ſchtelijk in 't vuur loopt en zich brandt / is geen wonder; want het is een eenvoudig dier. Maar gy / ô Chriſten menſch / gy redelijk een vernuftig ſchepzel / wie zou u ontſchuldigen / indien gy moetwillig in 't vuur des Goddelijken toorns / en der eeuwige verdoemenisſe loopt? Bedenk doch de vreugde / die gy uwen Herder door uwe wederkomſte aandoet! Jeſus neemt u op zyne ſchouderen / en draagt u met blyſchap naar de Kudde. Soudt gy uwen Heilandt niet gaarne deze vreugde aandoen? ô / dat gy eens zaagt / hoe de Engelen in den Hemel zich over u verheugen! meer dan over negen-en negentig rechtvaardigen, die de bekeering niet van noden hebben. En welke vreugde veroorzaakt uwe wederkoomſte den onder-harders van Jeſus / uwe Ziel-zorgers! ô Hoe verheugen wy ons / wanneer wy zien / dat uw leven verandert! wanneer wy horen / dat gy waſt en toeneemt in kennisſe en genade Godts / en dat zyn Ebenbeeldt uitblinkt in uw leven en wandel! Vlucht dierhalven tot Godt:

Schoon ik was van u gaan dwalen,
Keer ik doch tot u, ô Heer!
Jeſus lyden kon 't betalen,
En verzoende ons met u weer.
Ik verloochen ſchuldt gantſch niet;
Maar als my gena geſchiedt,
Is zy groter als de zonde,
Die ik ooit in my bevonde.

3. Vergeet doch ook de geboden van Godt niet / tot blyk van uwe dankbaarheit; maar gaat naar de Herders-huiſen / en leert van de Schapen / wat hier in van uwen pligt is. Bedenk doch / ô Chriſten ziel! hoe veel uw Herder Jeſus zich aan u laat gelegen zyn! om u / zyn Schaap / met zyn dierbaar bloedt / vrygekocht / te behouden. Een Herder kleedt zich in Schaaps-vellen / op dat zyne Kudde hem te beter volgen mag; Jeſus heeft uwe Natuur aangenomen / en is u in alles gelyk geworden, uitgenomen de zonde. Een Herder ſpyſt en drenkt zyne Schapen; Jeſus ook u; Hy ſpyſt u van zyne Bete, en drenkt u uit zynen Beker. Een Herder heeft zynen ſtaf / met welken hy zyne Kudde by een dryft / en voor den Wolf beſchermt; uw Herder heeft twe ſtaven; De ene is hardt / de andere is zagt: De ene is de Wet, de andere is het Evangelium. Met den eerſten brengt hy u tot erkentenis uwer zonden; met den anderen tot het gelove. Een Herder teekent zyne Schapen met rode aarde; gy zyt met Chriſtus bloedt geteekent / en hebt deze drie letteren: D. N. S. Dominus novit ſuos: de Here kent de zynen.

Men moet Godts geboden houden als gehoorzame Schapen.

Waarom ach leert doch van de Schapen / hoe gy u onder dezen

genadigen Herder dragen moet. Een Schaap heet in 't Latyn OVIS. Deze 4 letters tonen in 't kort uwen plicht aan: Obedienta, utilitas, Innocentia, Salus; Gehoorzaamheidt. Nut, Onschuldt, en Zaligheidt. ô! Hoe luisteren de Schapen naar hunnen Herder! Nauwlyks laat hy zyne stemme horen/ of zy lopen hem met hun geluit te gemoet. Dus ook/ wilt gy een Schaap van Jesus wezen/ hoort zyne
Joh. 10. 27. stemme en volgt hem. Volgt uwen Jesus na in de Leer/ volgt hem na in 't gelove/ volgt hem in 't leven; want zo gy gelooft/ zo leeft gy; zo gy leeft/ zo sterft gy; zo gy sterft/ zo vaart gy heen; en waar gy eens heen vaart daar blyft gy eeuwig. Daarom wensch ik lieve Toehoorders/ dat gy/ als trouwe Schapen van Jesus/ open oren moogt hebben/ om de stemme van uwen Godt te horen; dat gy ene begerige maag/ enen honger en dorst naar de gerechtigheidt in u moogt vinden; dat by u schone wol mag zyn/ dat is/ dat gy ryk moogt wezen in goede werken; dat gy gezegende voeten moogt hebben/ zo dat gy/ waar gy gaat of staat/ vruchten voorbrengt ten eeuwigen leven. Een Schaap is een vreedtzaam en onnozel Dier; weest gy dan ook onnozel in uwen wandel/ zo dat zy die quaat van u spreken/ uwe goede werken ziende/ den Vader in den Hemel daar voor verheerlyken. 't Is geen wonder dat een Wolf somtyds een Schaap verscheurt; maar nooit verscheurt het ene Schaap het ander: Zou dan de ene Chrysten den ander verscheuren en zyn leven doen verteren? Mens ignara nocendi; Christenen behoren van gene bitterheidt te weten. Sy lyden liever versmaatheidt/ en houden zich geduldig en stil/ hunnen mondt niet opdoende/ ook schoon zy den gantschen dagh geacht werden als slacht-schapen. Een Schaap is een nut dier; het geeft zyn wol/ vel/ vleesch beenderen en gedarmte. Dus moet een ieder zynen Naasten ook
1 Pet. 4. 10. dienen/ naar de gaven/ die hy ontfangen heeft. Nemo sibi soli natus; Niemant is voor zich zelven alleen geboren. Daarom doet goet aan een legelyk/ en zoekt niet alleen uwe eige/ maar ook uwes Naasten welvaart en Saligheidt te bevorderen.

Troost in vervolging. Schoon gy dan in de waereldt vervolgt wordt/ gelyk de Schapen in de Doorn-struiken hunne wol laten; wat noodt/ gy zyt onder de bescherminge van uwen getrouwen Herder Jesus. Is die voor u/ wie kan tegen u zyn; Al zyt gy een verdwaalt Schaap; gy blyft echter/ zelfs in het dwalen/ een Schaap van uwen Aartsherder. Is uwe ziel bedroeft; komt legt u in zynen schoot. Zyt gy vermoeit/ hy zal u dragen: Zyt gy onrein/ hy zal u wasschen: Zyt gy krank/ hy toont u zyne wonden/ daar stromen des levens uit voortvloejen. Zyt gy in doods-noot en ziele angst/ hy roept
Joh. 10. 27. 28. tot u: Myne Schapen horen myne stemme, en ik kenne dezelve, en zy volgen my. En ik geve haar het eeuwige leven; en-

de

de zy en zullen niet verloren gaan in der eeuwigheidt, ende niemant zal dezelve uit myne handt rukken. ô Wat troost is dat! zegt dan byp met alle blyschap/ De Here is myn Herder, my en zal niets ontbreken. Hy doet my nederliggen in grazige weiden: Hy voert my zachtkens aan zeer stille wateren. Hy verquikt myne ziele: Hy leidt my in 't spoor der gerechtigheidt om zyn? naams wille. Al ging ik ook in een dal der schaduwe des doots, ik en zoude geen quaadt vrezen; want gy zyt met my, uwe stok ende uwe staf vertrooften my. Gy richt de Tafel toe voor myne aangezichte, tegen over myne tegenpartyders: Gy maakt myn hoofdt vet met olie, myn beker is overvloejende. Immers zullen my 't goede ende de weldadigheidt volgen alle de dagen mynes levens, ende ik zal in het Huis des Heren blyven in lengte van dagen. Amen. Ps. 23.

GEBEDT.

ô Dierbaarste Aarts-herder Jesus! hoe groot is uwe liefde, dat gy tot ons arme Zondaren nederwaarts zyt gekomen in de Woestyne dezer waereldt! Wy dwaalden gelyk Schapen; en gy hebt u over ons ontfermt, en uw leven voor ons gelaten. Maar ach, dierbaarste Jesus! hoe groot is onze ondankbaarheidt tegens u! hoe dikwils zyn wy van uwe wegen afgedwaalt, en hebben meer naar de stemme der waereldt en van ons eigen vleesch, dan naar uwe stemme geluistert! Ach! hoe verre, hoe verre zyn wy van uwe allerzoetste gemeenschap vervreemt, zo dat wy ons zelven byna verloren hebben in duizent zondige gedachten, woorden en werken! Daarom staan wy hier, en schreien met boetvaardige en bewoge zielen, Wy zyn, die verdwaalde en verloren Schapen; Heer zoek ons uwe Knechten en Dienstmaagden. Grote Herder! neem ons doch weder in genade aan. Leidt ons uit de gevaarlyke Woestyne der zonde. Neem ons doch op de armen uwer genade, en draag ons weder by uwe Kudde. Zyn wy bevlekt, wasch ons met uw bloedt: zyn wy vermoeit, trek ons tot u: zyn wy hongerig en dorstig, spys en drenk ons aan uwe Genade-tafel. Wy doen u heden gelofte van nieuwe gehoorzaamheidt. Hebben wy tot nog toe naar de stemme uwer genade niet behoorlyk geluistert, maar zyn wy van uwe wegen afgeweken; in het toekomende zal ons hart uwe rechten met allen ernst houden. Onze vreugde zal zyn in uwe voorhoven, en onze lust in uwe lieflyke woningen. ô Here der Heirscharen, wy zullen uwe stemme met vermaak en blyschap horen, en van uwen wille afhangen. Heer! tiek ons tot

u, dan lopen wy de wegen uwer geboden. Wy zullen de vergiftige zonde-bronnen myden, en ons aan u houden, gelyk een Schaap aan zynen Herder, gelyk ene Bruidt aan haren Bruidegom, gelyk een Leerling aan zynen Meeſter, en gelyk een Kindt aan zynen Vader, Gy hebt ons, ô Godt, *het willen gegeven*; verleen ons ook het volbrengen. *De Geeſt is gewillig, maar 't vleeſch is zwak*; daarom neem ons zelf by de handt, grote Herder en Opziener onzer zielen, en laat ons doch niet aan ons zelven, op dat wy niet weder afdwalen. Dryf ons in tegendeel aan, en trek ons krachtig: Werk in ons wat gy in ons hebben wilt. Geef wat gy beveelt, en beveel dan wat gy wilt; zo zullen wy gelukkig door de gevaarlyke Woeſtyne dezer boze en bedorve waereldt, tot de lieflyke Woningen des Hemels komen, alwaar gy ons zult drenken en verzadigen uit ſtromen der welluſten. Amen.

Onze Vader, enz.

HET BLOEDT DES VERBONDTS DAT HEERLYKE DINGEN SPREEKT.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING

NEa! Jesus Christus maakt u gezondt. Dus luidt de aanspraak van den Apostel Petrus, die hy aan enen geraakten te Lydda deed. Vergunt my/ aandachtigen/ dat ik u heden aanmerke als zulke/ die geestelijk krank zijn/ en enen Genees-meester zoeken/ die hunne gebreken kan helen/ wanneer de zonde het harte verwondt/ en aan 't gevoelig gewete/ de ene dodelijke wonde na de andere toegebragt heeft; want dan maakt zy ons in Godts ogen blinder als Barthimeus, melaatscher als Mirjam, zwarter als Ziphora, en lammer tot het goede als Mephibozet. Wat kan ik dan anders u/ doetvaardige Zondaars en Zondareffen/ toeroepen/ als met Petrus, Jezus Christus make u gezondt. Aan Hem bindt gy den regten Heelmeester/ door welken gy kunt geholpen worden. Waescht gy u in zijn bloedt/ so zijt gy gereinigt. Tot dezen einde zijn wy heden/ ten

Jesus is de beste Genees-meester. Hand. 9. 34.

dage onzer Voorbereidinge / in de Voorhoven des Heren by malhander gekomen; en daarom willen wy Godt ook bidden / dat hy ons verlichte ogen gelieve te verleenen / om den gruwel der zonde wel te kunnen zien; en daar by nedrige en boetvaardige zielen / op dat wy ons heden zo mogen bereiden / dat wy mogen als waardige Visch-genoten aan zijne Genade-tafel verschijnen.

Om deze Genade van den goeden en barmhartigen Godt te verkrygen / zullen wy Hem aanroepen met het allervolmaakste Gebedt.

Onze Vader, enz.

TEXT. HEBR. XII. vs. 22, 24.

Gy zyt gekomen —— tot den Middelaar des Nieuwen Testaments Jesum, ende het bloedt der besprenginge, dat betere dingen spreekt dan Abel.

TWEDE INLEIDING.

De grote Verzoendag, wat die verbeeldde.

Groot en merkwaardig was eertijts de plechtigheidt onder Israël op den grooten Verzoen-dagh. Wanneer de tiende dagh van Tisri op handen was / wierdt niet alleen de rode Koe geslacht, en 't Volk met haar bloedt besprengt; maar de Hoge-priester nam ook eene goude Schale vol bloedt in de ene / en een Reuk-vat in de andere handt / gaande onder eene dikke Wolke van Reuk-werk in het Heiligdom / besprengde den Genade-throon / en deed zijn gebedt voor de zonde des Volks. Deze Verzoen-dagh was een heerlijk Voorbeeldt van den tydt des Nieuwen Testaments en het wonder-werk der Verlossinge.

Hebr. 7. 26. Onze Hoge-priester is Jesus Christus! Want zodanig een Hogepriester betaamde ons, Heilig, onnozel, onbesmet, afgescheiden van de Zondaren, ende hoger dan de Hemelen geworden. Dezelve moest zich van 't Volk afzonderen / en daar als een Verzoen-offer voor hunne zonde geoffert worden; want Godt heeft hem / die geen zonde gekent heeft / voor ons zonde gemaakt, op dat wy wierden gerechtigheidt Godts in hem.

2 Cor. 5. 21. Gelijk eertyts de zonde des Volks op den Ram voor Asazel wierdt gelegt / die in de Woestijne weggeleidt wierdt; So wierden ook onze zonden op Christus gelegt; want hy was het Lam Godts / dat de zonde der waereldt droeg.

Jes. 53 4, 5. Waarlyk, hy heeft onze krankheden op zich genomen, ende onze smarten heeft hy gedragen; doch wy achtten hem, dat hy geplaagt, van Godt geslagen, ende verdrukt was. Maar hy is om onze overtredingen verwondet, om onze ongerechtigheden is hy verbryzelt: De straf

ſtraffe, die ons den vrede aanbrengt, was op hem, en door zyne ſtriemen is ons genezinge geworden. De Rabbynen zeggen / dat / wanneer de rode draat of purpere ſnoer wit wierdt / de verzoening dan volkomen naar wenſch was geſchiedt. Met veel beter gronde konnen wy van Jeſus zeggen / dat door zyne dadelyke en lydende gehoorzaamheidt onze zonden ſneeuw-wit worden. Want het bloedt van Chriſtus is krachtiger dan dat der Varre / enſpreekt betere dingen dan zelfs het bloedt van Abel; gelyk wy in onzen Text zien / in welken wy vinden.

Magnalia Dei, of de grote daden Godts, die hy door het bloedt des Verbondts, tot Heil van den armen Zondaar doet.

„ ô Grote Hoge-prieſter! die ene eeuwige verloſſinge gevon-
„ den hebt! Neem de zonde weg, die ons geſtadig aankleeft, en
„ bekleedt ons met den mantel der gerechtigheidt en de klederen
„ des Heils, op dat wy rein worden gelyk de Heiligen, die hunne
„ klederen gewaſſchen hebben in 't bloedt des Lams. Amen.

VERKLARING.

Samenhang van den Text.

Kennisſe der waarheidt en oeffening der Godtzaligheidt / zyn twee zaken die te zamen moeten gaan. Paulus hadt in de voorgaande Capittelen gewigtige waerheden verhandelt / en inzonderheit getracht de Joden te overtuigen dat Jeſus de Meſſias is. Hy hadt ook in 't voorgaande 11de Capittel een gantſche menigte Heiligen bygebragt / die door het gelove wonderen hadden gedaan. Daar op gaat hy in 't 12de en 13de Capittel voort / vermanende de Hebreën tot allerhande Chriſtelyke deugde / hun voorhoudende / dat zy den vrede met alle menſchen moeſten najagen, en dat zy zich der Heiligmaking moeſten beyverigen / zonder welke niemant den Here zien zal. Op dat nu deze vermaning te dieper indruk by hen mogt maken / ſtelt hy de Voorrechten van de Gelovigen des Nieuwen Teſtaments voor / en zegt / Dat zy niet gekomen waren tot den taſtelyken Berg en het brandende vuur / tot de harde dienſtbaarheden der Wet; maar tot den Berg Zion, en de Stadt des levendigen Godts, tot het Hemelſche Jeruzalem, en den Middelaar des Nieuwen Teſtaments. En dat zy dierhalven wel hadden toe te zien / dat zy dien die ſpreekt niet verwierpen; want, (zegt hy) indien deze niet zyn ontvloden, die den genen verwierpen, welke op aarde Goddelyke antwoorden gaf; veel meer zullen wy niet ontvlieden, zo wy ons van dien afkeren, die van de Hemelen is. Gy zyt gekomen tot den Middelaar des Nieuwen Teſtaments Jeſus, en het bloedt der beſprenginge, dat betere dingen ſpreekt, dan Abel.

Omtrent deze laaſte woorden heeft men acht te geven: (1) Waar van de Apoſtel ſpreekt; Van den Middelaar des Nieuwen Teſtaments en deszelfs bloedt. En (2) wat hy daar van zegt; Dat het betere dingen ſpreekt, dan Abel.

Jeſus de Middelaar der gelovigen.

Hy ſpreekt van enen Middelaar. Deze Naam toont van zelfs zijne beteekents aan. Een Middelaar is zo een Perſoon / die tuſſchen twe ſtrydende partyen in 't midden treedt / en die met malkander verzoent. Voor den val was 'er geen Middelaar nodig; maar toen de zonde Godt en de menſchen van een hadt geſcheiden / hoe de Heilige Godt / zonder tuſſchen-koomſt eens Middelaars / onmogelijk gemeenſchap met een zondig Schepſel hebben; en ook wederom aan de andere zyde hoe de arme menſch voor Godt in genen deele beſtaan.

Gen. 3. 10. Exod. 20. 19. Deut. 27. 15, 16.

Om die reden verbergde Adam zich, toen hy de ſtemme des Heren hoorde. En Iſraël dorſt daarom met Godt niet ſpreken. Want rontom den Here was niet als Donder en Bliksem / en de Goddelijke gerechtigheidt ſprak niet als louteren Bloet uit over 't gevallen menſchelijk geſlacht. In dezen ſtaat nu boodt de Zone Godts zich als Middelaar aan / als die magtig was / Godt en menſchen te verzoenen. Deze woordt van den Apoſtel den Middelaar Jeſus genoemt. Zelfs Kinderen in Chriſtus weten wel / wat deze allerzoetſte Naam van Jeſus zeggen wil. Jeſus heet een Verloſſer, een Zaligmaker; want hy zou zyn Volk zalig maken: Hy zou het van 't geweldt des Satans verloſſen. Deze Simſon zou de poorten van 't helſche Gaza aangrypen / en zijne Bruidt redden. Hy zou / gelijk een andere David, den helſchen Philiſtyn trotzeren / en den ſterk-gewapenden overwinnen. Hy zou / als de ware Joſua, zyn Volk in 't Canaan daar boven brengen. Hy zou door zyn lyden en doodt den weg baanen / en 't Recht verwerven tot den Hemel. Hy zou de ware gewetens ruſt ons bezorgen / en maken dat wy met Godt en ons gewete vrede hadden; want God heeft dien, die gene zonde kende, voor ons tot zonde gemaakt, op dat wy wierden rechtvaardigheidt Godts in hem.

Hoe Jeſus een Middelaar van alle gelovigen is geweeſt.

Doch / op dat niemant denken zou / dat Jeſus zo een Middelaar was gelijk Abraham, toen hy voor den Here ſtont / en badt / dat hy de ſteden Sodom en Gomorra wilde verſchoonen; nog gelijk Moſes, die tuſſchen Godt en 't Volk af en aan ging / en het met den Here verzoende; nog gelijk Joſua, of gelijk de Prieſteren des Ouden Teſtaments / die 't Volk door offerhanden met Godt verzoenden; zo noemt hy Hem uitdrukkelijk den Middelaar des Nieuwen Teſtaments, (of Verbondts). 't Is bekent / dat de gehele tydt des Genade-verbondts wordt afgedeelt in den tydt der Belofte, van 't Oude en Nieuwe Teſtament. De tydt der Belofte, duurde van Adam af tot Moſes toe. Het Oude Teſtament nam zyn begin van Sinai,

inai, en bestont in 't harde juk der plechtigheden / met welke Godts Kerk belast was / en waar door de Gelovigen hardt gehandelt wierden als Knechten / of als Kinderen onder tucht van Voogden. Het Nieuwe Testament nam zijn begin / toen de Schaduw-hemel der plechtigheden weg week / en de voorbeelden ophielden / het Tegenbeeldt zelf tegenwoordig zynde. Christus wordt een Middelaar des Nieuwen Testaments genoemt; niet / als of hy de Gelovigen in 't Oude Testament zou voorby gegaan zyn: want Jesus Christus is gisteren, ende heden dezelve, en in der eeuwigheidt Zy, de Vaderen des Ouden Testaments / hebben met ons alle dezelve geestelyke spyze gegeten, ende alle den zelven geestelyken drank gedronken. Want hy dronken uit de geestelyke steenrotze die volgde; ende de steenrotze was Christus. Maar hy wordt daarom een Middelaar des Nieuwen Testaments genoemt / dewijl hy onder 't Nieuwe Testament gene medegenoten op den stoel van Moses hadt zitten / maar alleen Hoge-priester wilde zyn / die daar is heilig, onnozel, onbemet, afgescheiden van de Zondaren, en hoger dan de Hemelen. Gelijk het Verbondt des Ouden Testaments door bloedt bekrachtigt wierdt; (want na dat Moses alle de woorden des Verbondts in een Boek geschreven hadt / nam hy bloedt / besprengde het Volk daar mede / en sprak / Ziet! dit is het Bloedt des Verbondts, 't welk de Here met u lieden gemaakt heeft over alle die woorden;) Zo wierdt ook het nieuw Evangelisch Genade-verbondt door bloedt bevestigt / en wel niet door bloedt van Bokken of Varren / maar door 't Bloedt van den Middelaar zelf. Want hy is in 't Allerheiligste ingegaan; niet met vreemdt Bloedt, gelijk Aäron, maar met zyn eigen Bloedt, en hy heeft ene eeuwige verlossinge te weeg gebragt. Dit wordt genoemt een Bloeds-der besprenginge; om dat alle de besprengingen in 't Oude Testament op 't Bloedt des Middelaars zagen; en 't is dit zelve bloedt / 't geen ons reinigt van alle zonde.

Hebr. 13. 8. 1 Cor. 10. 3, 4. Hebr. 7. 26. Exod. 24. 8. 1 Joh. 1. 7.

Van dit Bloedt getuigt de Apostel / Dat het betere dingen spreekt, dan Abel, of Abels bloedt. Hy heeft het oog op de geschiedenisse / in 't eerste Boek Moses verhaalt. Toen Caïn zynen rechtvaardigen Broeder Abel vermoordt hadt / en meende dat niemant het hadt gezien / vroeg hem de Here / Wat hebt gy gedaan? Daar is ene stemme des Bloedts uwes Broeders, dat tot my roept van den Aardbodem: Col dame, Vox sanguinum. Enige Rabbynen / voor welken de Chaldeeuwsche Vertaler den wegh daar toe gebaant heeft / leggen dit uit van de Kinderen / die uit de lendenen van Abel zouden hebben kunnen voortkomen / en dus als niet hunnen Vader omgebragt zyn. Andere duiden het op de Bloedt-vrienden van Abel; op zynen Vader en andere nabestaanden / die bitterlijk om hem

Hoe 't bloed van Jesus betere dingen spreekt dan Abels bloedt.

geweerd zouden hebben. Maar 't is genoeg bekend, dat die-
van ſpreken dikwils voorkomt / wanneer lebeloze dingen eene
voering toegeſchreven wordt. Zo zegt de Profeet Habakuk: De
Hab. 2. 11. ſteen uit de muur ſchreit, ende de balk uit het hout antwoordt. Op
deze wyze wordt ook het Bloedt van Abel uit ſtenuw toegeſchreven,
't ſchreyen als of alle de volgende Bloedt-druppels van Abel
gen hadden gekregen / en op Godt om wraake aanhielden; gelijk de
Openb. 6. zielen der Martelaars riepen: Hoe lange, ô Heilige ende waarach-
10. tige Heerſcher! oordeelt, en wreekt gy ons Bloedt niet van de ge-
nen, die op de aarde wonen? Als dan de Apoſtel zegt / dat het
Bloedt van Chriſtus betere dingen ſpreekt dan 't Bloedt van Abel,
wil hy daar door dit volgende te verſtaan geven: (1) Het Bloedt
van Abel ſchreide en riep zo hardt / dat Caïn daar door bluſchrig
wierdt / en nergens roſte hadt; maar 't Bloedt van Chriſtus ſpreekt
met zachtmoedigheidt. Daarom ſtaat 'er in den Grondt-text niet
λαλεῖ / maar λαλεῖ Loquitur; Het ſpreekt niet dan alle vriendelyke
dingen. (2) Het Bloedt van Abel klaagde Caïn aan; maar het
1 Joh. 1. 7. Bloedt van Chriſtus ſpreekt ons vry van alle zonden. De aders van
den Borge hebben zich aan 't kruis geopent / op dat door de uitſtor-
tinge van zyn bloedt / de arme Zondaar van zyne zonden zou gerei-
nigt worden / en op dat de geopende Fontein, wateren uitgaf, tot
reiniginge der overtreders. Om deze reden zegt Paulus / Indien
Hebr. 9. het bloedt der Stieren en der Bokken, en de aſſche der jonge Koe,
13, 14. beſpreugende de onreine, hen heiligt tot de reinigheidt des vleeſches;
hoe veel te meer zal het Bloedt van Chriſtus, die door den eeuwi-
gen Geeſt hem zelven Gode onſtraffelyk opgeoffert heeft, uwe Con-
ſcientie reinigen? Dit Bloedt riep om genade / toen Jeſus aan 't
kruis zeide / Vader! vergeef het hun, want zy weten niet wat zy
doen. Toen heerte het / Laat hunne ziel niet in 't verderf neder-
dalen. Wanneer eene ziel door gelove met dit Bloedt van Chriſtus
beſprengt wordt / kan 'er van haar getuigt worden; Zo iſſer dan nu
Rom. 8. 1. gene verdoemeniſſe voor den genen, die in Chriſtus Jeſus zyn, die
niet naar den vleeſche wandelen, maar naar den Geeſt. Dus riep
dan Abels bloedt om wrake: Het riep ach en wee! maar Jeſus
bloedt roept genade en vergiffenis der zonden. Abels bloedt riep ge-
rechtigheidt; maar Jeſus bloedt ſpreekt niet als van barmhartigheidt.
Abels bloedt riep over den enigen Caïn; Jeſus bloedt ſpreekt van al-
le Uitverkorenen. Abels bloedt wilde de doot; Jeſus bloedt wil het
leven. ô Vriendelyke Bloedt-ſtem / die alle arme en boetvaardige
Zondaren tot trooſt verſterkt! Want Chriſtus zit ter rechterhandt
Rom. 8. Gods; en bidt voor ons. Nu is het als of de vertoornde Godt tot
34. ons zegt / ô Zondaar! het bloedt uwes Broeders / myner lieven
Zoons / ſpreekt voor u. Myn hart breekt / dat ik my over u ont-
ferme.

ſermen moet. Zyt maar getrooſt; gy zyt gereinigt / en uwe klede ren zyn gewaſſchen in 't bloedt des Lams.

Weg dan met de valſche Lere van de vyanden van Chriſtus huis / die durven zeggen; „ Dat het bloedt van Chriſtus juiſt zo nodig „ niet was geweeſt tot verloſſinge van 't menſchelijk geſlacht; en „ dat Godt naar zyne almagt / zonder diergelijke genoegdoening / „ de zonde wel hadt konnen vergeven. Siet! zo moet de Goddelijke wysheidt zich laten meeſteren! Godts Almagt neemt zyne rechtvaardigheidt niet weg. So weinig Godt Godt is zonder Almagt, zo weinig is hy ook Godt zonder rechtvaardigheidt. Nu eiſcht zekerlijk de Goddelijke rechtvaardigheidt ene volkome voldoeninge; en die heeft Chriſtus alleen voor de Uitverkorenen te weeg gebragt. Zou het niet ene gantſch gruwelijke zaak zyn / te denken / dat Godt zynen eenigen / zynen liefſten Zoon / de vreeſlijkſte tormenten zou hebben laten uitſtaan / en den Here der heerlijkheidt de ſmadelijkſte doodt laten ſterven / indien 'er op ene andere wyze voldoening aan zyne rechtvaardigheidt zou hebben konnen geſchieden? Dierhalven was 'er geen ander Heil / en geen andere Naam den menſchen-kinderen gegeven, waar in zy konden Zalig worden, dan alleen in den Name van Jeſus; en Chriſtus moeſt alle die dingen lyden ende alzo in zyne heerlykheidt ingaan. Luc. 24. 26.

Wederlegging der Socinianen.

Wy zullen ons voor ditmaal in gene verſchil-vragen in laten / noch in 't bzede die vrage beantwoorden: Met welk onderſcheidt de zonden der gelovigen in 't Oude en Nieuwen Teſtament vergeven worden? Het is genoeg / dat wy in het gemeen zeggen; Dat aan de eerſten de zonden wierden vergeven / om des Bloedts wille, dat noch vergoten zou worden; en dat aan de laaſten vergiffenis geſchiedt / om des Bloedt wille dat reeds vergoten is. Genen door Paræſin, toen de zonden noch onder de Goddelijke verdraagzaamheidt waren / en de misdaden van Juda aan de Hoornen des Altaars geſchreven wierden; en dezen door Apheſin, toen het Los-geldt reeds dadelijk betaalt was / en gene zonden meer gedacht wierden.

Onderſcheidt van vergeving der zonden in 't Oude en N. Teſtament.

Ook zullen wy voor ditmaal die vrage niet uitvoerig oploſſen: Of het bloedt des Nieuwen Teſtaments voor alle menſchen ſpreekt, of maar alleen voor de uitverkorenen? Wy zullen alleenlijk maar zeggen; dat het vergoten is voor Godts Volk / voor velen / voor de ſchapen van Chriſtus / en voor alle die zalig worden. Want wy houden Chriſtus bloedt veel te koſtelijk / dan dat 'er een enige droppel vruchteloos zou vergoten worden.

Het bloedt van Chriſtus ſpreekt voor de uitverkorenen.

TOEPASSING.

Beproeving der Disch-genoten, die niet behoorlyk komen tot den Middelaar des Nieuwen Testaments.

Beproeft u nu / gelovige Disch-genoten / of gy ook zyt gekomen tot dit bloedt des Nieuwen Testaments. Zulke zyn 'er nog gantsch niet toe gekomen, die de dierbare Verbondts teekenen verachten; die / of in 't geheel niet / of zeer zelden tot de Tafel des Heren naderen / en met die genode Gasten in 't Evangelium zeggen / Ik bidt u, houdt my voor verontschuldigt. Wy dunkt / ik hoor het bloedt van Christus tegen alle verachters van Godt en zyne heilige Sacramenten spreken: „ Hoe Sondaar! Is dat de dank 'er voor / dat ik myn „ dierbaar Bloedt vergoten heb; dat gy liever in uwe zonden wilt „ blyven / als dat gy tot deze Fonteine des heils zoudt komen, en „ u door dezelve laten zuiveren? Is dat 'er de dank voor / dat ik „ in Gethsemane bloedig sweet heb gezweet; dat gy niet komen „ wilt om te zien / wat arbeidt gy my gemaakt hebt met uwe zon- „ den? Is dat 'er de dank voor / dat ik myn Hoofdt met doornen „ hebt laten kroonen; dat gy uw hoofdt niet neigen wilt om uit de- „ zen Born-put te Bethel te drinken? Is dat 'er de dank voor / „ dat ik beide myne handen heb uitgestreckt / en laten doornagelen; „ dat gy niet tot my wilt komen, op dat ik u omarme? Is dat „ de dank 'er voor / dat ik myne zyde heb laten openen / ja dat ik uit „ myn harte eene Fontein van bloedt heb laten vloeien; dat gy de „ Wateren van het Syrie der waereldt hoger acht / dan die van de- „ ze Jordaan? Is dat de dank 'er voor / dat ik myne voeten heb „ laten doorboren; dat uwe voeten u niet dragen willen tot de plaat- „ se des Heils? Zulke zyn ook niet gekomen tot dit Bloedt des Verbondts, die 'er niet behoorlyker wyze / met een nedrig en boet- baardig harte gaan / maar met den hovaardigen Phariseer zeggen. Ik dank u ô Godt, dat ik niet ben als andere menschen. Ik vaste twemaal in de week, en geve aan den armen van alles wat ik heb- be. Die daar denken; wy zyn immers in den doop met het bloedt des Verbondts afgewasschen; wy horen Godts Woordt, wy lei- den een eerbaar leven; wy weten van gene grove zonden: Godt moet ons wel genadig zyn. Wy dunkt / ik hoor het bloedt van Christus tegens zulke zeggen: „ Ach Sondaar / Sondaar! dat is „ de regte gestaltheidt der ziele niet / die gy medebrengen moet; De „ gezonden hebben den Medicyn-meester niet van noden, maar die „ ziek zyn. Zyt gy dan volgens uwe inbeeldinge gezont / gaat dan „ maar heen; gy hebt geen deel aan deze Genade-tafel / die alleen „ voor boetvaardige en arme Sondaren bereidt is. Tot dit Ver- bondts-bloedt zyn ook geenzints gekomen, die zich niet met al hun

hart

ıodt bekeeren / maar ſlechts uit gewoonte ten Avondtmaal
dan maar vooz enige weinige dagen vzoom zyn / en wan-
ıt voozby is / in hunne vorige zonde-wegen wederom vooz-
ıder de minſte levens beteringe te betonen. Wy dunkt /
: bloedt van Jeſus ook tegen zulken zeggen: „ Zondaar!
mt gy myn Verbondt in uwen mondt, daar gy nochtans
/dinge haat, en myne woorden achter u henen werpt?
ɔe zal my zyn de menigte uwer offerhanden? Ik ben zat
ndt-offeren der Rammen deꝛ ſmeers der vette / en deꝛ
uwer Vaꝛen. Zondaar! die uw harte aan 't aardſche
en andere Goden dient; gy tzeedt myn bloedt met voeten.
ır! die dooz ydele denkbeelden myne Heerlykheidt verkleint /
t myn bloedt met voeten. Zondaar! die dooz bloeken en
mynen dierbaren Naam onteert / gy treedt myn bloedt met
Zondaar! die myn Woozdt veracht / en niet alle dagen
h houdt van uw boze werken / en dus reetz den eeuwigen
h in dit leven begint / gy tzeedt myn bloedt met voeten.
ır! die ongehooꝛzaam zyt dien weltte gy behooꝛde lief te
en te eren; die in haat / nydt en wzaakgierigheidt / tooꝛn
ızacht met uwen Naaſten leeft; gy Zondaar! die in on-
ır / hoereꝛy / overſpel en diergelyke ſchande uw leven dooꝛ-
gy treedt myn bloedt met voeten. Zondaar! die de on-
gheidt lief hebt; die uwen onſchuldigen Even menſche laſ-
ſchendt / en de luſten deꝛ vleeſches gene zonde acht; gy
myn bloedt met voeten. Gaat maar zo vooꝛt / Zondaren;
t! myn vergote Bloedt zal meer wraak over u roepen / alꝛ
loedt over Caïn. Het verderf zal dan uw loon / en de Hel-
ɔergeldinge zyn.

betreft / gy Heiligen Godts, die met hoetvaardige en ne- De gelukzaligheidt van regtſchape Chriſtenen.
en tot dezen Middelaar des Nieuwen Teſtaments geho-
(1) Dankt Godt / dat hy u enen Middel heeft geopen-
aar dooꝛ hy die heilig is / zonder quetzinge zyner Heiligheit /
eꝛ armen Zondaaꝛs han zyn. Laten de Heidenen gaut-
tomben op hunne Altaren leggen; wy hebben ene vol-
offerhande. Laat het blindt Jodendom in de ſchadu-
:chtigheden der Wet hunne gerechtigheidt zoeken; wy heb-
llaar / van welken die geen magt hebben te eten, die den
:l dienen. Laten die in het Pausdom vreemde Midde-
hunne Heiligen zoeken; wy weten / dat 'er een Godt en 1 Tim 2. 5.
Godts en deꝛ menſchen is, de menſche Jeſus Chriſtus.
dooꝛ 't Wy-water hunne reiniginge zoeken; wy houden ons
loedt deꝛ beſprenginge. Laten zy zich op 't Bloedt deꝛ

Mar-

Martelaren verlaten / en hen van den morgen tot den avondt aanroepen; wy hebben het Bloedt van Christus, dat betere dingen spreekt. Zegt steets:

Zyn Bloedt, en zyn gerechtigheidt,
Zy myn sieraat en kleedt altydt;
Daar mee zal ik voor Godt bestaan,
Als ik zal in den Hemel gaan.

Vermaning tot boetvaardigheidt.

(2) Komt dan / bedroefde Zondaars en Zondaressen / tot dit bloedt des Nieuwen Testaments met boetvaardige harten: Werpt u / gelijk eertyts de Zondares deed / voor Jesus voeten neder / en maakt die nat met uwe tranen. Zegt met den boetvaardigen Tollenaar; ô Godt, zyt my Zondaar genadig! Hebt gy met Petrus gezondigt; doet ook met Petrus boete / en spreekt met den verloren Zoon; Vader! ik heb gezondigt tegen den Hemel en voor u, en ben voortaan niet waardig uwe Zoon te heten. Legt van nu aan de zonden af / en doet gelofte aan uwen Godt / dat gy een vromer leven zult leiden.

Die geneu die ten Avondmaal gaan, moeten 'er met gelovige harten komen.

(3) Komt ook / aandagtige Disch genoten / tot dit bloedt met gelovige harten. Zonder gelove is 't onmogelyk Gode te behagen; daarom brengt dit Bruidt-sieraat mede / indien gy aangename gasten wilt zyn aan 't Avondtmaal des Heren. Denkt / dat hy zelf u zo vriendelijk nodigt en tot zich roept; komt dierhalven tot dezen Middelaar des Nieuwen Testaments met gelovige gedachten. Ga / boetvaardige Zondaar / met dezelve in Gethsemane, zit daar uwen Borge in 't stof nederliggen / en vraag hem / Here! waarom valt uw zweet als Bloedt-droppelen op de aarde? Hy zal u antwoorden: Zie Zondaar! tot dezen staat hebben uwe zonden my gebragt. Verzel verder met uwe gedachten Jesus in 't Recht-huis, en vraag hem / Here! hoe komt uw Kleedt zo bloedt-root / en uw gewaat als Karmozyn? Hy zal u antwoorden: Ik ben de Man van Bozra, die de Wyn-pers alleen treedt. Volg met die zelve gelovige gedachten uwen Jesus na op Golgotha, en vraag hem / Here! waarom heeft men u aan 't Kruis genagelt / gelyk eeen mensch dien de Hemel niet hebben wil / en de aarde niet waardig is? Zo zal hy u antwoorden; om dat ik gekomen ben om Hemel en Aarde als Middelaar te verenigen. Zyne uitgestrekte en vastgenagelde handen zullen als roepen / Komt tot my alle, die vermoeit en belast zyt, ik zal u ruste geven. Verberg u dan in zyne wonden / zo zult gy genade vinden. Kon eertyts een zeker ongelukkige / die zyn leven verbeurt hadt / genade verkrygen / toen hy het eenig

Zoont-

Soontje des Konings / in wiens handt zijn leven ſtont op de armen naam / en om desselfs wille om genade badt; Hoe veel te meer zal Godt u genade bewijzen / wanneer gy Jeſus met de armen des geloofs aanvat / en heim met den ouden Simeon op uw harte drukt. Zo gy dit doet / zal tot u gezegt worden: Zyt getroost myn Zoon, zyt getroost myne Dochter; alle uwe zonden zyn u vergeven.

Waar my dunkt / ik hoor u / ô nedrige en boetvaardige zielen / zuchten: Ach! hoe kan ik doch komen, daar ik lammer den in 't goede als Mephiboſeth? Doch zijt getroost; die Godt / die u het willen gegeven heeft, zal u ook het volbrengen geven. Zegt gy / ach! wie durft naderen tot enen verterenden gloedt? Hoe durf ik arme Zondaar enen heiligen Godt genaken? Zijt getroost; wy hebben een Voorſpraak by den Vader in den Hemel / die voor ons bidt. Wil de Satan u aanklagen en verdoemen / zo antwoordt; Wie zal de uitverkoornen Godts beſchuldigen? Godt is, die rechtvaardig maakt. Wie zal verdoemen? Chriſtus is, die geſtorven, ja dat meer is, die ook opgewekt is. Wil uw gewete u beſchuldigen / en zeggen! uwe zonden gaan over uw hoofdt; haret zijn meerder dan 't zandt aan de Zee / zijt wel te vrede / Het bloedt van Chriſtus ſpreekt betere dingen, en zegt: Waar de zonde meerder is / daar is Godts genade noch veel overvloedtiger. Al waren uwe zonden als ſcharlaken, zy zullen wit worden als ſneeuw, al waren zy root als karmozyn, zy zullen worden als witte wolle. Het bloedt van Jeſus Chriſtus reinigt ons van alle zonden. Daarom zijt getroost / Zoonen en Dochteren / uwe zonden zyn u vergeven. Amen.

Troost in zwakheidt des geloofs.

Jeſ. 1. 18.

GEBEDT.

ô Driemaal Heilige Godt! die voor den gevallen menſch zonder tuſſchen-komſte des Middelaars een verterende gloedt zyt; wy arme Zondaars en Zondareſſen liggen hier voor den Throon uwer genade, en klagen ons zelven aan in ootmoedige erkenteniſſe onzer zonden. Wy hebben, ô Heer, het Verbondt niet gehouden, dat wy met u gemaakt hadden; maar in tegendeel alle uwe heilige geboden zonder einde overgetreden, met gedachten, woorden en werken. Ach! onze zonden zyn meer dan het zant aan de Zee! Zy gaan over ons hoofdt, en zyn ons als een zware laſt te zwaar geworden. *Vader! wy hebben gezondigt tegen den hemel en voor u*; maar wy ſlaan in nederige boetvaardigheidt op onze borſt, en zeggen, *O Godt, zyt ons arme Zondaars en Zondareſſen genadig!* Tot

wien zullen wy doch in onzen zonden-noodt toevlucht nemen, als tot u, onzen enigen Borgh en Middelaar, en tot *het bloet uwes verbonts, dat betere dingen ſpreekt, dan dat van Abel*? Daarom ô Jeſus, ware Hoge-prieſter! laat uw bitter lyden ons ten goede komen, en waſch ons met uw bloet van onze zonden. Tree midden tuſſchen ons en uwen hemelſchen Vader. Immers hebt gy zelfs gezegt, dierbaarſte Heilant, *komt tot my alle, die vermoeit en belaſt zyt, en ik zal u ruſte geven.* Ziet, wy komen, als arme, vermoeide en belade Zondaars. Werp onze zonden in den Oceaan uwer Goddelyke barmhartigheidt, zo dat harer in eeuwigheidt niet meer gedacht werde. Maak ons ook van nu af tot nieuwe ſchepzelen, die in uwe wegen wandelen, en laat ons dus in gelove en Godtzaligheidt voortgaan, *van kracht tot kracht, tot dat wy by u ô God, in Zion verſchynen.* Amen.

Onze Vader, enz.

DE STERKTE DER GELOVIGEN IN JEHOVAH.

Na het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

IK ben mynes Lieffien, ende myn Lieffie is myne, die onder de Lelien weidet. Dit is de ſtemme van Chriſtus Bruidt in 't Hoge-liedt. Hy wil daar mede ene belydeniſſe doen van haar geloof en gedult / en hare Verbondts-vereniging met Chriſtus voorſtellen, daarom zegt zy / Ik ben mynes Lieffien, ende myn Lieffien is myne. Dit is ook de ſtemme van alle ware gelovigen: Hy is myn Bruidegom / ik ben zyne Bruidt; Hy is myn Meeſter / ik ben zyn Diſcipel; Hy myn Koning / ik zyn Onderdaan; Hy myn Hoge-prieſter en Voorſpraak / ik die zyn hulpe nodig heb. Doch deze Lieffie weidet onder de Lelien; dat is / voert ons door vele doornen van kruis en droefheden ten Hemel. Om hier van in des Heren vreze meerder te ſpreken / en ons te verſterken in 't Verbondt / dat wy heden met Godt gemaakt hebben / zyn wy by malkander vergadert.

De geloofs belydenis van Chriſtus Bruidt. Hogel. 6. 3.

Onze Vader, enz.

TEXT. HABAC. III. vs. 18, 19.

Ik zal nochtans in den Here van vreugde opspringen: Ik zal my verheugen in den Godt mynes heils; de Here Here is myne sterkte.

TWEDE INLEIDING.

De waereldt is een tranendal. Ps. 42. 4. Joh. 16. 20. Hand. 14. 22.

Niet zonder reden wordt deze waereldt een tranen, of jammerdal genoemt. Want wat is het leven van een mensche doch anders als ene aan een-schakeling van allerlei rampen? Daarom zegt David ook / Myne tranen zyn my tot spyze dagh en nacht. En Christus zeide tot zyne Discipelen / Gy zult schreien, ende klaaglyk wenen, maar de waereldt zal haar verblyden. Zo ook Paulus / Wy moeten door vele verdrukkingen ingaan in 't Koninkryke Godts. Zo ras wy geboren worden / komen wy wenende in de waereldt; even als of wy kleine Profeten waren / en voorzeggen wilden / dat wy op enen wegh van tranen komen. Dus drukt de eerste kindtsche onnozelheidt / die nauwlijx van zich zelve iets weet / nochtans haar lyden uit. Groeien wy op; het kruis groeit ook met ons op Gaan wy door de waereldt; het verzelt ons overal / waar wy zijn: In alle plaatzen vindt de mensch zijn lyden / en blijft hem by op aarde heen tot aan het graf. Waar is een staat in de waereldt / die niet zijn kruis / zijn kommer / zijn verdriet en zyne wederwaardigheden heeft? Daar is Crux in Choro, Crux in Foro, Crux in Thoro: Kruis in den Geestelyken, kruis in den waereldtlyken, kruis in den huisselyken staat. Telt de Starren aan den Hemel / en het zandt aan de Zee / zo gy kunt; veel minder zult gy alle de soorten van kruis tellen. Elk huis heeft zijn kruis; ieder heeft zyne zorgen / van den armsten Bedelaar af / tot den Koning die op den Throon zit. Daar is geen huis zo klein in de Stadt / of het heeft zijn kruis. Indien alle de zuchten / die uit de huizen ener grote Stadt hemelwaarts gezonden worden / zichtbare vonken waren; ô hoe vol vuur zou de lucht zijn! zo vol als van sneeuw-vlokken in den winter. De kunst is / dat ieder mensch zijn kruis weet te verbergen. Menig lacht in de zaal / en huilt in 't Cabinet; stelt zich vrolijk aan in gezelschappen / en smelt dikwils van treurigheidt als wasch / wanneer hy in eenzaamheidt is. De ziel worstelt met aanverchtinge / zo dat zelfs de grote Paulus zeggen moest / Ik zie ene andere Wet in myne leden, wel-

Rom. 7. 23, 24.

welke ſtrydt tegen de Wet mynes gemoets, ende my gevangen neemt onder de Wet der zonde, die in myne leden is. Ach! Ik elendig menſch! wie zal my verloſſen uit het lichaam dezes doots? Het lichaam heeft duizenderlei toevallen en gebreken. De waereldt verzoekt ons/ en legt ons duizent val-ſtrikken: Met een woordt/ het Ipden en de tranen zijn in dit leven ontelbaar.

Doch/ op dat wy onder dit alles niet beſwyken/ ſterkt Godt ons door den inwendigen trooſt van zynen Geeſt/ en richt ons weder op door zijn woordt/ gelijk wy in onzen Text zien/ in welken wy vinden:

Ene opwekkende vreugde-ſtem der Reizigers Zions.

„ Help, ô getrouwe Godt en Vader, dat wy, uwe Kinderen, „ die in veel lyden zyn, ook rykelyk uit uw woordt getrooſt wor„ den, tot uwes Naams ere, en onzer zielen Zaligheidt. Amen.

VERKLARING.

De geeſtrijke Pzofeet Habakuk hadt vooz af geſpzoken van de gevallen/ die de Kerk des Nieuwen Teſtaments zouden overkomen/ en voorzegt: (1) Den glans des uitgaanden Evangeliums. (2) Den verterenden gloedt/ en de zware oozdelen/ met welke Godt de vpanden des Evangeliums zou bezoeken. (3) Hoe hy de Afgoderp zou affchaffen/ en de fleſſchen zyns toorns op de Zee van 't Heidendom gieten. (4) Hoe hy de waarheidt des Evangeliums mid- 10. den onder de duiſterheidt des Pausdoms zou behouden. (5) Hoe hy een begin zou maken/ met zyne Kerk uit het Pausdom te voeren/ en het hoofdt van deszelfs Dozp-lieden doorboren. (6) Hoe krachtdadig hy zyne Kerke zou beſchermen. Daar op voorzeit de Pzofeet nu in welken heerlijken ſtaat die Kerke zijn zou in den laaſten of zevenden tijdt/ zeggende: Nochtans zal ik in den Here van vreugde opſpringen: Ik zal my verheugen in den Godt mynes heils. De Here Here is myne ſterkte; ende Hy zal myne voeten maken als der Hinden, ende hy zal my doen treden op myne hoogten. Doch dit ſluit het opzicht op de Kerk des Ouden Teſtaments niet uit. Het kan zijn/ dat de Pzofeet met eenen aan 't Volk Iſraëls tpden verkondigt/ wanneer op ene geeſtelijke wpze geen gewas zou zijn aan den Wijnſtok/ dien Godt in zo een heerlijk landt geplant hadt; wanneer de arbeidt aan den Olijf boom zou ontbreken/ en Canaans Akker geen voedtzel zou voortbrengen; en wanneer de Schapen door de vervolgingen uit de Kudde zouden gerukt worden/ en gene Kunderen meer in de ſtallen zyn. Ook in zulke bedroefde tpden kon hy de wel-

Samenhang. Habac. 3. 3, 4. Vs. 5, 6, 7. Vs. 8, 9. Vs. 11, 12, 13. Vs. 14. Vs. 15, 16, 17. Vs. 18, 19. Jeſ. 5.

nige ware Israëliten des Ouden Testaments moedt geven / dat Godt hen in dat alles zou bewaren; en daarom zegt hy uit hunnen naam; Nochtans zal ik in den Here van vreugde opspringen: Ik zal my verheugen in den Godt mynes heils. Het kan mede zijn / dat de Profeet ook een lichamelyke duren tijdt voorstelt / en daar tegen overstelt het vertrouwen / dat hy op Godts genade en bystant hadt; en om die reden stelt hy zich zelven hier als een voorbeeldt voor van groot gedult / en standvastige hope / zeggende / Nochtans zal ik in den Here van vreugde opspringen: Ik zal my verheugen in den Godt mynes heils.

De vreugde in Jehovah.

Op dezen Samenhang volgt nu (1) De voorstelling der vreugde (2) De grondt en oorzaak dier vreugde. De vreugde wordt door den Profeet voorgestelt in deze woorden: Ik zal in den Here van vreugde opspringen; En / ik zal my verheugen in den Godt mynes heils. Hy spreekt van ene vreugde in den Here. (1) Deze wordt anderzints ene vreugde van den Here genoemt; om dat Godt alleen de Fontein aller vreugde is / zonder wiens genade de vreugde der waereldt-kinderen maar enkel dwaasheidt is. Daarom zegt Salomon / Tot het lachen zeide ik, gy zyt onzinnig; en tot de vreugde, wat maakt deze? (2) Hy heet ook ene vreugde tot den Here; om dat Godt ons door zegen en weldaden als hy de handt neemt / en ons tot hem leidt / gelijk een Vader / die door vriendelijkheidt zyne kinderen tot zich lokt. Hier noemt de Profeet dezelve ene vreugde in den Here, wijl zy geestelijk en Godtelijk is / en het harte in Godt verquikt. Ik zal my verheugen, wil de Profeet zeggen / over de wysheidt van Godt / die middel genoeg vinden zal / om my en zyne gelovigen in boze tijdt te redden / Ik zal my verheugen over Godts waarheidt; want hy zal houden wat hy eens belooft heeft. Gene poorten der Helle zullen zyne Kerk overweldigen / en niemant zal de gelovigen / die een zegel van Godt zijn / uit zyne handen rukken. Hier van hadt David reets voor lange voorzeggynge gedaan; Als de Here de gevangenen Zions wederbragt, waren wy gelyk de gene, die dromen; dat is / wy zullen ons in 't eerst niet weten te vinden in 't schielijk geluk en in de onverwachte heerlijkheidt van Godts Kerke. Maar daar na / als ons hart zich gezet zal hebben / zal onze mondt met lachen vervult zyn, en onze tonge met gejuich; Dan zal men onder de Heidenen zeggen: De Here heeft grote dingen aan deze gedaan: De Here heeft grote dingen by ons gedaan; dies zyn wy verblydt.

Prov. 14. 13.

Ps. 126. 1.

Vs. 2, 3.

En in den Godt des heils.

Maar hoort hoe de Profeet den aart der vreugde nog nader uitdruckt; Ik zal my verheugen in den Godt mynes heils. Volgens Luthers vertaling: Ik ben vrolyk in Godt, myn heil; Volgens die der 70 Overzetters: Ik ben vrolyk in mynen Heilandt; en volgens de

de Syriſche en Arabiſche/ In mynen Verloſſer. Het komt al op het zelve uit; want de Pzofeet ziet hier op den Meſſias/ dooz wien wp alle vzeugde en toegang tot den Vader hebben. Daarom lezen enige: אגילה באלהי ישעי Egila belohe jiſchugni; ik zal vrolyk zyn in mynen Here Jeſus. Deze zou alleen het werk der Verloſſinge uitvoeren/ en zyne Kerke tot heerlykheidt vzengen; want Engelen konde het niet doen/ en menſchen nog minder. Daarom moeſt een Goddelyke Jeſus dat werk verrichten/ die Godt en menſch te gelyk was. Om deze reden zegt Jeſaia/ De Heilige Iſraëls is uw Verloſſer: Hy zal de Godt des gantſchen aardtbodems genoemt worden. Jeſ. 54. 5.

Doch wp moeten geen een Woozdt voozby gaan/ daar Godts vinger op wyſt. Hier ſtaat niet/ Ik zal my verheugen in Godt den Here; maar in den Godt mynes heils. ô/ Dat heeft vzp wat in/ wanneer de Kerk zegt; Hy is myn Heer en myn Godt; myn Heilandt en myn Verloſſer! ô Salig gelove/ dat dit myn en uw wel geleert heeft/ en zeggen kan; Op u/ ô mpn Verloſſer! zyn alle myne zonden; want gy hebt die zelf op u geladen: Waarlyk, gy hebt onze krankheden op u genomen, en onze ſmarten hebt gy gedragen. Maar mpne is uwe verloſſing; uw bloedt/ uwe wonden/ uwe tozmenten/ uwe dood eigene ik my toe/ alſ of ik 't zelf gedaan hadt. Ik ben mynes Lieſten, ende myn Lieffte is myne. Ik ben zyne Bzuidt/ die niemant hem ontroven zal; zyn Schaap welk niemant uit zyne handt zal rukken. Daarom verheug ik my/ en ſpzinge van vzeugde op, gelyk David dooz de Arke des Verbondts, dus ook ik in dien Godt/ die myn Genade-thzoon is. Die de Bondt-Godt der gelovigen is. Jeſ. 53. 4. Hozel. 6. 3.

Nu/ wat kan op zo een gelovig ombelzen anders volgen/ alſ een dapper beſluit/ 't geen op enen vaſten gzondt gebouwt is/ welk de Kerk nu voozſtelt in deze woozden; Want, de Here Here, is myne ſterkte. Waar zou ik armzalig menſch dooz enen beteren Heer kunnen vinden/ die my zyn maakt/ en in wien alle ſchatten der wyſheidt en kennisſe Godts verbozgen zyn? Waar zou ik gevangen enen beteren Heldt konnen vinden/ alſ de Leeuw uit de ſtamme Juda? Waar zou ik zwak Kindt enen beteren Leidtzman kunnen vinden/ die my ſterk maakt/ om alle verzoekingen der waereldt te konnen overwinnen/ alſ in hem/ wiens naam is wonderlyk, Raadt, ſterke Godt? Deze Godt is in zwakken magtig. Met dezen Godt wil ik over de muren ſpzingen: Deze zal myn ſchildt zyn om my te beſchermen. Sub hujus umbone; onder de beſcherming van dezen ben ik vooz alle onheil veilig. Deze zal myne Zon zyn/ die my kzacht tot wasdom zal geven: Deze zal myne rotz zyn/ daar ik op ruſte/ gelyk een Vogel wanneer de Zee bzuiſt: Deze zal myn Pharus en wacht-toren zyn. Alſ 't in de waereldt duiſter wozdt/ De ſterkte in Godt.

zal

zal ik my naar zyn licht richten. Hy zal myne zuil zyn/ waar aan ik my vast houde/ gelijk een zwakke klim-op in 't groeien. Wie dit harnas heeft/ is wel bewaart; wie dezen vriendt heeft/ ontbreekt geen weldoender; wie deze vestinge heeft/ is zeker genoeg. Daarom zingt de Kerke; Godt is myn heil, ik zal vertrouwen ende niet vrezen; want de Here Here is myne sterkte, ende hy is my tot heil geworden.

Jes. 12. 2.

TOEPASSING.

De dwaze vreugde der waereldtlingen.

Nu/ wat dunkt u/ Geliefden! zou de hedendaagsche waereldt wel in alle delen de kastydingen en oordelen Godts zich zo te nutte maken/ gelijk onze Profeet doet? Zouden zy wel denken/ Godt zal bedroefde tyden laten kome; maar ik zal op hem vertrouwen? Men spreke tot enen Ongodist van de zware oordelen/ die om der zonde wille over Stadt en Landt zullen komen/ hy zal 'er mede lachen/ en zeggen; Dat hy haaste, dat hy zyn werk spoedige, op dat wy 't zien; ende laat naderen ende komen de raadtslag des Heiligen van Israël, dat wy het vernemen. Men zegge tot een wellustig mensch, dat 'er duurte en hongers-noodt op handen is; wat zal hy antwoorden? Laat ons eten, laat ons drinken; morgen sterven wy. Men waarschouwe eens een Waereldt-kindt, dat 'er gebrek en armoede aanstaande is; zal die wel zeggen; dan zal ik op den Here vertrouwen? niets minder als dat. Neen/ zyne woorden/ of ten minsten gedachten/ zullen zyn/ Zyt maar in alles welgemoedt, lieve ziel! hier is uwe Mammon, daar gy alle dingen voor hebben kunt. Weest getroost, gy hebt goeden voorraat voor vele jaren. Verheugt zich de dertele waereldt wel in den Here? geenzints. Zy bidt den drie-hoofdigen Afgodt aan/ begeerlykheidt der ogen, des vleesches, en grootsheidt des levens. Zy zegt; laat ons vrolijk leven/ terwyl wy kunnen/ en het lichaam gebruiken terwyl 't nog jong is; en bedenkt niet/ dat zulke waereldt-vreugde kort van duur, en haast vergankelyk is, gelijk de Wonder-boom van Jonas/ die in enen nacht verdorde. Zy bedenkt niet dat dezelve nadeelig is/ niet dan knaging des gewetens nalatende/ gelijk een uitgeblaze kaars vuilen stank; ja/ dat zy verdoemlyk is; wee u die nu lacht; gy zult treuren en wenen. En zo varen vele duizendt arme zielen met lachenden monde ter Helle. ô/ Hoe zondig is menigmaal de vreugde der waereldt kinderen/ wanneer zy zich verheugen over dingen die quaat zyn! gelijk over een anders schade/ over zondige redenen/ ydele spot-redenen en onnutte klap; ook wel over het lyden van Godts Kinderen; wanneer zy zich te onregter tydt verheugen; wanneer zy lachen/ als zy behoorden te wenen met de wenenden; eten en drinken

Jes. 5. 19.

Luc. 6. 25.

ken / als zy behoorden te vasten; of wanneer zy door waereldtsche vermakelijkheden de ziele onbequaam maken om de genade Godts te ontfangen; wanneer zy door vrolijke gezelschappen en 't gewoel der waereldt de stem des gewetens zoeken te verdooven; wanneer zy alle betrachtinge van hemelsche dingen uit den zin zetten / en zich zelven zo veel tyds niet geven / dat zy met ernst aan hunne arme ziel / aan 't gevaar der zonde / aan 't laaste oordeel / aan Godt / Hemel / Hel en Eeuwigheidt denken. Deze redeloze vrolijkheit berooft den mensche van zyn verstandt / verschaft hem ene galge vreugde / verhardt het gewete / en maakt hem ryp voor de Helle. Doch 't allergruwlijkst is de Godt lasterlijke vrolijkheit; wanneer gebleeschte Duivels door scherserpen en loopjes / in hunne vrolijkheit de H. Schrift misbruiken / met Godt en zyn Woordt den spot dryven / en den Godtsdienst schenden; of wanneer zy met vloeken en zweren / vuile Liederen en Godt vergete gespreken hunnen tyd doorbrengen. ô Hoe veel / hoe veel verscheelt deze zondige en Goddeloze vreugde / van de vreugde van onzen Profeet / die zegt / Ik zal in den Here van vreugde opspringen: Ik zal my verheugen in den Godt mynes heils? Soeken zulke ook wel hunne sterkte in Godt, die zich op menschen verlaten / en vleesch tot hunnen arm stellen? Die zich verlaten op de sterkte van hun lichaam / op de sterkte hunner gezondtheit / op de sterkte hunner manschap en vestingen / en gene oordeelen van Godt vrezen? Die hun leven niet beteren / en niet tot Godt naderen / van wien de versterkende genade-beekjes moeten voortvloeien? Die zich niet opwekken tot Godts vreze en lof / en niets weten van 't Schildt des geloofs / van den Helm des heils / van 't zwaardt des Geests / nog van 't horstwapen der gerechtigheidt? En daarom / als 'er rampen komen / hoe gaat het dan met zulke? Dan hegt geen troost op hunne zielen / dan schynen zy wanhopig / dan murmureren zy tegen Godt / vervloeken menigmaal den dagh hunner geboorte / en varen in vertwyffeling heen / daar zy eeuwig blyven zullen.

Wat u aangaat / gy Heiligen Godts! Verheugt u in den Here, en zyt vrolyk in den Godt uwes heils. 't Is waar Godt misgunt zyne kinderen gene matige en geheiligde vreugde omtrent de Schepzelen: So kan Godt duiden dat een mensch zich verheuge over den tydelijken zegen / dien hy van zyne handt ontfangt; over Huizen en Tuinen / Echt-genoten en Kinderen / gezontheidt en welvaart; wanneer Godt het Jaar kroont met zyne goetheidt, en zyne voetstappen van vettigheidt laat druipen. Dan doet een mensch zyne ziele het goede genieten in zynen arbeidt. Dan eet een mensch zyn broodt met vreugde, en dan drinkt hy zynen Wyn met goeder harte; want Godt heeft alreets een behagen aan zyne werken. Maar dewyl dit

Men mooz zich in Godt verheugen.

Pf. 65. 12.

alles echter ydel en vergankelijk is / moet men voornamelijk een ander en beter voorwerp van vreugde zoeken / dat eeuwig / en onvergankelijk is / en de ware ruste aan de ziele kan geven. Daarom springt op van vreugde *in den Here:* verheugt u *in* den *Godt* uwes heils, en laat de vreugde *in den Here* uwe sterkte zyn, zo dat gy u verheugt over zyn wezen en zyne aanbiddelijke eigenschappen / over de lieflykheden des Heren, in zyne wonderen, zyne werken en zyn H. Woordt. Deze vreugde is bestendig en duurzaam; dewyl Jehovah de onveranderlijkheidt zelf is / en den zynen bestendig byblyft in noodt en in doot. Zy is nut; dewyl zy het harte verquikt / en een mensch getroost maakt in al zyn lyden. Zy is hemelsch en een voorsmaak der eeuwige vreugde. Heeft de waereldt iets 't geen zy hare vreugde waardig acht; Godts kinderen vinden veel meer oorzaken van vreugde in Jehovah. Wat is doch meer vreugde waardig / als dat Jesus ons heil geworden is? Zouden wy ons niet
Luc. 10. 20. verheugen / dat onze namen in den Hemel geschreven zyn? Door Jesus hebben wy onze rechtvaardigmakinge; zouden wy dan niet zeggen: Ik ben zeer vrolyk in den Here, myne ziele verheugt haar
Jes. 61. 10. in mynen Godt; want hy heeft my bekleedt met de klederen des heils, den mantel der gerechtigheidt heeft hy my om gedaan. Door
Luc. 1. 46. 47. Jesus hebben wy ons kindtschap; daarom / myne ziele maak groot den Here, ende myn geest verheuge hem in Godt mynen Zaligmaker. Door Jesus worden wy uit allen noodt geredt; dierhalven /
ps. 116. 7, 8, 9. myne ziele keer weder tot uwe ruste, want de Here heeft aan u welgedaan. Want gy Here hebt myne ziele geredt van de doodt, myne ogen van tranen, mynen voet voor aanstoot. Ik zal wandelen voor het aangezichte des Heren in den lande der levendigen. Door Jesus hebben wy de vrolijke verwachting van den lieven jong-
Luc. 21. 28. sten dag; daarom ziet om hoog, en heft uwe hoofden opwaarts, om dat uwe verlossinge na by is. Door Jesus hebben wy de ho-
Ps. 16. 11. pe des eeuwigen levens / alwaar verzadiging van vreugde is. Om alle deze redenen mag de Apostel wel vermanen: Verblydt u in den
Phil. 4. 4. Here alle tydt: wederom zeg ik u, verblydt u. Wel is waar / dat 'er tyden konnen komen / dat men meer oorzaak heeft om zich te bedroeven over het menigvuldig quaadt / dat in de waereldt is / als om zich te verheugen over 't weinig goet / dat daar in gepleegt wordt; en zo een droefheidt / indien zy naar Godt is, is een berouw / dat niemant berouwt. Doch echter moet men zyn als de treurigen / en altydt vrolijk: Bedroeft uitwendig naar den vleesche / en nochtans inwendig verheugt naar den Geest; even gelijk de Hemel / die schoon dezelve nog zo donker schynt / en met wolken betrokken is / evenwel van boven altyt helder is en blyft. Gy ziet zomtyts wel kinderen Godts schreien; maar gy ziet niet / hoe helder en klaar het Gosen hun-

[redacted]

ſaamer ziele is/ en hoe rykelyk zy inwendig van Godt verrooſt worden.

Verheugt u in 't byzonder/ gy gelovige Wyn-genoten! die heden aan de Genade-tafel van uwen Godt zyt geweest. Op hebt de ere/ dat gy ene Bruidt van Godts Soon heet/ die zich u ondertrouwt heeft in gelove. Is dat licht in u lieder ogen, des Konings Schoonzone te worden? woeg David eertyts de knechten van Saul. Is dat ook ene lichte en geringe zaak/ ô zielen/ die door 't dierbaar bloet van Jeſus zyt vrygekocht? Zonen en Dochteren des Allerhoogſten te heten? ô Vreugde boven alle vreugde! Nu moet de Bruidegom zyne Bruidt goetgunſtig en getrouw zyn. Daar door moeten alle de Duivels in de Hel zidderen/ en alle boze menſchen vrezen en beven. Hoe verblyde zich myn hart alzo, dat myn ſchat is de Alpha en Omega, het begin en het einde. ô Wat heerlyk nut hebben wy van het Heilig Avondtmaal/ dat Jeſus/ de Heilandt der waereldt/ zich met alle zyne verdienſten aan onze ziel heeft overgegeven/ en dat gy met alles/ wat hy is/ tot onzen beſte wil zyn! Wordt die/ die onwaardig eet/ ſchuldig aan 't lichaam des Heren/ en eet hy zich zelven het oordeel; zo wordt ook daar tegen die waardig eet/ de verdienſten van Chriſtus deelachtig tot Zaligheidt. Daarom verheugt u/ gy die Jeſus hebt aangenomen/ en die u op nieuw aan den Godt uwes heils verbonden hebt.

Vreugde der gene die waardiglyk ter Tafel des Heren gaan. Hoſ. 2. 19. 1 Sam. 18. 23.

Wordt nu ſterk in dien Here; want de naam des Heren is een ſterke toren: de rechtvaardige zal daar henen lopen, en in een hoog vertrek geſtelt worden. Laat u daar mede niet vergenoegen/ dat gy met den Tollenaar van verre ſtaat/ met de Zondares door de voeten van Jeſus ligt; met Joannes aan zyne borſt ruſt; met Thomas uwen vinger in zyne wonden ſteekt/ en met een gelovig harte gedacht hebt; Myn Heer, en myn Godt! maar wordt ook ſterk in den Geeſt/ naar den inwendigen menſche. Deze ſterkte in Godt is ene Dochter des geloofs; wie vreze heeft/ trekke dit harnas aan. Let dezen helm des heils op uw hoofdt/ en weeſt zo geruſt/ gelyk een kindt in de armen van zynen Vader; gelyk een Schaap onder 't opzicht van zynen Herder; gelyk een Kieken onder de vleugelen zyner broedt-henne; gelyk een Krygsman onder de aanvoeringe eens dapperen Helds en Veldt-heers/ en zegt:

Prov. 18. 10. Dezelve moeten ſterker worden naar den inwendigen menſch.

Als my Jeſus wil bewaren,
Kan geen onheil my vervaren;
'k Ben van alle quaadt dan vry.
Laat de Satan dan maar woeden,
En de vyandt boosheidt voeden;
Jeſus ſtaat my altyt by.

Strydt dan nu aan dapper tegen den Satan, de waereldt, en uw eigen vleesch; en zyt uwen Godt getrouw tot de doot/ zo zal hy u de Krone des levens geven.

Trooft. Nu/ zyt getrooft vrome Christenen! die somtyts blode en vreesachtig zyt/ denkende; Ach! dat ik doch zo sterk als David was/ toen Ps. 27. 1. hy zeide/ De Here is myn licht ende myn heil, voor wien zou ik vrezen? De Here is myn levens kracht; voor wien zoude ik vervaart zyn? Ach dat des Heren almagtige handt my zwakken doch ondersteunde! Doch dit is de wisselvalligheit van der Vromen staat; nu zyn zy ryk in gelove/ dan weder arm; nu moedig/ dan weder vreesachtig. Somtyts is hun licht klaauw/ somtyts als ene vlamme des Heren. Laat de Heer maar uwe sterkte zyn/ en spreek in noetvaardigheidt/ Bekeer my Here, zo worde ik bekeert. Laat Hy uwe sterkte in 't gebedt zyn/ zo dat gy met vreugde voor zynen Genade-thron nadert/ en daar genade vindt/ wanneer gy hulpe nodig hebt. Laat hy uwe sterkte in alle lyden zyn; zo dat niets bequaam zy u te scheiden van de liefde Godts; ja ook uwe sterkte in 't sterven. Dan zal hy u eindelyk uit dit traendal tot zich nemen/ en daar brengen/ waar verzadiging van vreugde voor Godts aanschyn, en lieflykheden aan zyne rechterhandt altoos en eeuwiglyk zyn. Amen.

GEBEDT.

O Dierbaarste Bondt-godt, Fonteine aller vreugde in Jesus, den Zone uwer liefde! Wy zeggen uwen name van harte, met kinderlyke ootmoedigheidt, dank voor de vreugde der genade-verkiezinge, dat *onze namen in den Hemel opgeschreven zyn*; voor de vreugde uwes Woordts, 't geen onze trooft is in al ons lyden; en voor de vreugde van uwe Genade-tafel, aan welke gy onze zielen *verzadigt met de ryke goederen uwes Huizes*. Maar, ach Godt! hoe dikwils schynt het arm hart van te grote droefheidt te willen bezwyken! Wy zyn veeltyts zo sterk, dat wy met *Petrus* wel in de *doodt zonden willen gaan*; en op andere tyden weder zo klein-moedig, dat wy met *Elias* uitroepen; *'t Is genoeg Here! neem onze zielen tot u.* Nu brandt ons geloof en onze liefde als ene vlamme des Heren; dan weder liggen beide als een vonkje onder de asch. Ach Here. verstoot ons doch niet, om onzer zwakheidt wille: zy is ons leet. *Verbreek* doch *'t gekrookte Riet niet, bluscht de glimmende Vlas-wieke niet uit.* Bewaar ons voor de zondige waereldt-vreugde; dat wy ons genoegen niet zoeken in de ydele Schepselen, en in een vermaak, dat nauwlyk een ogenblik duurt, en nooit zo zuiver is, dat het

het gewete niet bevlekke. Maar laat in tegendeel onze enige vreugde zyn, dat wy uit grondt der ziele zeggen; Here! *wien heb ik neffens u in den Hemel? neffens u en luſt my ook niets op aarde. Bezwyke myn vleeſch ende myn harte, zo is Godt de Rotſteen mynes harten, ende myn deel in eeuwigheidt.* Verleen, dat wy ons in u verſterken, ô Jehovah! laat ons altyt waſſen en toenemen in kenniſſe, op dat wy geen Kinderen blyven in 't verſtandt, maar tot ene volkomene mate komen. Laat ons ſterk worden in het gelove, en u onzen Bondt-godt ſteets vaſt aankleven in lief en in leet; zo dat niets in de gantſche waereldt bequaam zy ons van uwe liefde te ſcheiden. Maak ons ſterk in de hope, zelfs in de uiterſte verlegentheden. Maak ons ſterk in gedult, en in kinderlyke overgeving en onderwerping aan uwen allerheiligſten wille. Nu Here Jeſus! wy gaan weder van malkander af uit uw huis en van uwe Tafel; wees gy doch onze ſterkte, en blyf met en by ons, op den avondt dezes levens. Wees onze trooſt, wanneer 'er rampen en onheilen komen, en overtuig ons innerlyk in de ziele, dat geen ſchepzel magtig is ons te ſcheiden van uwe liefde, ô Fontein van eeuwige vreugde en liefde. Amen.

Onze Vader, enz.

HET

HET GEMAAKT VERDRAG TUSSCHEN GODT EN DEN ARMEN ZONDAAR.

Voor het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING

Tob. 4. 21. De beſte troost van geeſtelyk armen.

VReeſt niet, Kindt, om dat wy arm geworden zyn; gy hebt veel, indien gy Godt vreeſt, ende afſtaat van alle zonden, ende doet het gene behagelyk is voor hem. Dit is ene Canonike waarheidt van den apocrypphen Schryver Tobias. Boetvaardige Zondaars zyn zulken / die geeſtelijk arm zyn / en in hun zelven niets vinden / waar mede zy Godt verzoenen konnen. Doch wy behoeven daarom niet te vreezen / dewyl onze Goël en Bloedt-bruidegom leeft / die ons met zyn bloedt van zonden afwascht / en tot eeuwige Erfgenamen des Hemels maakt. Maar wy moeten ons Verbondt vernieuwen / Godt vreezen / afſtaan van alle zonden / en doen / wat behagelijk is voor den Here. Met dit heilig oogmerk zyn wy op dezen dagh der Voorbereidinge by een gekomen. En op dat alles tot eeuwig welzyn onzer ziele mag ſtrekken / bidden wy Godt om zyne genadige hulp en byſtaut enz. Onze Vader, enz.

TEXT

TEXT. JOB XXII: vs. 21.

Gewent u doch aan Hem, ende hebt vrede; daar door zal u het goede overkomen.

TWEDE INLEIDING.

Ziet! ik ſta aan de deure, ende ik kloppe. Indien iemant myne ſtemme zal horen ende de deure open doen, ik zal tot hem inkomen, ende ik zal met hem Avondtmaal houden, ende hy met my. Openb. 3. vs. 20.

Dus lezen wy in de Openbaringe van Joannes. De vriendelijkſte menſchen-vriendt Jeſus ſtelt zich hier voor als een Reizinger / die als vreemdeling voor de deure van ons harte ſtaat / en herberge verzoekt. Hy klopt aan / ten deele door zyn woordt / ten deele door zynen Geeſt / ten deele door ons eigen gewete. Willik behoorden wy by Hem aan te kloppen door 't Gebedt; maar hy komt ons voor door de roepende genade. Hy wekt ons op uit den ſlaap der zonde: Hy wil tot ons inkeren / en 't Avondtmaal met ons houden: Hy wil onzen hutze heil laten wedervaren: Hy wil onze zielen verquikken met de ryke goederen zyner Huizes. Maar / wat is daar tegen onze plicht? Wy moeten Hem open doen / en zeggen; Kom in, gy gezegende des Heren, wat ſtaat gy daar buiten. Schoon wy niet waardig zyn / dat Jeſus onder ons Dak komt / zo woont hy nochtans gaarne by ootmoedige zielen / die van een verſlagen Geeſt zyn. Al hebben wy nieuwmaal de deuren en venſters van ons harte voor de zonde geopent / hy wil evenwel weder bezit daar in nemen. Al hebben onze zonden een ſcheidinge tuſſchen Hem en ons gemaakt / Hy wil zich echter weder met ons verenigen. So lang wy met dit lichaam des doods omhangen zyn / konnen wy in 't heerlijk huis des Hemels niet komen; ondertuſſchen wil Hy ons evenwel niet verlaten / maar komt tot ons neder met zyne genade. Wy moeten met Abraham zeggen / Here! heb ik genade gevonden voor uwe ogen, zo ga doch uwen knecht niet voorby. ô / dat onze egen traan-bronnen waren / op dat wy Hem met ware boet-tranen de voeten konden waſſchen! ô / dat wy doch al / wat quaat is / nalieten en voor eenwig uit onze zielen wegbanden! Weg onheilige gedachten! weg boze begeerten! weg waereldtſche pdelheden! weg ſnode zonde luſt / waar mede wy zo dikwils het harte van onzen Jeſus verwondt hebben! onze ziel zal voortaan een woninge van Godt zyn. Hebben wy hem tot nog toe beledigt en vertoornt / wy willen ons nu weder met hem verenigen / Men moet den aankloppende Jeſus open doen.

gen / wy willen ons nu weder aan hem gewennen. Hier is handt / mondt en hart / Here Jesus! niet u willen wy vrede hebben; daar door zal onze zielen het goede overkomen. Dit is het / waar toe Eliphas Job vermaant / in de woorden van onzen Text. Wy zullen daar uit voorstellen;

Het nieuw gemaakt verdrag tusschen Christus en arme boetvaardige Zondaren.

„ Help, ô Bondt-godt! dat ook heden aan 't huis onzer zielen
„ heil wedervâre, en dat een duurzaam verdrag met dezelve gemaakt
„ werde. Amen.

VERKLARING.

Verdeling. Twe zaken vinde ik in mynen Text: (1) Enen goeden raadt / dien Eliphas geeft. En (2) het heerlijk nut dat daar uit voortkomt. De goede raadt in deze woorden: Gewen u doch aan Hem, ende hebt vrede. De belofte van 't heerlijk nut / is deze: daar door zal u het goede overkomen.

Samenhang. Eliphas hadt in 't voorgaande bewezen / dat geen mensch met zijne eige gerechtigheidt voor Godt bestaan kon / en dat Job zelfs niet zuiver was / maar aan duizendt overtredingen deel hadt. Daarom zeit hy: אנ Ei lieve, neem doch mijnen goeden raadt aan. Wie niet geraden wil wezen / kan niet geholpen worden. Wilt gy geholpen zyn / zo volg mijnen raadt; en dit is twederlei: (1) Gewen u doch aan Godt, gy Job / die zelf bekent hebt; Wie zal enen reinen geven uit den onreinen? Terwijl uwe beste gerechtigheidt als een demorst kleedt is; terwijl gy weet / dat ook de Hemelen zelfs voor Godt niet rein zijn; hoe veel te minder zou het dan een mensch konnen wezen / die maar een worm is? Aan Hem / den reinen en heiligen Godt; den hogen en verhevenen Godt / die op 't nedrige ziet; den alwetenden Godt / die ook de verborgene gedachten uwes harten weet; den algenoegzamen Godt / die een middel van verzoeninge heeft uitgevonden / namelijk / den gezante, dien enen uit duizenden, die een Los-geldt voor u heeft / op dat uwe ziel niet in 't Verderf dale; den almagtigen Godt / wiens handt niet te kort is om u uit uwe geestelijke en lichamelijke noden te redden; aan hem moet gy u gewennen / met hem moet gy u verdragen. Bezoek het eens: maak u Godt ten vriendt door ware boetvaardigheidt en bekeeringe. Erken en belp voor hem uwe zonden; want wie dezelve bekent en laat / zal barmhartigheidt verkrygen. Hebt berouw en leetwezen over uwe overtredingen; want de offerhanden Godts zyn

Het verdrag met Godt.

Job, 14. 4.

Ps. 51. 19.

een

een gebroken Geeſt: Een gebroken en verſlagen hart zal Godt niet verachten. Beter u leven; Al waren uwe zonden dan als ſcharla- Jeſ. 1. 18.
ken, zy zullen wit worden als ſneeuw. Gewen u aan Godt / verdzaag u met den zelven. Dit is ene gelijkenis / ontleent van twe goede vzienden / die met malkander in ſtzydt geraakt / zich weder te ſamen verdzagen / en tot vziendtſchap gewennen. De zonde ſcheidt Godt en menſchen van een; maar boetvaardigheidt en bekeering verenigt hen weder te ſamen / en wel dooz 't gelove. Wanneer de arme Zondaar zijne elende ziet / doet hy boete / en neemt zijnen toevlucht tot Chziſtus / als zijnen volmaakten Bozg / als zynen vooz- 2 Cor. 5.
ſpzaak / die hem weder met Godt verzoent. Want Godt heeft dien, 21.
die gene zonde gekent heeft, zonde voor ons gemaakt, op dat wy zouden worden rechtvaardigheidt Godts in hem.

De twede plicht is deze: Hebt vrede. De Godtloozen hebben ge- Hoe men vrede met Godt hebben kan.
nen vzede met Godt; want zy houden 't niet met hem / en daarom is hun gewete ook vol onruſt. Dierhalven vermaant Eliphas Job. dat hy vrede met Godt zou houden; dat hy denzelven niet meer opzettelijk met gedachten / woozden en werken zou beledigen; dat hy 't Verboondt niet van nieuws zou bzeken / en den Here niet meer zo dikwils tot toozn verwekken. Hy vermaant Job tot gedult: deſelve moeſt zich maar ſtil houden / en niet tegen de geweldige handt Godts murmureren. Dat heet / zwygt den Here, ende verbreidt Pſ. 37. 7.
hem. En / door wederkeringe en ruſte zult gy lieden behouden Jeſ. 30. 15.
worden. Gedult was hem nodig / op dat hy den wille deed van zijnen Vader in den Hemel.

Maar hoort nu ook het heerlijk nut / dat daar uit ſpruit. Daar Het goede 't geen uit den vrede met Godt voort komt.
door zal u het goede overkomen. Wy vinden ene gehele rolle van allerlei geeſtelijke en lichamelijke zegeningen aanſtonts op onzen Text volgen / als (1) Gy zult gebouwt worden. Godt zal u bouwen / gelijk een nieuw huis; planten / gelijk enen nieuwen Wyngaart / die vele vzuchten vooztbzengt. (2) De Almagtige zal u Godt zyn, uwe Elſchadai / uw hoogſte goet / die u rijkelijk zegenen zal. (3) Gy zult u over den almagtigen verluſtigen, en uw aangezichte tot Godt opheffen. (4) Gy zult ernſtelyk tot Hem bidden, en hy zal u ver- Pſ. 145. 19.
horen; want hy doet het welbehagen der genen, die hem vrezen: Hy hoort hun geroep, ende verloſtze. Zich aan Godt te gewennen / zich met hem te verdzagen en te verzoenen dooz ware boetvaardigheidt / verlicht het verſtandt / heiligt den wille / en vernieuwt den gehelen menſch. Daar uit ontſtaat de vzeugde in Godt, zo dat wy dan met Aſaph tot den Here kunnen zeggen / Wien heb ik neffens u Pſ. 73. 25.
in den Hemel? neffens u en luſt my ook niet op der aarde. Bezwykt myn vleeſch ende myn harte, zo is Godt de Rotſteen mynes harten, ende myn deel in eeuwigheidt. Daar uit ſpzuit ook de vre-

de met Godt, die alle verstandt te bove gaat; en daar op volgt de rust van 't gewete, zo dat ons eige hart ons dan niet verdoemt. Indien wy vrede met Godt hebben / en in alle dingen stil / geduldig en gelaten in hem zyn / zullen wy enen onverschrokken moedt bezitten in alle lyden. Want / zo Godt voor ons is, wie zal tegen ons zyn? Ja / wy zyn ook in dien staat alle uren bereidt met vreugde te sterven / en in vrede heen te gaan naar de plaats onzer eenwige ruste. Wat ontbreekt een Kindt / wanneer het zyne Ouderen zijne misslagen afbidt / en zich gehoorzaam draagt? Alles / wat het maar wenschen en begeren mag / kan 't hebben. Dus mede een Kindt Godts; want Christus zegt / Alles, wat gy den Vader bidden zult in mynen naam, zal hy u geven. Vis unita, fortius agit; Ene vereenigde kracht is sterker als anders. De klim-op is een zwak gewas; en nochtans wanneer 't zich om den boom windt / kan het de grootste stormen uitstaan. Zo gaat het ook met een vroom mensch / die zich aan Godt gewent heeft. ô Hoe wel was Jacob 'er aan / toen hy dus aan Godt gewent was / en den zegen van zynen Vader ontfangen hadt! Hoe getroost verliet hy zyn Vaders huis / en hoe gerust sliep hy op enen harden steen in het veldt! Hoe gelukkig was Asaph / dat hy aan Godt gewent was / en zeggen: 't Is my goet na by Godt te wezen. Ik zette myn betrouwen op den Here, Here. Hoe vergenoegt was David / toen hy na zynen zwaren zonden val / weder aan Godt gewent wierdt / zo dat hy zeide / dat is myne vreugde, dat ik den Here love. Hoe getroost was Paulus / toen hy sprak / Ik ben verzekert, dat nog Doot, nog leven, nog Engelen, nog overheden, nog magten, nog tegenwoordige, nog toekomende dingen, nog hoogte, nog diepte, nog enig ander schepzel, ons zal konnen scheiden van de liefde Godts, welke is in Christo Jesu onzen Here.

Rom. 8. 31.

Ps. 73. 28.

Rom. 8. 38, 39.

TOEPASSING.

De zonde en 't verbrokene verdrag van vele der genen die ten Avondtmaal komen.

Nu / beproeft u / gy die aan de Tafel des Heren meent te naderen / hoe gy met Godt staat. Hebt gy den heiligen en reinen Godt niet zeer dikwils door uwe zonden vertoornt? Is het niet zo / dat gy den alwetenden Godt menigmaal hebt beledigt door zondige gedachten? Hebt gy niet den lankmoedigen Godt tot toorn verwekt / door zo vele zondige woorden / die gy gesproken hebt / zonder te denken dat de mensch ten groten dage des Oordeels rekening van ieder ydel woordt zal moeten geven? Hebt gy niet veeltyts een wantrouwen aan Godts wysheidt gehadt / en zyne voorzienigheidt willen berispen? Hebt gy niet menigmaal in uwe noden aan zijne Almagt ge-

getwyfelt / en met een misnoedig Sion gezegt: De Here heeft my verlaten; de Here heeft my vergeten? Hebt gy niet dikwils de vreze Godts uit de ogen gezet / en voorbedachtelijk niet zonden dien goeden en genadigen Vader beledigt? Tyt gy niet / gelijk de verloren Soon / hoe langer hoe meer van hem afgegaan en in uwe zonden verloren en verdwaalt geraakt? Hoe is uwe bekeering geweest / die gy menigmaal betuigt hebt te willen doen? Heet dat / zich aan Godt gewennen; is dat zich niet hem verdragen / wanneer gy menigmaal voor dien tyd / dat gy aan de Tafel des Heren zoudt gaan / slechts een dagh of twe vroom zyt geweest / en aanstonts daar na weder in uwe vorige zonden-wegen zyt voortgegaan? Heeft Godt u somtyts met kruis en droefheidt bezocht / hebt gy u wel gelaten / als of gy u wilde bekeeren, maar zo ras de roede der kastydinge weg was hebt gy u weder in uwe vorige zonden gewentelt / en uwe gelofte glat vergeten. Heet dat vrede hebben met Godt / wanneer men hem dagelijk door nieuwe zonden tot toorn tergt / gelijk gy gedaan hebt? vraag het maar uw eigen gewete; dat zal 't u zeggen.

Maar wat dunkt u by zo ene geschapenheidt van zaken? Moet Godt niet billik toornen over zulke ontaarde Kinderen? Weet gy wel / in welken elendigen staat gy zyt / zo lang gy niet oprechtelijk met Godt vrede maakt? So lang gy in de zonde blyft / zyt gy vyanden Godts; want hy is geen Godt die lust heeft aan godtloosheidt; de boze zal by hem niet verkeren. En het bedenken des vleesches is vyandtschap tegen Godt. Gy zyt niet gerechtvaardigt; alle zonden / die gy den gantschen tyd uwes levens hebt begaan / rusten op u / en ieder zondige gedachten / verdient de Helle. In dien zonden-staat hebt gy geen deel aan Christus. ô Wee u / zo die Bozg niet voor uw staat! ô Wee u / zo die voorspraak niet voor u bidt! In dien staat bedroeft gy den H. Geest / en maakt uwe harten tot woningen des Duivels. ô Wee u / zo die Tsooster van u wykt / die uwe zielen anders verquikken zou! So gy niet een waarachtigen en duurzamen vrede met Godt maakt te hebben / maar uwe welbekende zonden nog verder pleegt / is al het goede / dat gy anderzints doen moogt / een gruwel voor den Here. Uw Kerke gaan / uw Avondtmaal houden / uw bidden en almoessen geven / uw Bybel lezen / alles stinkt voor Godt / zo lang het niet uit een bekeert harte voortkomt. In dien staat woxtelt de zonde hoe langer hoe dieper in / en verstokt u hart maar. Gy zult dan van de ene zonde in de andere vallen; en zo Godt de handt van u afstrekt / zult gy bequaam zyn om de grootste misdaden te plegen. Gy zyt besloten onder den toorn Godts: gy komt alle dagen nader en nader tot uw laatste oordeel: De Dood waeht op u: Allerlei Schepzelen staan op een wenk van

t Groot nadeel dat uit de zonde komt. Pſ. 5. 5. Rom. 8. 7.

Godt gereet/ om u het leven te nemen/ ja de Helle ſperrt haren bek op/ om u dooz eeuwig te verſlinden. Ach Zondaar/ Zondaar! ontferm u doch over uwen ellendigen ſtaat/ daar u zo veel quaats uit kan ſpzuiten.

Hoe men zich aan Godt gewennen kan.

Nu wel aan/ gelovige Diſch-genoten/ dat het werk doch met ernſt aan/ en gewent u bp tpdts aan Godt; verdzaagt u niet hertelijk. Heden klopt de Here wederom aan uwe zielen. Gp weet niet/ hoe lang Godt u het leven gunnen/ en hoe haaſt hp u dooz zijn Oordeel eiſchen zal; daarom gewent u aan Hem dooz ware boetvaardigheidt: Zonder heiligheidt is 't onmogelijk Gode te behagen. Wie tot Godts Genade-tafel wil naderen/ moet zich alvorens dooz oprechte bekeeringe afwaſſchen. Die onrein was mogt het Paſcha niet eten. Zonder reiniging dozſt de Hoge-prieſter in 't Allerheiligſte niet komen. Moſes moeſt de ſchoenen uittrekken/ toen hp tot Godt wilde naderen. Dit alle zpn voorbeelden dooz hun die ten Avondtmaal willen gaan/ dat zp zich eerſt wel reinigen/ en het bemozſt zonde-kleedt afleggen moeten. Want Godt zegt/ Waſch u, reinig u; doet de boosheidt uwer handelingen van voor myne ogen weg. Bekeert u met al uw harte/ zo zult gp leven. Gp hebt met enen Godt te doen/ die de dood des Zondaars geenzints begeert. Daarom doet gelijk de Kinderen Iſraëls in de woeſtpne/ toen zp van vergiftige ſlangen gebeten waren: Zp maakten vziendtſchap met Godt/ zagen met de ogen des geloofs op den Meſſias/ en wierden genezen. Doet gelijk David: Hp zocht mede vziendtſchap bp den Here/ en dezelve name zpne zonden weg. Doet gelijk de Niniviten, die zich toe boetvaardigheidt begaven/ en behouden wierden. Doet gelijk de verlore Zoon, die daar zeide; Vader, ik heb gezondigt. Doet gelijk de boetvaardige Tollenaar, die op zpn bozſt ſloeg/ en ſpzak; ô Godt, zyt my arme Zondaar genadig. Gp hebt te doen met enen barmhartigen Vader. Gelyk hem een Vader ontfermt over de Kinderen, ontfermt hem de Here over de gene die hem vrezen. Hp houdt zich zo hardt niet gelijk waereldtſche Heren/ die men lang ſmeken en nalopen moet/ eer men weder in genade komt. Genadig is de Here, barmhartig en groot van goetheidt. Hp ſteekt de armen zpner genade naar u uit/ en roept; Komt herwaarts tot my, alle die vermoeit ende belaſt zyt; ende ik zal u ruſte geven. Daarom komt/ ach komt boetvaardige zielen! Legt u zelven/ weemoedig en verbozgzelt dooz zijnen Throon neder/ en zegt met Daniel/ By u, ô Here, is de gerechtigheidt; maar by ons de beſchaamtheidt der aangezichten; wy hebben onrecht gedaan, ende godtlooslyk gehandelt; Vergeef doch alle onze zonden/ die ons eige gewete ons verwpt/ ja Here/ vergeef ons ook onze verborgze overtredingen. Neemt voortz uwe toevlucht tot Jeſus/ als den volmaakten Borge. Verbergt u in zpne

Jeſ. 1. 16.

Pſ. 103. 13.

Matth. 11. 28.

Dan. 9. 7 en 5.

ne wonden. Hebt enen waren honger en dorſt naar zyne gerechtigheidt / en bidt hem / dat hy u verzoene by zynen hemelſchen Vader; zo zal Godt uwe zonden weg werpen in de diepte der Zee / dat haer in eeuwigheidt niet gedacht zal worden.

Hebt en houdt voortaan vrede met Godt. Overtreedt niet weder op nieuw het Genade verbondt / dat gy met hem gemaakt hebt. Verwekt hem niet wederom tot toorn. Beoorlogt hem niet meer door opzettelijke zonden. Hebt vrede met uwen Naaſten. Vergeeft / zo wordt u vergeven; en legt alle haat en bitterheidt af. Wie zynen Naaſten niet lief heeft, dien hy ziet, hoe kan hy Godt liefhebben, dien hy niet ziet? Vergeeft en vergeet alles wat de menſchen u ooit beledigt hebben / om dat gy Godt veel zwaarder belediging hebt aangedaan. Des niet tegenſtaande wil hy 't u vergeven / mits dat gy ook aan uwen Even-menſch zyne gebreken vergeeft. Hebt vrede met u gewete. Bezwaart en quelt het niet op nieuw; maar neemt heden voor / en doet het ook in der daadt / dat gy u bemaarſtigt een rein en onbevleckt gewete te hebben voor Godt en alle vrome menſchen. Dan zal Godt u liefhebben als zyne Vrienden: Dan zal hy alle de vorige beledingen niet meer gedenken: Dan zal hy u geven / wat uw hart begeert. Hy zal uw Godt zyn / en gy zult zyne Zonen en Dochteren heten. Hoe 'er vrede met Godt te hebben is.

Al hebt gy dan huys in de waereldt / elk op zyne wyze; de Heere zal het heiligen / zo dat alles u ten beſte zal moeten dienen. Het zal u niet alleen vriendtſchap met Godt doen hebben / maar dezelve ook hoe langer hoe vaſter verbinden / zo dat niets u zal kunnen ſcheiden van zyne liefde. Klaagt u gewete u aan / dat gy 't verdrag zo menigmaal met Godt hebt verbroken / en daar door van hem afgewent zyt; dat gy Bondt-breuke hebt begaan / en den vrede met hem niet onderhouden / maar hem door grote / ja door vele zonden tot toorn verwekt; zo weet / dat / waar de zonde meerder is geworden, Godts genade daar nog veel meer overvloediger is. Hebt gy vyanden in de waereldt; houdt maar vriendtſchap met Godt / als uwen beſten en beſtendigſten vriendt; Is Godt voor ons, wie kan tegen ons zyn? komt eindelijk de Doot / zo kunt gy u ook daar mede trooſten / dat gy u met Godt verdragen hebt / met den Gezante, dien enen uit duizenden, en die een Los-geldt heeft uitgevonden, op dat uwe ziel niet in 't verderf zou dalen, maar van de Engelen in Abrahams ſchoot gedragen worden. Dan zult gy in vreugde heen varen / en zelfs uwe bedroefde vrienden op uw Doodt-bedde kunnen trooſten / zeggende / Gaat heen, en zegt het myne Broederen: Ik vare op tot mynen Vader, en tot uwen Vader; tot mynen Godt, en tot uwen Godt. Amen. Troost der genen die zich aan Godt gewennen.

GEBED.

ô Goede, genadige en lankmoedige Godt; die *geen luſt hebt in de doodt des Zondaars, maar dat hy zich bekeere en leve.* Ziet! hier verſchynt voor uwen Genaden throon een hoopje arme, vermoeide, en belade Zondaars. Wy hebben ons Doop verbondt gebroken, en zo menige gelofte, die wy aan uwe Genade-tafel hebben gedaan, niet gehouden. Duizent zondige gedachten, woorden en werken getuigen tegen ons By dit alles is ons hart nog zo hardt en ongevoelig, dat wy ons voor u, den levendigen Godt, daar over moeten ſchamen. Here indien gy de zonde wilt toerekenen, wie kan voor u beſtaan? Wy waren waardig, dat gy over ons, ontaarde Kinderen, de fleſſchen uwes toorns uitgoot; ja, dat gy ons, als trouwloze Bondtgenoten, voor eeuwig van uw aangezichte verſtiet. Maar, ach Godt! wy komen tot u met weemoedige harten: Wy belyden onze misdaden, wy hebben 'er berouw over, wy leggen onze verwonde zielen voor uwen Genade throon neder, en zuchten hartgrondiglyk, Ach Godt! *zyt ons arme Zondaars* en Zondareſſen *genadig!* Schoon wy van u geweken zyn, wy komen doch weder tot u. Gy biedt ons verdrag aan; wy nemen het aan, en bidden u; Vader! neem onzen Borge aan, die een Los-geldt voor ons heeft gevonden. Wy doen u gelofte, dat wy ons leven zullen beteren; Werk in ons het volbrengen, op dat wy vrede met u, ô Godt, en ons eige gewete hebben. Hebben wy tot nog toe in onwetenheidt gewandelt; wy zullen van nu af alle genade middelen aanwenden, om uw beter te leren kennen, en uwe gangen in 't Heiligdom beter na te ſporen. Hebben wy tot nog toe onze harten van u afgewendt; zy zullen van nu af aan tot u ons hoogſte goet, gericht zyn. Hebben wy tot nog toe ons al te zeer in de waereldt vergeten; in het toekomende zal 't onze vreugde zyn, dat wy ons aan u houden. Hebben wy tot nog toe het Verbondt gebroken; wy zullen nu trachten uwe rechten met allen ernſt te houden. Hebben wy u tot nu toe tot toorn verwekt; wy zullen nu voortaan u door een Godtzalig leven tot liefde verwekken. Alleenlyk bidden wy hartelyk om ene zake, zonder welke ons verdrag en ons beſte voornemen van gene waarde is; Verleen ons niet alleen *het willen*, maar ook *het volbrengen*, en druk zelf het zegel van uwen Geeſt op dit gemaakt Verdrag. Werk in ons, wat gy van ons hebben wilt, en laten wy u getrouw blyven tot de doot; tot dat gy ons uit de onvolmaaktheidt dezes elendigen levens tot u zult nemen in den Hemel; alwaar wy in volmaakte heiligheidt zullen leven, en u eeuwiglyk liefhebben, loven en pryzen. Amen.

Onze Vader, enz.

MEL.

MELCHISEDECHS LIEFDE-MAAL.

By het Gebruik des

H. AVONDTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

NAadert doch tot my; ik ben Joſeph uwe Broeder. Met deze woorden ſprak Joſeph zyne Broeders aan. Zy waren verſchrikt door de onverwachte openbaringe / die hy hun als Broeder gedaan hadt; en daarom ſprak hy hen vriendelijk toe / verzekerde hen van alle broederlijke goetgunſtigheidt en liefde / en zeide / Naadert doch tot my; ik ben Joſeph uwe Broeder. My dunkt / geliefde Toehoorders / dat dit zelve de vriendelijke genade-ſtem van onzen Jeſus is / zo menigmaal als wy tot zyne Tafel naderen: Naadert doch tot my; ik ben Jeſus uwe Broeder. Want dus luidt zyne nodiging / Komt herwaarts tot my alle, die vermoeit ende belaſt zyt, ende ik zal u ruſte geven. Even deze zelve genade-ſtem laat Jeſus heden ook in de harten aller gelovige Viſch-genoten horen / Naadert doch tot myne Genade-tafel; ik ben Jeſus uwe Broeder. Zyt gy bedroeft; ik zal u verquikken. Zyt gy hongerig; ik zal u ſpyzen met de ryke goederen myns Huizes. Om deze nodigende ſtemme te gehoorzamen zyn wy op dezen dagh des Heren by malkander gekomen: op dat wy nu uit het Woordt van den levendigen Godt geſticht / en des Heren Avondtmaal waardigliik genieten / tot ſterkinge onzes geloofs en burige liefde onder malkander; ſmeeken wy den Allerhoogſten om ware ootmoedigheidt / boetvaardigheidt en gelove / en bidden het volmaakt gebedt / dat onze Zaligmaker Jeſus Chriſtus ons geleert heeft.

De vriendelyke herberging. Gen. 45. 4.

Matth. 28. 28.

Onze Vader, enz.

TEXT.

TEXT. GEN. XIV: vs. 18.

Ende Melchiſedek, Koninck van Salem, bracht voort brood en de wyn.

TWEDE INLEIDING.

Jonathans zoete maaltydt met het Avondtmaal vergeleken. 1 Sam. 14. 27.

Ende Jonathan reikte het einde des ſtafs uit, die in zyne handt was, ende hy doppte den zelven in ene Honig-raat; als hy nu zyne handt tot zynen mondt wende, zo werden zyne ogen verlicht. Saul vervolgde de overwinninge tegen de Philiſtynen/ en/ op dat het volk dusdanigen zege niet verwaarloosde/ maar den vluchtenden vyandt najoege/ hadt hy in 't Leger een ſcherp bevel laten uitgaan/ dat niemande zou hebben te eten/ en dien vervloekt/ die voor den avondt iets zou nuttigen. Jonathan, de ſtoutmoedige Prins/ of onkundig van dit bevel/ of denkende dat dit gebodt hem niet aanging/ of wel door honger en vermoeitheidt daar toe bewogen/ At van de Honig raat/ en zyne ogen wierden verlicht. Wy willen tegenwoordig de Vraage niet beantwoorden; Of Saul niet onbedagt te werck heeft gegaan/ het afgematte Volk dus hardt te beſweren/ en of Jonathan ſtrafwaardig was/ om dat hy 't bevel zyns Vaders overtreden hadt; gelyk dan de Uitleggers doorgaans Saul billik beſchuldigen/ en Jonathan vry ſpreken; maar wy merken deze Veldt maaltydt van Jonathan aan/ als ene overeenkomende gelykenis met het Avondtmaal des Heren. Want gelyk de Iſraëliten en Jonathan in Oorlog waren met de Philiſtynen: zo zyn ook ware Chriſtenen in Oorlog met de geeſtelyke Philiſtynen: den Satan/ de waereldt/ en hun eigen vleeſch. Gelyk de Philiſtynen niet uit te rooyen waren in Canaan: zo blyven 'er ook noch altydt Philiſtynen van zonde over in 't Canaan van ons hardt/ zo lang wy leven: Gelyk de Philiſtynen niet te vertrouwen waren/ ſchoon zy zich ſomtyds als vluchtende aanſtelden/ waar door de Iſraëliten, in zorgeloze zekerheidt gebragt/ nietmaal den ſlag verloren; zo maken 't ook onze vyanden/ de Satan/ de waereldt en ons eige argliſtig hart. Zy houden zich by wylen als of zy overwonnen waren; en als de menſch daar op geruſt wordt/ gebruiken zy hunne liſt/ en doen dan 't meeſte nadeel aan de ziele/ even gelyk de Philiſtaren/ die/ terwyl zy zich als vluchtende aanſtellen/ hunne pylen achterwaarts ſchieten. Gelyk Jonathan in dezen ſtrydt moede en mat wierdt/ zo dat hem alle de krachten ſcheuen willen begeven; zo

wordt

wordt onze ziel ook dikwils afgemat/ wanneer de strydt fel aanhoudt. Gelijk Jonathans ogen verlicht wierden, toen hy van den honig gesmoest hadt; zo krygt ook onze afgesloofde ziel hare krachten weder/ wanneer wy door 't H. Avondtmaal de vruchten van den Boom des levens smaken/ die zoeter voor onze ziele zijn dan honig of honigraat.

Byna eene diergelijke voorbeeldende maaltijdt vinden wy ook in onzen Text/ uit welken wy voorstellen zullen/

Melchizedeks overwinnings maaltydt, waar mede hy den uit den strydt komenden Abraham verquikte.

„ Maar gy, ô liefderykste en vriendelykste Jesus, die gezegt hebt. „ *Komt herwaarts tot my alle, die vermoeit ende belaft zyt, ik zal u* „ *rufte geven.* Hier zyn vermoeide, hier zyn beladene; want onze „ zonden gaan over ons hoofdt, en als een zware last zyn zy ons „ te zwaar geworden. Ach, ontlast ons, en verquik onze afgemat„ te harten met den dauw uwer genade: Help ons dapper strydeu „ tegen de zonden, die het Canaan onzes harten ontrusten. Ver„ licht de ogen onzer zielen door de verzekeringe uwer genade, „ en laat ons gerechtvaardigt afgaan naar onze huizen. Amen.

VERKLARING.

Samenhang der geschiedenisse.

Abraham was op zyne te rug reize naar Hebron, na dat hy Loth geredt hadt uit de handen zyner vyanden. In deze wederkomste roog de Koning van Sodom hem te gemoet/ om hem geluk te wenschen/ dat hy hem en zyne Burgers/ waar onder Loth was/ van zulke magtige vyanden hadt geredt; en kwam in 't zo genoemde Dal des Koninks/ niet verre van Jerusalem/ daar Abraham moest doortrekken. Op die plaats gebeurde dat voorval/ 't geen onze Text aanwijst; namelijk/ Melchizedek, Koning van Salem, bragt broodt en wyn, en zegende Abraham.

Wie Melchizedek geweest is.

Dzie dingen komen ons hier in voor te betrachten. (1) Melchizedeks Persoon. (2) Melchizedeks doen, en (3) Melchizedeks zegen. Melchizedek is zo veel te zeggen als een Koning der gerechtigheidt. Hier zou men kunnen vragen/ wie deze Melchizedek geweest is? Enige Uitleggeren/ die staande willen houden/ dat hy geen mensch zou geweest zijn/ menen/ of dat het een Engel is geweest/ gelijk Origenes, die van die gedachten is; of de H. Geest, gelijk de Melchezedekianen geloofden; of wel de Zone Godts, gelijk nog onlangs Cunæus, een geleert Nederlander heeft trachten te bewyzen. Doch de H. Schrift wederspreekt deze alle/ als noemende

Hebr. 5. hem uitdrukkelijk een Koning van Salem, en een Prieſter des Allerhoogſten Godts, die een menſch moeſt zijn / gelijk Paulus ſchrijft.

Andere zijn van gedachte / dat deze Melchizedek een menſch geweeſt is / en wel Sem, de Zoon van Noach / welke meninge Lutherus ook toegeſtemt heeft. Maar waarom zou Moſes zijnen naam zo verduiſteren? Hoe zou Sem, die in 't Oosten woonde / in Chams of Canaans hutten gekomen zijn? En hoe zou Paulus dien, zonder

Hebr. 7. Vader konnen noemen / die den vermaarden Noach tot eenen Vader hadt gehadt? Hiermalven is 't waarſchijnelijker / dat deze Melchizedek een der Canaanitiſche Koningen is geweeſt / die een zeer heilig en Godzalig leven leidde / gelijk Job onder de Idumeën; en wel een Ko-

Pſ. 76. 3. ning van Salem, 't geen daar na Jeruſalem wierdt genoemt. Melchizedek was in ſtaat een Koning van Salem, zonder Vader en Moeder; niet / dat hy dezelve niet gehadt zou hebben; maar om dat de Geeſt Godts die niet behent maakt / ten voorbeelde van Chriſtus. Hy wordt ook een Prieſter genoemt; niet een Heidenſch Prieſter / maar een Prieſter des Allerhoogſten Godts, die niet alleen zelf den Here diende met zijn geheel Huisgezin / maar ook anderen daar toe aanboerde; een Koninklijk Prieſter / en een Prieſterlijk Koning / wederom ten voorbeelde.

Melchizedeks maaltyd en zegen. Wat deed nu deze Melchizedek? Hy bragt broodt en wyn, en zegende Abraham. Hy bragt broodt en wyn; niet om te offeren / gelijk die van Rome gaarne wilden / om hun Mis-offerhande daar uit te bewyzen; maar tot ene dank maaltijdt / om Abraham te verheerlijken wegens zyne overwinninge; tot ene liefde-maaltijdt / om daar door ene vaſte vriendſchap onder malkander op te rechten; en ook tot een wonder-maaltijdt als een voorbeeldt op Chriſtus. Dat het geen gemene maaltijdt geweeſt is / blijkt hier uit / om dat de H. Schrift anders gewoonlijk alleg / wat tot de Tafel behoort / Broodt en Water noemt. Maar hier beteekent broodt en Wyn iets hogers / gelijk wy haaſt zullen horen. Eindelijk zegende hy ook Abraham / als een plechtig Prieſter en Koninklijk Perſoon / die van Godt zelfs daar toe beroepen was / zeggende; Gezegent zy Abraham Gode den Allerhoogſten יהוה אל עליון, den ſterken Godt in de hoogte / die u overwinninge heeft gegeven over uwe vyanden; dezelbe zegene u verder aan u Perſoon / en in uw huis / en make u gelukkig / tydelijk en eeuwig.

Melchizedek is een voorbeeldt van Chriſtus. Zach. 9. Jerem. 23. 6. Wy merken dezen aan / als een heerlijk voorbeeldt van Chriſtus. (1) Melchizedek is te zeggen / een Koning der gerechtigheidt; zo is Chriſtus een rechtvaardig Koning en helper. Hy is de Heere onze gerechtigheidt. (2) Melchizedek was een Koning van Salem / dat is een Koning des Vredes; Chriſtus is de regte Vrede vorſt. (3) Melchizedek was een Prieſter des Allerhoogſten; Chriſtus is een

Pric-

Prieſter in der eeuwigheidt, naar de ordeninge Melchizedeks. (4) Melchizedek was zonder Vader en Moeder, zonder geſlacht rekeninge; Dus was ook Chriſtus / ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ, καὶ ἀγενεαλόγητος, zonder Vader naar zyne menſchheidt / zonder Moeder naar zyne Godtheidt / en wie kan de lengte zyner dagen uitzekenen? (5) Melchizedek was meer dan Abraham, dewyl hy den zegen aan hem gaf / en dewyl Aäron, in de lendenen van Abraham, aan Melchizedek de tienden gaf. Chriſtus is meer dan Abraham, en zyn Prieſterdom was niet als dat van Aaron / dat onvergangklyk was van den eenen op den anderen / maar hy was Prieſter in der eeuwigheidt, naar de ordeninge Melchizedeks. (6) Melchizedek is Abrahám te gemoet gegaan; Chriſtus heeft den Thron zyns Vaders verlaten / is tot ons afgekomen in dit jammer-dal / en ons te gemoete gegaan / die Abrahams zaadt naar den Geeſt zyn. (7) Melchizedek verquikte Abraham met broodt en wyn; Chriſtus is niet alleen het broodt, dat van den Hemel gekomen is / maar heeft ook ene danck-gedenken liefde-maaltydt geſticht van broodt en wyn / ja van zyn vleeſch en bloedt / waar mede hy onze vermoeide zielen verquikt. (8) Abraham wierdt met zyn Krygs-volk dooz deze maaltydt geſterkt / toen hy terug kwam van 't verſlaan der Koningen. Wy hebben ook te ſtryden met den helſchen Kedar laomer, den Satan / die als een brieſchende Leeuw omgaat; met de boze waereldt / de lieve getrouwe van den Satan; met ons eigen vleeſch / dat tegen den Geeſt ſtrydt; en met de Dood en Helle / die ons verſlinden willen. Wanneer wy deze vyanden najagen / verquikt de liefde-maaltyd van onzen Melchizedek ons meer / dan de Honig Jonathan, wiens ogen daar dooz verlicht wierden. Melchizedek zegende Abraham; Chriſtus is de Fonteine van alle zegen / wy worden in hem gezegent met alle geeſtelyke zegeninge in den Hemel. Ja / in hem dat ware zaadt Abrahams / wozden alle Volken op aarde gezegent.

Jeſ. 9. 5. Heb 7. 3. 6.

Eph. 1. 3.

TOEPASSING.

Herwaarts nu / gy Kinderen Abrahams naar den Geeſt / die ook in de Woeſtyne der waereldt uwe geeſtelyke vyanden hebt nagejaagt / en daar van vermoeit zyt. Heden nadert ook een Melchizedek tot u / de Here, die uwe gerechtigheidt is. De hoogheidt zyner Majeſteit komt zo ver nederwaarts van 't Jeruſalem dat boven is / dat hy ook uwe vermoeide zielen verquikken wil. Ziet daar dooz uwe ogen het broodt en den wyn van onzen Melchizedek; ene danck-maaltyd / dat gy uwe geeſtelyke overwinninge tot nu vervolgt hebt / en voornemens zyt / verder dapper te ſtryden; ene gedenk maaltydt

Melchizedekt maaltydt is een voorbeeldt van 't Avondtmaal.

van zijn bitter lyden; en ene liefde-maaltydt, waar door hy zyne liefde u wil verzegelen / en zijn Verbondt met u vernieuwen. Hy geeft u meer / dan Melchizedek aan Abraham; zijn eigen vleesch en bloedt / en al zijn lyden en verdiensten. Dit Bloedt des Verbondts spreekt betere dingen dan het bloedt van Abel; en dit broodt des levens heeft veel meer kracht / dan het Manna dat van den Hemel viel. Deze zegen is van veel meer klem dan de zegen Jacobs, en maakt u tydelyk en eeuwig gelukkig.

De slechte ziele staat van vele Disch-genoten. 1 Cor. 11, 29.

Maar ach / welke slechte Abrahamiten zijn 'er dikwils by deze liefde maaltijdt! 't Is waar / de H. Apostel Paulus heeft rontom dit Konings dal ene sterke Hegge gemaakt / en alle onheiligen en onboetvaardigen / met een zware donder-stemme te rug gedreven / zeggende: Die onwaardiglyk eet en drinkt, die eet en drinkt hem zelven een oordeel. Maar ô! hoe wordt dit Heiligdom / daar niet als Melchizedeks en Abrahams te zamen behoorden te komen / van onheilige Avondtmaal-gangers doorwoelt! Abraham hadt zijn leven gewaagt tot verlossinge van Loth, zynen Twager. Waar zijn heden ten dage zulke liefderyke Christenen / die om hunne Naasten te helpen / goedt en leven wagen? ô! Hoe vele gaan hunnen noodtlydenden Even-mensche voorby / gelijk de Priester en Leviet dien mensche / die onder de Moordenaars vervallen was! Hoe licht weet elk verschoningen te vinden voor zyne onbarmhartigheidt! Menige Nabal denkt in diergelyke voorkomende gelegentheden: Wie is David, ende wie is de Zone Isaï? Daar zyn heden vele knechten, die zich afscheuren elk van zynen Here. Zoude ik dan myn broodt ende myn water, ende myn geslachte vleesch nemen; dat ik voor myne Scheerders geslacht hebbe, en zoude ik het den mannen geven, die ik niet weet, van waar? Dan heet het menigmaal / men heeft zich zelven en de zynen te verzorgen; waarom doen het zyne vrienden niet / die nader zijn als wy? Maar is dat / hongerigen te eten geven, dorstigen te drinken geven, vreemdelingen te herbergen, naakten te kleden? Is dat voor de Broeders het leven te stellen? Doch wat bestraf ik het verzuim van liefde werken / daar in plaats van liefde zo veel vyandlijkheidt / zo veel haat / wrok / twist en twedracht onder ons heerscht / dat men met Paulus wel zeggen mag: Indien gy malkanderen byt ende vereet, ziet toe dat gy van malkanderen niet verteert wordt, Melchizedek verheugde zich over Abrahams welzijn en over zyne heerlyke overwinninge; maar ach / hoe vele zien de opkomende welvaart hunnes Naasten met nydige ogen aan / en vloeken heimelijk in hunne harten / wanneer 'er gezegt word / Saul heeft zyne duizenden geslagen, maar David zyne tien duizenden! ô! Hoe menigmaal zien ontaarde Christenen scheel / wanneer Godt hem goedt aan hunnen Naasten betoont; wanneer hy den enen

1 Sam. 25. 10, 11.

Matth. 25. 35, 36.

1 Joh. 3. 16.

Gal. 5. 15.

meer

meer zegent als den anderen! Vele leven in twist / en twedzacht / en onverzoenlijk / en schzomen echter niet tot deze liefde-maaltijdt te komen; even als of het Konings-dal van onzen Godt / met een Schaapstal van zachtmoedige Schaapjes van Jesus / maar ene wildernis van grimmige Tygers en Luipaarden was. Eeuwige Godt / hoe lankmoedig zijt gy! Menschen leven in dpantschap / en gaan evenwel ten Avondtmaal; even als of uwe allerheiligste Tafel / ene tafel voor twist-duivels was. Ja / deze zonde klimt met der tijdt zo hoog / dat zwakke zielen / ten uitersten daar door geärgert / ons allerheiligste Geloof in twpffel beginnen te trekken / en reden genoeg hebben / om dien aangaande deze bedenkelijke vragen voor te stellen: „ Of Dienaren Godts zulke Avondtmaal-gangers / die in openba„ re haat en dpantschap leven / niet met regt van 't H. Avondtmaal „ kunnen afwpzen? En of zulken / die het met een onverzoenlijk „ harte ontfangen / zich zelven niet het oordeel en de verdoemenis eten? Is 't beide waar / gelijk het waarachtig is; lieve Godt / hoe zullen wp uwe Dienaren het dan kunnen verantwoorden / dat wp de sleutelen der Christelijke boet-tucht niet gebruiken! En zo wp openbare Zondaren het Avondtmaal geven / werpen wp dan niet het heilige voor de Honden / en de Paarlen voor de Swynen? Calvinus zegt / liever liet ik my duizendtmaal verscheuren, dan dat ik enen onbootvaardigen de Verbondts tekenen zou geven. Ach wilde Godt / dat alle Dienaren des Heren dit wel betrachten! En met welk gewete kunnen roekeloze Zondaars tot deze heilige maaltijdt naderen? daar zp 'er doch maar komen om hunne verdoemenis des te zwaarder te maken. Vele menschen gebruiken het Avondtmaal tot een dek-mantel hunner boosheidt; komen / eten en drinken / en gaan weder heen om te zondigen; meenende / dat het dan genoeg is / als men alle jaren maar enige reizen ter Tafel komt. De gemene hoop der waereldts-kinderen bzengt daar de ziels gesteltenisse niet / die vereischt wordt / en komt daar zonder Godtzalige Voorbereidinge / zonder bootvaardigheidt / zonder gelove / en zonder voornemen om voortaan het leven te beteren. Sulke menschen bzengen 'er niets als handt en mondt, en krygen 'er niets als broodt en wyn, zonder enigen zegen van Abraham, maar in tegendeel enen vloek als Adam, toen hp het gebodt des Heren overtreden hadt. Ach Zondaar! hoe lange wilt gy dan den spot dzpven met Godt / met zijn Woordt / en met zyne heilige Sakramenten? Hoe lange zult gy beteringe beloven / en niet nakomen? Zal de rechtvaardige Godt niet eens moeten ontwaken / en de Fiolen zyner toorns op u uitgieten? ô Godtloze en boze waereldt! wat zal de goede Godt meer aan u doen? En hoe kunt gy 't erger maken / als dat gy slechts zulke zonden niet begaat / die u het leven nemen? Godt laat u vergevinge van zonden prediken / op dat

gy u beheeren zoudt; en gy hebt zyne genade moetwillig misbruikt. Hy heeft een Doop-verbondt met u gemaakt; en dat hebt gy duizendtmaal overtreden. Hy heeft zijn Avondtmaal ingesteld; en gy gebruikt het in 't geheel niet, of gebruikt het niet genoeg, of gebruikt het niet behoorlyk; maar uit gewoonte / zonder aandagt / zonder hoetvaardigheidt / zonder gelove / zonder liefde / zonder levensbeteringe.

Wel / gaat maar voort / vult vry de maat uwer zonden; 't zal niet lang duren / of de rechtvaardige Godt zal u vergelden / naar 't geen uw reukeloos leven verdient hadt. En dewijl gy den Segen en de genade Godts van u wegstoot / en nog des Heren roepende stemme / nog uw eigen gewete hore wilt; zult gy eens / wanneer het te laat is / de beheering met tranen zoeken. Maar dan zal geen Segen voor u meer overig zijn / en de Vloek en toorn Godts zal eeuwig op u blyven.

Ken-teekens van waardige Gasten aan des Heren Tafel.

Wat u betreft / vrome zielen / die Godt vreest / hebt geen gemeenschap met de zonden der waereldt; maar enen gruwel van harte zorgeloze zekerheidt en onhoetvaardigheidt. Soekt uwe vreugde in Godt en in zyne genade. Komt / en gebruikt deze liefde-maaltijdt tot beteringe uwes levens / tot versterkinge uwes geloofs / en tot vurige hartgrondige liefde voor malkander. Beproeft u zelve / mijn liefde Christenen / hoe het met u gesteld is / wanneer gy ten Avondtmaal gaat. Hebt gy wel een Bruilofts-kleedt aan? Hebt gy uw oudt zonde-kleedt wel afgelegt / met voornemen / om het nooit weder aan te trekken? Hebt gy het zuur-deeg uwer schoot-zonden / die u aangenaam waren / en uwer gewoontens-zonden / die gy klein hieldt; uwe zonden / die gy uit beleefdheidt en wellevendheidt begaan / en waar door gy u aan de overtredingen van anderen hebt schuldig gemaakt / nu wel geheel afgeschaft? Beproeft uwe liefde; hoe staat gy daar mede voor Godt? Kunt gy wel van gantscher harte zeggen / Ik

Ps. 18. 2, 3. zal u hartelyk liefhebben, Here, myne sterkte. De Here is myne steenrotze, ende myn Burgt, ende myn uithelper, myn Godt, myn

Ps. 73. 25, 26. rotze op welken ik vertrouwe. En met Asaph: Wien heb ik neffens u in den Hemel? neffens u lust my ook niets op aarde. Bezwykt myn vleesch ende myn harte, zo is Godt de rotsteen mynes harte, ende myn deel in eeuwigheidt. Hoe is uwe liefde tot uwen Naasten gesteld? Hebt gy ook nog een vyandt in de waereldt / dien gy niets goets gunt? dien gy haat en benijdt? Hebt gy alles wel vergeten en vergeven / wat uwe Evenmensch ooit tegens u misdaan hadt? Draagt gy uwe vyanden een liefderijk harte toe / zo dat gy voor hun bidt / hun alles goets wenscht en gunt / zo naar lichaam als naar siele / en hen van nu af niet meer haten / niet meer vervolgen wilt? Vrome Christenen / dit zeeltje is u bereidt / om

ge-

geraakt zijn / zijn daar over by hun zelven begaan / quellen zich daar over / en zoeken verzoeninge; maar de boze waereldt trekt de handt van verzoeninge te rug. Kinderen Godts wozden dooz boet-predikaarsten geraakt / zo dat zy wel aanstonts bereidt zouden zyn / om met mondt en hart liefde en vziendtschap te maken met zulken / die hen beledigt hadden / indien zy wisten dat zy daar dooz hunne Maasten zouden kunnen winnen; en zy nemen dooz / alle bedenkelyke middelen en wegen van vergelijk in te slaan. Siet / dat is een goedt ken-teken: dat is het liefderijk hart daar Godt de Heer behagen aan heeft. Bevzoef ook uw gelove / myn waarde gast aan des Heren tafel. Hebt gy wel enen waren honger en dozst naar deze heilige spyze en dzank? Denkt gy wel; ik heb hartelijk verlangt het Avondtmaal niet mynen Jesus te houden; eur / gelyk een hart schreeuwt Ps. 42. 2. naar de waterstromen, alzo schreeuwt myne ziele tot u, ô Godt? Ik ben als een dwalende Hagar in de woestyne dezer waereldt / by na verschmacht van dozst naar de wateren des levens. Ik zoek Jesus met hartelyke begeerte / die myne ziele lief heeft. Ik zal hem te voet vallen / en met tranen van boetvaardigheidt zyne voeten bevochtigen. Ik zal hem bidden om vergevinge van alles / waar mede ik hem beledigt hebbe. Ik zal hem in de armen vallen / en smeken / dat hy my wasschen met zijn bloedt. Ik zal aan zijn bitter lyden gedenken; en wanneer de Dienaar Godts my bzoodt en wijn geeft / zullen myne gedagten zijn: „ Dus hebt gy / myn Zaligmaker / „ uw lichaam laten breken / en uw bloedt vergoten / tot vergiffenisse „ myner zonden. Ik zal den mondt openen; spijs en dzenk my „ doch / Here Jesus met uw gekruist lichaam / en met uw vergo„ ten bloedt. Blijf gy in my / en laat ik in u blyven: Niets zal „ my van u scheiden. U wil ik leven / u wil ik sterven / en de u„ we wil ik zijn in doot en leven.

Bevindt gy deze ken-tekens by u / ô verheugt u dan / gelovige Disch-genoten! dat uwe namen in den Hemel aangetekent staan. Verheugt u over de liefde / die Jesus in dit Avondtmaal verzegelt. My dunkt / de lieve Heilandt heeft in dit klein begzip / in deze kleine beet / in dezen dzonk / ook een klein begzip zyner oneindige liefde willen voorstellen. Alles wat de Sone Godts dooz zijn bitter lyden verdient heeft / dat schenkt hy ons hier tot vergiffenisse der zonden. ô / Wellie gzote weldaadt van Godts genade! ô Wat heerlyke rijkdom! Moet ons hart niet van blijdschap opspringen / wanneer wy horen / Voor u gegeven en vergoten tot vergiffenisse uwer zonden? Is dat niet een liefde-ling / die Jesus aan onze ziele geeft / als ons hart zo ene bzeugde in Godt gevoelt / die wy dooz alle de schatten der waereldt niet zouden willen verruilen? Dat heet te

De ere van waardige Disch-genoten des Heren.

regt /

Hoof. 2. 13. zegt / Ik zalze voeten in de woestyne, ende ik zal naar haar harte te spreken.

Het nut van 't Avondmaal.

Dit is Engelen spyze / die ons meer sterkt / als eertyts Elias. ô / Hoe lieflyk laaft des Heren gekruist lichaam onze afgematte zielen! ô / Hoe verquikt zyn vergoten bloedt onze harten! Het reinigt ons van de smette der zonde. Het is het rode snoer / dat Rachabs huis behoudt: het is de Nyl, die onze ziel tot enen bewaterden Hof maakt: het is 't purper, daar de Bruidt van Christus in pronkt: het is de Balsem Giliads, die zelfs de grootste geweetens wonden helen kan: het is 't Water te Bethesda, dat wel 38 jarige Lyders kan genezen. Die dezen zoom des kleeds aanraakt, zal waarlyk de uitgaande kracht Godts in zyne ziele gewaar worden. Het kan niet anders zyn / of gelovige zielen moeten zo ene grote mate van liefde in zich gevoelen / dat zy de vergenoeginge en vreugde in Godt nauwlyx kunnen uitspreken. Wanneer zy ten Avondtmaal gaan / het schynt hun / dat zy enen Hemel op Aarde hadden; als of zy tot den thron van Jesus naderden / en uit zynen eigen mondt hoorden / Zyt getroost myn Zoon, zyt getroost myne Dochter; uwe zonden zyn u vergeven. Hun harte breidt zich uit voor den Hemel / en geeft enen reuk des levens van zich. Zy gevoelen iets in hunne zielen / dat zy niet zeggen kunnen. Zy vergeten al het leet / waar mede de waereldt hen bedroeft heeft / en zyn vergenoegt in de vriendtschap met Godt. De ziele pronkt in dit sieraat heimelyk voor den Here. Zy gaan zo vergenoegt naar huis / als of zy enen groten schat gevonden hadden. Zy stozten in hunne eenzaamheidt hunne harten uit / en zeggen met Paulus / Ik leve, doch niet ik, maar Christus leeft in my. Dan klimt de wierook van hun dank-offer ten Hemel. Zy wandelen met Godt: de waereldt is nu te gering voor hunne zielen / die van de hoogste afkomste zyn: het aardsche ligt in ene heilige verachtinge voor hunne voeten. Zy zoeken hunne vreugde in enen gemeenzamen omgang met Godt. Zy lezen de H. Schrift met aandagt en vermaak: de omgang met de waereldt is hun verdrietig: hun beste lust is in heilige en stichtelyke gesprekken. Hun harte brandt inwendig / wanneer zy de groote daden Godts horen uitspreken. De waereldt haat hen; maar zy bidden / en achten 't niet / om dat Godt hun vriendt is. Belial woedt met zyne werktuigen / en zy trotzeren de pochende Philistynen. Aan kruis ontbreekt het hun niet / dewyl Godt hen lief heeft; doch zy dragen 't met gedult / volgen Jesus na / en denken / Wy houden het daar voor, dat het lyden dezes tegenwoordigen tydts, niet te waarderen is, tegen de heerlykheidt, die aan ons geopenbaart zal worden. ô / Zalige zielen / daar het zo mede staat!

Nu

Nu wel aan dan / gy Heiligen Godts, die gezworen hebt Melchizedek getrouw te zyn; niet alleen in den H. Doop / maar ook in 't H. Avondtmaal / daar u bzoodt en wyn / ja zyn lichaam en bloedt gegeven wozdt. Ach / gehoozzaamt doch dezen Koning van Salem, gy zyt zyne Onderdanen. Volgt hem / Hy is uw Pzofeet: houdt u aan hem / Hy is uw Hoge-pzieſter. Vergaderde tot David alle man die benauwt, alle man wiens ziele bitterlyk bedroeft was; Neemt gy uwe toevlucht tot dezen Zone van David / die roept / Komt herwaarts tot my alle, die vermoeit ende belaſt zyt, ende ik zal u ruſte geven. Kwam alle volk tot Salomo, zelfs de Koninginne van Scheba, om zyne wysheidt te horen; ô; Hoe gelukzalig zyn dan die, die aan de Tafel van dezen Salomo zyn! Abraham bzoeg zich dapper in den ſtrydt tegens zyne vyanden. Strydt ook gy met enen Helden moedt als geeſtelyke gelovige krygs knechten / tegens den Satan / de waereldt / en uw eigen vleeſch. Abraham gaf aan Melchizedek tienden; eert gy ook Jeſus met uw goedt. Vergeet niet wel te doen en mede te delen. ô Welke vzeugde zal 't vooz u zyn / wanneer die Melchizedek (ik meen Jeſus) eens getuigeniſſe van uwe liefde zal geven / en zeggen; Ik ben hongerig geweeſt, ende gy hebt my te eten gegeven; ik ben dorſtig geweeſt, ende hebt my te drinken gegeven. En wanneer de Rechtvaardigen zullen antwoozden; Here! wanneer hebben wy u hongerig gezien of dorſtig? Dan zal hy daar weder op zeggen / Voorwaar zegge ik u, voor zo veel gy dit enen van deze myne minſte Broeders gedaan hebt, hebt gy dat my gedaan. Vzaagt gy u dus / zult gy lieve Boudt-genoten van Godt / en waardige Gaſten aan des Heren Tafel zyn / en uw deel zal heerlyk in den Hemel wezen.

Plichten van gelovige Diſch-genoten.

1 Sam. 22. 2. Matth. 11. 28. 1 Kon. 10. 8.

Matth. 25. 35 en 40.

Nu / gezegent zyt gy kinderen des allerhoogſten Godts / die Hemel en Aarde bezit! Gezegent en geheiligt zy uw ſtaat en beroep / waar in de Here u geſtelt heeft. Godt make uwe tien tot hondert / en uwe honderden tot duizenden / op dat gy moogt hebben om aan noodtzuftigen te geven. Gezegent zy u doen en laten; en alles wat gy met Godt begint moet wel gelukken. Gezegent zyn uwe huizen / de vrome hutten Abrahams, gelyk het Huis van Obed Edom, waar in de Arke des Verbondts was. Gezegent moeten zyn uwe kinderen / aan welke gy beveelt / dat zy in des Heren wegen wandelen / op dat zy kinderen des Hemels werden. Gezegent zy uwe uitgang en ingang: De Engel des Heren geleide u / waar gy gaat of ſtaat. Gezegent zyt gy gelovige Diſch-genoten / en welkom aan den allerhoogſten Godt. Lieve Gaſten aan des Heren Tafel / Jeſus wacht op u: Ach komt en nadert tot hem / hy is Joſeph uwe Broeder. Gezegent zy uwe kenniſſe / zo dat gy alle dagen nieuwe waarheden in uw harte moogt pzenten. Gezegent zy uwe hoedvaardigheidt

heidt; 't ga nu met de zonde als met Jesabel: De Cherubinen des Heren houden het Paradys uwes harten schoon / zo dat 'er gene heerschende zonden op nieuw indringen. Gezegent zy uw allerheiligst Gelove: De Here late u in dit uur smaken hoe vriendelijk hy is / en gerechtvaardigt afgaan naar uwe huizen. Gezegent zy uwe Godtsvreze / door een heiligen wandel met Godt. Gezegent en geheiligt zy al uw kruis en spoen / dat gy in deze waereldt hebt: De Here late uit deze Doornen bloemen wassen tot zyner ere / zo dat alles u ten beste dienen mag. Eindelijk de Here heilige ook uwe doot / zo dat gy dan zeggen kunt; Ik hebbe den goeden strydt gestreden: Ik heb het gelove behouden. Voorts is my weggelegt de Krone der heerlykheidt, die de rechtvaardige Rechter my geven zal; en niet alleen my, maar ook allen, die zyne verschyninge liefhebben. Amen.

GEBEDT.

ô Dierbaarste menschen-vriendt, Jesus! grote *Koning*, *Profeet*, en enige *Hoge-prieſter naar de ordeninge Melchizedeks!* uwen name zy eeuwig dank gezegt, dat gy tot ons arme Zondaren zyt gekomen. Niet alleen hebt gy ons verloſt van de magt des Satans en der zonde, der Helle en der Verdoemenisse, en zyt met uw eigen bloedt in 't allerheiligste des Hemels ingegaan; maar gy hebt ook ene gedagteniſse van uwe wonderen gestieht, en laaft onze zielen aan uwen Disch met de ryke goederen uwes huizes. ô, Hoe heilig is deze plaats! hier is waarlyk het huis Godts, en de poorten des Hemels. Ach Here! gedenk doch onzer zonden niet, waar mede wy uw liefderyk hart verwondt hebben, en die ons uit grondt onzer zielen leet zyn, Vergeef en vergeet alles, waar mede wy uw beledigt hebben. Werp onze overtredingen weg, en wasch ons met uw dierbaar bloedt. Doe gy zelf, vriendelykste Jesus, den mondt onzer zielen open, op dat wy uwe vriendelykheidt mogen smaken. Laat ons in alle de krachten onzer ziele gevoelen, dat uw vleesch de regte spyze, en uw bloedt de regte drank is; dat uw bitter lyden ons tot troost, en uwe wonden ons tot genezing strekken. Laat, ô Koning des Vredes, ons harte gezegent zyn, op dat het zy als *een Paradys*, waar in wy gemeenzaam met u konnen omgaan. Laat het helder en licht zyn gelyk *een Gosen*, wanneer het rontom ons in 't *Egipte* dezer waereldt duister is. Laat *onze mondt* gezegent zyn, zo dat 'er niets anders als heilige redenen uitkomen. Laten *onze handen* gezegent zyn, zo dat wy heilige werken plegen. Laten *onze voeten* gezegent zyn, zo dat wy niet afwyken van uwe wegen, nog ter regter-nog ter slinkerhandt. Laat onze uit-en in-

gang

gang gezegent zyn, op dat wy gerechtvaardigt afgaan tot onze huizen. Wy hebben dikwils van uwe Heiligen gehoort, dat zy, wanneer gy in hunne harten werkt, by uwe Genade-tafel enen Hemel op aarde vinden. Ach Here! gun ons ook een druppeltje van zulken hemelſchen trooſt; een kruimke maar van uwe Genade-tafel; ſlechts een genadig aanzien uwer ogen. Laat ons vreugde en blyſchap horen, op dat de beenderen vrolyk worden. Nu willen wy gaarn vergeven en vergeten met al ons hart, wat de waereldt ons ooit beledigt heeft, wyl gy aan onze zielen zo veel liefde en weldadigheidt bewyſt. Nu verdwynt alles wat aardſch is uit ons gemoedt, om dat gy het vervult met enkele liefde des Hemels. Nu trotzeren wy Doot, Zonde, Duivel, en Helle, want hier is *Immanuël. Wie zal beſchuldiginge inbrengen tegen de Uitverkorenen Godts? Godt is het, die rechtvaardig maakt*, ja die ons eeuwig verheerlyken zal in den Hemel. Amen.

Onze Vader, enz.

DE LIEFLYKE WONINGEN VAN DEN HEERE DER HEIR-SCHAREN.

Na het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING

In Godts Heiligdom gaat het heerlyk toe. Pſ. 96. 6.

DAvid / de ydelheidt der Heidenſche Afgoden tegens de Majeſteit en Heerlykheidt van den waren Godt vergelykende / zegt; Majeſteit ende Heerlykheidt zyn vooor zyn aangezichte; ſterkte ende ſieraat in zyn Heiligdom. Majeſteit ende Heerlykheidt; dewyl Godt zynen heerlyken Naam en prachtige Majeſteit met den onnaſpeurlyken rykdom zyner volmaakte eigenſchappen / door den dienſt deſ Woordts bekent maakt. Sterkte is in zyn Heiligdom; dewyl hy zyne Kerke zo weet te beſchermen / dat de poorten der Helle dezelve niet overweldigen. En Sieraat; wanneer niet alleen de lof van Godt en de roem zyneſ Naams wordt uitgebreidt en groot gemaakt; maar wanneer ook de leden van Godts Kerke worden bewerkt tot al wat waarachtig, wat eerlyk, wat rechtvaardig, wat rein, wat lieflyk is. waar in enige deugdt en lof is / en den Eedt nakomen / dien zy by den Doop en by 't Avondtmaal gezworen hebben.

Matth. 16. 18.

Tot

Tot dit heilig oogmerk en einde zyn wy tegenwoordig in 't Heiligdom des Heren byeengekomen. Doch / dewyl zonder Godts genadige tegenwoordigheidt en hulpryken bystant zyn dienst niet heerlyk noch heilzaam kan geschieden; willen wy ons eerst nederwerpen voor den Thzoon zyner Goddelyke Majesteit / en hem in diepe ootmoedigheidt en gelatenheidt aanroepen om zyne hulpe en bystant met het Gebedt onzes Heren.

Onze Vader, enz.

TEXT. PSALM LXXXIV: vs. 2.

Hoe lieflyk zyn uwe Woningen, ô Here der Heirscharen!

TWEDE INLEIDING.

Welgelukzalig is 't Volk, diens Godt de Here is, roept David uit. Deze Koninklyke Profeet hadt in 't voorgaande van dezen Psalm Godts heerlyke Eigenschappen verheven / die hy / gelyk in de werken der scheppinge / ook zo in de werken zyner voorzienigheidt bewyst; en daar op maakt hy dit besluit / Welgelukzalig is 't volk, diens Godt de Here is. Als of hy zeggen wilde: Is Godt zo ryk van eigenschappen / heeft hy zo vele heerlyke volmaaktheden / is hy zo magtig in zyn bevel / en zo onveranderlyk in zynen raadt; zo is zekerlyk het Volk gelukzalig, dat hy als zyne erfgenamen verkoren / van anderen afgezondert / en uit den staat der Nature in dien der genade overgebragt heeft. Gelukzalig is het Volk, dat zo enen Godt tot zynen Bondt-godt heeft / die zich zo magtig in 't beschermen / wys in 't regeren / en zo genadig in weldadigheden wil betonen. Gelukzalig is het volk, dat hy zo leidt naar zynen raadt / tot de zuivere Fonteine zyns Woordt / en de vruchtbare landtstreek zyner waarheidt. Biliam, de heidensche Waarzegger / zag zelf de gelukzaligheidt van Godts volk / en daarom wenschte hy; Myne ziele sterve de doot der oprechten, ende myn uiterste zy gelyk het zyne. En waarlyk / zou het Volk niet gelukzalig zyn, dat zo enen magtigen Godt tot beschermer / zo enen wyzen Godt tot Koning en Regeerder / en zo enen genadigen Godt tot beloner heeft? Zou het Volk niet gelukzalig zyn, dat hy omtuint met zyne beschuttinge / dat hy overstort met zynen zegen / als met enen vloegen en spaden regen / dat hy plant aan de waterbeken zyns Woordts / dat hy doet wassen en opgroeien / zo dat ze hemelwaarts klimmen / gelyk de hoge Cederen van Libanon? Zou het Volk niet gelukzalig zyn, aan welk hy zulke lief-

Ps. 33. 12.

Num. 23. 10.

lieflijke woningen hier in den tydt der genade gegeven / en namaals in alle eeuwigheidt bereidt heeft.

Om deze reden van David / de godtvruchtige Koning / sich niet inhouden / maar stoote de vrengde synes harte / met het Choor der Kinderen Korah, in den tegenwoordigen Psalm voor Godt uit / seggende; Hoe lieflyk zyn uwe woningen, ô Here der Heirscharen! Wy hebben heden in 't huis des Heren veel goets genoten; gevolgelijk zal u / myne Geliefden, de plaats aangenaam zyn / alwaar Godts ere woont. Weet u dierhalven op / en betracht met my / de lieflyke woningen van den Here der Heirscharen.

„ ô Jehovah, dierbare Bondt-godt! maak ons doch in dit tegen-
„ woordig uur zo gelukzalig, dat wy van uwe lieflyke woningen
„ overtuigt worden, en enen zoeten voorsmaak genieten van de
„ lieflyke en vreugderyke woningen des Hemels. Amen.

VERKLARING.

Ve deling van den Text.

Om onze Text-woorden ordentelijk te verhandelen / en wel te verstaan / zullen wy aanmerken: (1) den Persoon / tot wien David hier spreekt / wanneer hy zegt / ô Here der Heirscharen. (2) Waar van hy spreekt; Van Godts Woningen; en (3) Wat hy daar van zegt; dat dezelve lieflyk zyn. De aanspraak nodigt ons / dat wy onze gedagten eerbiedig verheffen / en den overheerlijken name Godts betrachten. Alzo David een man naar Godts harte was / die zyne ziele dikwils in de beschouwinge van Goddelijke zaken deed verlustigen / ging hy zeer gemeenzaam met Godt om / en spraak hem gewoonlijk aan / gelijk de ene vriendt den anderen. Hier in onzen Psalm doet hy zyne aanspraak met de woorden / ô Here der Heirscharen! Deze Hebreuwsche Naam is onder vele anderen geenzints de minste / die in de H. Schrift aan Godt gegeven wordt.

Waarom Godt de Here der Heirscharen genoemt wordt.

Dezelve komt van 't Stam-woordt Zapha, 't geen eene Schare of grote menigte volk betekent / die in eene welgeschikte orde staat / en zich van een Opper-hooft naar Wet en Recht laat regeren; gelijk een Krygs-heir / dat in slach-orde staat / en zich naar 't believen van deszelfs Veldt-oversten laat bestieren. Dit voornoemde woordt wordt gestelt tegen een ander Hebreusch woordt / Hammon, 't geen zo eene schare van Volk betekent / die zonder orde / verwart en in 't wilde door malkander lopen / door gene Wetten geregeert worden / en geen Hoofdt hebben / dat hen leidt en bestiert; wordende doorgaans gebruikt / wanneer van de schare der wilde Heidenen gesproken wordt. Gelijk nu Godt / wezendtlijk betracht / die is / die Jehovah of de

Here

Here genoemt wordt; zo wordt Hem ook dikwils de Naam gegeven van Jehovah Zebaoth, of Here der Heirſcharen; om dat hy niet alleen het Heir des Hemels, maar ook der aarde geſchapen heeft / en naar zynen wille regeert. Inzonderheit draagt de Zone Godts met allen nadruk dezen naam; om dat hy de Werk-meeſter in de ſchepping was; om dat zonder hem geen ding is gemaakt, dat gemaakt is, en om dat niet alleen de Hemelen gemaakt zyn door 't Woordt des Heren, en al derzelver Heir door den Geeſt zynes mondts; maar ook om dat hy het hoofdt der Kerke is / die hy / gelyk een Heir-vorſt zyn Leger / door zyn Woordt en Geeſt regeert. Daarom zag Jeſaia hem op enen hogen en verhevenen Throon zitten, met de Seraphinen boven hem. Daarom zag Daniel dezen ouden van dagen zittende op enen Throon, daar duizendtmaal duizenden hem dienden, en tien duizendtmaal tien duizenden voor hem ſtonden. Hy is het die / wat door de zonde verwart was / weder te regt heeft gebragt; die de Heidenen / welke zonder Wet en geeſtelyken Koning onruſtig door malkanderen liepen / en zich zonder ware gewetens-ruſte / als de baren einer ongeſtuime Zee / bewogen / zich onderdanig heeft gemaakt. Hy is de Engel en Vorſt des Heren, die voor Iſraël heen trok / onder 't zinnebeeldt van ene Wolk-kolom des daags, en ene Vuur kolom des nagts, dat hy ze op den wegh leidde, en die zyn Heir in de Woeſtyne opſloeg; welks ozde en ſchoonheidt den Heidenſchen Pzofeet Bileam deed verwondert ſtaan / toen hy zag / hoe Iſraël daar gelegert was gelyk een Leeuw en Eenhoorn. Zyn Heir hoorde zyne ſtemme in den Tabernakel / toen deze Heirvorſt / boven de Arke des Verbonds / in ene donkere wolke tuſſchen de Cherubinen zat en blinkende verſcheen. Wat is dan nu klaarder / als dat David hier den Zone Godts, inzonderheidt als den Heir vorſt zyns Volks / en den Here der Heirſcharen aanſpreekt?

Wat is nu zyn voorſtel? Hy zegt / ô Here der Heirſcharen! hoe lieflyk zyn uwe woningen! Hy ſpreekt van Godts woningen, en getuigt van dezelve / dat zy lieflyk zyn. De woningen Godts zyn veelerlei. (1) Daar zyn hemelſche woningen boven in 't Paradys / daar hy zyne heerlykheidt allermeeſt aan zyne Kinderen bekent maakt. Dit zyn de eeuwige woningen in zyn Vaders huis. ô / Hoe lieflyk zyn deze / Petrus hadt 'er ſlechts een enkel gezichte van / en hy wiert op derzelver ſchoonheidt zodanig verlieft / dat hy uitroepen moeſt: Here, het is goedt dat wy hier zyn, zo gy wilt, laat ons hier drie Tabernakelen maken, voor u enen, ende voor Moſes enen, ende enen voor Elias. En Paulus was door derzelver lieflykheidt zo bezruht / dat hy niet wiſt / of hy in / of buiten 't lichaam was. En zonden de woningen Godts niet lieflyk moeten zyn / alwaar wy zyne Heerlykheidt en overgroote wysheidt zullen aanſchouwen? Hier op aar-

Prov. 8. 29. Joh. 1. 3. Pſ. 33. 6.

De lieflykheden van Godts woningen.

Jeſ. 6. 1, 2. Dan. 7. 9, 10.

Exod. 13. 21.

Num. 24. 8, 9.

Pſ. 80. 2.

Joh. 14. 2.

Matth. 17. 4.

aarde/ zo lang wy in deze leme Hutten wonen/ is alle onze kenniſſe maar ten dele; maar dan zal het volmaakte komen. Hier is de menſchelijke zwakheidt en verdoovenheidt ons in den weg zuldat wy met ons verſtandt niet genoeg kunnen doordringen/ en met Da-
Pſ. 119. 6. vid moeten bekennen; De kenniſſe is ons te wonderbaar; zy is hoog, wy kunnen daar niet by. Maar dan zullen alle zwakheden zo weggenomen/ en ons verſtandt zo verlicht zyn/ dat wy in een oogenblik alleſ zullen weten en verſtaan De. geringſten in den Hemel zullen meer weten als de geleerdſten hier op aarde. Zouden Gods woningen niet lieflyk zyn/ alwaar onze zielen eenmaal eene vreugde zullen genieten/ die geen oog op de waereldt ooit heeft gezien, geen oor heeft gehoort, en in geen menſchen harte is opgekomen? Al wat wy hier van zeggen kunnen is maar ſtameren/ en ene onvolmaakte voorſtelling van de volmaakſte gelukzaligheidt/ die zelfs geen Engelen tongen kunnen uitſpreken. Of moet het genieten van Godt/ de eeuwige ruſt onzer zielen/ het gantſch zeer uitnemendt eeuwig gewigte van heerlykheidt/ het vreugde gezang der heilige Engelen en uitverkorenen/ het gezelſchap der Heiligen/ die voor ons geleeft hebben/ en dat van onze vrome Vrienden en nabeſtaanden/ die wy op deze waereldt hebben lief gehadt/ ja moet de eeuwigdurentheidt van alle deze vreugde/ de woningen Godts niet ten hoogſten lieflyk maken?

Ten tweden is 'er ene geeſtelyke woning van Godt; toen het
Joh. 1. 14. Woordt vleeſch wierdt en onder ons woonde. Want de menſchelyke Nature was als de Tempel/ in welken de Godtheidt lichamelyk wonen wilde. Ziet! hier is 't gelove der Heiligen: hier betoont David ook zyn gelove aan den Meſſias/ die uit zyne lendenen komen/ en in zyn vleeſch wonen zou. Van deze woninge ſpreekt Chriſtus/ wanneer hy zegt/ Breekt dezen Tempel af; binnen drie dagen zal ik denzelven weder opbouwen. Deze woninge en Hutte Godts noemt David ook lieflyk/ om dat de heilzame genade Godts en deszelfs liefde tot de menſchen-kinderen daar uit verſchenen is; als die ons vleeſch en bloedt heeft willen aannemen op dat hy ons/ als enen Broeder zou komen liefhebben en verloſſen. Zou die Tempel niet lieflyk zyn/ daar het gantſche werk onzer Zaligheidt op ruſt/ en zouder welke inwoninge de menſch/ nog tot de lieflyke woningen Godts hier op aarde/ nog tot de lieflyke woningen boven in den hemel/ zou hebben kunnen komen?

Ten derden is 'er ook nog ene genaderyke woning Godts in ons harte. Weet gy niet, zegt Paulus/ dat uwe lichamen Tempelen des H. Geeſtes zyn? Want de Geeſt woont in onze harten/ en ver-
Rom. 8. 15. weckt in ons onuitſpreekelyke zuchten/ zo dat wy roepen/ Abba Vader! Ook deze zyn lieflyke woningen van Godt; dewyl een gelovig

hart

hart dooz den H. Geeſt met allerlei Chriſtelijke deugden wozdt verſiert en lieflijk gemaakt. Hy vervult onze harten met licht / leven / troost en vzeugde. Zy / die ooit de quellinge van een quaadt gewete ondervonden hebben / en daar na dooz Godts genade beſpeurden / wat het is / een geruſt gewete / en een harte dat met Godt verzoent is / in dit ſterflijk lichaam te dzagen / zullen 'er niet aan twijffelen / dat Godts woningen in ons harte lieflyk zijn.

Eindelijk / ten vierden, wozdt ook de Kerk dikwils in de H. Schrift ene woninge Godts genoemt. Onder 't Oude Verbondt was de Tente der ſamenkomſte, en daar na de Tempel van Salomo, Godts woninge: Daar woonde de Heer onder het Zinnebeeldt ener donkere wolke boven de Cherubinen / en ſpzak van daar / als dooz een Orakel / tot het Volk dooz den Hogen-pzieſter. Onder 't Nieuwe Verbondt woont Godt / Waar twe of drie vergadert zyn in zynen Name. Hy is dooz zijn Woozdt en Sacramenten / dooz zynen Geeſt en genade / tegenwoozdig aan alle plaatzen / daar men zynen Name aanroept. Daarom wandelde ook de Zone des menſchen, dien Joannes zag / tuſſchen de zeven goude Kandelaren. 1 Kon. 8. 13. Matth. 18. 20. Openb. 1.

Deze woningen des Heren der Heirſcharen zyn ook lieflyk, en van derzelver lieflykheidt ſpzeekt David hier wel meeſt. Zy zijn vervult met allerlei lieflykheden; want in de dezelve zijn lieflyke en heerlyke Leringen, namelijk (1) van de Goddelyke geboden; hoe wy onze liefde tot Hem betonen / hem vzezen en eren mosten / en hoe wy onzen Naaſten moeten liefhebben als ons zelven. (2) Ook wozden daar gehoozt lieflyke leringen van het Geloof in Godt den Vader, als onzen Schepper; in Godt den Zone, als onze Verloſſer; in Godt den H. Geeſt, als onzen Heiligmaker. (3) Lieflyke leringen des Gebedts / hoe wy met Godt zullen ſpzeken en gemeenzaam met hem omgaan. (4) Lieflyke leringen der H. Sacramenten; hoe de Zondaar zijn geloof kan ſterken / zijn leven beteren / en vergiffenis der zonden verkzygen. (5) In deze Goddelijke woningen is lieflyke troost, waar dooz benauwde conſcientien getroost en opgericht wozden / dooz de Leringen van Godts voozzienigheidt / genade en barmhartigheidt. (6) Ook is daar lieflyke zegen en belofte; Zegen vooz ons beroep en waereldtſche bezigheden; Zegen tot onzen geeſtelijken Wasdom / en tot beſcherminge tegen alle onze lichamelijke en geeſtelijke vpanden. Oozdeelt nu zelfs / myne geliefden, of deze woningen Godts ook niet zeer lieflyk zyn? 13. Waar in de lieflykheit beſtaat.

Ziet daar de kozte verklaringe / en 't regt verſtandt dezer woozden. Gy hebt dan gehoozt / tot wien David alhier zijne aanſpzaak doet / tot den Here der Heirſcharen, en wat deze Naam beteken: namelijk Godt in Chriſtus, als de ware Heer der Heirſcharen. Gy hebt gehoozt / wat de reden zijnes moedts en het opgeven van zijn har-

te is; namelijk van Godts woningen; welke zijn: (1) In den Hemel, (2) in het vleesch, (3) in ons harte, en (4) in zyne voorhoven. Gy hebt gehoort / dat alle deze vier woningen van Godt zeer lieflijk zijn / en inzonderheidt ook de laaste / wegens de lieflyke leeringen, des lieflyken troostes en zegens. Nu zullen wy ons deze waarheden wat nader te nutte maken / en dezelve door bestraffinge / vermaninge en troost / op onze zielen toepassen.

TOEPASSING.

Bestraffing der verachters van Godts woningen.

Zijn de woningen van den Here der Heirscharen zo lieflyk; hoe komt het dan / dat vele menschen zo weinig vermaak en lieflijkheidt daar in vinden / niet gaarne tot des Heren Voorhoven komende? Of zo zy al naar gewoonte komen / zo ongevoelig zijnde / dat deze arbeidt hun zeer verdrietig valt? Dit komt nergens anders van daan / dan (1) dat hunne harten gene woningen van Godt nog Tempel des H. Geestes zyn, maar woningen der ydelheidt, en Tempels van onreine lusten en begeertens; Godts woordt is geestelijk / dierhalven kan het met een vleeschelijk en waereldsch harte geenzints overeenkomen. Het gaat met zulke menschen / als met koortzigen / welken alles bitter smaakt / om dat hun smaak door qualijk gestelde vochten bedorven is. Zo ook alle / die aan de koorts dezer waereldt ziek liggen / en welker geestelyke honger / door begeerlijkheidt der ogen / en des vleesches bedorven is / hebben enen bitteren smaak in Godts woordt. Zy hebben gene hemelsche maar aardsche harten; en daarom beminnen zy ook niet wat hemelsch / maar wat aardsch is / en zijn gelijk in een huis / daar geraas is / en genen lieflijk Musiek kan gehoort worden. Dus zal ook de zoetigheidt van Goddelyke redenen / in een waereldsch-gezindt harte geen plaats altoos konnen vinden. (2) Deze walge voor Godts woningen komt ook hier van daan; om dat een Zondaar / die aan de waereldt verslaaft is / daar bedreigingen en bestraffingen hoort / die zijn gewete opwekken en onrustig maken. Gelijk een lyder / die met sweren bezet is / niet gaarne den Genees-meester ziet / uit vreze dat die hem zeer mogt doen / en zyne zweren uitdrukken; zo schuwen ook rukeloze Zondaars de predikinge des Woordts / dat hun de waarheidt zegt / en voorzeit / zo zy in ongehoorzaamheidt blyven / dat niet aangenaam voor hun is. Maar ô dwaasheidt / dat een Zieke / die op zo ene wyze den Genees-meester schuwt / gene heilzame genees-middelen zien nog dulden wil!

Meent gy / ô Zondaar / dat deze afkeer u wel bekomen zal? ô, Gy hebt met enen yverigen Godt te doen / die zo ene verachting zynes

nes Naams niet ongestraft zal laten. De genade-middelen / die Godt u tot uwe bekeeringe gunt / kan hy u wel haast weder ontnemen / en den Kandelaar van zyne plaats stoten. En hoe zal uw hart gestelt zijn / wanneer gy eens de woningen dezer waereldt / en deze aardsche hutten zult moeten verlaten? Wat meent gy dat uw ontwakent gewete dan zeggen zal? Zal het u niet van wegens uwe dwaasheidt verdoemen? Naar welke woningen zult gy dan moeten vertrekken / ô gy verachter der Goddelyke woningen? Gy zult naar ene plaats moeten heen varen / daar niets lieflijks / maar al wat schrikkelijk is / zal gezien en ondervonden worden. Daar zult gy het afgryslijk gekerm der verdoemden moeten horen: Daar zult gy de ondragelyke pyne der eeuwig verlorene zielen moeten gevoelen. Men zal u wegstoten in de plaatze der duisternisse / alwaar het schrikkelijk gezelschap der helsche geesten / en de eeuwig-knagende worm uwes gewetens / uwe Helle-pijn zonder einde ondraaglijk voor u zullen maken.

Zijn dan Godts woningen in den Hemel zo heerlijk en lieflijk / dat een enkele voorsmaak daar van in David zo krachtig verlangen veroorzaakte; dat Petrus op den Bergh zich zelven daar door vergat; ja / dat Paulus zo daar van ingenomen wierdt / dat hy niet wist / of hy in / dan buiten het lichaam was; ach / waar komt het dan van daan / dat de Waereldtlingen zo zeer aan het tydelyke hangen! Zijn 'er niet menschen / die zodanig op de snode waereldt verlieven / dat zy / is 't niet met hunne woorden of gedachten / ten minsten met hun leven / deze spreuk van David durven omkeren / en zeggen; ô Heerlyk en vermakelyk waereldt-gebouw! Hoe lieflyk zyn uwe woningen! myne ziele verheugt zich in u. ô, Dat ik hier doch eeuwig leven mogt! De een is verlieft op den glants van 't Zilver en Goudt, en zoekt zyne vergenoeginge in schatten te vergaderen. Een ander is verlieft op de pracht van heerlyke gebouwen, en laat Nebucadnezars schande zyne ere zijn / zeggende; Is dit niet het grote Babel, dat ik gebouwt hebbe tot een huis des Koninkryks, door de sterkte myner magt, ende ter ere myner heerlykheidt? Een derde is verlieft op de wellusten, en zegt met den ryken man / Zyt gerust, lieve ziele! Hy weigert zyne ogen genen lust / en zijn hart gene vreugde; hy mest zijn lichaam overdadig tot geilheidt. Andere zijn verzot op den gruwel der hovaardye, en achten zich de allergelukzaligsten / wanneer zy hun nietig lichaam maar kostelijk mogen opschikken en een groten staat voeren. Andere wederom trachten wel naar de woningen van Godt; doch echter zo / dat zy de waereldt teffens willen dienen. Zulke menschen zijn gelijk de Amphiben, of gediertens die zo wel in 't water als op 't landt leven; en gelijk Dagon, die / (gelijk verhaalt wordt) half mensch en half visch was. Zy zijn half

Bestraffing der aardsch-gezinden.

Dan. 4. 30.

aardsch / half hemelsch gezint. Ey zien met het ene oog den Hemel, en met het ander de Aarde aan. Ey willen in een hart Christus en Belial te zamen voegen; en de waereldt, zo niet meer dan Godt, ten minsten in gelyken grade lief hebben.

Ach / ydele waereldt-kinderen! Laat de waereldt u door haren ydelen glants niet betoveren. Ey geeft niet als Sodoms appelen, die van buiten wel schoon / maar inwendig vol asch zijn. Hare wegen zijn met Rozen bestrooit / waar onder gevaarlyke Slangen verborgen schuilen. Ey hangt vergulde angels uit / die met bedrieglijke Lok-aas bestoken zijn. Ey geeft enen lust / die enkel verdriet / ene vreugde / die groot harten leet / een lachen / dat bittere tranen na zich sleept. ô Menschen kindt! zo gy wist hoe schadelijk / hoe gevaarlijk / hoe schandelijk / hoe vergankelijk de by u zo beminde woningen dezer ydele waereldt zijn / gy zoudt wel haast tot andere gedachten komen. De waereldt / die gy zo lief hebt / is ene bedriegster / die veel meer belooft dan zy nakomen kan. Heeft zy u ooit wel enige duurzame of ware ruste gegeven? Heeft zy wel ooit een enige ziele zalig / of een mensch op zijn Doodt-bedt gelukkig gemaakt? Salomo was zo ver gekomen / als gy nimmer komen zult / en nochtans was de inhoudt van zijn Liedt: 't Is alles enkel ydelheidt. Kan de waereldt u wel voor krankheden bevryden? of wanneer op 't laast gene genees-middelen meer helpen willen / kan zy u dan wel helpen? De waereldt / die gy zo bemint / is ydel en vergankelijk / met alles / wat zy heerlijks heeft. Hoe lange maakt gy wel rekening haar te kunnen genieten? Zijt gy verzekert / als gy u des avondts tot slapen neerlegt / dat gy des morgens weder gezondt zult opstaan? of zijt gy verzekert / dat gy over jaar en dagh nog zo zijn zult / gelijk gy tegenwoordig zijt? Kunnen de gebeentens uwer Voorvaderen wel zeggen; dit is mijn huis / dit is mijn geldt en goedt? Ja / het graf mogen zy hun huis / en de wormen / het stof en assche / hunne goederen noemen. Indien iemant u heden in 't bezit van een prachtig huis / en van groten rijkdom stelde / onder beding / dat gy 'er morgen zoudt uitgestoten worden; zou dat de moeite wel waardig zijn?

De liefde der waereldt is schandelijk voor een Christen. Want schoon 't lichaam uit de aarde is / de ziel is nochtans van ene hogere afkomste / namelijk van den Hemel. De ziel van een mensch is met zodanige krachten begaaft / dat zy hare gedachten kan laten gaan / nu boven zich in den Hemel / dan onder zich in de Helle: Ey kan aan vorige tyden gedenken / zelfs aan 't geen van den beginne der waereldt / ja van alle eeuwigheidt af geweest is / en ook aan 't geen na dezen gebeuren zal. Zou dan zo een edel Schepzel / dat voor den Hemel / dat voor ene eeuwigheidt gemaakt is / zich laten vast boeien met de ketenen van waereldt-liefde? Zou dat wezen / 't geen zelfs

van

van nature een begrip van goedt en quaadt heeft / het goede mpden / en met ene meer dan dienſtbare ſlavernp het quade navolgen? De woningen der waereldt zijn ongeruſte en gevaarlpke woningen. Sp is als een wilde en woeſte Akker / die dik met doornen en diſtelen bewaſſen is; als 'er iemant overgaat / hp kan onmogelijk onbeſchadigt blpven. Gelijk een Schaap / dat midden in de doornen weidt / zpne wol moet laten; zo komt ook niemant ongequetſt daar van / die zich al te ver op den Doorn-akker der waereldt waagt. De waereldt is als ene woeſte Zee / daar geſtadig de ene bare de andere voortſtoot / en daar het nimmer ſtil is. Sp is gelijk een vervalle huis / daar Adders en Slangen woelen / en dat haaſt inſtorten zal. Wie zou dan op u kunnen verlieven / ô ſnode / gevaarlpke / ô zondige / pdele / ô verganklpke / valſche en boze waereldt / Hoe lelijk / ſtinkende / vuil en gevaarlijk zijn uwe woningen! wie zou dan u noch kunnen begeren!

Spn de woningen der zuivere en ware Kerk lieflijk: ô hoe afſchuwelijk zijn dan de woningen van de valſche paapſche Kerke! Gp zijt lelijk als Sodom, trotſ als Babel, verſtokt als Egipte, verwaten als Tyrus, en woeſt als een verſtoort Jeruſalem. Zijt gp niet leliik gelijk Sodom, uwe Suſter / die het zo gzof niet heeft gemaakt met zondigen als gp en de uwe? Na dat Loth van u is uitgegaan / zijt gp als ene dode Zee / daar gene vzuchten deſ zaligmakenden Geloofſ waſſen; ja gene zonde is bp u zo gzoot / of men kan 'er aſtaat vooz vinden. De lelyke woningen der valſche Kerk.

Zijn de woningen der menſchelpke harten lieflijk / waar in Jeſus woont; ô welke afſchuwelpke / vuile / lelpke en gzuwelpke woningen / zijn dan de harten der Godtlozen / daar de zonden / en ondeugden deſ Satans / haar verblijf-plaatſe hebben! Gelijk de Put is / is ook 't water; gelijk de vzuchten zijn / is ook de boom; gelijk de werken zijn / is ook 's menſchen hart; en wie de werken deſ Satans bemint / herbergt dien gaſt ook in zijn harte. Dus ſpzeekt de H. Schzift / Waarom heeft de Satan uw harte vervult, dat gy den H. Geeſt liegen zoudt? Als de menſch aan 't vloeken overgegeven / ſchoon hp zich ontſchuldigt dat het dooz gewoonte geſchiedt; de Satan woont in zijn harte. Als een menſch aan overdaadt en dronkenſchap vaſt / de Zuip-duivel woont in zijn harte. Leeft een menſch in ſchandelyke luſten, in hoererp / overſpel / en diergelpke / de Hoeren-duivel woont in zijn harte. Heeft een menſch tpdelpke winſt liever als zijn gewete / de Geldt-duivel woont in zijn harte. ô Hoe afſchuwelpke woningen zijn dan de harten der Godtlozen! ô Hoe zal 't met zulke zonde-woningen eens gaan / wanneer de ſtozm winden van Godts ongenade daar op aanballen zullen / en die aan alle kanten aantaſten! Wanneer de Donderſlagen van Godts oozdeel daar in De lelyke woningen der Godtloze harten. Hand. 5. 3.

zullen dringen; wanneer het onweer van Godts toorn zal gaande worden; wanneer het vuur der Helle zal beginnen te ontsteken; wanneer de Doot die woningen zal bewegen en doen schudden; wanneer alle verborge Godtloze gedachten / woorden en werken / in dien groten dagh des Oordeels voor al de waereldt open zullen liggen / en het streng vonnis des Rechters gehoort worden; Gaat weg van my, gy vervloekte, in 't eeuwige vuur, 't welk den Duivel ende zyne Engelen bereidt is.

Matth. 25. 41.

Vermaning om de lelyke woningen der waereldt te verachten, ende regte woningen te zoeken.

Wel aan dan / gy Heiligen Godts, hebt de waereldt niet lief, nog wat in dezelve is, begeerlykheidt der ogen, des vleesches, en grootsheidt des levens; maar bemint de woningen van Godt. En daarom (1) Leert in de waereldt de waereldt verachten / op dat haar glants en schijn-geluk u niet verblinde / nog hare lief kozende aanlokzelen u verleide / nog het kort vermaak der zonde u ten val brenge. Laat uwe zorgeloosheidt u niet in slaap wiegen; laat geluk en welvaart u niet hoogmoedig / nog tegenspoedt u mismoedig maken. Ziet de waereldt aan / niet gelijk zy schijnt; maar zo als zy is / en houdt haar voor een vreemt landt / waar in gy gene blyvende plaats hebt; voor ene Herberg / alwaar Godt u slechts voor enen korten tijdt verblijf heeft gegeven.

(2) Laat uw wandel in den Hemel wezen / en reikhalst naar de lieflyke woningen Godts / die boven zijn. Zegt met Paulus / wy hebben hier gene blyvende plaats / maar onze wandel is in de Hemelen. Ziet op de Wolke der getuigen / die op aarde als vreemdelingen in Tabernakelen woonden, en ene stadt verwachten, welker Konstenaar en Bouw-meester Godt is. Uwe ziel is van Godt uit den Hemel; en dierhalven laat uw wandel ook in den Hemel zijn / op dat gy eens by Godt moogt in den Hemel komen. Daar is uw Vader / daar is uw Broeder / daar is uw Bruidegom / daar zijn de Erf-woningen / die Jesus voor u bereidt heeft. Daarom verlangt dikwils naar die volmaakte plaats hier boven / en zegt / ô Hoe lieflyk zyn uwe woningen, Here der Heirscharen! Gelyk een Hert schreeuwt naar de waterstromen, alzo schreeuwt myne ziele tot u ô Godt. Myne ziele dorstet naar Godt, naar den levendigen Godt, wanneer zal ik ingaan, ende voor Godts aangezicht verschynen?

Philip. 3. 20.

Hebr. 11. 9, 10.

Ps. 42. 2. 3.

(3) Laten uwe harten woningen des H. Geestes zijn. Zeker Koning meende / dat hy een wonder heerlijk werk had verricht / toen hy by zijn Slot ene Kerk van louter Marmer gebouwt hadt / welker vensters van Kristal / en welker muren van Goudt blonken. Een arm man dit ziende / en dezen bouw horende pryzen / zeide / Dat hy een veel beter Kerk gebouwt hadt. De omstanders lachten hem uit / als een mensch die niet wel by zyne hassens was / en dienden

dat

dat den Koning aan; welke dezen man by zich ontbiedende / en hem reden van zyn zeggen afeischende / van denzelven tot antwoordt kreeg / Dar hy door Godts genade, onder zyn slegt kleedtje, enen kostelyken Tempel des H. Geestes hadt, die van de heerlykheidt des Heren overschaduwt wierdt, die vergult was met het bloedt van Jesus, en die tot ene woonplaats voor Godts Geest verstrekte. Deze redenen bevielen den Koning zo wel / dat hy zelf zyne dienaren tot den opbouw van diergelyke Tempelen des Heren opwekte. Gy Heiligen Godts, bouwt den Here uwen Godt ook zulke Tempelen. Draagt altyt de bouw-stoffen van wel gegronde kennis by u / en zet dien bouw gestadig voort. Werpt 'er Baals-Dagons- en Mammons Altaren uit; geeft Gode alleen de ere. Offert het wierook uwer gebeden op dien waren Altaar Jesus. Laat steets het geluit van Godts lof klinken; offert den Here lichaam en ziel; Dient den Here met vreze, ende verheugt u met bevinge. Ps. 2. 11.

Eindelyk nog een woordt van troost. Veracht de waereldt u / liefve Kinderen Godts / denkt dat gy te meer bemint zyt by uwen Godt. De waereldt weet niet / wat zy veracht / Godts Kinderen verachtende. Hoe menig Kruidtje en Bloemtje wordt van Basans Ossen met voeten getreden / dat nochtans vol deugdt en kracht is! Het is genoeg / dat de Here de zynen kent. Klaagt gy over vervolginge / en zucht gy met Godts Kerke / Wee my dat ik een vreemdeling ben! Ei / Godt is voor u; wie kan tegen u zyn? Laat Belial met alle zyne werk-tuigen vry op u aanvallen; Jehovah is uwe schat / Godts Engelen zyn uwe wachters / en die voor u zyn / zyn meerder dan die tegens u zyn. Zegt / De Here is myn licht ende myn heil; voor wien zou ik vrezen? de Here is myn levens kracht; voor wien zou ik vervaart zyn? Troost in verachting. Ps. 27. 1.

Klaagt gy over armoede; ei / Jesus is ook arm geworden: De Vossen hebben holen, en de Vogelen des Hemels hebben nesten; maar des menschen Zoon heeft niets, daar hy zyn hoofdt opleggen kan. Matth. 8. 20.

Gy zyt vreemdelingen op aarde; ligt dat gy daar een hutje zult vinden / waar in gy den kozten tydt uwes levens kunt overnagten / en 't zal daar in mogelyk zo goet en beter sterven zyn / als in groote Paleizen. Druk u de last der zonden / verbergt u dan in de wonden van Jesus voor een waar gelove; want daar zult gy ruste vinden voor uwe zielen. Komt eindelyk de Doot / zo weet / dat wanneer uw aardsche huis dezes Tabernakels verbroken wordt, gy dan een gebouw zult hebben, niet met handen gemaakt, maar eeuwig in den Hemel. Godt zal uw lichaam eene zoete ruste in de woninge des grafs verleenen / en uwe ziele tot zich nemen in de heerlyke woningen des Hemels; tot dat lichaam en ziel beide daar zullen komen / alwaar verzadiging van vreugde en lieflykheden aan de regter-handt Godts, altoos en eeuwiglyk zyn. Amen.

Ps 42 V. 1

G E B E D T.

ô Hete der Heirſcharen, wiens *Throon de Hemel is, en de aarde een Voet-bank uwer voeten! Hoe lieflyk zyn uwe woningen, en hoe heerlyk is uwe Naam in alle Landen!* Gy hebt ons, toen wy in de dorre Woeſtyne der waereldt omdoolden, tot de gemeenſchap van uw Zion geroepen, alwaar men u in ſtilte looft, en tot die plaatſe, daar uwe Ere woont. Maar ach! wy beklagen van harte, dat wy ons menigmaal door de liefde der waereldt zo verre vervoert vinden, dat wy uwe lieflyke woningen vergeten; dat wy in de onruſt ruſte, en in de onſtuimige baren eene Haven zoeken. ô, Hoe dikwils verkoudt de liefde tot uw woordt in onze harten, die als een vlamme des Heren behoorden te branden! En hoe menigmaal verontreinigen wy den Tempel van uwen Geeſt met zondige gedagten, woorden en werken. Ach genadige Godt! zie doch onze aanklevende zwakheden over het hooſdt, en laat de volkomenheit van uwen allerlieſſten Zone onze onvolkomenheit vergoeden. Wy hebben heden, ô Heer, uwe vriendelykheidt in uwe lieflyke woningen geſmaakt; ach laat ons hart nu een waarachtigen afſchrik voor de afſchuwelyke woningen der waereldt hebben; in welke niets te vinden is dat onze zielen vergenoegen kan. ô, Hoe wel te vreden zyn onze zielen, na dat gy ons nu de ryke goederen uwes Huizes hebt laten ſmaken! Hoe helder zyn onze ogen geworden, na dat wy den Honing der ziel verquikkende ſpyze geproeft hebben! Hoe vermeerderen onze krachten na deze heerlyke maaltydt van vergenoeginge! Laat nu, Heer, ons geſtadig vermaak in uwe zoetſte gemeenſchap zyn. Geef ons ware hemelſch-gezinde harten, die *hunnen wandel in den Hemel hebben!* die nergens liever aan denken, als aan den Hemel; die nergens liever van ſpreken, als van den Hemel, en die nergens liever gaan, als op de wegen des Hemels. Openbaar ook de lieflykheidt uwer woningen aan ons harte, zo dat wy uwe genade-middelen nooit verzuimen. Laat ons, zo dikwils wy tot uwe voorhoven naderen, ook nader aan den Hemel komen. Zyn wy onwetende, onderricht ons; zyn wy ongevoelig, roer onze harten; zyn wy onboetvaardig, zie ons aan als *Petrus*; zyn wy traag, wek ons op; zyn wy bedroeft, trooſt ons; en laat uw woordt ook onze trooſt zyn, op dat wy den moedt niet laten vallen. Kort om ô Heer, *voltrek het goede werk, dat gy in ons begonnen hebt*; help ons dagelyks den geeſtelyken Bouw onzer zielen bevorderen, en laat ons voortgaan van *kracht tot kracht, van deugdt tot deugdt, tot dat wy eindelyk by u in Zion komen.* Amen. Onze Vader, enz.

BOET-

BOETVAARDIG GEDENKEN DER ZONDE,

Voor het Gebruik des

H. AVONDTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Als dat Noach eenen tydt lang op de wateren des Zondt-vloeds hadt gedobbert / dacht Godt aan hem. Godt dacht aan hem in syne Arke, dat hy hem uit de gevangkenis verloste / en toen de wateren gevallen waren / in eene gantsch nieuwe waereldt bragt. Wy menschen dobberen op de Zonde-zee deser waereldt / gelijk Noach. Daar dan denkt Godt ook aan ons / wanneer hy de goude-wateren laat vallen / en ons door ware boetvaardigheidt en bekeeringe in een nieuw leven brengt. Godt gedenkt aan Noach. Gen. 8. 1.

Om hier van in de vreze des Heren meerder te spreken / syn wy op dezen Voorbereidings-dag by een gekomen. Doch / op dat alles vruchtbaar moge geschieden / hebben wy Godt te bidden om boetvaardige en verslage harten; op dat wy ons heden zo bereiden / dat wy mogen als waardige Visch-genoten aan syne Genade tafel verschynen. Om deze genade van den gantsch goedertieren Godt te verkrygen / spreken wy hem aan met het allervolmaaktste Gebedt / dat Jesus Christus ons geleert heeft.

Onze Vader, ent.

TEXT. GEN. XLI: vſ. 9.

Ik gedenke heden aan myne zonden.

TWEDE INLEIDING.

Luc. 10. 30. 35. De menſch die onder de moordenaars gevallen was is een beeldt van den Zondaar.

't Is ene merkwaardige gelykenis / die wy leſen van dien menſche, die onder de moordenaars gevallen was, en die door dezelve dodelyk verwondt-zynde, van een Samaritaan genezen wierdt. Wy willen tegenwoordig den verborgen zin / of geeſtelyke betekenis dezer gelykeniſſe niet voorſtellen / namelyk, hoe die menſch / die onder de Moordenaars gevallen was / de arme Heidenen betekent / die van de Joden veracht / maar van Chriſtus in genade zyn aangenomen; maar wy merken deze gelykeniſſe alleenlyk aan / als eene klare afbeeldinge van 's menſchen zonde / elende / en zyne verloſſinge uit dezelve. Gelyk die menſch van Jeruzalem naar Jericho ging; zo gingen wy na den zonden-val uit het Paradys / in het moordtneſt der waereldt. De Moordenaars / daar wy onder verdwalen / waren onze geeſtelyke vyanden / de Satan / de waereldt / en ons eigen vleeſch. Deze trokken ons kleedt van Godts Even-beeldt uit / ſloegen in ons gewete de ene zonde-wonde na de andere / en bragten ons in den uiterſten elendigen ſtaat der geheel verdorve natuur / uit welken geen menſch ons redden of verloſſen konde. Prieſters en Leviten, Moſes en zyne Wet / kunnen de zonde niet wegnemen; maar de regte Samaritaan, de Hoeder Iſraëls kon ons helpen. Die kwam tot ons in de woeſtyne der waereldt / en goot in onze bloedende wonden de Olie zyner genade / en den Wyn van de aangename lere des geloofs. Hy bragt ons in de Herberg der Chriſtelyke Kerke; daar laat hy ons door zyn Woordt en Sacramenten verder koeſteren / en maakt ons zulke menſchen / die in zyne wegen wandelen. Maar / zo ik nu nader vroeg / wie doch deze menſch zyn mag / die onder de Moordenaars gevallen is? Zou uw gewete niet wel antwoorden / ô dat geldt ons / en wil ons te kennen geven! Want zedert den tydt / dat wy laaſt aan de Tafel des Heren zyn geweeſt / zyn wy weder op nieuw onder de zonde-moordenaars geraakt / die onze zielen zwaar verwondt hebben. Wat raadt dan in dezen verlegen ſtaat? Wy zullen boetvaardig aan onze zonden gedenken / en tot Jeſus / als den beſten Geneës-meeſter / onzen toevlugt nemen.

„ Jeſus, de getrouwe en barmhartige Samaritaan, helpt ons, dat

„ wy

„ wy onze bloedende zonde-wonden wel open leggen; op dat de
„ Olie des geloofs ons hele en geneze ten eeuwigen leven. Amen.

VERKLARING.

De ondankbare waereldt ſchrpft gemeenlijk de genotene weldaden in 't Landt/ en vergeet haare weldoenders meer dan te haaſtig. Dit zien wp in onzen Text. Joſeph hadt in de gevankenis den droom van 's Konings Opper-ſchenker uitgelegt; want toen deze gedroomt hadt/ dat hp enen Wyn-ſtok van drie ranken voor hem hadt, dat hp deszelfs Druiven in Pharaos beker uitdrukte, en den Beker den Koning in de handt gaf; zeide Joſeph hem daar op/ dat Pharao hem binnen drie dagen weder in zynen ſtaat herſtellen zou; maar verzocht hem/ dat hy zynes doch wilde gedenken, wanneer 't hem wel ging, en meldinge van hem doen by Pharao. Doch deze Schenker vergat Joſeph: niet zo zeer uit boosaardigheidt, gelijk Eſau Jacob vergat; want Joſeph hadt hem niet beledigt: ook niet uit hoogmoedt; gelijk dan vele/ die op hoge Ere-trappen klimmen/ hunne arme Vrienden wel vergeten: ook niet uit vreze dat Joſeph verheven zou raken/ en te magtig worden; want dat ſtont van dezen armen Herzeer nog niet te vermoeden. Maar hp vergat zpnes mogelijk door menigvuldige bezigheden. Hovelingen hebben dikwils zo veel te doen met de waereldt/ dat zp nauwlpx aan Godt eens kunnen denken. Of hp vergat hem wel uit ſtaat-kundige voorzichtigheidt, om zich Potiphar niet ten vpandt te maken/ 't geen geſchiedt zou zpn/ indien hp Joſeph begunſtigt hadt. Of eindelijk vergat hp hem wel uit beſchroomtheidt; wpl hp 't vooz een geluk heeft kunnen rekenen/ dat hp ſiechts vooz zpn eigen Perſoon verzorgt was/ en zich zelven liever eerſt heeft willen beveſtigen/ als andere in gunſte te brengen. Doch/ 't zp hier mede zo 't wil/ de Opper-ſchenker kreeg ene knaging/ en zeide/ Ik gedenke heden aan myne zonden; gelijk hp dan ook den gevangenen Joſeph reets twee jaren vergeten hadt. Hp hadt gezondigt tegen Godt, die beveelt dat men zich over gevangenen ontferme. Hp hadt gezondigt tegen den Koning, om dat hp het licht zo lang onder den Schepel hadt laten ſtaan/ en den Vorſt niet eerder van Joſeph geſprooken hadt. Hp hadt gezondigt tegen de Wet van de liefde des Naaſten, welker inhoudt is/ Wat gy wilt dat u de menſchen doen, dat doet ook hnn. Hp hadt gezondigt tegen 't Recht der Volken, 't geen medebrengt/ dat men zyne belofte nakomen, en 't goede belonen moet. Daarom gedacht hp aan zpne liefdeloosheidt/ aan zpne zonde van ondankbaarheidt/ die hp tegen Godt en zpnen Even-menſche hadt begaan. Hp gedacht

De Opper-ſchenker van Pharao vergeet de weldaden van Joſeph.

Hoedanig de Opper-ſchenker zich verzondigt hadt.

daar zo aan/ dat gy Joseph zyn huis/ zyn koning in gunste bragt/ en hem den weg tot zyne verheffinge baande; want nu was de tyd geboren/ dat Godt Joseph in genade wilde aannemen; dat hy zyne gevankenis in opheide/ zynen lagen staat in hoogheit/ zyne smaat in ere wilde veranderen. Ziet! dus laat Godt de rechtvaardigen niet altoos in elende/ maar hy bevrijt wat zyn is. Voorzdt zegt/
Pſ. 50. 15. Roept my aan in den dag der benauwtheidt; ik zal 'er u uit helpen, ende gy zult my eren.

Zondaren moeten hoetvaardiglyk haar geweten ouderzoeken.

Waren dit woorden van eenen Heiden/ die herkennt ongelooven leven dat uit Godt is/ en hiernaegelijk zo vele Godeloose aanslaet/ als 'er Staeten aan den Hemel zyn; zoo veel meer moet dit de Kinderen van een hoetvaardig Christen weezen/ Ik gedenke heden aan myne zonden. Of gelijk David zelde/ myne zonde is steets voor my. Of als de verlore Zoon sprak/ Vader! ik heb gezondigt tegen den Hemel en voor u; en ben voortaan niet waardig uw Zoon genaemt te worden. Dus gedacht de Zondares aan haare zonden/ toen zy Jesus voeten met haare traenen besochtigde. Dus gedacht Petrus aan zyne zonden/ toen hy uitging en bitterlijk weende. Wat dit het zeggen van een Geloofling (die die Ruth niet naar den winkt wilde hangen/ en die/ schoon hy zyn geluk van zynen Heer hoopt/ gelijk de Maene haar licht vande Zonne ontfangt/ echter zyn gewete daar niet aan wagen wilde/ om zyne ziele te bedriegen) zo moeten zoo-
Philip. 2: 15. danige Christenen ook onberispelyk en oprecht zyn, in 't midden van een kromm en verdraait geslagte: Of/ zo oolt het gewoete bedrieglijk wierdt/ 't zy dat men heeft leven zweeren by 't leven van Pharao, gelijk Joseph; of/ dat men 't Volk gelokt heeft, gelijk David; of/ dat men zyn harte aan vreemde Goden heeft gehangen/ gelijk Salomo, en zyn gewete met zondige gedachten en woorden heeft bezoedelt; moet men zyne overtredingen bekennen/ berouw daar over hebben/ en zyn leven beteren.

TOEPASSING.

Dieten Avondsmaal komen, moeten hunne ondankbaarheidt tegens Godt bedenken.

Nu Christenen bespoeft u/ of gy niet in vele dezen den Schenker van Pharao gelijk zyt. Godt heeft u met menigvuldige weldaden overschudt; en echter zyt gy bevonden zo ondankbaar geweest/ dat gy hem daar weinig erkentenisse voor betoont hebt. O/ hoe vele zonden u hebben veel vierendeel jaars/ halve/ ja gehele jaren laten voorby gaan/ dat gy aan hunne zonden niet eens gedacht hebben! Doch tegenwoordig hapt gy wel inkeer/ en zegt/ Ik gedenke aan myne zonden; maar/ ach Zondaar! hoe weinig hebt gy tot nog toe hier in gemoed dat zonde overdacht! O/ hoe vele zyn 'er in hunne zonden ver-

weetens en voorbedachtelijk voortgegaan/ zonder eens te denken/ Wat doe ik doch? Hoe vele hebben de zonden/ als Slangen/ Adders en Padden/ in hunne zielen gehuisvest/ gelijk een slapende/ die 't ongedierte niet ziet; gelijk een lizankzinnige/ die met ene slang speelt; gelijk een maan-zuchtige/ die op de hoogste muren zonder enige vreze wandelt. Andere gedenken wel aan hunne zonden; maar in wanhope/ gelijk Caïn, die zeide/ myne zonden zyn groter, dan dat zy my vergeven worden. Of gelijk de verdoemde/ die gaarn den eenen last door den anderen zouden willen verdrygen/ roepende/ Bergen valt op ons, en gy steenrotzen bedekt ons! Of zy hebben tot het uiterste daar tegen overgesteld/ en zetten de zonde uit den zin/ meinende/ als zy daar niet aan gedenken/ dat God dan ook daar niet aan denkt. Zulke menschen zyn gelijk de domme Veldehoenders, die 't hooft verbergen/ en ondertusschen 't gantsche lichaam voor den Arendt bloot laten; of gelijk de Tirannen, die aan hunne Hoven verbieden van de doot te spreken/ en menen dat die daarom te langer zal uitblyven. Noch andere zyn 'er/ die aan hunne zonden wel gedenken; maar niet met een berouw-hebbent harte/ even gelijk Rehabeam, die het nog erger en erger maakte. Wel is waar/ wanneer de noodt aan den man komt/ wanneer God de menschen met ziekte/ rampen en gevaren bezoekt/ dan gedenkt men wel somtyds aan zyne zonden/ gelijk Pharao, die Moses verzocht dat hy voor hem bidden wilde; maar dat is slechts voor dien korten tydt; als de noodt voorby is/ dan is 't met de boetvaardigheit ook gedaan. Vele gedenken aan hunne zonden dan alleen maar/ wanneer zy ten Avondtmaal gaan; hoewel maar ter loops/ dewyl zy doch geen vast voornemen hebben hun leven te beteren/ het quade na te laten en 't goede te doen. Andere wederom gedenken dan eerst aan hunne zonden/ wanneer de Doot hun reets op de lippen zit; wanneer zy naulyx zo veel tydt hebben/ dat zy hun quaadt leven behoorlijk kunnen overdenken; wanneer de pynlykheden of ongemakken der krankheidt hun naulyx zo veel ruste laten/ dat zy hun zeer bezwaart gewete ter degen kunnen onderzoeken. Zulke menschen doen gelijk de kinderen Israëls/ die niet aan hunne zonden dachten/ voor dat zy in Babel waren; of gelijk een nalatig knecht/ die dan eerst het huis wil bewaren/ als de Dieven alles weggestolen hebben; of gelijk een kindt/ dat dan eerst het vuur schuwt/ wanneer het zich genoeg gebrandt heeft. Alle zulke Zondaars/ die niet behoorlijk/ nog niet in tydts genoeg/ nog niet dikwils genoeg/ nog niet boetvaardig genoeg aan hunne zonden gedenken; maar Godts heiligheidt/ gerechtigheidt/ oordeel/ en woordt vergeten; behoeven niet in hunne gedachten te nemen/ dat de Here hunner zal gedenken. Hoewel Zondaar! gy die in uwe zonden zonder boetvaardigheidt maar

De menschen gedenken niet aan hunne zonden.

Openb. 6. 16.

heen

heen leeft / Godt zal evenwel aan u gedenken. Hy zal uw gruwel doen gedenken: Hy zal uwe Goddeloze woorden / en uwe boze werken niet vergeten. Uw gewete zal daar aan gedenken op uw Doodbedde. De opperſte Rechter zal daar aan gedenken op zynen Rechter-ſtoel; ja Belial zal aan uwe zonden gedenken en u aanklagen. O ô dzoevige gedachtenis! wanneer het gedenken uwer zonden / uwe Helle-quaal onuitſpreekelijk zal vermeerderen.

Diſch-genoten moeten ene boet-gedachtenis hebben.

Wat u aangaat / boetvaardige Diſch-genoten! wilt gy genade en vergiffenis by Godt verkrygen / zo laat heden het gedenken uwer zonde ene Boet-gedachtenis, ene liefde-gedachtenis, en ene geloofs-gedachtenis zyn / en zegt met ene bewoge ziel; Ach Godt! ik gedenke heden aan myne zonden. Ik zegge voor eerſt / laat het gedenken uwer zonde heden ene boet-gedachtenis zyn / en erkent doch / dat gy tot nu toe tegen den Here gezondigt hebt. Spreekt by u zelven; „ Ik Vader of Moeder / ik Zoon of Dochter / ik Knecht of Dienſtmaagt; Ik gedenke heden aan myne zonden: Aan de zonden van „ myn ampt en beroep; aan de zonden myner jeugt: aan het oneindig getal zondige gedachten / die 'er in myne ziel zyn gekomen; „ aan de menigvuldige zondige woorden / die 'er menigmaal op myne tonge zyn geweeſt. Ik gedenke aan de zondige daden / die ik „ heimelyk en openbaar / wetende en onwetende / met voordacht of „ uit zwakheidt heb begaan. Ik gedenke aan myne zonden, waar „ door ik Godt beledigt / dien liefderykſten Vader vertoornt / zyne „ weldaden vergeten / zyne lankmoedigheidt getergt / en zyne liefde „ met ondankbaarheidt vergolden hebbe. Ik gedenke aan myne zonden, waar door ik het hart van mynen Jeſus heb verwonde / om „ dat ik hem / die my tot in de doot heeft lief gehadt / gene wederliefde heb betoont door een Godtzalig leven. Ik gedenke aan myne zonden, waar door ik Godts Geeſt zo menigmaal bedroeft hebbe. Ik gedenke aan myne zonden, waar door ik mynen Naaſten niet zo lief gehadt heb als my zelven. Ik gedenke aan myne „ zonden, die Godts Wet my zegt; die myn gewete my voorhoudt; aan de zonden / die gelyk een zware laſt over myn hoofdt gaan; aan de zonden / die my en mynen Godt van een ſcheiden; „ aan myne zonden / die billik Vloek / Hel / en eeuwige verdoemenis verdient hadden. Daar aan gedenk ik, myn Godt! met een verbryzelt harte / met ene verwonde ziele / met gevouwe handen / „ met geboge knien / met ſmekenden monde. En ach! dat myn „ hoofdt water, en myne ogen ſpring-aders van tranen waren / om „ myne zonden regt te beweenen! want ik ben bevlekt door de erfzonde; ik ben bezoedelt door de dadelyke. Meet ik die af in de „ hoogte, zo reiken zy tot aan den Hemel; in de diepte, zo worteln zy tot in de Hel toe; in de breedte, zo ſtrekken zy zich uit te

„ gen

„ gen alle geboden aan; in de lengte, zo gaan zy zo ver als myn „ gantsche leven / en ik ben u met dien knecht in 't Evangelium „ meer dan tien duizendt ponden schuldig. Uwen allerliefsten Soon „ heb ik moeite gemaakt met myne zonden: Hadt ik niet gezon„ digt / hy hadt niet behoeven te boeten: Hadt ik niet gerooft, hy „ hadt niet behoeven te betalen. ô Wee myne zonden / die uwen al„ lerliefsten Soon aan 't kruis gebragt hebben! Wie kan zonder „ tranen aanzien / dat een onschuldige gedoodt / dat een Broeder ver„ moordt wordt? En wie kan zonder ziele tranen bedenken / dat „ onze zonden Jesus / uw onschuldig kindt / onze Vriendt en Broe„ der / ter doodt gebragt hebben? Waarlyk / deze Abner is niet ge„ storven / gelyk een dwaze sterft; maar zy hebben zich verzamelt „ tegens uw heilig Kindt, om te doen, wat uwe handt en raadt „ bepaalt, ja wat myne zonden verdient hebben.

2. Laat het gedenken uwer zonde ook ene liefde gedachtenis zyn. Schuwt de zonden / die tot nog toe uw gewete zo vele gevaarlyke wonden toegebragt hebben. Ach! wie zou doch vooraan voor de ogen van zo heiligen Godt opzettelyk kunnen zondigen? Wie zou doch zo enen liefderyken Vader moetwillig kunnen beledigen? Wie zou doch dat goede vaderlyke hart kunnen bedroeven? De minste genade van Godt is beter dan de gantsche waereldt; dierhalven behoorden wy zekerlyk niet te zondigen / al konden wy met ene zonde de gehele waereldt winnen. Schuwt / ach schuwt doch vooraan de zonde als de Pest / en laat uw hart een Paradys zyn / daar niet als bloemen tot Godts ere wassen. Segt; „ Myn Godt! u will „ ik eren met myne liefde. Alles wat in de waereldt is zal my zo „ lief niet zyn / als uwe genade. U will ik eren met kinderlyke ge„ hoorzaamheidt. Ik zal u / myn Vader / naar de oogen zien. Uwe „ wille zal de myne / uw bevel myn plicht en myn werk zyn. U „ zal ik eren in myn gantsche leven / lyden en sterven. Zet my doch / „ myn Godt / als een Zegel op uw harte; want uwe liefde is ster„ ker dan de Doot. Laat geen gewelt my en u van een scheiden. Ene liefde gedagtenis.

3 Denkt heden ook aan uwe zonden door ene geloofs-gedachtenis. Dryukt het gedenken der zonde u ter neder / laat het gedenken van Godts genade u weder opbeuren; want dus spreekt de groote genade-prediker Paulus tot de Christenen te Rome / Waar de zonde meerder geworden is, daar is Godts genade veel meer overvloedig geweest, of / gelyk het eigentlyk heet / waar de zonde opzwelt als een stroom / daar klimt Godts genade nog hoger als een Zee; daarom zal ik alle myne zonden in een bondeltje binden / en dezelve in den ondoorgrondelyken Oceaan der Goddelyke barmhartigheidt werpen. Gelyk de Zondt-vloet niet alleen de laagste heuvelen / maar ook de hoogste Bergen bedekte; zo bedekt Godts genade ook de En ene geloofs-gedagtenis Rom. 5. 20.

Col. 1. 14. grootſte zonden. Want / in Chriſtus hebben wy de verlosſinge door zyn bloedt, namelyk de vergevinge der misdaden. Dit is de Boom des leevens in het Paradys. Dit is de beſte gezondtheidts-bron / 1 Joh. 1. 7. die onze kranкheden geneest; want het bloedt van Jeſus Chriſtus, des Zoons Godts, reinigt ons van alle zonde. Dit Bloedt ſpreekt betere dingen dan dat van Abel. Of het waar is / dat de Pellikaan zyne jongen / die door eene Slang gedoodt waren / weder levendig maakt / weet ik niet; maar dit weet ik / dat de opene zyde van Jeſus myne beſte toevlucht / zyn vergote bloedt myne beſte reiniging is. Met dit gedenk-cedul willen wy voor Godt treden: met dezen purperen mantel willen wy onze bloedt-ſchulden bedekken. Met dezen mantel der gerechtigheidt / en met deze klederen des heils / willen wy voor Godts Throon naderen / en met vreugde voor zynen Rechter-ſtoel verſchynen. En wanneer de Engelen vragen / Wie zyn deze, die met witte klederen zyn aangedaan? Zullen wy antwoorden; Het zyn zulke, die uit vele droefheden komen, en die hunne klederen gereinigt hebben in 't bloedt des Lams; daarom zyn zy voor Godts Throon, en dienen hem dagh en nacht, altoos en eeuwiglyk. Amen.

GEBEDT.

Here, Here, barmhartig, genadig, langmoedig, groot van waarheidt en trouwe. *Wat is* doch *de menſch, dat gy zynes gedenkt, en des menſchen kindt*, de arme Zondaar, dat gy u over hem ontfermt? Gy hebt aan ons gedacht voor de grondtlegginge der waereldt: Gy hebt aan ons gedacht, toen wy nog in ons bloedt lagen; ja, toen wy Hel en Doot waardig waren, hebt gy aan ons gedacht ten besten. Maar ach! wy vergetende menſchen hebben niet altyt gedacht aan uw bevel en onzen plicht. Daarom moeten wy arme Zondaars en Zondareſſen heden gedenken aan onze zonden. Gedenk doch niet, Here, de zonden onzer jeugdt, nog die van ons beroep, nog alle zondige gedachten, woorden en werken; maar gedenk onzer naar uwe grote barmhartigheidt, om uwer goedheidt wille. Gedenk niet aan het weinige goets dat 'er nog in ons zyn mogt, want onze beſte gerechtigheidt blyft doch maar als een bemorſt kleedt; maar gedenk aan uwen lieſſten Zone, als 't onſchuldig en onbevlekt Lam. Om zynent wille, Abba Vader! gedenk onzer ten beſten. Heilig ons in ons leven, ſterk ons in ons geloof, verquik ons in ons lyden, en trooſt ons in ons ſterven, op dat wy een zacht en zalig affcheit van hier mogen nemen, en tot u ingaan in den Hemel; alwaar wy u eeuwig liefhebben, loven en pryzen zullen. Amen.

Onze Vader, enz.

GODTS

GODTS VRIENDIN, OP JESUS LEUNENDE.

By het Gebruik des H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

ZEer troostrijk zyn de woorden van de eeuwige wysheit; Myne vermakingen zyn met de menschen kinderen. De Zone Godts is de eeuwige wysheidt / als die niet alleen Hemel en Aarde heeft bereidt / maar ook in alle de Goddelijke huishoudingen op den aartbodem heeft gespeelt / en zyn vermaak heeft gehadt om by de menschen kinderen hier op aarde te wonen. Onder de Belofte was zyn vermaak / om zich aan Godts vrienden als den Engel des Verbonts te openbaren / en op een vriendelijke wyze met hun te spreken / gelijk de eene vriendt met den anderen. Onder de Wet, in de dagen des Ouden Verbonts / was zyn vermaak / niet alleen met Moses op Sinai te spreken / maar ook voor Israël heen gaan naar Canaän / en aldaar onder de schaduwen des Ceremoniele wet / zyn volk te verheugen. Maar meer was het / dat hy zelf vleesch en bloet aannam / en het groot werk der verlossinge uitvoerde. Dus heeft Jesus ook nog tot op dezen dag zyn vermaak / om by de menschen kinderen te wonen / ons door zyne bontekenen van zyne liefde en genade verzekerende / tot dat hy ons eindelijk by zich in den Hemel zal opvoeren.

Het vermaak der eeuwige wysheit om by de menschenkinderen te wonen. Spreuk. 8. 31.

Om hier van meer te spreken / en zyne vriendelijkheit te smaken / zyn wy in den raadt der heiligen by een vergadert. Doch op [illegible] dit alles moge dienen tot versterkinge van ons geloof / tot beteri[illegible] onzes zondigen levens / en tot hartelijke liefde onder malkander / [illegible] den wy den Here om zynen genadigen bystant /

Onze Vader, enz.

TEXT. HOGEL. VIII: vs. 5.

Wie is zy, die daar opklimt uit de Woestyne, ende haar lieflyk leunt op haren Liefsten? Onder den Appel-boom heb ik u opgewekt; daar heeft u uwe Moeder met smerte voortgebragt, daar heeftze u met smerte voortgebragt, die u gebaart heeft.

TWEDE INLEIDING.

Het teken der zuchtenden. Ezech. 9.

Gaat door, door het midden der Stadt, door het midden van Jerusalem, ende tekent een teken op de Voorhoofden der lieden die zuchten. Dus luit het bevel des Heren by Ezechiel. De heerlykheidt des Godts Israels hadt zich van den Cherub opgeheven tot den dorpel des Huizes / en enen Engel / die met linnen bekleedt was / en eens Schryvers Inkt-koker aan zyne Lendenen hadt / bevolen / dat hy door de Stadt Jerusalem zou gaan en de Voorhoofden der genen zou tekenen / die daar zuchtten over alle de grouwelen / welke in die Stadt gedaan wierden. De Uitleggers zyn niet van enerlei gevoelen / wat dit voor een Teken geweest zy / en wat de woorden Trvvita tav eigentlijk betekenen. Enige onder de Joden menen / dat aan den Engel bevolen is / alleenlijk de laaste Hebreeuwsche Letter Thau voor de Voorhoofden der Inwoners te schryven / en dat dit voor de Vromen betekent heeft / Tichjeh, gy zult leven; maar voor de Godtlozen / Thamut, gy zult sterven. Andere / waar onder enige oude Kerkeleraars / zyn van gedachten / dat de Engel een Latynsche T, of Teken op de wyze van een Kruis / op de Voorhoofden der zuchtenden hadt geschreven; 't geen zyn opzicht zou gehadt hebben op het Kruis van Christus / aan 't welk de zonden-schuldt van Godts volk door den Messias betaalt zou worden. Doch de zekerste mening is / dat de wyze van tekenen in des Engels vrye keur heeft gestaan / en dat in het gemeen maar de Voorhoofden der zuchtenden / 't zy met een streek of iets anders getekent zyn. Wy willen ons niet onderwinden / in deze onzekere meningen iets zeker te stel-

ſtellen; maar alleenlijk deze woorden tot ons tegenwoordig oog-wit bzengen. Deze waereldt is gelijk het zondig Jeruſalem / en Godt heeft in dezelve ook zyne Uitverkorenen / die over de zonden zuchten / en geteekent worden met het bloedt des Lams. Dit geſchiedt inzonderheit wanneer men aan de Tafel des Heren gaat; want dan zondert men zich af van 't Jeruſalem dezer waereldt. Die daar over hunne zonden zuchten / en Godt om genade en vergevinge bidden / zyne boetvaardige Viſch-genoten. De Heerlijkheidt des Heren heeft zich ook van den Cherub op / en vernedert zich in het dierbaar Verbondts-teken tot op den dorpel des Huizes / en tot aan die plaatſe / alwaar zyne ere woont. Als dan worden gelovige Avondtmaal-gangers mede geteekent / niet aan het Voorhoofdt met een zichtbaar teken / maar aan hunne zielen met het bloedt des Lams. Zy geven zich over aan Godt / als vzienden van Jeſus; en Jeſus geeft zich aan hun over / als Bzuidegom hunner zielen.

Van deze Bondt-vereniging der gelovigen met Chriſtus zullen wy ingevolge onzen Text meerder ſpreken. Verleent daar toe een geheiligden aandagt.

„ Maar gy, ô dierbaarſte menſchen vriendt Jeſus, die ten allen „ tyden uw vermaak hebt gehadt, om by de Menſchen kinderen „ te wonen; ach! kom doch tot ons met uwe genade; gy die be„ looft hebt, tegenwoordig te zullen wezen waar twe of drie in „ uwen Name vergadert zyn. Laat als nu uwe Heerlykheidt zich „ opheffen van boven den Cherub, tot aan de voet-bank uwer voe„ ten. Teken ons, en alle die zuchten om der zonde wille. Be„ ſpreng de deuren van ons harte met het bloedt des Lams, op dat „ de Verderf-Engel voorby ga. Laat ons, ô goede Herder, het „ teken uwer Schapen dragen, zo dat wy naar uwe ſtemme horen, „ u navolgen, en het eeuwig leven verkrygen. Amen.

VERKLARING.

Gelijk het Volk Iſraëls in de zware dienſtbaarheidt van Egipte / zo zuchtte ook de Kerk des Nieuwen Verbondts onder den laſt van 't geeſtelijk Egipte / of des Paapdoms. Dierhalven wenſchtte zy haren Broeder Jeſus daar buiten te vinden / buiten 't verwaxt Babel / daar zy maar gehoont wierdt / wanneer zy haren Jeſus / zo als hy zich geopenbaart hadt / in den Geeſt en in waarheit wilde dienen. Zy wilde hem bzeugen in haar Moeders huis; in 't huis der Apoſtoliſche Kerke; daar zou Hy haar de zuivere Evangeliſche waarheidt leren, die tot nog toe door menſchelyke inzettingen des Samenhang.

Paufboms wp wat beduiſtert waſ; daar zult ſy Hem Specerij wyn te drinken geven, en van 't zap hirer Granaat-appelen; zou zy zich dankbaar betonen met de vruchten van haar allerheil. geloof. Dandoph waſ zy uit Babel gevlugt door de dienaars van nen / die Godt verwekt hadt; of zy hem hadt verlaten / die zy in zoete gemeenſchap met haaren Jeſus ſtadt / niet langer volgende / maar zeide / Zyne ſlinker handt zy onder myn hooſdt, ende zyne regter-handt omhelze my. Zy wendt zich beſchermt onder de Vleugelen van haaren Jeſus / tegens hen / die de plechtigheden des Oudt Verbondts lieſhadden / en Dochteren Jeruſalems genoemt worden en zulk niet alleen door uitterlijke beſcherm middelen / maar ook door innerlijke overtuigingen. Want hy riep die Dochteren toe / Ik beſweer u, gy Dochteren Jeruſalems, dat gy de liefde niet opwekt, nog wakker maakt, tot dat het dezelve luſt.

Verdeling van den Text.

Daar op laat de Bruidegom zich in een liefde-geſprek met ſyn Bruidt in; welk geſprek voorgeſtelt wordt in de woorden van onſen Text; in welke wy vinden (1) eene Vraage van den Bruidegom / Wie is zy, die daar opklimt uit de Woeſtyne, ende haar lieflyk leunt op haren Liefſten? (2) Een antwoordt van de Bruidt: Onder den Appel boom heb ik u opgewekt, daar heeft u uwe Moeder met ſmerte voortgebragt, daar heeftze u met ſmerte voortgebragt, die u gebaart heeft. Enige Uitleggers zyn wel van gedachten / dat deze vraage de Dochteren Jeruſalems moet toegeſchreven worden / als die in verwonderinge ſtonden over den onverwachten en ſchieliſſen uitgang der Proteſtanten. Doch als wy de wyze van ſpreken aanmerken / die in deze vraag voorkomen / en dezelve wat naauwkeuriger betrachten / vinden wy vele redenen om te beſluiten / dat deze woorden eerder uit den mondt des Bruidegoms / als uit die van de Dochteren Jeruſalems komen; al waſ 't maar om dat deze de Werke / die door de Bruidt van Chriſtus verlaten waſ / niet licht eene woeſtyne zouden genoemt hebben / en nog veel minder aan haar den lof hebben gegeven / dat zy in een waar gelove op haren vriendt leunde.

De vraage des Bruidegoms.

Het waſ dierhalven een Vraage van den Koning der ere / waar door Hy den yver / en het waar geloof zyner Bruidt verheft; doch zo / dat deze Vraage de Dochteren Jeruſalems niet aangaat. Vraagswyze ſtelt hy deze Lof-rede voor / Wie is zy? (1) Wanneer 'er iets onverwachts gebeurt / ſo men gewoon te vragen. Toen eertyds het Manna in de woeſtyne nederviel / wierdt 'er gevraagt: Manhu; wat is dat? Dus waſ ook het werk der Verlossinge een onverwacht en onverhoopt werk. Die in 't Paufboom zouden niet hebben kunnen droomen / dat zo veel volks van hun zou uitgaan. Daarom vraagt hen de Bruidegom tot hunne beſchaminge; Wie is zy? Als of hy zeggen wilde; Ziet wat groot getal van zulken / die hunne kinderen niet

door

voor Baal gebogen hebben! Ziet/ wat een rei te Mahanaim! (2) Wanneer groote dingen door swakke werktuigen worden uitgevoert/ vraagt men gemeenlijk; Wat is dat? Het was zekerlijk een werk 't geen ten hoogsten verwonderens-waardig was/ dat Godt door weinig meer als twe mannen het groot werk der Hervorminge liet uitvoeren. Wie sou sich hebben kunnen inbeelden/ dat door deze/ die stoel verswakt sou worden/ voor welken wel eer Keizers en Koningen sich neder wierpen/ die voor den stoel des Viers hunne Scepters gebogen/ en de scherpte van Petrus swaardt gevreest hadden. Daarom vraagt Jesus nu; Wie is sy, die uw dreigen niet acht/ en met uwe Vatikaansche Blixemen den spot dryft? Wie is sy, die uw juk heeft afgeworpen/ en sich in vryheidt heeft gestelt? Wie is sy, die daar opklimt uit de woestyne?

Door de Woestyne wordt hier niet het Heidendom verstaan/ 't geen in 't 3de Cappittel ene Woestyne genoemt wordt/ wegens desselfs onvruchtbaarheidt; alwaar de Kerk opkomt uit de woestyne, als Rook-pilaren, berookt met Myrhe, wegens de swaare vervolgingen onder de Heidensche Keizeren. Maar door de Woestyne wordt hier verstaan het Antichristendom, gelijk wy in den samen-hang van den Text aangewezen hebben. Want/ na dat de Kerke der Apostolische Kerke verwildert was/ door de doornen van menschelijke inzettingen/ door de Distelen van dwaal leringen/ en door de stenen van gevoeloze consientien/ was dezelve wel ter degen ene woestyne geworden; ene woning/ daar wilde Dieren en Draken hun verblyf hadden/ die niet als vuur en vlam spogen. Daar wiessen Eike-bomen van Basan, die in wellust dik en sterk wierden; daar wiessen Cederen, die in hoogmoedt en geestelijke heerschappy sich boven andere verhieven. Alles was daar sou in malkander verwart en gevlochten/ dat 'er nauwlijks een gebaanden weg der waarheidt te vinden was. Het Woudt der geestelijke magt was sou donker geworden/ dat de Sonne der gerechtigheidt byna niet meer te zien was. Daar waren die kuilen/ waar in geen water van troost was: daar waren die slyperige en moerassige plaatzen/ waar in swakke gewetens als in diepen modder verdielen/ daar geen redding of uitkomste was. De uitgang uit de Woestyne.

Uit deze Woestyne des Antichristendoms kwam de reine Bruidt van Christus op/ toen sy ten tyde der Hervorminge uit Babel ging; en toen de Evangelische Kerk niet langer gemeenschap wilde hebben met de werken der duisternisse. Sy kwam op, gelijk een opkomende Morgenraat; gelijk de Son van achter enen Berg. Sy stont op/ als ene/ die tot nog toe in onmagt hadt gelegen in de woestyne/ alwaar de twee getuigen des Ouden en Nieuwen Testaments voor doot ter aarde gworpen waren. Sy stont op als ene Bruidt/ die tot nog toe in den slaap der zorgeloosheit hadt gelegen/ en riep de Doch- In de dagen der Hervorminge vervult.

teren

teren Jeruſalems toe; Verheugt u niet, myne Vyandin, dat ik tot nog toe nedergelegen hebbe; nu zal ik opſtaan. Zy verliet de woeſtyne/ daar tot nog toe gene ware vruchten des geloofs gewaſſen waren/ maar wel ſchoon-ſchynende Appelen van Sodom, en bittere Druiven van Gomorra. Alle de wateren in dat Mara waren vergiftigt/ en de ſtromen des levens waren roodt van bloedt. Dierhalven ging zy uit/ ja zy klom op, gelijk iemant/ die uit den ſlaap ontwaakt/ en niet als gevaarlyke huilen voor zyne voeten zier. Zy klom op/ gelijk een moedige Leeuw/ en gelijk een verheugde Eenhoorn. Zy klom op/ gelijk een ſterk-gewapende/ die zynen vyandt ziet aankomen. Nu zou het Babel gelden uit de Stadt Godts/ die door de poorten der Helle niet zou overweldigt worden.

Het leunen der Bruidt op haren Bruidegom. Hogel. 5. vs. 10-16.

Maar/ hoe klimt de Bruidt van Chriſtus op? Komt zy op als kook-pilaren? Neen; maar als ene/ die lieflyk leunt op haren Lieſten. Wilt gy weten/ wie deze Lieffte is? Hoort hoe de Bruidt hem beſchryft. Myn lieffte is blank ende root: Hy draagt de Baniere boven tien duizendt. Zyn hoofdt is van 't fynſte goudt: zyne hair-lokken zyn gekruilt, zwart als een Rave. Zyne ogen zyn als der Duiven by de water-ſtromen, met melk gewaſſchen, ſtaande als in kaskens der ringen. Zyne wangen zyn als een beddeken van Speceryen: Zyne lippen zyn als Lelien, druipende van vloeiende Myrrhe. Zyne geſtalte is als de Libanon, uitverkoren als de Cederen. Zulk een is myn Liefſte, ja zulk een is myn vriendt, gy Dochters van Jeruſalem, zegt de Bruidt van Chriſtus. 't Was Jeſus alleen/ welken de ware Kerk van nu af voor haren Liefften en Vriendt verkozen hadt: Zy hadt alle de mede-byers/ die de eer en liefde van Jeſus tot zich wilden trekken/ afgeſchaft. Daarom komt zy voor als leunende op haren Liefften. Wanneer men zwak is/ leunt men op de ſchouderen van eenen trouwen Leidsman. De Bruidt van Chriſtus gevoelde in zich ene zwakheidt: Zy erkende/ dat zy van haar zelve onbequaam was/ en van nature gene krachten altoos hadt/ om hare Zaligheidt te bevorderen; dierhalven leunde zy op Jeſus, die hare ſterkte was/ en kreeg ten antwoordt; Myne genade zy u genoeg, myne kracht wordt volbragt in zwakheidt. Wie vermoeit is/ leunt aan den arm van hem die hem leidt. De Bruidt van Chriſtus hadt in de dorre woeſtyne enen moeielyken weg afgelegt over Berg en Dal: Zy hadt lang genoeg een Vreemdeling geweeſt in Meſech, en in Kedars Tenten moeten wonen; daarom leunt zy gantſch vermoeit op de armen van Hem/ die de wegh, de waarheidt, en het leven is. Op Jeſus leunen, is zo veel te zeggen/ als Jeſus alleen voor zynen Zaligmaker te erkennen/ in Hem te geloven/ en Hem te omhelzen door het gelove. Dierhalven wordt zulk leunen geſtelt tegen het leunen op ons eigen ver-

verſtandt. Dus leunde de Bruidt van Chriſtus op haren Jeſus / toen zy haar heil niet zocht by de Heiligen / nog hare Zaligheidt door de werken. Gelijk de Klimop zich om enen boom windt / en aan dezelve in de hoogte waſt / zo houden de gelovigen zich ook aan den Boom des levens / zo dat het dan heet / Ik leve, doch niet meer ik, maar Chriſtus leeft in my. Wie zachtelijk op iemandt leunt / acht de zwarigheidt van een verdrietigen wegh niet; maar is volkomen zeker en geruſt op hem / die hem leidt; gelijk Joannes aan de borſt van Jeſus / en gelijk een Kindt in den ſchoot zyner Moeder; zo was ook de Bruidt van Chriſtus in de armen van haren Jeſus / zo dat zy zeggen konde; Al veranderde de aarde hare plaatze, en al wierden de Bergen verzet in 't harte van de Zeën; de Beekskens der Riviere zullen verblyden de Stadt Godts, het Heiligdom der woningen des Allerhoogſten: Godt is in 't midden van haar, zy zal niet wankelen. De Here is myn licht ende myn heil; voor wien zou ik vrezen? de Here is myn levens kracht; voor wien zou ik vervaart zyn? Wie op iemants arm leunt / wordt van den zelven voortgeleidt; dus gaat het ook met het leunen op Jeſus. Dat maakte / dat Godts volk den enen Bergh van zwarigheidt voor / den anderen na / overkwam / en voortging van kracht tot kracht, van deugdt tot deugdt.

Gal. 2. 20. Pſ. 46. 3. 5, 6. Pſ. 27. 1.

Tot dus verre hebben wy de vragende Lof-rede des Bruidegoms gehoort; laat ons nu ook het antwoordt van de Bruidt betrachten. Onder den Appel-boom heb ik u opgewekt, zegt zy. Hoe paſt dit antwoordt op de Vraag / mogt iemant denken? En hoe komt dit met het voorgaande overeen? De geeſtrijke Durham heeft aangemerkt / dat de Bruidt geen acht ſchynt te ſlaan op 't geen de Dochters van Jeruſalem zeggen / maar dat zy geſtadig voortvaart in haar geſprek met Jeſus / als of die Dochters niet eens geſproken hadden. Een dele was het de grote liefde / die de Bruidt haar zelve deed vergeten / waar door zy zo recht uit niet antwoordde. Een dele was het de zonderlinge nedrigheidt / wegens den lof haar van den Bruidegom gegeven; welken zy liever op deze wyze [in direct] wilde antwoorden. Daarom verhaalt zy / hoe zy zich / als zo ene Bruidt / die op haren Liefſten leunde / heeft vertoont; namelijk / met Hem onder den Appel-boom op te wekken. Door den Appel-boom verſtaan wy niet het kruis waar Chriſtus aan geſtorven is; dat zekerlijk van geen Appel-bomen hout gemaakt is geweeſt. Ook kunnen wy hier door den Appel-boom, Chriſtus zelven niet verſtaan; nadien Hy voorkomt als onder den Boom liggende. Maar wy verſtaan billijk daar door de menigvuldige beloften / en ſchaduwachtige plechtigheden des Ouden Verbondts / die den gelovigen tot troost waren / en hen meer verquikten / als een Appel-boom met zyne aangename ſchaduwe / bloei-

Het antwoordt van de Bruidt.

bloeiſſem en vruchten / de menſchen verquikt. Onder dezen wekte de Bruidt haren Bruidegom op; dat is: Sy verlangde naar syne komſte; waarom sy zich ook van den beginne der waereldt met Hem verbonden hadt door het gelove. En toen deze ſchaduwachtige boom / by het einde des Ouden Verbondts / geen ſchaduw meer gaf / wekte
Hoogel. 7. 11. sy Hem op / zeggende / Kom myn Lieffte, laat ons uitgaan in het veldt, laat ons vernachten op de Dorpen. Voorts zegt sy / Onder den Appel-boom heeft u uwe Moeder met ſmarten voortgebragt. Dit was de Moeder-kerk des Ouden Verbondts / die Jeſus door beloften hadt ontfangen / door voorbeelden afgeſchaduwt / en door vervullinge voorgebragt. 't Is de Apoſtoliſche kerk (wil sy zeggen) daar ik my aan houde / en uwe duurzame ſchoonheidt maakt / dat ik lieffde op u / als op mynen Lieffden / leune; want gy zyt Jeſus Chriſtus, giſteren en heden, en in alle eeuwigheidt.

TOEPASSING.

Ziet daar / Geliefden! den waren zin dezer nadzukkelijke woorden. Komt / laat ons nu wat nader gaan / en dezelve op onze zielen toepaſſen. Beſchouwt daar uit het ongeluk der Dochteren Jeruſalems, in tegenſtellinge van 't groot geluk der Dochteren Zions. De Dochter van Jeruſalem is de verdalle paapſche Kerke / die als ene woeſtyne is / en niet leunt op haren lieſſten. Sy is ene woeſtyne in hare leer / ene woeſtyne in haar leven. ô Wat al Doornen en Diſtels waſſen 'er op den woeſten Akker des Antichriſtendoms / dewyl sy alle / die het niet met haar houden / verkettert en verdoemt! Ja / deze doorns hebben somtyds zo vinnig geſtoken / dat het Martel-bloedt gevolgt is. Men vindt daar wel groote ſchaduwachtige Bomen daar zelfs Koningen en Vorſten zich onder neerzetten / maar geen vruchten. Gelyk in ene woeſtyne hier en daar oude verdalle gebouwen gevonden worden; zo is ook de Kerk des Antichriſtendoms zulk een verdallen gebouw / waar uit de Paulen de vaſte vierhoekige ſteenen van welgegronde waarheidt, den enen door / den anderen na / genomen hebben; ſtekende in derzelver plaats hunne ongegronde Cichelen van menſchelyke inzettingen. In ene woeſtyne vindt men de Altaren van Afgoden / en 't overſchot van vele doods-beenderen; dus heeft ook het Pausdom syne Baäls-altaren, syne Beelden, daar men Afgoderp by pleegt / en syne (Reliquien) of overblyfzelen / aan welke men ene zonderlinge kracht toeſchryft. In ene woeſtyne zyn wel vruchten / maar niet als wrange en zure / die men niet eten kan: Appelen van Sodom, uitwendig ſchoon ſchynende / maar van binnen vol aſch. 't Is zo gelegen met de Leere der goede werken,

die

die menigvuldiger in 't Pauſdom waſſen / als de wilde Appelen in een dik woudt; maar 't zyn verwerpelijke en onnutte vruchten / die niets hebben van de zoetigheidt des Evangeliums. In ene woeſtyne zyn duiſtere holen / daar allerlei ongedierte en ſchrikkelyke vertoningen te zien zyn. Leeſt / wat 'er van de Sprinkhanen in de Openbaringe van Joannes Cap. 2. van de Vorſchen, Cap. 16. en van den Draak, Cap 13. ſtaat. Vergelykt daar mede de Kerk-geſchiedeniſſen; en bedenkt de liſten die zy gebruikt / en de vervolgingen die zy hier en daar aangerecht hebben; en gy zult die woeſtyne haaſt onderkennen. Leunt de Kerk des Pauſdoms ook wel op haren Lieſten? ô Neen; want zy heeft buiten Jeſus / onzen eenigen en beſten Lieſten / duizenden mede-vryers aangenomen: de zo genoemde Sancten en Sanctinnen, en al dien zwerm harer grote en kleine Heiligen. Zy leunt niet op de verdienſten van Chriſtus, maar op hare eigene goede werken, en op die der Heiligen, daar zy hare aflaats kraam van maakt. Zy leunt op hare Penitentie-werken, en op de genoegdoeninge in 't Vagevuur. Is dat niet te regt ene woeſtyne? ô / Hoe zal Godt eens dien Akker zuiveren van de Doornen en Diſtelen! Wy dunkt / ik hoor reets de-ſtemme van den zevenden Engel uitroepen / 't geen in den raadt der heilige Wachters beſloten is; Houwt dien Boom af, en kapt zyne takken af, ſtroopt zyn loof af, ende verſtrooit zyne vruchten. Wy dunkt / ik zie den zevenden Engel enen Molen-ſteen in zyne handt houden / en ik hoor hem roepen; Dus zal Babel geworpen worden. De Riet-ſtok van Egipte zal eens breken / en die beſchadigen / die daar op leunen. De toorn Godts zal eens zyn / gelyk een vuur onder de Doornen, en gelyk ene vlam onder de Jenever-bomen. Want dit is het / dat Godt reets voor lange van dien Godtsdienſt gezegt heeft; Te vergeefs eren zy my, lerende leringen, die niet dan menſchen geboden zyn. Dan. 4. 14.

Doch wat raken ons zulken / die buiten onze gemeenſchap zyn? Laat ons in ons zelven gaan / en bezoeken of wy ook wel uit de woeſtyne dezer waereldt ons begeven. (1) Gaan zulke uit de woeſtyne / die zich in allerlei zonden / der waereldt gelyk ſtellen / in begeerlykheidt der ogen / des vleeſches / en grootsheidt des levens? Menſchen / die zo wildt en woeſt in de waereldt heen leven / als of de Godt Jacobs daar geen acht op ſloeg / en als of de wegh tot den Hemel zo gemakkelyk was / dat men zonder moeite en Godtsvreze / zonder deugdt en gelove / kon zalig worden. (2) Leunen zulke op haren Lieſten / die hun vertrouwen op het aardſche ſtellen / en de vrientſchap der waereldt hoger achten als de vriendtſchap Godts? Die geen conſcientie maken / dezen magtigen vriendt dagelyx te beledigen met opzettelyke zonden / van gedachten / woorden en werken? (3) Wekken die Jeſus ook op / die zelfs vervallen in enen diepen ſlaap

Beſtraffing der genen die zich diep in de woeſtyne der waereldt begeven.

van traagheidt en zorgeloze zeherheidt? ô Traag / ô liefdeloos Chriſten volk! vreeſt gy dan niet / dien Liefſten te beledigen / die zo ſchrikkelijk is voor allen / die zyne liefde en aangeboden vriendtſchap verachten? Weet gy niet / dat zyne ogen als vuurvlammen zyn / om wraak te oeffenen over zulken / die zyn vriendelijk genade-aangezichte verachten? Zyn zyne voeten niet gelijk een gloeiendt / pzer om alle hoot en ſtoppelen van enen aardſch-gezinden wandel te verteren? Meent gy / dat gy by enen zo verterenden gloedt zult kunnen wonen? Gaat niet een twee ſnydendt zwaardt uit zynen mondt / 't geen door merg en been heen dringt? Zal u dat niet / gelijk de handt aan Belſazar / den ondergang verkondigen / en 't gewete eens opwekken? Vreesde de vrome Joannes voor Hem / toen hy in den Geeſt was op den dagh des Heren / zo dat hy als een dode nederviel; ô / Hoe ſchrikkelijk zal zyn toorn dan voor u wezen / ô Zondaar / in de ure des doots / en ten dage des Oordeels! Dierhalven vreeſt Hem / en bekeert u.

Chriſtenen moeten Godt danken, dat hy hen uit de woeſtyne heeft gebragt.

Wat u aangaat / gy Heiligen Godts! Verheugt u / dat uwe Namen in den Hemel geſchreven zyn. Verheugt u / dat Godt u tot zyne Vrienden en Vriendinnen heeft aangenomen. Overdenkt doch / hoe vele ongelukkige menſchen nog in de waereldt leven / die dezen Liefſten niet kennen; die nog in de dorre woeſtyne en in de donkere kuil van 't Heidendom ſteken / zonder het minſte licht van trooſt te zien. Dankt Godt / dat Hy u uit de woeſtyne des Pausdoms heeft gebragt / en dat Hy u heeft geleidt in den omtuinden Hof zyner ware Kerke / daar de edele vruchten des allerheiligſten Geloofs waſſen / die uwe harte en ziele verquikken / en daar de bloem des Evangelium's zynen aangenamen reuk geeft. Verheugt u / dat gy gemeenſchap hebt met Jeſus / uwen Liefſten / uwen beſten vriendt / die u in voor nog in tegen-ſpoedt / in noodt nog in doot / nooit verlaten zal.

Die genen die ten Avondtmaal gaan, moeten de waereldt vergeten.

Ik keer my nu in 't byzonder tot u / gelovige Diſch-genoten. Ik ontleen de woorden uit den mondt van mynen Jeſus / en vrage; Wie is zy, die daar opklimt uit de woeſtyne, en haar lieflyk leunt op haren Liefſten? Gy komt nu tot Jeſus / uwen beſten Vriendt / om de vriendtſchap / die tot nu toe gebroken was / op nieuw weder te maken. Gy komt / om u met Godts vrienden aan de Genadetafel te verzolpken. Gy komt / om de Verbondts-teekenen en Zegelen / der nieuwe vriendtſchap met Godt / van de Dienaren van Jeſus Chriſtus uwen vriendt te ontfangen. Daarom ziet wel toe / dat gy zo ene ziele geſtalte medebrengt / als hy hier van zyne geeſtelijke Bruidt wil hebben.

1. Komt / klimt dan op dezen Bergh des Heren / zo dat gy de woeſtyne der waereldt geheel verlaat. Kinderkens / hebt de waereldt niet lief, noch het geen in de waereldt is; want zy vergaat met alle

hare

hare vermaaklykheden. Wat vergenoeginge kunt gy doch in die woestyne vinden / alwaar de begeerte uwer ziele onmogelyk kan verzadigt worden? De waereldt is eene plaats vol onruste / die u geene ware ziele rust kan verschaffen. De waereldt is zelf eene bedrieglyke woestyne; ô! Vertrouwt u daar niet te veel in! Sy toont u wel enen wegh van schyn geluk; maar verleidt u door dwaal-wegen tot de Helle en verdoemenisse. Wacht u voor de aanlokzelen des Satans / der waereldt / en van uw eigen vleesch; want ach! onder de Rosen der schoon voorkomende ydelheit / liggen gevaarlyke Slangen verborgen. Hangt nooit uw harte zo zeer aan de waereldt / dat gy Godt daar door vergeten / of uw gewete daar door bezwaren zoudt. Segt / weg snode waereldt / met alle uwe ydelheden; gy zult myn harte niet meer van Godt aftrekken: Alle uwe schatten en alle uwe heerlykheden zyn doch maar schaduwe / rook en windt: Te lange heb ik u gedient; weg / met alle uwe liefkozende aanlokzelen: Ik vinde niets in u / dat myne ziele zoekt; maar wel grote bezwaringe des gemoedts / en dat is het / waar mede gy uwe Dienaren beloont.

Soekt enen beteren vrientdt / die u in voor- en tegenspoet getrouw blyft. Siet! Jesus biedt u heden op nieuw zyne vrientdschap aan. ô Grote genade! De Soon des levendigen Godts wil u weder tot Kinderen Godts aannemen. De Almagtige / wiens Throon de Hemel, en wiens voet-bank de aarde is; De schoonste onder de menschen kinderen, in welken alle schatten verborgen liggen / wil u als zyne Vrienden en Vriendinnen ontfangen. U / van nature vpanden Godts; u / met ketenen der duisternisse gebonden; u / in uw bloedt liggende / en niets hebbende / dat Hem kon behagen; u / wil hy aan nemen tot Vrienden en Vriendinnen. ô Grote genade! Siet / daar heeft Hy zyne Genade-tafel voor uwe ogen bereidt / en dezelve versiert met de goederen van zyn Huis. Vraagt gy / Manhu, wat is dat? Het zyn dierbare Verbondts-teekenen / met welke Jesus u van zyne nieuwe genade wil verzekeren. en stantvastig op Jesus leunen.

Daarom komt / ach komt / en leunt op uwen Liefsten. Komt herwaarts alle die vermoeit en belast zyt, hy zal u ruste geven. Syt gy vermoeit in de dorre woestyne der waereldt; zo komt / en zegt met Davids / Gelyk een Hert schreeuwt na de water-stromen, alzo schreeuwt myne ziele tot u, ô Godt! Hebt gy / gelyk Elias, een verren wegh afgelegt / en zyt gy door alle gevaren heen gedrongen; komt / zet u neder onder dezen Boom des levens. Hier is de spyze / die uwe zielen meer zal versterken / als 't Engelen broodt Elias, toen hy in de woestyne een verren wegh ging tot aan den Bergh Godts Horeb. Syt gy vermoeit door den geestelyken strydt / gelyk Jonathan door den lichamelyken; komt / proest van deze Honigraat / Jesus kerkt de vermoeide zielen. Matth. 11. 28. Pſ. 42. 1.

die u nieuwe krachten zal geven. Verheugt en verquikt de Wyn des menſchen harte; ô! hoe zal dan dit gewas des Wynſtocks uwe zielen verheugen en verquikken! komt met ootmoedige harten. Denkt gelovige Diſch-genoten/ tot welke Tafel gy nadert; tot de Tafel des Konings aller Koningen. Denkt wie gy zyt; arme Zondaars en Zondareſſen/ die niet waardig waart/ met de Vagioners het brood te eten; en Godt nodigt u zelfs aan zyne Tafel. Zegt daaromme met Jacob; Here, ik ben geringer dan alle weldadigheidt en trouwe, die gy my bewezen hebt. Leunt ook op uwen Vriendt/ op uwen Lieſſten/ met een gelovig harte. komt/ kuſt den Scepter zyner genade/ en neemt enkel en alleen uwen toevlucht tot Jeſus/ als uwen Middelaar en Zaligmaker. Vraagt gy/ wie is het doch/ die van den Hemel afgekomen is in de woeſtyne dezer waereldt/ en zich voor my in de doodt heeft gegeven? Het is Jeſus/ uw Lieſſte/ uw Vriendt/ die u heeft lief gehadt tot de doodt. Vraagt gy/ Wie is deze die van Bozra komt, die roodt is aan zyn gewaat? Het is Jeſus/ die de Wyn-perſe des Godtlijken toorns alleen heeft getreden. Vraagt gy; wie is hy/ die met Doornen is gekroont? Het is Jeſus/ uwe Vriendt/ die u daar door van de geweerens-doornen heeft bevrydt. Vraagt gy/ wie is hy/ die zyn kruis naar Golgotha heeft gedragen? Ik antwoorde; 't Is Jeſus/ uw Lieſſte/ op dat hy ſyden zou/ wat gy ſchuldig waart. Vraagt gy/ wie ruſt 'er onder de bomen in den Hof der ſteenrotze? Ik antwoorde; 't Is Jeſus/ die ook voor de Doot/ uwen laatſten vyandt/ het rantzoen geldt en den laatſten quadrant penning betalen wilde. Vraagt gy/ wie is hy/ die uit de woeſtyne der waereldt opgevaren is ten Hemel? Ik antwoorde; 't is Jeſus/ uwe Hogepriester/ die uwe voorſpraak is by Godt/ zynen hemelſchen Vader. Daaromme komt/ en leunt op dezen Lieſſten/ op dezen waardſten Vriendt. Wanneer gy ziet/ dat het broodt gebroken en uitgedeeldt wordt, denkt dan/ zo heeft Jeſus/ myn harte vriendt/ zyn lichaam voor my laten breken aan het hout des Kruiſes. Ziet gy/ dat de Wyn gegoten wordt in den gezegenden Kelk; denkt/ zo heeft Jeſus aan het kruis zyn bloedt vergoten tot vergevinge myner zonden.

Men moet zich volkomen aan Jeſus over geven.

Geeft u dan geheel en al over aan dezen Vriendt. Werpt u in de armen zyner genade. Zegt/ myn Vriendt is de myne/ en ik ben de zyne. Nu leef ik, doch niet meer ik, maar Chriſtus leeft in my. Nu will ik mynen Vriendt liefhebben/ en liever al de waereldt tegen hebben/ dan dezen mynen Vriendt te beledigen: Hem will ik gehoorzaam zyn/ en zynen Geeſt altyt in my laten werken. Voor Hem will ik myn harte uitſtorten; en Hy zal my Godts geheimen openbaren/ en de wonderen tonen in zyne Wet. Met Hem will ik te rade gaan in alle myne verlegentheden: met Hem will ik gemeenzaam ver-

verheeren. Al 's waereldts gewoel zal de zoete aanspraak van zynen Geest in myn harte geenzints storen. Gaat het my wel / ik zal Hem danken; zendt hy my kruis en droefheidt in deze waereldt toe / ik weet / dat alles tot myn best moet dienen. Ik ruste in Jesus schoot; en daar uit zal noch Duivel noch Waereldt / noch Hel my kunnen rukken. Ik ruste in Jesus armen; en die zullen my beschermen tegens alle / die my deze ruste misgunnen. Schoon ik in deze waereldt / van vpanden omringt / nergens enen trouwen vriendt vond / wien ik myn harte mogt openbaren; deze Vriendt in den Hemel is my veel beter dan duizendt vrienden op aarde. Komt eindelyk de doot om my te scheiden van de beste vrienden / die ik op aarde hebbe; Ei ik weet dat ik naar mynen besten Vriendt / Jesus ga; en dan zal ik tot myne vrienden / die rontom myn sterf-bedt staan / zeggen / Gaat heen, en zegt myne Broederen: ik vaar op tot mynen Vader, en tot uwen Vader, tot mynen Godt, en tot uwen Godt. Als dan zal ik geheel en al de woestyne dezer waereldt verlaten / en heen gaan ter plaatze myner eeuwige ruste; in 't Paradys / dat daar boven is in den Hemel. Daar zal ik my dan eerst regt in des Heren liefelykheden vermaken. Daar zal ik Jesus zien / wanneer Hy zeggen zal / staat op gy doden; komt weder gy menschen kinderen. En dan zal ik antwoorden; Gy zyt het, myn Jesus, dien ook de doden gehoorzamen. Wanneer ik Hem zal zien komen op de wolken des Hemels / zal ik vragen; wie is Hy, die daar afvaart op de wolken, en zyne Heiligen verzamelt? Wanneer ik met de scharen in den Hemel ga / zal ik zeggen / wie zyn die, die daar lichten als des Hemels glans? En wanneer ik voor den Throon van mynen Vriendt sta / zal ik ook myne Krone nederwerpen voor den Throon des Lams / en zeggen; Ere, en Lof, en heerlykheidt zy dien, die op den Throon zit. Dus zal ik my verheugen; en deze vreugde zal nimmer van my en u genomen worden. Amen.

GEBEDT.

ô Dierbaarste Jesus! vriendelykste menschе-vriendt *Immanuël!* die alleen *de wegh, de waarheidt en het leven zyt.* U zy dank gezegt, dat gy ons *hebt liefgehadt voor de grondtlegginge der waereldt*, en dat gy ons uit het wilt en woest Heidendom hebt geroepen tot de gemeenschap uwes Woordts. Door uwe genade hebt gy ons ook uit de woestyne des Antichristendoms gebragt, en in den schoot uwer Kerke laten geboren worden, daar men uwe waarheidt rein en zuiver hoort prediken, en gy onze zielen laaft en verquikt met de ryke goederen uwes Huizes. Is dat niet uwe stemme, ô *Immanuël*,

nuël! Komt herwaarts tot my, alle die vermoeit en belast zyt, ik zal u ruste geven? Ja zekerlyk is zy 't; want *gy alleen hebt de woorden des levens.* Daarom ô Jesus! trek doch onze harten van de waereldt en alle hare ydelheden af. Weg, snode waereldt, met alle uwe verleidingen! gy kunt ons doch de ware ziele-ruste niet geven. In u vinden wy niets, dat de onverzadelyke begeerten onzer zielen kan voldoen; en alles wat gy heerlyks hebt, is en blyft doch niets anders als schaduwe, rook en windt, en laat niets anders na zich, als vruchtelose arbeidt en quellinge des Geestes, die naar enen eeuwigen Geest verlangt. Gy alleen, ô Jesus, zyt het, in wiens liefde wy ons gelukzalig kunnen noemen. Hebben wy u, dan hebben wy alles, al schoon wy anders weinig of niets hadden; doch hebben wy u niet ten vriendt, zo ontbreekt ons alles, al hadden wy alles wat in de waereldt is. Daarom, Heer, verleen dat wy u ten vriendt mogen hebben, en met u omgaan in enen heiligen wandel, gelyk de ene vriendt met den anderen. Zyn wy onwetende, toon ons de wonderen uwer Wet, Raken wy op dwaal-wegen, breng ons te regt, en wys ons de wegen, die wy wandelen moeten. *Zet ons als een zegel op uw harte, en als een Zegel-ring op uwen arm; wat* uwe *liefde is sterk als de doodt*, en harder *als het graf*; hare *kolen zyn vurige kolen, vlammen des Heren.* Wy zyn de uwe, ô *David!* en wy houden het met u, ô *Immanuël!* u leven wy, u sterven wy, wy zyn de uwe, in doot en leven. Here Jesus, die *wandelt tusschen de Kandelaren*, ziet uwe waarde Christenheit in genade aan, in alle plaatsen daar men uwen Name predikt. Geef, dat *de zevende Engel* eens de zevende Bazuine late klinken; laat Babel vallen; Verenig *Manasse* en *Ephraim.* Laat *de volheit der Heidenen ingaan, en gantsch Israël zalig worden*; op dat eerlange die gewenschte tyden komen, waar in alle Koninkryken Godts en zynes Christus worden. Laat de schare der genen, die nu tot uwe Genade-tafel treden, uwe vriendelykheidt smaken, en hun allen deze Liefde maaltyt gedyen tot sterkinge hunnes geloofs, tot beteringe hunnes levens, en tot vurige liefde onder malkander. Amen.

Onze Vader, enz.

DE

DE STRALEN DER GODDELYKE HEERLYKHEIDT.

Na het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING

Onder andere Heilige ſieraſien des Tempels / was inzonderheit merkwaardig de Arke des Verbondts, die in 't Allerheiligſte geplaatſt was; want boven dezelve wierdt eene duiſtere wolk vernomen / die een teken was van des Heren tegenwoordigheidt. Onder deze Wolk / op het deksel van de Arke / knielden Cherubinen / die van louter Goudt gemaakt waren. Deze bogen hunne hoofden nederwaarts / en bedekten hunne aangezichten met hunne Vleugelen. Dit was een Sinne-beeldt van de Goddelyke Majeſteit en Heerlijkheidt / zelfs van de Engelen te eren / en te aanbidden / als zich onwaardig achtende / te ſtaan voor den heiligen Godt / en den glans zyner Heerlijkheidt niet kunnende verdzagen. Betonen de heilige Engelen zelfs zich zo eerbiedig / wanneer zy voor den Here ſtaan / wat moeten wy niet doen / wanneer wy komen om ons Verbondt / met boetvaardigheidt vernieuwt / en door Gelove beveſtigt / voor Godt te bekrachtigen door geloften van enen heiligen wandel.

De bedekte Cherubinen.

Hierhalven vernederen wy ons voor de Goddelyke Majeſteit / en zuchten om Genade / hulpe en bystant; dus ſprekende:

Onze Vader, enz.

TEXT. LEVIT. XIX: vs. 2.

Spreekt tot de gantsche vergaderinge der Kinderen Israels, ende zegt tot hen: gy zult heilig zyn; want ik de Here uwe Godt ben heilig.

TWEDE INLEIDING.

Het Heirleger van Godt en dat van Belial.

Niet onbillijk wordt de waereldt een strijdt-plaats genoemt / alwaar twe magtige Heir-legers steets tegen malkander staan. Het een is 't Heir-leger van Godt, het ander dat van den Satan. Het Opperhooft van 't heilig Leger is de Here der Heirscharen; aan wien wy in den Doop gezworen hebben / dat wy onder zyne Bloedtbaniere dapper zullen stryden tegen den Satan / de waereldt / en ons eigen vleesch. Het Opperhooft van het ander Leger / dat tegen Godt is aangekant / is de Vorst der Duisternisse, die werkt in de Kinderen der ongehoorzaamheidt. Het Heir-leger Godts bestaat uit loutere Wedergeborenen, die niet alleen van hem geroepen zijn tot de gemeenschap zynes Woordts / maar die hy ook wedergeboren heeft door Water en Geest; uit zielen die afgewasschen zijn / en welker klederen gezuivert zijn in het Bloedt des Lams; die volgens den regel van Godts woordt leven / en zich oeffenen om een rein en onbeblekt gewete te hebben voor Godt en de menschen. Daar en tegen bestaat het Heir-leger van den Satan uit zulke / die / of nog gene regte kennisse hebben van Godt en zijn woordt / of welker harten aardsgezint zijn; uit menschen / die de waereldt nog liefhebben, met hare begeerlykheidt der ogen, des vleesches, en grootsheidt des levens: die geen zonden vrezen / maar in zorgeloze zekerheidt en onboetvaardigheidt heen leven en volharden tot hun einde toe. Deze twe Heir-legers / schoon zy in wezen zo verscheiden van malkander zijn als Hemel en Aarde / staan nochtans zo dicht by een / dat men nauwlijx het een van 't ander onderscheiden kan. Sommige daar van wonen menigmaal in een huis / eten ook wel aan ene Tafel / en komen te samen in 't Huis des Heren; en echter behoort de een onder het Leger Godts / en de ander onder dat van den Satan. De wapenen / die de Vorst der duisternisse door zyne Onderdanen gebruikt / zijn quade gezelschappen / het kort vermaak der zonde / de flikkerende ydelheidt der waereldt / de liefde tot aardsche dingen / ene valsche verbeelding / zorgeloosheidt en aanporringen van vleesch en bloedt. In tegendeel zijn de wapenen der geestelyke krijgsknegten / de Helm der Zaligheidt, het Schildt des Gelooft, het Harnas

der

der Hope, en het Zwaardt des Geeſtes; gelijk Paulus deze Wapen ruſtinge beſchrijft. De Boldp / waar mede Belial de zynen betaalt / is gemak des leevens / vrpheit om met vermaak te mogen zondigen en de waereldt te gebruiken / tot vpftig / feſtig / seventig / of tachtig jaar toe; waar na hy hen in de Helle ſleept. De beſoldinge / welke de Heer in deze waereldt den zynen geeft / is wel gering naar 't uiterlijk aanzien / want zy moeten door veel kruis en verdrukkingen in 't Koninkryke Godts ingaan; maar nochtans werkt onze ligte en haaſt voorbygaande droefheidt / een gantſch zeer uitnemendt eeuwig gewigte van heerlykheidt. De Satan gaat zijn Heir-leger voor door de zonde / die hy in de waereldt heeft gebragt / als Afgoderp / verachting van Godt en zijn Woordt / ongehoorzaamheidt / ongerechtigheidt / liegen en bedriegen; want hy is een Leugenaar van den beginne. Integendeel gaat Godt de zynen voor met alle Heiligheidt / en geeft zyne krygs-knechten het wachtwoordt; GY ZULT HEILIG ZYN; WANT IK DE HERE UWE GODT BEN HEILIG. Eph. 6.

Wy zullen uwe Geliefden hier uit voorſtellen / de hoogſt-noodtzakelyke deugdt der Heiligheidt, als een waar ken-teken van wedergeborene Kinderen Godts.

„ Maar gy, ô Heilige Godt! plant de deugdt der ware Heiligheidt
„ diep in onzer aller harten; op dat wy alle zonden myden, die
„ tegen uw H. Woordt, en ons gewete aanlopen; en verleen,
„ dat wy op den regten wegh der ware Heiligheidt wandelen, en
„ *voortgaan van kracht tot kracht, van deugdt tot deugdt; tot dat wy*
„ eindelyk *voor u*, ô Godt, *in Zion verſchynen*. Amen.

VERKLARING.

Een goedt Voorganger maakt goede Navolgers. Gelijk Gidion zyne Soldaten wilde hebben / zo ging hy hen voor. Gelijk Jacob de Kammeren wilde hebben / zo verwde hy die. Gelijk Godt de zynen wil hebben / zo zegt hy 't hun voor. Terwijl oude Kunſtenaars hunne Navolgers hebben / en wy in enige delen de Duiven volgen / en ietz ontleenen van de Lelien en Rozen; waarom zouden wy ook geen model en voorbeeldt neemen aan hem / van wien dit alles komt / en die ons zeggen laat / Gy zult heilig zyn. Hier in onzen Text wordt geſproken (1) Van de Heiligheidt: Moſes moeſt het Volk daar toe vermanen. (2) Van de oorzaak waarom? welke was; Dewyl Godt heilig is! En (3) van de bekrachtiging die hy van deze vermaning zou doen / door 't gezag van den Here / die hem gezon-

zonden hadt. Na dat de alleen wyze Godt / onder de dagen des Ouden Testaments Israël tot zijn volk hadt verkoren / aan't welk hy zich openbaren wilde / en dat hy met ene sterke handt uit Egipte hadt gevoert / gaf hy hen allerhande Wetten / welker kort begrip en inhoudt was / dat zy heilig moesten zyn. Dit ging niet alleen het volk Israëls aan / maar ook allen / die tot Godt wilden naderen. Met een woordt / alle menschen / die zalig willen worden / moeten zich der Heiligheidt bevlytigen / die op Godts Heiligheidt gegrondt is.

Wat Heiligheid is.

Wy zullen eerst zien / wat Godts Heiligheidt is. Godts Heiligheidt is ene eigenschap en volmaaktheidt in Hem / waar door hy zo is / gelijk een allerhoogst volmaakt Wezen zijn moet; in wiens eigenschappen ene zo zoete overeenkomming is / dat de ene niet tegen de andere strijdt / en dat hy niets doet / dan 't geen met zyne volmaaktheidt overeenkomt; dat hy alles afkeert wat tegen die volmaaktheidt aanloopt / en alles lief heeft en doet / wat dezelve bevordert / tot zyne Glorie / Eer en Heerlijkheidt. Voor eerst noemen wy heilig, wat van een gemeen gebruik afgezondert is / en tot een godtselijk gebruik schikt. In dezen zin wordt onze Middelaar heilig genoemt / wanneer Paulus zegt / Zodanig een Hoge-priester betaamde ons, heilig, onnozel, onbesmet enz. Dus is Godt heilig, wyl hy verre is van alle onreinigheidt en bevlekkinge; want zyne ogen zyn zo rein, dat zy het quade niet kunnen aanschouwen. Wat geheiligt is / is ook tot een geestelijk en heilig gebruik geschikt. In dezen betekents worden de Bondt tekenen heilig genoemt / om dat men dezelve heilig gebruiken moet. Dus kan de mensch ook in dezen opzichte heilig genoemt worden / wanneer hy / met Godt gemeenschap willende hebben / zich der Heiligheidt bevlytigt / en zijn hart / dat een Tempel Godts moet zijn / heilig laat wezen. Wy noemen zulke op de waereldt heilig, die in alle hunne gedachten / woorden en werken / naar den regel der Wet / hun gegeven / onstraffelijk trachten te leven / en zich bevlytigen te doen / wat Godt hun bevolen en voorgeschreven heeft; die al wat zondig is myden / en alles doen wat heilig en Godtzalig is; hoewel deze Heiligheidt der menschen / al is die nog zo goet / echter met vele onvolmaaktheden bezoedelt is. Maar Godt is in enen ongelijk hoger trap heilig; alzo hy niets denkt / spreekt noch doet / dan 't geen met zyne Goddelijke volmaaktheidt overeen komt.

Hebr. 7. 26.

Hoe men heilig moet zyn in navolginge van Godt.

Nu / op dezen grondt der Goddelijke Heiligheidt / bouwt Moses de vermaninge aan Israël / en aan allen / die tot Godt willen naderen; namelijk / dat zy heilig moesten zyn. Schoon geen mensch op de waereldt in deze onvolmaaktheidt het zo ver brengen kan / dat hy volkomen heilig zou zijn / nademaal onze beste werken in dit leven

met

met zonden zijn bevlekt; zo moet hy zich echter zo veel mogelijk is / tot alle Heiligheidt en Godtzaligheidt benaarstigen.

De Heiligheidt van een menschis twederlei: Sanctitas Legalis, & Sanctas Evangelica; Ene Heiligheidt der Wet, en ene Heiligheidt des Evangeliums. De eerste / namelijk de Heiligheidt der Wet / hadt Adam in 't Paradijs / daar hy in staat was alles te kunnen doen / wat Godt van hem eischte. Christus, de twede Adam, hadt die Heiligheidt ook; want niemant kon hem van zonden overtuigen. Zo ene Heiligheidt hebben ook de Engelen in den Hemel / en zullen alle Heiligen in het eeuwig leven hebben. Doch / tot deze Heiligheidt / die de Wet volkomen houdt / kan geen mensch in dit leven geraken. Maar 't is de Sanctitas Evangelica, of Evangelische Heiligheidt, die van ons geeischt wordt / en hier in bestaat / dat wy de volmaakte gehoorzaamheidt van onzen Middelaar / Jesus Christus / door een waarachtig gelove aannemen; dat wy dit gelove ook met onze werken / woorden en gedachten betonen; dat wy ons wachten voor alles / waar mede wy Godt zouden beledigen; en wanneer wy uit zwakheidt of by verrassinge zondigen / dat wy dan door ware boetvaardigheidt en bekeeringe onze misslagen verbeteren / en / zo lang wy leven / dapper strijden tegen alle verzoekingen / ook ons bevlytigen in alle Godtsvreze en kinderlijke gehoorzaamheidt te wandelen. Waarom wy heilig moeten zyn.

Deze vermaning tot Heiligheidt steunt op twe gronden. (1) Om dat Godt de Heer heilig is; ja / om dat hy de Heiligheidt zelf is. Hy is de bron van alle Heiligmaakinge / en een volmaakt voorbeeldt van alle Heiligheidt. Hy handelt gelijk een Vader / die zijn Kindt tot alles goets vermaant door zijn eigen Voorbeeldt / en tot hem zegt; mijn Kindt! wacht u van 't quade / bevlytig u tot het goede! en volg my na in alle Godtzaligheidt. Dus doet ook Godt. Zyt heilig. gelyk ik heilig ben, beveelt hy ons; als of hy zeggen wilde: „ Mijn Volk! wilt gy Godts volk en Erfgenamen des Hemels zyn / „ zo ziet op my / die my in myn Woordt aan u geopenbaart hebt. „ Volgt myn Voorbeeldt van Heiligheidt na. kunt gy 't niet tot zo „ ene volmaaktheidt brengen; ei / de Borg zal uwe onvolmaaktheidt vergoeden. Ik zal den wil en uwe kinderlijke oprechtheidt / „ om uwes Borgs wille / voor de daadt nemen.

(2) De twede reden is / want ik ben de Here uwe Godt; Ik ben een Godt der volmaaktheidt; ik ben Elohæcha, uwe Godt; namelijk uwe Bondt-Godt in den Messias; dan u / die ik tot myn Volk heb gemaakt; met welke ik een Verbondt heb opgericht / en aan welke ik heerlijke genade-beloningen heb belooft / onder beding van uwe kinderlijke gehoorzaamheidt. De gantsche Bybel is geschreven op den grondt van Godts Heiligheidt; en daarom geeft dezelve hem in ontallijke plaatzen den lof dat hy heilig is. Jes. 63.

len wy enige daar van bybrengen: als/ toen Jeſaia de Heerlyckheidt des Heren zag/ en de Seraphynen hoorde roepen; Heilig, heilig, heilig is de Here Here der Heirſcharen; de gantſche aarde is zyner heerlykheidt vol. Heilig is de Vader, heilig is de Zoon, en heilig is de H. Geeſt; en van de Eer en Heerlyckheidt van den drie-enigen Godt zal de gantſche aarde vervult worden. De Vader word heilig genoemt: Heilige Vader! bewaarze in uwen Name, die gy my gegeven hebt, op dat zy een zyn, gelyk wy. De Zoon word heilig genoemt; Dan zal de Heiligheidt der Heiligheden gezalft worden; dat is/ dan zal de Meſſias, als de heilige gezalfde des Heren, zyn ampt verrichten. En/ gy zult niet toelaten, dat uwe Heilige de verdervinge zie. De H. Geeſt word heilig genoemt; niet alleen om dat Hy in zich zelven heilig is/ maar ook in ons het werk der Heiligmakinge verricht. Daarom riepen billyk de vier dieren in de Openbaringe, dat is/ de ſchare der Triomferenden/ die zich van alle vier eynden der aarde by een vergaderden/ en eene heilige en zoete bezigheidt dag en nacht hebben; Heilig, heilig, heilig is de Here Godt, die was, ende die is, ende die komen zal. Deze Heiligheidt Godts vertoont zich ook in zyne heilige en onderſpelpe Raadts-beſluiten, die Hy aan ons geopenbaart heeft. Hy heeft ons uitverkoren in Jeſus Chriſtus, op dat wy zouden heilig zyn voor hem in de liefde. In 't werk der Scheppinge bleek mede Godts Heiligheidt; want hy ſchiep den Menſche naar zynen Beelde recht, dat is/ in Heiligheidt en gerechtigheidt. In de Wetgevinge bleek/ hoe heilige Godt hy ware/ die zo rechtvaardige/ volmaakte/ en heilige Wet wilde onderhouden hebben: ook in het werk der Verloſſinge. Menſch! overweeg het zwaar lyden van Jeſus/ en overdenk dan/ hoe heilig Godt moet zyn/ die liever zynen enigen en liefſten Zoon aan het zwaarſte lyden heeft willen overgeven/ als dat hy de zonde/ die tegen zyne hoogſte Majeſteit was gepleegt/ ongeſtraft zou laten/ of met een Zondaar/ zonder tuſſchen komſte van enen Borg/ gemeenſchap kunnen hebben; want zyne ogen zyn te rein, dan dat zy het quade zouden kunnen zien. Moet hy niet een heilig Godt zyn/ die uit Kinderen der duiſternisſe/ Kinderen des lichts/ uit zondige menſchen/ Kinderen Godts han maken door de Heiligmakinge? Die ons heiligt heel en al, naar Geeſt, ziel ende lichaam. Moet hy niet een heilig Godt zyn/ die zich uit alle geſlachten/ Talen/ Volken/ en Naatſien/ ene gemeente laat verzamelen/ gelyk ene reine Maagt zonder ſmette of rimpel/ die hier na tot zyne glorie en heerlykheidt in eeuwige Heiligheidt zal leven? Daarom liet zyne Heiligheidt zich ook blyken in de verſchynningen. Toen hy op Sinai nederkwam/ moeſt het volk Iſraëls zich op ſieren en bereiden/ gelyk ene Bruidt voor haren Bruidegom. Daar na moeſt Moſes hen rontom den Berg

Jeſ. 6. 3.

Joh. 17. 11.

Pſ. 16. 10.

Openb. 4. 8.

Eph. 1. 4.

Mat. 1. 13.

1 Theſſ. 5. 23.

Berg plaatzen/ doch zo/ dat geen menſch daar te nabp dorſt komen. Toen hp aan Moſes op Horeb in een brandend Boſch verſchcen/ moeſt die zyne ſchoenen uittrekken, om dat die plaats heilig was door de verſchyninge van den gzoten Godt. Dus moeſt Joſua ook doen. Deze ſtralen der Goddelyke Heiligheidt kwamen Jeſaia zo krachtig in de ogen/ dat hp ter aarde viel/ en riep; Wee my! ik verga enz. en aan Elias, dat hp zyn aangezichte met een mantel bedekken moeſt. In den Tempel te Jeruſalem blonk Godts Heiligheidt ook uit. De Heidenen moeſten in den Dooz-hof blyven/ en 't Volk moeſt zyne Offerhanden door de Pzieſteren laten verrichten. Van die Pzieſteren dorſt alleen maar de Hoge-pzieſter in het allerheiligſte komen/ en dat jaarlyx maar eenmaal/ na eene zorgvuldige voorbereidinge. In dat Allerheiligſte verbeelden de Cherubinen mede Godts Heiligheidt/ dewyl zy met hunne vleugelen hunne aangezichten bedekten; en dit alles tot een Teken/ dat Iſraëls Godt heilig is. Daarom wordt de Heer vergeleken bp een vuur, dat gene onreinigheidt lyden kan; bp een helder licht, en bp de Zon, hoewel Ezech. 1. deze nog wel haare vlekken heeft/ maar geenzints de Zonne der gerechtigheidt. Ook wordt hp vergeleken bp een oog, dat niet het minſte ſtofje van onreinigheidt kan verdragen. Doch (1) wp moeten de Heiligheidt Godts niet begzippen als iets/ dat van zyn Weezen verſchelden is; want Godt is de Heiligheidt zelf. En daarom/ wanneer de Heer zegt; dat Hy by zich zelven gezworen heeft, verklaart Amos zulx/ met te zeggen: Dat de Here Here by zyne Heiligheidt heeft gezworen. (2) Ook moeten wp zyne Heiligheidt begrypen zonder mate/ oneindig/ en ten uiterſten volmaakt/ zo dat dezelve niet verminderd nog vermeerderd wozden kan. Hab. 1. 13. Jeſ. 49. 23. Amos 4. 2.

TOEPASSING.

Is het hier mede zo gelegen? wel/ hoe komt het dan/ Zondaar/ dat gp zo weinig ziet op dat volmaakt Doozbeeldt van Heiligheidt, en dat gp met uw Godtloos en zondig leven Godts Heiligheidt geſtadig quetſt en beledigt? ô/ Hoe vele onheilige daden wozden dagelyx bp u gepleegt/ waar door gy u zelven toorn vergadert als een ſchat, in den dagh des toorns en der openbaringe van Godts rechtvaardig oordeel! Meent gp/ dat gp wel een Chriſten kunt zyn/ ſchoon gp juiſt zo heilig niet leeft? ſchoon gp heilige en godtvruchtige menſchen veracht? ſchoon gp zelf niet gaarne heilige redenen doet/ noch gaarne van anderen hoozt? en ſchoon gp/ wanneer een ſtandt Godts van teder gewete u over uwe zonden beſtraft/ hem aanſtonts wel daar op durft toevoegen: zie daar wat een heilige Vermaner. Beſtrafling der onheiligen.

Ge-

Gelooft maar vrpelijk / zo lang gy in dien ſtaat blyft / en ene walg by u vindt voor de Heiligheidt / dat gy geen kindt der Zaligheidt zyt. 't Mag Keizer / Koning of Vorſt / hoog of laag / Heer of knegt / oudt of jong zyn; wie niet heilig is / die is ook geen waar Chriſten. De waereldt / die zich aan zonden overgegeven heeft / weet zich zelve wel te vleien met Godts barmhartigheidt / en de menſchelijke zwakheidt; men zegt / wy zyn alle arme Zondaars; Godt is barmhartig enz. Ja zeiterlijk is Godt barmhartig; maar niet ontrent verſtokte / verſtoute / en moetwillige Zondaren. Hy is 't allen voor gelovige en boetvaardige zielen. Wel is waar / dat wy arme Zondaars zyn; doch / wie / hier op ſteunende / gene zonden ſchuwt / maar zonder boete en beſeeringe / en zonder omzien voortvaart met opgeheven handt te zondigen / en de Voot overvalt hem; hy is en blyft in alle eeuwigheidt een verdoemt Zondaar. ô Zondaar! Zondaar! gy bedenkt niet / dat die Godt / dien gy barmhartig noemt / ook heilig en rechtvaardig is / en hoe ſtreng Hy pvert tegen zulken / die zyne Heiligheidt zo beledigen. Adam en Eva moeſten 'er om uit het Paradys: De eerſte waereldt moeſt 'er om in het water ſmoren: Sodom en Gomorra moeſten 'er om verbranden; en de verdoemden in de Hel hebben het reets lange ondervonden / en zullen 't nog eeuwiglijk moeten ondervinden / hoe rechtvaardig Godt is.

Vermaning tot Heiligheit.

Wat u aangaat / geliefde kinderen Godts! tracht doch naar Heiligmakinge; en dat te meer / om dat gy wel weet / wat de menſch is; namelijk / van Nature onheilig / en een kindt des toorns. Want / Job 14. 4. wie zal enen reinen geven uit den onreinen? Daar alle onze gerechtigheden zyn als een wegwerpelyk kleedt; Jeſ. 64. 6. ja / daar wy onreins van lippen en harten zyn. Laat ons alle krachten daar toe inſpannen / dat de heilige Godt / die de Heiligheidt zelf / ja de ware Bron van alle Heiligmakinge is / ons heel en al heilige. Ten dien einde bidt Hem / dat hy u / door de verloſſinge zyns Soons / met het bloedt van Jeſus Chriſtus wil beſprengen en afwaſſchen van alle uwe zonden; dat hy u wil vernieuwen / en hoe langer hoe meer wederbaren door water en Geeſt; Joh. 3. 5. dat hy het ſtene en ongevoelige harte wegneme / en u een ander / een vleeſchen harte, dat gevoelig is / in de plaatſe gebe; dat hy den ouden Adam, de boze en verdorve Natuur / meer en meer in u dode en vernietige; dat hy een rein harte in u ſchepe / en u enen nieuwen vaſten Geeſt gebe. Wanneer gy wedergeboren en geheiligt zyt / zo heiligt Godt ook wederom; en dit geſchiedt (1) wanneer gy in uw hart de Heiligheidt Godts erkent / en (2) in al uw leven en Godtsdienſt ene heilige eerbiedigheidt voor Godts Heiligheidt betoont / ook ten dien einde met alle zorgvuldigheidt yverig in acht neemt / wat Godt van u eiſcht. Schuwt alle onheiligheidt / zo wel in woorden en werken / als in gedachten; en denkt / dat gy meteen hei-

heiligen Godt te doen hebt/ wiens ogen volmaakt rein zyn; en dat de zonden u en den heiligen Godt van een ſcheiden, niet alleen tydelijk/ maar ook eeuwig. Gy weet wel/ dat in't nieuw Jeruſalem/ dat boven is/ niets in zal komen dat ontreinigt is. Siet toe/ dat gy de waereldt leert gering achten. Toen Seneca in 't badt zou ſterven/ wierdt de waereldt en al wat hy zag/ heen hoe langer hoe geringer; zo moet ook de aarde/ en al wat aardtſch is/ ons meer en meer verachtelijk voorkomen; dus zullen wy als nader tot den Hemel koomen. Bevlytigt u een waar begrip te krygen van de hemelſche en geeſtelyke dingen/ zo zal 'er wel haaſt door Godts genade een heilig leven en wandel opvolgen; en dan zult gy den Here dienen met een rein harte/ naar zyn H. Woordt/ en tot zyns Naams Ere. Hab. 1. 13. Jeſ. 59. 2. Openb. 21. 27.

(1) Wat is doch heerlyker als een Goddelijk leven en wandel te leiden/ gelijk Enoch? De Heiligheidt maakt/ dat wy Gode gelijken; daarom doet aan den nieuwen menſch, die naar Godt geſchapen is, in ware gerechtigheidt en heiligheidt.

(2) Wat is loffelijker als 't voorbeeldt der Heiligen na te volgen? Enen Abel in onſchuldt/ enen Abraham in gelove/ enen Noach in gerechtigheidt/ enen Jacob in yver en dapperheidt/ enen Joſeph in huisheidt? Hoe deftigt klinkt het/ wanneer men/ gelijk David, dien lof by Godt heeft/ dat men een menſch naar zyn harte is; of wanneer 'er van ons gezegt kan worden/ gelijk van Job, dat wy oprecht, vroom en godtvrezende zyn, en van het quade afwyken? Wanneer wy eerlyk zyn/ gelijk Joſeph van Arimathea; deugdtzaam en van goeden name by al het volk, gelijk Cornelius de Hoofdtman; vol des heiligen Geeſtes en gelove. gelijk Barnabas; en wanneer men na onze doot zeit/ gelijk eertyts die Hoofdtman onder 't kruis van den Here Jeſus zeide/ Waarlyk! deze menſche was rechtvaardig.

(3) Wat is nootzakelijker als heilig te zyn? Zonder Heiligheidt kan niemant een waar Chriſten heten. Hier mag men zeggen/ indien gy vroom zyt/ zyt gy Gode aangenaam/ zonder Heiligheidt kan niemant den Here zien. Zonder Heiligheidt kan niemant een getuſt gewete hebben. Zonder Heiligheidt kan niemant den Duivel en zyne ſtrikken ontgaan. Zonder Heiligheidt kan niemant getroost ſterven. Zonder Heiligheidt kan niemant zalig worden; want in 't nieuw Jeruſalem zal niet inkomen dat ontreinigt is, ende gruwlykheidt doet, ende leugen ſpreekt. Openb. 21. 27.

(4) Geeft u zelven aan Godt over/ naar lichaam en ziele/ met al dezelver vermogens. Laat uw Verſtandt Gode ten dienſte zyn/ in dagelijkſche oeffeninge om meer te leren; uwe Wil in geſtadigen voortgang en aanwas in Heiligheidt; uwe genegentheden in Godt-

zaligheidt. Verheugt u meer over geeſtelijke als over lichamelijke gaven; bedroeft u / wanneer gy zwakheden merkt. Wel is waar / de Heiligheidt beſtaat daar niet in / dat men het hoofdt laat hangen / en altyt droefgeeſtig is / of de ene zugt op de andere geeft; neen maar een heilig menſch heeft altyt meer reden om zich te verheugen als een waereldtſch kindt; en daarom / verblydt u in den Here altyt, en wederom zegge ik u, verblydt u. Laat uwe tonge by alle gelegentheden heilige redenen voeren; gewendt zo ook uwe ogen / handen / voeten / gezondtheit en alles tot Godts ere; dit heet geeſt, ziel en lichaam, onſtraffelyk houden tot de tockomſte van onzen Here Jeſus Chriſtus. Vermaakt u ook in den omgang met zulke / die door Chriſtelijke ſtichtelijke redenen / uwe Heiligmakinge konnen bevorderen.

Pſ. 16. 3. Hebt al uwen luſt tot de Heiligen die op aarde zyn. Verheugt u wanneer gy andere tot Ere van Godt ziet leven en hoort ſpreken / om dat gy in hun Godts Evenbeeldt vernieuwt ziet. Hebt ook nooit deel aan de zonden der ſpottende waereldt / maar volgt in tegendeel de voorbeelden der Heiligen na. Een Schilder / die zyne kunſt wel wil uitvoeren / moet van de Lelien de witte verwe / van de Rozen de rode / van Wangen de vleeſch-verwe / van den Hemel de blauwe / en van de Bladeren de groene verwe ontlenen / om een volkomen afbeeltzel te maken. Ontleent en leert ook onſchuldt van Abel, Heiligheidt van Enoch, gerechtigheidt van Noach, gehoorzaamheidt van Iſaac, kuiſheidt van Joſeph, gedult van Job, bidden van Daniël. En dewyl wy zo een grote wolke van getuigen rontom ons hebben liggende, zo laat ons met lydzaamheidt en heiligheidt de loopbane lopen, die ons is voorgeſtelt.

Moet gy dikwils over uwe zwakheden zuchten / dat gy 't zo wel niet bezeugen kunt / als gy wel gaarn wenſchte; ô zalig is dat oprecht Kinder-hart! Al zyn uwe werken hier onvolmaakt; et zyt getroost! de volmaaktheidt van uwen Jeſus kan alles vergoeden. Wanneer gy eens in 't hemelſch Jeruſalem komt / zal alle gebrek van u geweken zyn; en gy zult Godt in volkome Heiligheidt dienen / ter plaatze / alwaar verzadiging van vreugde en lieflykheden voor Godts aangezichte, en aan zyne regter handt zullen zyn altoos en eeuwiglyk. Amen.

GEBEDT.

ô *Driemaal heilige Godt!* die de Heiligheidt zelf zyt, en van wien, als uit ene onuitputtelyke Bron, alle gaven van heiligheidt voort vloeien. Wat zyn wy arme menſchen doch in deze onvolmaaktheidt, die ons in dit lichaam des doods aankleeft, zo lang wy leven!

ven! Ach Godt! als wy ons meeſt bevlytigen tot het goede, en zo zoeken te leven in ware Godtzaligheit, dat wy u mogen behagen; dan vinden wy noch duizendt zwakheden en zonden, daar onze beſte werken mede bezoedelt zyn. Wy denken dikwils aan *Abels onſchuldt*, aan *Abrahams gelove*, aan *Enochs wandel met Godt*, aan *Jobs geduldt*, en aan de Heiligen, die in uw H. Woordt geroemt worden; maar bedroeven ons billik, dat wy het zo ver in Heiligheidt niet brengen kunnen als zy. Ach Godt! gy weet, dat dit een werk is, dat uwe genade alleen in ons kan te weeg brengen. Op ons zwak vermogen komt het zekerlyk niet aan, maar op uwe alles in allen werkende kracht. Daarom, ô Godt! *heilig ons geheel en al*, op dat *onze Geeſt, ziel en lichaam, onſtraffelyk bewaart worden by de tockomſte van onzen Heren Jeſus Chriſtus*. Geef, dat wy de zonde haten en vlieden, dewyl zy ene ſcheidinge maakt tuſſchen u en ons, en onvoorzichtige zielen in ene elende ſtort, die in der eeuwigheit met gene trane-vloeden kan verbetert worden. Laten heilige gedachten in onze zielen wonen; heilige redenen van onze tongen komen; en heilige daden ons geloof en inwendige Heiligheidt tonen zo lang wy leven. Ondertuſſchen neem onzen onvolmaakten dienſt aan, dien wy u hier in dit onvolmaakte leven bewyzen, tot dat wy komen daar de *heilige Seraphynen* zyn, en wy u in volmaakte Heiligheidt zullen dienen. Amen.

Onze Vader, enz.

DE VERZOENING MET GODT, HET BESTE MIDDEL VOOR DEN VERLEGEN ZONDAAR

Voor het Gebruik des

H. AVONDTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

De ootmoedige bede van David, Pſ. 143. 2.

HEer! gaat niet in 't gerichte met uwen Knecht; want niemant, die leeft, zal voor uw aangezichte rechtvaardig zyn. Dit was het Gebedt van David. Hy wiſt wel/ dat Godt alwetende is/ en Harten en Nieren beproeft. Hy wiſt wel/ dat hy heilig is/ en voor den ſnoden Zondaar een verterendt vuur. Hierhalven badt hy billijk/ dat de Heer niet naar recht/ maar naar genade met hem wilde handelen. Wy mogen deze woorden uit Davids mondt wel ontlenen/ en ook zeggen; Heer! gaat niet in 't gericht met ons arme Zondaren, want niemant, die leeft, zal voor uw aangezichte rechtvaardig zyn. Wil Godt naar recht met ons handelen/ zo gaan wy eeuwig verloren; maar wil Hy ons genade laten wedervaren/ zo worden wy behouden. Om tot dezen Throon der genade onzen toevlucht te nemen/ zyn wy op dezen dagh onzer Voorbereidinge in de Voorhoven des Heren verſchenen. Daarom bidden wy denzelven/ dat Hy ons waarlijk nedrige en boetvaardige harten verlene/ ten einde wy

wp den gruwel der zonde wel mogen zien / en ons heden zo bereiden / dat wp mozgen als waardige Gaſten aan des Heren Tafel verſchynen.

Onze Vader, enz.

TEXT. JOB VII: vſ. 20.

Hebbe ik gezondigt, wat zal ik u doen, ô Menſchen hoeder?

TWEDE INLEIDING.

Het redelyk vernuft leert genoegzaam, dat Godt zonder voldoening geene zonde kan vergeven.

't Is ene waarheit / die diep in de harten aller menſchen is ingeprent; Dat 'er ene heilige Godtheidt is, die zonder voldoening ge-ne zonde vergeeft. Het is hier van daan / gelyk men leeſt / dat het zelf-gelate menſchen-vernuft allerhande middelen heeft bedacht / om de Godtheidt / dooz zonden vertooznt / te verzoenen. Enige onder de Heidenen hebben zich verbeeldt / dat zy die verzoening dooz het bloedt der Dieren te weeg konden brengen; en daarom ploopten zy ſomtyds hunne Altaren op met gantſche Hecatomben en honderden van Offer dieren. Ja / andere waren zelfs zo gruwelyk en onnatuurlyk omtrent hun eigen vleeſch en bloedt / dat zy hunne eigen kinderen offerden; menende dan ook dooz hunne grootſte zonden geboet te hebben / wanneer zy de Altaren hunner Goden van 't bloedt hunner Zonen en Dochteren deden drupen. Anderen wederom hebben zich verbeeldt / dat het water hunne zonden kon afſpoelen / en dat hunne Moren-huit en Luipaarts-vlekken genoegzaam gereinigt en weggenomen wierden / zo zy zich ſlechts beſprengden / of dompelden en wieſſchen met en in Rivier-water. Noch anderen menen dooz ſtrenge gelöften de Godtheidt te kunnen verzoenen; gelyk dan noch heden ten dage de wilde Indianen hun grootſte Zoen-offer daar in ſtellen. Maar de Here zy gelooft / het woozdt van den levendigen Godt toont den Chriſtenen enen veel zekerder wegh aan / namelyk / ware boetvaardigheidt en bekeeringe / en het gelove aan 't offer van enen volmaakten Bozge. Hier op doelt ook Job in de woozden van onzen Text / wanneer hy zegt / HEB IK GEZONDIGT, WAT ZAL IK U DOEN, ô MENSCHEN-HOEDER? Wy zullen u Geliefden deze Vzage uit Godts Woozdt beantwoozden / en voozſtellen / Boetvaardigheidt en gelove, als 't beſte middel voor den verlegen Zondaar, om zich met Godt te verzoenen.

Gelieft daar toe enen geheiligden aandacht te verlenen.

„ Gy, ô heilige Godt! toon ons wat wy doen moeten om zwaren
„ toorn te ontgaan, en uwe eeuwige genade te verkrygen. Amen.

VERKLARING.

Hoe Job op deze vraage komt.

De zeer geplaagde Job hadt in de voorgaande woorden van sijn Capittel eene gehele rolle zyner plagen voor Godt ontwonden / wanneer hy wel haast bemerkte / waar die alle van daan kwamen. Hy zag den oorsprong van deze stromen der droefheden: Hy vondt den wortel van dezen boom / en die was de zonde. Daarom barst hy in deze woorden uit / Heb ik gezondigt, enz. In welke aan te

Verdeling. merken is: (1) Eene bekentenis der zonde; Heb ik gezondigt? En (2) Eene zelf-verloochening en begeerde genade; wat zal ik u doen? Een arm Zondaar / die door zyne Bede genade by den Rechter zoekt / geeft hier (1) aan den zelven zynen behoorlijken Titel. (2) Hy doet schuldt bekentenisse. (3) Hy bidt om genade. De Titel is: ô Menschen-hoeder! De bekentenis; Ik heb gezondigt. En de biddende Vraage; wat zal ik u doen?

Jobs biecht. Heb ik gezondigt? zegt Job. Hier moet Chatati; heb ik gezondigt, niet opgenomen worden als eene ontkennende vraage / gelijk toen

Gen. 4. 9. Caïn zeide; Ben ik mynes Broeders hoeder? maar bekennender-en vaststellender-wyze. Daarom staat 'er ook in de Engelsche en andere Overzettingen; Ik heb gezondigt. Schoon de vrome Job zich ontschuldigde van alle die zware misdaden / met welke zyne vrienden hem bezwaarden / hy wist nochtans wel / dat hy voor Godt geenzints rein was; en dierhalven belcedt hy zyne zonden. Hy wist wel / dat hy in zonden ontfangen en geboren was; daarom zeide hy /

Job 14. 4. Wie zal enen reinen geven uit den onreinen? Hy klaagt over de

Cap. 13. 26. zonden zyner jeugt / zeggende / Gy schryft tegens my bittere dingen, ende gy doet my erven de misdaden myner jonkheidt. En dus bekende hy ook / dat hy van zyne jeugt af vele dadelyke zonden hadt begaan. Dan gelyke getuigden 'er zonden van ongedult tegens hem;

Job 3. 3. 4, 5. namelijk / toen hy den dagh zyner geboorte vervloekte / en zeide; De dag verga, daar in ik geboren ben, ende de nacht daar in men zeide, een Knechtken is ontfangen. Die zelve dag zy duisterniſſe, dat Godt naar hem niet en vrage van boven; ende dat geen glans over hem en schyne. Dat de duisterniſſe en des doots schaduwe hem verontreinigen, dat wolken over hem wonen, dat hem verschrikken

vs. 11, 12. de zwarte dampen des daags. Waarom en ben ik niet gestorven van de Baarmoeder aan? ende hebbe den geest gegeven, als ik uit den buik voortkwam? Waarom zyn my de knyen voorgekomen? ende waar toe de borsten, op dat ik zuigen zoude? Deze en alle

ande-

andere zonden bragt Job zich wel te binnen; en daarom ſprak hy; Heb ik gezondigt? of liever / Ik heb waarlyk gezondigt.

ô Menſchen-hoeder! wat zal ik u doen? zyn zyne woorden. Hy hadt niet te doen met zyns gelyken; met ſterflyke menſchen / die zich licht verzoenen laten; maar met den levendigen Godt. Hy zoekt genade by Godt. Derhalven noemde hy Hem; ô Menſchen-hoeder! Wanneer men een bpandt heeft / die onmagtig is / en van wien men weinig goets te hopen / en weinig quaats te vrezen heeft / zo acht men hem weinig. Maar Job hadt met Godt zelf te doen / die hem van der jeugt af hadt behouden / en alles goets bewezen. Hy hadt te doen met den enigen Wetgever, die behouden en verderven kan; om die rede zeide hy; ô Menſchen-hoeder! Hy hadt niet met enen onkundigen Rechter te doen / die men door giften en gaven verblinden kan / die door een Advocaats wel-ſprekenheidt kan overgehaalt worden / of voor wien men zyne misſlagen kan loochenen of ontſchuldigen; maar met den alwetenden Godt; daarom zeide hy; ô Menſchen-hoeder! Hy hadt met den overaltegenwoordigen Godt te doen / dien niemant ontvluchten kan; met den Hoeder en Wachter, die niet ſlaapt noch ſluimert / en zo wel nacht als dagh een waakzaam oog op den Zondaar houdt; derhalven roept hy uit; ô Menſchen-hoeder! Jac. 4. 12.

Tot dezen alwetenden overaltegenwoordigen Godt wendt Job zich nu / en zegt; Wat zal ik u doen? Door deze woorden wil Job zich zelven verloochenen / en te kennen geven / dat hy by zich zelven geen middel vindt om Godt te verzoenen. En zekert / wat wilde of kon Job doch doen? Hy die een menſch was onder de menſchen / van welken niemant reins. Zyne beſte werken waren ene genade-gave van Godt / waar mede hy geen ſchuldt betalen kon; zy waren onvolmaakt en met zonden bevlekt; en daarom vraagt hy billik / welke werken zal ik doen / die hy u / ô Godt / konnen gelden? Indien hy zich hadt willen onderwinden met Godt te rechten, hy zou met David hebben moeten bekennen / dat hy Hem op duizendt niet een zou kunnen antwoorden. Om die reden zeit hy op ene andere plaats; Wat zoud' ik doen als Godt opſtonde? ende als Hy bezoekinge dede, wat zou ik antwoorden? Wilde hy zyne zonden loochenen, zo wiſt hy wel / dat zyn getuige in den Hemel was / en dat die in de hoogte is / zyn harte kende. Wilde hy zich verſchonen, zo moeſt hy een antwoordt in een onweder horen; Wie is hy, die den raadt verduiſtert met woorden zonder wetenſchap? Zocht hy te ontvluchten, dan moeſt hy denken / gelyk David; Waar zou ik henen gaan voor uwen Geeſt? ende waar zou ik henen vlieden voor uw aangezichte? Zo ik opvoere ten Hemel, gy zyt daar: of beddede ik my in de Helle, ziet gy zyt daar. Name ik vleugelen des dageraats; woonde ik aan 't uiterſte der Zee; ook daar zoude uwe handt my gelei- De verlege Zondaar. Job 31. 14. Cap. 38. 2. Pſ. 139. 7, 8, 9, 10.

leiden, ende uwe rechterhandt zoude my houden. Hierhalven was hy ganſch verlegen / en vondt geen raadt by zich zelven; maar zeide; Wat zal ik u doen?

Het beſte genade-middel.

Echter zag hy nog een middel / 't geen hy in 't navolgende Vaars aantoont; namelijk / de vergiffenis zyner zonden / om welke hy zo hartelijk bidt / zeggende; Waarom en vergeeft gy niet myne overtredinge, ende en doet myne ongerechtigheidt niet weg? Hy nam zynen toevlucht tot den Borge, tot den Gezante, dien enen uit duizenden, die daar zegt; Laat zyne ziele niet in 't verderf nederdalen, ik heb verzoeninge gevonden. Op dezen Goël en Bloedt-borge verliet hy zich / toen hy zeide; Ik weet, myn Verloſſer leeft; ende hy zal de laaſte over het ſtof opſtaan. Ende als zy na myne huit dit doorknaagt zullen hebben, zal ik uit myn vleeſch Godt aanſchouwen Den welken ik voor my aanſchouwen zal, ende myne ogen zien zullen, ende niet een vreemde.

Job 19. 25, 26, 27.

TOEPASSING.

Beſtraffing der werk heiligen.

Gaat nu in u zelven / Zondaar! en beproeft u met een doorlaavdig harte / of gy uwe zonden wel regt erkent / of gy den Menſchenhoeder wel waarlijk voor ogen hebt / en uit grondt uwer ziele om vergiffenis uwer zonden wenſcht. Legt men ook met Job; Ik heb gezondigt, als men met ene Phariſeeuwſche gerechtigheidt voor den dag komt / en deze of diergelijke tale voert; Ik dank u Godt, dat ik niet ben gelyk de andere menſchen; rovers, onrechtvaardige, overſpeelders; of ook gelyk deze Tollenaar? Ik vaſte twemaal ter week; ik geve tiende van alles wat ik bezitte? Als men meent / dat de uiterlijke plichten des Chriſtendoms / het burgerlijk zedig leven / het ter Kerke gaan / almoeſſen geven / Avondtmaal houden / enz. meer is / als Godt eiſcht / en wanneer men dat doet / dat hy dan wel genadig moet wezen?

De verſtokten.

Erkennen zulke ook hunne zonden / die ſteets in openbare en heimelijke overtredingen tegen Godt en hunnen Naaſten leven / en echter derzelver laſt niet gevoelen / maar zich verbeelden / dat de zonde zo afſchuwelijk niet zy in Godts ogen als die wel inderdaat is? Hoe menig menſch wordt door den Satan verblindt / die hem het zondepak lichter als ene veder maakt! die hem den vezre-kyker verkeert voorhoudt / zo dat de zonde bergen hem kleinder als zandt-korreltjes voorkomen / en hy van gedachten wordt / dat de Hel zo heet / nog Godts toorn zo zwaar niet is / als 'er wel gezegt wordt. Ach Zondaar! Dat gy uw oor eens op den randt der Helle konde leggen / en dat gy uit Tophets verſchrikkelijkheden afgezonde / het naargeſchreier

der verdoemden eens hoorde; gy zoudt wel anders oordelen. Gaat met uwe gedachten op den Olyf-berg/ en ziet daar/ hoe de zonde den Leeuw uit de stamme Juda in 't stof ter neerdrukt/ zo dat hy moet kruipen als een worm. Gaat naar Davids leger-stee/ en ziet daar/ hoe dat die Held/ die anders duizenden hon overwinnen/ zo met zonden-angst worstelt/ dat zyne Bedt-stede met tranen door-nat is/ en zyn bedde den gantschen nacht zwemt. Gaat naar de Zondares/ die aan de voeten van Jesus ligt/ en dezelve met hare tranen natmaakt. Gaat naar 't Paleis van den Hoge-priester/ en ziet daar/ of een Rots geen tranen zweet/ of een Petrus niet bitterlyk weent. Verbeeldt u een gewete vol angst/ daar de gantsche waereldt te nauw voor is/ en enen Spira, die in verwyffelde wanhope ligt/ en oordeelt dan/ of de zonde maar een beuzeling is; of de Hel en Godts toorn niets is. Seggen zulke wel; Ik heb gezondigt, die hunne zonden loochenen/ en niet een Gehasi durven staande houden; uw knecht is nergens geweest? Menschen/ die menen/ dat hunne zonden genoeg zyn verborgen/ wanneer ze slechts voor de waereldt verborgen zyn; en die wel zullen/ die hun dezelve te binnen brengen/ durven antwoorden; Heb ik gezondigt? Heb ik dit of dat gedaan? ben ik de man des doots? myn gewete knaagt my daar niet over.

Het groot gevaar van den Zondaar.

ô Snode en Godt-vergete Zondaars! denkt gy niet/ dat gy met een Menschen-hoeder te doen hebt/ die uw harte kent/ en in 't verborgen ziet? Denkt gy niet/ dat hy zelfs uwe gedachten van verre weet/ en dat alles voor zyne ogen naakt en geopent is. Dat Petrus uit de gevankenis ontkwam/ was geen wonder; want de wagters sliepen. Maar die Godt/ die acht op u geeft/ slaapt niet/ maar waakt altyt. Wilt gy Hem niet erkennen/ als den genadigen Menschen-hoeder; gy zult hem eindelyk te laat erkennen moeten/ als enen verstoorden en rechtvaardigen Rechter. Dat Simson de deuren zyner gevankenis te Gaza kon uitlichten/ en zyne hoederen ontkomen/ was geen wonder/ om dat Godt hem zulke sterke schouderen gegeven hadt. Maar wat wilt gy doen/ ô snode/ zwakke en onmagtige Zondaar? Kunt gy wel de banden der zonde/ en de ketenen van Godts toorn/ gelyk Simson zyne strikken/ verbreken? Kunt gy wel de Goddelyke gramschap ontlopen/ gelyk Simson die der Philistynen? Kunt gy wel de poorten der Helle wegnemen/ en ontkomen uit ene plaats daar gene verlossinge te hopen is? Kunt gy den last des Goddelyken toorns wel dragen/ ô mensch/ gy aardt-worm! ô menschen kindt/ gy arm schepsel! Wilt gy in de waereldt den overal-tegenwoordigen Godt ontvluchten/ daar de Hel n op alle plaatzen nabp is/ en gy Godt van gelyke overal by u hebt? Al voert gy in de hoogte, gelyk een Arendt, en maakte uw nest tusschen de sterren; zo zal ik u doch van daar nederstoten, spreekt de

Here. Waar mede wilt gy Godt verzoenen? met Brandt-offeren van Bokken of Vaxren? Meent gy dat de Here behagen heeft in
Pſ. 50. 10. duizenden van Rammen? Neen; al 't gedierte des wouds is 't zyne. En / gehoorzaamheidt is beter dan offerhande. Goudt / Silver en alle ſchatten der aarde behoren hem toe. Of wilt gy voor de zoi-
Mich. 6. 8. de uwer zielen aan den grooten Godt de vrucht uwes buiks geven / gelyk Iſraël aan Molech deed? ô 't Is vergeefs. Hy heeft u bekent gemaakt, ô menſche, wat goedt is: ende wat eiſcht de Here van u, als recht te doen, ende weldadigheidt lief te hebben, ende ootmoediglyk te wandelen met uwen Godt?

Vermaning tot boetvaardigheidt.

Wat u aangaat / gy Heiligen Godts! Laat ons doch in ootmoedigheidt met een boetvaardigen Job zeggen; Ik heb gezondigt. Laten wy onze harten wel onderzoeken. Wanneer iemandt geldt ontfangt / keert hy 't om en wederom / om te zien of 't wel goedt en gangbaar is; hoe veel te meer dan moet men onderzoek omtrent zyn harte doen / of 't wel goedt is / op dat wy ons zelven niet voor eeuwig bedriegen. Laat ons ten dien einde den ſpiegel van Godts Wet voor ons nemen / om onze zonde gedaante daar in te zien. Menſch! hebt gy tot nog toe uw vertrouwen meer op iets aardſch als op Godt geſtelt / zo zegt; Heer! ik heb gezondigt. Zyt gy tot nog toe aan 't vloeken / zweren / en 't misbruiken van Godts naam overgegeven geweeſt / zo zegt; Heer! ik heb gezondigt, ten dele uit quade gewoonte / ten dele met voordacht / en hebbe uwen dierbaren name onteert; ik heb qualik en onrecht gedaan / myn Godt! Hebt gy den Godtsdienſt zonder noodtzakelykheidt verzuimt / het heilig Predikampt veracht / de dierbare genade-middelen verwaarloost, zo zegt; Heer! ik heb gezondigt. Zyt gy Ouders / Overheden / of die over u geſtelt zyn / ongehoorzaam geweeſt; hebben Ouders omtrent hunne kinderen / of Kinders omtrent hunne Ouderen / hunnen plicht niet in acht genomen / de ſchuldige ere / liefde / trouw en gehoorzaamheidt hun niet bewyzende / zy moeten zeggen; Heer! ik heb gezondigt. Hebt gy u niet aan de behoudenis van uwen Even-menſch gelegen laten leggen / maar u eigen / zo wel als zyn leven / benadeelt / zo zegt; Heer! ik heb gezondigt. Hebt gy onkuiſche gedachten in uw harte gevoedt / onkuiſche woorden geſproken / en quade werken bedreven / die den Menſchen-hoeder beleent zyn; zo zegt; Heer, ik heb gezondigt. Hebt gy uwen Naaſten het zyne onrechtvaardiglyk ontvreemdt / of onder ſchyn van recht iets met onrecht van hem onder u gebragt; zo zegt; Heer! ik heb gezondigt. Hebt gy uwen onſchuldigen Even-menſche gelaſtert / belogen / en leet aangedaan; hebt gy van valſch getuigenis geen conſcientie gemaakt; zo zegt; Heer! ik heb gezondigt. Hebt gy de allereerſte zondige beweginge / in uw hart niet gedempt / maar verboden luſt daar in gevoedt; zo zegt;

Vader! ik heb gezondigt, tegen den Hemel en voor u, en ben niet waardig uwen Zoon genaamt te worden.

Gelijk Joſua tot Achan ſeide; Myn Zoon! geeft Godt de ere, en zegt my, wat gy gedaan hebt; zo mogen Dienaren Godts ook wel zeggen; Ach Zondaar! geeft Godt de ere, en bekent voor den Here, hoe gy tot nog toe geleeft hebt. Wy begeren niet van u / dat gy ons uwe zonden biecht / gelijk de blinde Ioders in 't Paus-dom van hun volk eiſchen; maar wy maken u indachtig / dat gy Godt de ere moet geven. Gaat in uwe binnekameren / overdenkt uw vorig leven / en zegt in u zelven; Hier en daar mede heb ik tegens Godt en mynen Naaſten gezondigt. Laat het by de bekentenis niet blyven; maar onderzoekt ook of gy wel een ſchyn voor de zonde in u bevindt. So lang een menſch de bitterheit der zonde niet gewaar wordt / zo lang dezelve hem een luſt en geen laſt is; zo lang is hy nog niet bekeert. Boetvaardige zyn gelijk menſchen / die aan enige ſpyze de koorts gegeten hebbende / hun leven lang een tegen-zin daar voor behouden. Zyt gy tot nog toe een dronkaart geweeſt? hebt gy uw vermaak gehadt in ondeugendt gezelſchap? Zyt gy aan welluſt / onkuiſheit en andere zonden overgegeven geweeſt? Beproeft u zelven; hoe ſtaat het nu met u? Boetvaardige harten kunnen zonder afgryzen aan hunne zonden niet gedenken / en zy zeggen met David; Myne zonde is ſteets voor my. Onderzoekt u zelven nu / myn lieve Chriſten! Is het ook zo met u gelegen?

Men moet zyne zonden voor Godt bekennen.

Pſ. 51. 5.

Heb doch eene heilige vreze voor Godt / den trouwen Menſchenhoeder. Denkt gy / boetvaardig Zondaar / wel in u harte; „ ô / „ Hoe verkeert den ik! hoe ondankbaar ben ik tegens Godt! met „ wat ſnode ondankbaarheidt heb ik zyne groote en ontallyke weldaden vergolden! Dankt gy nu zo uwen Godt / ô dwaas en „ uitzinnig harte? Waart gy niet waardig / dat hy u met Donder „ en Blixem / ja met helſche vlammen ſtrafte? Maar / ach menſchen-hoeder! ik weet immers buiten u genen troost in Hemel nog „ op Aarde. Is 'er dan niet nog een kleine zegen voor my armen „ Zondaar overig? ô Menſchen-hoeder / zyt my genadig!

Hem vreezen.

Vraagt gy nu voorts / gelovig Diſch-genoot; Heb ik gezondigt, gelyk ik waarlyk gezondigt hebbe; wat zal ik u dan doen, ô Menſchen-hoeder? So dunkt my / dat ik het antwoordt hore; zoek den Borge. Nu / wel aan dan! laat ons in ware zelf verloochening onzen toevlucht tot Jeſus nemen. Dat is 't Lam Godts, dat de zonde der waereldt draagt: daar is 't Bloedt, dat ons reinigt van alle onze overtredingen: daar is de Borg / die onze zonden ſchuldt betaalt: daar is de Geneeg-meeſter / die ons verwondt gewete heelt: daar is onze Leeraar, die ons in alle waarheidt leidt: daar is onze Hoge prieſter, die ons met Godt verzoent: daar is onze Koning,

En tot Jeſus zyne toevlucht nemen.

die ons tegen Doot/ Zonde/ Duivel en hel beſchermt. Laat ons dierhalven in een waar gelove onzen toevlucht tot Hem nemen/ zo zal hy ons vriendelijk toeſpreken; Zyt welgemoedt, myn Zoon! myne Dochter! uwe zonden zyn u vergeven.

De groot-moedige verklaring.

Vraagt gy nog verder/ wat zal ik dan doen, om my voor zo grote genade dankbaar te betonen? Zo dunkt my/ dat Jeſus u antwoordt; Menſch! u is bekent gemaakt wat goedt is, En wat eiſcht de Here van u, als recht te doen, weldadigheidt lief te hebben, en ootmoediglyk te wandelen voor uwen Godt? Hebt gy tot nog toe uw vertrouwen op 't aardſche geſtelt; zo zegt; Nu zal dit myn vreugde zyn/ dat ik my aan Godt houde. Hebt gy tot nog toe de dierbare genade-middelen verzuimt; zo zegt; Nu zal ik my met Maria aan de voeten van Jeſus nederzetten/ en myne Zaligheidt uitwerken met vrezen en beven. Hebt gy met de Zondares gezondigt; gy moet nu zeggen; dat zy verre/ dat ik tegen mynen Godt zou zondigen. Hebt gy/ gelijk Nebucadnezar, overtredingen begaan; zo volgt Daniëls raadt/ en breekt uwe zonden af door gerechtigheidt, en uwe ongerechtigheden door genade te bewyzen aan den armen. Hebt gy met den verloren Zoon Godts gaven verſpilt; zo keert met dien afgedwaalden weder te rug/ en zegt; Vader! ik heb gezondigt tegen den Hemel en voor u, en ben niet waardig uw Kindt genoemt te worden. Hebt gy met den Tollenaar uwen Naaſten het zyne ontvreemdt; zo zegt; ô Godt, zyt my arme Zondaar genadig! Hebt gy met Petrus uwen Heilandt verloochent; zo doet ook boete met Petrus, weent bitterlijk/ en laat uw overig leven ene geſtadige dankbaarheidt zyn. Siet/ wanneer gy dit doet/ dan kunt gy u verzekeren/ dat Godt u in genade zal aanneemen. En ſchoon gy u zelven onwaardig achtte/ de lieve Heilandt zal u echter niet verſtoten/ maar u toeroepen; Komt herwaarts tot my alle, die vermoeit en belaſt zyt; ik zal u ruſte geven. Zyn uwe zonden vele; hy zal tot u zeggen; Waar de zonde meerder is, daar is Godts genade nog veel overvloediger. Ja/ wanneer uw gewete u aanklagen wil/ zal hy onder ede tot u ſpreken; Zo waarachtig als ik leve, ik hebbe geen luſt in de doot des Zondaars; maar dat hy zich bekere en leve. Amen.

GEBEDT.

ô *Menſchen-hoeder! hebben wy gezondigt, wat zullen wy u doen?* Ja wy hebben zeer zwaar gezondigt, met gedachten, woorden en werken, tegens u den heiligen Godt, en tegens onzen Naaſten. ***Onze zonden gaan over ons hoofdt, en als een zware laſt zyn zy ons te***

te zwaar geworden. Gy hebt ons, ô Godt wel gezegt, wat goet is, en wat *gy van ons eiſcht: recht te doen, weldadigheidt lief te hebben, en ootmoedigljk voor u te wandelen.* Maar ach! dat alles hebben wy niet gehouden van der jeugt af. *Nu ô Menſchen-hoeder, wat zullen wy u doen?* Goudt, Zilver, en alle ſchatten der aarde zyn de uwe, en wy kunnen daar mede niet de minſte zonde afkopen; *Offerhanden en Brandt-offeren behagen u niet. Zoudt gy met ons in het gerechte treden, wy zonden u op duizendt geen een kunnen antwoorden*; want onze ſchuldt is groot, en 't vermogen klein. Dierhalven nemen wy 't middel aan, dat gy zelf ons voorſlaat, namelyk, *uwe genade.* Wy belyden met oprechte harten onze zonden, en hebben 'er berouw over; wy zeggen; *Ach Godt! zyt ons arme Zondaars* en *Zondareſſen genadig.* Vader! neem den Borg, uwen liefſten Zoon, aan, en laten onze zielen niet troosteloos in den kuil des verderfs dalen; want hy heeft een Los-geldt uitgevonden. Voorts, ô *Menſchen-hoeder!* maak ons vroom in ons leven, geduldig in ons lyden, getroost in ons ſterven, en eindelyk eeuwig volmaakt in den Hemel. Amen.

Onze Vader, enz.

DE WONDER-MAALTYDT VAN ELIAS, VERGELEKEN MET HET H. AVONDTMAAL.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING

Pſ. 78. 19. Godt kan in de woeſtyne ene Tafel bereiden.

ZOude Godt ene Tafel konnen toerichten in de woeſtyne? Waren de wooꝛden van het murmurerendt Iſraël. Dat ondankbaar Volk hadt de gꝛote wonder-daden / die Godt hunne Vaderen hadt bewezen / zo vergeten / dat ze aan zyne Almagt en vooꝛzoꝛge twyffelden; even of die Godt / die hen met water uit de ſteenrotze hadt gedzenkt / en dooꝛ zyne magtige handt uit Egipte hadt gevoert / niet in ſtaat waꝛe hen verder in de woeſtyne te verzoꝛgen. Wy menſchen leven ook in de woeſtyne dezer waereldt / daar onze ziel menigmaal ſchreeuwt gelyk een Hert naar de waterſtromen. Wy denken dikwils; zou onze Godt ons in de woeſtyne dezer waereldt wel ene Tafel toerichten / aan welke wy onze hongerige en doꝛſtige zielen zouden mogen verquikken? Maar de Here onze Godt roept ons toe; Wel aan / alle gy die doꝛſtig zyt / komt tot de wateren; en gy, die geen geldt hebt, komt, en koopt zonder geldt, en zonder prys, beide wyn en melk. Om van de roepende Genade-ſtem des Heren onzes Godts meerder te ſpꝛeken / en vervolgens alle gelovige Diſch-genoten tot de Tafel des Heren te leiden / zyn wy in den Raadt der Vꝛomen by een ver-

ga-

gadert. Op dat wy nu deze vriendelijkheidt van den Here / in zyn Woordt en H. Sacramenten mogen ſmaken / bidden wy denzelven om verlichte ogen des verſtandts / en gantſch geheiligde harten / aldus ſprekende:

Onze Vader, enz.

TEXT. 1 KON. XIX: vſ. 5, 6, 7, 8.

Ende hy leide zich neder, ende ſliep onder enen Jeneverboom: ende ziet doe roerde hem een Engel aan, ende zeide tot hem; ſtaat op, eet. Ende hy zag om, ende ziet tot zyn hooft-einde was een koeke op de kolen gebakken, ende ene fleſſche met water: alzo at hy, ende drank; ende leide zich wederom neder, Ende de Engel des Heren kwam ten anderen maal weder, ende roerde hem aan, ende zeide; ſtaat op, eet: want de wegh zoude voor u te veel zyn: zo ſtont hy op, ende at, ende drank: ende hy ging door de kracht derzelver ſpyze, veertig dagen, ende veertig nachten, tot aan den berg Godt Horeb.

TWEDE INLEIDING.

Hoe groot zal zyn goedt wezen! ende hoe groot zal zyne ſchoonheidt wezen! Het koorn zal de Jongelingen, ende de Moſt zal de Jonkvrouwen ſprekende maken. Dus vraagt en antwoordt zeer nadruklijk de Profeet Zacharia. Die heilige man ſpreekt daar van de Gelovigen des Nieuwen Teſtaments. Hy hadt in 't voorgaande zeer duidelyke voorzeggingе gedaan van Chriſtus intrede in Jeruſalem; als ook van de verloſſinge zyner Kerke uit den kuil daar geen water in was, namelijk / van 't zware juk der plechtigheden des Ouden Teſtaments. Hy hadt geſproken van de geweldige uitbreiding van't Koninkryke van den Meſſias / welke geſchieden zou / niet door Paarden en wagenen / maar door de uitzending zyner Apoſtelen / die / gelijk Ruiters op 't witte Paardt / uittogen om te overwinnen / en door de lere des Evangeliums / als een geeſtelijk Zaadt / vele Kinderen te telen. Daar op vraagt hy nu van deze ſchare der Evangeliſten / die de gantſche waereldt doorgingen om het Evangelium te prediken: Hoe groot zal hun goedt wezen? en hoe groot zal hunne ſchoonheidt wezen? Welke voorrechten heeft toch het Nieuwe Teſtament? Welke zyn de wonderen / waar mede Godt de

Zach. 9. 17. Het koorn dat jongelingen, en de moſt die Jonkvrouwen ſprekende maakt.

predikinge zynes Evangeliums verzelt? En wat heerlijks heeft de Koning van den Berg Sion in zyn landt? Hy heeft Koorn en Moſt, antwoordt de Profeet / dat de Jongelingen en Jonkvrouwen ſprekende maakt. Lutherus, die dit overzet; Koorn dat Jongelingen, en Moſt die Jonkvrouwen teelt (of voortbrengt;) geeft hier van eene zeer goede uitlegginge / zeggende; „ Het Evangelium is een Woordt / „ dat geen kinderen teelt die in de wieg liggen; maar Jongelingen „ en Jonkvrouwen, die bequaam tot den echt zyn / dat is te zeggen / „ die bequaam zyn om te onderwyzen / en om andere geeſtelijke kin„ deren te telen. Ja ras de Diſcipelen van Chriſtus geroepen en bekeert waren / ſterkten zy hunne Broederen. De Mannen / te Jeruſalem gedoopt / begonden wel haaſt de grote daden Godts uit te ſpreken. Hoe vele zyn 'er in de eerſte Chriſten-kerk aanſtonts na hunnen Doop over gemeentens geſtelt / op dat zy den Here geeſtelijke Zonen en Dochters mogten telen. Zulke zyn gelijk de Bomen in het Paradys, die aanſtonts vruchten voortbragten / ja ras zy geſchapen waren. Niet alleen is het woordt des Evangeliums een Koorn en Moſt, dat Jongelingen en Jonkvrouwen teelt of voortbrengt; of / dat hen ſprekende maakt; maar ook het H. Avondtmaal: Want dit maakt gelovige Diſch-genoten zo moedig / zo dapper en bequaam om hunnen geeſtelijken ſtrydt voort te zetten / gelijk Jonathan. Het maakt hen zo ſprekende / zo verheugt / gelijk de wyze Maagden, die het Lam volgen / zo dat zy uitroepen; Wy zyn zeer vrolyk in den Here. Het geeft hun nieuwe kracht om hunnen wandel voort te zetten door de woeſtyne dezer waereldt / gelijk Elias, toen hy de ſpyze der Engelen genoten hadt. Dit zien wy in onzen Text / uit welken wy voornemens zyn uwe Geliefden voor te ſtellen:

De Wonder-maalyde van Elias, vergeleken met het H. Avondmaal.

„ Maar gy, ô grote Godt! die uwen knecht *Elias* hebt geſterkt, „ dat hy een verren wegh kon gaan, tot aan den bergh Horeb toe. „ Ach! ſterk ons ook doch door uw Woordt, op dat wy nieuwe „ krachten bekomen om op de wegen uwer geboden te wandelen. „ Verſterk ons ook door uwe dierbare Verbondts tekenen, zo dat „ wy in de woeſtyne dezer boze waereldt alle leet mogen vergeten, „ tot dat wy eindelyk by u komen in dat ſchone Horeb des Hemels. „ Amen.

VERKLARING.

Samenhang. Jeſabel, die wel eene Koningin van ſtaat en bloedt / maar een tiranniſch

niſch Wyf van gemoedt was / hadt zeer qualijk opgenomen het bloedtbadt / dat de man Godts Elias onder de Baals Prieſteren hadt aangerecht. Dierhalven zondt deze vergramde Cpgerin enen Bootsbode aan den Profeet / en liet hem onder ede zeggen; De Goden mogen my dit en dat doen, indien ik niet morgen om dezen tydt zo met uwe ziele zal handelen, gelyk gy een van dezen gehandelt hebt. Deze onboozzichtige bedreiging maakte Elias boozzichtig; zo dat hy de vlucht nam / en ging waar henen hy wilde / zonder dat Jeſabel hem hadt konnen houden. Hy was tot aan de grenzen van 't Landt gekomen / tot Berſeba, alwaar hy zynen Jongen te rug liet / op dat hy zich deſ te beter zou kunnen verbergen. Uit deze Grens-ſtadt hadt hy zich in de woeſtyne begeven / en onder enen Jenever-boom nedergezet / als moede van reizen en leven; alwaar hy uit vleeſchelyke zwakheidt / die de Allerheiligſten aankleeft / deze kleinmoedige woorden ſprak; Het is genoeg Here, neem myne ziele van my. Ik ben niet beter dan myne Vaderen. Toen gebeurde die wonder-geſchiedenis / waar van in onzen Text gewag wordt gemaakt. Wy vinden in dezelve:

1. Den opgewekten Elias. vs. 5.
2. Den geſpyſden Elias. vs. 6 en 7.
3. Den geſterkten Elias. vs. 8.

Elias, de Profeet en man Godts / die den Koning van Iſraël in het aangezichte hadt gezegt: Gy zyt het, die Iſraël beroert. De Wonder-man / die doden opwekken / den Hemel ſluiten en openen konde; de man / die kort te voren door Hemels-vuur zyn offer gerechtvaardigt / en by de vyf hondert Baals Papen gedoodt hadt / was zo moede / dat hy in ſlaap viel. De ſlaap verquikt niet alleen de Levens-geeſten / maar verfriſt ook 't gemoedt. Zyne treurigheit was zeer groot; want Iſraël hadt Godts Verbondt verlaten / en de Profeten met den zwaarde omgebragt; zo dat hy meende maar alleen overgebleven te zyn / waar door hy van droefheit in enen diepen ſlaap raakte. Hy lag onder enen Jenever-boom, die door deszelfs doornachtige en ſtekende bladen / tot een Sinne beeldt van Godts Kerke verſtrekte / welke / als ene vrucht van zoeten reuk / onder de Doornen waſt. Ook kon deze Jenever-boom de gramſchap der vyanden wel verbeelden / die in den 120ſten Pſalm met gloeiende Jeneverkolen worden vergeleken. Maar deze ſlaap duurde niet lang; want een Engel des Heren raakte hem aan. Wat dit voor een Engel mag geweeſt zyn / meldt de Schrift niet. Ondertuſſchen is de mening van zulken niet ongerymt / die van gedachten zyn / dat dit de ongeſchape Engel, namelijk Godts Zoon zelf is geweeſt; gelyk wy dan hoort daar na lezen / dat het woordt des Heren tot Elias geſchiedde. vs. 9. Ten minſten is het uit de regelmatige Boeken des Goddelijken

De opgewekte Elias.

Wonderlyk niet bewyslyk / dat dit een Engel, met name Habakuk, zou geweest zyn / gelyk in een zeker bekent Kerke-liedt gezongen wordt.

Deze Engel raakte hem aan, als een half slapenden / om hem op te wekken / en sprak tot hem; sta op en eet. De Engel des Verbonds / die hem tot nog toe bewaart hadt / wekte hem nu op / en riep hem van de ene verquikkinge tot de andere. Hy hadt voor den slapenden Elias de maaltyd bereidt; nu nodigt hy den opgewekten Elias, dat hy zou opstaan en eten. Siet / zulke gedienstige Geesten zyn de H. Engelen; en dus legert zich ook de Engel des Heren rontom die genen die hem vrezen.

De gespyste Elias. Elias was nauwlyx opgewekt / of zag aan zyn hoofd-einde een geroostert Broodt en ene vlesche met water. Enige Uitleggeren noemen het eerste / Placentam super Carbonibus tostam; Een koek of ongezuurt Broodt op kolen gebakken. Niemant vrage / waar de Engel deze spyze en dranck van daan heeft gehaalt; want die zelve Godt / die Israël met Manna van den Hemel spyste; die aan dezen Elias ook Ravens toezondt om hem te voeden, die den voorraat van ene arme Weduwe te Sarepta wist te vermeerderen; dien ontbrak het geenzins aan middelen om ook voor Elias ene Tafel in de woestyne te bereiden; zo dat hy nu wel hadt mogen zeggen / gelyk David

Ps. 23. 5. naderhant; Gy richt de Tafel toe voor myn aangezichte, tegen over myne tegenpartyders. Deze Wonder-man was diergelyke wonderwerken wel gewoon; en daarom at en dronk hy / gelyk eertyds Abram van het brood en den wyn / hem gebragt door Melchizedek / toen hy wederkwam uit den strydt; zo at en dronk Elias ook van 't Brood en Water, dat de Engel hem bragt / toen hy uit den strydt tegens de Baals Papen kwam / alwaar hy de Oorlogen des Heren hadt gevoert.

De gesterkte Elias. Na den eten viel hy weder in slaap; maar de Engel des Heren raakte hem voor de twedemaal aan, en wekte hem op om te eten. Siet! dus helpen de Engelen de menschelyke zwakheden. Een vertoevende Loth wierdt van de Engelen by de handt gegrepen / die hem voortrepen; Haast u, en redt uwe ziele. Jesus tot de doot bedroeft / wierdt van enen Engel versterkt; en hier wordt een gansch afgematte en vermoeide / een van droefheidt bynae stervende Elias, door enen Engel verquikt / die hem nodigt te eten / om dat hy nog enen verren wegh hadt af te leggen. Dit is zekerlyk wel de alwetende Engel

Gen. 18. 17. geweest / die eertyds tot Abraham zeide; Zal ik voor Abraham verbergen wat ik doe? Na dat Elias den raadt des Engels gevolgt / en van deze hemelsche spyze en dranck gegeten en gedronken hadt / vondt hy zich zo gesterkt, dat hy veertig dagen en nachten kon voortgaan tot aan den Bergh Godts Horeb, een gedeelte van 't Sinaisch gebergte / op 't welk Moses ook veertig dagen gevast hadt.

Nu /

Nu / in deze hoogelijk verklaarde wonder-geschiedenis en wonder-maaltydt van Elias, vinden wy in enigermate ene afbeeldinge van 't H. Avondtmaal; 't zy dat wy den Persoon / de spyze / of derzelver uitwerking betrachten. Gelijk de Engel des Verbondts de wonder-maaltydt van Elias inrichtte / zo is ook Christus de instelder van 't H. Avondtmaal / die daar door ene gedachtenis zyner wonderen heeft gesticht. Gelijk Elias, die een Profeet van Godt, en ook een dapper Held was / tot de wonder-maaltydt genodigt wierdt; zo moeten ook aan deze liefde-maaltydt zulke verschynen / die een Koninklyk Priesterdom, een heilig volk, een verkrege volk zyn / en die dapper stryden tegen den Satan / de waereldt / en hun eigen vleesch. Gelijk Elias van Jesabel vervolgt wierdt; zo moeten Kinderen Godts ook in dit tranen-dal veel lyden. Zy zyn die troostelozen / die alles moeten uitstaan. Zy hebben te stryden met vleesch en bloedt; want de Geest begeert tegen het vleesch, en het vleesch tegen den Geest. Deze stryd duurt zo lang de mensch leeft; en niemant kan zeggen / Ik hebbe den goeden strydt gestreden, voor dat hy zynen loop heeft voleindt. Ons hart is 't Canaan / alwaar altyt nog Philistynen woelen; en de mensch moet altyt in den strydt zyn. Gelijk Elias moede en mat wierdt / en in enen diepen slaap raakte; dus worden ook menigmaal Kinderen Godts in hunnen geestelyken strydt vermoeit: Zy worden mat / traag / en verdzietig / en raken ook somtyts in de woestyne dezer waereldt in een slaap van geestelyke zorgeloosheidt / zo dat de Bruidt van Christus moet zuchten; Ik sliep, maar myn harte waakte. In dusdanigen slaap raakten de Discipelen des Heren in den Hof; en de vyf wyze Maagden in den nacht / toen zy naar den Bruidegom wachtten. Dus worden ook heden ten dage de beste Christenen somtyts traag en slaperig tot het goede / zo dat zy klagen moeten; De geest is gewillig, maar 't vleesch is zwak. Gelijk Elias van enen Engel wierdt opgewekt; zo wekt Christus ons ook op door Godts Dienaren; door de Engelen der gemeente, die ons toeroepen; ontwaakt gy die slaapt, ende staat op uit den doden, ende Christus zal over u lichten. Ende 't geen ik u zegge, dat zegge ik u allen; waakt. Gelijk de Engel Broodt en Water aan Elias voorzette / en hem nodigde te eten en te drinken; zo nam Jesus ook tot ene versterking-maaltydt Broodt, en tot meerder verquikking ook wyn daar toe / die 't hart des menschen verheugt Hy nodigt ons ook en zegt; Eet vriende, drinkt, ende wordt dronken, ô Lieffe! Wel aan dan / alle gy die dorstig zyt / komt herwaarts en drinkt. Hoort aandachtelyk na my, ende eet het goede, ende laat uwe ziele in vettigheidt haar verlusten Komt herwaarts tot my alle, die vermoeit ende belast zyt, ende ik zal u ruste geven. Gelijk Elias door de genotene spyze zodanig ver-

De wonder maaltydt van Elias vergeleken met het H. Avondtmaal.

1 Pet. 2. 9.

Hogel. 5. 2. Matth. 25. 5.

Eph. 5. 14.

Marc. 13. 37.

Pf. 104. 15.

Hogel. 5. 1. Jes. 55. 2. Matth. 11. 28.

ſterkt wierdt, dat hy ſyne reize met vreugde voortzetten en voleinden konde; zo worden ook gelovige Disch-genoten door de liefde-maaltydt des H. Avondtmaals zo gesterkt / dat zy hunne geestelijke vreemdelingschap naar den Hemel getrooſt konnen bevorderen. Daarom mogen wy 't Avondtmaal des Heren wel noemen; Convivium Refectionis; Ene verquikking-maaltydt. Want wanneer de ziel in de dorre woestyne dezer waereldt dyna is afgemat / gelijk Hagar, die met haar kindt haast van dorst stierf / en de Engel Godts ons toont deze Fonteine des Heils / zo krygt de vermoeide ziel weder een nieuw leven. Men mag het noemen Convivium Conſolationis; Ene trooſt, maaltydt. Wy lezen van Micha / dat hy in 't gevangen-huis gezet, en met broodt en water der bedruktheit geſpyſt en gedrenkt wierdt. Maar heel anders is 't gelegen met gelovige Disch-genoten: hunne ziele worde in 't gevangen-huis des lichaams met Trooſt-broodt en wyn gelaaft. Men kan het Avondtmaal noemen / Convivium Confortationis; Ene verſterk-maaltydt, door welke wy naar de ziele verſterkt worden / en nieuwe kracht krygen / om onzen ſtryd tegen de geeſtelijke vyanden verder voort te zetten. De Chriſtenen gaan ten Avondtmaal als vermoeide Schapen / en komen 'er weder van daan als vuur-ſpuwende Leeuwen:

1 Kon. 22. 27.

TOEPASSING.

Beſtraffing der onwaardige Disch-genoten.

Is nu het H. Avondtmaal een zo hoog heilig en nut werk voor de ziele; ô / hoe ware het dan te wenſchen / dat alle Disch-genoten daar toe naderden met wel bereide zielen? Maar ach / hoe vele zyn 'er / die zonder ware voorbereidinge toe treden! die zich door de Engelen der gemeente niet laten opwekken / nog den ſlaap hunner zorgeloze zekerheidt uit de ogen wiſſchen. Velen maken meer toebereidzelen / wanneer zy naar ene aardſche maaltydt of Bruiloft zullen gaan / dan als zy tot deze Genade-tafel geroepen worden. Enigen leven zonder kenniſſe van de nodige gronden hunnes Chriſtendoms; anderen hebben noch geloof noch liefde; ſommigen verlaten zich op hunne werken / en bedryven dus heimelyke Afgodery / gelyk Babel met zyne Bzoodt-goden; ook zyn 'er die in hunne zonden blyven / en wien het nauwlyx eens in gedachten koomt / hunne bewuſte zonden te myden. Velen zeggen wel luit heels / ja, wanneer de Leraar in 't Formulier vraagt; of zy aannemen hunne bekende zonden na te laten / en zulx voor Godts aangezichte vaſtelijk voorzetten; maar 't gaat hun doch niet aan 't harte. De uitkomſt leert / dat velen in hun bloeien / zweren / liegen / bedriegen / zuipen / vraſſen / twiſten en vechten / ſchenden en laſteren / trotzeren / en in meer andere aangenaame troetelzon-

ſonder voortvaren als voorheen. ô Dat zulke menſchen de ſchrikkelijke woorden van Paulus bedachten; Wie onwaardiglyk dit broodt eet, ofte den Drink-beker des Heren drinkt, die zal ſchuldig zyn aen het lichaam ende bloedt des Heren: Hy eet en drinkt hem zelven een oordeel. Wie zich zelven niet wel beproeft; wie niet met een boetvaardig en gelovig harte daar toe nadert; wie niet na het genieten des H. Avondtmaals door enen Godtzaligen wandel zynen Heilandt verheerlijkt / en zyne doot verkondigt tot dat hy komt, dien zegt de Apoſtel in het aangezicht / dat hy moordenaar van Jeſus wordt; dat hy zich ſchuldig maakt aen het lichaam en bloedt des Heren, gelyk Pilatus en Judas. Het bloedt van Jeſus, dat door onwaardige Tiſch-genoten geſchonden wordt / klaagt hen aen; het roept om ſtraffe en wraak over hen / en ſpreekt grotere dingen dan Abels bloedt. ô Wee! en nog eens wee dien / die het bloedt des Nieuwen Teſtaments met voeten treden! 1 Cor. 1. 5. 27. 29.

Nu 'er ook niet Chriſtenen / die in ſlaap vallen eer zy gaan eten; die 't gebruik des H. Avondtmaals uitſtellen / en zich van deze heilige Tafel of nooit bedienen / of vele jaren lang deze heilige maaltydt verſchuiven. Die zo doen / gelyk die in 't Evangelium tot 'ſ Konings maaltydt genodigt wierden / en echter niet komen wilden; maar gingen heen, de een naar zyne koopmanſchap, de ander naar zynen Akker, de derde tot zyne handteringe; en dus allerhande ydele verſchoningen weten te vinden om deze nalatigheit te rechtvaardigen. Slegte uitvlugten van de verachters des H. Avondtmaals. Matth. 22. 5.

1. Denkt gy / nalatig Zondaar / vele zyn 'er zonder 't Avondtmaal wel zalig geworden. Ik zal u antwoorden; ja / ingevalle zy 't niet konden hebben. Even zo zyn 'er voor Moſes tydt vele zonder den Bybel zalig geworden; maar zou men dien daarom niet leezen? Godts wil en bevel maakt de zaak nodig. Wilt gy een Kindt zyn / zo gaat het bevel van Godt u zo wel aen als my; en de behoefte ſpreukt blyft waarachtig; Non privatio, ſed contemtus damnat; niet de ontbering / maar de verachting verdoemt. De wysheit roept; Koomt, eet van myn broodt, ende drinkt van den wyn, dien ik gemengt hebbe. En Paulus zegt; Zo dikwils als gy dit broodt zult eten, ende dezen drink-beker zult drinken, zo verkondigt de doot des Heren, tot hy komt. Prov. 9. 5. 1 Cor. 11: 26.

2. Denkt gy; ach! 't is gevaarlyk ten Avondtmaal te gaan! want wie onwaardig eet, die eet zich zelven het oordeel; en daarom zingt men; Blyft liever daar van daan, als qualik daar te gaan. Zo weet / dat dit alles van onboetvaardigen en onwaardigen verſtaan moet worden. Ik wil niet hopen / dat gy onboetvaardig begeert te ſterven / want dan zoudt gy eeuwig verdoemt zyn. Waarom zoudt gy dan uwe onboetvaardigheidt voorwenden / en van 't

Avondt-

Avondtmaal af blyven? Wilt gy zalig wozden / moet gy u beke-
ren; wilt gy u beheer en / moet gy ten Avondtmaal gaan. Want de
gezonden hebben den Genees-meester niet van noden, maar die ziek
zyn. Indien wy engel-rein waren / zouden wy 't Avondtmaal niet
van doen hebben.

3. Denkt gy / 't Avondtmaal wozdt van velen misbzuikt en on-
waardig genoten; ja / hoe ik het in ene gantsch zuivere Kerk ont-
fangen / en dat ik verzekert was / dat zich geen schurft schaap on-
der de kudde van Jesus bevondt / zo zou ik het wel willen genieten.
Ik antwoozde; Het misbzuik neemt het gebzuik ener goede zaak niet
weg. Anders zou men ook den Bybel niet moeten lezen / niet moe-
ten bidden / nog Godts woozdt horen / niet moeten eten nog dzin-
ken; want dit alles kan misbzuikt wozden. Openbare Zondaren /
die zich niet willen bekeeren / laat men aan de Tafel des Heren niet
toe; maar de occultis non judicat Eccleſia; wat verbozge onbeken-
de Zondaren aanbelangt / die staan en vallen hunnen Rechter. Pau-
lus zegt niet; wie onwaardig eet en dzinkt / die eet en dzinkt voor
anderen, die met hem ten Avondtmaal gaan / het oozdeel; maar voor /
zich zelven het oordeel. Hadt Judas den Duivel niet? en liepen
daarom de Discipelen van 't Avondtmaal weg? Neen geenzints;
maar Jesus gaf het / en zy genoten 't zo wel als Judas; tot een
blyk / dat 'er gene engel reine Kerk op deze waereldt te hopen is / en
dat de rechtvaardige door zyn geloof zal leven.

4. Denkt gy / ik ben niet van die of die Kerk: Ik vinde die ge-
woonte en plechtigheidt niet / dat ik 't Avondtmaal knielende mag
ontfangen. Myne vzienden zouden 't my niet wel duiden / dat ik
het anders genoot / als de Kerk het gewoon is te genieten / in wel-
ke ik geboren ben. Hooz myn Vziendt! zyt gy niet van die Kerk,
die uit Babel is gegaan? Vindt gy geen broodt en wyn, gelyk Chri-
stus het heeft ingeſtelt? Die by plechtigheden nemen nog gevend
zake. Wy laten ieder Landt hier in zyne vzyheidt. Buig maar
kniën van uw hart in ware ootmoedigheidt vooz Godt / en zeg met
Ik ben Pauli, ik ben Apollo, ik ben Cephe, maar ik ben de
myn Jesus / en met u houde ik het / gy Zone Isai. Wederhoo-
den uwe Vzienden u / zo denk / dat men Gode meer gehoorzaam
zyn moet, dan den menschen. En dat die Vader of moeder lief heeft
boven den Here, zynes niet waardig is.

Hand. 5. 29. Matth. 10. 37.

5. Zegt gy / ik heb vyanden in de waereldt; ik kan tot geen ver-
dzag / tot gene verzoeninge komen. Ik ben in Vzoces / en een mensch /
die my zelven niet kan overwinnen om myne vyandt te vergeven.
Zo weet / dat uwe Heilandt ook vyanden gehadt heeft. Hoe vele
vyanden hadden de lieve Apostelen en Heiligen / die vooz ons geweest
zyn? Wilt gy alleen die wezen / die zonder vyanden / zonder kruis

en

en droefheidt zou ten Hemel gaan? Hebt gy alle middelen van verzoeninge aangewendt / zo hebt gy 't uwe gedaan; laat het overige door anderen verantwoorden. Vindt gy u in Processen gewikkelt / zo weest vyandt van de zaken / maar Vriendt van de Personen. Laat het recht zynen loop / overwint vleesch en bloedt / en vergeeft uwe vyanden met uw gantsche harte. Indien gy dit niet doet / kunt gy niet zalig worden.

6. Denkt gy verder / ach / het werk is te gewigtig / myne krachten zyn te zwak / om myn leven daar naar te schikken; Ik vreze / dat ik in myne vorige zonden vervallen mogt. Zo weet / dat het Avondtmaal niet is ingestelt voor Engelen / maar voor boetvaardige Zondaren; want Christus is gekomen niet om rechtvaardigen, maar om Zondaars tot bekeeringe te roepen. De Apostelen waren ook wel zwak / maar hielden zich nochtans aan de Tafel van hunnen Herder. Is uw gelove zwak; komt ten Avondtmaal / en legt uwe handt in de zyden van Jesus; zo zal uwe ziele met Thomas roepen; Myn Here, ende myn Godt! Zyt gy niet waardig tot de Tafel des Heren te naderen; hoe zult gy dan waardig zyn / om met Abraham, Isaac en Jacob, in 't Koninkryke der Hemelen aan te zitten? Dit genees-middel geneest de krankheden der ziele uit den grondt / en bewaart haar voor weder-instortinge; en al kwamen de Philistynen weder te voorschyn / zo blyft de wegh voor u open / dat gy uwen staf op nieuw in dezen Honig kunt dopen / op dat uwe ogen verlicht worden / en gy nieuwe krachten verkrygt. Een Elias, die weder in slaap viel / wierdt door den Engel opgewekt; Godt zal u ook opwekken / en zo dikwils gy van dit broodt eet, en van dezen drinkbeker drinkt, zult gy des Heren doot verkondigen. Matth. 9. 13.

7. Denkt gy eindelyk / 't is nog tydts genoeg / als ik ziek worde / dat ik dan het Avondtmaal ontfang. Vreest gy dan niet voor Godt / dat hy u oordele naar uwe gedachten? Vreest gy niet / dewyl gy den goeden raadt van Godts Dienaren in gezonde dagen niet wilt volgen / dat hy u ene krankheidt kan toezenden / en u met der haast uit de waereldt kan rukken / u dus door de Voorbode des doots tot gehoorzaamheidt brengende? Of hebt gy Brieven en Zegel / dat Godt u zo veel tydt dan gunnen zal / dat gy niet in zonden sterft? En schoon Hy u alzo veel tydt daar toe verleende / zou de Engel der gemeente u eerst wel krachtig moeten aanroeren / en u uwe nalatigheidt voor ogen stellen. Maar zullen dan de ongemakken uwer ziekte u wel toelaten / dat gy u behoorlyk tot dit heilig werk kunt bereiden? Zal Godt u dan wel de genade doen om uw harte te roeren? Waarlyk / ik vreze dat die genade / welke gy zo dikwils versmaadt hebt / eindelyk achter zal blyven. Sera pænitentia, raro seria, Late boet, is zelden goet. Daarom heden, terwyl gy de stemme

deſ Heren hoort, zo verhardt uw harte niet. Heden klopt Jeſus aan uwe zielen; laat hem niet weggaan/ zonder hem open te doen. Godt bewege de harten der geenen/ die aan deze malattigheit ſchuldig zyn/ dat zy deze roepende Genade-ſtemme met gewillige gehoorzaamheidt aannemen.

Plichten der genen die ten Avondt-maal gaan.

Wat u aangaat/ gelovige Viſch-genoten; ſtaat op en eet met boetvaardige/ liefderyke/ en gelovige harten. Hebt gy ook niet tot nu toe gepoert voor de ere Godts? Hebt gy ook niet menigen harden ſtrydt tegen de waereldt en uw eigen vleeſch uitgeſtaan? Dyt gy ook niet dikwils moede en mat geworden? Dyt gy ook niet wellen eenen ſlaap van zorgeloze zekerheidt gevallen? ô Staat op en eet! De Engelen der gemeenten roepen u toe/ en wekken u op. Daar is de heilige Tafel gedekt: daar vindt gy broodt en wyn, als heilige Verbondts-teikenen van 't gebroke lichaam en vergote bloedt van Jeſus, tot vergiffenis uwer zonden. Staat op en eet; gy hebt noch eenen verren wegh voor u in de woeſtyne dezer waereldt af te leggen.

1. Staat op uit den ſlaap der zonde/ en komt met boetvaardige harten. Hebt berouw over uwe zonden/ die gy tegen Godt en uwe Naaſten hebt begaan. Valt den Here te voet/ en bidt hem hartelyk om genade en vergiffenisſe.

Hebr. 11. 6. 2. Staat op en eet met een gelovig harte; want zonder gelove is het onmogelyk Gode te behagen. Het gelouf is de handt/ daar gy Jeſus mede aanneemt; en eigent u den zelven met alle zyne verdienſten toe.

3. Komt met een liefderyk harte. Elias badt om vuur van den Hemel om zyn offer te verteren, maar niet om zyne Vrandin Jeſabel te doden. Vergeeft ook met al uw harte allen/ die u ooit beledigt hebben. Immers is het eene Liefde-maaltydt daar gy toe nadert; weg dan met alle haat en wraakgiertigheidt! Gy verſchynt hier als Kinderen van uwen Vader: Gy eet van een broodt, en drinkt van eenen drink-beker; zoudt gy dan ook niet een hart en eene ziele zyn?

4. Komt ook met een vaſt voornemen, om uw leven te beteren. Een Sacrament heet by de Latynen eene Eedt-zwering. Gy zweert ook heden uwen Godt getrouw te zullen zyn; Legt dierhalven den

Eph. 4. 22. 23. ouden menſche af, die verdorven wordt door de begeerlykheidt der verleidinge, en doet den nieuwen menſche aan, die naar Godt geſchapen is in ware rechtvaardigheidt en heiligheidt. Vvert gelyk Elias tegen de zonde en alles wat godtloos is. Laat noch haat noch gunſte der waereldt u afſchrikken/ om zonden en ondeugden te beſtraffen/ en uwen zondigen Even-menſch door uwe redenen in zyn gemoedt aan te taſten. Handelt met de zonde, gelyk Godt met Jeſabel: ſtoot haar uit het Paleis van uw harte/ zo/ dat zy 't wederkomen vergeet.

geet. zegt/ de Here doe my dit en dat, zo ik met de zonde niet doe/ gelijk zy my dacht gedaan te hebben.

5. Strydt ook dapper tegen alle uwe geeſtelyke vyanden. Ontneemt hen hunne heerſchappy en gewelt. Slagt hen gelyk de Baalspapen op eenen ſteen; want niemant wordt gekroont, die niet wettelyk heeft geſtreden. Neemt aan de gehele wapen-ruſtinge Godts, op dat gy kunt wederſtaan in den bozen dagh, ende alles verricht hebbende, ſtaande blyven. De ouden beſpzengden de Olifanten, die in den ſtrydt gingen/ met bloedt/ op dat zy daar dooz te verwoedet wierden. Beſpzengt ook uwe zielen met het bloedt des Lams, op dat gy des te vuriger in uwen geeſtelyken ſtrydt moogt wezen. Waarom wordt krachtig in den Here, en in de ſterkte zyner magt; want gy hebt noch een wezen wegh af te leggen. Gy gaat dooz eene woeſte waereldt, die geheel in het boze ligt. Gy hebt vyanden vooz/ die gouwzaam en liſtig zyn: Belial, de helſche Leeuw, bzult in zyne werktuigen: uw eigen vleeſch en bloedt zal u val-ſtrikken leggen. Gy weet niet/ wat gy in deze waereldt noch lyden en uitſtaan moet; de wegh naar den Hemel is zo gemakkelyk niet. Gy zult moeielyke klippen vinden om over te klimmen; menige nagt van bzoefheidt zal u noch overvallen/ eer gy ſterft. Daarom ſtaat op en eet/ op dat gy ſterk wozdt in den Geeſt/ naar den inwendigen menſche.

6! Hoe wel zal uwe ziel zich dan vinden/ wanneer gy dooz een waardig gebzuik des H. Avondtmaals den zoom van Jeſus Kleedt zult aangeraakt hebben! Dus gaat het dikwils met gelovige Tiſchgenoten: hen dunkt/ als zy van de Tafel des Heren komen/ dat zy niet meer op aarde zyn; want hunne wandel is in den Hemel. Zy merken de Kerke aan als een aardſch Paradys; de overige gelovige Tiſch-genoten als zo vele heilige Engelen. Het zingen klinkt in hunne oren/ gelijk het Liedt des Lams. Zy gevoelen dat zy in de genade-armen van Jeſus liggen. Zy weten nu van gene zozgen meer/ wyl hun afgeſlooft hart op Jeſus bozſt ruſt. Zy gaan uit de ſterk/ als de rykſten van de waereldt/ die den ſchat/ dien zy gevonden hebben/ vooz alle ryndommen dezes levens niet zouden willen verruilen. Zy pronken in hun geeſtelyk ſieraat gelyk Konings Dochters. De waereldt met al het aardſche ligt aan hunne voeten. Zy trotzeren Belial en alle helſche Philiſtynen. Zy zyn getrooſt in alle bzoefheden/ en roemen in verdrukkingen; zy gaan gemeenzaam met God om/ en hunne verheugde ziel bzengt niet als bzengde offeren. Dan zeggen zy/ ach! myn Heer Jeſus! gy zyt myn Immanuël, myn Bloedt bozge/ myn Bzuidegom/ myn Bzoeder! Ik ben uwe Bzuidt en uw ſchaap; en gy zyt myne bzengde/ myn enige troost in leven en in ſterven/ myn ryndom en myn alles.

Hoe zeer verheugt myn hart zich zo,
Dat myn ſchat is dat A en O,
't Begin en ook het Ende!
Hy zal tot zyner eer en prys
My nemen in zyn Paradys,
Geen vreugt ik groter kende. Amen.

G E B E D T.

Ô Dierbaarſte Bondt-godt *Immanuël!* enige trooſt van alle vrome zielen in leven en in ſterven: Wy danken u uit grondt onzes harten, dat gy ons uit de woeſtyne des Heidendoms hebt gevoert, en uit den ſlaap der Baälſche Afgodery hebt opgewekt. *Gy richt de Tafel toe voor ons aangezichte tegen over onze wederpartyders:* Gy laat ons uw Woordt rein en zuiver prediken: gy verquikt ons aan uwen genaden-diſch, en ſticht vele gedachteniſſen uwer wonderen. Maar ach Godt! wy zyn ondankbare, die zo menigmaal nieuwe gehoorzaamheidt, nieuwe liefde en nieuwen wandel hebben belooft, en nochtans niet gehouden. Ô, Hoe dikwils valt onze matte ziel daar heen in enen ſlaap van zorgeloze zekerheidt, wanneer het ons maar een weinig wel gaat in de waereldt, zo dat uwe knechten, de Profeten, met kracht ons moeten aanraken, om ons te doen wakker worden! En hoe vaak wil het vermoeit hart door al te grote nerrigheidt weg zinken, wanneer 't ons qualik gaat, zo dat wy dan ook wel met *Elias* zuchten zouden; *'t Is genoeg, Hêre! neem nu onze zielen weg.* Ô *Vader aller genade en barmhartigheidt!* gedenk doch alle deze zonden niet; maar werp die in de bloedt-rode Zee van de verdienſten uwes lieven Zoons. Ach Godt! wy hebben nog een verren wegh af te leggen in de woeſtyne dezer waereldt; daarom ſterk ons, Ô Engel des Verbondts, dat wy dapper *ſtryden tegen den Satan, de waereldt* en *ons eigen vleeſch.* Laat ons yveren voor de eere uwes Naams; en verleen, dat wy ons in alle onze wegen enen zuchtmen en Godtzaligen wandel bevlytigen. Zie dit hoopje gelovige Diſch-genoten genadiglyk aan; gy kent, Ô Harten-kenner! 't allerbeſt de harten, die het trouw met u en hun zelven menen. Ach! openbaar u dan aan hunne hongerige en dorſtige zielen. Laat hen uwe vriendelykheidt zien en ſmaken, en ene zonderlinge verſterkinge inwendig in hunne zielen bevinden. Laat hun deze heilige maaltydt gedeyen tot verſterkinge van hun zwak geloof, tot beteringe van hun zonig leven, en tot ene hartgrondige liefde onder ons allen. Amen!!

Onze Vader, enz.

J E-

JESUS
DE VERSTERKENDE
PLANT.

Na het Gebruik des

H. AVONDTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

MYn harte ſpringt op van vreugde in den Here: myn hoorn is verhoogt in den Here: myn mondt is wyt opgedaan over myne vyanden; want ik verheuge my in uw Heil. Dus lezen wy in den Lof-zang van Hanna. Deze Godtvruchtige Vrouw verheugde zich / dat Godt haar van den ſmaat harer vyanden hadt geredt; maar nog meer blyſchap betoonde zy in den Here / haar heil. Ons hart mag in deze dagen ook wel vrolyk zyn / over den edelen vrede / welken Godt ons eertyts geſchonken heeft / en by welken hy ons in deze verwarde tyden nog zo genadiglyk behoudt. Maar nog veel meer mogen wy ons verheugen over den Godt onzes Heils / die ons heden aan zyne Genade-tafel heeft geſpyſt / onze zonden heeft vergeven / en onze gebreken heeft geheelt. Met dit heilig oogmerk zyn wy weder in de Voorhoven des Heren te ſamen gekomen / Godt biddende / dat hy ons nieuw Verbondt door nieuwe liefde en gehoorzaamheidt wil doen verzegelen.

1 Sam. 2. 1. Dank en vreugde der Diſcipelen.

Onze Vader, enz.

TEXT. EZECH. XXXIV. vs. 29.

Ende ik zal haar ene Plante van name verwekken; ende zy en zullen niet meer weggeraapt worden door honger in den lande, ende den ſmaat der Heidenen niet meer dragen.

TWEDE INLEIDING.

De genade van Godt geeft de allerbeſte vergenoeging. 2 Cor. 12. 9.

De beſte troost en vergenoeging van een Chriſten in deze waereldt is de genade Godts in Jeſus Chriſtus. Deze maakte/ dat Paulus zich in zyne grootſte aanvechtingen kon te vrede ſtellen. Deze ſtelde enen Noach geruſt midden in de watere van den Zondt-vloedt. Een Jacob ruſte zo zacht onder de beſcherminge van Godts genade/ dat geen harde leg-plaats hem ongemakkelijk viel. De genade Godts maakte Daniel getroost midden onder de Leeuwen/ en hieldt zyne Gezellen onbeſchadigt in den glorienden Oven. De Genade Godts is gelijk een vaſt ſlot/ waar henen de rechtvaardige loopt, en beſcherminge vindt. Zy is gelijk ene zekere haven/ in welke het Schip onzer ziele dooz gene ſtozm-winden nog woedende baren beſchadigt wozdt. Zy is gelijk een koſtelyke balſem/ die het harte verſterkt. Pſ. 4. 8. Daarom zelde Davids; Gy hebt vreugde in myn harte gegeven, meer dan ter tyde als haar koorn ende haar moſt vermenigvuldigt zyn. De genade Godts is ene duurzame genade; niet zo veranderlijk als menſchen gunſt/ maar zyne goetheidt duurt eeuwig. De genade Godts is ene almagtige genade. De genade der menſchen is ſomtyds zeer onmagtig/ en houdt niet het leven op; maar de genade des Heren is beter dan het leven. Dan deze genade hangt beide/ ons tydelijk en ons eeuwig welzyn af. Waar Godts genade niet is/ daar gaat de Zondaar nog in de ſtrikken van den Satan; daar vindt de ziele gene ware vergenoeginge/ maar is gelijk de Duif van Noach/ die nergens ruſte vondt voor het hollaats voets; de menſch gaat op den boozdt der helle/ en een ogenblik kan hem uit den tydt in de rampzalige eeuwigheidt over brengen. Waar Godts genade niet is/ daar is de menſch niet te troosten/ wanneer 'er kruis en bzoefheden komen; dan verſchrikt de menſch voor de doot/ wanneer de Geneeg-meeſter zegt/ bereidt uw huis, want gy moet ſterven; en dan vaart de arme Zondaar wanhopende ter helle. Ondertuſſchen is 't ook waar/ dat Godts genade niet even krachtig by alle Kinderen Godts wozdt beſpeurt; want ſomtyds klagen zy over Jeſus liefde/ zo dat zy wel zeggen zouden met Maria; zy hebben my-

mynen Here weggenomen. Maar zy weten niet / dat Jesus hun dan 't allernaaste is / die een Geneés-meester van zulke zieken / ontmoedigen en zwakken wil zyn; gelijk wy in onzen Text zien / uit welken wy betrachten zullen;

Jesus, als ene beroemde en kostelyke plant, die ons geloof versterkt.

„ De goede Jesus, doe alls tot zyne ere en onze Zaligheidt ge-
„ dyen. Amen.

VERKLARING.

De Profeet doet in ons Text-Capittel voorzegginge van den Messias / als den enigen en goeden Herder, die zyn leven voor de schapen gelaten hadt. Nu vergelykt hy denzelven by ene Plante, tot welvaart zyner geestelyke luidde. Laat ons betrachten; (1) wie de zelve Plante is; en (2) welke eigenschappen dezelve heeft. Dat Christus door de Plante verstaan wordt / blykt uit den gantschen samenhang. Want in 't voorgaande wordt hy genoemt / de enige Herder, de knecht David. Zo wordt ook Christus de rechtvaardige Spruite genoemt. Ik zal den David ene rechtvaardige Spruite verwekken, die zal Koning zynde regeren en voorspoedig zyn, ende recht en gerechtigheidt doen op aarde. Ende dit zal zyn naam zyn, daar mede men Hem zal noemen: De Here onze gerechtigheidt. Zo wordt hy mede by Zacharia ene Spruite genoemt; Ziet een man, wiens Name is Spruite, zal uit zyne plaatse spruiten, ende hy zal des Heren Tempel bouwen; En by Jesaia heet hy insgelyx des Heren Spruite tot sieraat enz. als ook by den zelven / een Kyske uit den tronk Isai, ene scheute uit zyne wortelen. En nog; Een Kyske, opgeschoten als een wortel uit ene dorre aarde. Dan geelyke wordt hem de naam gegeven van Boom des levens en wynstok. Niet qualyk wordt Christus ook ene Plante genoemt. Want (1) gelyk een Hovenier voor af by zich zelven vaststelt / dat en waar toe hy deze of gene Plant will planten; zo. Was het ook in den Raadt der heilige Wachters beslooten / dat dit jong taxken van den hogen Ceder zou afgeplukt, en op enen verheven Bergh geplant worden. (2) Gelyk een Hof voor af wel omgespit en bereidt wordt / eer men 'er ene Plant in zet; zo heeft Godt ook den Hof zyner Kerke wel bereidt / door menigvuldige beloften en voorbeelden; Hy hadt denzelven omgegraven door den ploeg der Wet / op dat Joden en Heidenen overtuigt wierden / dat door de werken der Wet geen vleesch kan gerechtvaardigt worden, en dat 'er een Middelaar nodig was. (3)

Samenhang en verdeling.

Jerem. 33. 5. Christus is de gezondmakende Plant, en waarom.

Zach. 6. 12.

Jes. 4. 2.

Jes. 11. 1.

Jes. 53. 2.

Ezech. 17. 22.

Een

Een gewas is in 't eerst in de aarde verborgen; maar komt daar na voort tot nut des menschen / voor het gezichte / voor den smaak / de reuk / en 't gebruik. So is Christus ook voor de menschwordinge in de waereldt gekomen / heeft zich met ogen laten zien / met handen laten tasten / en dat uitgevoert / waar toe hy gekomen was. (4) Een gewas is in den beginne klein en gering / maar groeit allengskens / en breidt zich eindelijk uit als een grote boom; so was Christus ook in den beginne gering / uit de dyna verdorde stamme Isai; uit het gantsch klein en gering geworden huis van David. Hy kwam voortschieten gelijk een wortel uit een dorre aarde: wy zagen hem / maar hy hadt gene gedaante, die ons behagen kon; hy was de verachtste en onwaardigste. Luc. 2. 52. Daar na wies deze Plant / toen Jesus toenam in wysheidt ende in grootte, ende in genade by Godt en de menschen. Eindelijk / na dat dit gewas / door lyden en de doot wierdt afgesneden / en de Messias uitgerooit, zag men 't op den hogen Bergh Israëls geplant / alwaar het opwies / gelijk een geweldige Ceder-boom / welks takken by de Hemelvaart door de wolken gingen. Dan. 9, 26. So een boom is Christus tot op dezen dagh / onder welken allerhande Vogelen wonen; dewijl hy zich ene gemeente uit allerlei Volken / spraken en tongen heeft gekocht.

De eigenschappen dezer plant.

Overdeelt nu hier uit / Geliefden / of onze Profeet Christus niet billijk ene Plante van name noemt; een gewas / dat in den eeuwigen Raadt des Vredes was vastgestelt / dat van den beginne der waereldt was belooft / dat door so vele voorbeelden was afgeschaduwt / daar alle Profeten van getuigen / en dat / so ver de Christelijke naam gaat / door de gantsche waereldt is vermaart? Want daar is geen andere naam, die onder de menschen gegeven is, door welken wy moeten zalig worden. Hand. 4. 12.

Christus is ene verzadigende Plant; daarom zegt de Profeet / dat de Gelovigen niet meer door honger in den lande zullen weggeraapt worden. Daar zijn planten die den honger kunnen stillen / die voedsel en kracht aan 't lichaam geven. So ene Plant is Christus; want so zegt hy zelf; Joh. 6. 55. 56. Myn vleesch is waarlyk spyze, ende myn bloedt is waarlyk drank. Die myn vleesch eet, ende myn bloedt drinkt, die blyft in my, ende ik in hem. Matth. 5. 6. En / Zalig zyn, die hongeren ende dorsten naar de gerechtigheidt; want zy zullen verzadigt worden. Christus is ene beschuttende en schaduw-gevende Plant; Daarom zegt de Profeet; Dat de Gelovigen den smaat der Heidenen niet meer dragen zullen. De Joden dragen in hunne langdurige elende den smaat onder de Heidenen / als een Volk / dat door de gantsche waereldt verstroit is / zonder Ephod en Teraphim, zonder offer en opgericht beeldt; doch eindelijk zullen zy hunnen Koning David zoeken, en den Koning des bergs Sions hulde doen. De Kerk van

Chri-

Chriſtus draagt ook de ſmaat van Chriſtus onder de Heidenen / die zynen name niet kennen. Doch eindelijk zal ook de volheit der Heidenen ingaan. En alle Koninkryken der waereldt zullen onzes Heren ende zynes Chriſti worden. Chriſtus is de levendig makende plant. Wy waren doot in zonden; wy lagen onder den vloek; wy waren alle op 't veldt weggeworpen, en lagen in ons bloedt; wy zouden hebben moeten verſmachten / gelijk de verlore Zoon / by 't draf der waereldtſche pdelheit / die de ziele geen waar genoegen kan geven; wy gingen alle dwalende omzwerven / gelijk Hagar in de woeſtyne, en zouden van ziele-dorſt hebben moeten vergaan / indien Godt ons deze friſſche en geopende Fonteine niet geſchonken hadt tegen de onreinigheit der zonde. Hy is de wegh, de waarheit en het leven. Godt heeft dien / die geen zonde kende, voor ons zonde gemaakt, op dat wy rechtvaardigheidt Godts wierden in hem. Voorwaar! hy nam onze krankheden op zich / en onze ſmarten. Ik leve, zegt hy / en gy zult ook leven. Hy geeft ons 't natuurlijk leven / en onderhoudt ons: hy geeft ons het geeſtelijk leven / en brengt ons tot het eeuwige. Want / zegt hy / Myne Schapen horen myne ſtemme, ende ik kenne dezelve, ende zy volgen my; ende ik geve haar het eeuwige leven.

Rom. 11. 25. Openb. 11. 15.

Joh. 10. 27, 28.

TOEPASSING.

Komt hier nu / Zondaar / en beproef u. Hebt gy deze Plante van name, deze beroemde Plante tot nu toe wel gekent? Weet gy / wat kracht / geeſt en leven in Jeſus ſteekt? Gy noemt u een Chriſten; maar ik vreze dat 'er nog vele onder u zijn / die den Here Chriſtus nog niet regt kennen; die zyne Naturen, Staten en Ampten, zyn leven, lyden en ſterven, zyne heerlijkheidt / nooit recht onderzocht hebben. En daarom is het geen wonder / dat vele van Jeſus Chriſtus zo koel horen en ſpreken / als of hy hen niet aanging.

Beſtraffing der genen die deze Plant niet regt onderzoeken nog behoorlyk genieten.

Hebt gy deze Plante tot nog toe wel met ernſt gezocht / en een honger en dorſt naar de gerechtigheidt gehadt? O / Ik vreze / dat vele nog geen regt gezichte van hunne zonden hebben; die derzelver gruwel nog niet zien; die nog niet bedroeft genoeg daar over zijn / en daarom ook den genen niet zeer pverig zoeken / die van hunne ziele behoorde bemint te worden. Wat is dat voor zoeken / wanneer gy zo menigmaal zonder noodzakelijkheidt Godts huis verzuimt? en wanneer gy 'er al komt / dat gy met halve oren zijn Woordt aanhoort? Wanneer gy t'huis niet nadenkt / wat gy gehoort hebt / en wanneer gy zo weinig tijdt neemt / om u zelven in uw Chriſtendom door lezen en bidden te ſtichten? Wat is dat voor zoeken / wanneer

neer gy meer uit gewoonte / als uit regten honger en dorſt naar de gerechtigheidt tot het H. Avondtmaal nadert / en meent / wanneer gy deze Plante maar met uwe handen aangeraakt / met uwen mondt gepzoeft / en daar na dien afgebeegt hebt / dat gy dan geruſt weder tot uwe gewone vorige zonden moogt keren? ô Dwaalt niet / Godt laat zich niet beſpotten! Tulke Gaſten wil de Here aan zyne Tafel niet hebben; want wie onwaardiglyk van dit broodt eet, en van dezen drinkbeker drinkt, eet en drinkt zich zelven het oordeel.

ô Menſchen / aan de waereldt overgegeven / die zo weinig lieſde vooz den Here Jeſus hebt! Gy zijt gelijk een wandelaar / die voozby enen Luſt-hof gaat / en niet een bloemtje tot verquikkinge plukt; gy zijt gelijk een ziehe / die van de beſte ſpyzen eene walge heeft: gy zijt gelijk een onbedzeve menſch / die 't beſte kruidt met voeten treedt / om dat hy niet weet wat kracht daar in ſteekt. Is dat niet deze Plante te verachten / wanneer men / of in 't geheel niet / of maar zeer zelden aan de Tafel des Heren komt? of wanneer men 'er al komt / dat men zich niet behoozlijk daar toe bereidt heeft? Wanneer men daar toe nadert / en gene bewegende kracht van deze Plante in zyne ziele beſpeurt / of / wanneer men deze Plante genoten heeft / dat men daar na wederom zyne oude zonden pleegt? Wat baat het een kranken / dat een Geneeg-meeſter hem de heilzaamſte kruiden en middelen vooz-ſchryft / indien hy die niet gebruiken wil / of wanneer hy die niet behoozlijk gebruikt / en vooz 't overige ook geen goede levenswyze houdt? Wat baat het u / Zondaar / dat gy u ſchoon waſcht / en aanſtonts weder in den dzek gaat wentelen?

Wat baat het u / dat Jeſus / gelijk een ſchadu-gevende boom / zyne genade takken uitbreidt / en roept; Komt herwaarts tot my, alle die vermoeit en belaſt zyt; ik zal u ruſte geven; terwijl gy u niet met ware gelatenheit onder dezen Boom des levens begeeft / maar als wildt op uwe zonden wegen rondt loopt?

Wat baat het u / ô traag Chriſten! dat gy uiterlijk den Chriſtelyken naam dzaagt / als of gy in deze Plante des levens waart in-ge-ent / daar gy niet opwaſcht in kenniſſe en genade van Jeſus Chriſtus? Daar gy zo weinig vooztdeel doet / en of in 't geheel gene / of wel quade vzuchten vooztbrengt?

De wozte l uwes geloofs is niet diep genoeg geſchoten; uwe ſtam gaat niet recht op; gy wijkt af ter regter of ter linkerhandt; gy voert genen hemelſch gezinden wandel. De bladeren uwer hope verwelken haaſtelijk / wanneer 'er dzoefheit en tegenſpoeden rpzen. Gy broedt en voedt in uw hart menig kupze-neſt der zonde / 't geen zich uitbreidt en den gantſchen boom uwes levens bederft. Gy brengt geen vzuchten genoeg vooze / die naar ware boete en bekeerlige geſtalten. Uw leven is vol Colo[illegible]nten en dodelyke zonde-kruiden / die

u /

u/ ô Londaar/ indien gy u niet waarachtiglijk tot Godt beheert/ het hart verteren zullen. Godt zal u/ als een onvzuchtbaren boom afhouwen en in 't vuur werpen.

Wat u aangaat/ gy Heiligen Godts, zoekt doch deze Plante van name, deze heerlijke en beroemde Plante/ en maakt dezelve u te nutte; de Here Jesus is immers ene reinigende Plante. Zyt gy met zonden bevlekt; komt/ hier is de Plante/ welker zap/ (ik meen) het bloedt van Jesus Christus, u reinigt van alle uwe zonden. Zyt gy krank; Jesus is ene heilzame gezondt-makende Plante. Degezonde hebben den Genees-meester niet van noden, maar die ziek zyn. Uit zyne volheidt kunt gy ontfangen genade voor genade. De wonden van Jesus zyn altyt spuitende Fonteinen/ die zich in duizenden harten uitstorten. De waereldt met alle hare schatten is niet magtig ene bedroefde ziel te troosten; maar Jesus zoekt het verlorene/ verbindt het verwonde/ verquikt en sterkt het zwakke/ brengt het dwalende te regt. Hy is ons broodt/ dat ons spyst tot het eeuwig leven/ onze toevlucht tegen alle onze vyanden; onze gerechtigheidt tegen de zonde/ onze kracht in zwakheidt/ onze vreugde in droefheidt/ onze opstanding en ons eeuwig leven. Wordt gy vervolgt/ zyt gy mat en moede; Jesus is een beschuttende/ schaduwgevende/ en verquikkende boom; want hy is de sterkte van zulken die zwak zyn. Hy roept alle vermoeide en beladene tot zich: wat by de waereldt veracht is/ is by hem in hoge waarde. ô Hoe gelukkig is ene geloovige ziel/ wanneer zy zich onder de genade-vleugelen van haren Jesus zet/ en zich geheel en al aan Hem overgeeft! Een Reiziger/ die einen hogen berg overgeklommen is/ en vermoeit zynde einen lommerachtigen boom vindt/ kan daar zo vergenoegt niet rusten; een Arbeidtsman en Dag-loner/ die den last en de hitte van den dagh heeft gedragen/ kan zo zoet en gerust niet slapen/ als ene vermoeide ziel in de armen van Jesus. Ene Toxtel-duif is in de holen der rotzen zo zeker niet voor storm en onweder/ als ene gelovige ziel in de wonden van Jesus. Hy is de ware Wonderboom, die nog dagelijx wonderen aan ons doet/ en met zyne hulpe allermaast is/ wanneer de noodt op 't hoogst gaat. Hy is ene Plante van kracht/ die steets werkzaam in ons is/ vol liefde; Hy werkt in ons het willen en 't volbrengen. Wie zou deze Plante dan niet zoeken en liefhebben?

Neemt dierhalven uwen toevlucht tot Jesus. Hy roept u toe; Komt herwaarts tot my alle die vermoeit en belast zyt, ik zal u ruste geven. Verbergt u in zyne wonden. Deze Rots kan de magt der vyanden wederstaan: deze byp plaats treft geen onweder: deze boom des levens kan van geen Donder beschadigt worden. De Here zal u bedekken in deze hutte/ en heimelijk verbergen in zyne Tente.

Vermaning tot oprechte liefde voor Jesus.

1 Joh. 1. 7.

Eigent u Jeſus verdienſte door een waar gelove toe. Laat u niet vergenoegen met het geen gy van deze allerberoemſte Plante hoort; laat uw hart een Paradys zyn / en zet 'er deze Plante in. 't Is voor een Hovenier niet genoeg / dat men hem van ene heerlijke Plante ſpreekt; Hy tracht die ook in zynen Hof te bekomen. Dus moet ook ene ziel niet te vreden zyn / voor dat zy voelt dat Jeſus in haar woont. Wie hongerig en dorſtig is / laat zich niet met woorden afzetten; zo mede / wie hongert en dorſt naar de gerechtigheidt / wil Jeſus in het harte hebben. Waereldt-kinderen bekommeren zich juiſt niet veel om 't geloof; zy weten van genen ſtrydt tuſſchen vleeſch en Geeſt; zy lachen met de zwakgelovigen / die hunne Zaligheidt uitwerken met vrezen en beven; zy achten Godts Woordt niet veel; zy pveren geenzints om de ere Godts; zy zyn in waereldtſche dingen wel werkzaam en pverig / doch in geeſtelijke traag en flaauw. Maar / waar Jeſus door 't geloof in het harte woont / daar is een geſtadige ſtrydt; daar is een teedergevoelig gewete; daar is een ſmartelijk wenſchen en verlangen naar de volmaaktheidt; daar is een geſtadig trachten om de zonde meer en meer af te ſterven / en Gode door enen heiligen wandel te behagen. Neemt dit in acht / myne vrienden / die heden aan de Tafel des Heren zyt geweeſt.

Col. 2. 7. Liefde plichten na het Avondtmaal.] Hebt gy dan in den Here Chriſtus Jeſus aangenomen, wandelt alzo in hem, en zyt vaſt gewortelt. Gelijk een boom zyn wortel hoe langer hoe dieper in de aarde ſchiet / en zich meer en meer tegen alle ſtormwinden beveſtigt; gelijk een Wyngaardt zich aan enen boom hecht / en gelijk een klim-op zich om denzelven windt; zo moet ook ene gelovige ziel zich aan Jeſus / den Boom des levens / houden. Gy moet gelijk de Plante zyn / die men noemt; hoe langer, hoe liever. Laat uwe liefde tot Jeſus nooit afnemen / maar ſteets aangroeien / en zegt; Pſ. 18. 2, 3. Ik zal u hartelyk liefhebben, Here myne ſterkte. De Here is myne ſteenrotze ende myn borgt, ende myn uithelper, myn Godt, myne rotze, op welke ik vertrouwe, myn ſchildt, ende hoorn mynes heils, myn hoog vertrek; En laat u niets ſcheiden van de liefde / die daar is in Chriſtus Jeſus. Laat Jeſus voor u zyn / gelijk de bloem / genoemt; Vergeet my niet. Denkt altyt aan zyn bitter lyden / en aan al het goede dat hy door zyne doot voor u verworven heeft. Segt met Chriſtus Bruidt; Myne liefſte is my een bundelke Myrrhe, dat tuſſchen myne borſten vernacht. Leert van de planten uwe deugden: van de Rozen gedult; zo dat gy zeggen kunt; Ik ben ene Roze van Saron, ene Lelie der dalen: Van de hemel-blaauwe en laag-waſſende Violetjes nedrigheidt, en enen hemelſchen wandel: Van de Lelien kuisheidt en heiligheidt. Zyt kloek en dapper / en hebt een waar Origanum en welgemoedtheit in alle lyden / ſteets denkende / wy houden het daar voor, dat het lyden dezes

zes tegenwoordigen tydts niet te waarderen is by de heerlykheidt, die namaals aan ons geopenbaart zal worden. Alles mag u ook naar Godts wille overkomen / zelfs so / dat gy van de hitte der elende ſchynt te moeten verſmachten; werpt daarom uw vertrouwen niet weg. Hoopt altyt op Jeſus / van de ene morgen-wake tot de andere.

Laat dry de Satan met zyne verzoekingen komen; gy kunt u troosten / dat 'er gene verdoemenis is, voor den genen die in Chriſtus Jeſus zyn. Denkt gy / wy hebben reets quade tyden beleeft; en wie weet of de volgende niet nog erger zullen zyn / eer het zesde Zegel geſloten wordt. So als het Godt believt; wy zullen onzen loop met gedult volbrengen. De Here zal ons doch altyt beſchermen / en zyne zaak heerlyk uitvoeren. Klaagt gy over zwakheden en! Jeſus is uwe hart-ſterkende Plante. De hovaardigen hebben Hem nog nooit behaagt; maar de nedrigen hebben genade by Hem gevonden. Uwe en myne werken vermogen niets; maar de verdienſten van Chriſtus doet alles. Komt eindelyk de Dood / gy kunt u troosten; ja / verzekert zyn / dat nog doot, nog leven, u van de liefde Godts in Chriſtus Jeſus ſcheiden zal. Jeſus zal u eindelyk uit den wilden Akker der waereldt in 't heerlyk Paradys des Hemels verplanten; alwaar gy in onmitſpreekelyke vreugde en heerlykheidt zult groeien en bloeien altoos en eeuwigelyk. Amen.

Troost in allerlei zwarigheden.

Rom. 8. 1.

GEBEDT.

Ô Dierbaarſte menſchen-vriendt, Here Jeſus! die vermaak hebt *by de menſchen-kinderen* te wonen. Wy bekennen, dat wy zeer verwildert zyn op den Akker dezer waereldt, en dat wy menigmaal verre zyn afgerukt van uwe allerzoetſte gemeenſchap. Wy hebben u, de dierbare Plante, niet lief genoeg gehadt. Gy hebt ons in een goedt landt geplant, en verwachtte *druiven* van ons; maar ach! wy hebben dikwils misgewaſſen voortgebragt, en duizenderlei quade vruchten van zondige gedachten, woorden en werken. Ach Here Jeſus, vergeef ons doch alle onze zonden om uw bloedig lyden en ſterven. Verleen ons gelovige harten, die enen waren *honger en dorſt hebben naar uwe gerechtigheidt*, en zich verbergen in uwe wonden, als de beſte plaats, alwaar wy ruſte vinden voor onze zielen. Plant uwe vreze in 't binnenſte van ons allen, op dat wy *u hartelyk lieſhebben*, de waereldt meer en meer afſterven, enen hemelſchen wandel leiden, en vele goede vruchten voortbrengen, gelyk Planten, die de Vader geplant heeft. Wy hebben, Here Jeſus, heden aan uwe Genade-tafel uwe vriendelykheidt geſmaakt; en ô, hoe

wel te vrede is onze ziel! hoe vergenoegt is ons hart! hoe geruſt is ons gewete! want gy hebt onze overtredingen weggenomen. *Zo is 'er dan gene verdoemenis meer voor den genen*, die *in u zyn*, en in welken gy zyt. Deze zoete ruſte willen wy voor al het geluk der waereldt niet verwiſſelen, nog dit verkregen Kleinoodt voor alle hare ſchatten verruilen. ô *Welgelukzalig is het volk, wiens Godt de Here is!* Wy hebben u gezworen, en zullen ook met allen ernſt houden de wegen uwer gerechtigheidt; maar gy moet het beſte daar toe doen, ô *alles in allen werkende* Godt! want onze *Geeſt is gewillig, maar 't vleeſch is zwak.* Daarom leidt ons naar uwen raadt met uwe ogen, gelyk ene moeder haar Kindt; ja neem ons zelf by de handt, en breng ons op de wegen, die wy wandelen moeten. *Zet ons als een zegel op uw harte, en als een zegel op uwen arm.* Laat onze liefde krachtig tot u zyn, gelyk ene vlamme des Heren. Laat ons Verbondt zo ſtandvaſtig wezen, dat wy 't nooit weder breken. Wy leven wel in onvolmaaktheidt; doch het hart is daarom goedt, en de wil is oprecht. Wy willen alles doen, wat wy door uwe genade maar kunnen; en wat wy in deze onvolmaaktheidt niet vermogen, dat zult gy, die onze Borg zyt, door uwe volmaaktheidt vergoeden. Bezoekt gy ons in deze waereldt met kruis en droefheidt, moeten wy zyn gelyk ene *Roos onder de doornen*, en als *ene Lelie* in 't dal; zo laat ons de bladeren van ons gedult en onze hope niet ſchielyk vallen laten, maar altyt denken, dat al het lyden dezes korten tydts *niet te waarderen is tegen de heerlykheidt die aan ons geopenbaart zal worden.* Amen, Here Jeſus, Amen.

Onze Vader, enz.

DE
NOODTZAKELYKE
VOORBEREIDING.

Voor het Gebruik des
H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Onze ongerechtigheden maken ene ſcheidinge tuſſchen u lieden, ende tuſſchen uwen Godt. Dit was het wooydt aan Iſraël: Dit was de Bron-ader van alle onheil: dit was de oorzaak van allerlei geeſtelijke en lichamelijke ſtraffen / waar mede de Here een verheert Volk dreigde. Gelijk een ſcheidts muur ene afzondering maakt / dat de een den anders aangezichte niet zien kan. Gelijk ene dikke wolk de ſtralen der Zonne belet; zo belet ook de zonde de ſtralen van Godes Genade-zon / en maakt dat hy zijn aangezichte voor den armen Zondaar verbergt. Dit wierden onze eerſte Ouders gewaar / toen zy / na den ſnoden zonden-val / uit het Paradys verſtoten wierden. Dit wierdt Kaïn gewaar / toen hy wegging van het aangezichte des Heren. Dit wozden alle Zondaren nog dageliyx gewaar / die tot Godt roepen in hunne noden / en echter niet verhoozt wozden; die Hem dienen / en nochtans den zoeten trooſt zyner genade in hun hart niet gevoelen. Hunne ongerechtigheden maken ene ſcheidinge tuſſchen hem en hunnen Godt. Wat raadt dan / om deze bedzoefde verwyderinge van Godt niet te onderbinden? Wy moeten den ſcheidtsmuur der zonde weg nemen / die ons en Godt van malkander afzonderen. Wy moeten de duiſtere wolken van ongerechtigheidt wegdoen / die ons de ſtralen van Godes vaderlijk aangezichte benemen.

Jeſ. 59. 2. De zonde ſcheidt Godt en menſchen.

Tot dat einde zijn wy op dezen dag der Voorberidinge by een ge-

ko-

komen. Doch alzo wy menſchen tot dit werk te zwak zyn / willen wy onzen toevlucht tot den ſterken God nemen / en hem de genade eener heilzame Voorbereidinge afbidden / aldus ſprekende;

Onze Vader, enz.

TEXT. 1 SAM. XVI: vſ. 5.

Heiligt u, ende komt met my ten offer.

TWEEDE INLEIDING.

De Godtsdienſtige vertoning der mondt-chriſtenen.

Zeer gevoeglyk zouden wy den Godtsdienſt der mondt-chriſtenen ene Religie parade, of Godtsdienſtige vertoninge mogen noemen. Wanneer Opper-bevelhebbers een wacht-huis voorbygaan / moeten de Soldaten uitkomen / en in behoorlyke order gereet ſtaan / om hunne waakzaamheidt te tonen / en hunne Opperhoofden de verſchuldigde ere naar krygs-gebruik te bewyzen; of / met een woordt / zy moeten de zo genoemde parade maken. Even dus gaat het ook gemeenlyk met den Godtsdienſt der menſchen / die God meer uitterlyk als innerlyk, meer met den mondt dan met het harte dienen. Gelyk in ene krygs-vertoning alles ſchielyk en met der haaſt geſchiedt / als de gewoonte medebrengt; zo is ook het leven der mondt-chriſtenen en hunne Godtsdienſt een Raptus, ene ſchielyke opbreking en vertoning / zonder nadenken of bedachtzaamheidt. Zy komen ter Kerk, wyl het zo de gewoonte is; zy horen de Voorbereidings-Predikaatſien, wyl het zo de gewoonte is; zy zeggen Ja met den mondt wanneer 't Formulier gelezen wordt / wyl het zo de gewoonte is; zy bidden 's morgens en des avonts hun gewoon Gebedt / als ook voor en na den eten / wyl het zo de gewoonte is; en ondertuſſchen is het hart met de gedachten / den yver en de aandacht / verre van daar. Wat heet dit anders / als ene Religie-parade of Godtsdienſtige vertoning maken? Gelyk in ene krygs-parade de een voeg de ander laat / de een met ernſt / uit een behoorlyken eerbiedt voor zyn Opperhoofdt / de ander ſlechts uit gewoonſtheidt en in ſchyn zich vertoont; zo zyn 'er ook in den Godtsdienſt verſcheide ſoorten van menſchen. Enige zyn yverig tot den Godtsdienſt / andere traag en flaauw; enige dienen God met al hun hardt / andere alleen maar uiterlyk. Gelyk in ene krygs-vertoning / zo dra 't Opperhoofdt den rug keert en voorby is / ieder een zyn geweer aflegt; zo gaat het ook dikwils met de menſchen / wanneer de Godtsdienſt gedaan en 't Avondtmaal gehouden is / dan verdwynt yver / aandacht / en Godtvreze; en

vele

vele leggen zich dan aanſtonts weer ter neder op de ruſtbank hunner zondige zorgeloosheidt.

Op dat het nu met onzen Godtsdienſt dus niet gelegen zy / maar wy een redelyken Godtsdienſt oeffenen; meenen wy te tonen / wat een Chriſten bedenken en doen moet / voor, by, en na het Avondtmaal. Voor ditmaal zullen wy betzachten:

Hoedanig de ware Voorbereiding van een waardig Diſch-genoot zyn moet.

„ Ô Heilige Godt! gy die een vyandt van alle geveinſtheidt zyt, en „ in Geeſt en waarheidt wilt gedient zyn; predik aan het harte van „ uw volk wat uw Dienaar hen in de oren predikt; op dat het „ werk onzer Voorbereidinge wel gedye. Amen.

VERKLARING.

Samuël, de Rechter en Hoofdt-prieſter in Iſraël, en dus de opperſte in 't rych / was te Bethlehem gekomen / om enen der Zonen van Iſai, in plaatſe van den verworpen Saul tot Koning over Iſraël te zalven. Doch / wel wetende / dat men niet met ongewaſſche handen noch met ene onbereide ziel tot den Altaar moeſt komen / liet hy het Volk weten / dat het zich heiligen moeſt; 't welk naar de plechtigheden der Wet van dien tydt geſchiedde / uiterlyk, met waſſchen en zuiveren des lichaams, en met onthoudinge van alleſ / wat onreinigen kon; innerlyk, door boetvaardigheidt, gebedt en gelove, en door overdenkinge van den gruwel der zonde / die 't volk en den heiligen Godt van een ſcheidden; met een verlangen naar de komſte van den Meſſias, die hunne zonden zou uitdelgen door zyn bloedt / en met een nieuw voornemen om in 't vervolg hun zondig leven te beteren. Korte verklaring van den Text.

De Text is klaar / en heeft gene verdere uitleggінge van noden. Wy zullen daar uit deze lere voorſtellen; dat de Voorbereiding ene ten hoogſten noodtzakelyke plicht is / voor allen / die tot de Tafel des Heren willen naderen / en met heilige dingen omgaan / waar toe ook het heilig en hoogwaardig Avondtmaal behoort. Gelyk het eertyts onder het Oude Teſtament niet genoeg was dat men ten offer kwam / maar ook met ware heiliging moeſt verſchynen; zo is het in 't Nieuwe Teſtament mede niet genoeg / dat men ten Avondtmaal komt / maar men moet daar betamelyk komen; en dit geſchiedt:

1. Voor af, door behoorlyke Voorbereidinge.

2. Aan de tafel, door een heilig genieten.
3. Na het gebruik, door Godtzalige volbrenging van 't geen men zo dierbaar beloofde.

Wy hebben voorgenomen om nu alleen van het eerſte te ſpreken.

De nootzakelykheit der ware voorbereiding.

Was het by de Heidenen een grote zonde / illotis manibus, met ongewaſſchen handen iets aan te taſten: hoe veel groter zonde is het / zonder ware voorbereidinge aan de Tafel des Heren te naderen! Deze noodtzakelijkheidt der Voorbereidinge dringt de H. Schrift

Pred. 4. 17. Pſ. 26. 6.

aan / zeggende; Bewaart uwen voet als gy ten huize Godts ingaat. En / Ik waſſche myne handen in onſchuldt, en ga rontom uwen Altaar; als ook inzonderheidt; De menſche beproeve hem zelven,

1 Cor. 11. 28.

ende ete alzo van het broodt, ende drinke van den drinkbeker. 't Is niet genoeg dat men eet en drinkt; maar het moet zo gedaan worden / als de Here het bevolen heeft / namelijk / na behoorlyke Voorbereidinge.

Hoe zorgvuldig was de Kerk des Ouden Teſtaments in dat ſtuk

2 Chron. 35. 6.

Wanneer het Paſcha zou gegeten worden / wierdt 'er gezegt / ſlacht het Paſcha, ende heiligt u, en bereidt dat voor uwe Broederen. Het Lam moeſt vier dagen te voren van de Kudde afgezondert worden. De Joden gingen niet in 't Kerckhuis op den dagh hunner voorbereidinge; hoe veel minder moet een Chriſten door waereldſche bezigheden zynen aandacht laten ſtoren. In de oude Kerke was men gewoon zich door vaſten en bidden te bereiden; ja / de Heiligen volharden wel dagh en nacht in het gebedt. Daarom is 't onder ons ook gebruikelijk / dat de Avondtmaals-tijdt voor af wordt aangekondigt / op dat een ieder zich wel bereide.

Welke Voorbereidingen worden 'er gemaakt voor eene Bruiloft! men maakt koſtelyke kleederen / en 't huis wordt ſchoon gemaakt. Wat moet men hier dan niet doen / wanneer men komt ter Bruiloft des Lams! zou men het huis der ziele niet zuiveren / wanneer wy door 't gebruik des Sacraments tot Godt naderen! Het is wel zo / dat Godt overal tegenwoordig is; maar dan vertoont hy zich als Koning op zynen Throon / om gehoor te verleenen aan arme Zondaars. Schreven de Heidenen aan hunnen Afgodts-tempelen / Procul hinc, procul eſte profani, hier heet het ook / Ik wil geheiligt worden in die genen, die tot my naderen. Een zondige Adam moeſt uit het Paradys; een onheilige Caïn wierdt verworpen met zyn offer / De Tempel duldde geene vremdelingen, en de Tabernakel geene onreinen. Gelijk de See de vuiligheidt uitwerpt / zo wil Godt ook de laauwen uit zynen mondt spouwen. De Inſteller is heilig / de Verbonds-teekenen zijn heilig / en 't oogmerk is heilig. Zien wy op ons / zo hebben wy menſchen de Voorbereidinge wel nodig / en wy komen van

't goe-

de niet te veel doen. Ons hart is bedrieglyk; ons vleesch en
t verhindert ons; de waereldt doet het niet minder; en de Sa-
aakt het gelijk die Vrouw / die goude Appelen achter zich wierp /
eer zy het enen in 't lopen naar den prys zocht af te winnen.
i zoudt gy / Geliefden / mogelijk wel begeren te weten / wat men
moet / om zich waardiglijk voor te bereiden. Het eerste nodig voor zo enen / die ten Avondtmaal denkt te gaan / is kennis- Waar in de Voorbereiding bestaat.
Dank Paulus wil / dat men wete te onderscheiden het lich-
van Christus, dat is / dat men den aart, de hoedanigheidt, 1. Eerst in kennisse.
betekenis der Verbondts-teekenen verstа. Wat het oog in 't
/ de Son in de waereldt / een Stuurman op een Schip is / dat Hos. 6. 6.
kennisse in de ziel van een mensch. Godt zegt / dat hy lust heeft
: kennisse Godts meer dan tot Brandt-offeren. En de Hei- Joh. 17. 3.
; Dit is het eenwige leven, dat zy u kennen, den enigen waar-
en Godt, ende Jesum Christum, dien gy gezonden hebt. 't Is
/ dit is een Berg / die van een ieder tot den hoogsten top niet
iekklommen worden; doch echter zyn 'er enige trappen / die een
y-genooot in acht heeft te nemen. Voor alle dingen is nodig ene
kennisse van Godt, van zyne eigenschappen; dat hy heilig is,
quade niet kan verdragen. Men moet weten / dat hy barm-
is over boetvaardige Zondaren; dat hy rechtvaardig is, om
iekkige Zondaren te straffen; dat hy overaltegenwoordig is,
e onze daden weet. Ook moet de mensch weten / hoe de heil-
Godt zich in zyn woordt als enen drie-enigen Godt heeft geo-
aart / gelijk hy will dat men hem dienen zal. Men moet weten /
:lendig de mensch na den val is; hoe genegen hy is tot zonde;
: straffen daar op volgen; hoe onvolmaakt onze beste werken
en dat men door eigen verdiensten onmogelijk by Godt genade
vinden. Men moet weten / wat het enigste middel der verlos-
is / namelijk Jesus, dien men kennen moet / naar zyn Persoon,
ıy onze Middelaar en Borg is; naar zyne Natuur, dat hy Im-
iël, Godt en mensch is; naar zyne liefde / dat hy zich voor ons
doot heeft gegeven; met een woordt / naar zynen staat van
deringe en verhoginge. Inzonderheit moet men de hoedanig-
van 't Sacrament verstaan / namelijk / dat het een Zegel is van
nade-verbondt, 't geen ons Christus met alle zyne verdiensten
stelt.

:t twede, is ware bekeering. Want / gelijk Ezechias, toen hy 2. Ware boetvaardigheidt en bekeeringe. 2 Chron. 29.
ascha te Jerusalem liet afkondigen / eerst den Priesteren beval
Tempel te reinigen, en alle onreine Vaten in de Beke Kedron
erpen / en daar na de Afgodts-Altaren liet weg doen / en toen
'ascha slachten / na dat de Priesters alvorens hunne handen en
n in de koperе Zee gewasschen hadden; zo moet hy die ten A-

vondtmaal gaat / zich reinigen van de vuiligheidt der zonde. Gelijk de Joden / wanneer zy het Feest der ongezuurde broden hielden / alvorens lichten aanstaken / alle hoeken der huizen doorzochten / en allen zuur-deeg uitvaegden; zo moeten Disch-genoten mede hunne harten zuiveren. Zonder bekeeringe is geen werk des menschen Gode aangenaam. Bidt een onboetvaardige Zondaar / zo heet het; Godt verhoort de Zondaren niet. Komt hy in Godts Huis / zo past op hem; wie eischt zulx van uwe handen? Spreekt een onboetvaardig
Ps. 50. 16. 17. mensch van Godt / zo mag van hem gezegt worden; Wat neemt gy myn Verbondt in uwen monde, dewyle gy de kastydinge haat? Hierhalven moet 'er zyn (1) Ene kennisse en belydenis der zonden, zo dat men waarlijk zeggen kan; Ik kenne myne overtredinge, en myne zonde is steets voor my. Ook moet 'er zyn (2) Berouw en leetwezen, dat men zo heiligen Godt en liefderyken Vader zo dikwils beledigt heeft / en dat men zyne weldaden met zo veel ondankbaarheidt heeft vergolden. Ook moet 'er een haat zyn tegen het quade; zo dat men de zonde schuwe / waar mede men Godt beledigt hadt / en zich in tegendeel bevlytige tot alles goedts / met een vast voorneemen om het quade te laten en 't goede te doen.

3. Gelove. Het derde noodtzakelijke tot Voorbereidinge / is het Gelove. Gelijk de mensch door bekeeringe verootmoedigt / en zyn gemoedt vernedert wordt / zo wordt hy door 't gelove weder opgebeurt. Gelijk 'er zout tot het offer behoorde / en wierook het selve aangenaam maakte; zo behoort ook het gelove by 't Sacrament des Avondtmaals. Het Geloof en de Liefde zyn de voeten, waar mede wy naar Chzistus gaan / en de handen, waar mede wy als Zondaars den genade-penning aanneemen. Het Geloof is de mondt der ziele / waar mede wy het lichaam en bloedt van Jesus Chzistus genieten.
Hebr. 11. 6. Het Geloof is 't Bruilofts-kleedt; want zonder gelove is het onmogelyk Gode te behagen, en door 't gelove reinigen wy onze harten. Het Gelove maakte Abels offerhande beter dan dat van Caïn; het gelove maakt ons ook aangename Gasten Integendeel maakt het ongeloof een mensch hatelijk in Godts ogen; ja 't gehele Sacrament is voor den ongelovigen krachteloos / dewyl zulke niet het lighaam en bloedt des Heren ontfangen / maar van zelven het oordeel eten en drinken. So moet dan het hart hongerig en dorstig zyn naar de genade Godts in Jesus Chzistus / en zich in Jesus armen werpen / gelijk een Kindt zich overgeeft in den schoot zyner moeder.

4. Liefde. Het vierde, dat men by zyne Voorbereiding betrachten moet / is de liefde. De eerste Chzistenen hadden hunne Agapas, Liefde-maaltyden, wanneer zy by de Graffsteden der heilige Martelaars verschenen: zo ene Liefde-maaltyde is 't H. Avondtmaal. Uit 't Oude

Testa-

Teſtament moeſten de Ouders hunne kinderen leren wat het Paſcha betekende, zo moeten wy ook / wanneer ons gevraagt wordt; wat betekent het broodt? antwoorden / de liefde van Jeſus, ons bewezen in de verbreekinge van zyn lichaam voor ons aan het kruis. Dat wy alle enes broodts deelachtig worden / betekent de liefde. Dat de gezegende wyn ons wordt toegereikt / betekent de liefde van Jeſus / ons betoont / met zyn bloedt voor ons te laten vergieten. Onze liefde moet tot Godt gaan / die ons, als wy nog Zondaren waren, zo lief heeft gehadt, dat hy zynen enigen Zoon niet heeft geſpaart, maar hem voor ons allen in den doot gegeven. En ook tot onzen Naaſten. Daarom zegt Chriſtus; Zo gy dan uwe gave zult op den Altaar offeren, ende aldaar gedachtig wordt, dat uwe Broeder iet tegen u heeft; laat daar uwe gave voor den Altaar, ende gaat henen, verzoent u eerſt met uwen Broeder, ende komt dan, ende offert uwe gave. Matth. 5. 23, 24.

De vyfde plicht is gehoorzaamheidt. Want / die daar zegt, ik kenne Godt; ende zyne geboden niet bewaart, die is een leugenaar, ende in dien is de waarheidt niet. Gehoorzamen is beter dan ſlachtoffferen, zeide Samuel tot Saul, die waande / dat men Godt dan wonderlijk gedient hadt / wanneer men hem een partp offerhanden hadt geſlagt. Jeſus biedt deze heilige ſpyze en dranк / niet zyne vyanden maar zyne vrienden aan. 't Is met hen; eet vrienden, drinkt. Maar wie zyn zyne Vrienden? Wie den wille zynes Vaders doet, is zyne Zuſter, Moeder en Broeder. 5. Gehoorzaamheit. 1 Joh. 2. 4. 1 Sam. 15. 22. Hogel. 5. 1.

De zesde plicht is afzondering van de waereldt, en eene gehele overgeving aan het werk der Voorbereidinge. De tydt / wanneer een menſch zich van waereldtſche bezigheden afzonderen moet / kan men zo nauw niet bepalen; maar ten minſten moet die een dagh te voren geſchieden / en beſtaat hier in / dat men alle waereldtſche bezigheden van zyn beroep ter zyde ſtelle. Dan moeten alle waereldtſche zorgen en aardtſche gedachten ophouden. Toen Abraham met zynen Zone Iſaac aan den berg Moria kwam / zeide hy tot den Jongen; Blyf gy hier met den Ezel, ik en myn Zoon zullen heen gaan om te offeren; zo moeten wy ook alles achter laten / wat onzen aandacht zou kunnen ſtoren. Het moet dan gaan / gelijk met het Gebedt; Ga in uwe binne-kamer, en ſluit de deure achter u toe. Eindelijk moet men dan ook alle krachten ſamenſpannen / die vereiſcht worden / om zo heilig werk van zelf-bezoeminge voor te nemen. Ziet! dat heet; heiligt u, ende komt met my ten offer. En der afzondering van de waereldt.

TOEPASSING.

Och! dat nu alle deze plichten van Voorbereidinge van elk / die De ſlechte

Voorbereiding der meeſte Avondtmaalgangers.

tot de heilige Tafel meent te naderen/ in acht genomen wierden. Maar zo men het gros der tegenwoordige Avondtmaal-gangers onderzocht/ zou men 'er niet hier en daar vinden/ die zich of in 't geheel niet/ of maar zeer ſlecht bereiden? Ik vraag u/ die hier by malkander zyt/ op uw gewete/ hebt gy u wel eenige dagen herwaarts afgezondert van waereldtſche bezigheden/ en u zelven in 't werk van ware Voorbereidinge geoeffent? Ach/ ik vreeze/ dat het minſte deel in hun gewete ja kan zeggen. Men maakt den tydt des H. Avondtmaals wel te voren bekent/ en tot geen ander einde/ als op dat men zich tot dit heilig werk wel bereiden zou; maar laat men van dien tydt af wel alle zondige werken na? Denkt men dan wel/ van nu af moet ik my heiligen? Van nu af moet ik alles/ wat quaadt is/ van harten myden en vlieden? verre van daar! als de aankondiging des Avondtmaals geſchiedt is/ denken velen niet meer daar aan; maar men leeft zo na als voor in zyne waereldtſche bezigheden heen. Heeft men ook in dien tuſſchen tydt wel vlytiger als voor heen in 't een of 't ander ſtichtelyk Boek gelezen? Heeft men alle dagen wel zyne heilige oeffeninge en gebedt tot Godt gehouden/ en zich zo geſchikt tot het aanſtaande werk? Mogelyk heeft menig een daar nauwlyx eens aan gedacht. Hebt gy ook zelfs wel dezen dagh beſteedt om uwe zielen te bereiden/ en u van de waereldt en alle waereldtſche bezigheden af te zonderen? Misſchien heeft men meer aan den markt-dagh als aan den Voorbereidings dagh gedacht; misſchien meer om een ſtuk geldt te verdienen/ als hoe men zyne ziel ryk zal maken in alle goede werken. Dus woelt men in den draf der ydelheit van den enen dagh tot den anderen; en zo vol zyn de harten der menſchen van zorgen voor het tydelyke/ dat men werk heeft/ als de voorbereidings-klok luit/ om hen ſlechts een uurtje van hunne waereldtſche bezigheden af te trekken. Dan komt men met zielen vol waereldtſche gedachten en zorgen/ in Godts Huis/ en dan meent men in een uur alles af te konnen doen/ wat tot de Voorbereidinge behoort. De harten zyn daar dan nog vol van ydelheden/ die de ziel ginds en herwaarts ſlingeren/ gelyk de golven een Schyp/ wanneer de ſtorm reets bedaart is. Dus gaat het mede/ wanneer de menſchen uit het midden hunner waereldtſche bezigheden komen; dan ſlingert het Scheepje hunner ziele nog geſtadig door ydele gedachten heen en weder. Daar is dan ook by velen weinig aandacht: Het lichaam is vermoeit van het werk dat men dien dagh in de waereldt te doen heeft gehadt: zommigen vallen wel de ogen heel toe/ en die ontzien zich niet/ zelfs dezen korten tydt van Voorbereidinge met ſlapen door te brengen. Ei/ wat eene ſchone Voorbereiding is dat! Het lichaam ſlaapt/ en men wil zyne arme ziel uit den ſlaap der zonde redden! Wanneer dan dit uur van voorbe-

rei-

reidinge zo ter loops is besteedt / en men met koelen aandacht Godts Woordt heeft aangehoort / dan meent men dat het heilig werk al verricht is; dan bleit menig een zich met ydele hoop / en denkt; wat kommen wy meer doen als wy gedaan hebben? Hebben wy niet dien fraaien Psalm gezongen? Hebben wy niet zo vele Boet-liederen gezongen? Hebben wy niet met geboge kinen het Formulier der bedienisse nagesproken? Hebben wy niet de vrysprekinge van zonden gehoort? Wel nu dan / myne ziel / alles is immers dan gedaan. Nu hebt gy alle uwe zonden afgelegt: Nu zyt gy zo rein als een Engel: Nu moet uw gewete wel te vreden zyn: Nu kan onze lieve Heer niets meer van u eischen. Ga nu weder maar gerust naar uw huis aan uwe waereldsche bezigheden; gy hebt al genoeg in de Kerk gebeden; krygt nu u beste kleederen voor den dagh / morgen is 't Hoog-tydt / en dan moet men zich mooy opschikken / en anderen niets toegeven. Siet! is dat niet ene fraaie Voorbereiding? En is dit niet de waarheit? Denkt menig mensch niet zo in zyn hart? Bleit menig een niet zich zelven zo met ingebeelde gerechtigheidt? Is dat niet de gewone wyze der waereldt kinderen / die zich met een gedaan werk te vrede stellen / en met diergelyke zelfs-strelingen veel meer hun gewete in een slaap van zorgeloosheidt / als in Godts gunste en genade brengen?

Ein zon men de hier voor aangetoonde plichten / die tot ene rechtschapen Voorbereidinge behoren / eens nader onderzoeken / ô hoe weinig kennisse zou men dan by velen vinden! Vele menschen meenen / wanneer zy maar aan Godts Tafel zyn geweest / dat zy dan niet nodig hebben meer te leren; dat dit maar ene verdrietige kinder-arbeidt is / daar volwassenen zich niet mede behoeven te bemoeien. Om deze reden vorderen vele zo weinig in hun Christendom / ja vergeten wel met den tydt / wat zy te voren daar van geweten hebben; en daar komt het van daan / dat men zo weinig smaak in Godts Woordt heeft / om dat men de kracht en zoetigheidt daar van zo weinig begrypt. Hoe gebrekkelyk is men ook in het twede stuk der voorbereidinge / namelyk / in de ware bekeeringe! Hoort men spreken van de Wedergeboorte, dat is voor velen ene vreinde Taal / die zy niet verstaan. Men beeldt zich in / dat men reets genoeg in genade by Godt staat / daar nochtans het hart verre van Hem is. Op zo ene wyze offert men den Here zyn hart niet op / maar men brengt Hem een blindt-offer. Men leest van de Heidenen / dat zy hunne Goden beenderen en andere verwerpelyke dingen offerden / maar 't beste voor zich zelven behielden. Men mogt wel van de Onwedergeboornen zeggen / dat zy Godt een ledig harte brengen; ja dat niet eens / want de helft daar van is aan de waereldt en aan den Dagon van begeerlykheidt der ogen / des vleesches / en grootsheit des

leevens

levens toegewydt. En ach! wat al ongelovige harten zou men niet wel onder de Avondtmaal gangers vinden / tot welken men zou
Hand. 8. 37. mogen zeggen / 't geen Philippus tot den Moorman zeide; Indien gy van gantscher harte gelooft, zo is het geoorloft. En dierhalven is 't geen wonder / dat 'er zo weinig verlangen naar 't H. Avondtmaal is / en dat vele menschen zich eer bedroeven als verheugen / wanneer de Hoog-tydt op handen komt / om dat zy dan zo ongebonden niet konnen leven; dat dunkt hen een verdrietige tydt te wezen / als men de zonde zo vyen toom niet vieren kan / als anders; en gevoeglijk is 't niet te verwonderen / dat het voor vele ene zo onverschillige en koele maaltydt is / daar 't hart zo weinig gevoel van heeft. Het gaat met zulke menschen / gelijk met zeker Beeldt-houwer / die een Beeldt met beweegbare voeten maakte / en het over einde zette om te gaan; maar 't viel gedurig om. Daar op zeide hy; Aliquid deëst; daar moet iets aan schelen. Dus mogt men ook wel van die harten zeggen / die zonder gelove aan de Tafel des Heren komen; Aliquid deëst; daar scheelt wat aan. En 't geen 'er aan scheelt of ontbreekt / en de veer aan 't Urwerk van de ziel mag genoemt worden / is het gelove, 't geen de ziel van de ziel moet zyn / en dezelve gaande en in beweging moet maken naar Jesus Christus. Waar blyft voorts ook de gehoorzaamheidt by vele onder de Discygenoten? Velen doen grote geloftens en toezeggingen. Wanneer in 't Formulier gevraagt wordt; of men zyn leven lang alle bekende zonden zal myden / haten en vlieden? Dan antwoordt elk / Ja. Maar helaas! dat ja is in veler harten enkel neen. Nauwlyx is de tydt des Avondtmaals voorby / of men begeeft zich weder aan zyne vorige zonden / zonder 't eens in gedachten te nemen dat men die myden / haten / of vlieden zou. Geen mensch zou 't konnen verdragen / dat men hem zo dikwils iets beloofde / en 't zo dikwils brak; en de menschen kinderen ontzien zich niet / Gode de handt te geven / en dezelve daar na dan weder te rug te trekken. Hoe ongemeen liefdeloos zyn ook de harten van vele menschen omtrent Godt en hunne Naasten! Die gene zagtmoedige duiven / gene schapen van Christus / maar verscheurende Leeuwen / en vergiftige Slangen zyn / vol van alle bitterheidt / toorn / nydt / haat en vervolging; zo dat men
1 Cor. 11. 18. billijk met Paulus klagen mag: Als gy te samen komt in de gemeinte zo hoor ik dat 'er scheuringen zyn onder u. **En dus komt men met onverzoenlyke harten aan de Tafel des Heren / of men stelt zich voor enen korten tyde vriendelijk en verzoenlijk aan / terwyl men ondertusschen alles quaats in 't zin heeft. Men maakt wel Jacobs stem; maar men heeft Esaus handen. Siet! op die wyze wordt de Voorbereidinge in acht genomen / en zo komt men / om genade by Godt te verkrygen.**

Zou-

Zoude de Here niet eerder tot toorn dan tot genade bewogen worden/ als men zich zo slegt bereidt? Menschen-kinderen! gy die met zulke onbereide zielen voor Godt verschynt/ voedt toch gene vergeefsche hoop; want zo ene uiterlijke Godtsdienst kan den Here uwen Godt geenzints behagen. Hy laat u weten; Gy brengt my spys-offer; zoude my zulx aangenaam zyn van uwe handt? Wie enen Osse slacht, slaat enen man: wie een Lam offert, breekt enen Hondt den hals: wie spys offer offert, is als die zwynen-bloedt offert: wie wierook brandt ten gedenk-offer, is als die enen Afgodt zegent. Laten zulke genadeloze zielen en onbereide Zondaars lang genoeg de gewoonlijke Hoog-tyden mede houden; laten zy komen tot de Voorbereidinge/ en zich zelven mede tellen onder de Schapen van Christus; laten zy zich uiterlijk met zingen/ bidden en anderzints/ voor enen korten tydt aanstellen als goede Christenen; 't heet nochtans/ en 't past op zulke Huichelaars en Mondt-Christenen/ wat Jesaia zegt; Hoort des Heren woordt, gy Oversten van Sodom; neemt ter oren de Wet onzes Godts, gy Volk van Gomorra. Waar toe zal my zyn de veelheit uwer slacht offeren? zeit de Here. Ik ben zat der brandtofferen, der Rammen, ende des smeers der vette beesten, ende hebbe genen lust aan den bloede der Varren, nog der Lammeren, nog der Bokken. Wanneer gy lieden voor myn aangezichte komt te verschynen, wie heeft zulx van uwe handen geeischt, dat gy myne Voorhoven betreden zoudt? En brengt niet meer vergeefschen offer; het reuk werk is my een grouwel. De nieuwe maanden ende Sabbathen, ende het by een roepen der vergaderingen, vermag ik niet, 't is ongerechtigheidt, zelfs de Verbodtsdagen. Uwe nieuwe Maanden ende uwe gezette Hoog-tyden haat myne ziele, zy zyn my tot een last, ik ben moede geworden die te dragen. Ende als gy lieden uwe handen uitbreidt, verberg ik myne oge voor u; ook wanneer gy het Gebedt vermenigvuldigt hoor ik niet; want uwe handen zyn vol bloedt. Wascht u, reinigt u, doet de boosheidt uwer handelingen van voor myne ogen weg, laat af van quaat te doen; leert goedt doen, zoekt het recht, helpt den verdrukten; doet den Wezen recht, handelt de twist-zake der Weduwen. Komt dan, en laat ons t' zamen rechten, zeit de Here.

Het nadeel 't geen op ene quade voorbereiding volgt.

Mal. 1. 13.

Jes. 66. 3.

Jes. 11. 10. 18.

En ô onbereide Zondaar! is het niet ene zaak van de uiterste schande/ dat gy met zo onbereide ziel tot het Avondtmaal komt? Zou men zich niet schamen/ met een gescheurt Bedelaars kleedt/ met een bemorst aangezichte/ en met vuile handen aan de tafel van een voornaam man te komen? Wat dunkt u/ Zondaar/ indien men u het broodt op een onrein bordt gaf; indien men u den gezegen Wyn in enen onreinen beker overreikte/ wat zou daar niet al van te zeggen vallen? Nu/ denk eens/ of Godts dienaars niet

billik pveren en tooznen moeten/ als zy zien/ hoe weinig werk de menſchen van de Voorbereidinge maken? Sou Jeſus zyn intreê nemen in zulke zielen/ die zo ſlecht ſchoon gemaakt zyn van zonden en daar niet anders als ene onzuivere Fontein van zonde-water te vinden is? Sou zo ene woning aan den Koning der eere wel behagen? Schaamt u/ Chriſtenen/ die uwe huizen opſchikt en gereet maakt/ wanneer gy enen voornamen gaſt verwacht; en uwe zielen niet beter bereidt/ wanneer gy Jeſus verwacht. En ô/ wat ene gevaarlyke zaak is het/ dat men tot zo een heilig en gewigtig werk met onbereide zielen nadert! want de Apoſtel zegt; Wie onwaardiglyk eet ende drinkt, die eet en drinkt hem zelven een oordeel. Hy zal ſchuldig zyn aan het lichaam ende bloedt des Heren. Wie het Avondtmaal onwaardig ontfangt/ doet al zo groote zonde/ als of hy den gezegenden Kelk op aarde uitgoot/ en het bloedt van Chriſtus verachtelyk met voeten tradt. Is 't ene ſchrikkelyke zaak zich ſchuldig te maken aan 't bloedt van een menſch; ô hoe ſchrikkelyk is het dan ſchuldig te zyn aan 't bloedt van Chriſtus! Wat was de zonde van Judas, die zynen naam tot gedagtenis van enen eeuwigen vloek heeft gemaakt? Hy was ſchuldig aan 't bloedt van Jeſus Chriſtus. ô Onbereide Chriſtenen! zulke zonden begaat gy op nieuw. Riep Abels bloedt om wraak, wat zal dan het bloedt van Jeſus Chriſtus niet doen/ dat zo van u veracht wordt! Daarom zegt Chriſoſtomus; Ik wil liever myn eigen lichaam in de doot geven, ik wil liever myn eigen bloedt vergieten laten, dan dat ik Chriſtus lichaam en bloedt aan enen onwaardigen zou geven. Wy onwaardige Vleſch-genoten komt Jeſus niet in/ maar de Satan brengt daar veele andere geeſten bezer dan hy zelve is. Ach! dat alle verſtokte en onboetvaardige Zondaren dit bedachten! Wie zou den Satan in zyn huis willen bidden? En onderuſſchen die dus onbereide komen/ laten den Satan goedtwillig in haar hart. In plaats dat zulke menſchen hunne Zaligheidt zouden bevorderen/ bevorderen zy hunne verdoemenis; want/ gelyk reeds hier boven gezegt is; Wie onwaardiglyk eet en drinkt, zal ſchuldig zyn aan het lichaam en bloedt des Heren. Hoe ging het met Uſa, toen hy zyne handt uitſtrekte naar de Arke des Verbonds? De Heere ſloeg hem, dat hy by de Arke ſtierf. Wat is de Arke des Verbonds by Jeſus te reſenen? Aan Keizer Henrik de VII. wierdt ene vergiftige Hoſtie gegeven/ die hem het leven benam; maar wat is de tydelyke doot by de eeuwige te vergelyken? Indien iemant enen Beker in handen gegeven wierdt/ waar in hy wiſt vergif te zyn/ zou hy den zelven niet zidderende en bevende aanvatten? ô Hoe groote beving moeſt dan onbereide Avondtmaal-gangers aangrypen/ die met onbereide zielen toe ereden! Daar zyn ook nog lichamelyke ſtraffen/ die de Here zulken

wil

2 Cor. 11. 29. Vs. 27.

2 Cor. 11. 27.

wil toezenden / die onwaardiglyk en zonder zich wel bereidt te hebben / tot het H. Avondtmaal naderen. Dearom (zegt de Apoſtel) zyn 'er vele zwakken en kranken onder u, en ook velen ſlapen. Wanneer de menſchen ziek worden / bekennen zy doorgaans wel / dat zy Zondaars zyn; maar zy denken niet / dat de ſlegte Voorbereidingen tot het Avondtmaal ook grote oorzaken zyn dat Godt hen met ziekten bezoekt. Ziet! Hinc illæ lachrymæ! Daar van daan komt zo menige gevaarlyke toeval en aanſtoot. Duizendt voorbeelden heeft men in de geſchiedenisſen / hoe Godt de verachters der heilige Voorbereidinge geſtraft heeft. Julianus, een goddeloze klein-zoon van den goddelozen keizer Julianus, verontreinigde de Tafel des Heren; maar Godt ſloeg hem / dat zyne ingewanden by-levenden lyve vertrotten. Een heilloze Felix lachte ſchimpender-wyze over de goudene Vaten / en zeide tot zynen keizer / Julianus: Ziet! met welke koſtelyke Vaten wordt de ſlechte Zoon van Maria gedient! Maar hy hadt de laſtering nauwlyx uitgeſproken / of de handt des Heren taſte hem zodanig aan / dat hy begon bloedt te ſpuwen / en nog dien zelven nacht den geeſt gaf. De Donatiſten wierpen het Sacrament voor de honden; en vele van hen wierden / gelyk Jeſabel, van de honden verſcheurt. In een Collegie te Cantabrig was een Boomiſchgezinde / die 't gezegende broodt ontfangen hebbende / een tyd lang in den mondt hieldt, maar zo dra hy alleen was / over den muur wierp. Kort daar na ontwaakte hem zyn gewete / welks knaging en quelling hy niet langer verdragen kon; zo dat hy zich uit wanhoop van den omgang der Kerk van boven nederſtortte / en hy brak den hals. Deze en diergelyke voorbeelden van ſchrikkelyke ſtraffen mogen allen onbereide Avondtmaal-gangers tot waarſchuwing dienen; en zy kunnen daar uit zien / hoe Godt een rechtvaardig / heilig en yverig Godt is / die gene onbereide Diſch-genoten ongeſtraft wil laten.

Vermaning tot goede voorbereiding.

O Waarde Chriſtenen! zo lief u de welvaart van lichaam en ziel is / weeſt gewaarſchuwt en in den Here vermaant / dat gy u wel bereidt. Godts Dienaren zyn niet altyt by u in uwe huizen: Zy kunnen het niet zien / wie zich wel of qualik bereidt; maar denkt / dat de overaltegenwoordige Godt by u is: Hy ziet wat gy doet. Ook geven de heilige Engelen acht op alle uwe daden; ja de Duivelen zelve ruſten niet u duizenderley verhinderingen in den weg te leggen / en u van de ware Voorbereidinge af te houden.

Daarom / om Godts wille / ziet voor u / en tracht u waardiglyk te bereiden. Beproeft uwe Kenniſſe, uw Gelove, uwe liefde tot Godt en uwen Even-menſche. Beproeft uwe bekeering: Denkt te rug en beproeft uw voorgaande leven en wandel / uwe gedachten / woorden en werken. Heiligt u zo / en komt dan ten offer; zo zult

gy aangenaame gaſten aan des Heren Tafel wezen. Komt dan, en laat ons t'zamen rechten, zeit de Here. Al waren uwe zonden als ſcharlaken, zy zullen wit worden als ſneeuw; al waren zy root als Carmozyn, zy zullen worden als witte wolle. Nu/ ik han u voor ditmaal niet meer zeggen. Godt beſtiere uwer aller harten/ om zynen allerheiligſten wille te doen/ tot prijs der heerlijkheidt zyner genade/ en uwer zielen Zaligheidt. Amen.

GEBEDT.

Ô Here, Here! durven ſnode en onwaardige Zondaren zich wel verſtouten, voor uwe allerheiligſte ogen te komen? Ach! waar zouden wy anders heen, om ruſte te vinden voor ons beangſt gewete! Wy weten nergens anders trooſt of raadt, nog in den Hemel nog op Aarde. Wilt gy ons verſtoten, ô Godt! zo zyn wy arme Zondaren de elendigſte aller ſchepzelen onder de Zonne. Kwamen wy niet voor uwe ogen, wy zouden de Hel op de aarde hebben; en ons leven ware een levende doot, zo wy nog langer in toorn en ongenade moeſten leven. ô Grote Godt! gedenk doch wie gy zyt, en wat wy zyn: Gy, *een genadig Godt*, en wy, boetvaardige Zondaars. Wilt gy dan, ô ſterke Godt, ſtryden tegen een ruiſchendt bladt? Zullen de ſtralen uwer ongenade vallen op dor ſtroo en hooi? ô *Eeuwige gloedt!* wilt gy door uwe Donder-ſtem bevende Kinderen in hunnen zonden-angſt nog meer verſchrikken, en de Pylen uwes toorns op arme Jacobs wormen laten losgaan? Immers hebt gy zelf gezegt; *daar is geen ander Godt buiten my:* buiten my is nergens hulp, of toevlucht. Wel dan, Heer, wy nemen dat als uw woordt aan, en komen voor u, om onze harten uit te ſtorten. Maak ons ootmoedig en weemoedig in het bloedt onzer onbekende zonden, waar in wy liggen. Trek onze harten uit den diepen modder. Heeft de zonde ons en u van een geſcheiden; ach, laat de Borg ons weder met u verenigen. Gy zult nog wel enen kleinen zegen, nog een brokje van genade voor arme boetvaardige Zondaren overig hebben. ô Verkeert menſchen hart! hoe ondankbaar hebt gy u tot nog toe tegens uwen Godt gehouden! daar hy u doch meer weldaden bewezen heeft, als 'er bloedt-droppelen in uw zondig lichaam zyn. Dankt gy alzo den Here uwen Godt, ô dwaas en uitzinnig hart? waart gy niet waardig, dat Godt u eerder met ongenade en toorn, dan met genade en barmhartigheidt handelde? *Wy ſchamen* ons, en ſchromen *onze ogen tot u*, den heiligen Godt, *op te heffen*; *want onze zonden zyn boven ons hooft geklommen*, en onze misdaden reiken

ken tot aan den Hemel. Ach Godt! hoe onvolmaakt en gebrekkig is onze kenniſſe en wetenſchap in geeſtelyke dingen? Ach, hoe onbeſtendig is onze bekeering! Hoe dikwils hebben wy u op Voorbereidings dagen betering onzes levens belooft! maar ach wat een ontaart hart ſteekt 'er in ons! wat is de waereldt bedrieglyk! hoe weerſpannig is vleeſch en bloedt, doende ons zo dikwils van uwe wegen dwalen! Heer, wy klagen ons zelven aan voor uwen Throon, op dat gy ons niet aanklagen moogt. Ach! *böe zwak* en bevende *is* de handt *onzes Geloofs!* zo dat wy wel zouden mogen uitroepen; *Heer! Wy geloven*; maar *kom ons ongelove te hulp.* Ach Godt! zien wy op onze liefde; hoe een klein vonkske is het, dat ene vlamme des Heren behoorde te wezen! *De liefde der waereldt* drukt ons herte ter neder, gelyk zwaar gewigt ene ſchaal. Hebben wy *u* wel *boven alles lief gehadt*? Hebben wy ook wel volgens uw bevel *onze vyanden bemint*? Hebben wy *onzen naaſten liefde* bewezen *als ons zelven*? Gy Here, harten-kenner, weet het, en de Conſcientie antwoordt in ieder nedrig en boetvaardig Zondaar. Heer, dat zyn de zonden, die ons drukken: dat zyn de ſtenen, die ons harte verpletteren: dat is de laſt, daar ons gewete onder zucht: dat zyn de zonde-wormen en ſlangen, welker gezicht ene heilige beving in ons verwekt. Ach Godt! bereidt gy ons doch beter, want onze krachten komen te kort. *Bekeer ons Heer, zo zullen wy bekeert zyn.* Goede Godt! maak doch verzoeninge tuſſchen ons en u, en laat uwe genade onze trooſt zyn. Amen.

Onze Vader, enz.

DE NODIGENDE JESUS.

By het Gebruik des H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Jesus van het begin der waereldt een menschenvriendt.

GOOT was van tydt tot tydt de liefde / die de Engel des Verbondts den menschen toedroeg / en waar door hy zich van het begin der waereldt af / als een waren menschen-vriendt heeft bewezen. Zo ras de aarde gegrondt / en de mensch geschapen was / voegde hy aan Adam zyne Eva toe. Toen onze eerste Ouders gevallen waren / predikte hy aan den bedroefden Adam het eerste Evangelium. Den Aarts-vaderen verscheen hy in zichtbare gedaante / en kwam als een Verbondts-Engel / die Jehovah heet / by hen in huune tenten. Voor Israël ging hy in de woestyne henen / en onder zyn zeker geleide kwam zyn volk in Canaan. Hy woonde boven de Arke des Verbondts in ene donkere wolke / en liet van daar zyne Godtspraken horen. Hy sprak tot het volk door zyne Profeten / die door zynen Geest gedreven wierden; en betoonde zich op 't laast als enen Bruidegom / die om ene Bruidt aanhieldt / welke zyne Kerk was / die hy zich wilde vergaderen uit alle geslachten, Talen, Volken, en Naatsien; die hy vriendelyk wilde nodigen tot de Bruiloft des Lams, om met hun zyn Avondtmaal te houden / hier beneden op aarde in strydt / en boven in den Hemel eeuwig in Triomf; gelyk wy hier van een voorbeeldt ten deelen uit Godts woordt zullen horen / ten deelen ook zelfs op dezen dagh des Heren ondervinden. Ten dien einde zyn wy in des Heren Voorhoven hy een gekomen. Op dat nu alles heiligelyk en stichtelyk geschiede / bidden wy Godt om zyne genade en bystant.

Onze Vader, enz.

TEXT.

TEXT. HOGEL. V: vſ. I.

Eet Vrienden, drinket, ende wordet dronken, O Lieffte!

TWEDE INLEIDING.

De voornaamſte en heerlijkſte Bruiloft / die ooit op de waereldt is gehouden / is die van onze eerſte Ouders in 't Paradys. Merken op den Bruidegom aan en de Bruidt, Adam en Eva; deze waren geſchapen naar Godts beeldt, en hunne liefde was zo groot en onverbrekelyk / als of zy / die een vleeſch waren / ook maar uit een hart en ene ziele beſtonden. Godt zelf was Vader en Voogdt van deze eerſte echte luiden: De Zone Godts was Bruidts aanzoeker / die dit Paar by een bracht: en de H. Geeſt verbondt hunne harten door onſcheidbre liefde. De heilige Engelen waren hunne Dienaars: Het Aardtryk was hun huis: Het Gedierte der aarde hunne have en goedt / en alle ſchatten der aarde waren hunne Bruidt-ſchat en Huwelyx-gift; zo dat na dien tydt gene Bruiloft meer op aarde geweeſt is / die by deze in heerlijkheidt heeft kunnen halen. De heerlykſte Bruiloft ooit in de waereldt gehouden.

Doch hoe heerlyk en voortreffelijk deze Paradys-bruiloft ook geweeſt zy / zy is echter niet te vergelijken by de Bruiloft van Godts Zoon met zyne Kerke: De Bruidegom is hier geen bloot menſch / maar de eeuwige Zone Godts en de glants der Heerlijkheidt. Hy is veel ſchooner dan de menſchen-kinderen. Hy is de magtigſte: want Hem is gegeven alle magt in Hemel en op aarde. Hy is de wyſte; want hy heet / groot van raadt, ende magtig van daadt. De Bruidt is hier geen Eva, gelijk eertyts; maar 't zyn alle Gelovigen / die van den beginne der waereldt geleeft hebben / en tot aan het einde van de waereldt leven zullen. De Trouw-ring is de H. Geeſt / het onderpandt onzer erffeniſſe. De Engelen moeten onze Dienaars zyn / uitgezonden tot dienſt der genen, die de Zaligheidt beërven zullen. De Bruidt-ſchat, dien de Bruidegom ons geeft is niet de aarde / nog vergankelijke ſchatten der aarde / maar de Hemel zelf. Om die reden is de geeſtelijke Bruidt van Chriſtus niet ledig / maar bereidt zich in den Hof der ſtrydende Kerke tot hare intrede in 't huis hares Bruidegoms. En wat doet zy doch? Zy vergadert Myrrhe en ſpeſeryen, dat is / zy dient Godt in gelove / gedult / gebedt en dankzegginge. Zy vergadert melk en honig, dat is / zy verluſtigt zich in de predikinge des Goddelijken Woordts / en in 't gebruik der heilige Sacramenten. Deze heilige oeffeningen

Pſ. 45. 1.
Matth. 28. 18.
Jerem. 32. 19.
Eph. 1. 14.
Hebr. 1. 14.

behagen den Ziele-Bruidegom zo wel/ dat hy hare myrrhe en speseryen, dat is/ haar Offer en Gebedt aanneemt/ en haren Honig en melk proeft/ dat is/ hare deugden goet keurt/ en het H. Avondtmaal met haar houdt in vreugde. Gelijk hy haar dan ook nodigt tot het gebruik zyner H. Sacramenten/ zo als uit onzen Text blykt/ in welken wy vinden.

Jesus vriendelyke nodiging zyner Bruidt aan zyne Tafel.

„ Here Jesus! die genoemt wordt *Raadt*, *sterke Godt*, *Vader der* „ *eeuwigheidt*, *en Vrede-vorst*; laat deze dagh een dagh onzer verlo- „ vinge zyn: laat uw Dienaar een gelukkige *Eliezer* wezen, die u „ ene heilige Bruidt toebrenge: laat het geloof ons Ja-woordt, en „ het H. Sacrament uw verzekerings teken zyn, dat wy voor eeu- „ wig met u ver-enigt blyven. Amen.

VERKLARING.

De lieve Gasten aan des Heren. Tafel.

Die hier van den hemelschen Bruidegom aan zyne Tafel worden genodigt/ worden van den zelven genoemt zyne Vrienden en Liefste. Twee woorden; maar van enerlei betekenis. Want Vrienden heeft men lief, en die men lief heeft zyn Vrienden. Deze zyn dan alle Ledematen der Kerke/ en ieder gelovige ziel/ die Jesus oprecht lief heeft; alle/ die Hem voor hunnen besten vriendt houden/ en die ook bereidt zyn/ om/ indien hy 't van hen eischte/ alles om zyns Naams wille te verlaten/ zyn de Vrienden en Liefsten van Jesus; niet van Nature/ want volgens dezelve waren wy alle vyanden en haters Godts. Wy waren vervreemt van Godt. Want het bedenken des vleeschs is vyantschap tegen Godt. Maar om driederlei oorzaken zyn wy Christus vrienden en Liefsten. (1) Uit hoofden van de verkiezinge; dewyl Godt ons in zyn eeuwig Raadt-besluit volgens zyn vryen Wil en welbehagen in Christus verkoren heeft. Daarom zegt de Heilandt; Ik hebbe u uitverkoren. En Johannes/ hier in is de liefde, dat Godt ons lief heeft gehadt. (2) Wy zyn Godts vrienden en liefsten om de verlossinge; want daar aan kennen wy de liefde Godts, dat wy met hem verzoent zyn door de doot zynes Zoons, toen wy nog vyanden waren. O Grote liefde! O grote vrientschap! Daar wy de eeuwige doot hadden moeten sterven/ heeft hy zich voor ons in de doot gegeven/ en voor ons geleden/ dat wy in eeuwigheidt zouden hebben moeten lyden. De geschiedenissen melden/ dat eertyts zeker Vader gebeden hadt/ dat men hem wilde doden/ op dat zyn Zoon daar door in 't leven bleef. Maar hier is ongelyk meer: Want die Vader storf om zynes Zoons wille/ dien

Col. 1. 21. Rom. 8. 8.

Joh. 15. 16. 1 Joh. 4. 10. Rom. 5. 10.

hy

lief hadt; maar Jesus Christus heeft zich in de doot gegeven
zulken / die van Nature zyne vyanden waren. M. Curtius sprong
dome in enen opgescheurden afgrondt of klove der aarde om den
stant zynes Vaderlants; maar 't waren zyne vrienden en mede-
gers / om welker welvaart hy zich in de doot gaf. Doch Je-
heeft zich in de doot gegeven voor zulken / die vervreemt waren
Godt en van een leven dat uit Godt is. Ziet / welke liefde heeft
Vader ons bewezen, dat wy zyne Kinderen mogen heten. Want Joh. 3. 16.
lief heeft Godt de waereldt gehadt, dat hy zynen enig-geboor-
Zoon gegeven heeft, op dat een iegelyk, die in hem gelooft,
verderve, maar het eeuwig leven hebbe. (3) Ook zyn wy
ts vrienden en liefsten uit hoofde van de bekeeringe. Want in
vedergeboorte heeft het vuur van Godts Geest onze harten ont-
en. Wy hebben hem lief, om dat hy ons eerst lief heeft gehadt. 1 Joh. 4. 10.
arom zegt Christus ook; Gy zyt myne vrienden, zo gy doet
ik u gebiede. Want / wat is de vrientschap anders / als Idem Joh. 15. 14.
e et idem nolle; wat de ene wil, de ander ook wil; en daar
tegen / wat de ene niet wil, dat de ander ook niet? Dier-
ven is die Godts vriendt / die zynen wil aan den wille Godts
geeft; die wil wat Godt wil / en een mishagen heeft in al wat
de mishaagt; ook die lief heeft / die Godt bevolen heeft liefte heb- 1 Joh. 4. 10.
. Daarom zegt Joannes; Geliefde! indien Godt ons alzo
heeft gehadt, zo zyn wy ook schuldig malkanderen lief te heb- vs. 20.
. Indien iemant zegt, ik hebbe Godt lief, ende haat zynen
eder, die is een leugenaar; want die zynen Broeder niet lief heeft, dien
ezien heeft, hoe kan hy Godt lief hebben, dien hy niet gezien heeft?
Dierhalven nodigt Jesus hier tot zyn Avondtmaal alleen zyne
nden; niet zyne vyanden, die hunnen Naasten niet liefhebben / en
hun Godtloos leven betuigen / dat zy ook Gode gene liefde toe-
gen / om dat zy niet doen / wat hy bevolen heeft / maar aan al-
nden en godtloosheden zyn overgegeven. Zulke reukeloze Zon-
en verzoekt de hemelsche Bruidegom niet / maar sluit hen veel
r uit van zyn H. Avondtmaal / zeggende; Geeft het heilige den Matth. 7. 6.
nden niet, nog werpt de Paerlen voor de Zwynen.
Maar zyne Vrienden en liefsten nodigt hy; dat zy eten en drin- Het eten en drinken van gelovige Dischgenoten.
zullen. Wat zullen zy eten en drinken? In 't voorheen gaan-
hadt hy 't verhaalt / namelijk / de vrugten van zynen Hof. Ho-
zouden zy eten / en Wyn en Melk drinken; waar door de gees-
ke goederen van zyn huis verstaan worden. Zyne hemelsche ge-
e zouden zy genieten / en de zichtbare Bondt-tekenen gebrui-
/ door welke hy hen deze genade verzegelt hadt. (1) Gelijk de
nig zoet is / zo is ook de genade Godts in Jesus Christus zoet
angenaam voor het harte; want Godts goedgeit is beter, dan het

leven. (2) Gelijk melk de aangenaamste spyze der Kinderen is / zo is ook Godts genade het aangenaamste / wat Kinderen Godts kunnen genieten. (3) Gelijk de Wyn des menschen harte verheugt / zo verheugt en verquikt ook de genade Godts onze ziele.

Daarom zegt onze Heilandt; Etet vrienden, drinket, ô Liefsten. Zy zouden gene blote aanschouwers van zyne Tafel zyn / maar eten en drinken; want gene spyze nog drank verzadigt / als die men geniet. Dierhalven nodigt de hemelsche Gast-heer zyne Gasten tot
Jes. 55. 1. het dadelijk genot. Dus roept hy ook by Jesaia; ô Alle gy dorstige, komt tot de wateren, ende gy, die geen geldt en hebt, komt koopt ende etet, ja, komt koopt, zonder geldt ende zonder
2 Cor. 11. 24, 25. prys, wyn en melk. En om die reden zeit hy mede; Neemt, eet en drinkt.

Eten en drinken is zo veel als in Jesus te geloven en zich zyne verdiensten door een waar gelove toe te eigenen. Daarom getuigt
Joh. 6. 25. hy; Ik ben het broodt des levens; die tot my komt, zal geenzins hongeren, ende die in my gelooft zal nimmermeer dorsten. Doch die wel eten en drinken wil / by denzelven worden de volgende zaken vereischt. (1) Hy moet enen geestelijken honger en dorst hebben. Aan Gasten die nog etens nog drinkens lust hebben / wordt vergeefs spys en drank voorgezet / en de beste doen hun geen nut; Zo ook / wie niet met een geestelijk-hongerig harte en ene geestelijk-dorstige ziel tot deze heilige Tafel nadert / zal 'er niet door verzadigt nog verquikt worden; want Jesus roept; Zo iemant dorst, die kome tot my,
Joh. 7. 37. ende drinke. (2) Gelijk een hongerige bevindt dat hy voedzel nodig heeft tot onderhoudt van zyn leven; zo moeten ook zy / die deze geestelijke spyze heilzaam willen genieten / ene bevinding en een gevoel van hunne elende / en van de nootzakelijkheidt hunner ver-
Matth. 11. 28. lossinge hebben Want Jesus roept tot zich / alle die vermoeit en belast zyn. En daarom zegt Joannes ook; Indien wy zeggen dat
1 Joh. 1. 8. wy gene zonde hebben, zo verleiden wy ons zelven, ende de waarheit is in ons niet. Indien wy onze zonden belyden, Godt is getrouw ende rechtvaardig, dat hy ons de zonden vergeve. (3) Wie regt hongerig is / en de spyze lang ontberen moet / gevoelt 'er smarte en ongemak van; zo ook / wie den honger en den dorst der ziele ter degen gewaar wordt / gevoelt 'er smarte van in zyne ziel. Een voorbeeldt hier van hebben wy aan Petrus: toen dezelve in ongenade van zynen Heilandt gevallen was / quelde hem de honger en dorst
Matth. 26. 75. naar de genade van Jesus Christus zodanig / dat hy naar buiten ging, en bitterlyk weende. De Zondares / die door het gezichte van hare zonden enen waren honger naar Godts genade hadt gekregen / wierp
Luc. 7. 38. zich aan zyne voeten, begon wenende dezelve nat te maken met tranen, en droogde die af met het hair van haar hoofdt. En dit is

de

de droefheidt, die naar Godt is, die een onberouwelyke bekeeringe tot Zaligheidt werkt, daar niemant berouw van heeft. (4) Wie waarlyk hongerig is / doet gretig zynen mondt op / en geniet de spys en dranh om zyn leven te behouden / om zyn lichaam te verſterken / en het tot den dienſt van Godt bequaam te maken; zo ook / wie enen oprechten geeſtelyken honger heeft naar de genade van Jeſus Chriſtus / is begerig naar alle de genade-middelen / doet den mondt des geloofs wyt open / en zoekt door de geeſtelyke ſpyze zyn zwak geloof te verſterken / zyn zondig leven te beteren / en in Godtzaligheidt te waſſen en toe te nemen. Daarom zegt Chriſtus; Zalig zyn die hongeren ende dorſten naar de gerechtigheidt; want zy zullen verzadigt worden. Matth. 5. 6.

De werking dezer geeſtelyke ſpyze en dranh is deze; En wordet dronken. Dronken worden heeft verſcheide beteheniſſen. (1) Somtyts wordt daar door verſtaan / dat een menſch zo veel neemt / dat hy daar door onbequaam wordt / om het werh zyner beroepinge te verrichten; en dat is eene zondige dronkenſchap, die hier niet gemeent wordt. Dus wierdt Noach dronken / toen hy van den Wyn dronk / dien hy zelf geplant hadt. Hier by wordt de dronkenſchap van dwalinge vergeleken / wanneer een menſch dwalende meningen voedt; gelyk van den Antichriſt / of de Hoere van Babel gezegt wordt / dat zy de bewooners der aarde door den wyn harer hoereryen dronken heeft gemaakt; dat is / dat zy met hare dwaal-leringen de Volkeren der aarde verleidt heeft / dat zy geloven / en niet weten wat zy geloven. (2) In enen goeden zin beteheni dronkenſchap zo veel als verzadigt worden; wanneer de honger wordt geſtilt / zonder 't lichaam te overladen / en wanneer de Wyn den dorſt leſcht / en des menſchen harte verquikt. Daarom maahten de Ouden dit onderſcheidt / dat zy den eerſten Beker noemden, Poculum Sanitatis; Een Beker van gezontheidt. Den tweden Poculum Hilaritatis, Een Beker van vrolykheidt, en den derden. Poculum Ebrietatis; Een Beker van dronkenſchap. Den Beker van gezontheidt te gebruiken hielden zy voor nodig: De Beker van vrolykheidt was in zekere gevallen geoorlooft; maar de Beker van dronkenſchap was verboden. Daarom lezen wy van Joſephs Broederen; Ende zy dronken, ende zy wierden dronken met hem; dat is / zy dronken tot vrolykheidt en verzugde. Gen. 43. 34. De Bruilofts-gaſten te Cana wierden dronken, dat is / zy wierden vrolyk. Om die reden zegt David ook; dat de wyn des menſchen harte verheugt. In dezen zin zegt hier de geeſtelyke Salomo / werdet dronken; dat is / verzadigt en vergenoegt door de genade Godts / door de barmhartigheidt des Vaders / door de liefde des Soons / en door den troost des H. geeſtes. Zo was David dronken in den Geeſt / toen hy zong; De Here is myn Herder; my en zal Joh. 2. 10. Pſ. 104. 15. Pſ. 23.

De vergenoegelyke vreugde der heilige Diſchgenoten.

Gen. 9. 21.

Openb. 17. 2.

zal niets ontbreken. Hy doet my nederliggen in gulige weiden; hy voert my zagtkens aan ter ſtille wateren. Hy verquikt myne ziele; hy leidt my in het ſpoor der gerechtigheidt om zyns Naams wille. Gy richt de Tafel toe voor myn aangezicht tegen over myne aartsparſydens; gy maakt myn hoofd vet met Olie, myn Beker is overvloeiende. Immers zullen my 't goede ende de weldaadigheit volgen alle de dagen myns levens, ende ik zal in het huis des Heeren blyven in lengte van dagen.

Het geeſtelyk genieten van Chriſtus lichaam en bloedt.

Wy zullen nu niet de ſtraffing van zulken wederleggen, die dit Avondmaal een ydelachtig gaſtmaal van Chriſtus lichaam en bloedt gelooven. Doch dienſtaal dienen wy ons te zien met zulke ſtraffen op te houden; het zou anders zo veel zyn, als of men den gulligen Gaſt, die ons een uitgeſochte Tafel ſtondt toe te ſpyze bedaten wilde opgouden om hem te doen begrypen hoe hy de gene ſpyze bereidt dient. Dit alleenlyk zeggen wy met een oudt Kerke-leraar; Hæc quoties agimus, non dictum nobis dandum acuimus; ſed Fide ſincera partem ſanctum frangimus, et participamur; dat is / Zo dikwils wy dit heilig werk verrichten, ſcherpen wy de tanden niet om te byten; maar wy breken in een waar gelove het heilig Broodt, en verdeelen het. Quid igitur paras Dentes et Ventrem? Crede, et manducaſti. Wat bereidt gy dan de tanden en den buik? Gelooft, zo hebt gy gegeten. En met

1 Cor. 10. 3, 4. Godts Woordt; De Vaders des Ouden Teſtaments hebben alle dezelve geeſtelyke ſpyze gegeten, en denzelven geeſtelyken dranck gedronken.

TOEPASSING.

Beſtraffing van de verachters des Avondtmaals.

Ô Hoe zeer bezondigen zulks zich dan aan Godt / die met de uitnoden van Jeſus Chriſtus tot deze Tafel genoodigt zyn / en nochtans uitblyven! Wat dunkt u / indien een aardtſch vriendt den anderen te gaſt nodigde / en deze weigerde te komen / zou hy niet de Wetten van vriendſchap breken? Zulke zyn Vrienden van Chriſtus / die zyne geboden houden, en doen wat hy beveelt. Nu is zyn bevel; etet Vrienden, drinket ô Liefſten; doet dat tot myner gedachtenis. Dit is de begeerte van onzen Gaſt-heer; wie dien verachtt / is zyn Vriendt niet / maar zyn vyandt. Gelyk Adam zondigde / toen hy 't bevel van Godt overtradt / en at / daar hy niet een moeſt; zo zondigen ook alle Adams Kinderen; wanneer zy Chriſtus bevel overtreden / en niet eten / daar zy eten moeſten. Tot zulken mag men

Joh. 4. 10. billik zeggen / 't geen eertyts Chriſtus tot de Samaritaanſche Vrouwe zeide; Indien gy de gave Godts kendet, ende wie hy is, die tot u

zegt

geef my drinken; zo zoudt gy van hem hebben begeert, ende
oude u levendig water gegeven hebben.

el aan dan / gelovige Disch-genoten / die gekomen zyt om des
n Avondtmaal te genieten / gaat in u zelven / onderzoekt / door
dt en beproeft u / of gy ook Vrienden en liefsten van Godt zyt.
agt gy / hoe zullen wy dat weten? zullen wy in den Hemel
men, en daar het Boek van Godts raadts-besluit opslaan? Zul-
wy daar boven navorschen of onze namen in 't Boek des Levens
tekent staan? Neen; maar uw hart is het Boek / dat zal 't u
en; en uw leven zal door deszelfs vruchten u de kentekenen daar
geven. Beproeft u zelven / of gy Christus met een waar ge-
aangangt Daarom zegt Paulus; Onderzoekt u zelven, of
n het gelove zyt, beproeft u zelven; ofte en kent gy u zelven
dat Jesus Christus in u is! Dierhalven is dan het oprecht ge-
een vast kenteken dat men tot Godts Vrienden behoort. Cre-
unt, quotquot ad vitam æternam erant ordinati; Daar geloof-
zo vele, als 'er geordineert waren tot het eeuwige leven. Be-
t u zelven / of gy Hem boven alles lief hebt / zo dat u geen ding
waereldt zo lief is / dat gy niet om zynent wille bereidt zijt te
ten. Een Vriendt wordt gekent in den noodt; onderzoekt u zel-
of gy Hem wel standvastig lief hebt / en of gy ook bemint / die
iden van Christus zyn. Verheugt gy u wel / wanneer gy ziet /
Godts ere en Christus naam verheerlijkt en groot gemaakt wor-
Hoort gy ook gaarne van Jesus Christus spreken / en wordt
art wel verblydt / wanneer hy door zyn woordt tot u spreekt?
ytigt gy u wel zyne geboden en bevelen gehoorzaam in allen de-
a te komen? Bedroeft gy u wel / wanneer gy den Vriendt Je-
Christus door uwe zonden beledigt hebt / zo dat gy geen ruste by
ven vindt / voor dat gy weder met Hem verzoent zyt? Bemint
men naasten ook zo / gelijk Christus bevolen heeft / zeggende;
malkanderen lief, gelyk ik u lief gehadt hebbe; want hier aan
gy weten / of gy myne Discipelen zyt. Let doch op dit ontwy-
ar kenteken der Kinderen Godts / 't geen de mondt der waar-
zo heerlijk en klaar aantoont; Hier aan zullen zy beken-
dat gy myne Discipelen zyt, zo gy liefde hebt onder malkan-

Beproeving der waardige Gasten aan des Heren Tafel.

2 Cor. 13. 5.

Hand. 13. 48.

Joh. 13. 34.

e twede plicht die wy in acht te nemen hebben / is deze / name-
Wanneer wy ons zelven beproeft hebben / of Jesus onze Vriendt
at wy op Hem dan ook vertrouwen / alle onze hope op Hem
n / en verzekert zyn dat hy de Wetten van vriendtschap nim-
breken zal. En waarom zouden wy op Hem / als op onzen
Vriendt en liefsten / niet vertrouwen? Sirach / de Apocryphe
ver / zeide; Een getrouw Vriendt is ene sterke bescherming
ende

Zy moeten een groot vertrouwen op Jesus hunnen besten vriendt stellen.

Syrach. 6. 14.

ende wie dien gevonden heeft, die heeft enen ſchat gevonden. Maar waar vindt men ſterker en magtiger Vrient als Chriſtus? In dit
Prov. 18. 10. geval mag men wel met waarheidt zeggen; De Name des Heren is een ſterke Toren; de rechtvaardige zal daar henen lopen, ende in een hoog vertrek geſteld worden. Hy is een dierbare Vriendt; wyl hy zich door zyn bitter lyden en bloedt vergieten onzen Vriendt heeft gemaakt. Indien een Bruidegom zyne Bruidt, of de ene Vriendt den anderen van de doot redde, en vele gevaren en moeite door ſtaat, om die redding te weeg te brengen; zou die niet zeer groote liefde verdienen, als een Vriendt die zyn leven gewaagt hadt? So deed Chriſtus. Ook is hy een duurzaame en beſtendige Vriendt,
Matth. 28. 20. die ons nooit verlaat. Ziet, (zegt hy) Ik ben met u lieden alle de dagen, tot de voleindinge der waereldt. Hy is by ons, waar wy zyn, in huis, op 't landt, op reize, in gevaren enz. Ingelyx is
Jeſ. 9. 6. Jerem. 32. 19. hy een wyze en verſtandige vriendt. Want hy heet Wonderlyk, Raadt, ſterke Godt. Hy is onze beſte Raadt-geber; Hy is de Here groot van raadt ende magtig van daadt. Als wy verlegen zyn, en niet weten, wat wy doen moeten, zo leert hy ons door zynen Geeſt, gelyk hy tot zyne Diſcipelen zeide; Vreeſt niet, wanneer gy voor Koningen en Stadthouders geſtelt wordt; want dan zal ik u geven wat gy zeggen zult. Hy is een magtige vriendt, die ons uit alle onze noden helpt. Wanneer wy Jeſus te Vrient hebben, kunnen onze vyanden zonder zynen wil ons niet een haar krenken; en ſchoon het ſchynt, dat het met alle menſchelyke hulp gedaan is, zo weet hy nochtans raadt en hulp te zenden. Hy is ook een medelydende Vriendt, die met onze zwakheden gedult weet te hebben. Een trouw Vriendt ziet meermalen een misſlag over 't hooft, door zynen Vrient begaan; zo ook Jeſus. Wanneer wy tegen Hem zondigen, zo beſtraft hy ons vriendelyk door zyne Dienaren, en brengt ons wederom te regt. Hy dekt de menigte onzer zonden: Hy is onze voorſpraak by den Vader. Daarom zegt Joannes; Kinderkens! en zondigt niet. En indien iemant gezondigt heeft, wy hebben enen voorſpraak by den Vader. Bevleckt de zonde ons, hy waſcht ons met zyn bloedt weder af. Suchten wy onder den laſt van 't
Matth. 11. 28. kruis, hy zelve helpt het ons dragen. Hy roept ons met uitgeſtrekte armen toe; Komt herwaarts tot my, alle die vermoeit ende belaſt zyt, ik zal u ruſte geven.

Het eten en drinken der geloovigen aan des Heren Tafel.

Onze derde plicht is, dat wy ons gewillig aan de Tafel des Heren laten vinden. De Bruidt riep hem toe; och dat myne Lieffe in zynen Hof kwame, en ate zyne edele vruchten! Daar was hy gewillig toe, en zeide: Ik ben in mynen Hof gekomen, myne Zuſter, ô Bruidt. So hier mede, wanneer hy ons nodigende toeſpreekt: Etet Vrienden, drinket ende wordet dronken, ô Liefde! So moeten

ten wy hem antwoordden: Siet! ik kome/ myn dierbaarste ziele Bruidegom! myn waardste Vriendt in Hemel en op aarde! uwe Liefde is my zoeter dan Honig: Uwe genade acht ik hoger dan de gunste van al de waereldt.

Komt dan/ smaakt ende ziet dat de Here goedt is. Komt/ ter- Ps. 34. 9.
wyl de Here u roept; op dat hy anders zyn aangezichte niet van u afwende/ wanneer gy eens roept/ en zyne hulp en troost wel nodig hebt. Komt en houdt Avondtmaal aan zyne Tafel; want hy verlangt hartelyk om het zelve met u te houden. Komt en eet van zyne edele vruchten/ en drinkt van zynen Wyn. Vraagt gy: waar zal ik dan mynen Here vinden? Waar is doch de Tafel/ die hy voor my bereidt heeft? Waar is de spyze en drank/ die hy my voorzet? Siet/ hier is die voor uwe ogen. Segt dierhalven met Jacob; Hier is waarlyk Godts Huis. Siet/ daar is de Tafel gedeckt; het Broodt en de Wyn, die hy ons bevolen heeft op te dissche̅n/ staan klaar/ en Jesus wacht naar zyne Gasten.

De spys en drank, die gy daar met uwe ogen ziet/ is Broodt en Wyn; maar het geen uwe ziele daar genieten zal/ is des Heren lichaam en bloedt. Het eerste hebt gy te ontfangen met den mondt der ziele; en alles/ wat gy daar ziet/ dient/ om uwe gemoederen tot geestelyke betrachtingen op te wecken. Want/ gelyk de lichamelyke spyze uw lyf versterkt en onderhoudt/ zo sterkt en onderhoudt ook de geestelyke uwe ziele Gelyk de Wyn des menschen hart verquikt/ zo verquikt het bloedt van Christus uwe ziel des gelyks. De mondt/ waar mede gy de geestelyke spyze geniet/ is het waarachtig gelove in Jesus Christus/ en de erinnering van alle zyne weldaden en zyn bitter lyden. Want zo zeit hy; Het vleesch is niet nut; maar de woorden, Joh. 6. 63.
die ik tot u spreke; zyn geest en leven. En Paulus getuigt; dat Eph. 3. 17.
Christus door 't gelove in onze harten woont.

Komt dan/ myne Vrienden, eetet, drinket en wordet dronken myne Liefsten; alles is bereidt. Komt en brengt hier maar gelovige harten; brengt nedrige ootmoedige zielen. Acht u zelven onwaardig alle de barmhartigheidt/ die de Here heden aan u doet. Ontsteekt uwe zielen in oprechte en kuische liefde. Sweert hem heden/ en maakt ene verbintenis voor uwen Jesus/ dat gy hem zult aanhangen in lief en in leet/ en dat voortaan niets u van hem scheiden zal. Segt; Ik ben mynes Liefsten, ende myn Liefste is myne, Hogel. 6.
die onder de Lelien weidet. 3.

Onze vierde plicht is/ dat wy vergenoegt, en/ geestelyker wyze De geestelyke dronkenschap van gelovige Dischgenoten.
gesproken/ dronken worden. Gelyk iemant/ die dronken is/ alles zegt wat hem op 't harte ligt/ en aan 't licht brengt wat verborgen was/ volgens het bekent spreekwoordt; Een dronke mondt, spreekt 's harten grondt; Dus moeten wy ook alle de Christelyke deug-

deugden / die 'er in ons harte zyn / aan 't dag-ligt brengen / en uiterlijk tonen / gelijk Paulus zegt; Met het harte gelooft men ter
Rom. 10. 10. rechtvaardigheidt, en met den monde belydt men ter zaligheidt.
Gal. 5. 6. En / het gelove is door de liefde werkende. So zegt ook Jaco-
Jacob. 2. 18. bus; Toont my uw geloof uit uwe werken, ende ik zal u uit myne werken myn gelove tonen. En Chriſtus; Laat uw licht
Matth. 5. 16. alzo ſchynen voor de menſchen, dat zy uwe goede werken mogen zien, ende uwen Vader, die in de Hemelen is, verheerlyken. Dierhalven moeten wy dan het geloof / de liefde / de hope / het gedult / en andere Chriſtelijke deugden / die wy in ons harte hebben / uiterlijk betonen; want het is onmogelijk / indien de boom goedt is, dat hy gene vruchten zou dragen. Waar vuur is / daar moet ook rook en warmte zyn. So mede / indien anders 't vuur van Godts Geeſt in ons harte is / moet het uiterlijk in het leven van een menſche blyken. Gelijk iemant / die een Beker van volſlijkheidt gedronken heeft / alle leet vergeet; zo moet ook een Kindt Godts zyn vorig zondig leven vergeten. Hy moet mede alle leet en beledigingh / hem aangedaan / niet alleen van harte vergeven / maar ook vergeten; want dat is in Godts ogen geenzins vergeven / als men zyn haat voor enen korten tydt aflegt / en daar na / wanneer 't heilig werk verricht is / op nieuw wederom begint. Dit met zo een voornemen aan de Tafel des Heren komen / haalt Godts ongenade / toorn en ontwyfelbare ſtraffen op hunne halzen. Insgelyx moeten wy voor de ogen van den over-altegenwoordigen Godt ons zondig gedrag in 't algemeen vergeten / en het zelve niet weder op nieuw ſtant in ons
2 Petr. 4. 3. laten grypen. Daarom vermaant Petrus; Het is genoeg, dat wy
vs. 2. den voorgaanden tydt des levens der Heidenen wille volbracht hebben. Laat ons den tydt die overig is in 't vleeſch, naar den wille
Philip. 3. 14. Godts leven. En Paulus; Ik vergete 't geen achter is, ende ſtrekkende my tot het geen dat voren is, jage ik naar het wit tot den prys der roepinge Godts.

Ook moeten wy na deze heilige ſpys en dranck vrolyk zyn in den Here onzen Godt, en zeggen; Ik ben zeer vrolyk in den Here, myn Geeſt verheugt zich in mynen Godt; want hy heeft my bekleedt met de klederen des Heils. Wie kan vrolijker zyn / als Kinderen Godts / welkers de Here alle hunne zonden vergeven heeft / en gene misdaden toegerekent? Indien iemant zo veel ſchuldig was / als hy in de waereldt hadt / en zijn ſchuldt-eiſcher ſchold hem alles quyt / zou zo een menſch niet verblydt zyn? Maar zouden dan gelovige Medegenoten gene blydtſchap tonen / daar Godt alle hun zonden quytgeſcholden heeft / Op alle / die oprechtelijk voor den Here uwe zonden hebt beleden / weeſt verzekert / dat hy alle uwe zonden-ſchulden van u heeft genomen / en in de diepte der Zee geworpen, zo dat hy

eeuwigheidt niet meer gedacht zal worden. Hy heeft uwe schuldt-
ing doorgehaalt / en het handtschrift vernietigt dat tegen u was.
lasten en zwarigheden / die uwe ziele drukten / heeft hy weg-
nen / en daar door uwe harten grote verlichtinge toegebracht.
daarom met Davíd ; Loof den Here myne ziele , ende Pſ. 103. 3,
tet gene van zyne weldaden ; die alle uwe ongerechtigheden 4, 5.
eft, die alle uwe krankheden geneeft ; die uw leven verloſt van
rderf; die u kroont met goedertierenheidt en barmhartigheden.
ike menſchen worden moedig ; dus moeten wp ook door dezen
t van vroliſkheidt moedt nemen om den Satan te wederſtaan /
ichaam te bedwingen en het tot dienſtbaarheidt te brengen.. Wp 1 Cor 9
en onze leden tot wapenen der gerechtigheidt ſtellen ; geen ge- 27.
/ genen ſpot / gene verachting / gene verſmading der waereldt
n / om goedt te doen. Dronkenſchap maakt ſprekende, vol-
't bekende zeggen ; Fæcundi Calices, quem non fecere diſer-
Deze heilige ſpyze en drank moet ons ook op ene geeſtelijke
doen ſpreken. Een dronke menſch ſpreekt ſomtijts van grote
l / en is vroliſk en welgemoedt ; dus moeten wp ook de grote Hand. 2.
en Godts met welſprekende tongen uiten. Wp moeten malkan- 11.
pwekken door Pſalmen en geeſtelijke Liederen / en den Here lof-
n in onze harten. Wp moeten vroliſk roemen het goede / dat de
aan ons gedaan heeft. Wp moeten gaarne ſpreeken van God-
e dingen / en geeſtelijke geſprekken gaarne horen ; wp moeten de
-redenen / en wat wp uit Godts Woordt geleert hebben / herha-
en met vermaak redenvoeringen daar overhouden. Wanneer
Seker van vroliſkheidt een hart luſtig heeft gemaakt / voert men
wat men voorgenomen hadt / en men laat zich op generlei wp-
ar van afwenden ; zo maakt het een Kindt Godts mede / die
e Tafel des Heren vroliſk is gemaakt in den Here zynen Godt.
egt ; nu heb ik ene nieuwe gelofte aan mynen Godt gedaan /
t zal ik houden mijn leven lang. Wat ik voorgenomen hebbe /
door Godts genade volvoeren ; geen zonde / geen waereldt / geen
h / gene verzoeking / geen vuur / geen zwaart / geen Duivel /
hel zal mp in eeuwigheidt ſcheiden van mynen Here Jeſus Chri-

aar mogelijk zou een bekommert Kindt Godts over zyne zwak- Trooſt
kinnen klagen / en zeggen : Ach ! myne liefde tot Jeſus is niet voor
g genoeg : myn geloof is niet ſterk genoeg : mijn yver tot zwakken.
s vreze is noch flaauw : de vreugde mijnes harte is noch met
felling / onzekerheidt en verzoekinge vergezelſchapt : wat zal ik doen?
nerg ben ik de genade niet waardig ; hoe zal Jeſus mp dan aan-
n ? Doch / zyt getrooſt / klagende zielen ! Want onze Siele-
dt ſtelt de wtentſchap niet zo zeer in de volmaaktheidt / als wel

in de oprechtheidt. Myn Zoon, zeit hy / geef my uw harte. Wel aan dan / uwe oprechtheidt in 't wenſchen van volmaakter te mogen zijn / is reets getuigenis genoeg. Bedenkt maar / welke Gaſten Jeſus tot zyn Avondtmaal nodigt; Armen, verminkten, kreupelen en blinden. Immers zal hy het gekrookte Riet niet verbreken, nog de glimmende Vlas-wiek uitbluſſchen. Gelyk hem een Vader ontfermt over de Kinderen, ontfermt hem de Here over de genen, die hem vrezen. Waart gy volmaakt en gezondt naar de ziele / zo hadt gy dezen geeſtelijken Geneeſ-meeſter niet van noden. Maar nu heeft Chriſtus uwe krankheden op zich genomen, en uwe ſmarten gedragen. En hy is 't Lam Godts, dat de zonde der waereldt wegneemt. Weet gy niet wat hy gezegt heeft? Wie tot my komt, zal ik geenzints uitwerpen. Ei / wel aan dan! komt maar getroost en vreest niet; gy / die treurig zijt / zult weder vrolijk van deze Tafel gaan. U / die hongerige zielen hebt / zal Jeſus verzadigen: U / die dorſtig zijt / zal hy laven en vergenoegen: U / die u vermoeit en belaſt vindt / zal hy ruſte geven en verquikken. Hy zal u verzadigen met een lang leven / en u zyn Heil tonen. Amen.

Luc. 14. 21.
Jeſ. 42. 3.
Pſ. 103. 13.
Matth. 9.
Jeſ. 53. 4.
Joh. 1. 29.

GEBEDT.

Neem myne redenen ter oren, merk op de ſtemme mynes geroeps, ô myn Koning ende myn Godt! want tot u zal ik bidden. ô Algenoegzame Godt, eeuwige en zelfſtandige wysheidt! wiens Majeſteit geen tong uitſpreken kan, en voor wiens glants van heerlykheidt zelfs de heilige *Seraphynen* en Cherubynen *hunne aangezichten bedekken moeten.* Wy menſchen-kinderen, die niet zyn als ſtof, en aſſche, *onderwinden ons met u te ſpreken*; en zullen wy dat doen, zo moeten wy van uwe eeuwige en oneindige liefde ſpreken, en onze onwaardigheidt bekennen. Zien wy op ons zelven, zo *ſchamen wy onze ogen tot u naar den Hemel op te heffen*, om dat wy van Nature zo traag tot alles goedts zyn. Ach! hoe weinig luſt hebben wy daar toe, en wat al onluſt is 'er nog in ons, die *een lichaam des doots* hier op aarde dragen! Waarlyk, Here, indien gy niet meer luſt tot ons hadt, als wy arme menſchen; helaas! van Nature tot u hebben, zouden wy eeuwig ſlaven der Helle en Kinderen der verdoemenis blyven. Maar ach Godt! uwe luſt verwint onze onluſt; en gy maakt ons door uwe genade, dat wy door de natuur nimmer konden worden. Niet alleen hebt gy ons liefgehadt eer de waereldt gegrond was, maar gy hebt ons ook geroepen tot de gemeenſchap uwer Kerke. Ach! hoe vele duizendt zielen liggen nog in 't midden van hare blindtheit, die de genade niet heb-

ebben, die wy genieten! Hoe vele duizendt zielen gaan 'er in elenigen ſtant! Hoe vele duizendt zyn 'er reets in de Hel en verdoemenis, die de heilige genade middelen hier op aarde verwaarlooſt ebben! en ons doet gy, ô Here, nog de genade, dat gy ons tot u oept. Gy ſtrekt uwe handen naar ons uit, en wilt ons omarmen. Gy bereidt voor ons eene Tafel, en wilt ons laven met de ryke oederen uwes huizes. ô Dierbare *Immanuël!* waardſte Vriendt onzer zielen! wat is 'er doch aan ons, dat u behagen kon? En wat eeft u doch bewogen, ons *uwe Vrienden* en *Lieſſten* te noemen? *agen wy* niet *in ons bloedt*, zonder van *'t hoofdt tot de voeten iets gezondts* aan ons te hebben? Maar gy, ô barmhartige *Samaritaan! ing ons* niet *voorby*; *gy gobt de Olie* uwer genade *in onze wonden*; ja, y noemt ons ook als nog *uwe Vrienden en lieſſten*. Op, op myne iele! want de Here doet wel aan u. *Hy vergeeft u alle uwe zonlen*, en heelt alle uwe gebreken: *Hy verloſt uw leven van 't verderf, n kroont u met goedertierenheidt en barmhartigheden.* Nu dan, myn Godt, ik zal met uwe Zoons-kinderen in vreugde tot uwen Genade-throon treden; Here, reik ons uwen Scepter toe, gun ons maar en genadig gezicht, een ſtraaltje van uwen Geeſt; zo zullen onze arten in liefde en oprechtheidt branden. Open gy zelve den mondt nzer zielen, op dat wy de vriendelykheidt uwer genade ſmaken. Laat *ons eten*, en geeſtelyk verzadigt; *drinken*, en geeſtelyk vergenoegt worden. Laat ons in alle de krachten onzer ziele gevoelen, lat *uw vleeſch onze* geeſtelyke *ſpyze*, *en uw bloedt onze* geeſtelyke *rank* is; dat uw dierbaar lyden onze trooſt, en uwe ſmarten onze enezinge zyn. Wy hebben van uwe Heiligen gehoort, wanneer gy in hunne harten werkt, dat dan alle liefde der waereldt in hun erdwynt. Wy ſpreken hier gelyk 't ons op 't harte ligt: toen de laſt der zonde ons drukte waren wy bedroeft; maar nu is het, als of 'er een zware ſteen van onze ziele is gewentelt. Nu willen wy aarn vergeten al 't leet dat de waereldt ons ooit gedaan heeft, dewyl gy ons zo veel weldadigheidt en liefde bewyſt. Nu verdwynen de Wolken van treurigheidt: nu verlicht uwe Genade zon ons erſtandt, en maakt onze zielen helder. Nu trotzeren wy den Satan, de waereldt, en ons eigen vleeſch; want hier is *Immanuël. Wie zal beſchuldiginge inbrengen tegen de Uitverkorenen Godts? Godt is het, die rechtvaardig maakt.* Daarom zal ik verkondigen het goede, dat de Heere aan my doet, en zyn lof zal altoos in mynen monde zyn. Amen.

Onze Vader, enz.

JESUS IN MY

Na het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERTE INLEIDING.

De Pellikaan die zyne jongen door zyn bloedt doet herleven, is een Beeldt van den levendigmakenden Jesus.

DE Natuur-kundigen verhalen van den Pellikaan dat hy zyne Jongen / die door eene dodelyke ſlange-beet geſtorven zyn / weder levendig maakt door zyn bloedt; zo dat het daar mede gaat; per Vulnera vivo, Door wonden leef ik. Dit mogen wy wel zeggen van ons / en alle / die door 't bloedt van Jeſus Chriſtus verloſt zyn. Want van Nature waren wy doot in zonden / door dien de helſche ſlang onze eerſte Ouderen tot den beklagelyken zonden-val hadt verleidt / en dus alle Adams Kinderen in een ſtaat hadt gebragt / dat wy van ons zelven geen geeſtelyk leven hadden. Maar toen de Vorſt des Levens uit liefde tot ons zyn hart open de / en om onzent wille zyn dierbaar bloedt vergoot / wierden wy door zyne wonden genezen. En nu hy / na dat hy zich voor ons in de doot heeft gegeven / als een Phœnix, uit de aſſche en 't graf des grafs weder is opgerezen; worden wy niet alleen door zyn dood van de doot gered / maar wy verkrygen ook door zyn leven het geeſtelyk leven / 't geen ons brengt tot het eeuwige.

Onze Vader, e

TEX

TEXT. GAL. II: vſ. 20

Ik leve, doch niet meer ik; maar Chriſtus leeft in my.

TWEDE INLEIDING.

Leven en Doot zyn twe zaken / waar van men zeggen kan / dat zy nauwlyx ene handt-breette van malkander zyn / en echter ook verder van malkander als Hemel en Aarde. Wanneer David zyne dagen ene handt breedt noemt / wil hy zonder twyffel daar mede zeggen / dat des menſchen leven niet alleen kort / maar ook zo veranderlyk is / dat het met hem zo haaſt gedaan kan zyn / gelyk men de handt omkeert; want zeer ſchielyk kan gezontheidt in ziekte / en ziekte in doot veranderen. Maar wat in tegendeel den ſtaat van levendigen en doden betreft / dezelve is meer verſcheiden als Hemel en Aarde / wyl de doot de daden des levens om ver ſtoot en vernietigt. Even eens is 't ook gelegen met het geeſtelyk leven en die doot. So lang de menſch in zyne zonden leeft / is hy de eenwige doot zo na / dat een enkel ogenblik hem uit den tyd in de oneindige eenwigheidt kan brengen; en echter is het geeſtelyk leven zo veel verſchelende van de geeſtelyke doot / dat deze laaſte den menſche tot een vyandt Godts maakt / daar 't eerſte hem een Burger des Hemels doet zyn. Gelyk de Satan in den Zondaar leeft / en denzelven naar zynen wille regeert; zo leeft in tegendeel Jeſus Chriſtus in de vromen / en zy in Hem. Daarom zegt Paulus; IK LEVE, DOCH NIET MEER IK; MAAR CHRISTUS LEEFT IN MY. De naby- heit en verheit van doot en leven.

Wy zyn heden aan de Tafel des Heren geweeſt / en hebben ons Verbondt met den heiligen en in den Engel des Verbondts genadigen Godt weder vernieuwt. Wat kunnen wy beter doen / als dat wy op dezen Bergh des Heren als triomferende klimmen / en de poorten der Helle trotzeren / door ene nieuwe liefde-en levens-verklaring in Jeſus / die ons kracht geeft / zo dat wy zeggen konnen; IK LEVE, DOCH NIET MEER IK; MAAR CHRISTUS LEEFT IN MY.

Wy zullen u uit deze woorden voorſtellen, het leven der gelovigen in Jeſus.

„ Here Jeſus! gy die Doot, Zonde, Duivel en Hel hebt over-
„ wonnen, en ons tot het leven gebracht; Wy zouden het tyde-
„ lyk leven niet wenſchen, indien wy het geeſtelyk leven in en

„ door

„ door u niet hadden. Ach! beveſtig ons hoe langer hoe meer in
„ dit geeſtelyk leven, op dat wy, wanneer wy ſterven, tot het eeu-
„ wig leven mogen geraken. Amen.

VERKLARING.

Samenhang van den Text.

Paulus hadt de Leere der Rechtvaardigmakinge des armen Zondaars voor Godt, alleen door het waar gelove, verdedigt tegen zodanige vpanden der waarheidt / die voor gaven / dat die Leere den menſchen vryheidt gaf tot zondigen. De eerſten bewys-grondt hadt hy genomen van de gemeenſchap der Gelovigen met Chriſtus; den tweden / van het leven van Chriſtus in de gelovigen; den derden neemt hy van de kracht des geloofs, die den geheelen menſch regeert volgens Chriſtus geboden; en den vierden / van de vaſte verzekeringe van Chriſtus liefde, die de Gelovigen geenzints met ſnode ondanhbaarheidt zouden belonen. De twede bewys-grondt alleen is wichtig genoeg / om onzen aandagt op te wekken. Wy vinden in den zelven (1) Het getuigenis van Paulus; dat hy leeft. En (2) De oorzake zyns levens; dat niet hy, maar Chriſtus in hem leeft.

Wat het leven der gelovigen in Jeſus is.

Door dit leven verſtaat Paulus geenzints het natuurlyk leven; want wat baat den menſche het leven, indien hy geen geeſtelyk leven heeft? Paulus hadt voor zyne bekeeringe ook geleeft; maar hy was toen meer doot als levendig. So lang een Zondaar onbekeert is / is hy levendig doot; invoegen een zeker Leraar wel te regt mogt zeggen: dat 'er meer dode als levendige menſchen overwegh gaan. Het leven / dat Paulus voor zyne bekeeringe hadt geleidt / was een doot en geen leven; want het was boos en zondig; en indien hy in 't zelve zo volhardt hadde / zou hy de eeuwige doot hebben moeten ſterven: het verderf zou zyn loon / en de Helle zyne vergeldinge geweeſt zyn. Te voren leefde hy / als een ſlaaf der zonde / in allerlei boze luſten en begeertens. Hy leefde als een verſcheurende Wolf / dewyl hy de Schapen van Jeſus Chriſtus vervolgde / en tegen Godts gemeente woedde. Dierhalven was hy meer doodt als levendig.

Want (1) gelyk de ogen van enen doden geſloten en zyne oren verſtopt zyn / zo dat hy noch zien noch horen kan; zo waren de ogen van Paulus ook geſloten en verblindt; invoegen hy de waarheit des Evangeliums daar door niet zien kon; en zyne oren waren zo verſtopt / dat hy niet hoorde wat tot zynen vrede diende. Maar zo ras de bekeerende kracht van boven zyn hart roerde / en hem op den wegh naar Damaskus een licht van den Hemel omſcheen / wierdt hy wel blindt naar het lichaam / maar de ogen zyner ziele be-

begonnen van dien tydt af open te gaan / zo dat hy den gevaarlyken kuil zag / naar welken hy zo onbezonne heen rende. Toen wierden zyne oren ook ge-opent / dat hy Chriſtus ſtemme hoorde / en hoorde; Here, wat wilt gy dat ik doen zal? Nu zag hy den rykdom der Goddelyke wysheidt / en hem wierdt het groot geheim bekent / dat Godt alleen door Chriſtus des armen Zondaars Godt kon zyn; daarom zeide hy; Ik leve.

(2) Gelyk een dode / handen noch voeten gebruiken kan / maar verſtyft ligt / zo is de Zondaar ook voor zyne bekeeringe. Van hetreden zyne voeten de wegen der Goddelyke geboden niet; en zyne handen zyn dan niet anders als werktuigen der ongerechtigheidt. Qui aliud agit, nihil agit; Wie wat anders doet als hy doen moet, doet niets. Dus gaat het ook met den Zondaar. Schoon hy voor de waereldt arbeidt; zo lang hy niet met vlyt bezricht waar tot welſtant zyner ziele ſtrekt / is hy in alle zyne bewegingen maar levendig doodt. Maar waar een geeſtelyk leven is / daar wandelen de voeten op de wegen van Godts geboden / en daar zyn de handen vlytig om te arbeiden / op dat men iets hebbe om den behoeftigen te geven. Daarom zegt Paulus / Ik leve.

(3) Gelyk een dode begint te bezrotten / en ſtank verooraakt / die levendigen verveelt / zo dat zelfs zy / die malkander 't meeſt bemint hebben / wenſchen geſcheiden te zyn; gelyk toen Abraham zeide / geef my, dat ik mynen doden van voor myn aangezichte begrave, of anders / dat ik denzelven uit myne ogen brenge; Zo is ook de Zondaar voor zyne bekeering. Zo lang hy doodt in zonden is / ſtrekt hy Gode een verfoeizel en gruwel; want de zonden ſcheiden hem en Godt van malkander: Zy maken dat Godt zyn aangezichte voor hem verbergt, ja / dat de heilige Engelen van hem wyken. De Goddeloze ſtinkt voor den Bzomen / zo dat zy ook deszelfs omgang myden en vlieden. Maar na de bekeeringe is de menſch eene breugde der Engelen en aller Bzomen; ja Godt zelf heeft dan zynen luſt by hem te woonen. Om die reden zegt Paulus; Ik leve, doch niet meer ik; maar Chriſtus leeft in my. Pſ. 1.

Chriſtus leeft in my; hoe komt dat overeen met het geen de Apoſtel zegt; Ik leve, doch niet meer ik? Is dat niet even zo veel / als of men zeide; Ik leve en leve niet? Deze woorden van ſpreken ſtryden geenzints tegen malkander; maar Paulus wil daar mede zo veel zeggen; dat hy zo vere wel geeſtelyk leeft; doch dat hy dat leven van zich zelven niet heeft / maar door de genade van Jeſus Chriſtus / en de innerlyke aandryvinge zyner H. Geeſtes. Hoe de Gelovigen niet leven, en nochtans leven.

Wy zullen door ene gelykenis deze zaak wat klaarder maken. Zo lang de ziel met het menſchelyk lichaam vereenigt blyft / zo lang leeft het lichaam / niet eigentlyk het lichaam / maar de ziel die in 't

lichaam woont / maakt dat het zelve levendige / bewegingen kan betoonen. Even eens is de menſch aan en voor zich zelven doodt / zo lang tot dat Chriſtus in hem eene geeſtelijke gedaante verkrygt / t' geen de menſch bewyſt / wanneer hy Godtzalige werken begint te verrichten. Nog eens: Een kindt kan in 's moeders lichaam / eer de ziel met het lichaam vereenigt is / een natuurlijk leven hebben; maar wanneer door Godts Almagt de ziel met het lichaam vereenigt wordt / dan begint het gedachten te krygen. Zo heeft ook de Zondaar voor zyne bekeering wel een natuurlijk leven; maar zo ras Chriſtus zich aan zyn harte geopenbaart heeft / begint hy te verſtaan wat regt is / te willen en te beminnen wat goedt en heilig is. Doch dit moet wel begreepen worden. Chriſtus leeft niet op zo eene wyze in de harten der Gelovigen / als of hy lichamelijk daar in beſloten was; want dan zouden er zo vele Chriſtuſſen moeten zyn / als harten / daar Chriſtus in woont.

Naar het lichaam woont Chriſtus alleen in den Hemel; want hy ter rechterhandt Godts zit in de hoogte. Maar in onze harten woont hy geeſtelyker wyze door het gelove / wanneer wy Hem met oprechte liefde als onzen eenigen Middelaar en Verloſſer aanneemen / hyna op die wyze / gelijk men zegt / dat eene Bruidt haren Bruidegom in haar hart geſloten heeft. Chriſtus woont in onze harten door gedurige naarſtige overdenkingen en betrachtingen van zyn H. Woordt. Doch wel meeſt wordt hier door het leven van Jeſus in onze harten verſtaan / de krachtige werking / die Jeſus Chriſtus door zynen H. Geeſt in onze zielen verwekt; zo dat daar door kennisſe onſta in het verſtandt / heiligheidt in den wil / en Godtzaligheidt in een Chriſtelyken wandel; Chriſtus leeft in ons, dewyl hy ons door zyne dood het eeuwig leven heeft verworven. Chriſtus leeft in ons, een aanzien van de genade Godts / van welke hy ons door zynen Geeſt in onze harten verzekert. Gelijk een Misdadige die naar de gerechtsplaats gebragt wordt / meer doodt als levendig is / en in tegendeel / wanneer hy hoort dat hem genade zal wedervaren / als een nieuw leven verkrygt; zo is ook Godts ongenade onze dood / maar zyne genade in Chriſtus Jeſus ons leven.

TOEPASSING.

Kentekens der gener, in welker harten Jeſus nog niet leeft.

Terwyl dit nu zo is / beproeft u dan Chriſtenen / of Jeſus ook wel in uwe harten leeft. Waar de zonde heerſchappy voert / en de menſch tegen zyn gemoedt en beter weten quaadt doet / ik verzeker u / dat Jeſus daar geenzins in het harte woont. Wat moet men derhalven zeggen van zulken / die naar overdaadt en dronkenſchap zyn

over

overgegeven? Zeker Chriſtus woont niet in hunne harten / maar de Tuin-duivel. Zo mede / die in hoereery en ontucht leven / hebben niet Chriſtus / maar den Hoeren-duivel in hun harte / die hen allerhande geile en quade gedachten in geeft. En wat dunkt u van zulke menſchen / die twiſt en onenigheidt beminnen / die in nydt / en haat onverzoenlijk leven? Zou Jeſus / die een Godt des vredes is / en gezegt heeft; Daar aan zal ik weten of gy myne Diſcipelen zyt, wanneer gy malkanderen lief hebt, wel in zulke harten wonen? ô Neen; waar dezelliefde niet is / daar woont de Satan. Menſchen / die gewoon zyn te vloecken / liegen / laſteren en te ſchenden / en hun luſt en vermaak daar in hebben / dat zy hunnen naaſten benyden en alles quaats achter den rug ſpreeken; zou Jeſus ook in zulke harten wonen? Geenzints; geen zachtmoedige Jeſus / maar de Laſter-duivel heeft daar zyne woon-plaats. Menſchen / die ſmaak noch zoetigheidt in Godts Woordt vinden / en geen de minſte luſt in heilige oeffeningen / maar hun vermaak zoeken in zondige waereldtſche geſelſchappen; zouden die geeſtelijk leven? Ja geen dele. Gelooft het / Zondaar / die uwen meeſten tydt in de waereldtſche bezigheden toebrengt / zonder aan Godt te denken; gy mooge zo yverig en vlytig uw werk doen als gy wilt / gy zyt doch levendig doodt. Gy / die geen gezicht hebt van de kenniſſe Godts / en in de Boeken der Schriftuur en Natuur den rykdom van zyne Goddelijke wysheidt niet kunt zien; gy zyt levendig doodt. Gy / die niet hoort / wat de Here door de predikinge van zyn woordt tot uwe zielen ſpreekt / en niet doet naar het gene dat H. Woordt en uw eige gewete zegt; gy zyt levendig doodt / en ſtinkende voor Godt.

Daarom / ô Chriſtenen! beproeft u zelven wel / of Jeſus uwe Heilandt in uwe zielen leeft / en of gy door 't gelove in Hem leeft. Neemt gy wel willig aan / waar Jeſus Chriſtus van u eiſcht? Stelt gy wel in 't werk / wat hy van u gedaan wil hebben? Laat gy uw licht wel alzo ſchynen voor de menſchen, dat zy uwe goede werken zien, en uwen Vader, die in de Hemelen is, daar voor verheerlyken? Hebt gy uwe vyanden wel lief, en zegent gy wel, die u vervloeken? Vergadert gy u wel ſchatten in den Hemel, die door mot noch roeſt verderven? Vreeſt gy hem wel, die beide ziel ende lichaam kan verderven in de Hel? Wacht gy u zelven wel, dat uwe harten niet t' eniger tydt bezwaart werden met brallery en dronkenſchap ende de zorgvuldigheden dezes levens? Neemt gy ook wel uw kruis op, en volgt Jeſus willig en geduldig na? Soudt gy wel bereidt zyn om ter ere van Jeſus alles te verlaten / wat u in deze waereldt lief is / indien Godt het van u hwaim te eiſchen? Of woordt gy ongeduldig / wanneer hy ſlechts eene kleinigheidt van u eiſcht? Verzaakt gy uw eigen gemak wel? Houdt gy u wel ſtantvaſtig

Kentekenen der gener daar Jeſus in leeft. Matth. 5. 16. vs. 44. Matth. 6. 19. Cap. 10. 18. Luc. 21. 34.

vaſtig aan Godt in geluk en ongeluk / in goede en quade dagen? Zyt gy wel te vrede met alles wat de goede Godt u toezendt? Zegt gy wel in zulke gevallen met Davíd; Wat buigt gy u neder, myne ziele, en wat zyt gy onruſtig in my? Maakt gy uw meeſte werk wel van Godt / en beminnt gy Hem wel boven alles? zo dat gy zeggen kunt; wien heb ik neffens u in den Hemel! Neffens u luſt my ook niets op aarde. Bezwykt myn vleeſch ende myn harte, zo is Godt de rotſteen mynes harten, ende myn deel in eeuwigheidt. Beſtaat uw meeſte vermaak wel in Godt te dienen? waar bemoeit gy u 't meeſt mede / met den Hemel / of met de waereldt? Kunt gy u wel beroepen op de oprechtheidt van uw harte / en met Petrus zeggen; Here! gy weet alle dingen; gy weet, dat ik u liefhebbe.

Pſ. 73. 25, 26.

Plichten der genen in welke Jeſus leven zal.

Wel aan / zal Chriſtus in u leven / volgt dan de voetſtappen van den vromen Paulus. Deze roemde niet op zyne eigen goede werken / maar ſchreef alles toe aan de genade van den Here Jeſus Chriſtus. Naulijx hadt hy zich verheugt over zyn geeſtelijk leven / of hy dagt daar aanſtonts by: Wat zegt gy doch van u zelven? Immers zyt gy het niet / daar al dit goede van voortkomt / dat gy in u bevindt. Neen / ik ben het niet; maar Chriſtus, die in my leeft. Dus zegt hy mede op ene andere plaats; Uit genade zyt gy zalig geworden; niet uit u. 't Is Godts gave; niet uit de werken, op dat niemant roeme. Op de zelve wyze moeten wy ook het goede dat wy in ons bevinden / niet aan de eigen krachten onzer Natuur / maar alleen aan de alles in allen werkende kracht Godts toeſchryven; zo dat wy uitroepen; Niet ons, ô Here, niet ons; maar uwen Name geeft de ere.

(1) Willen wy ons over een geeſtelijk leven beroemen / zo moeten wy de ogen onzes verſtants openen / en toenemen in kennisſe der waarheidt / die van Godt uit den Hemel is geopenbaart. Iemant die leeft / ziet wat boven hem / wat voor hem / wat onder hem is. Dus moeten wy vlytig navorſchen de dingen die daar boven zyn, en wy moeten uit Godts Woordt de wonderen zyner Wet leren kennen. Wy moeten door heilige bedenkingen diktwils Godts wonderbare eigenſchappen, zyne almagt / wysheidt / overaltegenwoordigheidt / heiligheidt / en al wat heerlyk in Godt is / overwegen. Wy moeten voor ons zien / op onze menſchelijke zwakheden; en de kennis onzer zonden moet ons aanzetten / om onzen toevlucht tot onzen borg te nemen / en hem als den eenigen Middelaar onzer verlossing te beſchouwen. Ook moeten wy zien / hoe wy ons dankbaar tegens Godt zullen betoonen.

(2) Wie een natuurlijk leven heeft / hoort wat 'er geſproken wordt: Zo ook / willen wy een geeſtelijk leven in onze ziele hebben / wy moe-

moeten hooren / wat des Heren woordt tot ons zegt. Wy moeten hooren / wat ons gewete zegt / en gewaarschuwt zyn voor al dat zondig is / en de straffen die 'er op de zonden volgen. Een onvernuftig dier / dat geen ziel heeft / hoort wel / als 't geroepen wordt. Zou dan een mensch / die met eene verstandige ziele begaaft is / niet hooren / wanneer Godt hem voor het quade laat waarschuwen / en tot het goede aanmanen? Indien wy dezen plicht in acht nemen / kunnen wy zeggen; Wy leven, doch niet wy, maar Christus leeft in ons.

(3) Waar een natuurlijk leven is / daar is ook een begeerte tot onderhoudt. Een Vogel in de lucht zoekt zyne spyze; een Visch in 't water zyn voedzel; ieder Dier op aarde dat gene / wat hy tot zyn bestaan nodig heeft. Dus moeten wy ook ons geestelijk voedzel zoeken in alles / wat tot behoudenis onzer ziele kan strekken. Wy moeten eene begeerte hebben naar de spyze des Godtlijken Woordts; want de mensch zal by broodt alleen niet leven, maar by alle woordt, dat uit den monde Godts uitgaat. Wy moeten onze zielen dikwyls verquikken met dat broodt des Leevens; want het is de spyze van den waren Engel / die ons meer versterkt en verfrischt als de spyze Elias deed / die hem door den Engel gebragt wierdt; en door middel van dezelve kunnen wy den veelen wegh door de woestyne dezer waereldt afleggen / tot dat wy eindelijk aan 't Horeb des Hemels komen. 't Is de spyze, die ons meer treft / als 't Broodt en de Wyn, welke Melchizedek aan Abrahaam bracht / toen deze uit den strydt kwam. Matth. 4. 4.

(4) Waar een natuurlijk leven is / daar is ook wasdom. Een Plant wast dagelijx / tot dat zy haare volkome grootte verkrygt; dus moeten wy alle dagen ook wassen en toenemen / zo wel in kennisse Godts / als in Godtzaligen wandel / ten einde wy van kinderen eindelijk Mannen in Christus worden.

(5) Waar een natuurlijk leven is / daar slaat de Pols / daar beweegt zich 't Hart / daar haalt de mensch adem. Zo lang deze kentekens 'er nog zyn / kan men zekerlijk weten dat hy leeft. Zo ook / indien 'er geestelijk leven in ons is / moeten wy het door dergelyke uitterlijke kentekenen bewyzen. Onze mondt moet spreken wat het hart gelooft; en ons hart moet in beweginge zyn van liefde tot Godt en den naasten. Want / zo weinig als 'er vuur zonder warmte kan wezen / zo weinig kan 'er ook een geestelijk leven in den mensche zyn / zonder een vromen wandel / blykende door de werken. Ja dit geval heet het; Toont my uw geloof uit uwe werken, zo zal ik u ook myn gelove uit myne werken tonen.

Indien wy ons bevoemen willen dat Christus in ons leeft / moeten wy Hem met waar gelove en liefde / als de beide armen der ziele / aanneemen / en in onze harten laten woonen. Woordt een uitgedadi-

ge weder levendig / wanneer hy vergiffenis verkrygt ; zouden wy dan niet geestelijk levendig worden / wanneer Godt ons om Christus wille alle onze overtredingen vergeeft, en alle onze krankheden geneest? Wordt ene Bruidt levendig van vreugde / wanneer haar Bruidegom aankomt / of wanneer zy aangename tydingen van hem hoort ; zou dan ene gelovige ziel niet geestelijk levendig worden / overwegende de genade en liefde van haren Jesus?

Indien wy ons beroemen willen / dat Christus in ons leeft / zo moeten wy het zondig leven der waereldt afleggen. Twe Tonnen aan enen Hemel / en twe Honingen in een kipt kunnen niet samen bestaan. Zo ook ; zal Jesus de heerschappy in ons hart hebben / dan moeten wy de waereldt / de zonde / en ons eigen vleesch niet dienen. Een geestelijk en een waereldtsch leven / een hemelsche en aardtsche wandel komen zo weinig over een / als licht en duisternis. Derhalven / indien Christus in ons hart zal leven / zo moeten wy geen begeerlijkheidt der ogen / noch des vleesches volbrengen / nog beluft zyn op de grootsheidt des levens. Wy moeten gene bekende zonden in ons laten wonen / maar ons bevlytigen te leven naar den wille van Jesus / die in ons heerscht. Ons hart moet zich in heilige gedagten verlustigen ; ons vermaak moeten wy in heilige redenen zoeken / en naar Godtzaligheidt staan in onzen wandel. Wy moeten ons licht laten schynen voor de menschen, op dat zy onze goede werken zien, en den Vader in den Hemel daar voor verheerlyken. Dan kunnen wy zeggen ; Ik leve, doch niet ik, maar Christus leeft in my.

Tal Christus in ons leven / zo moeten wy ons geheel en al aan Hem overgeven. Gelijk een kindt zich overgeeft aan den wille zyner Ouderen / en te vreden is / met alles wat zy omtrent hem doen ; zo moet het met ons ook gelegen zyn ten opzichte van onzen Jesus. Lokt hy ons door weldaden tot zyne liefde / wy moeten Hem daar voor danken. Wil hy ons door kruis en droefheidt ten Hemel brengen / wy moeten ook daar mede te vreden zyn / en vastelijk geloven / dat die Jesus / die ons met zyn dierbaar bloedt verlost heeft / ons ook zo regeren en leiden zal / dat 'er zonder zynen wille geen een hair van ons hoofdt zal kunnen vallen / maar dat alles tot onze zaligheidt zal moeten dienen.

Troost tegen aanklevende zwakheden in kruis en in sterven.

Indien wy zo in Christus leven / en Christus zo in ons / zullen wy ons tegen de magt der zonde en de aanklevende zwakheden kunnen troosten. Want / leeft Christus in ons ; hoe zou 't ons dan zwaar kunnen vallen ons zelven te verloochenen en ook de waereldt ? dat anders zo onmogelijk schynt / als dat stenen zouden vliegen of dat een stuk yzer zou zwemmen ; maar zo krachtig zyn de werktuigen van Christus leven in ons / dat wy door Hem magtig zyn uit te voe-

voeren / waar toe wy anders van ons zelven onmagtig waren.

Dit geeft ons ook troost in alle lyden. Leeft Christus in ons; Ei / ons overkome dan / wat wil / wy zullen door hem / die in ons woont / alles kunnen overwinnen / wat zyne Vaderlijke handt over ons besloten heeft. Zyn wy in armoede; ô / hy is ryk genoeg / die Jesus heeft! zo een is naar de ziele ryk / schoon naar het lichaam arm.

Komt eindelijk de Doot / wy kunnen ons dan daar mede troosten / dat Jesus in ons leeft, en dat wy de doot niet smaken zullen / maar dat wy met vreugde zullen kunnen zeggen: Doot, waar is uwe prikkel? Helle, waar is uwe overwinning? Gode zy dank, die de overwinninge gegeven heeft, door onzen Here Jesus Christus Amen

GEBEDT.

ô Godt! Fontein alles levens, *in wien wy leven, ons bewegen en zyn.* Wat zou het ons baten, in deze waereldt geleeft te hebben, indien wy geen geestelyk leven hadden? En hoe zouden wy een geestelyk leven kunnen hebben, indien gy, ô verrezen Jesus, niet *in ons leefde*, en ons hadt *wedergeboren uit Water en Geest* tot het eeuwig leven? Ach! bewaar ons doch, dat wy niet in zonden leven; want dan zouden wy levendig doodt en een gruwel zyn in uwe ogen; ja, een leveloos schepzel zou ons dan in gelukzaligheidt overtreffen. ô Godt! de waereldt bedenkt het niet, wat het te zeggen is, zonder geestelyk leven, *doodt in zonden* te zyn. Beter was het, nooit geboren te wezen, als na dit leven meer als ene doot te moeten sterven. Ach, laat ons dat wel overwegen, en daarom door enen vromen wandel betonen, dat wy geestelyk leven. Laat uw *Woordt zoeter* voor ons zyn *als Honig*, zo dat wy 't niet alleen gaarne horen, maar ons ook bevlytigen naar 't zelve te leven. Laat onze lust zyn in den raadt der Vromen, en onze vreugde in stichtelyke gesprekken. Geef dat wy dagelyx *wassen* en toenemen *in kennisse* en *Godtzaligheidt*, en dat wy *Mannen werden in Christus*. Laat ons ook in droefheidt de bladeren onzer hoop niet aanstonts laten vallen, maar u aanhangen gelyk de rank den Wynstok; gelyk een Kindt zynen Vader, en gelyk een Schaap zynen Herder; tot dat gy ons eindelyk uit dit elendig leven in 't eeuwige vreugde-leven des Hemels zult brengen. Amen.

Onze Vader, enz.

HET

HET VUUR BY GODTS ALTAAR.

Voor het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

De vreze Godts is nodig.

Wie zoude u niet vrezen, ô gy Koning der Heidenen? Vraagt Profeet Jeremia. Waar mede hy te kennen wil geven / dat 'er geen vernuftig Schepzel zo onvernuftig / nog geen Heiden zo heidensch is / die niet in zyn harte een begrip van het opperst volmaakte Wezen zou hebben / en voor deszelfs toorn en zware straffen niet vrezen. De waereldt vreest wel met ene knechtelyke vreze: Zy wordt oudt in goede dagen / en verschrikt naulijx een ogenblik voor de Hel. Maar geheel anders dragen zich rechtschapen Kinderen Godts. De vreze Godts is by hen het begin van alle hunne wegen; en niets is hen ondraaglyker als de ongenade van hunnen hemelschen Vader. Gelijk een gehoorzaam Kindt liever wenscht uit de waereldt te zijn / als te missen de genade en liefde zyner liefderyke Ouderen; zo zou een Kindt Godts ook liever wenschen al de waereldt ten vyandt te hebben / als uit Godts ogen verbannen te zijn / en van zijn aangezichte verstoten te worden. Hier van daan kwam het / dat David zyne leger-stee met tranen nat maakte, dat Petrus zo bitterlyk weende, en dat die Zondares de voeten van Christus met hare tranen bevochtigde. Kinderen Godts verzuimen geen tydt / als zy den zwaren zonde-last kunnen en mogen afleggen / welke hunne harten zwaarder / als honderden ponden gewichts / drukt. Zy komen met ootmoet tot hunnen Vader / en bidden om genade.

Een

Ten dien einde zyn wy ook op dezen Voorbereidings dagh in des Heren Voorhoven by een vergadert. Doch op dat dit hoogwichtig werk onzer Voorbereidinge tot stichting gedye/ en wy arme Zondaars genade en vergiffenis verkrygen/ laten wy den Here smeken.

Onze Vader, enz.

TEXT. LEVIT. X: vs. 1, 2, 3.

Ende de Zonen Aarons, Nadab ende Abihu, namen een ieder zyn wierook-vat, ende deden vuur daar in, ende leiden reuk-werk daar op, ende brachten vreemt vuur voor het aangezichte des Heren, 't welk hy niet geboden hadde. Doe ging een vuur uit van het aangezicht des Heren ende verteerdeze; ende zy storven voor het aangezichte des Heren. Ende Mozes zeide tot Aaron: dat is het, dat de Here gesproken heeft, zeggende: In de genen, die tot my naderen, zal ik geheiligt worden, ende voor het aangezichte van al het Volk zal ik verheerlykt worden. Doch Aaron zweeg stil.

TWEDE INLEIDING.

Nergens brandt het vuur heter/ dan by 't Altaar. Nergens is een val gevaarlyker als aan de hoogste; en nergens is eene byandtschap groter/ als wanneer liefde met ondankbaarheidt vergolden wordt. Dit ondervondt Adam in 't Paradys/ en de eerste waereldt na de trouwe vermaningen van Noach, den Prediker der gerechtigheidt. Zo gaat het/ wanneer Godt iemant veel toevertrouwt; want van dien wil Hy ook veel eischen. Wie een groot Talent ontfangen heeft/ zal ook eene grote rekening hebben. Om die reden dreigde de Here eertyts Jerusalem en 't Volk Israëls met zware straffen/ dewyl zy/ onaangezien alle genade-middelen/ zich niet bekeerden. Hy hadt hen met ene sterke handt uit Egipte geleidt, en door de Woestyne; Hy hadt hen met Hemels-broodt gespyst/ in een Landt vloeiende van melk en honig gebragt/ en aan Jacob zyn Wetten bekent gemaakt. Maar toen zy/ dit alles ongeacht/ den Messias niet wilden aannemen/ was het; Wee u Chorazim! wee u Betsaida! want zo in Tyrus en Sidon de krachten waren geschiedt, zy zouden haar eertyts in zak en asche bekeert hebben. Het zal met de Barbaren en wilde Heidenen/ die in Oost- en West-Indien wonen/ en voor 't meer-

Het vuur by 't Altaar, is 't allerheerste.

der gedeelte nog niets van Chriſtus gehoort hebben / ten jongſten dage beter gaan / als met Mondt-chriſtenen / die zo vele genademiddelen van Godt hebben ontfangen / en zich nochtans niet met hun gantſche harte tot Hem bekeeren. Want het vuur des Goddelijken toorns brandt allerheetſt by 't Altaar van den waren Godt / en verteert de Sondaren / die zyne geboden verachten / en met geen oprecht hart voor hem wandelen.

Een merkwaardig Voorbeeldt hier van hebben wy in onzen Text / die ons den jammerlijken ondergang van Nadab en Abihu voorſtelt. Wy hebben uit de laaſte Voorbereidings-predikatie de noodtzakelijkheidt en regte hoedanigheidt einer ware voorbereidinge tot het Avondmaal / gehoort. Nu volbrengen wy onze belofte / toen gedaan / en ſtellen ditmaal voor;

Een Chriſtens plicht by 't Avondtmaal

De volgende reis / (zo Godt wil) zullen wy aantonen / wat een Diſch-genoot na het Avondtmaal moet doen.

„ Maar gy, ô yverige en heilige Godt, die geheiligt en verheer-
„ lykt wilt worden in die genen, die tot u naderen; heilig ons heel
„ en al, op dat wy u hier tydelyk en daar na eeuwiglyk verheerly-
„ ken. Amen.

VERKLARING.

Verdeling van den Text.

Deze treur-vertoning in den Text kan gevoeglijk in drie Hoofdtdelen verdeelt worden; komende in dezelve ter betrachtinge voor. (1) Wat 'er gedaan is. (2) Hoe Godt daar over gepvert heeft. En (3) wat daar op gevolgt is aan de zyde van Moſes en Aaron. De Perſonen van dit Treurſpel waren Aarons beide Zonen, Nadab en Abihu. Aaron hadt meer Zonen; maar deze twe Oudtſten trof het ongeluk / zo dat zy beide / die de opperſte waren in 't oeffenen / ook de eerſte waren / die hunnen Vader Aaron hartzeer veroorzaakten. Op de eerſtgeborene Zonen ſtelt men gemeenlijk de meeſte hope; zy konden Aaron reets enen gang ſparen / en hem in zyn zwaar ampt van moeite ontheffen / zo dat hy vreugde aan hen dagt te beleven. Maar ach! wat gebeurt 'er? De vreugde / die de Vader in deze kinderen hadt / wierdt wel haaſt in harte-leet verandert. Want Nadab en Abihu namen een ieder hun wierook-vat, en vreemt vuur daar in, 't welk zy mogelijk van huis brachten / of uit de naaſt by gelegene Tente gehaalt hadden / en kwamen daar mede voor 't aangezichte des Heren. Dat Aarons Zonen kwamen om Reuk-offer te brengen, was gene zonde; ook niet / dat zy vuur in 't Wierook-vat leiden

Waarom de daadt zondig was.

den. Maar dat 'er vuur uit gemene tenten in den Tabernakel wierdt gebracht / was grote zonde. Want wy lezen op ene andere plaats / dat / zo ras Aaron het Brandt-offer op den Altaar hadt gelegt / een vuur uitging van het aangezichte des Heren, en het zelve verteerde. Dit vuur wierdt vervolgens dagh en nacht onderhouden / op dat het niet uitging; en van dit vuur hadden zy moeten nemen / indien hun offer den Here aangenaam zou geweest zyn / en zy Godts zware oordeelen hadden willen ontgaan. Voor 't overige wierdt 'er tweederlei vuur in den Voor-hof des Tabernakels onderhouden. Eerst het heilig Vuur, dat van den Hemel was gevallen; en dit wierdt gebruikt tot de Reuk- en Brandt-offeren. Behalven dit ook een gemeen vuur, daar men 't vleesch by bereidde / dat tot Spys-offer diende. Van dit gemeen vuur zullen mogelijk Nadab en Abihu hunne Wierook-vaten wel gevult hebben; en hier over voerde de Here / wyl Hy bevolen hadt / dat alleen het heilig Altaar-vuur tot het offer gebruikt zou worden. Dus was het ten dele ene nalatigheidt, ten dele ene verachting van Godts gebodt, dat zy naar hun eigen goedtdunken wilden offeren / en niet te vreden waren met zyne instellinge. Dit vreemt vuur brachten zy voor het aangezichte des Heren. Enige verstaan hier door het allerheiligste, alwaar de heerlykheidt des Heren woonde; en dewyl het niemant geoorlooft was deze plaats te betreden / als alleen den Hogen-priester, en dat wel maar eens in 't jaar / zou daar door de toorn des Heren tegen Nadab en Abihu, die zich onderwonden hadden in dat allerheiligste te gaan / ontstoken geworden zyn. Doch deze woorden brengen dit eigentlijk niet mede. De zonde was reets groot genoeg / en de straffe naar eben redenheit / dat zy vreemt vuur, tegen het bevel des Heren / tot het Reuk-offer gebruikten. Het geen de Joden hier nog verder bypoegen / namelijk / dat zy hunne voeten niet gewasschen / nog hunne heilige kleederen aangetrokken hadden / laten wy aan zyne plaats / wyl onze Text niets daar van meldt.

Levit. 9. 24.

Vreemt vuur voor den Here te brengen was grote zonde.

Maar hoort / met welke vreemde straffe deze vreemde Godtsdienst gestraft wierdt. Daar ging een Vuur uit van het aangezichte des Heren ende verteerdeze, ende zy storven voor het aangezichte des Heren. Dit vuur kwam dan van den Here; het zy dat het gekomen is van 't Brandt-altaar, of / 't geen wel waarschynlijkst is / als een Blixem-straal van den Hemel. Met vuur hadden zy gezondigt; met vuur wierdt hunne zonde ook gestraft / en wel zo / dat zy 'er door verteert wierden; niet tot stof en asch verbrandt / maar zo / dat hunne lichamen geheel / en hunne kleederen ongeschonden bleven. Diergelijke Voorbeelden heeft men aan menschen / die van den Blixem / welks vuur het harde yzer / en eenen degen in de schede doet smelten / terwyl de schede zelf onbeschadigt blyft / getroffen / in een ogenblik als

De straffe dat het vuur des Heren Nadab en Abihu doodde.

doorbrandt nedervallen/ daar nochtans geen hair van hun hoofdt/ en geen draadt van hunne klederen gezengt is/ aangezien het Blixem-vuur zo subtiel en vlug is/ dat het daar de sterkste werkinge doet/ waar het den grootsten wederstant vint. Op die wyze wierden Aarons Zonen mede gedoodt/ zo dat hunne lichamen en klederen in hun geheel bleven; want kort daar na beval Moses/ dat men hen buiten het Leger zou dragen in hunne linne rokken/ die zy als Priesteren droegen.

Wat van hunne zaligheidt te oordeelen is.

Dus wierden zy gedoodt. Maar of hunne zielen ter Helle zyn gevaren/ daar over willen wy geen Vonnis geven; maar zullen liever hier dat zelve zeggen/ 't geen wy voorheen van Usa gedaan hebben/ die uit een goedt harte toetradt/ om de Arke des Verbondts te gen te houden/ en plotzelijk daar op van den Here gedoodt wierdt. De Wet der Ceremonien was zo streng/ dat derzelvers overtreders menigmaal dus hardt en schielijk gestraft wierden; ondertusschen kan Godt zich nochtans wel over hunne zielen ontfermt hebben/ dewyl het een juk was/ dat zy nog hunne Vaderen konden dragen. De Here wilde door deze en diergelyke Voorbeelden Israël leren dat de Kerk-zedige Wet hun tot ene straffe was gegeven voor de Afgodery, die zy met het gegoten Kalf hadden bedreven. En daarom moest mogelijk dit zwaar oordeel den huize Aarons treffen/ om dat hy het was/ die het Kalf voor de kinderen Israëls gegoten hadt. Godt wilde daar door ook het Volk een schrik aanjagen/ dat zy zouden toezien/ denkende dat zy met enen heiligen Godt te doen hadden/ en hoe hardt hy de overtreders zyner Wet strafte. Daarom zeide Moses op dit ongeval tot Aaron/ ziende op Godts oordeelen;

Wat Moses van dit ongeval oordeelde.

Dat is het, dat de Here gesproken heeft, zeggende, In de genen, die tot my naderen, zal ik geheiligt worden, ende voor het aangezichte van al het Volk zal ik verheerlykt worden. Moses wilde hier zynen Broeder niet vleien/ maar gaf Godt de ere/ en scherpte Aaron nog by deze gelegenheidt het geweten. Dat is het, zegt hy; Ik heb 't u reets voor lange gezegt, hoe zwaar de Here uwe zonden heeft opgenomen, dat gy 't Volk in hunne Afgodery gesterkt hebt. Dat is het/ Aaron: So gaat het met die/ welke de Here straffen wil; en even hierom heeft dat ongeluk uw Huis getroffen. Siet gy wel/ met welken yverigen Godt wy te doen hebben? Hoe heilig hy is/ dat hy 't quade niet lyden kan? Hoe magtig hy is/ om alle beledigingen/ die de ere zyns naams geschieden/ te straffen? Dit oordeel moet aan al het Volk tonen/ dat de Here een sterk en yverig Godt is/ die de misdaden der Vaderen wil bezoeken aan de Kinderen tot in 't derde en vierde lidt.

Hoe Aaron sich

Maar hoe draagt zich Aaron hier op? Hy murmureert niet tegen den Here/ noch ook tegen Moses/ die hem zo scherp toesprak; maar

maar hy zweeg ſtil. Hy zag wel / dat Godt rechtvaardig was / en dat hy / als een yverig Godt, zyne Zonen billik geſtraft hadt / om dat zy zyn Heiligdom ontheiligt en onteert hadden; daarom zweeg hy ſtil. Hy was over den plotzelyken ondergang zyner beide outſte Zonen zo ontſtelt / dat hy geen woordt kon ſpreken. Was het nog maar een geweeſt / die door ziekte of anderzints geſtorven was / zou hy zich te beter daar in hebben kunnen ſchikken; maar / helaas! twe Zonen te gelyk te verliezen / en dat wel de beide outſten, door zo ſchrikkelyk oordeel / was ene harde zaak voor hem. Om die reden zweeg Aaron ſtil, en wiſt niet wat hem overkwam; de ſlag lag 'er toe / en hy kon hier niets veranderen. De Here hadt hem twe Zonen gegeven / de Here hadt die hem ook afgenomen; daarom gaf hy zynen wille over aan dien van Godt / en hy zweeg ſtil. gedragen heeft.

TOEPASSING.

Wy zouden uit deze koztelyk verklaarde woorden heerlyke Leringen konnen voorſtellen / als namelyk:

(1) Dat Godt rechtvaardig is / en menigmaal de misdaadt der Vaderen te harder aan de Nakomelingen ſtraft / wanneer deze laaſte zig misgryppen.

(2) Dat men in zulke voorvallen / waar in men ogeſchynelyk Godts ſtraffen en rechtvaardige oordelen ziet / den menſchen niet vleien / maar ront uit de waarheidt zeggen moet / waar het onheil hun van daan komt.

(3) Dat men in ongeluk geduldig moet zyn. Doch wy zullen nu maar alleen deze ene Lere op ons harte en gewete toepaſſen / dat men heilige dingen heiligiyk moet behandelen / inden men niet Godts zware oordeelen zich op den halz wil halen. Gy verneemt hier / hoe het met de Zonen Aarons ging toen zy vreemt vuur voor den Here brachten. Uſa raakte ſlechts de Arke des Verbondts aan, en moeſt plotzelyk ſterven. De Bethſemiters zagen dezelve maar oneerbiedig aan / en terſtont wierden daarom uit vyftig duizendt vele hunner door den Here gedoodt. De ontheiliging door Belzazar aan de Vaten des Tempels gedaan / verhaaſtte zyn doot-vonnis. Was dit zo grote zonde / vreemt vuur voor den Here te brengen; O / hoe gevaarlyk is het dan ook / met vreemde en onheilige harten tot Godt te naderen? Laat ik duidelyker ſpreken: Niet alleen gaat deze Text den Leraren aan / maar ook allen / die helpen tot de kerke des nieuwen Teſtaments te behoren. Want / na dat de Wet der Ceremonien is afgeſchaft / is het Prieſter-amt niet meer aan 't Huis Aarons gebonden; maar Godt heeft alle leden der kerke des Nieuwen

Verbondts tot Koningen en Prieſteren gemaakt. Daarom zegt Petrus; Gy zyt een heilig Volk, een Koninklyk Prieſterdom, een verkregen Volk. Uw Gebedt is het wierook; uw hart is het Brandt-offer; De yver in den Godtsdienſt is het vuur des Heren. Chriſtus is uwe Altaar; op het zelve moet gy een verbryzelt en verſlagen harte leggen/ want dat is het offer, 't geen Gode welbehaaglyk is; en voornamelijk gebracht moet worden/ wanneer gy tot Godts Altaar treedt/ om de heilige en dierbare Bondt-teekenen te genieten. Moeſt Moſes de ſchoenen uittrekken, toen hy tot Godt naderde; moeſt Elias zyn aangezichte met zynen mantel bewinden, toen de Heer voorbyging; moeſt die Gaſt/ die by 't groot Avondtmaal kwam zonder Bruilofts-kleedt aan te hebben/ uitgeſtoten worden; moeſten Aarons Zonen, Nadab en Abihu, zo jammerlyk omkomen/ en zo ſchriklelijke doot ſterven/ om dat zy vreemt vuur tot het Altaar brachten; waren onder de Corinthiers zo vele zwakken en kranken, en een deel ſlapende, om dat zy onerbiedig met des Heren Avondtmaal omgingen; ô/ hoe zware ſtraffen hebben zulken dan te wachten/ die tot dit heilig werk met zo weinig heiligheidt komen!

Reproeving by de nadering aan des Heeren Tafel.

Beproeft u zelven nu; hoe komt gy tot des Heren Avondtmaal. Hoe nadert gy aan Godts Tafel? met welke ziele geſtalte treedt gy derwaarts? Ik wil tegenwoordig niet onderzoeken/ hoe ſlegte voorbereidinge velen maken. Wy hebben onlangs de gebreken/ die helaas in 't ſtuk der voorbereidinge ook onder ons in zwang gaan/ in breede voorgeſtelt. Ik wil niet op halen/ hoe zware zonde het is/ zo weinig aan dien tydt voor af te denken: daar men zyne meeſte zorg zyn voornaamſte werk/ van behoorde te maken/ om met rechverſlagen harten ter Voorbereidinge te komen/ hebben velen weinig daar aan gedacht. Die Godt/ voor wiens ogen alles naakt en bloot is/ weet uwe werken en voorbereidinge/ hoe vlytig gy van dien tydt af/ dat het Avondtmaal is afgekondigt/ de H. Schrift of andere ſtichtelijke Boeken gelezen hebt/ waar door uwe ziel zou kommen voorbereidt worden. Teker/ de reizen/ die men juiſt op dezen tydt ondernemt/ en de afwezenheit van vele uit onze gemeente/ zyn getuigeniſſen genoeg/ dat men meer zorge heeft gedragen om een weinig aardſche goederen te winnen/ als zyne ziele te voorbereiden. Is dan 't lichaam meer dan de ziel? Is een handt vol ſtof waardiger/ als dat edele wezen/ dat voor den Hemel geſchapen is? Inzonderheid gy/ die met my een heilig ampt bekleedt/ uit welks hoofde gy verbonden zyt/ om met my de breuke Sions te helen; aan u geef ik het verſtandiglijk in alle broederlijke zachtmoedigheidt te bedenken of gy uwe afwezenheit voor Godt kunt goedt maken? in plaats dat men zyn beſt behoorde gedaan te hebben/ om ene dwalende Hagar

di

die nog in de woeſtyne ver van Godts Fontein en onze Abrahams Tenten / omzwerft / weder te regt te brengen; heeft men / met verzuim van zijn ampt / veel meer de waereldtſche bezigheden nagelopen / zo dat men zelfs tegen zynen wil zo nodige verrichtinge voor ditmaal genootzaakt is geweeſt te verzuimen. Overweeg het / Broeder / kunt gy dat voor Godt verantwoorden? Maakt u dat niet billik bezwaaring in 't gewete? Ik wil nu ook niet zeggen / wat ſlegte proeven eenigen onder ons gegeven hebben / hoe zeer hen aan 't werk der Voorbereidinge gelegen was. Dingen / die men weet dat zondig zijn / heeft men zelfs in deze Voorbereidings-dagen niet kunnen nalaten. En zo komt men nu in de Voorhoven des Heren met zielen vol onruſt / die mogelijk nog met waereldtſche gedachten vervult zijn / en in welke de ongeſtuime Baren van aardtſche zorgen en gepeinzen nog nauwlijx zijn gaan liggen. Op deze wyze maakt men / naar ouder gewoonte / deze tegenwoordige Voorbereidings vertoninge. Doch / wat houde ik my op met beſtraffing der Voorbereidings gebreken / die wy by de laaſte Voorbereidinge duidelijk en overtuigende genoeg voorgeſtelt hebben; het verdriet my een woordt meer daar van te ſpreken / om dat ik zo ſlechte betering beſpeure. Men mag prediken / wat men wil / elk doet wat hy wil. Nu wel aan / het blyve dan daar by; ik zal geen enkel woordt meer voor ditmaal van behoorlyke voorbereidinge gewag maken. De Geeſt des Heren zal niet altoos met u twiſten; bereidt u dan zo gy wilt; doet wat gy wilt; Maar gedenkt aan Nadab en Abihu; gedenkt aan Uſa; gedenkt aan Loths wyf.

Laat ons voor ditmaal alleen onderzoeken / wat zonden / gebreken en misſlagen 'er by 't gebruik des H. Avondtmaals zelf in zwang gaan. Begint men des morgens vroeg wel zyne zicl tot het heilig werk / dat men voor heeft / op te weken / door zingen / bidden en lezen? Geeft men aan Godt de eer of den tydt wel / dien men anders aan de waereldt geeft / wanneer zy ons tot aardſche bezigheden roept? Hoe verſchynt men voor den Here? Geſchiedt het wel met nedrigheidt? ô / Wat al vreemt vuur brengen velen in dit geval tot des Heren Altaar! Wel is waar / dat het loffelijk is / dat men met een eerbaar deftig kleedt by de Tafel des Heren verſchynt / indien 'er anders maar een nedrig hart onderſteekt; maar ach! als 'er nog nedrigheidt in het harte / nog nedrigheidt in de kleederen is / is dat niet een vreemt Nadabs vuur! Ik ben juiſt nog niet zeer oudt geworden by deze gemeente; doch my hengt de tydt nog wel / dat men zediger en nedriger aan Godts Tafel kwam. Maar nu heet het waarlijk: In pejus ruùnt omnia: 't wordt dagelyx hoe langer hoe erger. Men plaght wel om dezen tydt den bouw van Babels Toorn wat laag te houden; maar nu wordt het haaſt voor gene zonde meer

Vele komen tot het H. Avondtmaal nog opgewekt, nog nedrig, nog boetvaardig.

meer gerekent / dat men dien hoog ophaalt. Men mag daar tegen zeggen wat men wil / en het wee uitroepen over hem / die ergernis geeft; maar wie gelooft onze predikinge? en aan wien wordt de arm des Heren geopenbaart? Men mag dezen hovaardy-boom by den wortel aantasten / en van heiligheidt / wedergeboorte / en godtzaligen wandel prediken; of men mag desselfs kruin aangryppen: alle moeite en arbeidt schijnt verloren. Het gaat in dit geval / gelijk met een Akker-man / die hier en daar het uitschietendt onkruidt onder de Tarwe zoekt uit te roeien / maar / so ras hy weder op den Akker komt / nog veel meer opgeslagen ziet; so dat hy eindelijk ongeduldig wordt / en alles met malkander laat groeien / so 't groeien wil. Of / gelijk met iemant / die een opkoment water door enen Dam zoekt te stuiten / en ten dien einde hier en daar aarde opwerpt; maar daar by ook ziet / dat het op vele plaatzen reets overstroomt: Hy werpt zijn werk traag dan weg / en laat het loopen / so 't loopen wil. De gruwelen nemen onder ons / Godt betert / hier en daar te kragtig de overhant; en hoe scherper de ondeugden bestraft worden / hoe sy meer schynen toe te nemen. Hoe hoger de Dam des Godtdelyken Woordts daar tegen wordt gestelt / hoe hoger de Sonde-wateren wassen / so dat alle hoop daar mede uit is / en alle verwachting van betering verloren gaat. Wel mochten wy uitroepen met den Profeet
Jer. 51. 9. Jeremia; Wy hebben Babel gemeestert, maar zy is niet genezen. Verlaatze dan, en laat ons een iegelyk in zyn Lant trekken; want haar oordeel reikt tot aan den Hemel, ende is verheven tot aan de bovenste wolken. Is dat geen vreemt vuur, dat men voor het aangezichte des Heren brengt, als men 'er meer op let / hoedanig zynen rang in acht te nemen / als om oodmoedig en nedrig te verschynen? Schande is het / dat men op so heiligen tijdt met onheilige trotze gedachten zwanger gaat / die men door ene hovaardige nedrigheidt / ik zegge hovaardige nedrigheidt, zoekt te verbloemen. Is dat geen vreemt vuur, wanneer men met weinig of geen aandagt voor den Here verschijnt? o / dat men de gedachten van vele Visch-genoten eens wist / die zy ten dele onder de Predikaatsie / ten dele onder 't gebedt en gezang / ten dele onder 't gebruik des H. Avondtmaals self / hadden; wat al vreemt vuur zou men in de harten van vele menschen vinden! Velen denken daar meer op aardsche / als op hemelsche dingen; men laat meer zyne ogen overal ront gaan / als dat men door 't geestrijk verstandt der Psalmen zyne ziel op zou wekken; men let meer op het gedrag van dezen of genen / en hoe men self welgemaniert en sierlijk zal komen aantreden / als dat men behoorlyken aandacht op de betekenende Verbondts-goederen zou hebben. Hoe weinigen hebben dan hunne gedachten by een / wanneer sy die dierbare panden ontfangen! en hoe wei-

weinige letten dan naukeurig op de woorden / die in zo enen tijdt geſprooken worden! Godt kent uwe harten / en hy weet die allerbeſt. Ten minſten ſchijnt 'er weinig nadenken te zijn by zulken / die naulijx de woorden horen uitſpreken / maar in 't midden van de rede zich weg haaſten / als of 't zo zijn moeſt; als ook by zulken / die den ſtelk nauwlijx aan den mondt zetten / en hunne lippen maar nat maken. En hoe mag het met de innerlijke gemoeds geſteltenisſen van vele Diſch-genoten geſchapen zijn? Ik laat elk onder u zelf oordelen; want elk zal zijn eigen hart beſt kennen. Vindt gy wel vreugde by u / wanneer de Avondtmaals tijdt op handen komt? ach! ik vreze / dat die by velen zeer klein is. Indien hier geldt of waereldtſche ſchatten aan deze Tafel uitgedeelt wierden / vele zouden zich meer verheugen / als over den onwaardeerlijken ſchat van vergevinge der zonden. Indien 't ene aardtſche Bruiloft was / daar men met danſſen en ſprongen vrolijk moet wezen / de vreugde zou ongetwijffelt by vele waereldt-kinderen groter zijn / als by dit groot Avondtmaal en deze Bruiloft des Lams. Beproeft ook uwe overige gemoedts-geſteltenisſen / of gy by u vindt haat tegen de zonde / zelf-verloochening / heilige verwondering / hoop / liefde en verlangen. O Wat al vreemt vuur wordt 'er in alle die zaken voor des Heren aangezicht gebracht! Bedenkt doch / Chriſtenen / hoe heilig Godt is, voor wien gy verſchijnt / en hoe yverig hy is / om de gequetſte ere zyns Naams te wreken. Bedenkt / welke heilige Verbondts-teekenen gy in uwe handen neemt. Bedenkt de zware ſtraffen / die op een onwaardig genieten volgen; Wie onwaardiglyk eet en drinkt, eet en drinkt zich zelven het oordeel. Aan ene beet hangt doot of leven / en aan ene dronk Zaligheidt of verdoemenis.

Nu wel aan / gy gelovige Diſch-genoten / die den Here vreeſt / Tot u zal ik nog een woordt van vermaninge ſpreken. Met hardtneckige en onboetvaardige Zondaren / die Godts Verbondt in hunne monden nemen, en zyne kaſtydinge haten, des Heren woordt achter hen werpende, geb ik niet te doen. Gy mogen hunnen wegh maar gaan / en roekeloos en vermetel hunne zielen in de waagſchaal ſtellen; maar zy hebben het niemant dan hun zelven te wyten / als zy door te laat beroumw hunne ongehoorzaamheidt en hardtneckigheidt zullen moeten beklagen. Plichten der genen die behoorlyk ten Avondtmaal willen gaan.

U meen ik / gemoedelijke en vrome Kinderen Godts / die in uwe zielen denkt / ach / dat wy doch regt mochten weten / op welke wyze wy waarlijk heiliglijk tot deze heilige Tafel komen naderen! U zal ik enige regelen geven; indien gy u volgens dezelve draagt / zult gy waardige Diſch-genoten zijn / en 't Avondtmaal des Heren tot troost uwer zielen konnen houden. (1) Voor eerſt ſtel ik vaſt / dat gy het werk van ware Voorbereidinge door vlytig bidden en lezen / door Welbereidtheidt.

oprechte verzoeninge met uwen Naasten / door hartelijk berouw en leerwezen over uwe zonden / en door een ernstig voornemen om voortaan uw leven te beteren / wel verricht zult hebben. (2) De daar uit volgende plicht is / dat gy by tijdts de lichamelyke ruste afbreekt / en des morgens om tijdt te winnen / uwe ziel opwekt door bidden / zingen / en lezen. (3) Onthoudt u voor dien tijdt van spijs en dranck / op dat u lichaam daar door niet bezwaart zy. Hier aan maakten eenige der eerste Christenen zich schuldig / die des avondts na de maaltijdt het Avondtmaal plachten te houden / waar uit dan veel onordentelijkheidt en ontheiliging ontstondt. Beter is het / nuchteren tot dit H. Sacrament te komen / namelijk / wanneer het zonder naderl aan de gezondtheidt des lichaams en des gemoedts geschieden kan. Op deze wyze waren de Christenen ten tijde van Augustinus en Chrysostomus gewoon het Avondtmaal te houden / en voorts den heelen dagh met vasten en bidden door te brengen. Doch hieromtrent moeten wy echter niet overgelovig zijn / gelijk het Pausdom / nog qualijk oordeelen van zulken / die uit lichaams zwakheidt of uit noodt iets nuttigen. Wy kunnen dat geene zonde noemen / wanneer het in matigheidt geschiedt ; en wy houden 't in dat stuk niet met zulken in 't bygelovig Pausdom / die in deze zaak aldus ziften en haarkloven / of 't wel geoorloft is / dat iemant ten Avondtmaal gaat / die in 't wasschen een dropjen waters heeft door de keel gekregen / of die een Anys-korreltje van den vorigen dag tusschen de tanden heeft zitten / en diergelyke ommutte vitterijen meer. (4) Kleedt u nedrig en eerbaar / en mijdt alle hovaardy en kleederen-pracht. En al was 't er een nederig hart onder verborgen / het is nochtans beter / dat gy niemant ergernis geeft. Denkt / dat daar een wee toe staat ; want de groote Godt ziet op den nedrigen en ootmoedigen. Hy wederstaat den hovaardigen, maar den nedrigen geeft hy zyne genade. Mephiboseth was daarom zo aangenaam by David, om dat hy klein en gering in zyne ogen was. Rebekka vondt genade in Isaaks ogen / en wierdt zyne lieve Bruidt / toen zy van den kuligen Kameel viel / en haar aangezichte bedekte met een sluier. Benhadads knechten vonden genade / toen zy zich voor Achab vernederden. (5) Komt in tijdts in de vergadering / op dat gy van den beginne af aan den geheelen Godtsdienst kunt waarnemen. Ontslaat u van alle waereldtsche bezigheden / en trekt de schoenen van aardschgezintheidt uit. Ten dien einde riep men in de oude Christen Kerk / Sursum corda. Selfs de blinde Heidenen zeiden by hun Offer ; Hoc age. Laten uwe harten niet bly ven hangen aan de beschouwinge der uiterlyke tekenen, gelijk de Israëliten aan de Arke des Verbondts en de kopere Slange. Denkt / wanneer gy uit uw huis gaat / dat gy uit de waereldt trekt voor dien tijdt ; wanneer gy in de

Waakzaamheidt.

Matigheidt.

Nedrigheidt.

Aandacht.

Kerk /

Kerk komt / dat gy op een Thabor klimt; wanneer gy aan Godts Tafel nadert / dat gy tot den Genade-throon gaat. Als gy 't broodt ziet breken, denkt aan het lyden van Christus en aan de vergevinge uwer zonden: Als gy 't gezegendt broodt en wyn ontfangt, denkt dat Jesus zich aan uw verlooft. (6) Komt met eerbiedige lichaams manieren / die vry van bygeloof / en echter bequaam zyn om u op te wekken / en de innerlyke gehoorzaamheidt en dankbaarheidt uwes harten uit te drukken. Men verschynt eerbiedig voor een aardtsch Koning; hoe veel te meer moet men 't doen voor den Heer aller Heren / voor wien zelfs de Seraphynen hunne aangesichten bedekken. De Vrouw, die Christus klederen hadt aangeraakt vreesde en beefde. (7) Komt met hartelijk verlangen / met geestelijken honger en dorst. Zalig zyn, die hongeren en dorsten naar de gerechtigheidt; want zy zullen verzadigt worden. (8) Laat het gebedt en de zuchten uwes harten de ziel van uw Avondtmaal zyn. Worstelt als Jakob en zegt / Here! ik zal u niet laten gaan, ten zy gy my zegent. Joseph van Arimathea kon Christus lichaam van 't Kruis niet verkrygen / zonder dat hy alvorens daarom verzocht; dus worden wy ook het lichaam en bloedt van Christus deelachtig door een hartgrondig gebedt. (9) Oeffent u in heilige overdenkingen / door alle de uiterlyke tekenen / die gy ziet en hoort. Ik weet / dat ik tot zulken spreek / die zo wel gegrondt zyn in de kennisse van dit heilig Sacrament / dat zy weten wat Broodt en Wyn, en alle de handelingen, die daaromtrent geschieden / betekenen; dierhalven zal ik alleenlijk maar met weinige woorden zeggen; Doet dat tot zyner gedachtenisse. (10) Betoont een haat tegen de zonde, die Godt aan zynen geliefden Zoon heeft moeten straffen / ende hem als enen zwaren last drukten. Hoe zou ons dat zoet kunnen zyn / 't welk hem gal en edik deed drinken? (11) Beproeft uwe liefde, en wekt die op tot Godt, die zynen eigen Zoon niet heeft gespaart, maar voor ons allen overgegeven. Bemint dan Jesus / die zo veel voor u heeft geleden. (12) Laat des Heren Avondtmaal u dienen tot verzekeringe en verzegelinge uwer verlossinge / dat Christus alle gerechtigheidt voor u heeft volbracht / en dat hy u verzoent heeft met zynen hemelschen Vader: gelooft en vertrouwt ook daar nevens / dat hy u zal bewaren / zo dat voortaan de Verderf Engel uwe deuren voorby zal moeten gaan. Eindelijk (13) Komt ook met vreugde tot des Heren Avondtmaal; Zeker / zullie zyn het spoor byster / die menen / dat het Christendom in een donker gezicht / in droefgeestige manieren en in een hangendt hoofdt bestaat, even als of Godts Geest een geest van treurigheidt ware; want door dan ook menig een wordt afgeschrikt / en zich verbeeldt / dat 'er geen verbrieuger leven als dat der Vromen is / die alle vreugde uit hunne harten

Eerbiedt.

Marc. 5. 33.

Verlangen.

Matth. 5. 6.

Gebedt.

Gen. 32. 26.

Bedenking der betekenis.

Heilige haat en liefde.

Gelove.

Vreugde.

moesten bannen. Neen: Godt is met gene zuur-ziende gemoederen gedient; in tegendeel hebben alle welbereide en gelovige Disch-genoten meer reden tot vreugde als enig mensch ter waereldt. Wanneer het Loofhutten Feest geviert wierdt/ ging men water scheppen uit de Born-put te Siloah, 't geen vervolgens met wyn wierdt vermengt, en aan de hoornen des Altaars gegoten. Ider droeg zynen Fakkel/ en zong zyn Hosanna; de Leviten speelden/ en de Priesters bliezen de Bazuinen; met een woordt/ het gantsche Feest wierdt met grote vreugde gehouden/ zo dat het zelfs een spreek-woordt in Israël was; Wie de vreugde van het Loof-hutten Feest niet gezien heeft, heeft gene vreugde gezien. Zou men dan niet veel groter vreugde betonen in de dagen des Nieuwen Verbondts/ in welke vry beter Born-put geopent wordt/ namelijk die des levens? Als Israel de tienden zyner Schapen plag te geven/ dan wierden 'er grote vreugde-maaltyden aangerecht. Als 't Pascha gegeten wierdt, was Israël vrolijk. Als 't Manna dubbelt nederviel/ wierdt het met vreugde verzamelt. Daarom verheugt u ook/ gy rechtvaardige, en zyt vrolyk in den Here; want morgen zal des Heren Sabbath zyn; morgen zal 'er een Rust-dag voor uwe zielen/ een vreugde-dagh voor bedroefde harten/ een grote Verzoen-dagh voor alle boetvaardige Zondaren zyn. Gy zult enen dagh der vreugde en des bruilofts genieten/ welken de Here voor ons bereidt heeft. Amen

GEBEDT.

Driemaal *heilige Godt! voor wien zelfs de Hemelen niet rein zyn*, en de reinste Engelen hunne aangezichten moeten bedekken. Moesten *Nadab en Abihu* zo jammerlyk omkoomen, om dat zy maar *vreemt vuur in uw Heiligdom gebracht hadden*; ach Godt, hoe zou het dan met ons gaan, indien gy naar uwe strenge gerechtigheidt wilde handelen! Ach Here! wy hebben menigmaal in 't geheel geen vuur van liefde voor uw heilig aangezichte gebracht, en ons hart is veeltyts zo ongevoelig geweest als koudt ys. En, ach! hoe dikwils zyn wy met *vreemdt vuur* van waereldtsche gedachten, van vleeschelyke zorgeloosheidt, van *begeerlykheidt der ogen, des vleesches, en grootsheidt des levens* aangekomen! Durven wy 't wel wagen, en ons onderwinden, ô heiligste Majesteit, u *Vader te noemen*, daar *wy niet waardig zyn uwe Kinderen genoemt te worden*? Ach, ons hart zegt ons dat wy een verfoeizel zyn voor uwe ogen. Ons gewete klaagt ons aan, dat wy Bondt breuke tegens u, ô Bondt-Godt, hebben begaan; daar gy ons meer genade en langmoedigheidt hebt laten wedervaren, als wy snode Zondaars waardig waren. ô,

Uw

Uwe toorn en welverdiende ongenade drukt ons in 't ſtof ter neder: De zware laſt der zonde doet onze ogen nederwaarts ſlaan, als zulke, die niet waardig zyn den Hemel aan te ſchouwen. Ach Godt! waar zullen wy heen? De waereldt kan ons niet helpen en alle wateren van den Oceaan kunnen de vlekken onzer zonden niet afwaſſchen. Tot u komen wy, ô genadige en lankmoedige Godt, en werpen ons als arme zonde wormen voor uwen heiligen Throon ter neder. Laat het ons in de waereldt gaan zo als het u behaagt; wy willen liever elk, ja alle *de poorten der Helle* ten vyandt hebben, als u. Daarom, ach Here! gun ons ſlechts een genadig aanzien van uw Vaderlyk aangezichte; een druppel maar van trooſt voor onze door 't zonde-vergif uitgedroogde zielen. Verwerp onze zuchten niet: Veracht onze zielen niet: verſmaat ons verbryzelt hart niet, en verſtoot uwe Kinderen niet, die gy met het dierbaar bloedt van uwen lieffſten Zoon verloſt hebt. Uwe genade is al onze trooſt wanneer de angſt der zonde ons drukt, en uw meêlydend Vaderlyk hart belooft ons heil en vergiffenis van zonden; daarom bidden wy met een kinderlyk vertrouwen: vergeef ons doch, Here, wat ons gewete ons zegt dat misdaan is. Wy klagen ons zelven aan, op dat gy ons niet aanklaagt. ô Strenge Rechter! wy leggen ons harte voor u open; ons ſhoodt harte, ons zondig harte, ons ongevoelig harte. Ach, reinig gy wyl wy zonder uwe genade niet gereinigt kunnen worden. Heilig ons, op dat wy, met *het kleedt der gerechtigheidt* verſiert, voor u, onzen Ziele bruidegom mogen verſchynen. Waſch ons met uw bloedt op dat *onze Moren-huit* wit werde, en onze *Luipaarts-vlekken* verdwynen. Ach Here! *bekeer ons, zo zullen wy bekeert zyn:* Maak ons vroom, en bewerk ons harte. Maak ons ootmoedig door kenniſſe onzer zonden: maak ons ſtandtvaſtig in ons heilig voornemen: maak onze zielen waarlyk aandachtig, zo dikwils wy tot uwen Genade-throon treden Laat het geſchieden met eerbiedt, met hartelyk verlangen, met geeſtelyken honger en dorſt, met haat tegen de zonde, en met ene hartgrondige *liefde tot u*, ô Godt, en uwen lieffſten Zoon, wien wy alle Heil en Zaligheidt te danken hebben. Here! laten onze harten ook *vreugde en blydſchap horen, op dat onze beenderen zich verheugen.* Spreek ons trooſtelyk toe, en neem ons in genade aan. Amen.

Onze Vader, enz.

DE AANKLOPPENDE JESUS.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

De vreugde van Chriſtus Bruidt over haren Jeſus. Hoogel. 2. 3, 4.

IK hebbe groten luſt in zyne ſchaduwe, ende zit 'er onder; ende zyne vrucht is myn gehemelte zoete. Hy voert my in 't Wyn-huis, ende de liefde is zyne Baniere over my. Met deze woorden verheugt Sich Chriſtus Bruidt over de aangenaame tegenwoordigheidt van haren Jeſus. Door deze Profetiſche woorden wordt ten dele de vreugde aangewezen / die Godts Kerk over de bekeeringe der Heidenen zou ſmaken; wanneer het juichen der Volkeren groot zou zyn / dewyl zy onder de krachtige beſcherminge en baniere van Jeſus eene zekere woning zouden binden. Ten dele wordt daar door ook in 't algemeen aangetoont de zoete ruſte / die eene gelovige ziel in de genade van Jeſus geniet. Eene koele ſchaduwe is zo aangenaam niet voor een vermoeit Wandelaar / als de genadige tegenwoordigheit van Jeſus voor een harte / dat aan Godt overgegeven is. De lekkerſte ſpyzen zyn zo ſmakelyk niet voor den mondt / als de vruchten van Chriſtus lyden voor eene ziel / die hartelyk naar Godt verlangt. En de beſte wyn verheugt zo zeer niet des menſchen harte als de dierbare Verbondts-tekenen wel bereide Viſch-genoten. Gelyk wy dan / om hier van meerder in de vreze des Heren te ſpreken / en de onderwinding daar van in der daadt te hebben / heden by een vergadert zyn. enz.

Onze Vader, enz.

TEXT.

TEXT. OPENB. III. vſ. 20.

Ziet! ik ſta aan de deure, ende ik kloppe; indien iemant myne ſtemme zal horen, ende de deure open doen, ik zal tot hem inkomen, ende ik zal met hem Avondtmaal houden, ende hy met my.

TWEEDE INLEIDING.

Ik bezweer u, gy Dochteren Jeruſalems, die by de Rheen ofte by de Hinden des veldts zyt, dat gy de lieſde niet opwekt, nochte wakker maakt, tot dat het dezelve luſte. Dit was de ſtemme van onzen Vziendt Jeſus Chriſtus over zyne Bruidt / de Chriſtelyke Kerke. De Joodſche Kerk zag den vzede en de ruſte / die de Kerke van Chriſtus enen tijdt lang genoot / met nydige ogen aan. Daarom zocht zy Chriſtus Bruidt uit den ſlaap haarer zoete ruſte / door verbintenis met de Romeinen, op te wekken. Daar op bezwoer de Bruidegom de Dochteren Jeruſalems, namelijk / de Joden, by de Rheen of Hinden des veldts, dat is / by dien / wien alle dieren des velts toehoren / dat zy zyne Bruidt in haare geeſtelyke ruſte en vzede / welke zy enen tydt lang genoot / niet zouden ſtoren / tot dat zy zelf ontwaakte / door 't kraken van den vzandenden Berg des Jodendoms / die haaſt in de Zee des Heidendoms zou gevoorpen voorden. Ziet / Geliefden / zo groote zorg draagt Jeſus voor zyne lieve Bruidt / de Chriſtelyke Kerke / gelijk ene zorgvuldige Moeder voor haar ſlapendt kindt / daar alles ſtil moet zijn / op dat het in zyne zoete ruſt niet geſtoort werde. Maar / zo groot de zorgvuldigheidt van Chriſtus is / wanneer zyne geeſtelyke Bruidt in een ſlaap van genoegelyke ziele-ruſte ligt; zo groot is ook in tegendeel zyne zorgvuldigheidt / wanneer zy in den zonden-ſlaap valt. Daar in den eerſten ſlaap niemant haar ſtoren mag / ſtoort Hy zelf haar in den tweden. Hy welkt haar op / gelijk men iemant doet / wanneer 'er gevaar voor handen is; ja / hy klopt zelf aan de deure van haar harte / tot dat zy open doet / en door hulpe zyner magtige tegenwoordigheidt / niet alleen wyp van alle gevaar is / maar ook door Hem verquikt wordt met de ryke goederen zyns huizes / gelijk wy uit onzen Text zien. In welken wy vinden /

Hogel. 2. 7. De zorge van Jeſus voor zyne gelovigen.

Een aanhoudenden Jeſus om de woninge onzer harten.

„ ô Waak-

„ ô Waakzame Zielen-herder, die nimmer ſlaapt noch ſluimert,
„ wek ons op uit den ſlaap van alle noch overige traagheidt; maak
„ onze zielen regt wakker. Wy laten u eerder gene ruſt, maar
„ houden met geeſtelyken overlaſt aan, tot dat gy onze zielen in zoe-
„ te kalmte en vergenoeginge brengt, en haar in zo eene ſtaat ſtelt,
„ waar in 't ons eeuwig wel zal gaan. Amen.

VERKLARING.

Samenhang.

Jeſus hadt de Kerke te Laodicea beſtraft over haare laauwheidt; doch echter zich zelven met goeden raadt aangeboden. Daarom zegt hy tot den Engel der gemeente, en door denzelven tot alle Chriſtenen te Laodicea, als ook door die van Laodicea tot alle, die den name van Jeſus hemen; Ziet! ik ſtá aan de deure, ende ik klop-pe; indien iemant myne ſtemme zal horen, ende de deure open doen, ik zal tot hem in komen, ende ik zal met hem Avondtmaal hou-den, ende hy met my. Merken wy deze woorden aan, zo vere zy

Opwekking der gemeente te Laodicea.

aan den Opziener te Laodicea, en aan deszelfs gemeente geſchreven zijn, zo hebben zy dezen zin: „ Ziet en let eens, gy myne laauwe „ Chriſtenen, die in de ſtadt Laodicea woont, gy houdt u, als of „ gy my hadt ingelaten, om in uwe harten te wonen; maar ik ſta „ nog voor derzelver deur, en vinde die nog niet bequaam, om my-„ ne woon-plaats daar in te nemen; want gy zijt nog gelijk lauw „ water, dat kout noch warm is. Daar is noch geen vyer, gene „ burige liefde in u; echter draag ik u groote liefde toe, en ik ga noch „ niet van u weg. Al hebt gy tot nog toe uw harte voor my toe-„ geſloten, zo blijf ik nochtans voor de deur ſtaan. Ik klop aan, „ door de tegenſpoeden en droefheden, die u overkomen: Door de-„ zelve wek ik u op. Indien gy op mijn aankloppen acht geeft, en „ naar mijn aanhouden hoort, zal ik uwe laauwheidt noch vergeten. „ Ik zal dan by u inkeren, en u de goederen des Nieuwen Teſta-„ ments laten ſmaken: Ik zal by u blyven, en gy by my, zo wel „ tydelijk als eeuwig.

Hoe deze vermaning op de gelovigen des laatſten tyds paſt.

Doch indien wy deze woorden wat nader beſchouwen, zo vere zy opzicht hebben op zekeren bepaalden tijdt des Nieuwen Teſtaments, zo behelzen zy een voorzegging van den ſtaat der Kerke, na de bekeeringe der Volkeren. Wy ſtellen vaſt, dat Godts Geeſt, gelijk door de zeven Bazuinen en zeven Zegelen, ook zo door de zeven Brieven, den ſtaat der Kerke des Nieuwen Teſtaments in de zeven Tydt-perken of groote tijdt-veranderingen voorſtelt; zo dat, ſchoon deze Brieven, gelijk enige willen, aan zekere Gemeenten in dein Aſie geſchreven waren, die zich reets ten tyde van Joannes tot het

Chri-

Chriſtelijk Geloof bekeert hebben; dezelve nochtans voorbeelden zijn geweeſt van de Kerke des Nieuwen Teſtaments in het algemeen / in de bekende zeven tyden. Dus was Epheſe een voorbeeldt der Apoſtoliſche Kerke: Smirne, welk woordt Myrrhe of bitterheidt heet / was een Voorbeeldt der Chriſtelijke Kerke / onder de tien gruwelyke vervolgingen: Pergamus is zo veel te zeggen / als ene hovaardige getorende Stadt, en beteekent de Kerk onder het Anti chriſtendom: Thiatyre heet Offer-quaal, en beduidt hoe de Kerk van de Anti-chriſtenen nu en dan in Babel gemartelt is / wanneer vele zich tegen hen aankantten / en het Beeſt niet wilden aanbidden: Sardis was een Voorbeeldt van de Kerke / die uit Babelging: Philadelphie wil zeggen broeder liefde, en beteekent de hedendaagſche Kerke der Proteſtanten: Eindelijk volgt de gemeente van Laodicea, die ene overwinninge der Volkeren heet / en den laaſten ſtaat der Kerk op aarde verbeeldt / wanneer Joden en Heidenen, en de Volkeren der waereldt tot de gemeenſchap der ware Kerke gebracht zullen zijn. Ten aanzien van dezen laaſten ſtaat of tydt heeft de voorzegging dezen volgenden zin: „ Daar is wel ene grote menigte van Volk „ tot de gemeenſchap myner Kerke gekomen; maar ik vinde onder „ hen / die zich uiterlijk bekeert hebben / vele / die nog gantſch laauw „ in hunne harten zijn. Echter wil ik hen niet verſtoten / maar door „ het Woordt der lere by hen aankloppen / op dat zy myne ſtemme „ horen / en hunne harten behoorlijk voor my open doen / ten einde „ ik by hen kan inkeren / om hen de zoetigheidt myner Verbondts„ goederen te laten ſmaken / en / zo tydelijk als eeuwig / by my te „ laten blijven.

Maar laat ons deze woorden in hunnen gemeenſten zin aanmerken / en als dan verdelen dezelve zich in drie hooft-delen. Want wy vinden hier: (1) Wat Jeſus om onzent wille doet. Ik ſta aan de deure, ende ik kloppe. (2) Wat hy hebben wil: dat wy zyne ſtemme zullen horen, en open doen. En (3) 't heerlijk nut dat daar uit volgt; Ik zal tot hem inkomen, ende ik zal met hem Avondtmaal houden, ende hy met my. Wie deze woorden wel beſchouwt / kan lichtelijk merken / dat dit ene gelijkenis is / ontleent van een Heer / die by zijnen Onderdaan komt om huis-veſting by hem te nemen / en niet ontſtuimiger wijze met de zijnen ten huize in komt vallen / maar aanklopt / om te zien of hy ook welkom is; en wanneer die onderdaan opent / zijnen Heer met vreugde ontfangt / en goeden intrek geeft / dat dan de Heer hem zijne miltheidt toont / en zijne gereetheidt wel beloont. Ziet! zegt Jeſus / en wekt ons door dit woordt tot aandacht op / om dat hy ietz zonderlings te zeggen en te bevelen heeft. Ik ſta aan de deure, ende ik kloppe. Wie hier in onzen Text ſprekende woordt ingevoert / is Jeſus zelf, de regte

Verklaring der woorden in hunnen gemeenſten zin.

Prov. 9. 1. te eigenaar van 't huis / dat hy gebouwt heeft; gelijk van de opperſte Wysheidt ſtaat / Dat zy een huis heeft gebouwt met zeven Pilaren. Deze Jeſus zegt van zich zelven: dat hy ſtaat. Hy komt niet als vyandt met gewelt invallen / maar wil van zyne knechten vrywillig ingelaten zyn. Ook komt hy niet als een arme bedelaar / gelijk Lazarus, die voor de deur van den rycken man lag / en om de broodt-kruimkens bedelde. Maar hy komt als een Heer / die welkom wil zyn / en wel ontfangen worden. Voor de deur, waar van hier geſproken wordt / verſtaan wy de uitterlyke zinnen. Waar een deur is / daar is een huis; en waar men aanklopt, daar is 't huis geſloten. Het huis is des menſchen hart, in 't welk Godt / als in zynen Tempel / wil wonen. In dat huis heeft de ziel het opper-gezag / die daar hare Kinderen, als wysheidt, heiligheidt, liefde, hope en gedult huis-beſtinge geeft. De uitterlyke zinnen zyn voor zo verre de deuren van het harte / als zy van buiten de genade-mildelen aan de ziele mede delen.

Wat het ſtaan van Jeſus betekent. Aan of voor deze deur zegt Jeſus dat hy ſtaat. In den Grondtext is een woordt / 't geen in den voorleden en tegenwoordigen tyt kan genomen worden / betekenende; Ik heb geſtaan en ſta noch. Te dat Jeſus daar mede uitdrukt zyn groot gedult en de zachtmoedigheidt / zo dat / ſchoon wy Hem niet aanſtonts inlaten / maar eerſt onze beheeringe wederſtaan / hy nochtans niet ongeduldig in haaſt weg gaat / maar onze zwakheden verdraagt / en enen langen tydt ſtaat en

Jeſ. 65. 2. wacht. Dus zegt Godt / Ik hebbe myne handen uitgebreidt den gantſchen dag tot een wederſtrevig volk. Ook betekent zyn ſtaan zyne burige begeerte om in de woninge van ons harte ingelaten te worden. Gelijk Jacob aanhieldt / toen hy met den Engel worſtelde / en zeide / Ik laat u niet van my, ten zy gy my zegent; zo houdt Jeſus ook aan / en verlaat ons niet / voor dat wy Hem open doen. Maar hoe! zou ene gelovige ziel kunnen zeggen / ſtaat dan myn Jeſus nog voor de deur van myn harte? Ik meende / dat ik hem al voor lange hadt ingelaten / en dat hy door het geloof in myn harte woonde. Ja / zekerlijk woont Jeſus in ons harte; maar onze zonden maken / dat hy zich somtyts houdt / als of Hy van ons wylden wilde / en zyn genadig aangezichte verbergt. Doch / wanneer ene gelovige ziel dan weder yverig naar Hem verlangt / komt Hy met nieuwe genade / en als dan wordt de liefde en blyſchap over zyne tegenwoordigheidt vernieuwt. Ziet! zo ſtaat Jeſus voor de deur.

Het kloppen van Jeſus aan de harten der menſchen. Maar / ſtaat hy ledig? ô neen; hy klopt aan. Dit aankloppen betekent: (1) De moeite en arbeit / die hy aanwendt om de menſchen te bekeeren / en de bekeerden op te weeken; En (2) het ſtantvaſtig aanhouden dat Hy doet. Hy laat zich niet aanſtonts afwyzen;

zen; maar klopt dikwils aan de deur van ons harte. En hoe klopt Jesus doch aan? Dit doet Hy op velerlei wyze; namelijk: (1) Met den Hamer zynes Woordts; en in 't algemeen door de Wet der Natuur/ die aan de harten van alle menschen als een wekker is gehangen. Inzonderheidt klopt hy aan der menschen harten door de predikinge des woordts. Aan de harten der Aarts-vaderen klopte Jesus door lieffelyke beloften: Aan de harten der Joden klopte hy door de lere der Wet/ en door de Voorbeelden/ die hen tot Christus moesten leiden. Aan deze harten klopt Jesus ook door de lere der Wet en des Evangeliums. (2) Jesus klopt aan/ door de voorbeelden der Heiligen/ die Hem met vreugde ontfangen hebben. Op deze wyze klopte Hy aan de harten der Phariseen/ door 't voorbeelt van den Tollenaar en van Zacheus; en Paulus aan de harten der Joden/ door de voorbeelden der Heidenen, op dat hy hen tot yver mocht bewegen door zulke/ die Jesus gewillig aangenomen hadden. Dus klopt hy nog ten dezen dage aan onze harten/ wanneer Hy ons de voorbeelden van vrome mede-Christenen toont/ die ons behoorden op te wekken. (3) Jesus klopt by ons aan door allerhande weldaden en kastydingen; en dit zo wel uiterlyk als innerlyk. Uiterlyk, wanneer Hy ons vrede/ ruste/ gezontheidt/ rijkdom/ eer en diergelyke geeft/ waar mede Hy ons wil opwekken/ dat wy Hem daar door te vaardiger ontfangen zullen. Laten wy ons door weldaden niet winnen/ zo klopt Hy aan door kastydingen en allerhande kruis: als krankheden/ verdrukkinge/ armoede/ enz. Inwendig klopt Jesus aan door de werkinge van zynen H. Geest; wanneer Hy ons verstandt verlicht/ dat wy goede overdenkingen hebben van Godts wijsheidt en wonderbare wegen; wanneer wy in onze harten ene innerlyke aansporing tot heiligheidt bevinden; wanneer wy ene walg en afschrik voor de zonde in ons bespeuren/ en wanneer ons gewete ontwaakt. Dus klopte Godt door Nathans tonge aan Davids harte. Ook klopt Godt aan ons harte/ wanneer wy in kruis enen innerlyken troost gevoelen.

Nu/ wat wil de aankloppende Jesus van ons hebben? Dat wy zyne stemme zullen horen, en hem open doen. Wy weten/ dat wy van nature doof zijn tot alles goedts/ en dat wy trage harten hebben; Daarom wekt Hy ons uit den zonde-slaap op/ om naar zyne stemme te horen. Wy horen, wanneer wy de H. Schrift vlytig lezen/ Godts woordt aandagtig horen/ en wat wy gehoort en gelezen hebben/ vlytig nadenken; als mede/ wanneer wy ons leven daar na aanstellen/ en niet alleen hoorders maar ook doenders van 't woordt zyn. Want dat is het ken-teken van zyne schapen; zy horen myne stemme. Het twede/ dat Jesus van ons eischt/ is open doen, namelijk de deuren van ons harte; als daar is voor

Het opdoen der deure.

Joh. 10. 22.

eerſt de deur van ons verſtandt, op dat wy zyne lieflijkheden wel mogen zien; ten anderen de deur van onzen genegen en goeden will/ op dat Hy ons oprecht harte zie; ten derden/ de deur van onze boetvaardige belydenis/ op dat wy Hem onze bloedende wonden tonen/ en Hy/ als onze Geneës-meester/ ons helpe. Ook moeten wy de armen onzes geloofs openen en uitbreiden om hem te omhelzen. En schoon wy/ wegens aanklevende zwakheden/ het huis onzer ziele niet waardig kennen/ dat Jesus onder dak gaat; zo moeten wy hem doch met Laban daar om bidden/ en zeggen; Kom in, gy gezegende des Heren.

Wat de inkomende Jesus mede brengt.

Maar/ wat heerlyk nut volgt 'er uit op het horen en open doen? Ik zal tot hem inkomen, ende ik zal met hem Avondtmaal houden, ende hy met my. Jesus belooft in te zullen komen. Hy komt in, wanneer Hy zich/ als onzen eenigen troost en besten Vriendt/ aan
Eph. 3. 17. onze zielen openbaart. Door het gelove woont Christus in onze harten; en dezelve zyn Tempelen des levendigen Godts. Daarom
2 Cor. 6. 6. Joh. 14. 23. zeit hy ook/ Zo iemant my lief heeft, die zal myn woordt bewaren; ende myn Vader zal hem liefhebben, ende wy zullen tot hem komen, ende zullen woninge by hem maken. ô Aangenamen Gast! waar hy komt/ daar komt hy niet vergeefs; om die reden voegt hy 'er by; Ik zal met hem Avondtmaal houden. 't was de gewoonte der Joden/ dat zy hunne vrolykheden en vreugde-tyden door een vrolyk avondt-eten betoonden/ wanneer 'er overvloedt van allerlei spyzen opgedischt wierdt; en als zy een byzonder Vriendt eren wilden bewyzen/ nodigden zy hem op hunne avondt-maaltyden. Dus wordt dan hier door 't Avondtmaal, dat Jesus met ene gelovige ziel houdt, verstaan/ de menigvuldigheidt en overvloet van allerlei geestelijke goederen/ die hy verworven heeft; als daar zyn/ de verzekering van de vergevinge der zonden, de volkome gerechtigheidt, heiligheidt en genade, die Hy hen ook uiterlijk door 't Avondtmaal verzegelt. Door 't Avondtmaal wordt ook verstaan vrede en vreugde. Waar men maaltyden te zame houdt/ daar is 't een teken van vrede. Zo verquikt ons dan Jesus met de aangename verzekering van den vrede met Godt en met ons eigen gewete. Eindelijk betekent het Avondtmaal ook de nauwe gemeenschap, die de ziel met Christus heeft/ wanneer Hy zich aan zyne Bruidt/ en zy zich weder aan Hem overgeeft. Siet! dat is die geestelijke Vreugde-maaltydt/ die geestelijke Bruiloft/ daar Jesus ons mede verheugt/ ten dele in dit/ maar volkomen in 't eeuwig leven.

TOE-

TOEPASSING.

Nu denkt gy mogelijk: wat moet dat voor eene ondankbare onerkennende gemeente te Laodicea geweest zyn; Jesus te kennen, te weten dat hy voor de deur staat en klopt, en echter hem niet te willen open doen? Schaamden die menschen zich niet / den kloppenden Jesus voor hunne deure te laten staan / die de aangenaamste Gast der waereldt behoorde te wezen? Maar laten wy onzen eigen staat bedenken: Zyn wy ook niet veeltyds die van Laodicea in laauwheidt nagevolgt? Ach! indien Godt ons zo menigmaal uitgespouwt hadt / zouden wy zyne oordelen niet moeten rechtvaardigen? ô Hoe lang / hoe dikwils hebben wy onzen Jesus voor onze harte-deuren laten staan! 't Was een onbeschaamde daadt / dat Paus Hillebrand den Keizer Frederik Barbarossa in 't strengste van den winter voor zyn Paleis liet wachten. Maar welke onbeschaamtheidt is het / dat wy Jesus / tegen wiens heerlijkheidt nog Keizer nog enig Vorst te schatten is / zo lang voor de deure van ons harte hebben laten staan. Een Bedelaar zelf wordt wel ongeduldig / wanneer men hem al te lang voor de deur om een Aalmoes laat smeeken; en men laat Jesus / den groten Koning der Heerlijkheidt zo lang ongehoort. Heeft hy niet menigmaal by ons aangeklopt door de predikinge zyner Woordts? Maar / is het niet / als of men in enen diepen slaap / en in den midder-nacht der zonden ligt? Heeft Jesus niet aan de deur van ons hart geklopt door scherpe Wet-predikingen? Heeft hy niet somtyds weder door liefderyke vermaningen zyne beide handen naar ons uitgestrekt? Heeft hy niet by ons aangeklopt door weldaden / en door zachte middelen gezocht ons tot hinderlijke gehoorzaamheidt te brengen? Maar ach! Wie hoort dit kloppen van onzen Jesus? Schynen niet veler hunne harten verstopt en verstokt te hebben / gelyk een Adder voor de stemme des bezweerders? In plaatze dat men het voor Hem openen zou / sluit men 't voor Hem toe / en men verhardt het. Wat is daar op anders te verwachten / als dat Jesus zich van zulke vastgeslotene deuren afwendt. En gaat hy weg / ô wee, en nog eens wee! dan is 't met des menschen ziele gedaan. In plaatse van Vreugde-maaltydt zal hy dan eene Treur-maaltydt voor verstokte Zondaren bereiden; op welke zy zich / niet het leven / maar de doot en het oordeel zullen eten.

Bestraffing der geene die Jesus niet open doen.

Doch ik heb betere hope van u / gelovige Visch-genoten / en ik twyffel niet / of gy zult heden gewillig uwe harten voor uwen Heilandt Jesus Christus openen. Hy heeft gisteren aan dezelve aangeklopt

Vermaning om Jesus te ontfangen.

klopt; ik hope dat gy voor uwe harte-deur het aankloppen gehoort zult hebben. Ik hoop / dat enige in zich zelven zullen gegaan zyn / en gedacht hebben: Ach! wat doe ik doch! hoe leef ik zo! dat ik de aangebode genade van mynen Jesus zo lange verſmaadt en klein geacht hebbe! Hebt gy nu ene innerlyke walge voor de zonde / en een goedt voornemen om vromer te leven in u bevonden / zo heeft Jesus by u aangeklopt. Hebt gy ene hartelyke droefheidt over uwe zonden in u gevoelt / en ene vreugde en vergenoeginge wegens derzelver vergevinge in u beſpeurt / zo heeft Jesus by u aangeklopt. Nog heden klopt Jesus by u aan, en wil Avondtmaal met u houden. Hy ſtaat en bidt / dat gy Hem in uwe harten in laat. Ach! hoort zyne ſtemme doch / en antwoordt Hem met waardigheidt: „ Spreek, Here, uwe knecht hoort. Ik hoor uwe lieflyke genade- „ ſtem. Ik zou de ondankbaarſte der waereldt zyn / indien ik u „ langer voor de deur van myn hart liet ſtaan. Ik bevinde by my „ zelven / dat uw eiſch / dien gy op myn hart hebt / billik en recht- „ matig is. Wie kan zich tegens ene vriendelyke nodiginge aan- „ kanten? Te voren was uw woordt my als een klank zonder na- „ druk; maar nu is 't my als een twe-ſnydendt zwaardt, en dringt „ my door merg en benen. Te voren lag ik in enen diepen zonde- „ ſlaap / als of ik doodt was: Myne oren waren doof / en myn „ hart was verhardt; maar nu hoor ik uw woordt met vreugde / „ en nu ondervindt myne ziel een innerlyke vroliykheidt. Is dat niet „ uwe ſtemme / ô Zone Davids! waar komt my deze blyſchap van „ daan? Niet van vleeſch en bloedt / maar door de zoete aanſpraak „ van uwen H. Geeſt. Toen ik voor dezen uw woordt hoorde / „ bracht het gewoel der waereldt uwe genade-ſtem weer aanſtonts „ uit myn harte; maar nu ik het van de waereldt heb afgezondert / „ klinkt uwe ſtem zoet en aangenaam in myne oren. Ik heb ook „ voorgenomen uw bevel te gehoorzamen / en uwe rechten met allen „ ernſt te houden.

Ontfangt uwen Jesus / laat hem in / gelovige Diſch-genoten! en bedenkt: (1) De hoogheidt des Perſoons die herberg by u zoekt. Het is de Zone Godts; en uwe Heilandt / die zo veel voor u gedaan heeft. Indien een Koning of Vorſt u zeggen liet! Ik zal heden intrek by u komen nemen; hoe dankbaar zoudt gy voor die ere zyn! indien hy u liet weten: ik zal van daag met u maaltyd houden; welke eer zou dat voor u wezen! (2) Bedenkt de weldaden, die Jesus u bewezen heeft. Indien gy enen vriendt hadt / die u uit levens gevaar hadt geredt / of uit ene doniere gevankenis verloſt / en hy kwam by u; wat zoudt gy anders / als alles goedts hem bewyzen? Nu / wat heeft Jesus wel voor u gedaan? (3) Bedenkt / wat nut gy uit zyne tegenwoordigheidt kunt trekken; want hy komt

met

niet tot u/ om u arm/ maar om u ryk te maken. Men zegt/ dat de Turksche Keizers ene gewoonte te hebben/ wanneer de een of ander der voornaamste Hovelingen by hen in genade staat/ dat zy den zelven laten zeggen/ dat hy by hen ter maaltydt gelieft te komen. Die ere wordt ook by zo een Staats-dienaar zeer hoog geacht; maar als de maaltydt gedaan is/ moet hy den Sultan deze eer met enige beursen/ gevult met Ducaten/ vergelden. Op deze wyze nodigt onze Jesus niet; maar hy brengt/ waar hy inkeert/ veel nut mede. Hy komt/ om met u Avondtmaal te houden. Ach! wat zyn doch de keurlijkste lekkernyen/ die in waereldtsche gast-malen de ogen vermaken/ en een korte kittelinge aan de tong verwekken/ by deze goederen van Godts huis? Jesus biedt u volkome vergevinge van zonden aan. Zeker ryk Burger onthaalde den Keizer op 't heerlijkste/ en na de maaltydt liet hy ene overdekte schotel brengen/ daar de schult-brieven van grote sommen in lagen/ die hy den Keizer opgeschoten hadt/ en die door zyne Majesteit gretiger en met meer vermaak aangenomen wierden/ als de spys-onthaling. Jesus laat u heden ook uwe schult-brieven geven; hy scheurt die aan stukken tot vreugde uwer zielen/ en spreekt u vry en ontslagen. Ach! opent daarom doch de deure van uw hart/ en sluit de binnenste Kameren uwer ziele voor hem open. Doet niet alleen uwen mondt open, om het Broodt te eten en den Wyn te drinken; maar doet ook uwe harten open om Jesus te ontfangen. Strek de armen uwes geloofs wydt uit/ en omhelst met vreugde uwen Heilandt/ gelyk Simeon hem omhelsde, toen Hy hem aan 't harte drukte. Dan zal Jesus by u inkeren met alle zyne verdiensten zo zeker/ als het gezegent broodt en den gezegenden wyn in uwen monde gaat. Jesus zal een heerlyk Avondtmaal met u houden/ en gy zult vrede en vreugde in uwe harten gevoelen. Doch dit is nog maar een geringe voor-smaak van de onuitsprekelijke vreugde/ die gy daar boven volmaaktelijk en in alle eeuwigheidt op de Bruiloft des Lams zult genieten. Amen.

GEBEDT.

Gy wilt dan, dierbaarste menschen-vriendt Jesus! tegenwoordig tot onze harten inkeeren, en uwe *woning by ons maken*. Wie zyn wy, Here, en wat is ons huis, dat gy ons zo zeer verwaardigt? Waar komt ons die ere van daan, dat gy, *Heer aller Heren*, by uwe *knechten*; gy *heiligste* by *onheiligen*; gy *hoogste* by de *laagsten*, en gy *almagtige* by *magtelozen* wilt wonen? Ach Heere! zien wy *op ons zelven*, wy mogen vol angst en vreze met *Petrus* wel zeggen; *Here, ga van ons, want wy zyn zondige menschen*. En hoe kan droog

hooi

hooi by enen verterenden gloedt beſtaan? Maar zien wy op *uwe genade*, zo roepen wy u toe: *Kom in, gy gezegende des Heren*; want uwe almacht is groter dan onze onmacht; en uwe genade veel overvloediger dan onze zonden. ô *Here der heerlykheidt*! genaderyke Verbonts engel, die nooit verlaat, die in ootmoet tot uwen Genade-throon komen; wy dwaalden door de dorre woeſtyne dezer waereldt, beladen met den zwaren laſt onzer zonden, en vol bekommering; maar gy hebt ons aangezien, en het ondraaglyk zonde-pak van onze zwakke menſchen-ſchouderen afgenomen. Hoe licht wierdt ons hart, toen gy ons vryſpraakt van alle onze zonden, en toen gy, ô *Immanuël*, dezelve op uwe ſterke ſchouderen wegdroeg in den Oceaan uwer Goddelyke barmhartigheidt! ô Hoe zagt en lieflyk hebben wy dezen nacht geruſt, door geen angſt nog zonde ſmarte, die gy van ons hebt weggenomen, meer ontruſt! ô hoe wel te vrede was onze ziel, toen wy, ô Boom des levens, ons onder de ſchaduwe uwer genade nedergelegt hadden! En nu ondekt gy ons, ô *Zonne der gerechtigheidt*! nieuwe genade, doende de vreugde-ſtem, *ſtaat op en eet*, in onze oren en harten klinken. Wel aan! wy naderen, genodigt door uw woordt, ô Verbondts-engel! tot de tafel, die gy voor ons bereidt hebt. De weldaadt, die gy ons aanbiedt, is te groot; daarom, wek doch eerſt onze zielen wel op, ten einde wy met enen recht geeſtelyken honger en dorſt, tot uwen genaden-diſch treden. Kom Here! ach kom! neem uw intrek doch in ons arm harte, en maak het ryk met de goederen uwer genade. Laat heden onze harten *heil wedervaren*. gelyk eertyts aan *'t huis van* den nedrigen *Zachens geſchiedde*. Gy hebt niet geweigert van den Hemel neder te komen in elenden, en by de Zondaren op aarde te wonen: gy hebt het huis van een Tollenaar en Zondaar niet verſmaadt; gy zult dan ook ons arm harte niet verſmaden. Trek dan by ons in, ô grote Koning der eere. Genees onze kranke zielen met den balzem Gileads uit uwe heilige wonden. Maak onze arme harten ryk, door den overvloedigen rykdom uwer genade. Open gy zelf ons harte, op dat wy de zoete aanſpraak van uwen Geeſt mogen horen. Doet den mondt onzer ziele wydt open, en breidt de armen onzes geloofs uit, op dat wy trooſt en vreugde inwendig in onze harten mogen gevoelen zo lang wy leven; tot dat wy, lieffſte Jeſus, eens namaals *met u Avondtmaal zullen houden in uw Vaders ryke*. Amen.

Onze vader, enz.

HET

HET AAN GODT OVER GEGEVE KINDTS-HART.

Na het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

NEem uwen Zone, uwen enigen, dien gy lief hebt, Isaak, ende ga henen naar het landt Moria, ende offer hem aldaar tot een Brandt-offer, op een van de Bergen, dien ik u zeggen zal. Godts eisch van Abraham. Gen. 22. 2. Dus sprak Godt eertyts tot Abraham. De Here / het gelove van dien vromen Aartz-vader willende beproeven / en aan alle nakomelingen een doorluchtig voorbeeldt zyner heldenmoedige Godtsvreze willende geven / beval hem / dat hy zich opmaken zou om zyn bevel uit te voeren. Hy eischte van hem Isaak, zynen enigen Zone: Hy eischte / dat hem lief was: Hy eischte het tot een brandtoffer op enen der Bergen van 't landt Moria. Dus mede eischt Godt van elk waar Christen ietz enig en alleen: Hy eischt ietz dat ons en Hem lief is: Hy brengt ons op Moria, den Berg zyner heiligheidt, en wil daar een offer van ons hebben. En wat is dat enige / dat Hy alleen hebben wil? wat is doch dat lieve / dat ons zelven zo waardig en aangenaam is? Dit zult gy beminde Toehoorders / in het tegenwoordig uur horen. Doch / op dat alles vruchtbaar geschiede / willen wy tot verkryginge van nodigen bystant uit den Hemel / en hulpe in onze zwakheidt van den Here / Hem aanroepen.

Onze Vader, enz.

TEXT. PROV. XXIII. vs. 26.

Myn Zone, geef my uw harte.

TWEDE INLEIDING.

De menſch moet de ledematen zynes lichaams Gode heiligen.

Nu Godt alle de leden des lichaams geſchapen heeft / wil Hy ook / dat die alle tot zynen dienſt werkzaam zyn. Hy heeft den menſch enen mondt en tonge gegeven / op dat hy de groote daden Godts uitſpreken / en zynen lof vermelden zou. Daarom badt David; Here! open myne lippen; zo zal myn mondt uwen lof verkondigen. En toen hy voeg; Wie op den Berg van Godts heiligheidt zou wonen? Antwoordde hy; Die met zyne tonge niet achterklapt, en zynen metgezelle geen quaat doet. Met de ogen moet de menſch / gelijk Job zeit / een Verbondt maken, op dat door dezelve / als openе deuren / geen verboden voorwerpen in 't harte komen; maar men moet daar mede op den Here onzen Godt zien, gelyk de ogen der knechten op de handt hunner Heren, en de ogen der dienſtmaagden op die van hare vrouwen. Godt heeft de oren gegeven ten einde wy door dezelve heilzame waarheden zouden hooren en verſtaan. Daarom riep de Here Jeſus zo menigmaal in zyne leer-redenen uit; Wie oren heeft om te horen, die hore. Ook eiſcht Godt de handen, en wil / dat men in alle plaatſen heilige handen tot hem zal opheffen. Insgelyx wil Hy onze voeten hebben / en begeert dat wy niet wandelen in den raadt der Godtlozen, noch ſtaan op de wegh der Zondaren; maar dat onze gang regt zal zyn op het padt der rechtvaardigheidt. Hoewel nu een Chriſten alle deze zyne Ledematen ten dienſte van Godt moet beſteden / en dezelve gebruiken tot wapenen der gerechtigheidt; zo eiſcht Godt evenwel voornamelijk van een menſch HET HARTE. Gelijk Jacob zynen Zone Joſeph, boven alle deszelfs andere broederen liefhadt; heeft Godt het harte ook lief boven alle andere ledematen. Dit wil hy voor zyn byzonder deel hebben: Dit alleen heeft de ere / dat het een Tempel des H. Geeſtes heten mag / in welken Godt door 't geloove wonen wil. Daarom lezen wy ook niet zo dikwils in Godts woordt van andere leden / als wel van het harte, dat Hy meer als alle overige tot zynen dienſt begeert; gelijk wy dit zien uit de zo even voorgeleze Textwoorden / en by derzelver verklaring nader horen zullen. Deze woorden ſtellen ons voor:

Pſ. 57. 17.
Pſ. 15. 3.
Pſ. 123. 2.
Luc. 8. 8.
Matth. 13. 9.
Openb. 2. 11.
1 Tim. 2. 8.
Pſ. 1.

Godts eiſch aan zyne Kinderen, wegens de gehele overgevinge van hun harte.

„ O Godt!

„ ô Godt! *Hemel en aarde* zyn uwe, en gy hebt ook alle de
„ delen dezer kleine waereldt tot uwen dienst geschapen. Doe ons
„ in het tegenwoordig uur u geven, wat gy van ons hebben wilt.
„ Laat uwe Dienaar zyne tonge en zyn harte u geven, op dat hy
„ uwen wille en bevel met ene geheiligde welsprekenheit voorstel-
„ len. Beweeg elk onzer, om u en uw H. Woordt gewillig
„ aandacht en gehoor te verlenen; op dat Leraar; en Toehoor-
„ ders, een hart en ene ziele zyn, en als zodanig in zuivere liefde,
„ geheel aan u opgeoffert en in willige gehoorzaamheit u voorge-
„ stelt worde. Amen.

VERKLARING.

Om tot den geestryken zin dezer woorden door te dringen / zullen wy den Text dus afdelen / dat wy beschouwen: (1) Wie hier eischt. (2) Van wien hy eischt. (3) Wat hy eischt; En (4) hoe hy 't eischt. Wie is het doch / die hier iets eischt? Is het Salomo, of is 't Agur? De eerste mag tot deze geestryke spreuke den mondt / en de andere de penne geleent hebben; echter geen van beide kon dus van de Kinderen der hemelsche wysheit hun hart afvorderen. Dierhalven stelt de eeuwige wysheit door 't woordt my zich zelven voor / namelijk de Zone Godts, die in 't achtste Capittel van 't boek der Spreuken gesproken hadt / en door wien alle dingen gemaakt zyn. Die niet alleen het woordt des Vaders is / maar ook door zynen H. Geest Salomo deze spreuken in den mondt hadt gelegt / en den zelven / gelijk andere mannen Godts / aangedreven te schryven om het den nakomelingen tot stichtinge na te laten. Is dat niet uwe stemme / ô Jesus / Zoon des eeuwigen Vaders? Zyt gy niet de oorsprong van alles? Wat eischt gy dan / dat gy zelf gemaakt hebt? ô Here / onze Heerscher! bezit gy reets niet alles in dit heel al? Wat begeert gy dan dat gy niet hebben zoudt / daar gy doch alles hebt? ô Eeuwige wysheidt! wie kan den overvloedigen rykdom uwer heerlijkheidt voller maken? Zou het niet wezen / als of men ene onmeetbare en grondeloze Zee met een enkel druppel waters zou willen vermeerderen?

Verdeeling.

Godt eischt iets.

Joh. 1. 2.

Maar laat ons nu verder horen / wie hy is / van wien ge-eischt wordt. Myn Zoon, zegt Godt. Zeker / ene zoete en aangename aanspraak / die de volkome gesteltenisse der genen begrypt / van welke Hy ene gifte eischt / dewyl van Zonen en Kinderen gesproken wordt. Niet Zonen ten aanzien van de scheppinge / gelyk op deze wyze Adam een Zoon van Godt wordt genoemt; maar Kinderen Godts, ten opzichte van de Wedergeboorte, door het levende en eeuwig-

Van zyne kinderen.

Luc. 3. 38.

1 Petr. 1. wig blyvende woordt Godts uit onvergankelyken zade wedergeboren, uit water ende Geeſt. Ook niet zulke / die buiten de
Isa. Joh. 3. 5. gemeenſchap der Kerke leven; want tuſſchen Godt en hen is ene grote klove gevestigt / en zy zyn gelijk onvruchtbare bomen die niet geplant zyn aan de wateren der genade, maar in het wilde op dorre en droge plaatzen wassen / waar de dauw des Evangeliums nooit valt; waarom zy ook gene wäre en Gode behagelijke vruchten kunnen voortbrengen. Maar zulke Zonen / die den hemelſchen Vader nader beſtaan; welken hy door middel van zyn woordt zynen
Pſ. 1. 3. wille heeft bekent gemaakt / en deze zyn gelyk de bomen, die aan waterbeken zyn geplant, en vrucht geven op hunnen tydt. Nog veel minder worden hier zulke gemeent / die vyanden van Godt zyn / en met hun zondig leven Hem beſtryden. Wane hoe zou Godt het harte kunnen begeren van iemant / die zyn vyandt is? Saulus moest zich eerſt bekeeren / en door het licht / dat hem by Damaſcus omſcheen / ter aarde laten nederſlaan / en roepen; Here! wat wilt gy dat ik doen zal? eer Godt zyn harte begeerde. Maar in tegendeel zulke / die / als vrienden Godts, zyne liefde in hun harte dragen / en het zelve in heiligheidt als een Tempel Godts wel bewaren. Eindelijk kunnen hier ook door Zonen en Kinderen geenzints zulke gemeent worden / die als ſyf-eige knechten en ſlave des Satans leven / en 't goede dat zy doen mochten / alleen maar uit vreze voor ſtraffe in 't werk ſtellen; want deze verdienen gantſch niet den naam van Zonen, maar veel eer dien van huichelaars, als alles gedwongen doende / gelijk een ſlaaf, die niet uit liefde voor zynen Heer / maar alleen door vreze van ſtraffe tot arbeidt gedreven wordt. Godt ſpreekt hier tot zulke niet; maar tot zyne Zonen en oprechte Kinderen, die hun werk daar van maken / dat zy den wille hunnes Vaders tot ere zynes naams en tot heil en welvaart hunner zielen volbrengen. Deze zyn de Zonen, de Kinderen, waar van hier in den Text gewag wordt gemaakt.

En wel het hart. Maar waarom eiſcht Godt doch het harte alleen van zyne Tonen en Kinderen? Om dat hy hen door de doot zynes Soons van de zonde / Duivel en Hel verloſt heeft. Dus is het genoeg / dat zy den vorigen tydt in de begeerlykheden des vleeſches hebben doorgebracht / en hunne harten aan de welluſt der waereldt gegeven; maar nu moeten zy Gode in Chriſtus leven / en niet meer zich zelven nog de waereldt / maar Hem alleen dienen. Bemint een Vader zyn Toon / zo moet ook een Toon de liefde zynes Vaders met weder-liefde vergelden. Terwyl dan Godt / de hemelſche Vader / Jeſus Chriſtus aan zyne Kinderen geſchonken heeft / zo is het zekerlijk ook niet meer als billik / dan dat zy zich als Kinderen des Allerhoogſten dragen. ô Overgrote liefde van Godt omtrent zulke / die niet

an-

anders als zyn haat verdient hebben! Maar / Here / wat zullen die doch aan u geven / die van hun zelven niet hebben? Hoe zouden zy / die de armste zyn / den rykdom van den rykſten kunnen vermeerderen? Maar / hoort wat het is / dat die ryke bezitter van zyne arme kinderen eiſcht: niets anders als hun harte. Hy verſtaat hier geenzints de enkele zelfſtandigheidt des harten / als of een menſch dien vleeſch-klomp uit zyn lyf moeſt rukken / en den Here geven; want dat vleeſch zonder Geeſt is gelijk de dop van ene noot zonder pit. Gelijk nu een menſch zo ene ledige noot niet begeren zou / zo begeert ook Chriſtus geen harte zonder Geeſt. En dechalven is dit maar ene oneigentlyke wyze van ſpreken / Metonymia continentis pro contento, in welke het uiterlyke genoemt / en 't innerlyke verſtaan wordt. En dewyl het hart de bron van alle levens-geeſten is / door welks middel de ziel / zo lang zy aan 't lichaam is verknocht / hare werkingen moet doen; zo verſtaat hy door het harte niet anders als de ziel, het verſtandt, den wil, en alle krachten der ziele. Dies geven wy ons harte aan Godt / (1) wanneer wy ons bevlytigen / om met ons verſtandt zodanige geeſtelijke dingen te kennen / als nodig zyn tot onze Zaligheidt; wanneer wy onze ogen voor de geopenbaarde waarheden niet toeſluiten / en ook alle onze gedachten gevangen leiden tot de gehoorzaamheidt van Chriſtus, niet verder gaande als hy ons geopenbaart heeft. (2) Wy geven ons harte aan Godt / wanneer wy onzen wil zynen wille onderwerpen / en wanneer wy alle onze genegentheden en harts-tochten aanwenden tot zyne ere; wanneer wy ons verwonderen over de grondeloze diepte van Godts wyshеidt; wanneer wy hem vrezen / die macht heeft / lyf en ziel te verderven in de Hel; wanneer wy liefhebben die ons haten / en goedt doen die ons beledigen. Godt zegt verder; geef my uw harte. Hy wil 't niet geleent hebben / gelijk de huichelaars doen / die aan Godt zomtyds maar een uur lang hun harte leenen / en het daar na weder aan allerhande welluſten overgeven. Dus gaat het met de tydtgelovigen / die maar voor zeketen tydt geloven; deze zyn gelijk de dorre verwelkte bladeren / die / wanneer 'er een houde Noorde windt door den Hof waait / aanſtonts afvallen. Ook wil Godt het hart niet verkocht hebben. Dit deden zy / die Chriſtus alleen om tydelijk voordeel navolgden: Sommige / om dat zy vroodt by hem hadden; andere wederom / om dat hy hen geſondt maakte. Ja gelyk moet de menſch het hart niet geheel alleen voor zich zelven behouden. Dit geſchiedt / wanneer iemant de gaven / die hy van Godt ontfangen heeft / niet tot Godts ere en zyn Naaſtens beſt aanwendt; en deze zyn zulke / die het licht onder een hoorn mate verbergen / en hun Talent in de aarde begraven. Godt eiſcht dan het hart van zyne kinderen als ene gifte; niet als of hy die van noden hadt / of volmaak-

2 Cor. 10. 5.

't Geen Godt geeven wil hebben.

ter daar door wierdt; maar ſchoon het onze ſchuldige plicht is Hem te dienen / hy wil nochtans / als een genadige en liefderijke Vader / de gifte van zyne Kinderen wel biddende eiſchen. ô Wonderbaar nedrigheidt van den hoogſten Godt. ô Onuitſprekelijke liefde van den Almachtigen! Hy / wiens Thzoon de Hemel / en wiens voetbank de Aarde is / wil zich zo diep vernederen / dat hy aan de harte-deur van een armen Zondaar wil aankloppen; en / die alles in allen is / en alle ſchatten bezit / wil het hart van zyne Kinderen tot een geſchenk hebben.

TOEPASSING.

Beſtraffing der gener die aan Godt hun hart niet geven.

Nu wel aan / Geliefde! gy hebt gehoort / wat de Here uwe Godt van u hebben wil / namelijk uw harte tot ene gifte. Vergunt my dan / dat ik wat nader tot u ſpreke. Hebt gy u tot nog toe aan Godt of aan de waereldt gehouden? Waar hebt gy 't meeſte werk van gemaakt / van den Hemel, of van de Aarde? ô Ik vreze / daar zullen 'er vele wezen / die op beide zyden hinken; die Godt en de waereldt te gelijk willen dienen! Maar / wat helpt dat huichel-werk? Uw hart moet of eigen aan den Here der heirſcharen / of eigen aan de waereldt zyn. Is de Here uwe Godt, zo volgt hem na; maar is het de Baäl der waereldt, volgt dien / en ziet dan hoe / hoe hy uwen dienſt belonen zal. Bemint gy den Here met al uw hart / zo neem het van Baals Altaren weg / en offert het Gode. Stoot uwen Dagon van zyne plaatſ af / zo anders de Arke des Verbondts in uwen Tempel blyven zal. De Joden rekenden het een gruwel / wanneer iemant belef valef, een man van harte en harte, dat is / van een dubbel harte was / die anders ſprak en anders meende. Tekenlijk is 't hy Godt nog veel groter gruwel / wanneer men hem het hart ontrekt / en alleen den mondt geeft. Want wat is dat anders / als zich met Achab voor den Here neder te buigen / en Hem echter te verlaten? Jeſus met Judas te kuſſen / en hem nochtans te verraden? Daarom / ô huichelaars hart! hoor des Heren Woordt: Wilt gy ten hemel / zo moet gy van de aarde wyken; of hangt gy aan de aarde / zo vaart gy ter Helle. En wat zal men doch zeggen van zulken / die zich Zonen Godts en Kinderen des Allerhoogſten noemen / en ondertuſſchen zich dragen als ongehoorzame en afvallige / die geen gewete maken van dagelyx hunnen Godt door moetwillige zonden te beledigen? Zulke menſchen zyn niets minder als Kinderen van Godt; maar Kinderen der waereldt / ſlaven van hunne welluſten / en lyf-eige knechten des Satans. Dan zulken mocht men met Jeſaia wel uitroepen en klagen; Hoort gy Hemelen, ende neemt ter oren gy aarde! want de Here ſpreekt: Ik heb-

Jeſ. 1:2, 3.

be-

be Kinderen groot gemaakt ende verhoogt; maar zy hebben tegen my overgetreden. Een Oſſe kent zynen bezitter, ende een Ezel de kribbe zynes Heren; maar Iſraël heeft gene kenniſſe, myn volk verſtaat niet. Is Godt uwe Vader? Ei/ waarom vreeſt gy Hem dan zo weinig? Tot gy zyne Kinderen? waar blyft dan de kinderlijke eerbiedt en liefde? Indien gy met enen aardtſchen Vader te doen hadt/ zoudt gy hem mogelijk met woorden kunnen vleien en bedriegen; maar hier is een Vader/ die ook te gelijk een yverig Godt is/ en de eere zyneſ Naams door zware ſtraffen wil wreken/ ook zyne tuchtigende Vaderlijke roede in wraak-oeffenende Scorpioene-ſlagen veranderen kan. Eiſcht Godt uw harte, uw verſtant, wil, en uwe genegentheden, en/ behalven de innerlijkſte krachten uwer ziele/ ook alle de ledematen uweſ lichaams; waarom is dan uw verſtandt alleen maar met waereldtſche dingen en wetenſchappen ingenomen? waarom is uwe wil zo verkeert/ en waarom zyn uwe genegentheden nog zo verre van Godt afgewendt? Wil Godt hebben/ dat wy Hem ons harte zullen geven; waarom weigert de menſch dan doch Hem dit geſchenk over te laten? Als men maar nu en dan vroom is/ deſ Sondags ter Kerke komt/ op zyn tydt ten Avondtmaal gaat/ en het voorts by opus operatum laat berusten/ maar ondertuſſchen daar na in zynen vorigen zonde-wegh voortgaat/ is dat aan Godt zyn harte geven? My dunkt neen. Men leent hem 't hart maar voor een uurtje/ en men doet als een onbeugend en ontaart Kindt/ die nu en dan in zyn Vaderſ tegenwoordigheidt hem Honig om den mondt ſmeert en den geveinſden ſpeelt; maar zo ras de Vader den rug gekeert heeft/ zyn Kindts-hart weder afiegt. O Ongehoorzame Kinderen! wilt gy uw harte aan uwen Vader niet geven? Ach! ik vreze/ hy zal 't u eens ontnemen/ en den helſchen roofvogelen voorwerpen.

Ach/ myne Geliefde! laat ons/ die heden aan deſ Heren Tafel zyn geweeſt/ dierhalven doch den toeſtant van ons harte in tydts onderzoeken; want toch het is een argliſtig en bedrieglijk ding/ en het draagt voor zyn zwart zonde-aangezicht eene ſchoon-ſchynende grynſ/ die wy moeten afrukken/ indien wy niet willen/ dat het ons tot onze ſchade misleiden zal. Daarom laat ons onderzoek doen: (1) Of Godt/ dan of de waereldt het meeſt op ons vermag. Legt den Hemel met deszelfs heerlijkheidt op d' ene weeg-ſchaal/ en de waereldt met hare pdelheit op de andere/ en ziet dan wat het zwaarſt by u weegt. Beproeft u wel/ en laat uw hart het u onpartydig zonder geveinſtheidt zeggen/ hoe het zich dragen zou/ indien Godt van u kwam te eiſchen/ dat gy om zyn naams wil alleſ zoudt moeten verlaten en Hem navolgen? (2) Onderzoekt ten anderen: of gy ook ooit eng heilzame veranderinge by u hebt bevonden;

Beproeving der gener die ten Avondtmaal zyn geweeſt.

den? want indien Godt waarachtig in uwe harte woont / zo zullen lichaam en ziel en alle uwen vermogens zich vrywillig tot zynen dienst aanbieden. Uw verſtandt zal zyn vermaak vinden in de Wet des Heren. Het zal zich verluſtigen in 't bedenken van Godts volmaakte eigenſchappen: het zal zyne vreugde vinden in de overweginge des Hemels / en in de heerlijke goederen / die Godt voor u in de andere waereldt heeft weggelegt. Uwe wil zal zich neigen tot het gene Godt wil. Buiten Godt zult gy niets bemimmen / maar alles om zynent wille. Gy zult een haat tegens alle zonden in u beſpeuren / en uwe wandel en al uw verlangen zal naar den Hemel zyn.

Raat in zwakheden.

Bevint gy deze ken-teekenen nog niet volkomen by u / en wenſcht gy van harte / dat uwe ziel alzo geſtelt mag zyn; zo neemt de navolgende plichten in acht: (1) Dryft alle mede-vryers weg / die deze Bruidt zoecken te vervoeren. Deze zyn de vleeſchelyke wellusten, u van den Satan / als zo vele val-ſtrikken gelegt / waar door hy uw harte van Godt zoekt af te trekken. Komt de waereldt u met haare verleidingen aan boort / wyſt zulke onbeſchaamde gaſten met dappere groot-moedigheidt af / en zegt tot u zelven: Niet zo / myne ziele! Hier beneden is uw deel niet; maar daar boven is de Kroon, die voor u is weggelegt. Daar boven is uwe heerlykheidt: daar boven is uw erf-deel. Daar alleen zal myn hart zyn / alwaar myn ſchat is. Doet gelyk de gezellen van Ulyſſes, die hunne oren voor de zingende Sirenen ſtopten: Geeft aan 't verleidend vleeſch zo veel gehoor niet. Toen Abraham zynen Zoon wilde offeren / ſtraft hy 'er niet van tot zyne vrouw: Toen de verſtandige Abigail David wilde te gemoet trekken / liet zy het den dwazen Nabal niet weten: Zo moet gy ook met de waereldt in deze onvolmaaktheidt handelen. Ik weet wel / dat dit hardt valt voor vleeſch en bloedt; maar is 't u anders ernſt / zo moet gy geweldt hier in gebruiken / om uw hart volkomen los te maken van de banden / die het tegen houden / zo lange / tot dat gy met Petrus zeggen kunt; Here, gy weet alle dingen: gy weet dat ik u liefhebbe.

Vermaning tot gehoorzaamheidt.

Draagt u voortgs als gehoorzaame kinderen van uwen Vader in den Hemel / en geeft hem vrywillig uw harte in oprechte gehoorzaamheidt. Wat iſſer doch billiker als dit? Immers is hy de Schepper, die niet alleen het hart geſchapen / maar ook met zyn Beeldt verſiert heeft. Moeſt men volgens Chriſtus lere den Keizer geven, dat des Keizers was, den penning niet weigeren waar op deszelfs beeltenis ſtondt; hoe veel minder mag dan een Chriſten Gode zyn harte weigeren? Wat is ook nutter? want / ons harte zo weggevende / behouden wy het zelve / en het wordt dan van een zonde-bron / ene Fonteine des levens; uit ene woon-plaats van onreine luſten / een Tempel des H. Geeſtes; en uit ene opene Stadt en onveilig huis / een

een onoverwinnelijken Burgt / en ene veſting / waar uit wy alle aanvallen dapperen wederſtant kunnen bieden. Klopt Godt derhalven aan de deur van ons harte / wy moeten Hem niet afwyzen / maar met blyſchap ontfangen. Wil hy iets van ons hebben / wy moeten Hem alles geven. ſpreekt Hy ons aan / en zegt Hy: „ Myn „ Zoon! dien ik van niets tot iets heb gemaakt / en tot de gemeen„ ſchap myner Kerke geroepen; ik heb u uit de helſche ſlaverny ge„ ruukt / en toen gy nog in uw bloedt wentelde / heb ik u van uwe „ onreinigheidt gezuivert: Ik heb u omhelſt met de armen myner „ gunſte: Ik heb u omwonden met de windelen van liefde. Dooz „ de bloedige gehoorzaamheidt myns Zoons / heb ik u tot mynen „ Zoon gemaakt; en dooz mynen enigen / in de doot gegeven / heb „ ik u tot mynen erfgenaam aangenomen. Wel aan! geef my dan „ nu tot dankbaarheidt het gene gy van my gekregen hebt. Zie! „ ik ſtrekke myne handt uit / en wil van uwe handt aannemen / wat „ ik u gegeven heb. Geef my doch een oprecht Kints-harte: geef „ my uw kuiſch harte: geef my uw liefderyk harte: geef my „ uw dankbaar hoorte. Ik zal het ter ere aannemen: ik zal „ het met heil en zegen kronen. Wanneer gy het zo verlieſt / „ zult gy het behouden: wanneer ik het bezitte / zal het wel bewaart „ zyn.

Wat dunkt u / Chriſtenen! zou niet een rechtſchapen Kindt / het oprecht met Godt meenende / op zo een aanſpraak zyns hemelſchen Vaders gevoelig wozden? Zou zyn hart niet bzeken en als waſch ſmelten? zouden zyne liefde-tranen niet over de wangen rollen? zou hy niet van blyſchap wenen? Men leeſt van Hieronimus, die te Bethlehem op die plaats / daar Jeſus gebooren was / in eenzaamheidt zynen tydt ſleet / dat hy / zo dikwils hy die plaats aanzag / zich in een zoet geſpreek met zynen Heilandt in liet / en deze woozden ſpraak; Ach! myn Here Jeſus! hoe hardt ligt gy in uw krebbetje om myner Zaligheidt wille! hoe zal ik u dat ooit vergelden? Waar op hem dan dacht / dat dit Goddelijk Kindt antwoozdde; Niets begeer ik van u, Hieronime, als dat gy zingt: Ere zy Gode in de hoogſte, en vrede op aarde, in de menſchen een welbehagen. Ik zal nog veel nootdruftiger worden in den Hof en aan het Kruis. Wanneer Hieronimus dan verder zeide; Here Jeſus! ik moet u nochtans iets geven; wilt gy myn Goudt en Zilver hebben? Zo was het / als of het Kindt Jeſus hem ten antwoozdt gaf; Immers zyn Hemel en Aarde altyt myne geweeſt; ik behoeve niets van u. Maar geef het den armen; zo zal ik het aannemen, als of 't aan my zelven gegeven was. De bzome man ſpraak dan daar op; Myn Heilandt! dat wil ik zeer gaarne doen; maar ik zou evenwel van harteleet moeten ſterven, indien ik u niet

voor myn Persoon iets gaf. Wel Hieronime! (dacht hy dan dat hy ten ontwoordt hoorde) dewyl gy zo mildt zyt, zal ik u zeggen, wat gy my geven zult. Geef my uwe zonden, geef my uw bezwaart gewete; ik zal dat reinigen, en dat zal myn Tempel en woning zyn. Op 't welk Hieronimus dan bitterlijk begon te wenen/ en zeide; wel vriendelykst Kindt! hoe hebt gy myn hart geroert! neem wat het uwe is, en geef my, wat het myne is; zo ben ik bevryd van zonden, en verzekert van 't eeuwig leven. Zie daar/ Kinderen Godts! volgt dien Godvruchtigen Gryzaart in dergelijken heiligen aandacht na/ en zegt: „ Myn Heer/ en myn Godt! Hoe zal ik doch de „ liefde vergelden/ die gy my bewyst. Al bracht ik alle de schatten „ der waereldt tot uw Heiligdom/ zo zou ik u nochtans niets ge„ ven/ dat gy niet reets hebt. Al propte ik met honderden Ram„ men en Varren uwen Altaar op/ zo dat die van bloedt stroom„ de; dat zou echter ene geringe zaak zyn. Ik weet/ wat ik u ge„ ven wil: Ziet daar! hier is myn hart. Ik leg het aan uwe voe„ ten; neem het van myne handen aan. Ontfang dit offer: ont„ fang deze gifte. Wasch het met uw bloedt/ bereid het voor den „ Hemel/ en maak het bequaam tot de eeuwige heerlijkheidt.

Ach/ myne Vrienden! mocht dit altyt de stemme onzes harte/ en de reden onzes mondts zyn! Dan zouden wy een voorsmaak der vreugde in ons bevinden/ die wy na dit leven te genieten hebben. Nu/ die Godt/ die ons harte begeert/ zal deze gifte geenzints versmaden; maar als een kostelijk Kleinoodt in zyne handt dragen/ en met overvloedige vreugde vervullen/ die geen oog heeft gezien, geen oor gehoort, en die in geen menschen harte is opgeklommen, om den Here eeuwiglijk te loven en te pryzen. Amen.

GEBEDT.

ô *El-schadai*, *algenoegzame Godt! die uw Verbondt* en getuigenisse *houdt* den genen, *die uwen name vrezen.* Wy waren eertyts, als vreemdelingen, die in de woestyne dezer zondige waereldt omzworven, door onze verdorve natuur van den Berg der ware Godtvreze verwydert en verdwaalt, alwaar de schaar der geheiligde Zions kinderen uwen naam aanriep, en in gewillige gehoorzaamheidt gemeenzaam met u omging. Gy hebt ons uit het landt der Heidensche en Antichristische duisternisse, door de krachtige werking van uwen wil, tot den Berg uwer Kerke geroepen, ten einde wy de heldere stralen van de *Zonne der gerechtigheidt met ongedekten aangezichte zouden aanschouwen.* Nu Here! hier zyn wy; wat wilt gy dat wy doen zullen? Gy wilt iets van ons hebben, dat u lief is. Gy

ver-

verwacht van ons, dat wy u *een Brandt-offer* van zoeten reuke zullen geven. Wy hebben *een Altaar* voor u gebouwt; en *vuur en hout* daar toe gebracht; maar onze zwakheidt, en onbequaamheit roepen, waar is *'t Brandt-offer*, dat wy offeren zullen? Doch gy zult een *offer voorzien*, dat u lief is, en gy zult ons wel zeggen, wat wy u geven moeten. *Wy zyn ydlyk in u, den Here onzen Godt*, dat gy op dezen dag aan onze zielen hebt welgedaan. *Eertyts waren wy duisternis; maar nu zyn wy licht.* Daarom willen wy van nu voortaan ook *als Kinderen des lichts wandelen.* Eertyts waren wy slaven der sonde; maar nu hebt gy *ons tot vryheidt gebracht. Wy leven, doch niet meer wy; maar Christus leeft in ons.* Wy geven u, Here, ons dankbaar hart, ons oprecht, ons kuisch, ons naar u verlangend harte. Neem deze gifte van ons dankbaar gemoedt aan, en verleen, dat ons gantsche leven ene gestadige dankbaarheidt zy, blykende uiterlyk in alle onze daden. Neem, ô Vader! ons oprecht Kindts-hart aan, 't geen gy door en door kent. Immers wat het in zwakheidt te kort komt, wordt door oprechtheidt vergoedt; het wenscht, dat het in allen delen u welbehaaglyk zy. Neem, ô Vader! ons kuisch harte aan. Wy beminnen geenzints de waereldt met hare ydelheidt; gy alleen zyt het, Jehovah! in wiens bezit en genot wy wenschen gelukzalig te zyn. Eindelyk, Vader! neem ook ons verlangend harte aan; want het bidt en begeert, dat gy, ô *Godt H. Geest!* die heden uwe woninge in het zelve hebt genomen, en het tot *uwen Tempel* gemaakt, nimmermeer daar uit moogt wyken. Het verlangt, ô Here, naar die plaatse, alwaar het eerst den waarlyk verheugt, vergenoegt, en volmaakt hart in alle eeuwigheidt zyn zal. Amen.

Onze Vader, enz.

DE ZEKERE GRONDT-GENEZING DER GEBREKKELYKSTE ZONDAREN.

Voor het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Jerem. 6. 8. Godt begeert betering.

LAat u tuchtigen, Jeruſalem; op dat myne ziele van u niet afgetrokken werde. Met deze woorden moeſt de Profeet Jeremia het volk / in zonden verdwaalt / aanſpreken. Hoewel een vleeſchelijk Iſraël het door zyne overtredingen groſ genoeg gemaakt hadt / dat de handt des Heren daar op de roede ter ſtraffe hadt mogen grypen / zo hon de genadige Godt zulx doch van zich niet verſtygen; maar wilde zyn volk nogmaals waarſchouwen voor de zware ſtraffen / die hen treffen zouden / indien ze zich niet bekeerden. Daarom moeſt Jeremia zyn mondt zyn / en Iſraël aanzeggen; Laat u tuchtigen, Jeruſalem, op dat myne ziele van u niet afgetrokken werde. Dit zelve is ook heden de ſtemme Godts / die ik tot u uit des Heren name bzenge; Laat u tuchtigen, beter u, ô gy volk Godts! op dat zyne ziele niet van u afgetrokken werde; op dat zyn liefderijk vaderlijk hart niet van u kruhe / en u Lo-ammi make. De Here breidt heden op dezen Voorbereidings-dagh zyne liefde-armen tot u uit / en laat u tot boetvaardig-

digheidt roepen: De deur der genade ſtelt hy open voor allen / die door ware bekeering derwaarts / als tot een veilige by-plaats / hunnen toevlucht nemen. Hoe nu deze tuchtiging, hoe nu deze betering onzes levens moet geſchieden / en hoe wy het aanleggen moeten / dat Godt zyne ziele niet van ons aftrekke, maar tot ons wende / om zulx te vernemen zyn wy op dezen dagh der Voorbereidinge by een gekomen. Op dat nu deze dagh een dagh van ware en oprechte bekeeringe zyn mag / zuchten wy om de bekeerende genade en bidden.

Onze Vader, enz.

TEXT. JES. I: vſ. 16, tot 21.

Waſcht u, reinigt u, doet de boosheidt uwer handelingen van voor myne ogen wegh. Laat af van quaat te doen; leret goet doen. Zoekt het recht: helpt den verdrukten: doet den Wezen regt: handelt de twiſt-zake der Weduwen. Komt dan, en laat ons t'zamen rechten, zeit de Here. Al waren uwe zonden als ſcharlaken, zy zullen wit worden als ſneeuw; al waren zy root als karmozyn, zy zullen worden als witte wolle. Indien gy lieden willig zyt, ende hoort, zo zult gy het goede dezes lants eten; maar indien gy weigert, ende wederſpannig zyt, zo zult gy van het zwaard gegeten worden; want de mondt des Heren heeft het geſproken.

TWEDE INLEIDING.

Een regt wonder-werk was het Badt-water Bethesda, waar van wy in het Evangely van Joannes lezen. De oude Kerke leraars hebben wel getracht het tegenbeeldt van dit wonder-water in den H. Doop te zoeken; doch dewyl de werking van Godts Geeſt zo nauw niet aan dit uiterlijk water-badt gebonden is / dat hy niet somtyds voor of na den Doop in de harten der Kinderen zou werken / zo zoekken wy gevoeglyker het tegen-beeldt van dit verwonderens-waardig water in de ware en oprechte bekeeringe. Want Bethesda is te zeggen een huis van reiniging, alwaar zuivering van alle vuiligheidt geſchiedt. Dit doet de boete; en daarom zegt David ook; Waſch my wel van myne ongerechtigheidt, ende reinig my van myne zonde. Wat de plaats dezes Badt-waters betreft; het zelve was gelegen

Joh. 5. 2. Het Badt-water te Bethesda vergeleken met het H. Avondt-maal.

Pſ. 51. 4.

legen by een huis / waar in vele zieken waren. Dus wordt ook de
Matth. 5. 6. beteering gevonden in de Christelijke Kerk / in welke allerhande geheimelijke en geestelijk-kranke zielen zyn / die hongeren en dorsten naar de gerechtigheidt. Gelijk by 't Badt-water Bethesda een Engel van den Hemel nederdaalde en het zelve beroerde; zo roert en beweegt ook Christus, de Verbonds-engel, het harte des boetvaardigen Zondaars / en werkt in hem oprechte beteeringe. Gelijk by 't voornoemde Badt-water de ene zieke langer moest liggen als de andere / en een zeker mensch, die wel acht en dertig jaren krank had gelegen, daar door gezondt wierdt gemaakt; Zo wedervaart ook aan dit Badt-water de genade der ware beteeringe aan den eenen eerder / dan aan den anderen. Gelijk dat water, wanneer 't bewogen wierdt, zo krachtig was / dat het allerhande krankheden genas; zo geneest ook de boete alle gebreken en krankheden der ziele / hoe groot die ook mogen zyn. Al waren die als scharlaken, zy zullen nochtans wit als sneeuw worden, gelijk wy uit de woorden van den Text zien / die ons leren:

Wat een Zondaar doen moet, zo hy genade en vergiffenis wil verkrygen.

„ Maar gy, ô allerheiligste Godt! *wiens ogen zo rein zyn dat zy*
„ *'t quade niet kunnen aanschouwen*, zeg gy ons wat wy doen moe-
„ ten, om u tot een genadig Godt, om een zuiver geweten in ons,
„ en na dit leven een erf-deel onder alle de Heiligen in den Hemel te
„ hebben. Amen.

VERKLARING.

Aan 't vervallen Israël wordt een heilzaam geneesmiddel aangewezen.

Gelijk in lichamelijke krankheden het beste geneesmiddel is / dat de inwendige oorzaak van 't quaat wegneemt en dus den lyder uit den grondt geneest; zo gaat het ook in de krankheden der ziele. Geen beter artsenyhelpt daar / als die het zonde-quaat op zyne regte plaats aangrypt / en de oorzaken wegneemt / waar door de wortel van alle onheil wordt uitgeroeit. Zo een heilzaam geneesmiddel geeft de Profeet Jesaia hier aan de handt. Seer elendig was het met den toestant der Joodtsche Kerke gestelt; Het gantsche hoofdt was krank, en het gantsche hart was mat. Van de voet-zole af tot het hoofdt toe wasser niets geheels aan 't zelve, maar wonden, striemen en etter builen. Israël zag zyne elende wel / en merkte ook wel / dat het van die zelve handt moest geheelt worden / van welke het geslagen was; maar het zag het regte middel daar toe niet. Het meende / dat de vertoornde Godt door uiterlijke plechtelijkheden weder verzoent kon

hon worden; en daarom verliet het zich op zyne Sabbathen, nieu-Maanden, en Hoog tyden. Men bracht offerhanden en brandt-offeren: Het beſte en vetſte van de Kudde wierdt geſlacht. Dit was het uitterlijk kleedt / waar mede het volk de wonden zyner ziele zocht te helen en te genezen. Daar op komt de Profeet / en zegt / dat het zyne genezing niet behoorlijk herwrogt begon / dus uit name van Godt tot het zondig Volk ſprekende: Waar toe zal my zyn de veelheidt uwer ſlacht offeren? Ik ben zat der brandt-offeren, en hebbe genen luſt aan den bloede der Varren, nog der Lammeren, nog der Bokken. Wie heeft zulx van uwe handt geëiſcht, dat gy myne voorhoven betreden zoudt? De nieuwe Maanden en Sabbathen, ende het by een roepen der vergaderingen vermag ik niet. En als gy lieden uwe handen tot my uitbreidet, verberg ik myne oogen voor u; ook wanneer gy het gebedt vermenigvuldigt, hoor ik niet; want uwe handen zyn vol bloedts. Wat zullen wy dan doen / mocht Iſraël vragen? Wy willen gaarne geholpen zyn. Daar op wyſt de man Godts / Jeſaia / het regte middel hunner genezinge aan / zeggende; Waſſchet u, reiniget u, doet de boosheidt uwer handelingen van voor myne ogen weg. Jeſ. 1. 11, 15.

In deze woorden vinden wy: (1) Een krachtige vermaninge. (2) Ene heerlijke belofte. Eerſt vermaant hy / dat zy zich waſſchen en reinigen moeten / en voort vervolgens nader aan / waar dat in beſtaat / namelijk / dat zy aflaten zouden van quaat te doen, en moeſten leren goedt doen. Waſſchet u, zegt hy. Hy ſtelt vaſt / dat hunne zielen gantſch bedekt en bezoedelt zyn met zonden en ongerechtigheden. En waarlijk / de zonde maakt des menſchen ziele zo bezoedelt / als geen vuiligheidt het aangezichte kan doen. Want zy verblindt de ogen des verſtandts: Zy maakt de ziele zo vol Etterbuilen, als de Melaatsheidt het lichaam / en het gewete zo vol wonden / als lemant / die uit enen bloedigen ſlag komt. Dit is de Moormans-huit, dit zyn de Luipaarts-vlekken, die den Zondaar afſchuwelijk maken in de ogen van Godt. Daarom zegt de Profeet; Waſcht u. Maar / waar mede zal men zich waſſchen? met uitterlijk water? Neen; daar doelt Jeſaia niet op. Wel is waar / dat de Heidenen meenden / dat de zonden door 't water konden afgewaſſchen worden; gelijk dan Virgilius zegt:

Verdeling.

Het eerſte geneesmiddel is zich te waſſchen.

Me bello e tanto digreſſum, et cede recenti,
Attrecta abluero re nefas, donec me flumine vivo.

Dan deze gedachten waren ook enige onder de verſtrooide Joden; en daarom werpen zy nog heden ten dage op hun Nieuwe jaar hunne zonden in 't water / waſſchen en baden zich / en beelden zich in / dat licha-

lichamelijk water de bevlekking der ziele kan wegnemen. Om deszelve reden wasschen zy ook hunne doden / op dat die gene zonden met zich bringen in de andere waereldt. Maar geen water
Jerem. 2. 22. heeft de kracht / om ons van zonden af te wasschen; en al wiescht gy u met Salpeter, ende naamt u veel Zepe, zo is doch uwe ongerechtigheidt voor myn aangezichte getekent, spreekt de Here, Here. So weinig als een melaatsche zyne besmettelijkheidt / en een Moor zyn zwart met water kan afwasschen / zo weinig ook de Zondaar zyne zonden. Wat is dan het water, daar de Profeet hier van spreekt?
Ps. 51. 4. 't Is het bloedt van den Here Messias; Dit wascht ons van onze ongerechtigheden, en reinigt ons van onze zonden; en dan zyn wy zullie / die hunne klederen wit gemaakt hebben in 't bloedt des
Openb. 7. 14. Lams. Dit is de geopende fontein voor het huis Davids, en voor
Zach. 13. 1. de Inwooners van Jerusalem, tegen de zonde en tegen de onreinigheidt. 't Is waar / dat Godt het alleen is / die ons wascht / wyl Hy 't alleen is / die ons de zonden vergeeft; maar wy wasschen ons / wanneer wy onzen toevlucht tot de wonden van Jesus Christus nemen / en ons zyn bloedig lyden met zyne verdiensten door een waarachtig gelove toeeigenen. Hierhalven wil dan Jesaia zeggen: „ Neemt uwen toevlucht tot den Messias: zoek in zyne „ verdiensten de vergevinge uwer zonden: verheft uwen aandacht „ hoger / als tot de zienlijke offerhanden / en gelooft aan het alleen „ waardige en van kracht-zynde offer / 't geen in de volheidt des „ tydts geslacht zal worden / welks bloedt bequaam is u van de „ onreinigheidt uwer zonden te zuiveren.

De heiliging is het tweede geneesmiddel.

Maar 't was niet genoeg / dat Israël naar de vergevinge hunner zonden moest trachten / zy moesten ook de heiliging zien te bekomen. Daarom wil de Profeet zeggen: Laat het u niet genoeg wezen / dat gy uwe zonden aflegt; maar bevlytigt u ook / dat gy den Here met een rein harte dient. De reiniging wil nog wat meer zeggen als het wasschen. Het wasschen is zo veel als de uiterlyke aflegging of bevryding van de besmettelijkheidt der zonde; maar het reinigen beteekent / alle inwendige verborge sluip-hoeken der zonde te doorzoeken en uit te worschen; gelijk eene buik-zuivering alle onreinig-
Jac. 4. 8. heidt uitdryft. Daarom zegt Jacobus; Reinigt de handen, gy Zondaars, ende zuivert de harten, gy dubbelhartige. Wasschen wil zeggen / de zonden des lichaams, te reinigen, de gebreken der ziele af te leggen.

Het bewys van heiliging in 't quade te laten en 't goede te doen.

De bekeering van een mensch bestaat in twee stukken; In de afstervinge van den ouden, en in de opstandinge van den nieuwen mensche. Daarom dringt Jesaia deze plicht door de volgende spreek-wyzen aan: Doet de boosheidt uwer handelingen van voor myne ogen weg. Laat af van quaat te doen; leret goedt doen. 't Is / als of Godt

zi-

zeide: „ Hoe kan ik op uwen Godtsdienſt zien? en hoe kan ik u-
„ we gebeden horen? uwe ongerechtigheden maken ſcheidinge tus-
„ ſchen my en u, en dwingen mp/ dat ik myn aangezichte voor
„ u moet verbergen. Neemt dan weg de dikke wolk der zonde/
„ neemt weg den ſcheids-muur uwer misdaden/ die mp en u van
„ malkander ſcheiden.

Hp zegt niet: bedekt uwe boosheidt; maar doet die weg. Niet/ houdt een tydt lang op van zondigen; maar houdt gantſchelyk daar mede op. Niet/ doet uwe zonden voor de ogen der menſchen weg; maar doet die weg van voor myne ogen. Een huichelaar kan zich uiterlijk wel vroom aanſtellen/ en nochtans zonden in 't verborgen plegen; maar Godt wil hebben/ dat de zonden ook zelfs van voor zyne alziende ogen zullen weggedaan worden, voor welke alle dingen naakt en geopent zyn. Hit verklaart hp nog duidelyker/ zegghende; Laat af van quaat te doen. Door 't quaat wordt verſtaan/ alles wat 'er zondigs tegen Godt en den Naaſten wordt begaan/ niet gedachten/ woorden en werken. Iſraël moeſt nalaten alles/ wat tegen Godts heilige geboden aanloopt: alles/ waar mede zp den Here vertoornt/ hunnen even-menſch gekrengt/ en hun gewete bezwaart hadden; en niet meer bedrpven/ waar aan Godt enen grauwel heeft. Niet alleen dit; maar zp moeſten ook leren goedt te doen. Het goede begrppt in zich alles/ wat de Heer in zpn woordt geboden hadt/ en 't geen in oprechte gehoorzaamheidt en liefde tegens Godt en den Naaſten beſtont. Zp moeſten zich gewennen/ heilige gedachten te hebben/ Godtzalige redenen te voeren/ en vrome daden te doen; met een woordt/ zp moeſten de Godtzaligheidt oeffenen. De Pzofeet vergenoegt zich niet/ in 't algemeen aangewezen te hebben/ wat Iſraël doen en laten moeſt; maar hp toont ook in 't bpzonder de volgende gantſch nodige plichten aan. Hebr. 4. 13.

Zoekt het recht, zegt hp. Wpkt niet van de Wet des Heren/ nog ter regte- nog ter ſlinke-handt. Laat u met gene geſchenken de ogen verblinden. Gy zult gene geſchenken nemen, nog 't recht buigen; want de geſchenken maken de Wyzen verblindt, en verkeren de zaak der rechtvaardigen. ô Kampzalige/ elendige menſchen! die zich met onrechtvaardige geſchenken zoeken te verrpken. Zo een Judas penning brengt niet als vloek in 's menſchen welvaart/ en verteert wat 'er was. Helpt den verdrukten. 't Gaat gemeen hh zo/ wil de Pzofeet zeggen/ dat de rechtvaardige verdrukt wordt. Ontfermt u dierhalven over den armen/ die onſchuldig vervolgt worden: Laat hen in hunne rechtvaardige zaak niet onderleggen; maar helpt ze/ die anders in de waereldt geen helper hebben. Wacht u/ niet alleen/ dat gp zelfs niemant onderdrukt; waar/ wanneer gp ziet/ dat iemant onſchuldig onderdrukt wordt/ helpt dien ook met raadt

De gerechtigheidt omtrent verdrukten Wedtuwen en Wezen

en daadt naar al uw vermogen. Nog meer: Doet den Wezen recht, handelt de twiſt zake der Weduwen. Weduwen en Wezen zyn wel de elendigſte ouders de menſchen; maar Godt noemt zich een Vader der Wezen, en een Rechter der Weduwen; volgt hem na. Verheugt,
Job 29. 12. met Job/ de Weduwen, bevrydt den elendigen, die daar roept, ende den Wezen, die genen helper hebben. Staangt u als voorſtander der Weduwen/ en Vader der Wezen; want Godt heeft verboden/ dat men die beledigen zou/ zeggende;
Exod. 22. 23, 24. Gy zult gene Weduwen nog Weze beledigen. Indien gyze enigzins beledigt, ende indien zy enigzins tot my roepen, ik zal haar geroep zekerlyk verhoren. Ende myn toorn zal ontſteken, ende ik zal u lieden met den zwaarde doden, ende uwe wyven zullen Weduwen, ende uwe kinderen Wezen worden.

De beloofde rechtvaardigmaking. Na alle deze vermaningen/ belooft de Profeet heerlyke weldaden aan die/ welke zich dus met hun gantſche harte bekeeren zouden. Komt dan, en laat ons t' zamen rechten, zeit de Here. Le boem was de Zondaar als een uitsdadige/ die het met zyne overtredingen zo groſ hadt gemaakt/ dat de Koning hem niet voor zyne oogen mogte laten komen; maar nu belooft Hy hem/ indien hy zich beterde, het quade liet/ en 't goede deed, dat hy dan wel met lydtzaamheidt voor Hem zou mogen verſchynen. Verſchrikt niet/ zegt hy/ wegens de menigvuldigheidt uwer uitsdaden/ zo dat gy alle genade verloren zoudt achten; maar komt als zulke/ die groote hope hebben. Komt, en laat ons t'zamen rechten. ô Groote genade! Godt/ die zo rechtvaardig is/ dat hy geen onrecht kan ſpeden/ wil zich nochtans zo diep vernederen/ dat hy met een arm Zondaar wil rechten/ en dat hy horen wil/ of dezelve iets weet by te brengen/ om zyne zonden te verontſchuldigen. Even eens ſpraak Godt ook; Gy in-
Jeſ. 5. 3. wooners van Jeruſalem, en gy mannen van Juda! oordeelt doch tuſſchen my, en tuſſchen mynen wyngaart. En nog; ô Myn volk!
Mich. 6. 3. wat heb ik u gedaan? ende waar mede heb ik u vermoeit? betuigt tegen my. Wel is waar/ dat niemant met Godt rechten kan; want
Pſ. 143. 2. David zegt zelf; Here gaat niet in 't gericht met uwen knecht; want niemandt die leeft zal voor u aangezicht rechtvaardig zyn. Maar echter kan de Zondaar/ die met Chriſtus bloedt gewaſſchen is/ rechten/ en met lydtzaamheidt eiſchen/ wat zyn Zaligmaker voor hem verdient en verworven heeft. Zulk rechten keurt God niet af/ maar is Hem lief en aangenaam. Daarom zegt hy; Al waren uwe zonden als ſcharlaken, zy zullen wit worden als ſneeuw; al waren zy root als karmozyn, zy zullen worden als witte wolle. De Rabbynen verhalen/ dat 'er op den groten Verzoen-dag een rode bandt aan den hals van den Verzoen-bok gebonden wierdt/ en wanneer de Heer het volk zyne zonden vergeven hadt/ dat dan die bandt

ſneeuw-

sneeuw-wit was geworden. Hier op menen zy dat de Profeet doelt. Wy laten dit aan zyne plaats / en zeggen alleenlijk / dat hier het oogwit der belofte is / dat zy na hunne bekeeringe vergiffenisse aller hunner zonden zouden verkrygen / zelfs ook de grootste Zondaren. Al waren uwe overtredingen zo groot en vele / dat zy al tot aan den Hemel reikten / zy zullen u vergeven worden; en al was uwe ziel zo afschuwelijk bezoedelt / als iemant die zich in bloedt gewentelt hadt / zy zal doch zo wit worden als sneeuw. De aanneming van des Messias verdiensten met waar gelove / zal maken / dat Godt u uwe ongerechtigheden niet meer zal toerekenen; maar dezelve dempen, en alle uwe zonden in de diepten der Zee werpen. Ps. 32. 2. Mich. 7. 19.

Ja nog meer: Indien gy lieden willig zyt, ende hoort, zo zult gy het goede dezes lants eten. Niet alleen dat Godt aan de ziele genade en vergiffenis der zonden belooft; maar hy geeft ook zyne toezegginge / dat hy het lichaam alles goedts zal laten genieten. De Heere zal 't goede geven, ende ons lant zal zyne vrucht geven. Hy zal den Hemel verhoren, ende die zal de aarde verhoren. Ende de aarde zal het koorn verhoren, mitsgaders den most ende de olie; Hy zal zich ontfermen over Lo Ruchama (over u die in ongenade waart) ende hy zal zeggen tot Lo ammi, (die Godts volk niet waart) Gy zyt myn volk; ende dat zal zeggen, ô myn Godt! Hy zal zyne vleugelen over u uitbreiden / dat u geen quaat zal wedervaren, en dat gene plage uwe tente zal naderen. Hy zal dan geluk en zegen tot uw beroep en arbeidt geven / en gy zult dien zegen in vrede en rust bezitten en genieten, Maar indien gy in uwe zonden gestadig voortvaart / indien gy weigert ende wederspannig zyt, zo zult gy van het zwaardt gegeten worden; dat is: allerhande straffen en plagen zullen u treffen; oorlog / dure-tydt / hongers-noot! pest / en besmettelijke ziektens zullen de Inwoners wegrukken / als of zy door 't zwaart omgebragt waren. En dit zal waarlijk geschieden; want de mondt des Heren heeft het gesproken. Zo waar als Godt een waarachtig Godt is / en 't goede zal nakomen / dat hy den vromen belooft heeft / zo waar zal hy ook alle plagen en straffen / die hy gedreigt heeft over de Godtlozen / laten komen; want de mondt des Heren heeft het gesproken. De beloofde zegen. Ps. 85. 13. Hos. 2. 20, 21, 22. Ps. 91. 10.

TOEPASSING.

Ziet daar den regten zin dezer woorden. Laat ons nu wat nader treden. Mogelijk denkt gy; ô / hoe afvallig / ondankbaar / en godtloos moet Israël geweest zyn / dat de Profeet zo tegens hen uitvaart; dat hy Hemel en Aarde tot getuigen roept; dat hy

volgt? Hadt gy niet belooft alle haat en vyantschap af te leggen/ en met uwen Naasten in broederlijke liefde en enigheidt te leven? Maar ach! hoe slegt hebt gy 't gehouden! latende zo menigmaal in twist en twedracht den dagh ten avondt lopen/ en de Zonne in uwen toorn ondergaan/ zo zelfs dat deze heilige plaats/ van uwe zonden van oneenigheidt en ydele twistinge om rang niet vry is geweest. Hebben zulke zich gereinigt/ die den enen dag voor/ den anderen na/ in overdaadt/ dartelheidt en wellust doorgebragt hebben/ zonder te denken/ dat de H. Schrift den dronkaarts het Koninkryke der Hemelen ontzegt? Hebben die van 't quade afgelaten, welke op hunne zonde-wegen zyn gegaan/ wanneer andere Godts Huis betreden? Waar veler wegh is/ of wat nodiger zaken en bezigheden hen van het Huis des Heren afhouden/ weet ik niet; maar dit is/ Godt betert/ waar/ dat de plaatzen/ stoelen en banken/ ontbloot blyven van toehoorders/ en dat velen liever de waereldt en hun eigen vleesch dienen als dat zy zouden komen om Godts Woordt te horen. ô Gy luye en nalatige Kerk-gangers! waardig dat Godt u den tydt liet beleven/ dat gy wel gaarne wilde komen/ maar niet zoudt kunnen. Heeft ook elk in zyn beroep wel het recht gezocht? Hebt gy onschuldig verdrukten naar uw uiterste vermogen getracht te redden? Vraagt het uw harte/ of gy over den noodtdruftigen behoorlijk zyt aangedaan geweest? of gy Weduwen en Wezen hebt geholpen? of gy elendigen en nootlydenden hebt bygestaan? Zal in dit stuk de Conscientie niet tegens velen getuigen?

De blauwe verschoning.

Ik weet wel/ dat de Zondaar genegen is zyn misdryf te bedekken. Een Vloeker verschoont zich met de gewoonte, en zegt/ dat hy het vloeken zich zo heeft aangewent/ dat hy zelf niet weet wanneer hy het doet/ en dat hy 't daarom zo quaat niet meent. Een Zuiper geeft zyne overdaadt den naam van vrengde-dronken, en zegt/ dat hy zich juist niet vol zuipt, maar dat hy alleen drinkt tot vrolykheidt, om zyne droefgeestigheit wat te verdryven. De Hovaardige zeggen/ dat zy zo gekleedt gaan uit zindelykheit en nettigheit, en dat zy des niette min een nedrig hart hebben; dat andere, die slechter kleederen dragen/ als zy/ veel hovaardiger zyn; dat 'er meer zyn die zo gekleedt gaan; waarom zouden zy 't ook niet mogen doen/ terwyl zy 't doch betalen konnen? Kortom/ wanneer het zo ver komt/ dat de mensch met de zeep van eige verschoninge zyne zonden zoekt af te wasschen/ men mag dan zeggen/ wat men wil/ maar daar helpt dan geen waarschuwen/ geen bestraffen/ geen vermanen. Dit is niet/ af te laten van het quade, maar het te bedekken. Geeft een mensch vleesch en bloedt gehoor/ zo zal 'er gene zonde zyn/ of hy zal een vernis weten te vinden om die enen glimp te geven. Dit heet van zwart wit/ van duisternis licht/ van onderigt

deugdt

deugdt te maken. Dan wordt gramſchap rechtvaardigheidt genoemt / en gierigheidt gaat onder den naam van ſpaarzaamheidt door; en men zegt / dat ſy een oppaſſend man / die zyne zaken wel waarneemt. De grootſte onbarmhartigheidt wordt dan voorzichtigheidt genoemt / en men zegt dan / men moet voor de zynen zorgen. Dan is 't er gene zonde meer in de waereldt; maar dan is de waereldt / Godt beter / vol heiligen. ô Schadelijke huicgelarp! Menſchen-kinderen / wien zoekt gy te bedriegen? Meent gy met zulke blaauwe verſchoningen voor den heiligen Godt te beſtaan / en zyn alziende oog te verbluiden? ô / Dat gy bedacht / wat zware vloek op uwe zonden zal volgen! Indien gy weigert te gehoorzamen; indien gy u niet waſcht en reinigt / en de boosheidt uwer handelingen weg doet; indien gy niet afſtaat van 't quade / en 't goede leert doen / zo zal zekerlijk des Heren wrake u treffen. Och / dat gy den rykdom van Godts lankmoedigheidt niet zo verachtte! Toen de eerſte waereldt op zo vele ſtraf-predikingen zich weigerde te bekeeren / moeſt zy in de wateren van den Sondt-vloet ſmoren. Toen Godt de inwoners van Sodom tot gene bekeering kon brengen / moeſt het vuur des Goddelijken toorns de grondt-veſten der ſtadt verteren. Toen de tranen van Jeſus het zorgeloos Jeruſalem tot gene boetvaardigheidt kon bewegen / hadt Godt ſtraffen genoeg om 't afvallig volk daar mede aan te taſten. Gelooft het wy / Sondaar! die Godt / die zich niet laat beſpotten / leeft nog: Zyn zwaardt is gewet / zyn boog is geſpannen hy heeft dodelijk geſchut gereet / en vurige pylen om de Godtloozen te verderven. So gy u niet met uw gantſche harte tot den Here bekeert / hy heeft ſtraffen genoeg om u te plagen. Oorlog, dure-tydt, hongers-noodt, neringloosheidt, brandt, bezmettelyke ziektens, en meer andere ſtraffen / welke de Heer u wel haaſt zal toezenden / zo gy niet met al uw vermogen het quade mydt en 't goede pleegt; want de mondt des Heren heeft het geſproken.

ô / Dat dierhalven deze woorden van den Profeet als met ene pyzere gryffie in de Tafelen van onzer aller harten gepzent waren! Hier moet gy uu ene verkiezing doen / en zeggen / welke zyde gy houden wilt. Gy moet uwe ziele gene ruſte laten / maar heden een vaſt beſluit nemen / wat u te doen ſtaat. Aan de ene zyde ſtaat de zonde met den vloek, dien de Heer daar aan verknocht heeft; aan de andere / de gehoorzaamheidt met den daar by gevoegden zegen. Indien gy 't nu trouw met uwe zielen meent / indien gy gaarne by Godt weder in genade zoud komen / en vraagt / wat gy doen moet / om u zelven waardiglijk tot het H. Avondmaal te bereiden / zo volgt den raadt van Profeet Jeſaia / dien ik u hertelijk herhale / en in volgende puncten voorſtelle; Waſch u van de onreinigheidt uwer zonden. Wy willen niet hopen / dat gy een behagen ſchept / om zo onrein

Vermaning.

rein te blyven. Beſchouwt u zelven in den ſpiegel van Godts Wet/ en ziet daar/ wat verfoetzel en gruwel gy in uwe Sonde-gedaante voor de ogen des Heren zyt. Waſcht en zuivert u van het vuil uwer overtredingen. Wy laten het Pausdom hun wy-water, en zoeken ene betere ſpring bron, namelyk de wonden van onzen Jeſus. Deze is de opene Fontein/ door wiens model van welke wy genezinge en reinigunge konnen vinden/ want het bloedt van Jeſus Chriſtus reinigt ons van zonden. Bidt Hem/ dat Hy zich over u ontferme/ en met zynen hemelſchen Vader verzoene. Reinigt u zelven ook door
Hebr. 12. 14. ware heiligmakinge/ zonder welke niemant den Here zien zal Reinigt uwe harten: verbant daar uit alle quade en zondige gedachten/ en ſtaat daar naar/ dat uwe wil met Godts wil overeen komt. Mydt en vliedt alle gelegenheidt/ en ziet toe/ dat gy oprecht voor Godt wandelt. Doet alle boze handeling van voor zyne ogen weg.
Job 31. 1. Maakt een Verbondt met uwe ogen, dat zy naar 't ydele niet zien. Wendt uwe oren af/ om niet naar ſchandelyke redenen of onnutte taal te luiſteren/ die Chriſtenen niet betamen. Verbant het quade uit uwen mondt/ op dat gy door vloecken/ zweren/ liegen of laſteren/ u niet bezondigt tegens Godt en uwen Naaſten. Laat uwe voeten den bzeden zonde-wegh niet betreden naar de Hel en verdoemenis/ maar dat die de wegen des levens betreden. Met een woordt/ mydt en vliet alles wat zonde heet. Koept niet met de Gadens Cras cras, morgen morgen; op dat de doot het cras niet omkere en een Sare daar van make. Leert goedt doen; dat is/ bevlytigt u zo tot Godtzaligheidt/ dat die u door geſtadige oeffeninge zo gewoon werde als u de zonde geweeſt is. Schaamt u niet/ dagelyx te leren en Diſcipelen van deugdt en Godtzaligheidt te zyn/ hoe out gy ook zyn moogt. Laat nog de waereldt, nog vleeſch, nog bloedt, uwe leermeeſters wezen; maar Godts Geeſt, die door zyn woordt en uwe ge gewete tot u ſpreekt. Laat ook de zondige gewoonte uwe leermeeſter niet zyn: Stelt u der waereldt niet gelyk. Wil de waereldt godtloos wezen/ en in hare zonden naar de Helle lopen/ waqt u dat gy haar volgt. Segt niet; 't is de gewoonte dat men bloekt; 't is de gewoonte dat men mede pzaat/ wanneer andere geſchonden en gelaſtert wozden; terwyl men in de waereldt leeft/ moet men de manieren der waereldt volgen. Dat zyn vervloekte manieren/ dat zyn vervloekte gewoontens/ die gy myden moet/ indien gy niet met de waereldt wilt verloren gaan. Segt liever; Willen andere het wagen/ op eeuwig gevaar en nadeel hunner zielen/ dat kunnen zy doen; ik voor my wil my tot Godtzaligheidt bevlytigen. Bezoekt het maar rens met een vzome en goede Conſcientie te leven/ en nog Godt nog uwen Even-menſch/ met zondige gedachten/ woozden en werken te beledigen. Al komt het u in den beginne wat zwaar voz/ Godt

zal

zal u de genade wel geven / dat u met der tydt een vermaak en vreugde zal zyn / wat u te voren verdrietig was. Zoekt het recht. Wykt niet van des Heren wegen af / nog ter regte- nog ter linkehandt. Wil vleesch en bloedt u tot zonde lokken / zo gaat met uw gewete te rade / en vraagt het zelve: Is dit en dat wel gedaan? kunt gy dit en dat namaals voor Jesus strengen Rechter-stoel wel verantwoorden? En indien gy dan bevindt / dat Godts Woordt en uw gewete u ten antwoordt geven / dat het zondig is / zo zegt: Dat zy verre, dat ik tegens mynen Godt zoude zondigen. Helpt den verdrukten. Ziet gy dat iemant te onrecht gelastert / gehaat / vervolgt / beledigt en onderdrukt wordt; wacht u / dat gy om menschen te behagen / den onschuldigen helpt onderdrukken. Spreekt tot hunne verdedigingе / wat recht en billik is. Afflicto non est addenda Afflictio: Men moet den armen en elendigen / die reeds genoeg geplaagt is / geen meer plagen toevoegen. Staat den geenen / die in noodt zyn / met raadt en daadt by / zo verre Godt u daar toe verstandt en krachten verleent heeft. Indien de Heer u over anderen heeft gestelt / 't zy als Huis-Vader / Regent / of Voogdt over onmondigen; zo behartigt de zake der Weduwen en Wezen / en handelt met het u aanvertrouwde zodanig / dat gy 't voor den Rechter aller weduwen / en den Vader aller Wezen kunt verantwoorden. Met een woordt / myn dit alles / wat zonde heet / en hangt het gorde aan. Haat alle godtloosheidt en bemint de deugdt. Wat dunkt u nu / myne Geliefden! welken wegh wilt gy inslaan? Wilt gy met opzet in uwe zonden voortvaren; zo stel ik u enen schrikkelyken Rechter voor ogen / wiens handt met Donder en Blixem / met tydelyke en eeuwige straffen gewapent is. Maar wilt gy den Here gehoorzamen / en op zyne wegen wandelen; zo verkondig ik u enen genadigen Godt / die u alle uwe zonden zal vergeven; indien gy anders met ware bekeeringe / en geloof / tot Jesus Christus verdiensten uwen toevlucht neemt. Laat de Satan uwe zonden nog zo zwart afschilderen; hier is volkome vergiffenis / zelfs ook voor de grootste overtredingen. Verlaat u op des Heren woordt / 't geen zegt; Zo waarachtig als ik leve! ik hebbe geen lust in de doot des Zondaars; maar daar in, dat hy zich bekeere en leve. Amen.

GEBEDT.

O *Lankmoedige Godt*; *ryk in* genade en *barmhartigheidt*! Durven wy ons wel *onderwinden* wederom *voor uw aangezichte te verschynen*! wy snode Zondaars, die niet waardig zyn het zelve aan te schouwen! Durven wy ons wel *uwe Kinderen* noemen, daar wy uwe trouwe

Vaderlyke liefde, met zo veel ongehoorzaamheidt en ondankbaarheidt vergolden hebben? Durven wy wel tot u naderen, ô Godt! gy die voor den Zondaar *een verteerendt vuur* verstrekt, daar wy meer en meer afgeweken zyn, sedert den dagh, dat wy laast ons Verbondt met u vernieuwt hadden? Ach Heer, wy bekennen dat wy waardig zyn uwen toorn en ongenade, en eeuwig van uw aangezichte verstoten te worden, indien gy naar uwe gerechtigheidt en onze verdiensten wilde handelen. Wy komen niet, om met u te rechten; want op *duizent kunnen wy niet een antwoorden.* Wy komen niet, om onze zonden te verschonen; maar om ons eigen hart voor uw aan te klagen. Wy komen niet, om iets te eischen dat verdient zou zyn; maar om iets dat onverdient is van uwe genade te verkrygen, en u daar om te smeken. Immers gy *begeert de doot des Zondaars niet*; *maar dat hy zich bekeere en leve.* Ach! ontferm u dan over ons arme Zondaren, en laat doch genade voor recht gaan. Gy eischt van ons, ô Godt! dat *wy ons beteren*; maar gy weet ook, hoe zwak en onvermogende wy van ons zelven daar toe zyn. *Bekeert gy ons* dierhalven, *Heer! zo worden wy bekeert: Schep ons een rein harte, en vernieuw in 't binnenste van ons enen vasten Geest*; op dat wy *het woordt*, 't welk heden tot onze zielen gesproken is, *aannemen als uw woordt*, en daar door bewogen werden, om *u* van nu af alle de dagen van ons leven *in heiligheidt en gerechtigheidt te dienen.* Verleen ons hier toe uwe genade. Amen.

Onze Vader, enz.

om de dierbare verdienste van den Soon uwer Liefde den here Jesus Christus Jn Wiens naam wy u verder aenspreeken als onze

143 V2

D.E

DE GEZONDE LIEFDE-KRANKTE VAN HRISTUS BRUIDT.

By het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Het bitter water van Mara. Exod. 15. 22-25.

Doen Iſraël eertyts in de woeſtyne Sur dzie dagen gegaan hadt / zonder ietz te dzinken te hebben / vonden zy water; maar het was bitter, en niemant kon het dzinken; waarom zy het den naam van Mara gaven. Doch Moſes wierp een hout, hem van den Here gewezen / 't water; en toen wierdt het zoet en aangenaam om te drinken. iël was in noodt / en zou haaſt van dozſt hebben moeten verachten. Maar Godt wiſt wel raadt om hen te helpen / en Moſes s gehoozzaam om te doen wat de Here geboodt / waar dooz het ter op eene wonderbare wyze verbetert wierdt. Laat ons de waeit dryp een woeſt Sur noemen / ene dozre woeſtyne / alwaar wei- water van trooſt te vinden is; en daar / wat nog enigen ſchyn i vergenoeginge mogt hebben / met enkel bitterheidt is vermengt. erhalven moet onze ziel billik verlangen naar de wateren van ge- e / en den Boom des leevens zoehen / die ons de bitterheidt der erelDt verzoeten / en ons vermoeit hart verquikken kan. Een dien de zyn wy op dezen dag / dien de Heer ons gemaakt heeft / in de phe woningen van den Here der Heirſcharen by een gekomen. ich op dat ons heilig voozneemen met zegen gekroont werde / bui- wy de knien onzes harten vooz Godt / en ſpreken 't volmaakſte bedt van onzen Heilandt: Onze Vader, enz.

TEXT. HOGEL. II: vſ. 5, 6.

Onderſteunt gy lieden my met de fleſſchen, verſterkt my met de appelen; want ik ben krank van liefde. Zyne ſlinkerhandt zy onder myn hooft, ende zyne rechterhandt ombelze my.

TWEDE INLEIDING.

Al 't pogen der waereldtlingen is ydel; maar de arbeidt der vromen wordt gezegent.

Wanneer de verſtandigſte onder de Heidenen het angſtig en zorgbuldig ſloven der waereldtlingen / en de vruchteloze vlugten daar van wilden voorſtellen / verbeelden zy zich enen Tantalus, die met veel moeite en arbeidt enen groten ſteen tegen den Berg op rolde / maar die geſtadig weder nederwaarts viel / en al 't werk van den woeſtigen arbeidet vruchteloos maakte; of wel enen anderen / die tot aan den hals toe in 't water ſtont / en boven zyn hoofdt de heerlykſte lekkernyen hadt hangen / aan welke hy evenwel niets nuttigen / en niet anders als 't gezichte en de reuk hon hebben. Hier mede wilden zy te kennen geven / dat de waereldt / buiten Godt betracht / aan hare liefhebberen niet als vergeefſche moeite en arbeit verſchaft / en op het laaſte niets anders overlaat als verdriet en knaging des gewetens; als mede / dat de menſchen / naar lang zoeken in de waereldt / niets vinden / dat de onverzadelyſte begeerte hunner zielen eenigermate ſtillen kan. Maar geheel anders is 't gelegen met het doen der kinderen Godts. Deze gaan voort van kracht tot kracht, en van deugdt tot deugdt, tot dat zy eindelyk in Zion komen. En ſchoon zy op hunne reize naar de eeuwigheidt dikwils moede en mat worden / zo ontbreekt het nochtans hunnen Bondt-godt niet aan hart-ſterkende verquikkingen / om hunne afgeſloofde zielen nieuwe kracht te geven tot volkome vergenoeginge; gelyk ons zulx dan de Bruidt van Chriſtus in onzen Text leert; in welken wy vinden:

De gezonde liefde-krankte van Chriſtus Bruidt, en derzelver aangename genezinge.

„ *Ontwaak Noorde-windt, kom Zuide-windt*, Godt H. Geeſt! *door-*
„ *waai den Hof* uwer Kerke, op dat *de Nardus* van uw Woordt
„ ons *een reuk des levens ten leven zy.* Amen.

VERKLARING.

Samenhang.

De Bruidt van Chriſtus hadt zich by een Roos van Saron en Lelie

Lelie der dalen vergeleken; ja/ de Bruidegom zelf noemt haar ene Lelie onder de doornen. Waar op gaven de beide geeſtelijk-verliefde malkander nog verſcheide liefde-namen over en weder. De Bruidt van Chriſtus wilde de laaſte niet zyn in lof-verheffingen; daarom vaart zy voort/ en vergelykt haren Bruidegom by enen Appel boom onder de bomen des wouts, onder welker ſchaduwe zy hare beſte ruſt/ en in welker vrucht zy haar meeſte vermaak vondt. Zy hadt de volheidt zyner genade geroemt/ en den rykdom zyner liefde by een Wyn-huis vergeleken; om dat de overvloet zyner gaven hare ziel meer verheugden/ als de Wyn des menſchen harte doen kan. En dus was zy in die vreugde als buiten zich zelve geraakt. Waar op valt zy hier als in onmagt/ en laat zich neder in de armen van haren Bruidegom; echter roert zy nog hare lippen/ en roept met een ſmarteliik verlangen; Ondersteunt gy lieden my met de vleſſchen, verſterkt my met de appelen.

Deze rede voert zy niet tot haren Bruidegom, gelyk Lutherus het overzet; maar zy ſpreekt/ volgens den aart van Canaans tale in 't meerder getal tot vele/ niet verhalender/ maar bidtender wyze/ ondersteunt gy lieden my (doch) met de vleſſchen, verſterkt my (doch) met de appelen. Maar wien ſpreekt gy doch aan/ ô Bruidt van Chriſtus! en wie kan u helpen? Zyn het de Dohteren Jeruſalems by welke gy om hulp roept? ô Neen! die meenen 't niet oprecht met u/ en zouden eer den ſpot met u dryven/ als u ondersteunen; zy zouden u eer laken als prysen; eer verſmaden als vertroosten; want hare ogen zyn vuerzuchtig/ hare harten zyn valſch/ hare handen zyn onbarmhartig/ en haar mondt zou met ſchimp-taal eer uwe onmagt verwyten/ als u te hulpe komen. Hierhalven begeert de Bruidt geenzints hulp van de Dochteren Jeruſalems, maar van Chriſtus vrienden; van Godts huis-houders en uitdeelers der Goddelijke geheimen; van Jeſus zuſters en broeders/ die den wille van hunnen hemelſchen Vader doen. Met een woordt; zy roept de dienaren van haren Bruidegom toe/ en verzoekt handt-reiking van hun/ die door Jeſus zyn aangeſtelt om 't vermoeide op te rechten/ het zwakke te verſterken/ en 't bedroefde te troosten. Tot deze roept de Bruidt van Chriſtus/ in onmagt vallende/ ondersteunt gy lieden my met de vleſſchen, verſterkt my met de appelen; of volgens de hoogduitſche overzetting; Verquikt my met bloemen, laaft my met appelen. ô Wonderbare zuilen! ô nieuwe ſoort van ondersteuningen! Hoe kunnen vleſſchen, hoe kunnen bloemen, zuilen en pilaren worden? En hoe kunnen zulke doch de wankelende en in onmagt vallende Bruidt ondersteunen/ die zelfs een zwak gebrookt riet en een broos vat zyn? Waarom niet liever de ſterke armen van een groten Goliath/ als de zwakke handen van een kleinen David? Waarom

Tot wien de Bruidt ſpreekt.

De ondersteuning des Bruidts.

om niet liever de geweldige grote Zuilen/ die met het boven-einde aan de wolken reiken/ en met de voet-stukken verschrikkelijk zyn voor 't Ryk der Helle/ als zulke/ die maar uit zwakke vaten bestaan? Maar/ waar mede zullen die/ ô dierbare Vriendin van Christus! nw verflaauwt hart verquikken? waar mede zullen zy u ondersteunen? Ondersteunt gy lieden my met de flesschen, zegt zy. Het woordt in den Grondt-text zegt een fondament of grondt, daar men op leunen kan/ en ook met enen zo iets, waar door een vermoeide of flaauwe verquikt kan worden. Dewyl nu des menschen hart verquikt wordt door den wyn/ verstaan enige door dit woordt wyn-flesschen; andere Uitleggers noemen deze ondersteuning of hart-sterking/ bloemen, die ene grote kracht hebben om 't hoofdt van een mensch te versterken/ en het harte te verquikken. Hoewel nu de eerste mening nader aan den Grondt-text komt; zo is echter deze laaste ook niet ongerymt. Het mogen flesschen of bloemen zyn/ wy willen daar niet over twisten/ maar wy zullen beide deze meningen by een voegen/ en die door den algemenen naam van hartsterkingen uitdrukken. Ondersteunt of verquikt my/ bidt de Bruidt/ met hartsterkingen.

Het versterkend ziele geneesmiddel. Hand. 6. 5. Efes. 6. 9.

Wy verstaan door deze hart-sterkingen de gaven des H. Geestes, waar mede Godt zulken vervult/ die hy tot uitverkorene werk-tuigen heeft gestelt. Zo een Troost-vat was Stephanus, die vol des H. Geestes was. En zo een Vat des Geestes was Paulus ook/ toen de Ephezeren baden/ dat hem het woordt gegeven mogt worden, in de openinge zynes mondts met vrymoedigheidt, om de verborgentheidt des Evangeliums bekent te maken. Dus kunnen wy dan door de flesschen de H. Schrift verstaan/ in welke de wyn en melk der Goddelijke openbaringen/ beloften/ en troost besloten is. Het zyn de Schriften des Ouden en Nieuwen Testaments; want deze zyn gegeven/ tot stichtinge en troost der bedroefden/ tot opwekkinge der tragen/ tot oprechtinge en versterkinge der zwakken. Hier uit plukken Godts Dienaars/ als uit enen ryken Hof/ allerlei bloemen van troost/ tot verquikkinge der vromen. Hoort David roemen van de hart-sterkende kracht des Goddelijken woordts; zeggende tot den Here; Indien uwe Wet niet ware geweest al myne vermakinge, ik ware in myn druk al lange vergaan. Wat was voor den man naar Godts harte zoeter als Honig? Waren het zyne Koninklijke lekkernyen? Neen; maar de rechten van den Here zynen Godt. Wat maakt de Vromen zo verheugt in allerlei droefheden? zyn het niet deze hart-sterkingen? Wat maakt hen zo dapper in gevaren? is het niet deze wyn van troost? Wat maakt hen zo getroost in sterven? is het niet deze ondersteunende staf des Goddelijken woordts/ die hen geen quaat doet vrezen, schoon zy ook gingen in een dal der scha-

Ps. 119. 92.

Ps. 23. 4

ſchaduwe des doots? Op deze hart-ſterkende vleeſchen kan ook geboeglijk de gezegende wyn des H. Avondtmaals gepaſt worden. Gelijk deze laaſte de drinkbeker wordt genoemt / zo ſpreekt de Bruidt van Chriſtus ook van vleeſchen, en verſtaat daar door den hart-ſterkenden troost, die door 't gebruik des H. Avondtmaals, aan geeſtelijke doorſtige zielen gegeven wordt. Hagar, Abrahams omzwerfende dienſtmaagt / in de dorre woeſtyne dwalende / zag de doot onbermpdelijk voor ogen / maar de Engel des Heren weeg haar een Fontein aan / waar uit zy hare ledige vleeſchen weder met water kon vullen / en hare vermoeitheidt daar door verquikken. Even eens dwaalt Chriſtus Bruidt in de dorre woeſtyne dezer waereldt onder de dooznen van droefheden / tot dat zy afgemat de friſſche bron-put zoekt / en gelijk een Hert naar deze verquikkende wateren ſchreeuwt. Dan valt zy / als afgeſlooft / in ommagt neder / en roept haren Bruidegom toe; Onderſteun my met de vleeſchen: verquik myne doorſtige ziele met den wyn uit den gezegenden drinkbeker / met uw bloedt.

De twede zaak die de Bruidt verzoekt / is; Verſterkt my met de appelen. Maar waarom doch apelen? waarom juiſt ene vrucht / waar aan Adam (gelyk ſommige zeggen) de doot heeft gegeten? waarom ene vrucht / die de ſlang heeft afgeplukt? waarom ene vrucht / die Adams Soonen en Evaas Dochteren in de grootſte geeſtelijke ammagt heeft geſtort? kan dat verſterken, dat den menſche zo zwak heeft gemaakt? kan dat tot gezontheidt dienen / dat alle ziele-kranktheden der ſterfelingen heeft veroorzaakt. Gelijk David, ſchoon hy doorſtte naar de wateren onder de poort te Bethleem / het water echter uitgoot / toen een dappere held Israëls het voor hem gehaalt hadt; zo zou ook de verſlaauwde Bruidt van Chriſtus / de appelen van 't Paradys veel eer weggeworpen / als gezoeft hebben / zo iemant daar mede haar verlangen hadt willen ſtillen / en haar afgemat hart laven. 't Waren derhalven geen appelen / die in Adams Paradys gewaſſchen waren; veel min in Sodoms vervloekte Velden, die uiterlijk voor het oog ſchoon waren / maar van binnen vol ſtinkende aſſche; maar vruchten van den geeſtelijken boom / Jeſus Chriſtus / welke van Hem / als haren ſtam en wortel / al hare kracht ontfangen hadden. Zy verſtont door de appelen, de verdienſten en weldaden van Chriſtus / met zo vele heerlijke beloften / aan de gelovigen gedaan / en ook de vruchten zyneg ydens / door zyn bloedt en doot te weeg gebracht. Daarom roept zy; Verſterkt my met de appelen. Zy wil op het fondament Chriſtus / hout, hooi nog ſtro bouwen, die door het vuur zeer haaſt verteren; maar zy wil daar zoete en aangename vruchten van hebben / als appelen, welker ſmaak zeer lieflyk is. Dus is ook de gedachtenis van Chriſtus ydem zeer lieflijk en aangenaam in den mondt ener geeſtelijk-hongerige ziele. Wat is ſterkender voor

De verſterking door Chriſtus verdienſten.

het

het oog / als dat appelen in orde naast malkander liggen? Wat is schoner als die aan-eenknoping van weldaden vol geheimen / door het lyden van Christus voor ons te weeg gebragt? Hoe aangenaam speelt de rode en witte verwe der appelen door een! hoe schoon glanst aan den enen kant het Leli-wit van onbesmette heiligheidt / en aan den anderen kant / de purpere en Roze-verwe van 't vloedig lyden / en de volmaakte verdiensten van onzen Zaligmaker! Appelen verkoelen / en lesschen den dorst voor hem die verhit is. Wat verkoelt doch uwen zonden-brandt / ô bezwaart gewete? wat stilt den dorst uwer ziele / ô vermoeit / en in de dorre woestyne der waereldt afgemat hart? Zyn het niet de heerlijke vruchten van Christus lyden? ja zekerlijk wel! En daarom verwondert het ons niet / ô Bruidt van Christus / dat gy zucht; versterkt my met de appelen.

De geestelyke liefde krankte der Bruidt.

Maar / waarom doch zo smartelijk verlangt? waarom zo hartelijk om versterkinge / verquikkinge / en laving verzocht? Zegt ons doch / ô Bruidt! de oorzaak van uwe onmagt / en openbaar ons wat u innerlijk schort? Ik ben krank van liefde, antwoorde zy. ô Zeker! deze krankheidt is niet dodelijk; 't is een gezegende kruis / ene sterke zwakheidt / ene gezonde onpasselykheidt. Zulke koorts doet de gevankenis schudden / en maakt uwe ziele / gelijk de aard deving Petrus, vry van ketenen. Deze hitte verteert niet / maar voedt. Deze onmagt maakt u sterk in 't gelove. De geestelijke wyze van spreken / die hier gebruikt wordt / steunt op ene gelijkheidt met de natuurlijke liefde / die menigmaal in verliefden ene verandering van gedaante / quyning en ziekte veroorzaakt / wanneer het beminde voorwerp afwezig is. Dan schynt het / gelijk Virgilius van de Koninginne Dido spreekt / dat het verwonde hart bloedt / en dat de inwendige vlam vleesch en bloedt verteert; gelijk wy een voorbeeldt daar van

2 Sam 13. 4. lezen aan Ammon, den Zone Davids / die op Thamar, Absolons Zuster / zo verlieft was / dat hy daar door krank wierdt / en dagelyx meer en meer afnam. Dus zegt de Bruidt van Christus ook krank van liefde te zyn / om dat zy zo hartelijk verlangt naar de nadere gemeenschap met haren Bruidegom. Zy wil gaarne by hem wezen in zyn hemelsch Paleis; en daarom valt zyn lieflyke afwezenheit / hier op aarde haar zo zwaar / dat zy krank wordt van liefde. Zy durft niet eerder uit haar moeders huis gaan / voor dat de Bruidegom haar roept. Arents vleugelen heeft zy niet; anders zou zy door de wolken heen dringen De wegh in dit vreemdelingschap is verre: zy woont in Mesech: zy is nog ene vreemdeling in Kedars tenten. Zy bemint niets op aarde zo zeer als haren Jesus. Haar hart verlangt; en kan echter niet uit de gevangkenis komen: hare ziele reikhalst naar den Hemel; maar wordt nog omvangen van 't lichaam des doots. Om deze reden is zy onmagtig / en krank

van

van liefde. Somtyts veroorzaakt ook zelfs de dadelijke tegenwoordigheidt van 't beminde voorwerp ene liefde-krankte; wanneer namelijk de ziel zich zodanig aan de liefde overgeeft / dat zy daar door als vergeet het lichaam te bezielen; en wanneer de liefde zo teder is / dat twe zielen verlangen een te worden / en dat de ene in 't hart van de andere wenscht te wonen. So is de verliefde Bruidt van Jesus geheel met de liefde van haren Bruidegom ingenomen / dat / schoon zy in zyn schoot ligt / zy nochtans wenscht noq nader met Hem vereenige te wezen. Sy is als buiten zich zelve verruht / zodanig / dat zy deze waereldt / en 't lichaam / waar in zy woont / schynt te vergeten. Hare liefde tot haren Bruidegom is zo teder / dat haar hart en 't hart van Jesus als een en 't zelve is / en dat zy geheel en al in Hem wenscht te wonen. Derhalven is zy krank van liefde. Dat mag wel te regt heten; uwe liefde is sterk als de doot. Sy heeft Jesus nooit gezien; en echter is zy verlieft op zyne schoonheidt / ja zodanig / dat zy krank, onmagtig / ja doot van liefde is. Want zy zegt; Ik leve, doch niet meer ik, maar Christus leeft in my. Sy merkt de groote liefde van haren beminden aan / als ene onmetelijke grondeloze Zee / waar in zy zich stort / als niet begerende te leven / dan in dezen Oceaan zyner liefde. Daarom is zy krank van liefde.

Hogel. 8. 6. Gal. 2. 20.

Sy toont de beweeg-reden harer overgroote liefde verder aan / zeggende; Zyne slinkerhant zy onder myn hoofdt, ende zyne regterhant omhelze my. Dus wordt het bidden der wyze genomen. Maar andere nemen het verhalender wyze / zyne linkerhandt ligt onder myn hoofdt, en zyne rechterhandt omhelst my. Beide kan men hier wel te zamen nemen / nademaal de Bruidt dit beide in verscheide opzichten wel zeggen konde. Maar voor af moeten wy hier aanmerken / dat Christus Bruidt met deze spreek-wyzen op de gewone manier der Oostersche landen doelt / alwaar men aan tafel liggende / malkander in den schoot lag; gelyk wy lezen / dat de Discipel, welken Jesus lief hadt, in zynen schoot was gelegen; En toen Petrus dezen Discipel wenkte / dat hy vragen zonde wie de Verrader was; viel hy op Jesus borst / en zeide; Heer! wie is 't? Dat Joannes verkreeg / wenscht Christus Bruidt hier ook: Niet alleen om aan zyne tafel met hem Avondtmaal te houden; maar ook / gelyk Joannes, in zynen schoot te liggen / met haar hoofdt op zyne borst te leunen / en zyn liefderyk harte te kussen; ja / de Bruidt / van liefde krank / wenscht in zyne armen te liggen / en wel zo / dat zyne linkerhandt onder haar hoofdt mogt rusten. De linkerhandt komt van 't hart / zegt men gemeenlijk Die zou de steun dan zyn / op welke de kranke Sulamith haar onmagtig hoofdt wilde nederliggen op dat zy niet geheel ter aarde bezweek. Gelijk zy wenscht / zo geschiedt haar ook. De linker-handt van haren Bruidegom ligt onder haar

De troostelyke liefde-armen van Jesus.

Joh. 13. 23.

hoofdt / wanneer hy ruſt en vrede aan de Kerke geeft. Zelver / de zware vervolgingen der waereldt drukken menigmaal haar hoofdt ter neder in het ſtof der verachtinge. De onluſten hier op aarde verſtrekken haar dikwils tot enen moeſelyken laſt / waar onder zy bukken moet. Dat zyn de golven / die over haar hoofdt gaan: dat zyn de vloeden / die haar overſtroomen. Maar dan komt Jeſus / en onderſteunt haar met zyne handt: dan houdt hy haar het hoofdt boven de wateren / dat de vloeden haar niet doen verdrinken / haar ruſt en vrede gevende. So heeft Chriſtus zyne linker-handt gelegt onder haar hoofdt / toen Hy aan de Apoſtoliſche Kerk vrede en ruſt verſchafte door gantſch Judeen en Samarie. Ook komt de Bruidt van Chriſtus eene onmagt of flaauwte over / wanneer zy / door den laſt der zonde vermoeit / uitroept; Myne ongerechtigheden gaan over myn hoofdt; als een zware laſt zyn ze my te zwaar geworden. Dan zakt zy neder in de armen van haren Jeſus. En gelyk een half dode Pellikaan weder herleeft door 't bloedt van de geopende borſt zyner moeder; zo wordt ook Chriſtus Bruidt / die door den zwaren laſt der zonde in onmagt gevallen was / weder herſtelt door 't bloedt van haren Bruidegom / dat Hy voor haar vergoten heeft. Nog is zy niet te vreden met de linkerhandt, die onder haar hoofdt ligt; zy wil ook met zyne rechterhandt omhelſt zyn. Hier door wordt verſtaan de krachtige troofl / waar mede Jeſus zyne Bruidt verquikt tot een blyk zyner groote en onveranderlyke liefde. Dan omhelſt Hy haar / dan omarmt Hy haar / wanneer Hy haar harte vervult met vreugde en troofl des H. Geeſtes / zo dat zy roemen kan / zelfs in vervolgingen. Dan is zy kloekmoedig en geſterkt / zo dat zy als half verquikt in den ſchoot hares Bruidegoms ligt. Dan geeft hy haar zyn Antidotum of tegen-gif / wanneer Hy zegt; Uw harte verſchrikke niet. In de waereldt zult gy verdrukkingen hebben; maar hebt goeden moedt, ik hebbe de waereldt overwonnen. En / myn genade is u genoeg; want myne kracht wordt in zwakheidt volbragt.

Pſ. 38. 5.

Joh. 16. 33.

2 Cor. 12. 9.

TOEPASSING.

De gelovigen zyn zeer dikwils zwak.

Schoon nu deze liefde reden van Chriſtus Bruidt / veels zeer nadrukkelyker wyze aan de Chriſtelyke Kerk vervult is; zo kan en mag die nochtans ook wel van ieder gemeente / ja van ieder gelovige ziel in 't byzonder gevoert worden. Want / wat zyn de gelovigen anders als Chriſtus Bruidt / die door Godts dienaren als ene reine maagdt tot haren Heilandt wordt gebragt? Deze waereldt is haar moeders huis: haar gantſche leven is de voorbereiding des Lams: haar Bruidegom is in den Hemel naar 't lichaam / terwyl zy op [illegible] is

ig. Sy reist alg ene vreemdeling / geſtadig door de woeſtyne dezer waereldt voort / over berg en dal / door door- en tegenſpoet / door goede en quade dagen / door velden en boſſchen / doornen en diſtelen / en zoekt hem / die van hare ziele bemint wordt. En nademaal sy nog met een lichaam deg doods ig omvangen / en zondig vleeſch en bloedt met zich hier op aarde draagt / ook door vele moejelijke wegen in deze boze en bedorve waereldt moet gaan; zo kan 't niet anders wezen / of sy moet nu en dan wel eens ſtruikelen. Haar hart ig verhit / en dat maakt / dat sy gelijk een uitgedorſt Hert / naar verſche water-ſtroomen verlangt. Sy gaat door enkele doornen / en daar door komt het / dat sy dikwils door de zonde-ſlangen / die onder de Rozen van pdelheit verborgen liggen / gequest wordt. De Son van vervolginge ſteekt haar menigmaal zeer ſterk / en maakt de naar Sion reizende Bruidt vermoeit en afgemat / zo dat sy veeltyds de Dochteren Jeruſalems moet toeroepen; Ziet my niet aan, dat ik zwartachtig ben, om dat my de Zonne heeft beſchenen. Nu eens overvalt haar een plag-regen van tegenſpoeden; dan weder een nacht van droefheden / dien sy ſlapeloos moet doorbrengen / terwyl sy hare leger-ſtee met tranen nat maakt / en wegens 't brullen van den helſchen Leeuw / in angſt roept; Wachter! wat iſſer van den nacht? Op enen anderen tydt klaart de Hemel wel eens weder op / en de zwarte nacht-gordyn wordt weg geſchoven / zo dat sy de Genade-zon weder aanſchouwt. Maar nauwlyx vordert sy haren wegh / of gy ziet den Hemel op nieuw met dikke wolke van droefheidt betrokken / die van Donder en Blixem zwanger gaan. Het onweder ig niet over / of haar ontmoet een groot getal waereldtſche menſchen / die haar van hare reize-zoeken af te trekken / en haar 't leven door allerhande ſmaat / verdrukkingen en vervolginge zuur trachten te maken / zo dat sy dikwils zuchten moet; ô Wee my! dat ik een vreemdeling ben in Meſech: dat ik in de tenten Kedars wone. Als ik ſpreke, zyn zy aan de oorloge. Het een ongeluk ig met haar niet voorby / of 't ander komt weer aan. Meermalen overvalt haar honger en dorſt; en de zware zonden-laſt / die meer en meer toeneemt / als ook de harde ſtrydt tuſſchen vleeſch en geeſt, mat haar eindelijk zodanig af / dat sy daar door in onmagt valt / en met ene zwakke ſtemme roept; Onderſteunt my met de fleſſchen, verſterkt my met de appelen. Op dunkt / ik hoor uwe zuchten / die uwe verachting voor de waereldt / en uw verlangen naar Jeſus te hernen geven. Op dunkt / ik rade uwe begeerte / die gy heden in uw harte voedt / nameliik / om met den gezegenden wyn verquikt / en met het gezegent broodt verſterkt te worden.

Hogel. 1, 6.

Pſ. 120, 5-7.

Weshalven zy naar Jeſus Verlangen.

Wel aan dan! laat het ons dierhalven niet genoeg zyn / hier naar 't lichaam tegenwoordig te wezen; maar volgt de Bruidt van Chriſtus

ſtus na in hare tederſte liefde-drift. Komt met een verlangen naar dit hemels-voedtzel. Wordt de eet-luſt van enen hongerigen niet gaande gemaakt / wanneer hy ene tafel vol ſpyzen ziet! Teher / het zou wel een qualik geſtelde maag moeten zyn / die van deze tegenwoordige ſpys zou walgen. 't Zou voor een Gaſt / die hongerig was / wel onverdraaglyk vallen / dat men hem de ſpyze toonde / en niets daar van te eten gaf. Hier is gene ongezonde ſpyze / die den etenden bezwaart; maar wat Melchizedeks brood en wyn voor den vermoeiden Abrahám was / die uit den ſlag wederkwam / dat
1 Sam. 30. 11, 12. is dit gezegent brood en deze gezegende wyn voor ons. Kwam de geeſt van dien Egiptiſchen man weder in hem, toen men hem ſpys en drank gegeven hadt; zo komt onze ziel ook weder tot zich zelve / zo ras wy dit gezegendt voedtzel ſmaken. Iſmaël lag zo goet als doodt onder den boom; maar toen hy uit de Fontein hadt gedronken / die aan Hagar getoont wierdt / verleefde zyne ziel in hem. Gelyk Elias geſterkt wierdt / na dat Hem onder den Jenever-boom ſpys en dranк door den Engel was gebragt; zo worden onze zielen ook door deze geeſtelyke ſpyze en dranк verſterkt / om onzen wegh naar Sion met nieuwe krachten voort te zetten. Siet! het broodt is de ſtaf / daar geeſtelyk-kranke zielen op leunen. Al wordt het gebroken / de ſtaf blyft doch geheel De wyn is de ſterke zuil / die ons vermoeit hart ondersteunt. Lazarus was te vreden dat hy ſlechts verzadigt mogt worden van de broodt-kruimen / die van des rykes mans tafel vielen. Jeſus biedt u aan / niet broodt-kruimen onder de tafel / maar zyn genade-broodt op de tafel. De verlore Zoon hieldt zich te vreden / wanneer hy ſlechts een dag-loner mogt zyn / en met hun in zyn Vaders huis eten; maar zyne onderwerping verhief hem tot de tafel van zyn Vader zelf. David wilde maar een
Pſ. 23. 5. deur-wachter zyn / en verkreeg nochtans / dat de Heer een voortreffelyke tafel voor hem toerichtte.

Maar de Bruidt ſpreekt hier van liefde; derhalven moet die de ziel van uwe zielen wezen. Hoe trouw dienде Jacok zeven jaren om Rachel, die hem maar enen dag ſchenen te zyn / om dat hy haar zo lief hadt! Dus heeft Jeſus ook om uwer ziele wille meer als drie en dertig jaren gedient / en veeltyts enen zeer harden dienſt voor u uitgeſtaan. Waarom zoudt gy Jeſus dan niet weder liefhebben? en hoe zoudt gy dan de waereldt verder kunnen dienen? Als een gelovig menſch het regt bedenkt / zo is hy tuimers in Godts liefde / als onder den Hemel ingeſloten. Hy mag loopen waar hy wil / de Hemel is overal boven hem; dus kan hy nergens ook wezen / daar Godts liefde hem niet volgen zou. Sy roept hem toe; Menſchen-kindt! waar wilt gy heen vlieden voor myne liefde? Waart gy op ten Hemel / ik ben daar; derhalven komt tot my / ik begeer

niets

niets anders als weder-liefde. Hebt gy gezondigt / by my is genade. Schoon gy my verlaten hebt / zo heeft myne liefde u doch niet verlaten. De liefde Gods is het zegel des H. Geests / 't welk ons den Hemel verzegelt. Daarom zegt de Bruidt; Zet my als een Zegel op uw harte, als een Zegel op uwen arm; want de liefde is sterk als de doot: de yver is hardt als het graf: hare kolen zyn vurige kolen, vlammen des Heren. De liefde van Jesus is de beste schat; wie dien heeft / is ryk genoeg. Sy is de vurige wagen van Elias: Het anker onzer hope en zoete rust. Hogel. 8. 9.

Deze liefde van Jesus moet zo krachtig en teder zyn / dat de ziel geestelyk krank wordt. Gelyk een verliefde gene rust heeft / als in aan het bemint voorwerp te denken; zo moet gy / ô gelovige ziel! in ene heilige ongerustheidt zyn / en uwe gedachten niet eerder te verde stellen / voor dat gy die op Jesus Christus hebt gevestigt; even gelyk een bewoge Zeil-steen, die zich zo lang keert en wendt tot dat hy den Noordt-pool gevonden heeft. Ene verliefde spreekt gaarne van haren liefsten; laat dat ook uw vermaak zyn / dat gy van uwen Siele-bruidegom moogt spreken / en van Hem hoort spreken. ô / Hoe zoet is voor vrome zielen het gezelschap van andere vromen / daar men van hemelsche dingen spreekt! Ene verliefde bemint de vrienden van haren liefsten; zo bemint ook Christus Bruidt / die van Jesus bemint worden. Ene verliefde geeft haren will aan dien van haren liefsten over; zy wil wat hy wil. Geeft ook dus uwen wille over aan den wille van Jesus / zo dat gy niet doet wat vleesch en bloedt / maar wat uwe Heilandt hebben wil. Een zieke heeft innerlyken brandt. ô! Laat dan ook den houden ziele-winter verdwynen / en 't ys smelten / op dat gy waarlyk vurig wordt in de liefde tot Jesus. Een zieke heeft een sterk-slaande pols; geeft dan ook krachtige ken-teekenen van u / die den innerlyken staat uwer ziele te kennen geven. Een zieke heeft weinig vermogen / en zoekt alleen zyn heil en genezinge in de hulpe van den Genees-meester; verloochent ook zo uwe eige krachten / en zoekt alleen uw heil in Jesus Christus / die uwe zielen helpt De kentekens van ware liefhebbers van Jesus.

Komt dan / gelovige Visch-genoten! en valt in uwe onmagt in de armen zyner almagt. Syne linker-handt zal u ondersteunen / en zyne rechter-handt u omhelzen. Zegt gy; „ ach wee my / ik verga! want myn hart is afgemat / en de voeten zyn vermoeit van „ den langen wegh. Ach / hoe lang is 't geleden / dat Jesus my „ aan zyne tafel niet verquikt heeft! ik kan 't niet langer uitstaan. „ Helaas! myne zonden drukken my / en de last myner misdaden „ is zwaar geworden; dezelve laten my dag nog nacht ruste. Ik „ den moede van wenen en zuchten; maar ach! de zware steen wil „ niet van myn harte. ô Snood hart! dat de liefde van uwen Je- Troost tegens de zonde.

„ ſus met zo veel ondankbaarheidt vergolden hebt. En ô ondank-
„ bare ziel! hoe dikwils zyt gy van des Heren wegen afgegaan/
„ en hebt gedaan/ wat Hem vertoornt/ uw geweten bezwaart/ en
„ uwen Naaſten beledigt! ach myne zonden heten Legio, en myn
„ hart heet bloedt-akker. Weeſt getrooſt bedroefde Bruidt van Chri-
ſtus; uwe Bruidegom hoort uwen klachten; en uwe zuchten zyn voor
Hem niet verborgen. Is uw hart vermoeit? Jeſus kan 't ver-
ſterken. Drukt u de laſt der zonden? Jeſus neemt dat zwaare pak
op zich; want hy is 't/ die uwe overtredingen gedragen heeft. ô
Zoete ontruſt/ dat uwe zonden u gene ruſte laten! want daar ziet
Jeſus op/ en 't is Hem lief/ dat zy u leet zyn. Hy hoort uw
ſchreien; en neemt uwe zuchten aan/ als een ken-teken uwer op-
rechtheidt.

En wanneer men Jeſusliefde niet genoeg gevoelt.

Segt gy verder: „ Ach ik ſterve/ indien ik Jeſus niet haaſt
„ vinde! uw afwezen/ dierbaarſte Ziele-bruidegom! is my onver-
„ dragelyk. Ik zou liever in de diepſte holen zitten/ en 't zonne licht
„ niet zien/ als uw genadig aangezichte langer ontberen. ô Zon-
„ ne der gerechtigheidt! Ik wilde liever/ dat alle menſchen op de
„ waereldt myne vpanden waren/ en my vervolgden/ als dat gy
„ myn vpandt langer wezen zoudt. Ach myn Bruidegom/ dien
„ myne ziele lief heeft! ik val heen/ en kan dit lichaam des doods
„ niet langer dragen/ indien gy niet haaſtelyk my te gemoet komt/
„ en met den ſtaf van uwen trooſt myn afgemat harte ondersteunt.
„ Myne ziel ſmelt als waſch/ en ik verlieze my zelve in deze droef-
„ heidt/ zo gy u niet haaſt laat vinden. Dierbaarſte Jeſus! hoe lan-
„ ge/ ach hoe lange vertoeft gy nog/ om met uwen trooſt te komen?
„ Hoe kunt gy 't doch over uw hart brengen uwe liefſte te verlaten?
„ Zal dan myn zuchten en weemoedigheidt uw vriendelyk en liefderyk
„ hart niet bewegen? Gy/ ach gy/ die van myne ziel bemint wordt! zul-
„ len myne tranen dan geheel verloren zyn? Zult gy niet komen en die
„ by een verzamelen? Myn hart bloedt/ myn geweten is verwondt/
„ het gantſche hoofdt is krank/ het gantſche hart is mat. Hoe kunt gy
„ doch langer het aangſtig kirren uwer Toztel-duive aanhoren? ô
„ Hemelen/ neigt u! ô gy dikke wolke! ſcheurt en ſcheidt u/ op
„ dat myn gebedt kan doordringen tot zynen heiligen Tempel. Ach/
„ myn geeſt is afgeſlooft! myne levens-krachten nemen af! de tra-
„ ne-zee myner ogen droogt uit! myne tonge kleeft aan myn gehe-
„ melte! myn hoofdt neigt zich! myne handen zakken/ myne ge-
„ beentens verdorren/ myn bloedt verſtyft/ myn ziele is verliefd.
„ Ik bezweer u/ gy heilige Seraphinen/ die rontom den Throon
„ van mynen liefſten ſtaan/ en uitgezonden worden ten dienſt der
„ genen, die de Zaligheidt beërven zullen. Ik bezweer u, gy Doch-
„ teren Jernſalems! by de Reheen op 't Veldt/ dat gy aan mynen

„ lief-

ſſten zegt/ dat ik krank van liefde ben. Ik bezweer u/ gy
achters op Zions muren! dat gy my zegt/ waar ik den Brui-
gom myner ziele doch vinden kan. Wachter! wat iſſer van den
icht? wachter! wat iſſer van den nacht? Kom gy heldere mor-
nſtar! gy ſtarre uit Jacob! laat my uwe ſtralen zien in den
acht myner treurigheidt. Kom/ gy Hinde des dageraats! kom/
Zonne der gerechtigheidt! Ach/ dat ik den genen vinden
ogt/ dien myne ziele lief heeft! Ach! dat ik u in myne armen
adt/ ik zou u aan en in myn harte drukken. Ik zou u bren-
n in myn moeders kamer/ in myn moeders huis, en u kuſſen;
k zou niemant my verachten.
yt getrooſt/ bedroefde Bruidt! Ik zal u zeggen/ waar gy uwen
s vinden kunt. Kom/ volg maar in een waar gelove; ik zal u
ynen Throon brengen. Kom maar/ en kus den Schepter zy-
genade; ik zal u aan zyne heilzame Tafel leiden. Kom/ eet en
maar/ myne Vriendin! wilt gy verquikt zyn met bloemen;
om met my in den Hof des Heren/ en zie in 't geloof op de
s onder de doornen, ik meen op Jeſus onder de Kroon. Kom
e op de Lelie der dalen, op den heiligſten Jeſus in zyn lyden.
gy onderſteunt zyn met fleſſchen; kom en drink van den ge-
den wyn/ tot verzegelinge van zyn voor u vergoten bloedt.
gy verſterkt zyn met appelen; kom en eet van de vruchten
den Boom des levens. Wilt gy ruſte hebben; kom en leg uw
weit hoofdt/ en uw afgemat hart in de armen van uwen Je-
; dan zal hy zyne linker-handt onder uw hoofdt voegen/ en u
zyne rechter-handt kuſſen en omhelzen. ô Aangename ruſt/ ô
luſt! Hy zal alle uwe ongerechtigheden vergeven, en alle uwe
kheden genezen. Hy zal alle tranen van uwe ogen afwiſſchen.
zal uw hart vervullen met vreugde/ leven/ en vergenoeginge.
zal alle Dochteren Jeruſalems bezweren/ dat zy zyne lieve Bruidt
opwekken/ voor dat het haar luſt. Wie dezen Jeſus niet lief
t, die zy Anathema, Maran Atha! Maar wie hem lief heeft/
dien zy trooſt/ vrede/ vreugde/ en alle vergenoeginge/ nu en
lle eeuwigheidt. Amen.

GEBEDT.

raëls Godt, grote Heer! die uw volk als *op Arents vleugelen*
gt, en met koorden der liefde leidt; hoe *goedt zyt gy* ons *Iſ-*
; dien, *die rein van harte zyn*, en u, den Bondt-godt, met
ndt en harte eren? Ach? wat heeft het woeſte Seïr dezer wae-
t doch heerlyx of vergenoegelyx in zich, dat de ydele waereldt-
lin-

lingen ruſte zoeken, daar die niet te vinden is, en vergenoeginge, daar zich naauwlyx een ſchaduwe van vergenoeginge opdoet! zou het ydele en bedrieglyke dezes levens ons hart bekoren? Zou het kort vermaak der zonde onze zinnen betoveren? Neen, ô neen! reets meer als te veel heeft de liefkozende waereldt ons gal in plaats van honig, naberouw in plaats van vreugde gegeven. Weg waereldtſche gedachten! wy verlaten u, ô woeſtyne vol zonden! De *wateren in Syrie* zyn verre na zo goedt niet als die van onze *Jordane:* Zy laten niets na, als een *Mara*, niets als enkele bezwaringen van 't gewete, en alle verdriet. Veel liever willen wy, ô Godt! *Deurwachters* in uw huis zyn; want een dag by u is beter, als duizendt elders. ô Hoe vergenoegt is onze ziel, wanneer wy op dit Thabor uwer heerlykheidt klimmen, daar wy 't gewoel der waereldt niet horen! Laat de ſtem der genen, die ons vrede verkondigen, ons lieflyk zyn. Laat ons verheugt zyn op den dagh, op welken gy onze zielen wilt weldoen. Laten de ryke goederen uwes huizes, en de levens ſtromen van uw Zion, die onze zielen naar 't Paradys voeren, ons zoet en lieflyk zyn. Gy hebt ons 't hart genomen, dierbare Ziele-vriendt! gy hebt het gedaan, ô onze harte-luſt en enige vergenoeginge! Wy zyn afgemat van liefde en verlangen naar u. Ach? wanneer zullen wy daar komen, alwaar wy *uw aangezichte zullen aanſchouwen*? Ons hart gaat uit naar uw woordt, want gy hebt het verwondt, ô dappere Heldt uit Davids ſtam! met de pylen uwer liefde, ô lieftallige Bruidegom! want uwe woorden en uwe werken zyn niet dan louter liefde. Uwe beloften en uwe gaven zyn enkele liefde kuſſen; ja uwe kaſtydingen zelfs zyn niet anders als welmenende liefde-ſlagen. Uwe liefde is ene vlam, die door alle wateren van droeſheden niet uitgebluſcht kan worden. Deze vlam heeft ons hart ontſtoken, en dat wordt, wanneer gy ons ſomtyts uwe trooſtelyke bywoning onttrekt, nog hoe langer hoe vuriger in zoeken en verlangen. Al wilden wy 't loochenen, zo weet gy echter, Heer, dat wy u liefhebben, en dat gy het zyt, die van ons ziele bemint wordt; onze zuchten zouden ons doch verraden, en onze innerlyke geſteltheit zou het doch uiterlyk betuigen en aan 't dag-licht brengen. Ach! verquik ons dog aan uwe Tafel; want wy zyn de kranken, en gy zyt de Here, onze Genees-meeſter. Hier ligt het hart, ô Godt! dat verwondt is, en naar uwe nadere gemeenſchap by na van verlangen weg ſmelt. Ach, dat alle deszelfs bloedt-droppelen, zo vele liefde-koorden waren, waar mede wy ons voor eeuwig aan u konden verbinden! Wek ons doch op in onze krachteloosheidt met de bloemen uwer trooſtryke beloften. En wanneer wy van 't gewas des Wyn-ſtoks drinken, laat uw dierbaar bloedt dan in onze ziele vloeien. Laat

ons

ons de zoetigheidt uwer vruchten ſmaken, ô Boom des levens! ô hoe wel te vrede is onze vermoeide ziel nu, daar gy zo naby ons zyt aan uwe Genade-tafel! zyn wy in ons, of zyn wy buiten het lichaam, wanneer wy tot uwen Throon naderen? ô Gezegenden dagh, op welken onze ziel haren liefſten vindt, en wy in magtige onmagt onzen harte Bruidegom in de armen vallen! ô hoe zoet ruſten wy, zo lang uwe linke-handt onder ons hoofdt ligt! En ô, hoe verheugt zich ons hart, wanneer uwe rechte-handt ons zo vriendelyk omhelſt! Ach, hoe groot zal eens de vreugde van *de Bruiloft des Lams* zyn! Hoe onuitſprekelyk zal de zoete harte-blyſchap wezen, wanneer wy daarboven met u het Avondtmaal zullen houden in uw Vaders Ryk! Ondertuſſchen, Heer, maak ons ſterk in den Geeſt, vurig in de liefde, blyde in hope, geduldig in droeſheden, en ſtandtvaſtig in het gelove, tot dat gy, ô Krone der liefde! ons verlangen eindelyk heerlyk kronen zult. Amen.

Onze Vader, enz.

DE WANDELENDE KERK VAN GODTS GEEST.

Na het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

Jehovah Schamma. De Heere is aldaar. Wie die is?

DE naam der ſtadt zal van dien dage af zyn, de Here is aldaar. Dit zyn de laaſte woorden/ waar mede Ezechiel zyn 48ſte Cappittel/ en zyne voorzegginge van enen nieuwen Tempel ſluit. De Stadt Godts en Tempel, daar de Profeet van ſpreekt/ is geenzints een derde Tempel, dien de Joden nu reets meer als duizendt jaren vergeefs in Canaan gewacht hebben; maar een geeſtelyke Tempel, namelyk/ de Kerk des nieuwen Teſtaments. Dezelve zou met nadruk heten/ Jehovah Schamma; dewyl de Verbondtsengel zelf dien zou bouwen/ en tuſſchen deze zeven goude kandelaren wandelen. Deszelfs naam is Jehovah Schamma; De Here is aldaar; om dat Hy zynen Geeſt daar heeft uitgegoten/ en in de harten der huisgenoten/ als in zyne Tempelen/ woont; gelyk wy dan/ om meerder hier van te ſpreken en te horen/ thans by een gekomen zyn. Doch nademaal wy hier toe de opwekkinge/ hulpe en byſtant des Allerhoogſten nodig hebben/ bidden wy denzelven om verlichte ogen des verſtandts en gantſch geheiligde zielen/ alduſ het allervolmaakſte Gebedt van onzen Heilandt ſpreekende: Onze Vader, enz.

TEXT.

TEXT. 1 COR. VI: vſ. 19, 20.

Of en weet gy niet, dat u lieder lichaam een Tempel is des heiligen Geeſtes, die in u is, dien gy van Godt hebt, ende dat gy uwes zelfs niet en zyt? Want gy zyt dier gekocht; zo verheerlykt dan Godt in uw lichaam, ende in uwen Geeſt, welke Godes zyn.

TWEDE INLEIDING.

Seer vermaart is in de geſchiedenisſen de Tempel te Eſeſe, dien men ter ere van de Heidenſche Godin Diana gebouwt hadt / en waar van in de Handelingen der Apoſtelen gewag wordt gemaakt / toen 'er geroepen wierdt; Groot is de Diana der Eſeſeren. De grondt van dezen Tempel / die op ene moerasſige plaatſ ſtont / was van Wol met geſtoten kolen vermengt. Hy hadt 127 Pilaren / ieder van 60 voet hoog / daar 127 Koningen aan gebouwt hadden / namelyk / elk enen Pilaar. De balken waren van Cederen-hout / de deuren van Cypreſſenhout / en blonken heerlyk van Goudt en edel-geſteente. Toen nu deze Tempel reets 400 Jaren geſtaan hadt / was 'er zeker eerzuchtig menſch / Heroſtratus genoemt; die / ziende dat hy door zyne deugden nog brave daden genen naam in de waereldt kon maken / dezen heerlyken Tempel in brandt ſtak / alleen om enen onſterffelyken naam by de nakomelingſchap te hebben. De Eſeſeren mogen roemen op den Tempel der Godinne Diana; maar wy verheugen ons over enen en beteren Tempel / dien de Soone Godts zelf gebouwt heeft. De grondt daar van is zo wel gelegt door de Propheten en Apoſtelen / dat niemant een ander Fondament leggen kan, dan 't gene gelegt is. Die grondt is zo ſterk / dat / ſchoon alle poorten der Helle daar op aan vielen / zy denzelven nochtans niet zouden kunnen overweldigen; en de Tempel zelf is gebouwt ter ere / niet van ene valſche ſtomme Godin Diana, maar ter ere van den Here der Heirſcharen. Deze Tempel is de Chriſtelyke Kerk in 't algemeen / en 't hart van ieder waar gelovigen in 't byzonder. Satanas, de Vorſt der duiſternis / die om zyner eerzucht willie van den Hemel gevallen is / maakt het gelyk Heroſtratus, en tracht dagh en nacht dezen Tempel Godts te vernielen. Doch alle zyne aanſlagen worden de ſchaande / om dat de Heer zelf daar in woont; en om die reden blyft die Tempel onverwinnelyk ſtaan tot ere van Godt / aan

Godts Kerk is 't beſte woonder der deo waereldt. Hand. 19.

1 Cor. 3. 11.

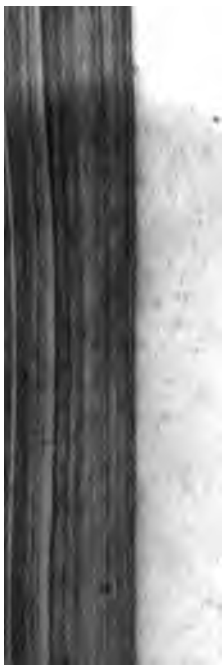

De heilige vrage.

De Apoſtel ſpreekt hier (1) v
len des H. Geeſtes, en zegt:
zyn; vragende / of wy zulx niet
tige ſpreek-wyze / van Paulus v
niet? Als of hy zeggen wilde;
die gy moet weten / alzo 't het ee
dom is. Deze wyze van vermaa
en overtuigt / als of de Apoſtel
beroept zich op 't gewete zyner
niet? Moet gy dit niet voor ene
zelve niet voor Godt bekennen /
Moet gy niet toeſtaan / dat gy 't
len des H. Geeſtes zyn?

De lichamen der gelovigen zyn Godts Tempelen.

Wat de zaak zelf betreft; Hy
theren. Hy verſtaat door het li
haams, maar ook de ziel. Even
Synecdoche Partis pro toto neem
geheel verſtaan wordt. Dat m
den gehelen menſch verſtaat / blyk
volgen / zeggende; Zo verheerly
in uwen Geeſt, welke Godes zy
haam alleen / buiten de ziel, noem

om verſiert en reinigt alles zo veel gy kunt. Dus noemt de Apoſtel dan Lichaam en ziel, dat is / den gehelen menſch / een Tempel des H. Geeſtes. Ziet! dat is onze waardigheidt; Dat is der Chriſtenen eer en heerlijkheidt / boven Heidenen, Joden en Turken. Wen leeſt van de Joden in 't Oude Teſtament niet / dat hunne lichaamen Tempelen des H. Geeſtes zyn geweeſt. Niet / dat Godts Geeſt niet onder hen gewoont zou hebben; maar dezelve is toen zo overvloedig niet over hen uitgegoten. De gaven des Geeſtes waren in dien tydt zo ongemeen ſpaarzaam / als water dat by druppelen valt; maar onder het Nieuw Teſtament wordt Godts Geeſt uitgegoten als een ſtroom. Derhalven wil Paulus tot de Corinthers zeggen; Ziet! welke eer heeft Godt u aangedaan! Hy heeft voor 't Joodtſch Volk enen Tempel laten bouwen / daar Hy zich wilde openbaren; maar nu heeft hy zynen Tempel binnen u gebouwt / en daar wil Hy wonen met zynen Geeſt.

't Was eertyts ene groote eer voor Iſraël / dat Godt hen vergunde enen Tempel te mogen bouwen; want de Allerhoogſte woont anders niet in Tempelen, met handen gemaakt; dewyl de Hemel zyn Throon, en de Aarde zyne voet-bank is. En hoe zou Godt op aarde wonen, daar de Hemelen, ja de Hemel der Hemelen Hem niet begrypen kunnen? (1) Gelijk nu de Heer eertyts alleen in den Tempel Iſraëls zyne heerlijkheidt openbaarde / zo doet Hy ook nu in onze harten. Toen de Tempel ingewyet / en de Arke des Verbonds in 't Heilige der Heiligen gebragt was / hwam 'er een wolk, en vervulde het huis des Heren; en van dien tydt af woonde Godt in ene duiſtere Wolke boven de Cherubynen. Wanneer de Hoge-prieſter in 't Heilige der Heiligen ging / antwoordde de Heer van den Genade-thron; en zo hoorde men ook desſelfs raadt en Godt-ſpraken / wanneer het Volk of de Koning Hem iets door Urim en Thummin vragen liet. Zo openbaart Godt zich ook door zynen Geeſt in den menſche / zo dat deze / door de Heerlijkheidt en Majeſteit des Heren overtuigt / met heiligen eerbiedt desſelfs ſpraak in zyn harte hoort. (2) Gelijk eertyts de Tempel tot den dienſt van Godt wierdt gewyet / gelijk daar offerhanden geſlacht moeſten worden; gelijk de Prieſters en Leviten daar dagelyx hun ampt en plicht moeſten waarnemen; gelijk daar geen menſch dorſt zitten / maar de Prieſters zo wel als al 't Volk moeſten ſtaan / behalven alleen den Koning / voor wien ene zit-plaats was; gelijk de offerhanden / die 'er gebragt wierden / op Godts Altaar moeſten gelegt worden; zo wil Godt ook in onze harte wonen / dat is / den dienſt aannemen / dien wy Hem doen. (3) Gelijk eertyts niets onreins in den Tempel mogt ingaan / en niemant daar komen / die enen doden hadt aangeraakt, ook geen melaatſchen; en gebrekkelijk offer of vreemdt vuur verboden was /

Hoedanig zy die zyn? 1 Kon. 8. 27.

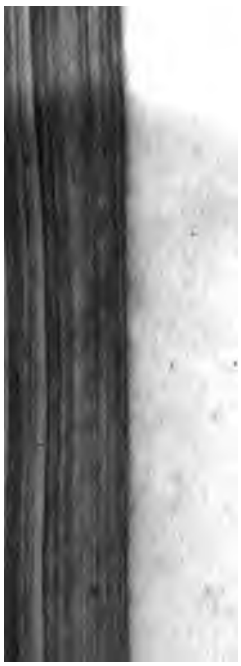

weginge hebben. Zo lang er een
in den mensche woont / zal dat ui
gelt leven blyken. Dus mede /
zullen daar uiterlijk de blyken v
Godts wil over een komen. D
in ons voortbrengt / is / öns ver
ture zyn wy blindt en onwetend
mensch begrypt niet de dingen,
hem ene dwaasheidt, en hy kan z
geschiedt middelbaar, en niet onm
badisten, en andere geest-dryvers d
vlytig horen / lezen / overwegen /
worden. De twede werking, die
brengt / is ene heiliging van den
Goddelijke waarheden / en van
overtuigt is / bevindt hy in zyn
goedts. Hier uit ontstaan dan
heden; als daar zyn / gedult in
heidt en onderwerping aan God
sten, hope op het gantsch zeer
lykheidt, Gelove aan Godts d
langen naar een nadere gemeens
ene hartelyke droefheidt, dat m
ke blyschap wanneer men de bly
met Hem in vrientschap staat.
Tempelen des H. Geestes; wan

of hy zeggen wilde / Godt bewyst u de ere / dat hy in uw lichaam en ziele de volle heerschappy voere. Wanneer Paulus zegt / dat wy Godt verheerlyken moeten; zo is de mening niet / als of de mensch enige eer of heerlykheidt Gode kan toebrengen / die Hy niet heeft / of waar door hy volmaakter zou worden; want Hy is de heerlyke en hoogst-volmaakte Godt. Maar Godt te verheerlyken, is te zeggen; Gode de ere te geven die Hem toekomt; Godt te erkennen gelyk hy is; Hem het hoogste goedt te achten / en niets neveng Hem te stellen / noch gelyk Hem te beminnen; zyne geboden te gehoorzamen / en zynen wil / voor zo ver onze onvolmaaktheidt enigzints toelaat / na te komen; ook onzen toevlucht tot Jesus Christus / als den enigen Middelaar des Nieuwen Testaments / te nemen. Hier op gondde Paulus zyne vermaning / toen hy zeide; Een iegelyk die den name van Christus noemt, sta af van ongerechtigheidt. Dus moeten wy Godt dan verheerlyken in ons lichaam en in onzen Geest. Uit deze twee deelen bestaat een mensch. De Geest, dat is / onze redelyke en geheiligde ziel / is 't voornaame of hoofd-werk-tuig / waar door wy Godt verheerlyken / in verstandt / in wille / en hartg-tochten; maar het lichaam en desselfs ledematen zyn de werktuigen / door welke wy de liefde Godts, die wy in onze ziel hebben / betuigen. Waar Godts Geest is / moet die uiterlyk ook blyken door heilige daden. So lang het bloedt bewogen wordt / moet de Pols slaan: waar vuur is / daar moet schyn zel of warmte zyn: Indien een boom goedt sap heeft / moeten ook bladen en vruchten gevonden worden. So ook / waar Godts Geest in de harten woont / daar openbaart hy zich door Godvruchtige werken: Dan helpen onze ogen / oren / mondt / handen / en voeten / zo veel zy kunnen om Godt te dienen. Godt verheerlyken. 2 Tim. 2: 19.

Deze vermaning sluit de Apostel met deze woorden: Welke Godes zyn. Ja zekerlyk is onze ziel en ons lichaam Godes, niet alleen ten aanzien van de scheppinge / maar ook ten aanzien van de verlossinge / en wedergeboorte. Heeft iemant een huis gebouwt / het staat tot zynen dienst: Heeft iemant een Paleis van onreinigheidt gezuivert / Hy zal 'er niets onreins in laten komen: Heeft iemant een kostelyk Juweel duur gekocht / hy gebruikt het tot zyne ere. Dewyl nu Godt ons lichaam en onze ziele door het dierbaar los-geldt van zynen Soon heeft verkregen / wat is billiker / als dat wy zo wel het een als het ander heel en al hem ter ere toewyen?

TOEPASSING.

Gelyk Paulus de Corinthers voeg / mogt men ook 't heden-daagsch Bestraffing der

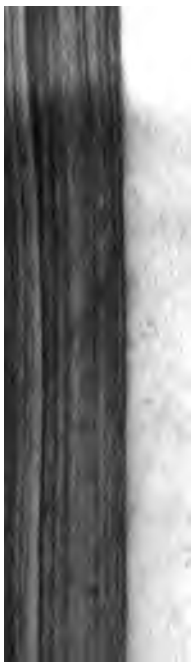

opstaan. [illegible]
schen hart is t' allen dage alleenl
op hun lichaam ; men han geen
Tempels des H. Geestes zyn / die
penen der ongerechtigheit ; Licha
zyn / waar door allerhande verbo
dingen / welker oren gaarne zondi
ker tongen scherpe zwaarden zyn /
nen Even-mensche verwonden / e
vergete taal tegens 't gewete / te
gens alle eerbaarheidt ; welker ha
en welker voeten op den breden w
naar de Helle lopen. ô Sondaa
Tempelen des H. Geestes moeten
twist / tweedracht en onenigheden
bouwt men dan enen Tempel ?
die is een Geest des vredes / der z
derlijke liefde / maar men bouw
vel, die een vrienden is van spant
tweedracht en onenigheidt / en die
vuur op stookt / op dat het in h
nadeel van zulke zielen. Bouw
pel, welker harten vervult zyn
heidt / en die hunne leden tot W
door den bozen Geest enen Temp
lusten gestadig op de Venus-alte

[redacted]

nnen / en hun nietig lichaam meer opfieren / als hunne arme
Die Babels torens bouwen / en door hunne hoogmoedige har-
ich zelven verheffen! Sulke bouwen enen Tempel, niet voor
H. Geest, maar voor den Afgodt van Philanthie of eige-lief-
ô Elendige schepselen / als de H. Geest zo van u afwykt! Een
sch / die gestorven is / en reets begint te verrotten; veroorzaakt
ffschyn den levendigen; doch / schoon 't nog zo een vergaan lic-
n was / dat reets jaar en dag in 't graf hadt gelegen / zo is 't
tans zo affschuwelijk niet / als een mensch daar de H. Geest
wonen is. So een is erger als een doodt aas / een affschuwelij-
n Godts ogen / als het stinkenste ijk voor menschen wezen kan.
wanneer 't eerst zo ver komt / dan wordt de Sondaar met zo-
e zekerheidt vervult / zo dat hy gantsch geen gevaar vreest / schoon
y den voordt der Helle gaat. Dan wordt zyn hart harder als
leen / en zyn gewete is dan als met een brandt-yzer toesch/oeit.
k schildere zulke menschen de Helle en eeuwigheidt zo duidelijk
ywendig af als men wil / daar zal weinig gevoel wezen; en zy
l 't niet ter harte nemen / voor dat eindelijk Godts schrikkelij-
ordelen over hen komen / dat de handt des Heren hen aantast /
yne zware straffen hen treffen; dat in 't doodts-uur de brandt
elle hen omgeeft / de beken Belials hen verschrikken / en Godt
egruikt in 't midden hunner zonden; want zy / als Vaten der
oelyke rechtvaardigheidt / vergaderen zich toorne als een schat,
/ den dag des toorns en der openbaringe van Godts rechtvaar-
ordeel!

at u aangaat / broedre Christenen / die weet dat uwe lic- Plichten
n Tempelen des H. Geestes zyn, en heden door 't H. Avondt- der genen
l dezen Tempel op het nieuw hebt ingewyet; Verheerlykt die ten
t in uw lichaam ende in uwen geest, welke Godes zyn. Avondt-
maal zyn
dien einde neemt de volgende plichten in acht: Suivert uwe geweert.
en van alle onreinigheidt; dryft 'er de slangen der zonden uit /
et dan u weg alles / waar mede gy uw gewete bezwaart hebt.
sten een onderdaan de eer zou genieten / dat zyn Vorst by hem in-
n wilde / zou hy niet alle vuiligheidt uit zyne woninge ruimen?
ijk voor den Tempel te Jerusalem wachters gestelt waren / op
er niets onreins inging / zo bewaart ook uw harte: Maakt een
ondt met uwe ogen, en draagt zorge / dat gy alle quade aan-
ejen in den beginne wederstaat. Indien 't water maar een wei-
dör den dam breekt / zo loopt het veldt haast onder; daarom
t de zonde in haar begin. In den Tempel was een Brandt-
r Altaar; laat ook uw hart een Altaar zyn / op 't welk gy in
ur gelove de alleen verdienende offerhande van Jesus Christus
. Laat de liefde tot Godt het heilig vuur wezen; dan zal uw

offer den Here zo aangenaam zyn als dat van Abel. Ja / offert u zelven aan Godt / en geeft Hem uw hart / op dat het Hem met alle krachten diene. In den Tempel was een Reuk-altaar; laat ook zo uw gebedt als een wierook zyn / en uwe aandacht als gloeiende kolen; dan zullen uwe smeekingen door de wolken dringen tot voor Godts heiligen Throon. In den Tempel hoorde men de Godtspraken; hoort ook zo in uwe harten naar de taal des H. Geestes / wanneer Hy door uw gewete tot uw spreekt; en bedroeft dien troostryken Geest niet. In den Tempel was de heilige Muſiek der Leviten van 't hoge en lage Choor; laat ook zo Godts lof in uwe harten klinken. Heeft de Heer u weldaden bewezen / zo zegt ook met allen lof en dank; Loof den Here, myne ziele, ende al wat binnen in my is zynen heiligen naam. Loof den Here myne ziele, en vergeet gene van zyne weldaden. Is uw hart door zonden bevlekt en bezwaart / zo laat uwe boet-stem horen. Zyt gy in noden / gaat met Godt te rade. Dan zullen uwe harten Tempelen des H. Geestes zyn; Dan zal Godt in u enen Throon oprichten; dan kunt gy zeggen; Ik leve; doch niet meer ik, maar Christus leeft in my. Here Jesus! u leef ik, u sterf ik, ik ben uwe in doot en leven.

Ps. 103. 1, 2.

Kenteken der genen, welker harten Tempelen des H. Geestes zyn.

Draagt gy / waar aan zal ik kunnen weten dat de H. Geest in myn harte woont? Ja zal u maar dit enig kentekken geven. Waar ene oprechte liefde tot Godt in Jesus Christus is / een lust tot het goede / ene walg en afkeerigheidt van de zondige ydelheden der waereldt / een yver voor Godts ere / ene zorgvuldigheidt voor de welvaart der ziele. Wanneer men gaarn hoort spreken van Godt en van den Hemel / en geestelyke zamenspraken bemint. Wanneer men hartelyk bedroeft wordt / indien men zelf struikelt / of anderen ziet en hoort zondigen / vloeken / zweren / liegen / enz. en wanneer men zich verheugt / indien of door ons / of door anderen Godts ere bevorderd wordt. Ziet! dat is hoortelyk het regte kentekken / waar aan wy kunnen weten / of Godts Geest in onze harten woont. Want / indien die heilige Geest zyne woning in een hart heeft / moet zulx ook uiterlyk blyken; en waar hy is / daar moet ook een geestelyk leven / daar morten heilige genegentheden zyn. Immers heet hy met nadruk / de Heilige; niet alleen om dat Hy zelf heilig is, maar ook / om dat Hy die / daar Hy in woont / heilig maakt; om dat Hy ons verstandt verlicht / onzen wille heiligt / en gelove / liefde / gedult / zachtmoedigheidt en vriendelykheidt in ons harte werkt; want dat zyn de vruchten des Geestes. Ook is Hy onze Leraar. Niet alleen dat Hy aan sterfelyke Leraren en Predikers verscheide gaven mede deelt; maar Hy geeft ook den zegen tot hunnen arbeidt. Ach! ons predikken / leren / bestraffen en vermanen zou weinig helpen / indien Godts Geest niet het beste daar toe deed. Zonder dat zouden wy laar en

Jes. 6. 3.

Gal. 5. 22.

2 Cor. 12.

dorg

dag prediken / en geen ene ziel bekeren. Indien gy derhalven Godts woordt met lust en vermaak hoort / en heilige bewegingen / zucht en liefde in u bespeurt om den inhout daar van na te komen / zo denkt vry / dat dit ene werking des H. Geestes is / die in uwe harten woont. Dus bewoog hy het hart van Lydia de Purper-verkoopster. Hand. 16. 14.
Dus werkte Hy in Paulus op den weg, en in de mannen op den Pinxter-dagh. Hy is ook onze Raadt-gever en Bestierder. Wanneer de Satan / onze archlistige vyandt / ons door zyne ingevingen en quade verzoekingen aan boordt komt; wanneer de boze waereldt ons door quade voorbeelden zoekt te verleiden; ja wanneer ons eige vleesch en bloedt / verraders van ons harte / ons tot zonde lokken / zo bevinden wy / dat de H. Geest in ons gewete daar tegen spreekt / en inwendig zegt; Handelt zo qualyk niet tegen uwen lieven Godt: Laat u niet van 't quade overwinnen; de zonde ligt voor de deur / maar doet haren wil niet: Dat zy verre / dat gy tegens uwen Godt zoudt zondigen. Wanneer wy nu zulke ingevingen van Godts Geest plaats geven / en de zonde overwinnen / zo zyn wy zo verheugt en vergenoegt / als of wy enen groten strydt gewonnen hadden. Hy maakt ons het Doop-verbondt indachtig / als ook onze geloften / die wy zo dikwils by 't H. Avondtmaal hebben gedaan: Hy brengt ons deze en gene stichtelyke predikaatsien te binnen: Hy brengt ons deze en gene spreuken van Godts woordt in het geheugen: Hy wekt ons op tot het gebedt. Ja / men heeft voorbeelden / dat vrome Christenen / die de loffelyke gewoonte hadden / van 's nachts op te staan en te bidden / gedurig omtrent dien tydt zo opgewekt van hart zyn geworden / als of een Engel des Heren hen aangeraakt / en gezegt hadt; Staat op en bidt. Ziet! dat zyn de werkingen van Godts Geest. Betaalt hy dus zyne slegte herberg niet wel rykelyk? Eindelyk hebben wy ook 't genot daar van / dat Hy onze Trooster is, wanneer 't ons qualik in de waereldt gaat. Als 'er kruis en droefheidt komt / dan spreekt Hy ons enen krachtigen troost in. Geen Reiziger kan in hete zomer-dagen door enen koelen windt zo hartelyk verquikt worden / als ene ziel door de hitte van 't kruis afgemat / door 't zacht ruisschen van dezen windt van Godts Geest verquikt wordt. En wanneer het eindelyk tot sterven komt / troost Hy ons in dien uitersten noodt. Wanneer onze ogen breken / en onze oren de aanspraak des Leraars niet meer horen / dan hebben wy enen krachtigen trooster in ons harte / die ons vriendelyk toespreekt; Vrome ziel! verhuis / en verlaat dezen bouwvalligen Tempel uwes lichaams. Heden zult gy in des Heren Tempel zyn / en aldaar in volmaaktheidt uwen Godt eeuwiglyk loven en pryzen. Amen.

Hand. 16. 14. 9, 3, 6. 2, 37.

GEBEDT.

ô Heilige, en over al tegenwoordige Godt! *De Hemel is uwe*

Throon, en de aarde de voet-bank uwer voeten. Uw huis is uw *Bethel*, dat gy gebouwt hebt ter ere uwer heerlykheidt, op dat uwe lof daar ook klinken mag. Immers hebt gy belooft *tegenwoordig te zullen zyn, waar twe of drie in uwen naam te ſamen komen.* Ach, laat dit uw huis dan doch heten, JEHOVAH SCHAMMA, *De Here is aldaar.* Laat uw waakendt oog dag en nacht open ſtaan over dit huis, en over de plaatſen, waar van gy gezegt hebt; *myn name zal daar zyn.* Verhoor ons gebedt en ſmeken. Inzonderheit wees doch tegenwoordig in onzer aller harten. Klop gy zelf daar aan met *den hamer van uw woordt, die ſteenrotzen verbryzelt*, op dat wy u, den *Koning der ere*, open doen. Want wat zou 't ons baten in ſtene Tempelen te prediken, indien ons hart verſteent bleef, en geen *Tempel des Heren* wierdt? Immers zouden dan deze ſtenen tegen ons getuigen. Derhalven, laten niet alleen onze zielen met een heiligen aandacht aangehoort hebben, wat gy door uwen dienaar tot ons hebt geſproken; maar maak ons ook bequaam tot een Godtzalig voornemen en beſluit, om al wat gy ons hebt laten voordragen, met ſtantvaſtige gehoorzaamheidt na te komen. ô Godt *H. Geeſt*, gy dierbare Leraar! die ons den raadt en wille Godts aangaande onze Zaligheidt openbaart, en in *ons harte; als uwen Tempel, wonen* wilt; wie zyn wy, dat gy by ons inkeert? *Wy zyn niet waardig, dat gy onder ons dak koms.* Ach, de hutte onzes harten is veel te ſlegt voor zo edelen Gaſt; De kamer onzes verſtandts is veel te duiſter; en in 't vertrek van onzen wil liggen hier en daar nog overgebleve zonden en aanklevende zwakheden. Doch, dewyl het u behaagt, ons in onze geeſtelyke armoede niet te verſmaden, zo kom dan, ô Godt H. Geeſt! kom in, *gy gezegende des Heren*, en blyf eeuwig by ons. Ziet! wy geven u ons hart; bereidt gy zelf het naar uwen wille. Verdryf alle onreinigheidt, en maak het enen vruchtbaren Akker, daar edele vruchten der gerechtigheidt waſſen. Zyt gy onze Leraar, dan zal de prediking van uw woordt in onze harten gezegent zyn. Wy bevinden in ons ene hartelyke vreugde, wanneer wy van de ere uwes naams horen ſpreken. Wy verheugen ons, wanneer wy de zonde overwinnen. Wy bedroeven ons, dat wy u niet volmaakter kunnen dienen. Is dat niet een werk van u in ons, ô Godt H. Geeſt! onze harte-luſt en hoogſte vergenoeginge? Ga maar voort, en *volbreng het goede werk, dat gy in ons begonnen hebt.* Help ons te regt wanneer wy dwalen. Sterk ons, wanneer wy vermoeit zyn. Ja, ondersteun ons in den laaſten doots noodt; en wanneer wy niet meer kunnen ſpreken, ſpreek dan onze zielen trooſtelyk toe. Met een woordt, *heilig ons geheel en al*, en verleen dat *onze gantſche geeſt, ziel, en lichaam onſtraffelyk blyven, tot de toekomſte van onzen Here Jeſus Chriſtus.* Amen.

Onze Vader, enz.

VRY-

VRYSPRAKE VAN DEN BEGENADIGDEN ZONDAAR.

Voor het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

IK gedenke heden aan myne zonden. Dus ſpraak eertyts een bediende van den Koning Pharao, toen hy ſyne misdaden / en de daar op verkregene genade zich te binnen bragt. dit moet ook de boet-ſtemme ſyn van hun / die tot de Tafel des Heren willen naderen / wanneer sy alvorens komen om hunne zielen daar toe te bereiden. Ieder moet dan ook met een bewogen gemoedt zeggen; Ik gedenke heden aan myne zonden. Indien een menſch ſyne zonden wel overdenkt / hoe dat hy / ſedert dat hy zich laaſt met Godt verzoent hadt / zo menigmaal ſyn Verbondt heeft verbroken / den Here vertoornt / ſyn gewete bezwaart / en ſynen Even-menſche beledigt; zo volgt daar op een ware honger en dorſt naar de gerechtigheidt / een ſmartelyk verlangen naar de genade Godts / en een goedt voornemen om vroom en Godtzalig te wandelen. Met dit heilig oogwit ſyn wy ook op dezen Voorbereidings-dag in de Voorhoven des Here verſchenen. Om nu ons heden zo te bereiden / dat wy mogen als waardige Viſch-genoten aan des Heren Tafel kunnen komen / bidden wy Godt om ſyne bekeerende genade / met het allervolmaakſte Gebedt / dat Jeſus Chriſtus ons geleert heeft.

Gen. 41. 9. Het gedenken der zonde is nodig

Onze Vader, enz.

TEXT. MATTH. IX. vs. 2.

Zone, zyt wel gemoedt, uwe zonden zyn u vergeven.

TWEDE INLEIDING.

Het geloofs-artykel van de vergiffenis der zonden is ten hoogsten troostelyk.

't Is een hoogwigtig en zeer troostelijk Artykel; Ik gelove ene vergiffenis der zonden. Wat zou 't my baten/ dat ik in Godt geloofde/ zo Hy mijn Boudt-godt in Christus niet was? En hoe zou Hy mijn Boudt-godt kunnen zijn/ zo Hy myne zonden niet vergaf? Wat zou de vergiffenis der zonden my ook helpen/ indien de genade-giste, dat is/ het eeuwige leven, daar niet op volgde? Wie vergiffenis van zonden heeft/ heeft enen genadigen Godt en een gerust gewete; een schat/ zo groot/ dat al het goedt der waereldt daar by niet halen kan/ zijnde onmagtig ene ziel te redden/ of van de Hel te verlossen. De vergiffenis der zonden door 't gelove van Jesus Christus/ is de naaste trap tot den Hemel; want daar op volgt de eeuwige zaligheidt. Het Artykel van de Vergiffenis der zonden is een troostelyk artykel! De zonde scheidt Godt en menschen van malkander; De vergiffenis der zonden, vereenigt hen beide. De zonde maakt de waereldt tot een duister Egipte/ daar niet als schrikbeelden de ziele beangstigen: de vergiffenis der zonden maakt ons de aarde tot enen hemel en een helder Gosen. De zonde maakt den mensch het heerlijkst Paleis tot ene gevankenis/ het vrolijkste gezelschap tot enen last/ het zachtste bedt tot ene doorn-hegge/ en den donkeren nacht tot ene voorburg der Helle. Maar de vergiffenis der zonde maakt een arm gering hutje tot een Tempel Godts, en de eenzaamheidt tot een allervergenoegelijksten omgang met denzelven. Dan rust een Jacob zachter op zynen steen, als Esau in zijn huis. Waar vergiffenis van zonden is/ daar zingt een Paulus en een Silas in de gevankenisse; daar zit een Daniel gerust midden onder de Leeuwen, daar ziet een Stefanus den Hemel open onder een hagel-bul van stenen; daar is een Kindt Godts getroost in het midden van vervolgingen; daar is de ziel gezondt in de zwaarste krankheden/ rijk in de grootste armoede; daar heeft men geen vreze voor de doot. Met een woordt/ waar vergiffenis van zonden is/ daar is 't gantsche leven der Christenen een heerlijk vreugde-feest; gelijk wy uit de woorden van onzen Text zien/ alwaar Christus tot den mensche/ die geraakt was/ zeide; ZONE, ZYT WEL GEMOEDT!

UWE

UWE ZONDEN ZYN U VERGEVEN. Ziet in deze woorden ter betrachtinge.

Den trooſt van een armen Zondaar wegens de vergiffenis zyner zonden.

„ ô Goede Godt! wat baat het, dat uwe dienaars van vergiffenis
„ der zonden prediken, indien gy gene kracht verleent aan de donder
„ ſtem van uw woordt? Daarom, ach Heer! ſpreekt doch een
„ krachtig Hephata, op dat wy den gruwel der zonde wel mogen
„ zien. Spreekt ons in het harte ten einde wy den zoeten trooſt uwer
„ genade inwendig in onze zielen gewaar worden, tot uwe ere, en
„ onze Zaligheidt. Amen.

VERKLARING.

Samenhang en Verdeling.

Elende, Verlosſinge en Dankbaarheidt zyn drie hooſdt-ſtukken en grondt-waarheden onzes Chriſtendoms. Deze vinden wy ook in onzen Text; want (1) de Elende beſtaat in de zonde; (2) de Verlosſinge in de vergiffenis der zonden; en (3) de Dankbaarheidt in de vermaninge van wel gemoedt te zyn. De Heilandt was in 't Schip getreden! en over de Zee Genezareth gevaren. Maauwelyx was hy in de ſtadt Capernaum gekomen/ om daar zyn Profetiſch ampt door leren en wonder-werken voort te zetten/ of ziet! men bragt hem tot enen geraakten, enen Zondaar/ naar lichaam en ziel elendig. Toen nu Jeſus het gelove zo wel van den lyder/ als van zyne dragers zag/ zeide hy tot hem; Zone, zyt wel gemoedt uwe zonden zyn u vergeven.

De elende des Zondaars.

De elende, waar in hy lag/ en dat vergeven wierdt/ was zonde. Wat is dan zonde? Ach/ gave Godt! dat men in de waereldt van geen zonde wiſt! Maar helaas! het verſtandt ziet meer zonden/ de Wil bemint meer zonden/ de onderbinding toont meer zonden en ondeugden/ als deugdt en Godtvreze. Zonde is een afwyking van Godts Wet/ en van den regten wegh des geloofs/ der liefde en der gehoorzaamheidt. Daarom zegt David; Ik hebbe gedwaalt als een verlore ſchaap: Heer, zoek uwen knecht; En hy beſchryft de Zondaren als zich neigende tot kromme wegen. Zonden zyn louter geeſtelyke ſchulden, die verooorzaakt worden/ wanneer wy gene volkome gehoorzaamheidt betonen/ maar laten wat wy doen/ en doen wat wy laten moeſten/ en daar door in de ſtraf en 't gevaar der eenwige ſchuldt-gevanghenis vervallen; om die reden moeten wy dagelyx om vergiffenis onzer ſchulden bidden. Zonden zyn geeſtelyke melaatsheidt, die ziel en lichaam beſmet/

Pſ. 119. 176. Pſ. 125. 5.

en

en zo wel alle krachten der ziele als leden des lichaams aansteekt. Men zou eerder 't zandt aan de Zee/ en de ſtarren aan den Hemel/ als alle ſoozten van zonden kunnen tellen; want/ wie zou de afdwalingen verſtaan? Daar zyn zonden van gedachten, woorden, en werken; heimelyke en openbare, wetende en onwetende, met voozdacht en uit zwakheidt/ tegen de eerſte en twede Tafel der Wet.

Pſ. 19. 13.

De verloosinge der zonden.

Nu/ van alle deze ſoozten van zonden ſpzeekt Jeſus dzp/ wanneer hp zegt; Uwe zonden zyn u vergeven. Zonden vergeven, is te zeggen/ derzelver gzuwel toedekken of wegdoen. Daarom acht David een menſch gelukzalig/ wiens overtredinge vergeven, en wiens zonde bedekt is. Zonde vergeven, beteekent ook dezelve dempen/ en uit het harte verbannen/ zodanig/ dat zy daar niet meer heerſcht; haar gelijk enen molen-ſteen in de diepte der Zee werpen, op dat zy van den afgzondt der Goddelyke barmhartigheidt verſlonden wozde. Zonde vergeven, wil ook zeggen/ alles vergeven en vergeten/ waar mede wp Godt ooit beledigt hebben/ en dat om den volmaakten Bozge/ die door Godt voor ons tot zonde is gemaakt, op dat wy rechtvaardigheidt Godts in Hem zouden worden; die onze krankheden op zich genomen heeft; en die ons gereinigt heeft met zyn bloedt. Zo dat 'er nu gene verdoemenis meer voor ons is, maar wp dooz 't gelove gerechtvaardigt/ en van de ſtraf der zonden vzp geſpzoken wozden. Dat heet zonden vergeven.

Pſ. 32. 1.
2 Cor. 5. 21.
Jeſ. 53. 4.
1 Joh. 1. 7.
Rom. 8. 1.

Wedervaart den boetvaardigen.

Maar wien vergeeft Godt de zonden? Alle boetvaardigen en gelovigen. Dit blijkt uit de vziendelyke aanſpzaak/ die Jeſus tot den geraakten deed/ zeggende/ Zone. Hp was een boetvaardig Zondaar, 't welk uit de vzpſpzekinge af te nemen is: gelijk iemant biecht/ zo wozdt hp ontſlagen. De alwetende Heilandt zag zyn boetvaardig harte/ dooz de krankheidt vermurwt en gedwee gemaakt; Hp zag den angſt van zyn gemoedt/ en dat hp zyne heimelyke zonden in 't licht ſtelde: Daarom geneeſt Jeſus zyne ziel eerder dan het lichaam. Het was een gelovig menſch, want de Zaligmaker noemt hem Zone. Indien hp niet gelooft hadt/ zou hp geen Zoon noch Kindt kunnen heten. Want/ zo vele Hem aangenomen hebben, dien heeft Hy magt gegeven kinderen Godts te worden, namelyk, die in zynen name geloven. Jeſus zag 't gelove/ niet alleen van de dzagers/ maar ook van den zieken; want de rechtvaardige zal door zyn gelove leven. Hp geloofde dat Chziſtus almagtig was/ en hem zo wel kon helpen als den melaatſchen/ die daar riep; Heer! indien gy wilt, gy kunt my reinigen. Hp geloofde Chziſtus medelyden/ dat zyn hart zou beroert zyn, en Hy zich over hem ontfermen. Hp geloofde Chziſtus Middelaars-ampt/ dat hp 't beloofde Vrouwe-zaat was/ en 't Lam Godts, dat de zonde der waereldt

Pſ. 90. 8.
Joh. 1. 12.
Hab. 2. 4.
Matth. 8. 2.
Joh. 1. 29.

weg

wegneemt. De Hoge-priester en voorspraak by den Vader; En de zachtmoedige Heilandt der beladenen. 1 Joh. 2. 12 Matth. 11. 28.

Gelyk op de genezinge gezondtheidt, op de gezondtheidt blyschap, en op de blyschap dankbaarheidt volgt; zo volgt ook hier op de zonde vergiffenis. Ene heerlijke vrucht / die in deze vermaning opgesloten ligt; Zyt wel gemoedt! Gelijk de wonde was / zo was de Heel-pleister; gelijk 't verlangen was / zo was het antwoordt; gelijk de verlossing was / zo was de dankbaarheidt. Zyt wel gemoedt! weest getroost / laat uw kommer varen / en weest vrolijk / want de Heer doet wel aan u. Vrees niet voor de zonde / want zy is als ene Bye / die de angel ontnomen is. Vrees niet voor den Satan / want hy is als ene Slang, die den kop is vertreden. Vrees niet voor uw gewete; want daar is gene verdoemenis meer voor den genen, die in Christus Jesus zyn. De dankbaarheit.

TOEPASSING.

Kom nu hier / Zondaar! by dit Ziek- en Overwinnings-bedt van den geraakten. (1) Beschaamt dit mensch niet alle verstokte en roekeloze Zondaren / die den last hunner zonden niet voelen / maar zo ongevoelig als een steen zyn? welker gewete toegeschroeit is / en welker harten als vereelt / gelijk de Leviathan, het yzer als stro achten, en met de dreigende Lans den spot dryven? Wanneer 't gewete tot een Zondaar zegt / gelijk de handt aan Belsazar; Men heeft uwe boze werken getelt; Men heeft u gewogen, gy zyt te licht bevonden; zo acht hy 't niet / en hy stilt den blaffenden hondt van zyn quaadt gewete weder / door zich zelven wys te maken / dat de zonde niet veel te beduiden heeft / en Godts barmhartigheidt groot is. Laten Godts dienaren hen zeggen; Gy zyt rein / maar niet alle; zo zal naauwlyx een met Judas vragen; Heer! ben ik het? Laten zy de zonden en ondeugden noch zo duidelijk in hun bestraffen / gelijk Nathan aan David, en mede zeggen; Gy zyt de man des doots; men zal eerder op Godts dienaren / als op zyne zonden vergramt worden. Laten zy hen voorhouden / dat de zonde een overzware last is / die den Zondaar nederdrukt in de Hel en verdoemenis; men zal denken; Nog voel ik het niet. Helaas! die lyder is elendig genoeg / die niet geloven wil dat hy krank / en dat zyne krankheidt dodelijk is! Wilt gy uwe zonden niet gevoelen; zeer wel! Godt zal u haast die doen gevoelen in zynen toorn / wanneer zyne oordeelen u treffen / wanneer hy u voor de poorten des Doots brengt / of plotzelijk ter Helle stort. Bestraffing der ongelovigen.

(2) ô / Hoe vele Zondaars zyn 'er / die hunne boete van den enen Der geen die de boe-

te uitstellen.

tydt tot den anderen verschuiven / en denken; Ik zal voor myn einde nog wel boetvaardig worden. Maar wat brieven / welke Zegelen hebt gy / verstokte Zondaar! die u verzekeren / dat gy zo lang zult leven / als gy u verbeeldt? Geeft Godt zomtyts aan een zondig mensch / jaren / achter een / veertig en nog meer jaren tydt tot boetvaardigheidt; anderen in tegendeel / hebben naauwlyx veertig dagen, gelijk de Niniviten: En hor vele hebben pas veertig uren, ja wel geen vier uren, of hy roept hem schielijk toe; Dezen nacht zal men uwe ziele van u eischen. Ach / hoe menige arme ziel ligt reets in de Hel / die ook het Ravens-liet gezongen heeft Cras, cras, morgen, morgen zal ik my bekeeren, tot dat de doot het omkeerde / en van cras enen sarc maakte! Het zal met zulke menschen gaan / gelijk met dien Romein, die in de verrukking daar hy in was voor doodt gehouden werdt / en niet eerder weder tot zich zelven kwam / tot dat het vuur van den hout-hoop rontom hem begon te branden. Dus zullen Zondaars ook niet tot 'erkentenis hunner zonden komen / voor dat zy in 't helsche vuur zyn.

En van zulken, die weder in hunne vorige zonden vallen.

(3) Andere zyn 'er / die zomtyts wel den uiterlijken schyn maken als of zy zich bekeeren wilden; die / wanneer zy ten Avondtmaal gaan / aan Godt wel veel beloven / maar weinig *houden; en wanneer* 't heilig werk verricht is / wel haast wekerom in hunne vorige zonden vallen; die niet met den geraakten opstaan, maar zich om welstaans-halve maar een weinigje oprichten / en voorts op hun zonde-leger blyven liggen. Ach Zondaar! hoe menigmaal heeft Godt uwe zonden weggenomen; maar hoe menigmaal hebt gy daar tegens de afgelegde zonden weder aangetrokken? Hoe lang wilt gy met Godt den spot dryven? Wanneer een onvernuftig dier het net ontsnapt is / zal 't zich niet lichtelijk weder laten vangen; en de mensch / dat vernuftig schepzel / loopt den Duivel in de kaken / en trekt zich zelven het net over 't hoofdt. Ach Zondaar! die nog geen regten ernst hebt om u van harten te bekeeren; denk niet dat het Avondtmaal gaan u helpen zal. Wat Pronkt gy doch met den schonen naam Christen, zo lang gy onchristelyk leeft? Wat noemt gy u Kinderen Godts, zo lang gy met vermaak en opzet Duivels-werken doet? Wat wilt gy hebben / ô onboetvaardige! Godt zal u de zonden vergeven? Waarom? op dat gy niet in de Hel zoudt komen / en in 't vervolg weder op enen nieuwen Kerf-stok aan kunnen zondigen? Neen; hier is geen troost voor u / zo lang uw hart niet verbryzelt en gelovig is. Gaat heen / onboetvaardige Kinderen der waereldt en der Helle / uwe zonden zyn u gehouden; zy schreeuwen om wraak / en de Hel wacht op u / daar gy zonder troost eeuwig zult moeten lyden.

Ho be-

Doch komt herwaarts / gy Kinderen Godts / gy Zonen en Dochteren

keren des Allerhoogſten! tot u/ ja tot u roept Jeſus heden van deze heilige plaatze/ Zyt welgemoedt Zoons en Dochters! uwe zonden zyn u vergeven. Maar zal deze trooſt te krachtiger op uwe zielen hechten/ zo beproeft u, of gy wel als ware boetvaardige Zondaars tot Jeſus komt. Ja bid u/ huichelt niet/ komt niet uit gewoonte/ gebruikt gene achterhoudinge; want gy hebt met een God te doen/ wiens ogen als vuur-vlammen zyn/ en die al uw leven en wandel weet; die u in 't harte ziet/ en dien gy niet bedriegen kunt. Niemant denke hier met den trotſchen Phariſeer; Ik dank u Godt, dat ik niet ben als andere menſchen. Niemant houde zich onſchuldig; want/ wy zyn alle afgeweken en ſtinkende geworden; daar is niemant, die goedt doet. Wie zoude de afdwalingen verſtaan? En wie moet hier niet met David uitroepen; Reinig my, Here, van de verborgene afdwalingen. Treedt nu eens voor den Spiegel der Wet; want door de Wet komt de kenniſſe der zonde. Wat al zonden zullen daar tegens u getuigen! Ach/ hoe vele boze luſten zyn 'er wel geduirende de dagen uwes levens in uw harte gekomen/ daar gy met vermaak op gedacht hebt! Hoe menig onnut woordt iſſer wel over uwe tong gegaan! Wat al werken des vleeſches en zondige daden getuigen heden tegen u! Wie moet hier niet bekennen met David; ô Godt! gy weet van myne dwaasheidt; ende myne ſchulden zyn voor u niet verborgen. Uwe zonden zyn de ſtrikken Belials, die u omvangen hebben; Uwe zonden zyn de dikke wolken/ die u en uwen Godt van malkander ſcheiden: Uwe zonden zyn de melaatsheidt/ die u zo afſchuwelyk in Godts ogen maakt: Uwe zonden zyn de laſt/ die uwen Borge in Getſemané in 't ſtof ter neder heeft gedruikt/ zo dat hy roepen moeſt; Ik ben een worm, en geen man; want de Heer deed onzer alle ongerechtigheden op Hem aanlopen. Dit waren de Verraders/ de moordenaars/ de ſtrikken/ de nagelen/ de ſpiesſen/ de doornen/ de roeden. Uwe zonden zyn het/ waar mede gy den liefderyken hemelſchen Vader zo menigmaal vertoornt hebt/ en de uitgeſtrekte genadearmen van uwen Godt weggeſlagen. Uwe zonden zyn het/ waar mede gy uwen Jeſus zo menige harte-wonde hebt toegevoegt. Uwe zonden zyn het/ waar mede gy den H. Geeſt zo menigmaal hebt bedroeft/ Godts Engelen verdriet/ en Godts Dienaren harteleet hebt aangedaan; behalven dat gy daar door ook nog u zelven onder Godts toorn/ en in gevaar der eeuwige verdoemenis hebt gebragt.

proefde boete.

Pſ. 14. 3.

Pſ. 19. 13.

Rom. 7. 7.

Pſ. 69. 6.

1. Maar is 'er dan geen balſem in Gilead, of is 'er geen Geneesmeeſter meer? Is 'er geen Los-geld om gevangenen vry te koopen? Is 'er geen water om het bevlekt gewaate te kunnen reinigen? Kunnen deze ſtrikken des Satans, deze banden der Helle, niet los gemaakt woor-

Door wat middel men de boete bevorderen moet.

worden? Kan deze scheids-muur niet weggedaan/ en kunnen afgeweke Kinderen met hunnen vertoornden Godt en beledigden Vader/ niet weder verzoent worden? ô Ja/ door Jesus bloedt duurgekochte zielen! Daar is raadt en daadt genoeg voor u over/ indien gy slechts boetvaardigheidt betoont/ en u bekeert. ô/ Gaat dan heen/ arme boetvaardige Zondaren! laat deze Boet-predikaattie zyn/ gelijk de Basuinen, waar door de muren van uw zondig Jericho omvallen. Gaat heen in uwe binnekameren/ sluit de deuren toe/ dat niemant u hore. Valt op uwe knien neder/ en zegt;
Klaagl. 5. 26. ô Wee nu onzer, dat wy zo gezondigt hebben! Kunt gy schreien/ doet het bitterlijk; niet uit zwakheidt/ gelijk de Kinderen; niet uit kleinhartigheidt/ gelijk de vrouwen; niet uit boosheidt/ gelijk de Krokodillen; niet uit valsheidt/ gelijk Saul; maar uit een waar berouw over uwe zonden/ gelijk Petrus. Kunt gy niet schreien/ zucht dan met een weemoedig harte in ware oprechtheidt/ gelijk David/ tegen u alleen, ô Heer, heb ik gezondigt. Want door de innerlyke ziele-smarte wordt de ware boete van de valsche onderscheiden. Daar wordt de roem van Hiskias van den roem des Phariseers onderkent; De tranen Davids van de tranen Sauls; De bekentenis van Manasse van de bekentenis van Pharao; *Het berouw* van Petrus van 't berouw van Judas. Want de offerhanden Godts
Ps. 51. 19. zyn een gebroken Geest.

Men moet voornemen zyn leven te beteren. Doch laat het niet alleen berusten by een berouw over de gepleegde zonden; maar legt ook in 't vervolg uwe zonden af/ en betert uw leven. Haalt weder in/ wat gy verzuimt hebt. Heeft de akker van uw hart zo lang braak gelegen; laat hem uit dubbele vruchten voortbrengen. Stelt uwe boete niet langer uit. Godt eischt heden een vast antwoordt van u/ gelijk een Krygs-bevelhebber van ene belegerde stadt/ of gy u overgeven wilt of niet? Koopt den genade-tydt uit/ zo lang het uur-glas uwes levens loopt; anders zoudt gy wel eens/ gelijk Esau, de boete met tranen kunnen zoeken, en niet vinden. Daarom/ heden, heden, terwyl gy de stemme des Heren hoort, zo verhardt uwe harten niet. Zegt/ Myn Godt, ik heb 't gezworen, en zal 't houden, dat ik de rechten uwer gerechtigheidt houden zal.

Het gelove brengt vergiffenis. Wilt gy van de vergiffenis der zonden verzekert zyn/ en u daar mede troosten/ zo eigent u het lyden en sterven van Jesus toe door
1 Tim. 1. 15. een waar gelove. Want/ dit is een getrouw woordt, en aller aanneminge waardig, dat Christus Jesus in de waereldt gekomen is, om Zondaren zalig te maken. Van hem moesten zelf de Phariseen
Luc. 15. 2. zeggen; Hy ontfangt de Zondaren. Denkt niet/ ja/ indien Jesus voor my stondt/ gelijk voor den geraakten/ en ook tot my zeide; Zone, zyt wel gemoedt, uwe zonden zyn u vergeven; zo zou ik

vol-

volkomen daar van overtuigt kunnen zyn. Want even deze zelve genade-stem klinkt nog heden in onze oren / wanneer Godts dienaars ons vergiffenis van zonden verkondigen; alzo hun last luidt; Wie u hoort, die hoort my. Derhalven / gelooft het woordt dat zy tot u spreken. Weest verzekert van deze Goddelijke waarheidt; Dat Godt dien, die gene zonde gekent heeft, zonde voor ons heeft gemaakt, op dat wy zouden worden rechtvaardigheidt Godts in Hem. Hebt enen waren honger en dorst naar deze gerechtigheidt. Werpt u / gelijk een Zuigeling / in de genade armen van uwen Jesus. Al waren uwe zonden dan als scharlaken, zy zullen wit worden als sneeuw; al waren zy root als karmozyn, zy zullen worden als witte wolle.

Luc. 10. 16

2 Cor. 5. 21.

Jes. 1. 18.

Zyt wel gemoedt, boetvaardige Zondaars en Zondaresſen! en gaat met dezen trooſt naar huis; uwe zonden zyn u vergeven. Want nu is Godts toorn gestilt: Nu hebt gy vrede met Godt en uw gewete. Zegt niet / wy zyn te groote Zondaars; want waar de zonde veel is, daar is Godts genade overvloediger. Zegt niet / ik heb te dikwils gezondigt; want Si millies peccasti, millies te convertere, schrijft Chrysostomus; Hebt gy duizendtmaal gezondigt, bekeert u duizendtmaal.

Trooſt tegen de veelheid der zonden.

Rom. 5. 20.

Schoon vele zonden by ons zyn,
Godt is vol van genaden.
Zyn' magt of hulp is nooit te klyn
Hoe zeer wy zyn beladen.
Hy is de Herder boven al,
Die Israël verloſſen zal
Van allerlei misdaden. Amen.

GEBEDT.

O Reine en heilige Godt! genadigſte Vader in Jesus, den Zone uwer liefde. Ziet! hier ligt voor uwen Genade-throon een hoopje arme, bedroefde, en doodt-waardige Zondaars en Zondaresſen. Wy bekennen gaarne voor u, den Harten-kenner, dat wy u, onzen liefderyken Vader, van de jeugt af menigmaal vertoornt hebben door onnutte woorden en zondige daden; dat wy u, onzen dierbaarſten Verloſſer, menigte harte wonden hebben toegevoegt, en u, den H. Geest, bedroeft hebben. Derhalven waren wy waardig, dat gy *alle de vleſſchen nuwes toorns over ons uitgoot*, en ons zo wel *tydelyk* als *eenwig ſtrafte*. Maar ach *Here*, *Here Godt! barm-*

hartig, genadig, lankmoedig en groot van goedtheit en trouwe; zie doch onze bedroefde, verbryzelde, en verſlage harten aan. Aanhoor de weemoedige zuchten van uwe Kinderen, die uit grondt hunner zielen berouw over hunne zonden hebben. En kan u dit niet tot medelyden bewegen, ô Vader! zie doch uwen enigen en liefſten Zoon aan; want *waarlyk hy droeg onze krankheden.* Neem dezen borge aan, die onze grote zonde-ſchult betaalt heeft. Waſch ons met het *bloedt des Lams*, en *reinig ons van alle onze overtredingen.* Here Jeſus, wanneer ons gewete ons beangſtigt, ſpreekt dan inwendig trooſtelyk tot onze zielen, *zyt welgemoedt* Zoons en Dochters, *uwe zonden zyn u vergeven.* Nu Heer! dat is uw Woordt. Daar houden wy ons aan, daar trooſten wy ons mede, en met het zelve gaan wy gerechtvaardigt naar onze huizen. Laat ons in uwe genade vroom leven, in uwe genade geduldig lyden, en eindelyk ook in uwe genade zalig ſterven. Amen.

Onze Vader, enz.

HET

HET GEESTELYK BRUILOFTS-LIEDT.

By het Gebruik des H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

BY my van den Libanon af, ô Bruidt! komt by my van den Libanon af. Ziet van den top van Amana, van den top Senirs ende Hermons, van de woningen der Leeuwinnen, van de bergen der Luipaarden. Dus roept de geeſtelyke Salomo in 't Hoge-liedt zyne Bruidt tot zich. Godts Kerk was door de verſtoringe van Jeruſalem / en door de gruwelyke verbolgingen der heidenſche Keizeren / in woeſtynen en ver-afgelege plaatſen verſtrooit. Maar toen zy onder den vromen Conſtantinus beſcherminge vondt / wierde zy door eene vriendelyke nodiging weder in een beſloten Hof gebragt. Wanneer de zonde ons en onzen Godt van een heeft geſcheiden; wanneer men in de wildernis van enen waereldtſchen wandel gene wateren van trooſt vindt vloeien; wanneer de nogit vermoeide helſche Leeuw de Schaapjes van Jeſus zoekt te verſcheuren; dan horen wy ook de lieftalige ſtem van dien Ziele-bruidegom in onze gemoederen / zo dikwils wy in Godts huis komen / en inzonderheidt / wanneer wy tot des Heren Genade-tafel treden. Met dit oogmerk zyn wy dan ook by een vergadert; zo om te horen wat de Heere onze Godt tot onze zielen ſpreken zal; als om ook door 't gebruik des H. Avondtmaals ons Verbondt met Hem te vernieuwen. Op dat nu alles tot zyneſ groten Naams ere en onzer Zielen welvaart gedye / bidden wy denzelven om zyne genade en bystant met het allervolmaakſte Gebedt;

Onze Vader, enz.

Hogel. 4. 8. De Bruidt van Chriſtus uit de woeſtyne.

TEXT.

TEXT. JES. LIV: vſ. 5.

Uwe maker is uw man: Here der Heirſcharen is zyn naam; ende de heilige Iſraëls is uw Verloſſer. Hy zal de Godt des gantſchen aardtbodems genoemt worden.

TWEDE INLEIDING.

Matth. 13. 47. De zielewinſt met een viſchvangſt vergeleken.

Het Koninkryk der Hemelen is gelyk een Net, geworpen in de Zee. Aldus ſpraek onze Heilandt/ toen hy den ſtaat der zichtbare Kerke wilde voorſtellen. Het woordt Koninkryk derHemelen, is/ gelyk Chryſoſtomus heeft aangemerkt/ nog in de Wet, nog in de Profeten, nog in de Pſalmen, maar menigmaal in de Boeken des Nieuwen Teſtaments te vinden. Gemeenlyk betekent dit woordt de ſtrydende Kerk hier op aarde; ik meen/ de zichtbare onder het nieuwe Verbondt. Deze woordt een Koninkryk der Hemelen genoemt; om dat zy aan Jeſus/ den Koning des Hemels/ *onmiddelyk* onderworpen is/ die haar/ als zyne Onderdanen/ door hemelſche wetten regeert; terwyl zy/ aan geen Landt/ als een onderpandt/ meer gebonden zynde/ haren wandel in den Hemel heeft. Dit Koninkryk der Hemelen van de zichtbare ſtrydende Kerke is gelyk een Net. Wy laten de oordeel-kundige met malkander beſtiſſen/ wat het woordt σαγήνη betekent. By Homerus en Plutarchus heet het zo een ſoort van Net/ waar mede men Vogelen op 't landt en Viſſchen in 't water vangt. De waereldt is in der daadt niet anders als ene groote ongeſtadige Zee. De Viſſchen, die daar in heen en weder zwemmen/ zyn de menſchen, die zich veel moeite en arbeidt onder de Zonne maken. Leraars en Predikers zyn de geeſtelyke Viſſchers. Het Net dat zy uitwerpen is de prediking des Goddelyken Woordts; en in 't zelve komen allerhande ſoorten/ goede en quade/ over welke zy den Rechter van 't Heel-al aan dien groten dagh des oordeels laten vonniſſen. Maar heel anders is 't gelegen met de onzichtbare Kerk. In dezelve zyn niet dan enkel wedergeborenen/ die niet alleen met Chriſtus/ hun hoofdt/ door 't gelove vereenigt/ en met malkander door den bandt der liefde verbonden zyn; maar die ook de Bruidt van Chriſtus uitmaken/ dien zy voor hunnen geeſtelyken Bruidegom houden. Hy beſchermt hen/ als de HERE DER HEIRSCHAREN; Hy is hun Goël en Bloedt-borg; en die HEILIGE ISRAELS IS HUN VERLOSSER, gelyk wy

Matth. 13. 47. De zielewinſt met een viſchvangſt vergeleken.

Philip. 3. 20.

Luc. 5. 10.

wp in de Woorden van onzen Text zien. Dezelve geven ons aanleiding om voor te ſtellen:

Het geeſtelyk Bruidts-liedt; alſ mede om te ſpreken van de heerlykheidt van Jeſus, en de eigenſchappen zyner Gelovigen.

„ Maar gy, o allerlieſſte en vriendelykſte Jeſus, leidt ons doch
„ op de grazige weiden uwes Goddelyken Woordts. Verquik ons
„ met de ryke goederen uwes huizes, en laat ons uwe goetheidt
„ zien en ſmaken. Wy werpen tegenwoordig op uw woordt het
„ Net ook uit. Laat uwe ere bevordert en onze zielen gewonnen
„ worden tot het eeuwige leven. Amen.

VERKLARING.

De Profeet hadt de Kerk deſ Nieuwen Teſtamentſ van enen gezegenden wasdom verzekert / en gezegt; Dat zy de plaats harer tente wydt moeſt maken, alzo zy ter rechter- en ter ſlinker-handt uitbreken zou / en de verwoeſte ſteden bewonen, wanneer zy den ſmaat harer Weduwſchap niet meer zou gedenken. Op dat nu de Kerk weten mogt / op wat grondt de Profeet dezen trooſt bouwde / zegt hy; Uw maker is uw man: Here der Heirſcharen is zyn naam, ende de heilige Iſraëls is uw Verloſſer. Hy zal de Godt des gantſchen aardtbodems genoemt worden. Hy beſchryft hier den beſcherm-heer van Godts Kerk ten opzichte van zyne werken, naam, eigenſchappen en ere. Samenhang van den Text.

Uw maker is uw man. Volgens den Grondt-text is het eigentlyk; Uwe Scheppers zyn uwe mannen, of uwe Baälim; uwe Heren zyn die, die u gemaakt hebben. Wyl de Profeet hier in 't meerder-getal ſpreekt / ſchynt hy op den drie-enigen Godt te zien / alſ of hy zeggen wilde; Vader, Zoon en H. Geeſt zyn uwe Scheppers. Niet alleen dat de drie-enige Godt den menſch geſchapen / en gezegt heeft; Laat ons menſchen maken; maar hy heeft ook in de dagen deſ Nieuwen Teſtamentſ de arme Heidenen tot zyn volk gemaakt / en de Profeten uitgezonden / om hun zodanige weldaden te verkondigen. Daarom zegt Jeſaia; De Here, Here, ende zyn Geeſt heeft my gezonden. Deze drie-enige Grondt-godt wilde de Godt van zyn Volk zyn; om die rede zyn de woorden van den Profeet; Hy is uw man of mannen. De Vader wil u liefhebben alſ zyne Kinderen; de Zoon wil u verloſſen; de H. Geeſt wil u heiligen. Dewyl nu het grote werk der Verloſſinge in den eeuwigen raadt deſ Vredeſ beſloten waſ / moeſt het ook in de volheidt deſ tydts uitgevoert worden / en wel door den tweden Perſoon De Drie-eenige Grondt-godt is uw man. Gen. 1. 26. Jeſ. 48. 16.

ſoon der heilige en aanbiddelyke Drie-eenheidt. Derhalven komt de Profeet van de weldaden der ſchepppinge en genade-verkiezinge / op de weldaadt der verloſſinge / en zegt; uw Verloſſer. Het woordt Goël is te zeggen een Bloedt-borg. Dus noemt Job hem ook / zeggende; Ik weet myn Verloſſer (dat is / myn Goël / myn Bloedt-borg) leeft. Het werk der Verloſſinge kon zonder bloedt vergieten niet uitgevoert worden / gelyk alle de voorbeelden des Ouden Teſtaments afgebeeldt hebben; en de groote Herder der ſchapen moeſt van de doot geret worden door het bloedt des eeuwigen Teſtaments. Zo een Verloſſer is de Zone Godts, dewyl hy zyn Volk van 't geweld des Satans / van den vloek der Wet / en van de eeuwige verdoemenis verloſt heeft. Inzonderheit is hy een Verloſſer van de Kerk des Nieuwen Teſtaments / alzo hy dezelve van 't zwaar juk der plechtigheden / en van de geeſtelyke vieze des doods heeft verloſt.

De Verloſſer der gelovigen. Job 19. 25.

Waarom hy inzonderheidt een man en Bruidegom genoemt wordt. Pſ. 2. 8. Hoſ. 2. 18. Hogel. 5. 1. Joh. 10. 11. Hand. 11. 26. Jeſ. 61. 10.

Nadzukkelyſt wordt hem de naam van Man gegeven / als eigenaar en Heer van zyn Volk / dewyl de Vader hem de einde der aarde tot ene bezittinge heeft gegeven, en dit eigendom hem zyn dierbaar bloedt gekoſt heeft. Hy heet man en Bruidegom zyner Kerke / nademaal Hy haar zich ondertrouwt heeft in eeuwigheidt. (1) Een Bruidegom heeft zyne Bruidt lief; Chriſtus zyne gemeente. Daarom noemt hy haar; zyne Zuſter en lieve Bruidt. Ja hy heeft zyn leven voor haar geſtelt; zelfs toen zy nog zyne vyandin was. (2) Een man noemt zyne vrouw naar zynen naam; Chriſtus ook zyne gemeente. Om die reden zyn de Diſcipelen te Antiochie Chriſtenen genoemt. (3) Een man en Bruidegom kleedt zyne Bruidt; Jeſus kleedt zyne Bruidt met kleederen des Heils / en doet haar den mantel der gerechtigheidt om. (4) Een Bruidegom geeft aan zyne Bruidt eene Trouw-ring; Jeſus ook. 't Is de H. Geeſt / die met haren geeſt getuigt dat zy Godts Kinderen zyn. (5) Een Bruidegom beſchermt zyne Bruidt; Jeſus mede. Want hy bewaart haar, dat de poorten der Helle haar niet overweldigen. (6) Een Bruidegom troost zyne Bruidt; Jeſus insgelyx. En waarmeer Sion klaagt; De Here heeft my verlaten; antwoordt hy troostelyk; Kan ook ene vrouw hares Zuigelings vergeten, dat zy haar niet ontferme over den Zone haars buiks? Of ſchoon deze vergate, zo zal ik doch uwer niet vergeten; Ziet! ik hebbe u in de beide handt-palmen gegraveert. (7) Een Bruidegom doet zyne Bruidt alle vermaak aan; dit doet Jeſus ook. Hy brengt de zynen op de Bruiloft des Lams / en drenkt hen uit de beke zyner wellusten.

Rom. 8. 16. Jeſ. 49. 13, 14, 15. Pſ. 36. 9.

De betekening van 't woordt Zebaoth.

Overweegt nu ook met my den naam Verloſſers. Here der Heirſcharen is zyn naam, zegt de Profeet. Here der Heirſcharen, of Jehovah Zebaoth, wordt onder de eige namen Godts geſtelt / daar de Schrift van gewag maakt. De ſeventig Overzetters vertalen 't;

Een Heer der krachten. Andere zetten de Here Zebaoth; maar 't allerbest zegt de Nederlantsche Overzetting Here der Heirscharen. Door de Heirscharen worden hier verstaan alle schepzelen / die ten dienste van Godt staan. In den Hemel is Godts Heir / voornamelyk de heilige Engelen. Aan den Hemel is zyn Heir van Zon, Maan, en Starren. En onder den Hemel / Hagel, Storm winden, Regen, Donder, en Blixem. Op Aarde is vruchtbaarheidt, duurte, oorlog, pest, en allerhande ongedierte. Met een woordt / het geringste schepsel moet op den minsten wenk van Godt gereet staan om zyn bevel uit te voeren. De geleerde Coccejus merkte zeer wel aan / dat de Heidenen onder 't Oude Testament / en voor hunne bekeering voorgestelt worden / als חמון / vele verwart door malkander lopende Volken / zonder Wet / order of goede zeden. Maar wanneer men hen als bekeert aanmerkt / geten zy Zebaoth Excercitus / een wel geoeffent en geregelt krygs-heir / dat in schone order staat / zyne wetten heeft / en op den wenk van deszelfs Veldt-oversten / Jesus Christus / gereet staat om zyn bevel te gehoorzamen. Dus heet dan Jesus met nadruk in de dagen des Nieuwen Testaments / Jehovah Zebaoth, of een Heer der Heirscharen, dewyl hy zich uit allerlei Volken, en tongen, spraken, een Heir verzamelt / dat zich door zyne Wetten laat regeeren.

of Here der Heirscharen.

Nu / wat is doch de Eigenschap van dezen Heir-vorst? Hy is de Heilige Israëls. Godts heiligheidt is zo een eigenschap / uit welken hoofde Godt zo rein is / dat hy niets quaats in zich heeft / en 't quade ook niet kan dulden. Geen mensch kan na den zonde-val zeggen / dat hy deze heiligheidt heeft; want zy zyn alle afgeweken en stinkende geworden: daar is niemand die goedt doet; ook niet een. Gode alleen komt deze eigenschap toe. Daarom roepen ook de heilige Seraphynen / Heilig, heilig, heilig is de Here der Heirscharen; de gantsche aarde is zyner Heerlykheidt vol. Maar wanneer hy genoemt wordt de heilige Israëls, ziet de Profeet op zyne mensch-wordinge / dewyl hy uit Israëls nakomelingschap vleesch en bloedt heeft aangenomen / en meer dan Jacob, met Godt en mensch / ja met den Satan zelf / geworstelt en overwonnen heeft / als ook / om dat alle de Heiligmakingen Israëls zonder Hem van geen nut waren / en die onder 't Oude Testament door dezen zelven Middelaar des Nieuwen Testaments geheiligt wierden; zo dat zy zonder ons / die dezen heiligen Borg hebben / niet volmaakt zyn geweest.

De heiligheit van den Heirvorst en Bruidegom. Ps. 14. 3.

Jes. 6. 3.

Eindelyk beschryft de Profeet ook de eer van Jesus met deze woorden; Hy zal de Godt des gantschen aardtbodems genoemt worden. Godt is wel / als Schepper, altyt een Godt van alle schepzelen geweest; maar niet als Verlosser. Onder de belofte was hy alleenlyk een Bondt-godt van 't heilige zaat: onder het Oude

Zyne heerschappy over de gantsche waereld.

Teſtament was Hy alleen een Godt van Iſraël, toen Hy zyne hutte binnen de enge palen van Canaan ingeſloten hadt. Maar nu onder 't Nieuwe Teſtament zal hy de Godt des gantſchen aardtbodems genoemt worden, om dat hy een Godt is / beide van Joden en van Heidenen; om dat aan den Koning van den Bergh Sion / de einden der aarde tot ene bezittinge zyn gegeven; en om dat Hy zich uit alle geſlachten / Talen / Volken / en Naatſien / ene gemeente gehocht heeft.

TOEPASSING.

De lelyke Bruidt van 't Pausdom.

Is dit nu de Inhout van 't Liedt des Lams / en han de Bruidt van Chriſtus alleen zeggen; Uwe maker is uwe man. Here der Heirſcharen is zyn naam, ende de heilige Iſraëls is uwe Verloſſer. Hy zal de Godt des gantſchen aardtbodems genoemt worden; hoe klinkt dan wel het Liedt van de Hoere van Babel; *Uwe Maker*, ô *Babel! is uwe man*; Jeſus niet, want die is veel te rein en heilig / dat hy mede genoten zou kunnen ſyden. Maauwlyx gelykt gy meer een ſchepzel van Godt / dewyl gy het teken van 't Dier aan uw voorhoofdt draagt / en uwe Godtsdienſt beſtaat uit menſchelyke inſtellingen. Gy zyt ontrouw geworden aan den Here der Heirſcharen / en hebt den Abbadon, het Kindt des verderfs / aangehangen / die zich ene geeſtelyke heerſchappy over de gemoederen der menſchen aanmatigt / en niet als verwoede Wyxemen uitwerpt over alle / die niet behoren tot zyne gemeenſchap. Gy zoekt uw heil niet by Jehovah / den Heiligen Iſraëls / en enigen verloſſer / maar by de Heiligen / die niets van u weten; en gy dient den Antichriſt / die zich als een Uſurpateur (of gewelddadigen innemer en bezitter) der Goddelyke magt heeft opgeworpen. Merkwaardig is het / dat eertyts een Paus / Paulus de Vde genoemt / zich ene ere-zuil liet oprechten / met dit Godtslaſterlyk opſchrift; PAULO VTO VICE-DEO, in 't welk men juist het getal des Diers 666 vindt.

Beſtraffing der onheiligen.

Doch wat raken ons die buiten zyn / en buiten het Heir-leger van den Here der Heirſcharen; laat ons liever ene beproeving voor ons zelven aanſtellen / om te zien hoe 't met ons geſchapen is / en of zy / die behoren onder Godts gezuivert Heir-leger te zyn / de plichten hunner gehoorzaamheidt in alle delen wel in acht nemen. Is Godt de Man, is Jeſus de Bruidegom van zulken / die gene gemeenſchap met Hem hebben / maar gedurig met opzet zondigen / zonder de minſte teekenen van ware boetvaardigheit en bekeeringe? Zyn de harten van vele menſchen gene Afgodt-Tempels / daar men vreemde Goden aanbidt? Sierigen offeren aan den Mammon of aan

Juno

Juno, als de Godinne des rijkdoms. Twist-lievende zijn lieve getrouwe van den heidensche Mars. Wellustige offeren aan Bacchus, en geile ontuchtige aan Venus; om dat zulke menschen zich van die selve lusten laten regeren / die de blinde Heidenen onder deze verdichte namen verstaan hebben. Denken zulke ook wel / dat zy met den Heiligen Israëls te doen hebben / die zich so weinig door ene ware Voorbereiding heiligen / so dikwils als zy in 't H. Avondtmaal tot Godt naderen? Ach Sondaar! hebt gy uw vorig leven en wandel ooit wel regt onderzocht? Hebt gy wel een behoorlijk gezichte van den gruwel der sonde? Is 't u wel van harte leet / dat gy uwen Godt so menigmaal beledigt hebt? Hebt gy alle haat en nijdt wel afgelegt / en u verzoent met uwen Even-mensche / met een vast voornemen / om in 't vervolg uw leven te beteren / en alle liefde en eendracht te betrachten? Hebt gy u so niet bereidt / so denkt vry / dat gy met enen heiligen Godt te doen hebt; en die zal u door uw eigen gewete aanzeggen / wanneer hy zyne Gasten koomt bezien: Vriendt! hoe zyt gy hier in gekomen, geen Bruilofts-kleedt aanhebbende? Denkt niet dat een Opus operátum, een uiterlijk gedaan werk / u by den heiligen Godt zal rechtvaardigen. Weest verzekert; onbereide Avondtmaal-gangers / dat gy met enen Here der Heirscharen te doen hebt / dien alle schepzelen moeten ten dienste staan / en die niet zal nalaten u te straffen. Daarom ach Sondaar / Sondaar! bedenk wat gy doet / so gy uwe onboetvaardige / wraakgierige en godtloze harten behoudt. Hoe durft gy aan de Tafel van so enen heiligen Godt naderen? Hoe durft gy u verstouten aan dezen Heer een archlistig en bedrieglijk hart te offeren? Hoe durft gy uwen onreinen mondt opdoen / om de Verbondts-teekenen van den reinsten Jesus aan te nemen? Meent gy / dat de Heer uw hart niet kent / daar hy alle uwe gedachten van verre weet? Spiegelt gy u niet aan 't voorbeeldt van enen Judas, in wien de Satan voer / toen hy de beet gegeten hadt / om zyne bloedtdorstige raatslagen uit te voeren? Of treffen de woorden van Paulus uw harte niet als een donder: Wie onwaardig eet en drinkt, die eet en drinkt zich zelven het oordeel?

Wat u aangaat / gy Heiligen Godts! die u wel bereidt hebt? gy zijt het / tot wien de Here zegt; Uwe maker is uwe man: Here der Heirscharen is zynen naam, ende de Heilige Israëls is uwe Verlosser; Hy zal de Godt des gantschen aardtbodems genoemt worden. Gy zijt / ô gelovige Visch-genoten! onder 't getal der genen / die Godt geroepen heeft tot de Bruiloft des Lams. Vraagt niet; waar is de Bruidegom? waar zyn de Gasten? en waar zijn de spyzen dezer geestelijke Bruiloft? uwe Bruidegom is Jesus / die u lief heeft gehadt voor de grondt-legginge der waereldt; die zijn bloedt

De gelukzaligheit van Christi Bruidt.

voor u geſtort heeft; en die u tegenwoordig op nieuw van zyne hartelyke liefde wil verzekeren. Alle de heilige en goede gedachten / die gy in uw harte hebt / werkt de H. Geeſt / en die bidt voor u met onuitſpreekelyke zuchten. Vraagt gy; is Jeſus Bruidegom; waar is dan zyne Bruidt? Ei / kent gy u zelven niet / gy door Jeſus bloedt duur gekochte Volk van Godt? Gy zyt het / die Jeſus oprechte lief hebt; die hartelyk verlangt om nader en nader met Hem vereenigt te worden / en die zo een geſtelthеit der ziele zoekt te verkrygen / dat de Koning een welbehagen in uwe geeſtelyke ſchoonheidt hebbe. Godts Dienaars zyn uwe Eliezers, die u / als een reine Bruidt / tot uwen Bruidegom Jeſus zoeken te leiden. ô Wat gy doch alle Mede-vyers / Satan / waereldt / en uw eigen vleeſch afzet / en dat gy zo oprechte als vurig op Jeſus / uwen man en Bruidegom / toonde verlieft te zyn! Siet daar is de Trouw-ring, door welken Hy zich op nieuw met u wil verbinden. Siet daar zyn de blyken van liefde / door welke Hy zyn zoete gedachtenis in uwe zielen wil vernieuwen. Siet daar is de ſpys en dranк / waar door Hy u / als door een teken / zegel en pandt / de geeſtelyke ziele-ſpyze en dranк van zyn gebroke lichaam en vergote bloedt wil voorſtellen. Daarom / eet Vrienden, drinkt, ende wordt dronken ô Lieflten, van de ryke goederen van Godts huis.

Vermaning tot liefdensplichten.

Wel aan / gy Heiligen Godts! neemt de volgende plichten in acht. (1) Als Jeſus / de Verloſſer / uwe man, ontfangt hem dan met gewilligheidt in de woninge van uw harte. Bedenkt / hoe groote eere het zy / dat gy uw hart tot een Tempel van den Here der Heirſcharen kunt maken. Gy moogt dan met den Hoofdt-man te Capernaum zeggen; Here! ik ben niet waardig, dat gy onder myn dak zoudt inkomen. Derhalven kooit van nu af meer als ooit / de zonde uit uw harte; want Chriſtus en Belial, licht en duiſternis, konnen niet ſamen gaan. Wanneer de Chineeſche Keizer enen zyner onderdanen verwaardigt heeft in zyn Paleis te laten komen / wordt de deur / door welke dezelve uit en ingegaan is / daar na geſloten gehouden / om dat hy d'eere heeft gehadt van zo groten Vorſt te dienen. Bewyst dan ook eerbiet aan den Koning aller Koningen / en ſluit de deur van uw hart zo toe / dat 'er voortaan geen ontrein zonde-geſpuis ingelaten werde. Wanneer de Turken een bedevaart naar 't graf van Mahometh doen / zyn 'er voorgaans zullke onder / die zich zelven de ogen uitſteken; om dat zy daar na de gantſche waereldt onwaardig achten met die ogen aan te zien / waar mede zy 't graf van Mahometh aanſchouwt hebben. Wy laten het bedroogen Volk in zyne blindtheidt, en zeggen alleenlyk; dat veel meer een Chriſten zyne ogen geeſtelyker wyze ſluiten moet / op dat gene zondige voorwerpen meer tot zyn hart indringen. (2) Hebt Jeſus lief. Denkt

Matth. 8. 8.

dat

dat gy u heden op nieuw aan Hem verbindt. Laten zyne hoedanigheden u waarlyk verlieft op Hem maken; want Hy is de schoonste onder de menschen kinderen, en in Hem woont alle volheit der Godtheidt lichamelyk. Blonk zyn aangezicht op Thabor gelyk de Zon; wat stralen van heerlykheidt zullen dan nu niet van Hem uitgaan / daar Hy verhoogt is / ter rechter-handt zynes Vaders? Hy is een magtige Bruidegom; want Hem is gegeven alle magt in Hemel en op aarde. Hy is de Here der Heirscharen, die de Godt des gantschen aardtbodems genoemt zal worden. Hy is de rykste, want alle schatten der waereldt zyn de zyne. Hy is de lieftalligste en vriendelykste; zyne lippen zyn gelyk de Rozen / die van Myrrhe druipen. Hy is de getrouwste en bestendigste vriendt. Jacob mogt den lof hebben / dat hy zeven jaar om Rachel diende; onze Jesus heeft veel meer ongemak uitgestaan voor ons / die in ons bloedt lagen / en gelyk ene leepogige Lea niet veel behoorlyks hadden. Hy heeft langer dan viermaal zeven jaren om ons gedient / wyl hy drie en dertig jaren zware verbolging en lastering / en eindelyk de bittere kruysdoot heeft geleden. Simson, de held Israels / mogt zyne Bruidt te Timnath zo lief hebben / dat het gebaar van een Leeuw zyne liefde niet hou stuiten; Jesus hadt met den helschen Leeuw te doen / die op hem aanviel / met zo veel geweldt / dat bloedig zweet hem ten aangezichte uithoyft. Oordeelt nu zelf; Of zo een man, gelyk deze heilige Israels, niet beminnens waardig is. (3) Wilt gy aangename Gasten aan des Heren Tafel zyn / zo komt tot uwen Jesus in zulk sieraat als hem behagelyk is. Beziet u zelven in 't Hoge-liedt Salomons / hoe uwe ogen / wangen / lippen / liederen / hoe uwe gantsche harte gestelt moeten wezen.

Wil ik u zeggen / ô duur-gekochte Bruidt van Christus! hoe gy uwen Jesus daar toe brengen kunt / dat hy zeggen moet; Gy hebt my het harte genomen, myne Zuster, ô Bruidt. Laten uwe ogen zyn als Duive-ogen. Eene Duif is een rein dier / daar gene valscheidt by is; dus moet gy u ook der reinigheidt en heiligheidt bevlytigen / zonder valschheidt / gelyk Christus vermaant. Wat de mondt spreekt, moet het hart denken. Gy moet de liefde tot Jesus niet alleen in uwen mondt / maar ook in uw harte dragen / zo dat gy in volle oprechtheidt met Petrus zeggen kunt; Here! gy harte kenner, gy weet alle dingen! gy weet dat ik u lief hebbe. De hals van Christus Bruidt moet als een Carmel zyn in standtvastige hope. Gy moet / wanneer 'er tegenspoeden en droef heden opkomen / uw hoofdt niet aanstonts kleinhartig laten zinken; maar alle gevallen van de waereldt met een standtvastig gemoedt dragen / en zeggen; Wat buigt gy u neder, ô myne ziele! ende wat zyt gy onrustig in my? Hoop op Godt, want ik zal Hem noch loven; Hy is de menig-

Middelen om de liefde tot Jesus te onderhouden. Hogel. 4. 9. Matth. 10. 16.

Pſ. 42. 12.

nigvuldige verlosſinge mynes aangezichts, ende myn Godt. De tanden van Chriſtus Bruidt moeten zijn als ene Kudde ſchapen, die gewaſſchen zijn. Gelijk de tanden in juiſte order behoren te ſtaan/ zo moeten ook de gelovige in broederlijke liefde en eendracht als een hart en een ziele zyn. Ach/ waarde Chriſtenen! wy zijn alle op den wegh naar de eeuwigheidt/ en niemant onder ons weet/ wanneer zyne reize ten einde zal zijn. Als de ſtorm windt des doorgs waait/ vallen ſterke Eike bomen van Baſan/ zo wel als zwakke Rietſtokken. ô! Jaagt dan den vrede na/ en hebt liefde onder malkanderen. Het is Godt te klagen/ dat onze gemeente in dit ſtuk zo gebreklijk is; dat 'er zo veel haat en vyandſchap/ onder groten en kleinen/ aanzienlijke en geringen huisvest! Maar wee u/ die in haat en vyantſchap onverzoenelijk leeft; u/ dien het niet leet is/ uwen Naaſten zo veel harte leet aangedaan te hebben; u/ die uwen Even menſch niet zo vergeeft/ gelijk gy wenſcht dat Godt u vergeven mag; u/ die nog niet gezint zijt/ met uwen Even-menſch van nu af vreedzaam en eendrachtig te leven; u allen verkondig ik heden de ongenade en toorn van den Here Jeſus. Ik wil geen deel hebben aan 't bloedt/ dat door uwe eige ſchult verwaarloost wordt. En wanneer ik met u voor den Rechter-ſtoel van Jeſus Chriſtus zal ſtaan/ zult gy over my niet kunnen klagen/ dat ik u voor het gevaar der zonde niet genoeg heb gewaarſchuwt. Gelooft het vry/ waarde Chriſtenen/ zo lang gy in vyantſchap/ haat en nijdt leeft/ kunt gy u van uwe Saligheidt niet verzekeren; want dit zegt de Geeſt Godts/ die niet liegen kan; Wie zynen broeder haat, die is een doodt ſlager; en gy weet dat een doodtſlager het eeuwige leven niet by hem blyvende heeft. Onder de werken des vleeſches zyn/ toorn, twiſt, twedracht, van welke Paulus te voren gezegt heeft/ en nog zegt/ dat die zulx doen, het Koninkryke Godts niet beërven zullen. Laat uw eige hart u niet bedriegen door ſchijnverſchoningen/ dat gy ene rechtvaardige zake zoudt hebben/ of dat gy alleen maar de ondeugden der menſchen haat/ of dat uw naaſte het te gzof heeft gemaakt; nog ook niet onder voorwendzel van yver/ of van iets anders/ dat gy als Vyge-bladeren van ontſchuldiging by een mogt rapen/ om uwe zonde-naaktheidt te bedekken/ of uw wraak-gierig harte te bemantelen. Waarlijk/ alle die verſchoningen gelden by Godt/ die uw hart kent/ niet het minſte. Daarom/ ach waarde Chriſtenen/ ik bidde u om de wonden van den zachtmoedigen Jeſus/ legt van nu af aan alle haat/ nydt/ toorn/ tweedracht/ en gevenſtheidt af/ en verdraagt malkander in vriendelijkheidt en zachtmoedigheidt. Toont u haaſtelyk welgezint aan uwen wederparty, terwyl gy met hem nog op den wegh zyt. Vergeeft zo wordt u vergeven: Eer malkanders gebreken en zwakheden met ge-

gedult over 't hooft. Zyn de tyden buiten dat niet droevig genoeg / al leeft men in gene oneenigheden? Waarom wilt gy u zelven het leven zuur maken / en Godts toorn op den hals halen? Denkt / indien God zo met u handelde / als gy met uwen Naasten doet / hoe zou het met u gaan? Nu / wie het oprechtelyk met den Here meent / en Jesus van harte lief heeft / zal van nu af alle zyne vyanden vergeven / en Gode beloven / dat hy met mondt en harte der vrede en eendracht zal behartigen. De lippen van Christus Bruidt zyn vriendelyk; ei hebt dus ook uw vermaak in heilige en Godtvruchtige zamenspraken / en in stichtelyke redenen. De Bruidt van Christus draagt een sluier. Dit betekent nedrigheidt, daar een Christen naar trachten moet / inzonderheit / wanneer hy tot deze genade-tafel komt. Ach! doet het doch niet met trotse en hovaardige kleederen-pracht / maar denkt / dat gy tot enen Koning nadert / voor wien zelfs de Cherubynen uit eerbiedt hunne aangezichten bedekken. De Bruidt van Christus draagt een bundelke Myrrhe op haar hart. Dit betekent het bitter lyden en sterven van Jesus / dat wy in ons hart moeten dragen / en aan 't welk wy vlytig denken moeten. Het H. Avondtmaal is ene erinnering van al 't gene dat onze Zaligmaker voor ons heeft geleden en uitgestaan. Daarom zegt de Apostel; Zo dikwils gy van dit broodt eet, en van dezen drinkbeker drinkt, zult gy des Heren doot verkondigen.

Indien gy dit doet / waarde Christenen / en met zulk ziele-staraat voor Jesus verschynt / kunt gy verzekert zyn / dat gy aangename Gasten aan zyne tafel zult wezen. Alle uwe zonden zal God u vergeven / en Hy zal haeer nimmermeer gedenken. Jesus / uwe man / zal uwe zwakheden door de vingeren zien. De Heer zal al / wat hy is / tot uw heil / troost en beste besteden. De Here der Heirscharen zal u beschermen in alle uwe noden. De Heilige Israëls zal in uwe harten wonen. Ja de God des ganschen aardtbodems zal uwe Bondt-godt zyn en blyven / en u eens opnemen tot de bruiloft des Lams in den Hemel; alwaar verzadiging van vreugde, en lieflykheden aan Godts rechterhandt altoos en eeuwiglyk zyn zal. Amen.

GEBEDT.

Here der Heirscharen, gy *Heilige Israëls*, die *de God des gantschen aardtbodems genoemt wordt*; wat zaagt gy doch aan ons snode Zondaars en Zondaressen, die in ons bloedt lagen, en nog gedaante nog schoonheidt hadden, dat u behagen kon? Waren de Cherubynen niet veel heiliger als wy? Waren de Seraphynen niet veel yve-

riger en beminnens waardiger als wy arme menſchen? En nochtans hebt gy *niet de Engelen, maar Abrahams zaat aangenomen.* Wy waren van nature byziender als *Lea*, zwarter in zonden als *Zippora*, ontrouwer als *Delila*, en onreiner als *Mirjam*; ja wy waren *uwe vyanden en doodt in zonden*; en echter heeft het u behaagt, ons arme Zondaars en Zondareſſen tot *de bruiloft des Lams te roepen.* Doch *de gezonde hebben den Geneesmeeſter niet van noden, maar die ziek zyn.* Daarom hebt gy aan de elendigſten uwe genade, aan de armſten uwen rykdom, en aan de onwaardigſten uwe liefde willen bewyzen, op dat *gy alles in allen* zoudt zyn. Neem dan ons hart weg, dat onreine, dat ſnode, dat met zonden vervulde, doch ook dat boetvaardig en verbryzelt hart. Woon daar in als in uwen Tempel. Rooi daar uit alles wat zonde en onrecht heet. Geef, dat wy ook uit grondt onzer ziele alle onze vyanden, die ons ooit beledigt hebben, vergiffenis bewyzen. Ach Godt! wat is 't ene zware les voor vleeſch en bloedt, te *zegenen die ons vloeken!* Doch gy wilt het van ons hebben, en daarom vergeven en vergeten wy al 't leet, dat de waereldt ons ooit heeft aangedaan. *Vergeef gy* ook ons *arme Zondaren*, en neem ons in genade aan. Verleen, dat wy u, onzen Jeſus, mogen aanhangen in lief en in *leet*, in goede en quade dagen, tot dat gy u nader met ons zult vereenigen, en ons met volmaakter vreugde daar boven op de *Bruiloft des Lams* verzadigen. Amen.

Onze Vader, enz.

DE VERZAMELING DER HEILIGEN.

Na het Gebruik des

H. AVONTMAALS.

EERSTE INLEIDING.

DE rechvaardige zal door zyn gelove leven. Dus lezen wy by Profeet Habakuk Van nature zyn wy menschen doodt in zonden; maar wy worden levendig door de bekeerende genade / en gerechtvaardigt voor Godt, alleen door het gelove van Jesus Christus. Om hier van in de vreze des Heren meerder te spreken en te horen / op dat wy weten mogen / hoedanig wy het heden met Godt vernieuwde Genade-verbondt stantvastig moeten houden / zyn wy in den raadt der Vromen by een gekomen; en om dit met behoorlyke stichtinge te kunnen doen / roepen wy den Allerhoogsten aan / met het allervolmaakste Gebedt / dat Jesus ons geleert heeft.

Hab. 2. 4. De rechtvaardige leeft door zyn gelove.

Onze Vader, enz.

TEXT. PSALM L. vſ. 5.

Verzamelt my myne gunſt-genoten, die myn Verbondt maken met Offerhande.

TWEDE INLEIDING.

Rom. 5. 20. Waar de zonde meerder geworden is, daar is de genade veel meer overvloedig geweeſt. Dus ſpreekt de grote genade-prediker Paulus. Eigentlijk heet het; Waar de zonde opzwelt en in de hoogte klimt, daar overſtroomt en overvloeit de genade Godts. De wateren van den Zondt-vloet klommen wel vyftien Ellen boven de hoogſte Bergen. Schoon onze zonden ook zo hoog geklommen waren/ ja ſchoon wy zo vele zonden hadden begaan/ als 't er zandt-korreltjes aan de hoogſte Bergen zyn/ zo zal echter de genade Godts nog hoger klimmen/ en alle onze grote en menigvuldige zonden bedekken. De zonde wordt meerder (of magtig gelijk Luther het vertaalt) tegens Godt en den Naaſten; om dat 't er geen dag/geen uur/ geen quartier uurs voorby gaat/ waar in wy arme menſchen niet veelvuldig zondigen. De zonde is magtig. Zy wordt meerder en magtig/ wanneer zy den vloek der Wet met zich brengt/ gelijk de Byen den angel/ en dien vloek alduſs tegen ons uitdondert; Vervloekt zy, die de woorden dezer Wet niet zal beveſtigen, doende dezelve. Deut. 27. 26. Pſ. 69. 2. En dan ſchreit de Zondaar gelijk David; Verlos my, ô Godt, want de wateren zyn gekomen tot aan de ziele. Wanhopende Caïns zeggen aanſtonts in deze zonden-zee; Myne misdaadt is groter dan dat zy vergeven worde. Gen. 4. 13. Maar Caïn gy liegt! zegt Auguſtinus met den Apoſtel; want waar de zonde meerder geworden is, daar is de genade veel meer overvloedig geweeſt.

Godts genade wordt overvloedig in het harte van den groten/ en daar by boetvaardigen/ Zondaar/ wanneer Godt hem door zynen Geeſt aanzegt; Zo waarachtig als ik leve! Ik hebbe geen luſt in de doot des godtlozen; maar daar in, dat hy zich bekeere en leve. Dit is een troost-woordt voor 't hart/ zo dat men dan met vreugde zeggen kan; Rom. 8. 33, 34. Wie zal beſchuldiginge inbrengen tegens de uitverkorenen Godts? Godt is 't die rechtvaardig maakt. Wie is 't die verdoemt? Chriſtus is 't die geſtorven is, ja dat meer is, die ook opgewekt is; die ook ter rechter-handt Godts is; die ook voor ons bidt. Godts genade wordt overvloediger; dewijl de zonde van menſchen begaan, maar 't Loſ-geldt voor de zonde van Godt zelfs

zelfs betaalt wordt. Alle ſchatte der waereldt zijn telbaar; maar de waardy van 't bloedt van Godts Zoon kan geen menſchen tong uitſpreken. Ondertuſſchen kan dit tot geen trooſt voor roekeloze Zondaren ſtrekken / die Godts genade moedtwillig misbruiken. Wie dus op de genade van Godt zondigt / wordt op 't laaſt met ongenade beloont. Maar wie berouw over de zonde heeft / en zich in een waar gelove in den Oceaan van Godts oneindige barmhartigheidt werpt / gelijk de zieke in 't water Bethesda, diens zonden verzinken / gelijk de uitgeworpe laſt van een ſchip in ſtorm / en hy bereikt met volle verzekerheidt des geloofs de Haven der zaligheidt. Op deze wyze worden van de grootſte Zondaars de grootſte Heiligen; en wat anders verloren ging / wordt door het Genade verbondt met Godt behouden. Wy zullen hier van meerder ſpreken.

„ Help gy, ô genadige Godt! en maak ons uwe genade deelachtig
„ om Jeſus Chriſtus wille. Amen.

VERKLARING

Godt leerde met dezen Pſalm het Joodtſche volk het werk des plechtigen Godtsdienſts / in enen waren te veranderen. Zo zegt Godt; Verzamelt my myne gunſt-genoten, die myn verbondt maken met offerhande. Wy vinden hier: (1) Een ernſtig bevel van Godt aan zyne Dienaren / dat zy zyne Heiligen verzamelen zouden, En (2) ene nadere beſchryving van dezelve; die zyn verbondt maken met offerhande. De drie-enige Godt / die zich in 't voorgaande genoemt hadt; El Elohim, Jehovah; die zich den vromen altijt vriendelijk / maar den Godtloozen vreeſelijk betoonde / en tot wiens dienſt Hemel en aarde gereet ſtaan / roept hier zyne Dienaren toe / verzamelt my myne gunſt-genoten. Wanneer oudtijts de beſtelmeeſter der Tempel-dienſten merkte / dat de dag aankwam / belaſte hy enige Prieſters op den Tempel te klimmen; en zo ras dezelve riepen; Licht, licht! wy zien Hebron, de prieſterlyke ſtadt! verhief de Hooftman zyne ſtemme / en riep wederom. Gy Prieſters des Heren! komt tot den dienſt; Gy Leviten, komt tot uw werk; Gy Iſraeliten! komt tot uwen plicht. En dan begon de gewoone Godtsdienſt met offerhanden en plechtigheden. Op deze gewoonte doelt Godt / wanneer hy zegt; Verzamelt my myne gunſt-genoten. Hier wordt geſproken van Chaſidim. Luther vertaalt het; de Vromen. Een ander; Heilige. De Nederduitſche / Gunſt-genoten, lievelingen Godts. Dusdanige vrienden van imerlyke toelating waren de Prieſters en Leviten in den Tempel / en de afgezondene des

Samenhang.

De bevelende Godt.

uit den kuil gelaten worden. En met ene offerhande heeft hy in eeuwigheidt volmaakt de gene, die geheiligt worden. Op dit offer doelden alle de offerhanden des Ouden Teſtaments / die niet anders waren als Voorbeelden van Chriſtus, welke dezelve is giſteren, heden, en in alle eeuwigheidt. Met deze offerhande maken Godts gunſtgenoten een Verbondt / wanneer zy hunne elende en de noodtzakelykheidt van enen Borg erkennen; wanneer zy met waar gelove hun toevlucht tot den Meſſias nemen / en zyne verdienſten zich toe-eigen. Dan worden hunne harten gereinigt door 't gelove. Godt neemt dezen Borg aan / vergeeft hun hunne zonden / en ſchenkt hun het eeuwig leven / als zy het Verbondt nakomen / dat zy hem by den Doop, by 't Avondtmaal en anderzints bezworen hebben / en wanneer zy hunnen Bondt-godt in gelove / liefde en gehoorzaamheidt / getrouw blyven tot de doot. Zulke Gunſtgenoten beveelt Godt / dat men Hem verzamen zal. Godt verzamelt zyne Gunſt-genoten door zyne Dienaren, wanneer hy hun zyn woordt laat prediken; wanneer hy hen laat beproeven / gelyk de Prieſters des Ouden Teſtaments beproeft worden / of zy de kentekenen van reinigheidt wel hadden. Zy worden verzamelt door boete en bekeering, wanneer zy zich van Godt afgezonderd bevinden. Zy worden verzamelt, wanneer de Heer hen van zyne magtige beſcherming en genade verzekert / en eindelyk tot zich opneemt in den Hemel.

Hoe de gelovige het Verbondt maken.

De verzameling van Godts gunſtgenoten.

TOEPASSING.

Ziet daar! dit is Godts bevel aan zyne Dienaren / dat zy zyne Gunſtgenoten verzamelen, die zyn verbondt met offerhanden maken. Beproeft u nu / Viſch-genoten / die heden uw Verbondt met den Here vernieuwt hebt; zyt gy ook de Gunſtgenoten, die wy verzamelen? Ik zoek hier gene Engelen onder de menſchen / nog reinen onder de onreinen; maar ik zoek zulke heilige gunſtgenoten / die een gelovig / boetvaardig / en aan Godt overgegeven harte hebben. Hoe ſtaat het met u in dezen? Hoe hebt gy tot nog toe uw leven aangeſtelt? ô Indien men uw hart ter degen kon bezien / hoe vele vlekken van onheiligheidt zouden 'er heden tegens u al getuigen! Maar hoort / ik moet duidelyker met u ſpreken / om u te overtuigen / dat gy menigmaal van de wegen der heiligheidt zyt afgeweken. Vraagt uw eigen gewete; hebt gy niet tot nogtoe uw vertrouwen meer op de waereldt, als op Godt geſtelt? Hebt gy niet meer getracht naar 't aardſche als naar 't hemelſche? Hebt gy in vele ſtukken niet in den Geeſt, maar in het vleeſch ge-

gezaait? om deszelfs begeerlykheden te volbrengen? Hebt gy niet uwe bekende zonden lief gehadt/ en gekoeſtert/ zonder tegen dezelve te ſtryden? Hebt gy niet uwe aangewende troetel-zonden gepleegt/ ja zelfs die verſchoont en verdedigt? Segt my/ valt het u niet hart/ wanneer de Leraar u vraagt/ of gy hier voor Godts aangezichte een ernſtig voornemen hebt om die zonden na te laten/ dat gy van harten Ja daar op zeggen moet? Zyt gy niet menigmaal verſtoort op uw gewete geweeſt/ wanneer het u uwe zonden heeft voorgehouden? Heeft het gezag/ het zeggen/ en de wil van menſchen veeltyds niet meer vermogen op u gehadt/ als de wille Godts? Hebben de beloften en dreigementen der menſchen niet meer indruk by u gemaakt/ als Godts beloften en dreigementen/ zodanig/ dat gy uit vreze voor menſchen u meer hebt laten afhouden van 't goede te doen/ als dat gy uit vreze voor Godt het quade zoudt geſchuwt hebben? Hebt gy niet dikwils getracht uw ontwakend gewete in ſlaap te wiegen/ door blaauwe verſchoningen en inbeeldingen; wie kan hier Engel-rein zyn? Wie kan zo leven/ gelyk de Predikers van ons hebben willen? Godt is barmhartig; men hoeft juiſt zo heilig en ſtreng niet te leven; men zal evenwel wel zalig worden. Segt eens/ Sondaars! overtuigt u gewete u niet van dit alles? Ik zal tegenwoordig niet ſpreken van zulke grove Sondaren/ als Afgoden-dienaars, vloekers, Sabbath-ſchenders, hoereerders, overſpelers, dronkaarts, laſteraaas, leugenaars, rovers, ongehoorzamen en meineedigen; want die blekken zyn te groot/ dan dat zy onder den naam van Heiligheidt zouden kunnen doorgaan. Maar ik ſpreek hier alleen van zulken/ die nog werk van heiligheide ſchynen te willen maken/ en echter zich zo grofelyk in gedachten/ woorden en werken misgryppen. Zyn dat gunſt-genoten van Godt/ die wy verzamelen moeten? Zyn dat zyne lievelingen/ die zyne liefde en duizendt weldaden met ſnode ondankbaarheidt vergelden? Ach Sondaar! hoe menigmaal heeft Godt u willen verzamelen/ en gy hebt niet gewilt! Hoe dikwils hebben de Dienaars des Heren u beſtraft/ zonder dat gy u hebt willen bekeeren! ô Hoe menigmaal en zonder getal hebt gy Godts Verbondt overgetreden/ dat gy in den Doop gemaakt/ en in 't Avondtmaal gedurig vernieuwt hebt/ u niet aan Godt/ als uwen Vader/ aan Jeſus/ als uwen Verloſſer/ en aan den heiligen Geeſt/ als uwen Heiligmaker/ als eigen overgevende/ en niet eens aan uwe geloſte en toezeggingе gedenkende! In tegendeel zyt gy zonder boetvaardigheidt en bekeeringe in uwe zonden niet voort gegaan/ en hebt uwen Bond-godt uit den zin gezet/ wanende/ dat het uiterlyk Doop verbondt/ het uiterlyk Kerk- en Avondtmaal gaan/ u wel voor Godt rechtvaardigen zou; zo dat gy dus geenſints uw Verbondt met offerhande gemaakt

maakt hebt. Ach / bedenkt doch / Sondaar! zo lang gy zo leeft / moet gy noodwendig ten hoogsten hatelijk by Godt zyn; want wie hoog en Godtloos is / kan voor hem niet bestaan. So lang gy uw Verbondt niet beter bevestigt / blyft gy schuldig aan alle zonden / die gy uw leven lang begaan hebt. Gy hebt geen deel aan Christus en zyne verdiensten / zo lang gy gene ware Bondt-genoten van Godt zyt. Gy zyt elendiger als Heidenen en Barbaren / die van dit Verbondt / en van deze offerhande nooit gehoort hebben. So lang gy onheilig zyt / zyt gy bekwaam tot de grootste zonden. De zonde woztelt dan hoe langer hoe dieper by u in / Godt wordt meer en meer getergt / en de H. Geest bedroeft. En helaas Sondaars! onboetvaardige en verstokte harten! ik zeg het met ontzettinge; uw verlies is onbeschryflijk; uw einde nadert; gy komt alle dagen / ja alle uren / uwe elende / en 't streng oordeel van uwen Rechter / nader en nader; en dan zult gy alles beter tot uw leetwezen verstaan en onderbinden / wat gy tegenwoordig door zorgeloosheidt en onachtzaamheidt / ja door een verstokt en verhardt hart / niet geloven wilt.

Wat u aangaat / boetvaardige Visch-genoten / die heden met een trouw harte uw Verbondt hebt vernieuwt; (1) Sondert u af van den zorgelozen waereldtschen hoop / en stelt u dien niet meer gelijk in zonden. Schuwt hun gezelschap / en denkt; Myne ziele kome niet in hunnen raadt, en myne ere zy niet in hunne vergaderinge. Bemint in tegendeel de woningen in 't Woordt van Godt. So dikwils als de uren komen / dat gy uit des Heren woordt kunt gesticht worden / denkt by u zelven / dat Godt uit den Hemel roept; Verzamelt my myne gunstgenoten. Gy zyt de zielen / die voor Hem verzamelt en van de ydele waereldt afgetrokken worden. Gelijk de Duif van Noach weder in de Arke kwam / zo keert ook weder tot uwen Godt / en zegt; Jam anima mea redit; Nu keert myne ziele weder tot hare ruste. Hoe men 't verbondt houden moet dat men gemaakt heeft.

2. Doch laat het by 't uiterlijk werk niet berusten; maar tracht ook waarlijk onder Godts heilige Gunstgenoten te zyn: daar toe verbindt u 't bevel des Heren; Gy zult heilig zyn, want ik, de Here uwe Godt, ben heilig. Maar ach! wie kan zich zelven heiligen / indien Godt hem niet heiligt? Tucht dierhalven; Heilige Vader, heilig my in uwe waarheidt, uw Woordt is de waarheidt. Heilig my, ô Godt des vredes, geheel en al, op dat myn Geest, ziel en lichaam, onstraffelyk bevonden worden. Verzuimt de middelen uwer heiligmakinge niet / als boetvaardigheidt / gebedt; en zegt met Davidt; Ontzondig my met yzop, ende ik zal rein zyn; wasch my, ende ik zal witter zyn als sneeuw. Ziet niet op de quade voorbeelden der bedorve waereldt / maar op 't voorbeeldt van Jesus / en volgt zyne voet stappen. Al treft een leer- Lev. 19. 2. Ps. 51. 9.

ling het ſuiſt altyt zo niet/ gelijk de meeſter 't hebben wil; wat is 'er aan gelegen/ als de wil ſlechts maar goedt is? Heiligt u/ eer gy tot de offerhande gaat; dooz ware boete en bekeeringe. De Prieſters in den Tempel moeſten zich baden; en 't Koninklijk Prieſterdom des Nieuwen Teſtaments moet zich reinigen. Want daar wordt bevolen; Waſch u, reinigt u, doet de boosheidt uwer handelingen van voor myne ogen weg. Dierhalven laat uw hart en uwe wandel geheiligt zyn/ zo dat gy niets doet/ waar mede gy Godt verrooznen/ uw gewete bezwaren/ en uwen Naaſten ergeren zoudt. Stelt uwe ledematen tot een offer dat levendig en heilig is/ zo zult gy welbehaaglijk zyn booz den drie-eenigen Godt; booz den Vader die u geſchapen/ voor den Zoon die u verloſt/ booz den H. Geeſt/ die u tot Heiligheidt geroepen en wedergeboren heeft.

3. Gy hebt heden met Godt het Verbondt vernieuwt dat/ gy gebroken hadt. Gy hebt uwe zonden erkent/ beweent en berouw daar over getoont; betert nu ook uw leven. Zyt gy tot nog toe aan ondeugden overgegeven geweeſt/ tot vloeken/ laſteren/ onnutte zondige redenen ſpotternp/ ongerechtigheit of diergelyke; doet het niet meer. Belooft het niet alleen met handt en mondt aan Godt/ maar bewyſt het ook in der daadt; zo dat die u kennen/ en van uw vorig leven weten/ zeggen kunnen; Gy hebt een Verbondt met Godt gemaakt. Volbrengt alle Verbondts-plichten/ en bewyſt met de werken/ dat
2 Cor. 5. 17. gy een ander menſch gewozden zyt. Indien iemant in Chriſtus is, die is een nieuw ſchepzel. Deelt uw hart niet meer met de waereldt/ maar zegt; Ik heb 't gezworen, en zal het onderhouden myn Godt, dat ik de rechten uwer gerechtigheidt houden zal.

4. Trooſt u by uw gemaakt Verbondt met de waarachtige offerhande. Want/ in Chriſtus alleen hebben wy de verloſſinge door
Col. 1. 14. zyn bloedt, namelyk de vergevinge der zonden. Hy is de Boom des levens, die midden in 't Paradys ſtaat. Het hout hier van is van zo een gewigt/ dat indien alle uwe zonden/ die gy uw gantſche leven begaan hebt/ in d' ene weegſchaal leiden/ en de verdienſten van Chriſtus in de andere/ deze laaſte die nochtans oneindig zouden overhalen. Het ſap van dezen boom is zyn dierbaar bloedt/ 't geen zulke gevangenen/ gelijk gy zyt/ loſ laat uit den kuil daar geen water in is. De vruchten van dezen Boom zyn verloſſinge en vergiffenis van zonden. ô booztreffelijk woozdt! ô heilige trooſt! u zyn uwe zonden vergeven. Chriſtus is 't Altaar; Chriſtus is de offerhande; Chriſtus is de zoete reuk die hemelwaarts klimt.

Wil nu booztaan uw gewete u aanklagen/ hangt uwe zonde als een gzote Bezg over uw hooft/ ſtaat daar de vertooznde Godt/ maakt uw gewete u beangſt; bouwt het Altaar/ legt de alleen waardige offerhande van Jeſus daar op/ en zegt/ Ziet Vader! daar is uw

lieſſte

lieſte Zoon / die zyn dierbaar bloedt vooz my vergoten heeft. Vader / neem dien Vozg aan. Vader / ziet dat offer aan / welks bloedt beter dingen ſpreekt dan dat van Abel. Zyt gy onvolmaakte heiligen; laat de volmaakte heiligheidt van Jeſus uw gebreck vergoeden / want Hy is gekomen om de Zondaren tot boetvaardigheidt en bekeeringe te roepen. Spert de Hel hare kaken op; hier is 't bloedt van Jeſus / dat het helſche vuur uitbluſcht. Beſtrykt daar mede de deur van uw hart / zo moet de Verderf-engel vozby gaan. Komt eindelyk de Doot / zo trooſt u / dat gy overwonnen hebt door 't bloedt des Lams. Of de Pelikaan zyne bozſt opent / en met zyn bloedt zyne Jongen / die van een Slang gedoodt waren / weder levendig maakt / weten wy niet; maar dit weten wy / en dit is gewis waar / als ook een dierbaar waardig woozdt / dat Jeſus Chriſtus in de waereldt is gekomen, om Zondaars zalig te maken; onder welke wy ook zyn. Maak gy ons boetvaardig; maak ons heilig; maak ons zalig / Here Jeſus / Amen. Ja Amen.

GEBEDT.

ô Dierbare Bondt-godt en Vader! wy arme Zondaars en Zondareſſen *lagen in ons bloedt*; ons eige gewete klaagde ons aan, dat wy 't *Verbondt* hadden gebroken, 't geen wy *by den Doop* met u gemaakt hadden. Wy waren onheilige en onreine, die nodig dienden gewaſſchen te worden. Wy waren onheilig van *gedachten*, onheilig van *woorden*, onheilig van *werken*, en hadden duizendtmaal uwe heiligſte geboden overtreden. Maar gy hebt den Borg aangenomen, die door zyn los-geldt onze grote zonde-ſchult heeft betaalt. Dierbaarſte Jeſus, *waſch ons* verder *met uw* onwaardeerlyk *bloedt van alle onze zonden*, die ons van harte leet zyn. Waarde H. Geeſt, overtuig onze zielen, dat onze overtredingen ons en onzen Godt niet van een zullen ſcheiden, maar dat wy *gereinigt zyn in het bloedt des Lams*. ô Genadige Bondt-godt, laten onze zielen doch geheel en al geheiligt zyn. Bekrachtig ons verbondt, op dat wy nieuwe menſchen worden, en *u dienen in heiligheidt en gerechtigheidt alle de dagen onzes levens*; tot dat gy ons uit deze onheilige waereldt zult wegnemen, en in 't heilige landt des hemels brengen, alwaar wy u, met de heilige *Seraphynen* en *Cherubynen*, in volmaakte heiligheidt zullen liefhebben, loven en pryzen. Amen.

Onze Vader, enz.
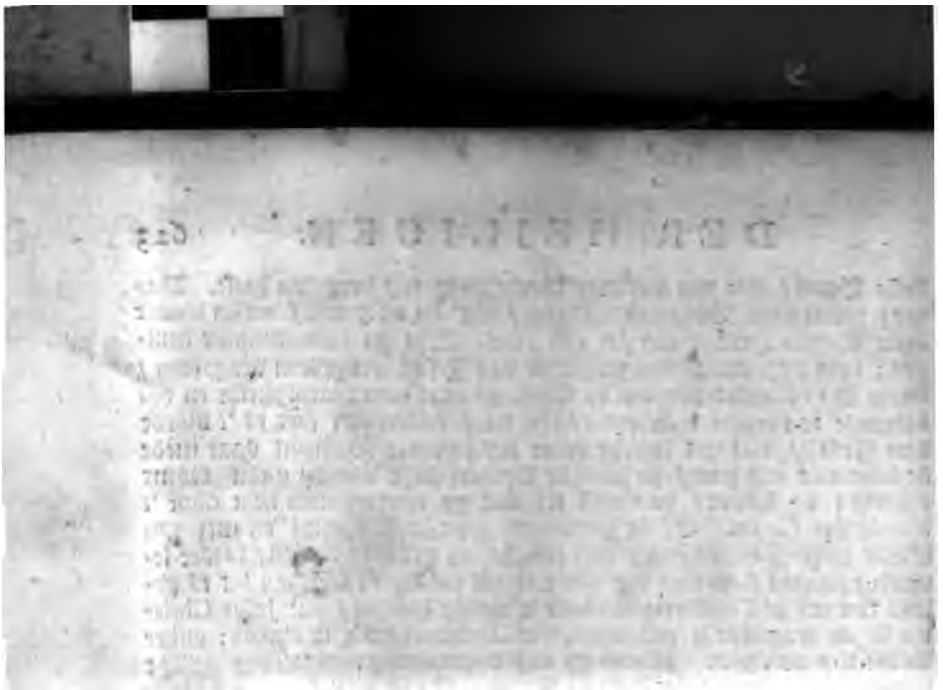
EINDE.